ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 1 Août 1946 Հինգշաբթի 1 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4764-Նոր շրջան թիւ 403 · Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ · ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

1925 ՕԳՈՍՏՈՍ 1

Քսանըմէկ տարի առաջ, այսօր, կը ծնէր այս կայծը, «Յառաջ», Փարիզի պողոտաներուն վրայ։

Շատ համեստ էր, այն ատեն, խմբագրութեան ծրագիրը,— գոհացում տալ անմիջական պահանջի մը։

Հինգ հազարնոց համբանք մը բարձրացած էր 65—70.000ի։ Շաբաթաթերթը անիմաստ էր։ «Օրաթե՛րթ կ'ուզենք»։

Եւ սակայն, ի՜նչքան ծանր էին դժուարութիւնները։ Ոչ միայն տպագրական - խմբագրական, այլ մանաւանդ վարչական։

Նախ, կանոնաւոր տպարան մը կը պակսէր։ Յետոյ, Փարիզը Պոլիս չէր, որպէսզի շրջուն վաճառորդներ ծախէին փողոցէ փողոց։ Դրամագլուխն ալ շատ համեստ էր, 15.000 ֆրանք (փոխառութիւն բարեկամէ մը)։

Հարկ եղաւ սենեակ մը քաշքշել իբրեւ եռօրեայ։

Յաջողութի՞ւնը։ Թող ամէնէն առաջ խօսին անոնք որ «Յառաջ» կը կարդան 1925էն ի վեր։

Ժամբան ինքնին հարթուեցաւ եւ 1927 Յուն-ուարին «Յառաջ»ը կը դառնար օրաթերթ,— առաջինը՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Ծաւալն ալ երեք անգամ ընդարձակուելով, 1932ին արդէն հասած էր տեղական թերթերու սովորական չափին, չորս լման էջ։

Մնացեալը գիտէք։ Պատերազմի շրջանին՝ երկու մեծադիր էջ, ինչպէս ֆրանսերէն թերթերը։ Յետոյ, երկրին գրաւման հետեւանքով, դադար 1940 Յուն. 10էն մինչեւ 1945 Ապրիլ 7։ Յաջորդ օրը, նորէն պատնէշին վրայ, երկու մանրանկար էջերով, հասնելու համար այսօրուան չորս էջին։

Անշուշտ ամէնէն առաջ մենք պիտի ուզէինք որ անմիջապէս վերածուէր նախապատերազմեան չորս էջերուն։

Ի՞նչ հիմնական առաջադրութիւններ ունէր այս թերթը եւ ո՛րքան կրցաւ յաջողիլ, այս երկարատեւ գոյութեան ընթացքին։

Այստեղ ալ կ'ուզէինք որ ուրիշները խօսէին։ Իր տասնամեակին առթիւ (1935) բազմաթիւ աշխատակիցներ արտայայտուեցան։ Անոնք ողջ են մեծ մասով, եւ կրնան այսօր ալ իրենց վկայութիւնը բերել։

Մեր կողմէ, հարեւանցի ակնարկ մը միայն.—

1. Հոգեկան - մտաւոր կապ հաստատել դեռ նոր տեղաւորուած գաղութի մը զանազան թեւերուն միջեւ։ Ամրապնդել անոր բարոյական կորովը երկրի մը մէջ ուր առաջին անգամ բոյն կը հաստատէին, նոր արտագաղթէ մը վերջ։ Ժամբայ ցուցնել ներքին կազմակերպութեան, իմնքնապաշտպանութեան համար, որպէսզի թաւալգլոր չիյնին այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ։

2. Վառ պահել հայրենիքի գաղափարը։ Եւ մանաւանդ անոր ամբողջացման հաւատքը։

Կորիզը ունէինք արդէն։ Կը մնար աքնիլ մնացեալին համար, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղաւորել տարագիր բազմութիւնները։

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, Դաշնակցութեան մղած գաղափարական պայքարին հիմնական կէտերն էին,— ա) Մեղմացում նոր կարգուսարքի.— բ) Վերաշինութիւն եւ ներգաղթ.— գ) Ներքին սահմաններ.— դ) Հայկ. Դատ։

Այս նշանախօսքերէն ո՞րը չէ ընդունուած այսօր, Մոսկուա - Երեւանէն մինչեւ Արտասահման։ Բաց ի ներքին սահմաններէն որոնց մասին երեւի պատճառ մը ունին որ չեն խօսիր։

3. Մշակոյթ եւ Սերունդի փրկութիւն.—

Այս ճակատին վրայ կատարուած նուաճումները չափելու համար, կը բաւէ թղթատել «Յառաջ»ի 16 տարուան հաւաքածոները։ Չէ եղած որ եւ է դրական - գեղարուեստական ձեռնարկ, որուն այնքան խանդաղատանքով զարկ տուած չըլլայ «Յառաջ»ը։

Նոր գրողներու ամբողջ սերունդ մը հասաւ, «Յառաջ»ի հայերէնով։ Բազմաթիւ աշխատակիցներ քրտինք թափեցին հոն, եւ եթէ բան - գործ ըլլեն հաւաքելու իրենց արտադրութիւնները, հատորներ կրնան կազմել։ (Խ. Հայաստանի մշակոյթի եւ ուրիշ նուաճումներու մասին ալ թանկագին համայնագիտարան մը կը կազմեն «Յառաջ»ի նախապատերազմեան հաւաքածոները։ Այսօր շատ աւելին կրնայինք ընել, եթէ Երեւանը բարեհաճէր թերթ եւ գիրք ղրկել)։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս անգամ փրանսական էր այդ «Ի նպաստ»ը, հեռաւոր գիւղի մը անկիւնը, համեստ իր տեսակին մէջ։ Բայց ի՜նչ փայլուն հասարակութեան մը համար։ Առիթ մը՝ այդ ջոջերէն քանի մը փրանք կորզելու։

Բառը տեղն է։ Պատմեմ եւ դուք բաղդատեցէք մեր անմահ ժողովուրդին առաքինութեանց հետ։

Անշուշտ այս ածականները կ'երթան Հայուն հաւաքական դիմագիծին, անոր պայծառ ու մտացի նայուածքին, անոր աշխատանքէն կոշկոռ կապած եւ սակայն լայնաբաց ձեռքերուն։ Մշուշին մէջէն կը տեսնեմ այն միւս Հայը, վատոգի, նրղենիմ ու թունոտ որ մտածել կուտայ քեզի երբեմն, երբ ուզես փառաբանել ցեղդ։

Անուրդ մը կար այդ հանդէսին,—55 լիտր վառելանիւթ կառքի համար եւ երկու լիտր ալ իւղ։ Անուրդի գործակալը, ճարպիկ ու սրամիտ, ինչե՛ր չէր գտներ հասարակութեան սիրտը կակուղցնելու եւ անոր քսակին բերանը բանալ տալու համար։ Այսպէ՛ս, երբեմն խնդալով, երբեմն կատակելով, յաճախ կոչում ընելով այդ անտարբեր բազմութեան խղճին, գումարը 50ով, 100ով վերջապէս բարձրացաւ 17 հազարի միայն։

Մի զարմանաք, այո՛, մի միայն 17 հազար տուին աշխարհի չորս ծագերէն հոն հաւաքուած մարդիկ, որոնց ամէն մէկին կնոջ մատները եւ դաստակները միլիոններով էին բեռնաւորուած։

Ես, հանդիսատես այդ օրը, մտքովս գացի մեր հանդէսներուն, մե՛ր անուրդներուն, ուր ոչ թէ իրենց կարապի պէս սահող կառքերուն համար իւղ կը վաճառէին մերոնք, այլ խնձոր մը կամ տանձ մը կամ հաւ մը եւ գումարը կը բարձրանար 35, 80. 100, 150 հազարի։

Հպարտ էի Հայ ըլլալուս այդ ժամուն։ Ինքնիրենս կը կշռէի մեր խոնարհին թէ հարուստին ձեռքը գրպանը տանելու ձեւը։ Միայն, մոռցած էի բոլորովին այն միւս Հայը որուն թոյնը ի վերջոյ իր գլուխը միայն կրնար ուտել։

ՍՕՍԻ

Հաշտութեան ժողովին մէջ

(ՄԵՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

Երբ դուրս ելայ առաջին նիստէն, Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, Տօքթ. Իվըթ կը շարունակէր խօսիլ, արծարծելով փոքր ազգերու իրաւունքի հարցը։ Ճառը անմիջապէս թարգմանուեցաւ ֆրանսերէնի եւ ռուսերէնի։

Վար կ'իջնեմ սանդուղներէն՝ ուր կը հսկեն հանրապետական պահակները։ Տակաւին կը շարունակուի Տօքթ. Իվըթի ճառին թարգմանութիւնը։ Կը մտածեմ ակամայ մեր Դատի մասին։ Մենք ալ մաս կը կազմենք արծարծուած հարցին, մենք ալ բան մը կ'ակնկալենք այդ ժողովէն։ Ո՞ւր եւ ե՞րբ արդեօք պիտի արծարծուի մեր Դատը։ Անկասկած յանձնախումբերու գաղտնի ժողովներէն մէկուն մէջ, կը մտածեմ, եւ լրագրողներու յատկացուած մասնաւոր սրճարանը կը մտնեմ, զովացուցիչ մը առնելու։ Հոն ալ խռնուած են։ Կը խմեն խաղաղութեան համար եւ կը շաղակրատեն։ Բարձրախօսը կը շարունակէ հաղորդել ժողովասրահի անցուդարձը։ Երբեմն կը լսուին ծափեր ալ։ Այս անգամ Պ. Պըրնսն է որ կը խօսի։

Քանի մր վայրկեան վերջ, ինքզինքս դուրս կը նետեմ։ Գլուխս կարծէք աւելի ծանր կը կշռէ քան ամբողջ մարմինս, եւ քայլերս անզգալաբար զիս կ'առաջնորդեն Լիւքսէնպուրկի պարտէզը՝ հոն առանձին խոկալու։ Միտքս կը լլկեն Պերլինի Վեհաժողովը (1878) իր յօդուածներով ու խոստումներով, Սեւրի դաշնագիրը եւն.։ Արդեօք այս անգա՞մ ալ յուսախաբ պիտի ըլլանք։ Մէկ բան կը մխիթարէ զիս,— «Զորս Մեծերէն մէկը գոնէ պիտի կրնայ այս անգամ վճռականօրէն պաշտպանել մեր դատը»։

Կարգապահութեան հսկող ոստիկանները ամէն տեղ են։ Ամբողջ թաղամասը պաշարուած է։ Իսկ դուրսը՝ ժողովուրդը խռնուած, կարծէք եկած է խաղաղութիւնը փնտռելու կամ դիտելու, ոչ-խանդավառ աչքերով։ Իրենց աչքերը սեւեռած այդ ամրակուռ պալատին, հոն ուր 26 ազգեր խաղաղութիւնը կերտելու աշխատանքով են զբաղած,

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ճառեր գործակցութեան համար

Հաշտութեան խորհրդաժողովի երկրորդ նիստին մէջ, ճառեր խօսեցան գլխաւոր ներկայացուցիչները, մասնաւորապէս շեշտելով միջազգային գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։ Պ. Պըրնս, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, յայտարարեց թէ իր երկիրը վճռած է այլեւս չվերադառնալ մեկուսացումի քաղաքականութեան։ Այս յայտարարութիւնը ջերմապէս ծափահարուեցաւ ժողովականներուն կողմէ։ Միեւնոյն ատեն շեշտեց թէ պարտաւոր են նկատի առնել հանրային կարծիքը։ Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Էթլի, նոյնպէս շեշտեց հանրային կարծիքին արժէքը։

Ամերիկեան պատուիրակը առաջարկեց որ բոլոր յանձնաժողովները բաց ըլլան մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ։ Պ. Մոլոթով ալ ձայնակցեցաւ, այս առթիւ դանգատելով թէ ճիշդ չէ ներկայացուած Խ. Միութեան դիրքը հաշտութեան դաշնագիրներու մասին։ Հետեւաբար անհրաժեշտ կը գտնէ որ թղթակիցները արտօնուին ներկայ ըլլալու բոլոր նիստերուն։ Բոլորն ալ զարմացան որ ամերիկեան եւ խորհրդային պատուիրակները համաձայն են այս կէտին վրայ։

Երեք ժամուան վիճաբանութիւններէ վերջ, որոնք բաւական բուռն էին, խորհրդաժողովի կանոնագրի Յանձնաժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պելժիոյ վարչապետը, Պ. Սփաք, փոխան Եուկոսլաւիոյ փոխ - վարչապետ Քարտէլիի որուն թեկնածութեան ուժ կուտար Պ. Մոլոթով։ Խորհրդային պատուիրակը այս առթիւ բացատրեց թէ Եուկոսլաւիան ուրիշ ամէն ժողովուրդէ աւելի տառապեցաւ վերջին պատերազմին մէջ եւ թէ Կանոնագրի Յանձնախումբին նախագահութեան պաշտօնը քաղաքական հանգամանք ունի։ Ի վերջոյ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ Պ. Սփաք, 7ի դէմ 13 ձայնով։ (Խորհրդային պատուիրակութիւնը վեց քուէ ունի ժողովին մէջ)։ Յետոյ Պ. Պըրնս առաջարկեց Պ. Քարտէլին փոխ-նախագահ ընտրել առանց քուէարկութեան։ Առաջարկը անմիջապէս ընդունուեցաւ։ Երէկ առտու յանձնախումբը պիտի ճշդէր հաշտութեան դաշնագիրներու քուէարկութեան կանոնները։ Ինչպէս գրած էինք, Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը կ'առաջարկէ քուէարկել պարզ մեծամասնութեամբ, մինչ Պ. Մոլոթով կը պնդէ 2)3ի վրայ, ինչպէս որոշուած էր Զորսերու ժողովին մէջ։ Բայց եւ այնպէս բոլորն ալ զարմացան, երբ Պ. Պըրնս ըսաւ թէ Մ. Նահանգները պիտի միանան մեծամասնութեան, եթէ ժողովը 2)3 ով մերժէ հաշտութեան այս կամ այն դաշնագիրը։

Խ. Միութիւնը կ'ուզէ որ Էսթոնիա, Լիթուանիա եւ Լաթվիա եւս մասնակցին խորհրդաժողովին, բայց միւս գլխաւոր պետութիւնները տակաւին չեն ճանչնար այդ երեքը իբրեւ անկախ պետութիւններ։ Մոսկուա աթոռ մը կը պահանջէ նաեւ Ալպանիոյ համար, բայց պատուիրակութեանց մեծամասնութիւնը տրամադիր չերեւար ընդունելու ժողովը։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ՉԷ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Անգլիոյ վարչապետը իր ճառին մէջ բացատրեց թէ հինգ նախկին թշնամի պետութեանց դաշնագիրները պիտի նպաստեն Եւրոպայի խաղաղութեան ծրագրին։ Այս առթիւ յայտնեց թէ համաձայն ըլլալով հանդերձ մշակուած դաշնագիրներուն, բրիտանական պատուիրակութիւնը նկատի պիտի առնէ նաեւ միւս 17 ազգերուն տեսակէտները։ Յետոյ ծանրանալով Գերմանիոյ վրայ, յայտարարեց.

— «Թշնամին խորտակուած է եւ խոնարհած։ Գերմանիան եւ Ճափոնը դժուար թէ արժէք ունենան այսօր իբրեւ պետութիւն, բայց երբեք չմոռնանք թէ տակաւին ի վիճակի են խռովութիւն յարուցանելու, եթէ պառակտում ծագի Դաշնակիցներու շարքերուն մէջ։ Միահեծան ազգայնականութեան ոգին, որով տոգորուած էին Հիթլէր եւ Մուսոլինի եւ Ճափոնի պատերազմի ասպետները, բոլորովին սպաննուած չէ։ Այդ ոգին թոյն մըն է որ դեռ կը տեւէ եւ միայն գործակցութեան ազդու ճիգ մը կրնայ խորտակել զայն»։

Խօսելով հինգ դաշնագիրներուն վրայ, Պ. Էթլի ըսաւ.— «Մենք ազատօրէն եւ հրապարակաւ կը քննենք այս դաշնագիրները, իբրեւ ունկնդիր ունենալով աշխարհը։ Մենք այստեղ կը զգանք համաշխարհային կարծիքին ուժը։ Մեր ականջները բաց պահենք անոր առջեւ, որովհետեւ ոչ մէկ ազգ, ոչ մէկ իշխանաւոր կրնայ անտեսել զայն։ Կառավարութիւնները պէտք է նկատի առնեն ժո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

կը թուի թէ իրենք իրենց հարց կուտան.— Պիտի յաջողի՞ն արդեօք այս անգամ ...»։

ՆԵՐՍԷՍ

Յ. Գ.— Երէկուան թիւին մէջ, Պիտոյի բացման ճառին մէջ, շատ «ճիշդ է» դատապարտելը պէտք է ըլլայ, շատ հեշտ է։

ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Ժողովրդավար երկիրներու մէջ կուսակցու-թիւններու պայքարը կը նկատուի յառաջդիմու-թեան ազդակ մը հանրային կեանքին համար:

Վիճաբանութիւններ, գաղափարներու բախում ի վերջոյ կը ծառայեն ճշմարտութեան պարզումին:

Նոյնը կարելի չէ ըսել այն պարագային, երբ խնդիրը կը վերաբերի երկրի մը արտաքին քաղա-քականութեան: Այն ազգերը, որոնք ներքին վէճ ու պայքար ունեցած են իրենց ազգային քաղաքա-կանութեան շուրջ եւ ի վիճակի չեն եղած մէկ ճա-կատով ներկայանալ արտաքին աշխարհի առջեւ, միշտ կորուստով դուրս ելած են եւ չեն յաջողած իրենց առաջադրութիւններուն մէջ:

Կ'ընդունինք, որ փոքր ազգի մը համար աւելի դժուար է ունենալ ներքին միակերպ մտածում, երբ այդ ազգը կը գտնուի մեծերու շահերուն բախ-ման ճամբուն վրայ: Համաշխարհային երկու պա-տերազմներու ընթացքին տեսանք եւ խաղաղու-թեան կազմակերպումի ներկայ շրջանին աւելի յստակօրէն կը նկատենք, թէ փոքր երկրի մը կամ-քը որքան քիչ ազդեցութիւն ունի իր ճակատագրի տնօրինումին մէջ, երբ մրցակից մեծ ոյժեր այդ մասին պայքարի մէջ են:

Նման խորհրդածութիւններ ամէն ողջմիտ Հայ տեւապէս կ'ունենայ, որովհետեւ Հայկ. Դատի հին ու նոր ընթացքը իրեն համար եղած է խանդավա-ռութիւններու եւ յուսախաբութիւններու անվերջ շարք մը:

Այս իրողութիւնները նկատի առնելով մօտե-նալու ենք ներգաղթի հարցին, որ այժմ կը ներ-կայանայ Հայկ. Դատի լուծման իբրեւ առաջին հանգրուան:

Քաղաքական եւ նիւթական բարդ կողմեր ունի ներգաղթը, որուն արժանի լրջութեամբ չի մօտե-նար ամէնէն առաջ ենթական՝ արտասահմանի հայութիւնը:

Սրտի կսկիծով կը դիտենք հայ մամուլի մէկ մասին ճիգը՝ ներգաղթը վերածելու աժան ազգա-սիրութեան կրկէսի մը: Ոմանց մօտ ջերմ փափաք կայ տեսնելու ներգաղթի հակառակորդներ, որպէս զի կրկէսի խաղը աւելի հետաքրքրական դառնայ: Ուրիշ բացատրութիւն չկրցանք գտնել ցոյց տըր-ուած թեթեւ վերաբերմունքին մէջ:

Չենք կարող երեւակայել որեւէ հայ կուսակ-ցութիւն եւ գիտակից ազգային մը, որ դէմ ըլլայ ներգաղթին: Հայրենասիրութեան մեծ չափ մը կամ յանդգնութիւն չի պահանջուիր կողմնակից ըլլալու համար ներգաղթին:

Ներքին վէճի, պայքարի նիւթ դարձնել ներ-գաղթը՝ կը նշանակէ տղիտօրէն ջուր լեցնել թըշ-նամիի ջրաղացքին: Մենք տեսանք, թէ անցեալ Դեկտեմբերին ինչպէս Թուրք մամուլը լուրեր հնա-րեց, ցոյց տալու համար՝ թէ Հալէպի Հայերը եւ Պոլսոյ հայ կաթոլիկները չեն ուզած արձանա-գրուիլ ներգաղթի ցանկերուն մէջ:

Պէտք է յստակօրէն ըմբռնել, որ հայութեան համար այնքան պարզ եւ բնական նկատուած ներ-գաղթի հարցը օտարներուն համար նոյն էութիւնը չունի: Նոյնիսկ բարեացակամ տրամադրութիւն-ներ ունեցող արաբական աշխարհին համար առան-ձին խնդիրներ կը ստեղծէ հոծ գանգուածներու փոխադրութիւնը:

Օգտակար չենք գտներ մանրամասնել արտա-քին ճակատի հետ կապուած շարք մը դժուարու-թիւններ, որոնց պարզ յիշեցումը կը բաւէ անդրա-դառնալու համար, որ համազգային ճիգով եւ հա-մագործակցութեան ոգիով միայն կարելի է յաղ-թահարել անոնք, գոնէ նուազագոյն կորուստով դուրս գալու համար:

Մասնաւորապէս Միջին Արեւելքի եւ Պալքան-ներու հայութենէն հոծ զանգուած մը պատրաստ է անմիջապէս վերադառնալու իր հայրենիքը: Մեր ժողովուրդի հայրենաբաղձութիւնը եւ միւս կողմէ տուեալ երկիրներու տնտեսական դժուարութիւն-ները անհրաժեշտ հողը պատրաստած են ներգաղ-թին համար:

Այս պայմաններուն մէջ հարցին արագ լու-ծումը կախում ունի ամէնէն առաջ Խ. Միութենէն, որովհետեւ ան է, որ մեծ զոհողութիւններ յանձն պիտի առնէ ապահովելու համար հազարաւոր ըն-տանիքներու փոխադրութիւնը եւ զետեղումը:

Անտարակոյս Արտասահմանի հայ բարեկեցիկ տարրը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը պարտաւոր են ի-րենց առաւելագոյն նպաստը բերել այնքան նուի-րական գործի մը մէջ, բայց ի վերջոյ Խ. Միու-թիւնն է, որ գլխաւորապէս պիտի հարթէ այդ հարցին քաղաքական եւ նիւթական դժուարու-թիւնները:

Այս պայմաններուն ներքեւ Արտասահմանի հայ մամուլը ազգավնաս գործ մը կատարած պիտի ըլլայ ներգաղթը դարձնելով կուսակցական շարա-շահութեան առարկայ: Ոչ իսկ մասնաւոր քարոզ-չութիւն անհրաժեշտ է, որովհետեւ բազմութիւն-ներ պատրաստ են չուելու նստելու:

Ինչպէս Հայկ. Դատի, նաեւ Ներգաղթի հան-դէպ ամբողջ հայութիւնը միակամ է եւ խնդիրը վէճ չի կրնար վերցնել: Արուեստական տարակար-ծութիւններ ստեղծել՝ կը նշանակէ արտաքին ճա-կատի վրայ գոյութիւն ունեցող դժուարութիւննե-րը տղիտօրէն աւելցնել:

Մեր նորագոյն պատմութեան կարեւորագոյն մէկ շրջանը կ'ապրինք, ժամանակը չէ նեղմիտ մտածումներու եւ սին փառասիրութիւններու: Արտաքին ճակատի հետ կապ ունեցող բոլոր հար-ցերուն մէջ հայ ղեկավարութիւնը պէտք է ներկա-յանայ միակամ:

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

Ի ՅԱՅՏՆՈՒԹՅՆ ՋԱՆՑԱՅՏՆ ՅԱՅՏՆԻ ԱՐԱՐԻՑ

«Արեւմուտք»ի խմբագիրները դրչի ընկերներ են ինծ, արեւմտեան ճակատին վրայ: Եւ երբ իրենց թերթին հրատարակութեան առթիւ՝ խնդրեցին որ աշխատակցիմ, չկրցայ մերժել:

Նախ, պիտի ուզէի որ զիս անհանդիստ չընէ-ին՝ աշխատակցութեան հրաւէրով: Գրագէտներն ալ դասակարգեր ունին, եւ ես կը պատկանիմ այն դասակարգին, որ չի սիրեր բնակիլ օրուան թեր-թերուն մէջ՝ ընթացիկ յօդուածներ պատրաստելու համար ի պէտս «ընթերցող հասարակութեան»: Եւ սակայն շատ են բարեկամներս, եւ շատ են այն թերթերը, որոնց ստիպուած եմ գրել իբրեւ ընկե-րական զոհողութիւն:

Երկրորդ, սովորութիւն չունիմ յօդուած գրե-լու՝ նիւթական վարձատրութեամբ:Աշխատակցու-թիւնս նուիրաբերութիւն է, — իմ սկզբունքս է այս: «Արեւմուտք»ի խմբագիրները ուզեցին վճա-րել,— մերժեցի: Զիս կը հետաքրքրէր մէկ բան միայն,— ի՞նչ դեր պիտի կատարէ իրենց թերթը: Ապահովութիւն տուին ինծ թէ «մտաւորականի թերթ մը պիտի ըլլայ»: Տուտով տեսայ թէ journal d'opinion մըն է իրենց հրատարակածը, ինչպէս կ'ը-սեն Ֆրանսացիները, առաւելապէս journal d'information ի մտահոգութեամբ: Չեմ ուզեր եղերական ձեւ տալ յուսախաբութեանս: Ընկերական զոհո-ղութիւն մըն էր, ըրի:

Ինծի յայտնի չէ թէ «Արեւմուտք»ի մէջ ինծ նման աշխատակիցներու ներկայութիւնը չափով մը սկիզբները բարեխառնե՞ց օրուան պայքարին մասնակցելու փորձերը, զորս ցոյցտուին, ժամանակ առ ժամանակ, խմբագիրները: Ստոյգ է սակայն որ, այժմ, «Արեւմուտք» բոլորովին լքած է «մտաւո-րականի թերթ» դառնալու խոստումը: Եւ այս պարագան զիս կը դնէ այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ ոչ միայն չփոթութեան կը մատնէ ընկերներս՝ որոնք ծանօթ են իմ տեսակէտներուս, այլ եւ կը վտանգէ դիրքիս լրջութիւնը:

«Արեւմուտք»ի խմբագիրներէն մին ինծի կ'ը-սէր թէ իր գլխաւոր քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ հաշտեցնել հայ համայնավարները եւ Դաշ-նակցականները: Դէմ չեմ, բայց զայն իրականա-ցնելու եղանակներուն մասին տարբեր կարծիք ու-նիմ,— այս պարագան չէր կրնար, սակայն, ար-գելք մը կազմել աշխատակցութեանս: Բայց երբ «Արեւմուտք»ի խմբագիրները, տարօրինա՛կ նա-հանջականութեան մը անձնատուր, յօդուածներ գրեցին՝ մին հայ կուսակցութիւններու գոյութեան դէմ, (Մահմուտ փաշայի չուկային մէջ մեր առեւ-տրականներուն յանկերգն էր այս, էր երբեմն), միւսը՝ Մայիս 28ի պատմական արժէքին դէմ, Հայոց Պատմութեան բոլոր թեւերը եւ հայ մտա-ւորականներու մտածման անկախութիւնը ստորա-դասելով Երեւանի, զգացի թէ բան մը կը խոցէր զիս, որովհետեւ ես, արեւմտահայ մտաւորական, ոչի՛նչ կը զոհեմ իմ տեսակէտներէս ո՛եւէ կառա-վարութեան, սովետական թէ Դաշնակցական, եւ արտասահմանի մէջ իմ մտաւորական աշխատանք-ներովս կը հետապնդեմ քաղաքականութիւն մը, զոր բանաձեւելու համար առ այժմ ըսեմ այսքանը միայն թէ թրքական Հայաստանէն մէկ կամ երկու նահանգ փրցնելով ու կցելով արդի Հայաստանի՝ (ինչ վարչաձեւի տակ ալ ըլլայ), վերջ չի գտներ երբեք մեր դատը: Աւելցնեմ անմիջապէս, որ իմ մտածումներուս տանը մէջ գոյութիւն ունի արեւ-մտահայ ակադեմական դատ մըն ալ՝ մշակութա-յին ուղղութեամբ, Թուրքիոյ գոյութենէն կամ կործանումէն անկախ, (փիլիսոփայութեան մէջ այս երեւոյթը կը կոչուի tropisme culturel, զոր, մեր Պատմութեան մէջ, կը սնուցանէ Միջերկրական-եան իմացականութիւնը՝ որուն հետ հաղորդակից ենք, ըստ մեր ծագման):

Արդ, իմ այս աշխատանքներուս, նոյնիսկ հայ-րենիքի եւ պետութեան մասին իմ տեսակէտներուս կշիռ կամ արժէք տալու համար՝ պէտք չունիմ Ե-րեւանի կառավարութեան sacreին, վասնզի Երեւա-նը քաղաքական Մեքքէ մը չէ՝ ինծի համար: Վեր-ջապէս, հայրենիքը միայն Ֆիզիքական գոյութիւն մը չէ՝ ինծի համար, այլ եւ է՛ մշակոյթ, եւ մա-նաւանդ՝ կառավարութիւններէն վեր կը դաւանիմ թէ գոյութիւն ունի մտաւորական դերպետութիւն մը, առանց որուն ոչ մէկ ժողովուրդ կրնայ ապրիլ:

Շա՜տ խոր է հարցը, ուստի չեմ ուզեր երկա-րել, եւ չեմ ուզեր ժողովուրդին հրամցնել ակա-դեմական հարց մը: Եւ յետոյ, ի՞նչ օգուտ հարցը դնել հրապարակաւ,— մեր խմբագիրներուն մեծա-մասնութիւնը նախակրթութիւն իսկ չունի, Հայե-րէնն ալ լման չի գիտեր, եթէ ոչ՝ կրնար օգտա-կար ըլլալ կարծիքի փոխանակութիւն մը այս մա-սին:

Կարեւորը այդ չէ այժմ: Դուրս գալու համար այն վիճակէն, ուր դրաւ զիս «Արեւմուտք», կ'ու-զեմ դադրեցնել աշխատակցութիւնս: Եթէ ըսելիք մը ունիմ, բազմաթիւ թերթեր կան ձեռքիս տակ, —ամէնէն առաջ՝ Յառաջը, որ չափով մը իմ ալ թերթս է,

Եթէ ե՛ս խնդրած ըլլայի «Արեւմուտք»էն՝ որ-պէսզի աշխատակցիմ իրենց, խմբագիրները իրա-ւունք պիտի ունենային դիտողութիւն ընելու ինծի թէ իրենց հակառակ տեսակէտներ կը պաշտպանեմ ուրիշ թերթերու մէջ, ինչ որ պիտի դժուարացնէր աշխատակցութիւնս իրենց թերթին: Իրողութիւնն այն է թէ իրե՛նք խնդրած են ինձմէ, անշուշտ տե-սակէտներուս ծանօթ, որ աշխատակցիմ «Արեւ-մուտք»ի, այն ապահովութիւնը տալով թէ «մտա-ւորականի թերթ մը պիտի ըլլայ»․ իսկ ես դիտո-ղութիւն ալ չեմ ուզեր ընել հիմակ՝ երբ «Արեւ-մուտք»ը կողմ է բռներ արդէն, օրուան վէճերուն մէջ, նոյնիսկ ինծի հակառակ: Կը հրաժարիմ աշ-խատակցելէ, ա՛յսքան, թողլով որ Կեսար շարու-նակէ իր քանդիչ պատերազմները, իսկ Աստուած՝ իր արարչագործութիւնը:

Ճիշտ է թէ անգա՛մ մը եւս, ներքին տրամա-խօսութեամբ, կը հաստատեմ որ անկարելի է ա-րեւմտահայ մտաւորականներու միջեւ ստեղծել գաղափարական միութիւն ու կարգապահութիւն, — ովասիսներու կրկներեւոյթները շուտ կը խաբեն զիրենք,— բայց ատիկա նոր ցաւ մը չէ ինծի հա-մար — այնքան որ ցաւ իսկ չի պատճառեր այլեւս ինծ:

Դադրեցնելով «Արեւմուտք»ի աշխատակցու-թիւնս, Պարսամեանի հետ մեր գրական վէճը կը փոխադրեմ Յառաջի մէջ: Ուրեմն, Պարսամեանի հետ մեր բացատրութիւնը պիտի շարունակուի այս-տեղ, այսուհետեւ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մահապատիժի պահանջ պատերազմի ոճրագործներու դէմ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՃԱՌԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մոլետանդ Ֆրանք հաստատած էր իշխանու-թեան նոր իրաւակարգ մը առանց օրէնքի, իսկ Ֆրիք հսկողութիւն կը կատարէր, ոստիկանական ուժին վրայ ապահովելու համար նացիներու իշ-խանութիւնը: Շթրայխէր կը հրատարակէր ցեղա-յին լպիրշ պիտակներ: Ֆունք, տնտեսական նա-խարար, կ'արագացնէր Գերմանիոյ վերազինումը: Շախթի կախարդական տաղանդին շնորհիւն էր որ Հիթլէր կրցաւ դրամ հասցնել սպառազինման իր վիթխարի ծրագրին եւ ամէն ինչ կատարել դաղտ-նաբար: Տէօնից հրամաններ կարձակէր սուզա-նաւերուն որ պատերազմական գործողութիւնները վարեն ծովերուն վրայ՝ վայրի գազաններու յա-տուկ կատաղութեամբ Ռաէտէր մէջտեղ բերաւ նա-ւատորմը ու զայն գործածեց շարք մը յարձակո-ղական արարքներու մէջ:Ֆօն Շիրախ սերունդի մը թունաւորողը, կազմակերպեց գերման երիտասար-դութիւնը՝ ներշնչելով անոր Հիթլէրի վարդապե-տութիւնը: Զաուքէլ կ'աքսորէր բազմութիւններն ու գերիներու պէս կը գործածէր զանոնք՝ Եգիպ-տոսի փարաւոններէն իվեր նմանը չտեսնուած ան-գթութեամբ: Եօտլ առաջնորդն էր բանակին ո-րուն պատուոյ օրինագիրքն անգամ բռնաբարեց: Ֆօն Փափէն՝ անհաւատ իրաւակարգի մը բարե-պաշտ գործակալը, իր դիւանագիտութեան խորա-մանկութիւնը ի սպաս դրաւ նացիներու արտաքին քաղաքականութեան: Զայս Ինքուարթ, աւստրիա-կան հինգերորդ զօրասիւնին յառաջապահը, իր սեփական հայրենիքին ղեկը նուիրեց Հիթլէրին ու յետոյ սարսափի վարչութիւն մը հաստատեց Հո-լանտայի մէջ: Ֆօն Նէօրաթ, հին դպրոցի դիւա-նագէտ, իր փորձառութեանց մարգարիտը թափեց նացիներուն առջեւ: Ֆրիթշէ, ձայնասփիւռի քա-րոզութեան պետը, ճշմարտութիւնը խեղաթիւրեց, իսկ Պօրման որ «չէ ընդունած այս հաւաքոյթին ներկայ գտնուելու հրաւէրը», իր ափին մէջ առած էր կուսակցութեան համատարած ու զօրաւոր մե-քենան:

Դատաւորը յետոյ դիտել տուաւ թէ ամբաս-տանեալները կը ժխտեն դաւադրութեան մը գոյու-թիւնը քանի որ դաւադրութիւն կարելի չէր սար-քել, երբ իշխանութեան գլուխը կը գտնուէր մենա-տէր մը:

« Այս մարդիկը ոտքի տակ առին Գերմանիոյ ազատ կառավարութիւնը եւ հիմա կը պնդեն որ պատասխանատու չեն, որովհետեւ իրենք պարզա-պէս գերիներ էին: Բայց անոնք կը մոռնան որ Հիթլէրի արարքները իրենց արարքներն էին: Ամ-բաստանեալները միաձայնութեամբ աշխատեցան յանցանքը ուրիշներուն վրայ նետել:Յիշեցին Հիթ-լէրի, Հիմլէրի, Հայտրիխի, Կէօպելսի եւ Պօրմա-նի անունները: Բայց այս մարդիկը մեռած են կամ բացակայ: Հիթլէր ամէն պատասխանատուութիւն

ՅԱՐԳԱՆՔ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

Բուռ մը քաջեր էին որ մղեցին Ուրֆայի հերոսամարտը, 1915ին, ղեկավարութեամբ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի։ Օսմ. սահմանադրութիւնը հռչակուած ատեն, Հ.Յ.Դ. Ուրֆայի Շրջ. Ժողովին մէջ Մկրտիչ չի հաւատար Սահմանադրութեան եւ կ'առաջարկէ վերջ տալ Թուրքերու հետ կատարուած բանակցութեանց։ «Ազատութիւնը կ'իրականանայ այն ատեն երբ հայ ժողովուրդը զինուի մինչեւ իր եղունգներուն ծայրը»։ Եւ կը հասնի այն օրը զոր նախատեսած էր։

Մկրտիչ կը վճռէ իր եղբօր՝ Գէորգի ու խումբ մը ընտրուած տղոց հետ ուժ տալ յեղափոխական գործին։ Սահմանադրութեան օրերուն իրեն նեղ կուգային Ուրֆայի սահմանները։ Ան իր հաւատամքն ու գործը կը տարածէր մինչեւ Հալէպ, Զէյթուն, Տիգրանակերտ եւ Սասուն։ Պէտք է ըսել թէ Եօթնեղբայրեան իր համբաւէն քիչ բան չի պարտիր իր մօտիկ ընկերներուն, կորիճ երիտասարդներու մեծ խումբի մը։ Ունէր նաեւ մօտիկ ընկերներու փոքր շրջանակ մը, տեսակ մը սպայակոյտ, անմիջական մասնակից իր բոլոր խորհուրդներուն եւ ձեռնարկներուն։ Յարութիւն Ռասթկէլէնեանն էր իր ամէնէն մտերիմը. յետոյ Սասունցի Աստուրիկ, Յովհաննէս Սիմիկեան, Պարսամ եւ Լեւոն Լէպլէպճեաններ, Մկրտիչ Մարտիրոսեան, Քէօր Միքօենց Մելքոն, եւ այլն։

Մկրտիչի գործին գլխաւոր արժանիքն էր ծայրայեղ գաղտնապահութիւնը։

Ահաւասիկ Խալիլ պէյի ահաբեկումը։ Այս հարուստ գազանը ամէն օր դէպք մը կը ստեղծէր Հայերու հետ. Թուրքերն անգամ ձանձրացած էին։ Մկրտիչ կը հետապնդէ օրերով այս Թուրքը եւ կը յաջողի։ Սրճարանէ մը դուրս ելած ժամանակ, ականատես կ'ըլլայ վէճի մը, Խալիլի եւ Թամպուրաճի օղլիի միջեւ։ Քիչ վերջ կը մօտենայ Խալիլ պէյ իր երկու ընկերներով։ Մկրտիչի առաջին գործը կ'ըլլայ կապարի հարուածով մը մարել անոնցմէ մէկուն բռնած լապտերը։ Խալիլի ընկերները խոյս կուտան, ձգելով իրենց դինով ընկերը փողոցին մէջ։Մկրտիչ մէկ վայրկեանէն կը լրացնէ անոր գործը, ու ապահով տուն կը հասնի։

Յաջորդ առտուն քաղաքը յուզումի մէջ է։ Գիշերանց սպաննուած էր Խալիլ պէյը։ Իբրեւ մարդասպան կը ձերբակալեն Թամպուրաճի օղլին, կախաղան բարձրացնելով։ Մկրտիչ յաջողած էր ոչ միայն արիւնարբու սրիկայ մը մաքրել, այլեւ մեղքը ձգել նոյնքան համբաւաւոր ոճրագործի մը վրայ եւ զայն կախաղան ղրկել։ Մկրտիչի գործերէն մաս մը գրուած է 1933ին Լութերի «Ուրֆայի Հերոսամարտը» գիրքին մէջ որ սպառած է, Երկրորդ գիրք մը, 127 էջ, «Դիւցազնական հայորդին» լոյս տեսաւ 1937ին, Յակոբ Հիսայեանի կողմէ։ Կ'արժէ որ ամէն հայ ընտանիք ունենայ մէկ օրինակ։

Իսկ այժմ ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Ամերիկայի մէջ կարող ընկեր մը ձեռնարկած է հրատարակելու Ուրֆայի ամբողջ պատմութիւնը, երկու հատոր։

Ամէն Ուրֆացի պէտք չէ մոռնայ հայրենիքի ազատութեան համար զոհուած հերոսներուն յիշատակը։ Պէտք է տարին գոնէ մէկ անգամ պատմել իրենց զաւակներուն այդ քաջագործութիւնները։ Միշտ յիշենք մեր ամէնուս սիրելի Ա. Ահարոնեանին խօսքը.— «Այնքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, Թող ողջ աշխարհ կարդայ Հայոյն նախատիք»։

Յարգա՛նք բոլոր անոնց, որ զոհուեցան յանուն ազատութեան։

ՅԱԿՈԲ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

իրեն հետ գերեզման չտարաւ։ Ամէն յանցանք Հիմլէրի պատանքին մէջ փաթթուած չէր։ Հիթլէր այն յիմար Մեսիան էր որ պատերազմը սկսաւ առանց չարժաւիթի, ու պատերազմը շարունակեց առանց որեւէ պատճառի։Կեանքէն բաժնուեցաւ ճիշտ այնպէս ինչպէս ապրած էր զայն — կեղծարար մը, քանի որ պաշտօնական թուղթ մը ձգեց իր ետին ըսելու համար թէ կռիւի պահուն ինկած էր։ Այս այն մարդն էր զոր ներկայ ամբաստանեալները հռչակեցին իրենց առաջնորդը։ «Հիթլէր գլխաւոր չարագործն էր, բայց ամբաստանեալները արիւթիւն մը ըրած չեն ըլլար, ո՛չ ալ ճշմարտութիւնը ըսած կ'ըլլան, եթէ ամէն յանցանք բարդեն անոր ուսերուն վրայ։ Եթէ մեռնողները այստեղ ըլլային վկայութիւն տալու եւ իրենց դէմ արտասանուած բառերուն պատասխանելու համար, ներկայ ամբաստանեալներուն կատարած դերին մասին մենք հաւանաբար աւելի յստակ գաղափար մը կազմած պիտի ըլլայինք։ Իրականութիւնը այն է որ նացիները՝ ճշմարտութենէն խուսափելու իրենց սովորութիւնով հիմէն կը քանդեն իրենց պաշտպանողականները։ Սուտը Նացիներու ամէնէն սիրած հնարքն է եղած միշտ։ Եթէ տարիներով անոնք կրցած են խաբել մարդկութիւնը, ուրեմն պէտք չէ զարմանալ որ հիմա այս ատեանին մէջ ալ շարունակեն իրենց սովորութիւնները։ Եթէ ըսէինք որ անոնք յանցաւոր չեն, ուրեմն ճիշտ պիտի ըլլար նաեւ յայտարարել թէ պատերազմ ալ տեղի չունեցաւ, սպանդ չկատարուեցաւ, ոճիրներ չգործուեցան»։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Պիքինիի երկրորդ փորձը

Պիքինիի փորձերը, բացի ռազմական նպատակէ, գիտական տեսակէտով ալ մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն, ինչ կը վերաբերի հիւլէական ռումբերուն պատճառած ճառագայթագործօն ազդեցութեան, անոնց արտադրած ծայրայեղ ջերմութեան եւ օդի ալիքներէն առաջ եկած սաստկաշունչ հովերուն ուժգնութեան։

Ինչ որ ալ ըլլայ այդ փորձերուն նպատակը, անուրանալի է թէ առ այժմ անոնք զինուորական տեսակէտով կարծուածին չափ մեծ վտանգ չեն սպառնար։ Ազատ արձակուած ուժերու պայթումը նշանակէտերու վրայ կրնայ ազդել միայն օդի ալիքներով իբրեւ ճնշական տարր, ինչպէս նաեւ ջերմական ճառագայթումով կամ ջերմական ալիքներու արտաձգութեամբ, որոնք չեն կրնար երկար տեւել, սակայն եւ այնպէս անոնց ճառագայթումները կ'այրեն կը մրկեն հանդիպած ամէն առարկայ եւ շնչաւոր էակ։

Հիւլէ - ռումբի այս երկրորդ փորձէն առաջ, կարգ մը գիտականներ կարծեցին թէ մարդկութիւնը մեծ վտանգի մը առջեւ կը գտնուի, նկատի առնելով ջուրին մէջ գոյութիւնը երկու բաղադրիչ տարրերուն՝ ջրածինի եւ թթուածինի, որոնց առաջինը՝ պայթուցիկ յատկութիւն ունի, իսկ երկրորդը՝ կարեւոր ազդակ մըն է կիզումի։

Ըստ այսմ, եթէ ծովին ջուրը բռնկէր եւ հիւլէ ռումբը ջրածինին մէջ յառաջ բերէր շղթայակերպ հակազդեցութիւն մը, նման արեւին, ամենամեծ աղէտ մը պիտի պայթէր մարդկութեան գլխուն։ Ինչպէս ծանօթ է, արեգակնային ջերմութիւնը առաջ կուգայ ջրածինին հէլիոմի փոխակերպումէն։ Թող թէ նմանօրինակ վարկած մը կարելի չէ իրականութիւն դարձնել,նկատի առնելով որ, մէկկողմէ՝ իւրանիոմը կամ ռատիօմը հազուադիւտ տարրեր են բնութեան մէջ եւ չեն գտնուիր չափազանց խտացեալ վիճակի մը մէջ, եւ միւս կողմէ՝ այդ հակազդեցութիւնը ջուրին մէջ կը պահանջէ ներկայութիւնը բորակածինի եւ բնածուխի, տարրեր՝ որոնք խիստ աննշան քանակութեամբ կը գտնուին ծովուն մէջ։

Պիքինիի երկրորդ փորձին ատեն, ընդծովեայ հիւլէ ռումբը նախատեսուած վայրկեանին պայթեցաւ ամենասաստիկ ուժգնութեամբ, ծովուն ջուրը բուռն կերպով վեր նետուեցաւ, հասնելով 400 մեթր բարձրութեան մը, մինչդեռ մուխի, ծուխի եւ շոգիի կոնաձեւ հսկայ սիւն մը կը բարձրանար դէպի երկինք մինչեւ 3000 մեթր։ Միեւնոյն ատեն եռացած ջուրի վիթխարի ալիքներ Պիքինիի ծովալիճէն դէպի ցամաք կը խուժէին, առանց սակայն ջուրի յորձանք առաջ բերելու, հակառակ մասնագէտներու նախատեսութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, 88 մարտանաւերէ եւ զանազան տեսակ նաւերէ բաղկացած տորմիղը, որ իբր նշանակէտ կը ծառայէր, մեծ վնաս չկրեց հիւլէ ռումբին պայթումէն։ Ամենավերջին լուրերու համաձայն, ծովամոյն եղած են՝ մարտանաւ մը, փոխադրանաւ մը, 4 սուզանաւեր, քարիւղատար նաւ մը եւ թեթեւ մակոյկ մը։ Աւելի կամ նուազ չափով վնասուած են նաեւ ուրիշ նաւեր, սակայն անոնք ներկայիս ջուրին երեսը կը մնան։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Արդար դատ մը Քանիրիի մէջ

ԽՄԲ.— Մօտ երկու ամիս առաջ, Քանիրիի մէջ երեք հայ երիտասարդներ եւ յոյն տասնապետ մը գինովնալով, փորձեր էին վար առնել կամ գողնալ երկու հելլենական դրօշներ։ Այս դատապարտելի քայլը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց, մտահոգութեան մատնելով հայ գաղութը։ Հարկ եղաւ հաւաքական եւ անհատական դիմումներ կատարել, խնդիրը լուսաբանելու եւ ամբոխային կիրքերը զսպելու համար։

Աթէնքի «Ազատ Օր»էն կ'իմանանք թէ դատավարութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 8ին, բարենպաստ պայմաններու մէջ։

Ժամանակէն առաջ, ժողովուրդը դատական սրահը լեցուցած էր արդէն։ Փոքրաթիւ Հայեր ալ վախնալի վախ կը հետեւէին դատավարութեան։ Խորհրդաւոր փսփսուքներ տեղի կ'ունենային մեր հելլէն հայրենակիցներու միջեւ։ Վերջապէս զանգը զարկաւ եւ դատական կազմը տեղ գրաւեց։

Դատարանի համակրելի նախագահը հազիւ բազմած իր աթոռը, իր մօտ կանչեց դատարանի կարգապահութեան հսկիչ ոստիկաններու պետը, ու բոլորին լսելի ձայնով մը ազդարարեց յիշեալին թէ, ինքը պատասխանատու է դատական սրահին մէջ՝ նոյնիսկ ամենափոքր արտայայտութիւն կամ շշուկ մը լսուելու պարագային, իսկ դուրսը, ցոյցի սկզբնաւորութիւն մը պէտք է զսպուի ամենախիստ կերպով։

Ներկայ Հայերը լայն շունչ մը առին։ Դատավարութիւնը սկսաւ ու վերջացաւ օրինակելի կարգապահութեամբ։

Դատապարտեալի աթոռի վրայ բազմած էին՝)

Յաջող ձեռնարկ մը Հայկ. Դատին համար

ԽՄԲ.— Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կը շեշտէ Մայիս 30ի խմբագրականով.—

Ընտրապայքարէն յետոյ, աննախընթաց բազմութեամբ Մայիս 25ի երեկոյթը անուղղակի պատասխանն էր բոլոր անոնց, որ պահ մը խորհեցան գուցէ, թէ Դաշնակցութիւնը տեղատուութեան ճամբուն վրայ է այս շրջանին մէջ։

Այդպէս չէ սակայն։

Պարզ ակնարկ մը Դաշնակցութեան շահած քուէներուն վրայ, պիտի ցոյց տար, որ չորս հոսանքներու դէմ ան կրցած էր հանել 543 ձայն, երբ շատեր դեռ յամեցած էին քուէատուփին առջեւ հասնելու, եւ որոնց ներկայութիւնը պիտի կրնար գոնէ այս անգամ հաւասարակշռել ընտրական պայքարը։

Շաբաթ երեկոյ, հոգեկան տեսակ մը ընդվըզում կը զգային բոլոր անոնք, որ եկած էին իրենց սիրած կուսակցութեան հովանաւորած երիտասարդութեան ձեռնարկին ներկայ գտնուելու։ Ասիկա զգալի եղաւ, երբ յանպատրաստից, քանի մը ընկերներ, գաղափարը յղացան Հայկ. Դատին ի նպաստ հանգանակութիւն մը բանալու։

Գաղափարը դարձաւ վարակիչ։

Ուշ ատեն, կէս գիշերէ ետք, հրապարակ դըրուեցաւ ան, ու ահա ընդամէնը քսանըհինգ վայրկեանի մէջ գոյացաւ աւելի քան քսան հազար փեսօ գումար մը։

Հայաստանի հետ կապուած կազդուրիչ ձեռնարկ մը կար, ու մանաւանդ զայն հանրութեան կը ներկայացնէր Դաշնակցութիւնը։ Այն կուսակցութիւնը, որուն դէմ խաչակրութիւն էին կազմած ընդամէնը մէկ շաբաթ առաջ իր անանուն հակառակորդները։

Ուստի ներկաները բոլորանուէր բացին իրենց քսակները եւ բերին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը հանգանակութեան։

Ո՞վ չի յիշեր, որ փոքրոգի մարդիկ ամիսներ շարունակ թուղթ մրոտեցին, հանրութեան ցոյց տալու համար թէ Հայկ. Դատի անունով հաւաքուած դրամները կ'երթան հալելու Դաշնակցական ղեկավարներու գրպաններուն մէջ, թէ եղածը պարզ դրամաշորթութիւն մըն է եւայլն։

Ժողովուրդին գիտակից եւ հայրենասէր զանգուածը շատ կարճ միջոցի մը մէջ բերաւ իր մասնակցութիւնը հանգանակութեան, առով ըսել ուզելով հակադաշնակցական քլիքին, թէ ոչ մէկ արժէք ունին զրպարտութիւնները որոնցմով կ'ողողեն իրենց օրկանները։

Ասիկա դաս մըն էր հակադաշնակցական մամուլին ու միանգամայն համակրանքի առողջ ու զեղուն արտայայտութիւն մը՝ հանդէպ Դաշնակցութեան։

Այս անկիւնէն դիտելով շաբաթ իրիկուան ձեռնարկը, ան կը դառնայ եզական դէպք մը մեր շրջանի կուսակցութեան պատմութեան մէջ։

Կարապետ Կարապետեան, Բանիկ Փափազեան եւ յոյն տասնապետը։Դէպքի բուն պատասխանատուն՝ Յակոբ Փափազեանը փախստական ըլլալով, իր դատը դատուեցաւ ընդհանուր դատէն։

Առաջին վկան բուն իսկ պատասխանատուները ձերբակալող ոստիկանն էր որ պատմեց դէպքը։

Դժբախտաբար, 2—3 պաշտպան վկաներ որ նախապէս ներկայացած էին, տղոց բարի վարուց մասին վկայելու, եղած ճնշումի վրայ, խուսափեցան վկայելէ։ Պաշտպանողականներէն ետք, կարգը եկած էր ընդհ. դատախազին։

Պարոն դատախազին ճառը գրեթէ յարգանքի տուրք մըն էր հայութեան ու ձաղկումը՝ մեր կարգ մը հելլէն հայրենակիցներու տգեղ արարքներուն։

— «Դատարանը, ըսաւ Պ. դատախազը, լայն կը բանայ իր դռները հանրութեան առջեւ, որ կարենայ հետեւիլ դատավարութեան։ Սակայն, երբ հանրութիւնը իր արտայայտութեամբ կ'ուզէ ազդել դատարանին վրայ կամ ուղղութիւն տալ անոր, այն ատեն արդարութեան կ'իյնայ պատժել այդպիսիները։ Դժբախտաբար իմ բացակայութեանս ատեն գտնուեր են մարդիկ, որոնք համարձակեր են դատական պալատը մտնել ու քաջութիւնը ունեցեր են ատեանի նախագահին ներկայանալ ու պահանջել, որ խստօրէն պատժուին ոչ միայն դէպքին հեղինակները,այլեւ ամբողջխաղաղ ու օրինապահ հայ գաղութը, կարծես հելլէն արդարութիւն գոյութիւն ունեցած չըլլար կամ Յունաստան վայրենիներու երկիր մը եղած ըլլար, որ մէկ երկու հոգիի արարքը վերագրուէր փոքրամասնութեան մը։ Հազար ամօթ այդ անձերուն, կեղծ հայրենասէրներուն. մենք այստեղ կը դատենք երկու հելլէն քաղաքացիներ եւ ոչ թէ Հայեր։ Այն որ հելլէն քաղաքացի է՝ Հելլէն է, ըլլայ յոյն, Թուրք, հայ կամ հրեայ. ասիկա պէտք է հասկնան բոլորը. այլեւս պէտք է վերջ գտնէ խտրական ոգին եւ ասիկա՝ ի փառս Յունաստանի»։

Յետոյ քննելով իր էութեան մէջ խնդիրը,

յանցաւոր դատւ Կ. Կարապետեանը, ոստիկանին ձեռքէն փախելուն համար:

Նմանապէս, պաշտպան փաստաբան Պ. Մօսխա պերճախօսօրէն պաշտպանեց ոչ միայն ենթականերու դատը, այլ բոլոր հայութեան դատը, ըսելով թէ գտնուեցան մարդիկ, որոնք մոռնալով թէ՝ ազատ Ֆրանսայի մէջ կը գտնուին, Հայերու հանդէպ գտնուեցան վանտալական արարքներու մէջ:

— «Մենք, ըստ յարգելի փաստաբանը, պէտք է աշխարհի ցոյց տանք թէ գիտենք փոքրամասնութիւնները կառավարել»:

Կէս ժամ տեւող խորհրդակցութենէ յետոյ, դատարանը հետեւեալ պատիժը տնօրինեց.— Կ. Կարապետեան քսան ամիս բանտարկութիւն (թէեւ ընդհ. դատախազը միայն 7 ամիս պահանջեց): Բանիկ Փափազեան եւ հեղէն տասնապետը ազատ արձակուեցան:

Վերջապէս մղձաւանջը փարատեցաւ եւ հեղէն արդարութիւնը իրեն վայել բարձրութեամբ գատեց գործը:

Օր. ՍԵՄԱ ՔԷՕԹԱՀԵԱԼԸԵԱՆ
Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

13 Յուլիս, 1946 Ամուսնացած Արնուվիլ

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղի կողմէ, Կիրակի 4 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Ժօնաժի գեղեցիկ անտառին մէջ (Margue)ի արձարանին եւեւը: Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով: Լիոնի եւ շրջանի ընկերներէն կը խնդրուի անցնիլ Տէսինի երկրորդ կամուրջը, ուրկէ պիտի առաջնորդուին հանդէսին վայրը: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ղովուրդներու կամքը: Մենք վրէժխնդրական խաղաղութիւն մը չենք ուզեր: Ժողովրդապետութիւնը չի կրնար ուսուցուիլ սուինի ծայրով: Մենք կ'ուզենք խաղաղութեան սերմերը ցանել, եւ ոչ թէ ապագայ պատերազմի մը հունտերը»:

Յետոյ խօսեցաւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, չեշտելով թէ «ուրիշ երկիրներու զան-գուածային եւ երկարատեւ գրաւումը, անոնց զինաթափումէն վերջ, խաղաղութեան ճամբան չէ, ոչ ալ խաղաղութիւնը պահելու միջոցը: Անհրաժեշտ է փութացնել հաշտութեան դաշնագիրներուն կնքումը: Պէտք է ջանանք իրար հասկնալ: Պէտք չէ վերջնական համարինք որ եւ է անհամաձայնութիւն»:

Չինաստանի ներկայացուցիչն ալ խօսեցաւ գրեթէ նոյն իմաստով: Երէկ պիտի խօսէր Պ. Մոլոթով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԴԱՆԳԱՏՆԵՐԸ

Պուլկարական պատուիրակութիւնը բողոքագիր մը յանձնեց, գանգատելով հաշտութեան դաշնագրի ծանր պայմաններուն դէմ: Պատուիրակութեան նախագահը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն.— «Չենք հասկնար թէ ինչո՛ւ իբրեւ պարտուած թշնամի կը նկատեն մեզ, երբ մենք երբեք զէնք բարձրացուցած չենք Դաշնակիցներուն դէմ: Դաշնագիրը ոչ միայն կը կրճատէ մեր երկրին սահմանները եւ զինեալ ուժերը, այլեւ հատուցումներու տակաւին անորոշ գումար մը կը սահմանէ»: Պուլկարները դժգոհ են նաեւ որ դէպի ծով ելք չի տրուիր Եգէականի վրայ: Պուլկարական պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ քսան անդամներէ, որոնց մէջ կան հինգ նախարարներ, իբրեւ ներկայացուցիչներ Ազգ. Ճակատի հինգ հոսանքներու: Ռումանական, հունգարական, իտալական եւ ֆինլանտական պատուիրակութիւններն ալ, որոնք առ այժմ անկոչ հիւրեր կը համարուին, դառնօրէն կը գանգատին իրենց դաշնագիրներուն խստութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱԴԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՑՈՅՑԵՐԸ կը շարունակուին Փարիզի թէ գաւառի մէջ: Թղթատարական պաշտօնեաներու գործադուլէն վերջ, որ տասը ժամ տեւեց, երեքշաբթի օր, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ ելմտական նախարարին, բայց այս վերջինը մերժեց ընդունիլ: Բոլոր առաջարկները կանգ առին: Հեռաձայնն ալ հազիւ թէ կը գործէր: Գործադուլին կը մասնակցէին 30.000 պաշտօնեաներ: Նոյն օրը 60.000 պետական պաշտօնեաներ բողոքի ցոյց մը կատարեցին, թափոր մը կազմելով Նահանգապետարանէն մինչեւ ելմտական նախարարութիւն: Կը պահանջեն անմիջական յաւելում ամսական 1800 ֆրանքի եւ ուրիշ բարեփոխումներ: Նախարարական խորհուրդը երէկ զբաղեցաւ այս հարցով:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԻ համայնավար փոխ-նախագահը եւ միւս համայնավար անդամները հրաժարեցան, բողոքելով դատաւորներու դատավարութեան եղանակին դէմ: Ազգ. Ժողովին համայնավար խմբակցութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց, բողոքելով շատ մը ամբաստանեալներու արձակման (զօր. Վէկան եւն.) կամ անբաւարար դատապարտութեան դէմ: Օրինագիծը կը պահանջէ նոր հիմերու վրայ կազմել Գերագոյն Ատեանը եւ դատավարութիւնները կատարել հրապարակաւ, ժողովուրդի ներկայացուցիչներու հսկողութեան տակ: Այս հրաժարումներուն հետեւանքով յետաձգուեցաւ չորս ծովակալներուն դատը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Թէլ-Ավիվ քաղաքին մէջ 20.000 անգլիացի զինուորներ աննախընթաց աւլտուք մը կատարեցին երեքշաբթի օր, մաղէ անցընելով 175 հազար բնակիչներ, երեւան հանելու համար Երուսաղէմի վերջին պայթումին հեղինակները: Շատ խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան բոլոր հրէական տուներուն մէջ: Օգնականերն ալ կ'աջակցէին: Հրաման տրուած էր զարնել բոլոր անոնք որ կ'անսաստեն հաստատուած կանոններուն: Կալանաւորներուն թիւը կը հասնի 3000ի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բրիտանական եւ ամերիկեան շրջաններու միացման խնդիրը քննուեցաւ Պերլինի միջդաշնակցային Վերստուգիչ Յանձնաժողովին մէջ: Խորհրդային պատուիրակը մերժեց այս ծրագիրը, միեւնոյն ատեն յայտնելով թէ կ'ընդունի որ քննութիւն մը կատարուի Չորս Մեծ պետութեանց կողմէ, բարուքելու համար իրենց գործակցութիւնը: Անգլեւսաքսոնները շարունակելով հանդերձ տնտեսական միացման գործողութիւնները պիտի փորձեն Խ. Միութեան առաջարկը:

Երեք հայ երիտասարդներ ջախջախուած

Ռոմանէն կը գրեն մեզի Յուլիս 27 թուակաով.— Շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին երեք հայ երիտասարդներ, 17—18 տարեկան, ջախջախուեցան կառախումբին տակ մնալով: Հինգ տղաքը կը սպասէին, երբ վաճառաբարձ կառախումբ մը Վալանսէն Կրընոպլ կ'երթար, առանց ուշադրութիւն ընելու որ ուրիշ մըն ալ Կրընոպլէն կուգար դէպի Վալանս: Երբ վերջին վակոնը կ'անցնի, տղաքներէն երեքը մեքենային տակ կը մնան եւ կը ջախջախուին: Միւս երկուքը խելագար վիճակի մէջ հիւանդանոց կը փոխադրուին: Ահաւասիկ զոհերը.— Յարութիւն Միրաքեան (Մալաթիացի), Ռոպէր Զարխճեան (Ատափազարցի), Ժաք Ափարեան (Բաբերդցի): Միւս երկուքը լաւ են:

300 ՀՈԳԻ ՋՈՒՐԵՐԷՆ քշուած են հիւսիսային Անատոլուի մէջ, համաձայն Յուլիս 30 թուակիր հեռագրի մը: Մեծ ողողումներ պատահած են Սամսոնի եւ Ամասիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Գարապէքիր Բեաղիմ Օրպայ հրաժարեցաւ ընդհ. սպայակոյտի նախագահութեան պաշտօնէն, իր տղան իբրեւ ոճրագործ ամբաստանուած ըլլալով թուրք բժշկի մը սպանութեան առթիւ: Իրեն յաջորդեց զօր. Սալիհ Օմուրտաք:

ՄԻՍԻ ՎԱՃԱՌՄԱՆ նոր կանոնագրին համաձայն, հետեւեալ գիները որոշուած են (150 կրամ, կտրօնով).— Ա. շրջան.— Եզան միս Ա. տեսակ 147, Բ. տեսակ 66—88: Բ. շրջան.— Ա. 137, Բ. 62—83: Գ. շրջան.— Ա. 127, Բ. 58—67: Հորթ.— Ա. շրջան, Ա. 118—147, Բ. շրջան 110էն 137, Բ. տեսակ՝ 82, Գ. շրջան 102—127 եւ 78: Ոչխարի միս, Ա. շրջան Ա. տեսակ 152—190, Բ. տեսակ 66, Բ. շրջան 138—172 եւ 60, Գ. շրջան 124—155 եւ 54: Առաջին շրջանին մէջ են Սէնը, Սէն է Ուազը, Պուշ տիւ Ռոնը եւն.:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարական յանձնաժողով մը Աշխատանքի Դաշնակցութեան գրասենեակը կոխելով, գրաւեց դիւանաթուղթերը, հակառակ ընդհ. քարտուղարին ընդդիմութեան: Լարիսայի մէ մահուան դատապարտուեցան եւ անմիջապէս գնդակահարուեցան չորս զինուորներ: Միապետական եւ ձախակողմեան հրոսախումբեր կը շարունակեն յարձակիլ գիւղերու վրայ:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ նոր փորձ մը պիտի կատարուի 1947ին, 1200 մեթր խորութեամբ (ծովուն տակ), Ամերիկայի մէջ:

ԾԽԱԽՈՏԻ տուփերը վերադարձնել անհրաժեշտ չէ այլեւս, թուղթի արտադրութիւնը աւելցած ըլլալով:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ըլլալով Ազգ.՛ Ժողովին Գչ. օր նախագահեց կին մը, տիկին Մատլէն Պրօն, համայնավար փոխ-նախագահը:

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

Կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ: Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11:

Կը նախագահէ ընկեր ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ: Կ'երգեն Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Լիւսի Գորգիկեան: Պար՝ Օր. Հր. Գազազեան: Ընտիր ճազ ընկեր Յոլակ Յովհաննէսեանի եւ իր ֆրանսացի ընկերներուն կողմէ: Կ'արտասանէ Ժիրայր Մուրատեան:

Տոմսերը ապահովեցէք նախօրօք, դիմելով «Յառաջ»ի, Հրանտ Սամուէլի գրատունը, եւ «Արծիւ»ի ընկերներուն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Porte d'Orléansէն 188 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine, եւ կամ մէթրօ Ligne de Sceaux եւ իջնել Bourg la Reine կայարանը:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Ուրֆայի Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձը կը տօնուի Հայր. Միութեան կողմէ: Կը նախագահէ Պ. Տիրան Թէքէեան, կը խօսին Պ. Պօղոս Գորգիկեան եւ Պ. Կ. Կարապետեան (Փարիզէն): Կը ներկայացուի ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ՀԱՐՍՆՑՈՒՆ, բեմադրութեամբ Նոր Սերունդի թատերախումբի, ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկեանի: Կ'երգեն Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ Օր. Լուիզ Հացագործեան: Կ'արտասանեն Օր. Օտէթ Սիմոն Գարակէօզեան, Պ. Մարտիրոս Դաւիթեան: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Այս կիրակի, 4 Օգոստոս, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեաններու ագարակը: Պիւֆէ եւ շիշ քէպապ:

Մուտքը ազատ է: Հանրակառք 15 եւ 18, իջնել Սէն Լու:

ՎԱԼԱՆՍ.— Մարզական Միութեան դաշտահանդէսը՝ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Quartier Montelegerի անտառին մէջ: Մասնաւոր մարզանք: Առատ եւ զուարճացուցիչ պիւֆէ: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ թղթատարական գործի համար: Դիմել «Յառաջ»ի:

ԲԺ. ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որ ցաւակցութիւն յայտնեցին իր ողբացեալ եղբօր՝ Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

«ՀԱԼԱԾՈՒԱԾՆԵՐԸ» անունով հայկական խօսուն շարժանկար մը կը պատրաստուի, իբրեւ գլխաւոր նիւթ ունենալով հայկական հերոսամարտները, ինչպէս եւ Հայերու մասնակցութիւնը Դիմադրական պայքարին, ղեկավարութեամբ Մանուշեանի: Անոնք որ կը փափաքին իբրեւ դերակատար մասնակցիլ, գրաւորապէս դիմեն «Կապոյտ Աստղ»ի, (Etoile Bleue), 80 Avenue Guy Mocquet, Joinville le Pont (Seine):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.238

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P: Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 2 Août 1946 Ուրբաթ 2 Օգոստոս

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4765 - Նոր շրջան թիւ 404 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ՈՏՔԻ՛, ՔՈՅՐ ԻՄ»

Ֆրանսուհիներու Միութեան օրկանը՝ «Femmes Françaises», Յուլիս 27ի թիւին մէջ ամբողջ էջ մը նուիրած է հայ ժողովուրդի տառապանքներուն եւ Հայաստանի, այս խորագրին տակ: Յօդուածագիրը՝ Lise Ricol, եթէ չենք սխալիր՝ անդամ Հայկ. Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու Կոմիտէին:

Նկարագրելով հայաջինջ սարսափները, համաձայն վաւերական փաստաթուղթերու, Տիկին յուզումով կը պատմէ հայկ. պետութեան հաստատումը, հետեւեալ խորագրով.— « Հայաստանը ի՛նչպէս դուրս եկաւ դժոխքէն »: Կը պատմէ այնպէս ինչպէս գիտենք բոլորս.

— « 1920 Օգոստոս 10ին, Սեվրի մէջ Դաշնակից պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ ստորագրուած հաշտութեան դաշնագիրը Հայաստանը կը ճանչնար իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն մը, եւ, 89րդ յօդուածով, անոր կուտար Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն մէկ մեծ մասը, այսինքն 95.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը: Բայց, Սեպտեմբերի կիսուն Թուրքիան, պարտուած պետութիւն մը եւ զինակից Գերմանիոյ, կը բռնաբարէր Սեվրի դաշնագիրը, կը յարձակէր նոր Հայաստանի վրայ, առանց պատերազմի յայտարարութեան եւ նորէն կը յափշտակէր այնքան սուղ գնով ձեռք ձգուած հողերը: Դաշնակիցները թոյլ տուին որ գործուի այս ոճիրը, առանց հակազդելու:

1921ին (1920) Հայաստան եւ Վրաստան կը մտնէին Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութեան մէջ »:

Ապա տեղեկութիւններ «Հայկական փոքր քաջարի Հանրապետութեան» մասին, որ հետզհետէ յառաջ գնաց եւ այսօր ունի մէկ միլիոն 400.000 բնակիչ, 29.000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ որուն 18%ը միայն մշակելի հողեր են: «Խ. Հայաստանի խտութիւնը, որ 27 էր 1923ին, այժմ կը հասնի 48ի, այսինքն 80%ի յաւելում, շնորհիւ անխափան խաղաղութեան եւ գործունէութեան զոր այս ժողովուրդը վայելեց մինչեւ 1941 »:

Lise Ricol կը յիշէ նաեւ Հայերու կատարած մեծ դերը կարմիր բանակին մէջ, 200.000 զինուորներով եւ 60 զօրավարներով, ինչպէս եւ Ֆրանսայի Դիմադրական ճակատին վրայ: « Այդ միջոցին Թուրքիան, հաւատարիմ իր սկզբունքներուն, միշտ կը սիրաբանէր Հիթլէրի հետ »:

Արդ, ի՞նչ կ'ուզէ « այս քաջարի ժողովուրդը », հիմա որ պատերազմը վերջացած է.

— « Աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ կան հազարաւոր եւ հազարաւոր Հայեր, որոնք թրքական տիրապետութենէն նախընտրեցին աքսորը եւ որոնք միայն մէկ բաղձանք ունին,— վերադառնալ իրենց երկիրը, անմիջապէս որ վերադարձնեն իր հողերը: Ի՞նչ կը պահանջեն անոնք, — Թուրքիա պէտք է վերադարձնէ Հայաստանի պատկանող հողերը որոնք նախապէս իրեն յատկացուեցան Սեվրի դաշնագրով, Նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութեամբ »:

Իբրեւ եզրակացութիւն, յօդուածագիրը մասնաւոր գուրգուրանքով կ'արտատպէ Անաթօլ Ֆրանսի պատմական խօսքերը, գրուած՝ նախորդ պատերազմին ատեն.

— « Մեր բանակներուն յաղթանակէն վերջ, բանակներ որ կռուեցան Արդարութեան եւ Ազատութեան համար, Դաշնակիցները մեծ պարտականութիւններ պիտի ունենան: Իսկ այդ պարտականութեանց ամէնէն նուիրականը պիտի ըլլայ կեանք պարգեւել մարտիրոս ժողովուրդներուն: Այն ատեն պիտի երաշխաւորեն Հայաստանի ապահովութիւնը եւ անկախութիւնը: Անոնք իրենց գլուխը հակած անոր վրայ, պիտի ըսեն,— « Ոտքի՛, քո՛յր իմ: Այլեւս մի տառապիր: Այսուհետեւ ազատ ես ապրելու համաձայն քու հանճարիդ և հաւատքիդ» :

Ողջո՛յն « Femmes Françaises »ի եւ Lise Ricolի, այս արդարամիտ եւ արի տողերուն համար:

« Քոյրը » ոտքի կանգնած է արդէն, անհնարին տառապանքներէ վերջ: Եւ, այո, ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ կաթիլ մը կորով եւ արդարութիւն յաղթականներէն, եւ առնելու համար իր հայրենի ժառանգութեան մէկ մասը:

Երեք-չորս «Մեծ»երէն ո՞ր մէկուն ուժէն վեր է այս տարրական պարտականութեան կատարումը, հաւաքաբար կամ առանձին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Վ ՊԱԿԱՍ ԵՆՔ...

Մեքենաբար չէ՞ք յիշեր դասական բացատրութիւնը, « Գեղեցիկն Ֆրանսա », ամէն անգամ որ բախտը կ'ունենաք ճանչնալու այս հիւրընկալ երկրին մէկ անկիւնը:

Ամէն կողմ զմրուխտի նման դաշտեր, կարկաչուն վտակներ, խոր ու տարածուն գետեր: Ծո՛վ, որքան որ կ'ուզես: Լեռնե՛ր, տաք ու պաղ: Ջուրեր ամէն քայլափոխիդ: Հոս ու հոն կանաչին մէջ նետուած ագարակներ, արթուն ու աշխատասէր մարդիկ սայլին վրայ, կամ նախիրը առջեւը ձգած դէպի գիւղ՝ իրիկնամուտին, կաթին դոյլով:

Հիացիր որքան որ կրնաս եւ խորհրդածէ, եթէ սիրտ ունիս:

Հազիւ ազատած ահաւոր փոթորիկէ մը, հայրենիքին տաքուկ արեւը սկսած է ջերմացնել հոգին փրանսացի մարդուն:

Ան ապահով է վաղուան համար. վստահ է իր բազուկին ուժին ու արդէն վէրքերը սպիացած, ձեռք է առեր արօրն ու խոփը:

Մենք ի՞նչ ենք սակայն այդ իրականութեան մէջ: Ոչ մէկ կապ այդ հողին հետ. ոչ արօր կայ մեր ձեռքը, մշակելու, ոչ մանգաղ՝ հնձելու: Դիտող ու անցնող անցորդներ միայն, որոնց սիրտը կը սեղմուի սակայն, կը տխրի յանկարծ այդ ծիծղուն բնութեան մէջ անգամ:

Ե՞րբ չէ խորհեր Հայը իր ճակատագրին առջեւ: Ե՞րբ չէ բաղդատեր իր ժողովուրդը, իր հայրենիքը, իր բախտը սա միւսին հետ:

Ես ի՞նչով եմ պակաս սա գիւղացիէն որ այս գեղեցիկ երկրին մէկ զաւակն ըլլալու շնորհին ունի: Ես ալ ունիմ երկիր ու հող, լեռ, ձոր, դաշտ ու ջուրեր պաղպաջուն:

Իմ երկիրս ալ շատ գեղեցիկ է:

Մուշի դաշտին ո՞ր ծաղիկը կրնաս գտնել ուրիշ տեղ: Ո՞ւր է Արարատին նման սպիտակափառ գագաթ: Բայց, ո՞ւր եմ ես, ինչո՞ւ չեմ տեսած այդ բոլորը, որպէսզի թափանցեն իմ ալ հոգիէս ներս: Ոտքիս տակի հողը իմս չէ, փխրուն է ինծի համար: Եւ ինծ նման քանինե՛ր ու քանինե՛ր պիտի երթան անդարձ, առանց տեսնելու այդ ծաղիկը կամ լեռը, առանց խմելու մեր հայրենիքի զուլալ ջուրերէն:

Խորասուզուած ինքնաշարժին մէջ, պտոյտ լման չորս ժամ՝ միշտ նոյն նահանգին մէջ, եւ յանկարծ կը հասկնաս թէ ինչո՞ւ ես տխուր ու անյոյս:

Այդ մէկ նահանգը, որ «Գեղեցիկն Ֆրանսայի» մէկ աննշան մասն է, քու հայրենիքիդ չափ տարածութիւն ունի, ու թէրեւս հոն չորս ժամ կառքով դուրս ես արդէն պետութեանդ սահմաններէն...:

ՍՕՍԻ

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԻ մասին ծրագիր մը պարզուեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ: Ծրագիրը կը թելադրէ,— 1. Հաստատել միջազգային կազմակերպութիւն մը.— 2. Կոչ մը ուղղել Միացեալ Ազգերու յառաջիկայ ընդհ. ժողովին, որպէսզի անոր անդամները իրենց երկիրներուն մէջ ընդունին որոշ թիւով տարագիրներ, մէջն ըլլալով Հրեաները: Անգլիա արդէն յանձն առած է տեղաւորել 235.000 լեհ զինուորներ եւ քաղաքացիներ: Մ. Նահանգները, որոնք արդէն 275.000 տարագիրներ (180.000ը Հրեաներ) տեղաւորած են, կը յուսան 53.000 հոգի եւս ընդունիլ: Լեհ զօրավար Անդէրսի զինուորներէն շատերը կ'ուզեն Երուսաղէմ երթալ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Թէլ-Ավիվի մէջ կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, զէնքի եւ ռազմամթերքի մթերանոց մը գտան մեծ Սինակոկին մէջ, ինչպէս եւ 50.000 կեղծ պարտաթուղթեր, իւրաքանչիւրը 10 սթերլինի, տպագրական մեքենայով: Հազարաւոր փամփուշտներ պահուած էին չինծու պատի մը մէջ:

UNRRAի վարիչը, Լա Կարտիա, Փարիզ հասնելով, յայտարարեց թէ այդ նպաստամատոյց կազմակերպութիւնը կրնայ դուռները գոցել, եթէ դրամ չճարուի: Ինք յանձնարարած է Գերմանիոյ տարագիրներէն 120.000 հոգի Ամերիկա փոխադրել

ԿԱԶԻ ԵՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ պիտի չաւելնան, համաձայն արտադրութեանց նախարարին յայտարարութեան:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Առաջին ընդհարումը Մեծերուն եւ փոքրերուն միջեւ

Հաշտութեան խորհրդաժողովի Գ. նիստին մէջ (չորեքշաբթի), առաջին ընդհարումը տեղի ունեցաւ Մեծերուն եւ փոքրերուն միջեւ, Պ. Մոլոթովի ճառին առթիւ: Խորհրդային գլխաւոր պատուիրակը պնդեց 2/3ի մեծամասնութեան վրայ, դիտել տալով թէ պարզ մեծամասնութիւնը կրնայ վէճեր յարուցանել արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ: Իր տեսակէտներուն դէմ խօսեցաւ Աւստրալիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իվըթ, պաշտպանելով փոքր ազգերու իրաւունքը: Հոլանտայի պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ, իսկ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչը միացաւ խորհրդային պատուիրակութեան: Վիճաբանութիւնը շարունակուեցաւ երէկ:

Ահաւասիկ Մոլոթովի ճառին իմաստը.—

1. Հաւատարիմ մնալ այն համաձայնութեան որով Չորս Մեծերը պիտի խմբագրեն Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրները.— 2. Համոզել 17 փոքր պետութիւնները թէ Խ. Միութիւնը իրենց դէմ չի գործեր, Չորս Մեծերու ափին մէջ պահելով իշխանութիւնը. — 3. Համոզել նախկին թշնամի երկիրները թէ Խ. Միութիւնը բարեկամ է իրենց եւ կը ջանայ արդար պայմաններ ապահովել եւ ոչ թէ խախտել իրենց գերիշխանութեան իրաւունքները.— 4. Ընդունիլ տալ հաշտութեան դաշնագիրներու այն վիճելի յօդուածները զոր կը պաշտպանէր Խ. Միութիւնը Զօրսերու Խորհուրդին մէջ:

Խորհրդային պատուիրակը շեշտեց թէ ժողովը կը գտնուի դժուարին եւ ծանր պատասխանատուութեան մը առջեւ, — արդար եւ տեւական խաղաղութիւն մը ապահովել: Ան պէտք է ամէն բանէ առաջ նկատի առնէ նախայարձակումէն վնասուած պետութեանց շահերը: Խ. Միութիւնը, որ այդ պետութեանց առաջին շարքին վրայ կը գտնուի, պիտի պաշտպանէ անոնց պահանջը՝ պատերազմի ոճրագործները պատժելու եւ հատուցումներ ստանալու համար: Այն երկիրները որ մասնակցեցան նախայարձակման, պէտք է կրեն իրենց վարիչներու ոճիրներուն պատասխանատուութիւնը: Անպատիժ ձգել այդ ոճիրները՝ պիտի նշանակէր պարգեւ մը տալ նախայարձակին: « Ֆաշականութիւնը եւ նախայարձակումը իրարու հետ կապուած են անքակտելի կերպով: Հետեւաբար, բոլոր դաշնագիրներուն մէջ անհրաժեշտ է կանխել ֆաշականութեան վերածնութիւնը եւ քաջալերել ամէն ինչ որ կրնայ նպաստել ժողովրդապետութեան հաստատման: Պէտք է զբաղիլ նաեւ Սպանիոյ ֆաշականութեամբ: Հեռու չէ այն օրը երբ ժողովրդավար երկիրները պիտի օգնեն սպանիացի ժողովուրդին, թօթափելու համար Ֆրանքոյի կառավարութիւնը: Հաշտութեան դաշնագիրները մշակուած են Զօրսերու Խորհուրդին կողմէ: Անշուշտ մեծ պետութիւնները պէտք չէ իրենց կամքը պարտադրեն փոքրերուն: Բայց, պէտք չէ նաեւ որ մեծ պետութեանց կարգ մը խմբակցութիւններ յաւակնին իրենց կամքը պարտադրել ուրիշ մեծ պետութեանց: Այստեղ ներկայ պատուիրակները բոլորն ալ հաւասար են իրենց իրաւունքներով: Իւրաքանչիւրը պիտի կրնայ իր կարծիքը յայտնել եւ ամէն տեսակէտ պիտի լսուի պատշաճ ուշադրութեամբ: Պիտի լսենք նաեւ Գերմանիոյ նախկին արբանեակները: Այս բոլորին շնորհիւ կը յուսանք ճշմարիտ յաջողութեան մը յանգիլ, ի շահ բոլոր խաղաղասէր երկիրներու »:

« ԲՈԼՈՐԸ ՀԱՒԱՍԱՐ ԵՆ »

Մոլոթովի ճառին պատասխանեց Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, խնդրելով ժողովէն որ ամէն բան փորձէն, արդար խաղաղութիւն մը կնքելու համար հինգ նախկին թշնամի պետութեանց հետ: « Ժողովուրդներու պատերազմ մըն էր որ մղուեցաւ, եւ պէտք է ժողովուրդներու խաղաղութիւն մը հաստատուի »: Իր կառավարութիւնը կարգ մը յանձնարարութիւններ պիտի ընէ, բարեփոխելու համար դաշնագիրները: Ժողովուրդները հաց կ'ուզեն, ոչ թէ սահմանագլուխներ, կարգ՝ թնդանօթէն առաջ:

Խօսելով իտալական դաշնագրի մասին, Պ. Իվըթ յայտարարեց թէ անոնց վերջնական կարգադրութիւնը Զօրսերու Խորհուրդին չի յնար, այլ այնպիսի պետութեանց, ինչպէս Աւստրալիա եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կը հրաժարին

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Ստորագրեալներս, անդամ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի, կը հրաժարինք Ազգ. Ճակատէն, համաձայն Կեդր. Կոմիտէի Յունիս 24 թուակիր յայտարարութեան:

Բարունակ Զիլնեան, Լեւոն Ստեփանեան եւ Յակոբ Հացագործեան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Աշխարհի Մեծերը — եւ մնացեալներէն 22ը որոնց 5ը պարտուած երկիրներ — ժողովի նստած են Փարիզ, վերահաստատելու եւ օրինականացնելու համար խաղաղութիւնը զոր պատմութեան ամէնէն ականաւոր խելագարը Ջարդուփշուր ըրաւ 1939ին՝ քանդելով նաեւ իր հայրենիքը:

Ակոսի մեծ կարասին բոլորտիքն են շարուած — Ամերիկա, Անգլիա, Աւստրալիա, Քանատա, Եթովպիա, Եուկոսլավիա, Իտալիա, Լեհաստան, Հարաւային Ափրիկէ, Հնդկաստան, Հոլլանտա, Հունգարիա, Յունաստան, Նոր Զելանտա, Նորվեկիա, Ուկրանիա, Չեխոսլովաքիա, Չինաստան, Պելճիքա, Պելօռուսիա, Պուլկարիա, Պրազիլիա, Ռումանիա, Խ. Ռուսիա, Ֆինլանտա եւ Ֆրանսա: Խորհրդաժողովէն դուրս կը մնան այն պետութիւնները որոնք մետասաներորդ ժամուն — այսինքն Եալթայի համաձայնութենէն ետքը — պատերազմ հռչակեցին Գերմանիոյ դէմ (Թուրքիա, Եգիպտոս), ինչպէս նաեւ անոնք որ զինուորական մասնակցութիւն չբերին պատերազմին՝ Իրան, Իրաք, Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւնները եւայլն: Բնականօրէն, մասնակցութեան իրաւունք չէ տրուած նաեւ չէզոքներուն, ինչպէս Շուէտ, Սպանիա եւ Զուիցերիա: Խ. Միութեան մաս կը կազմեն ո՛չ միայն Մոսկուայի պատգամաւորները — Մոլոթով, Վիշինսքի եւ բազմանդամ շքախումբ մը, այլ նաեւ պալթիկ հանրապետութեանց (Էսթոնիա, Լաթվիա եւ Լիթուանիա) արտաքին նախարարները, որովհետեւ շատ հաւանական կը նկատուի որ խորհրդային պատուիրակութիւնը առաջարկէ նաեւ այս վերջիններուն մասնակցութիւնը խորհրդակցութեանց: Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները դիտել կուտան, սակայն թէ այդ երրեակ հանրապետութեանց կցումը պաշտօնապէս ճանչցուած չէ տակաւին գլխաւոր Դաշնակիցներուն կողմէ. պարագայ մը որ կրնայ բուռն վէճեր ստեղծել խորհրդաժողովին մէջ: Մեզի համար նշանակալից է այն երեւոյթը որ Հայաստան մաս չի կազմեր խորհրդային պատուիրակութեան, ինչպէս մաս չէ կազմած նախընթաց համաժողովներուն ատեն:

Պարտուած երկիրներու պատգամաւորները իրաւունք չունին վիճաբանութեանց մասնակցելու, այլ եկած են յատկապէս իրենց տեսակէտները պարզելու արդէն իսկ մշակուած դաշնագիրներու մասին: Այս ուղղութեամբ Մեծերը որոշ բարեացակամութիւն ցոյց տուած են այդ երկիրներուն հանդէպ: Հաւանական կը նկատուի որ Խ. Միութիւնը, պատեհ առիթին, իր օրհնութիւնը տայ այն «աղերսագրին» զոր Ալպանիա կրնայ ներկայացնել՝ խորհրդաժողովին մասնակցելու համար: Լիւքսէմպուրկի պալատին նրբանցքներուն մէջ անձկութեամբ կը սպասէ նաեւ Արեւելքի ճէնթըլմէնը, բայց տարակոյս չկայ որ Մոսկուա բուռն կերպով պիտի ընդդիմանայ, եթէ փորձեր կատարուին անոր մասնակցութիւնը ապահովելու համար: Ժողովասրահէն ներս մտնել կ'ուզեն նաեւ Եգիպտոսը, Մեքսիկան եւ Լիւքսէմպուրկի դքսութիւնը:

Ներկայ խորհրդաժողովը կարգ մը տեսակէտներով չի նմանիր ոչ հարիւր երեսունմէկ տարի առաջ Նափոլէոնի ջախջախիչ պարտութենէն վերջ Վիէննայի մէջ գումարուած վեհաժողովին, ոչ ալ 1919ին Վերսայլի հաշտութեան արխապագոսին, ինչպէս դիտել կուտան Լոնտոնի յայտնի թերթերը: Առաջինին ներկայ էին միայն Մեծ պետութիւնները, ոմանք իրենց վեհապետներով, իսկ երկրորդին կը մասնակցէին բոլոր Դաշնակիցները, թէեւ վերջին բառը կ'արտասանէին հինգ գլխաւոր պետութիւնները — կարգ մը հարցերու մէջ միայն չորսը, կամ նոյնիսկ միայն երեքը: Այսօր, խորհրդաժողովին 17 փոքր անդամները — եւ հինգ պարտուածները — «կանանչ սեղանին» շուրջը հաւաքուած են, լսելու համար Զօրսերուն կողմի մշակուած դաշնագիրներու բովանդակութիւնը: Այս մանր - մունր պետութիւններ անշուշտ իրաւունք պիտի ունենան իրենց տեսակէտները պարզելու այդ վաւերաթուղթերուն մասին, բայց երբեք հաւանական չէ որ անոնցմէ որ եւ է մէկը Զօրսերու հիմնական որոշումներուն դէմ արտայայտուի եւ խանգարէ դաշնակիցներու համերաշխութիւնը:

Պէտք է դիտել տալ նաեւ որ ներկայ խորհրդաժողովը իր կարեւորութեամբ «հաշտութեան խորհրդաժողով» չէ, բառին սովորական իմաստով որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ խնդիրները իր օրակարգին վրայ չեն: Բոլորովին տարբեր կարգադրութիւն եղած էր 1919ին: Այն օրերուն կատարեալ համաձայնութիւն կար Դաշնակիցներուն միջեւ գերմանական հարցին շուրջ: Այնպէս որ յաղթականները ամէնէն առաջ ստորագրել տուին Վերսայլի դաշնագիրը, 28 Յունիս 1919, ու ամիսներ ետքն էր որ յաջորդաբար ստորագրուեցան Աւստրիոյ (Սէնժէրմէն, 10 Սեպ. 1919), Պուլկարիոյ (Նէօյյի, 27 Նոյեմբեր 1919) եւ Հունգարիոյ (4 Յունիս 1920) դաշնագիրները որոնք իրականին մէջ ուրիշ բան չեն եթէ ոչ գլխաւոր դաշնագրին կցուած յաւելուածներ: Այս շարքին կը պատկանէր նաեւ Սեվրի դաշնագիրը (10 Օգոստոս 1920) որ հրաշիւք իմն զամբիւղը նետուեցաւ 1923ին:

Հետեւաբար այս խորհրդաժողովին պիտի յաջորդեն ուրիշներ, թերեւս առանց փոքր պետութեանց մասնակցութեան, լուծելու համար գերմանական հանգոյցը եւ դիւանագիտական ու տնտեսական բնականոն յարաբերութիւններ ստեղծելու համար Եւրոպայի մէջ: Կը նշանակէ որ Լիւքսէմպուրկի ներկայ խորհրդաժողովը նուազ հետաքրքրական է իր օրակարգի նիւթերով քան այդ օրակարգէն դուրս նետուած խնդիրներով որոնց շարքին գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Գերմանիան:

Ամէնէն լաւատես շրջանակներն անգամ կ'ընդունին որ քաղաքական ներկայ մթնոլորտը որուն մէջ կը բացուի խորհրդաժողովը, երբեք քաջալերական չէ, քանի որ Գերմանիոյ գրաւեալ շրջանները միացնելու խնդիրը կամ Պալքաններու եւ Իտալիոյ հաշուեյարդարը զօրաւոր հակամարտութիւն ստեղծած են գլխաւոր Դաշնակիցներուն միջեւ: Համաձայն Լոնտոնի մամուլին, Խորհ. Միութիւնը կ'աշխատի անպայման երկարաձգել գերմանական խնդրին կարգադրութիւնը, այն ակնկալութեամբ որ այդ երկիրը շուտով պիտի դառնայ տեսակ մը ռուսական գօտի՝ ամբողջովին ենթարկուած խորհրդային տնտեսական ծրագրին: Պահպանողական օրկանները կը շեշտեն նոյնպէս որ Մոսկուա իր շահերուն համապատասխան կը նկատէ աւստրիական հարցին յետաձգումը: Ռուսական բաղձանքներուն մաս կը կազմէ նաեւ, կ'ըսեն, Պալքաններու մէջ զինուորական ուժեր պահելու անհրաժեշտութիւնը:

Քաղաքական բարդութիւնները որոնց վերջնական լուծումէն կախուած է աշխարհի տեւական խաղաղութիւնը, համրանք չունին դիտել կուտայ «Թայմզ»: Ի՞նչպէս պիտի հաշտեցնեն Մեծերը իրենց հակոտնեայ տեսակէտները եւ ի՞նչպէս պիտի գոհացնեն փոքրերն ու նաեւ պարտուածները: Ոչ մէկ լաւատես ենթադրութիւն տակաւին քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Սակարկութիւնը որուն հաշտութեան խորհրդաժողով անունը տրուած է պիտի տեւէ հաւանաբար վեց շաբաթ: ՓԻՐԱՅՐ

Ի՛նչպէս կ'աջակցէին

Հայ յեղափոխութեան զարթօնքին, իգական սեռէն շատեր անձնուիրաբար նետուեցան յորձանքին մէջ: Շատեր աջակից դարձան գաղտնի գործունէութեան, ուրիշներ սուրհանդակի պաշտօն կատարեցին կամ օգնեցին կռուողներուն:

Ասոնց կարգին իր արժանի տեղն ունի Մուշի Ալվառինճ գիւղացի Խըրոյ Խանմօն: Համեստ տանտիկին մը, ոչ գրող, ոչ կարդացող, արհեստով բրուտ, եւ սրտով անբիծ: Իր գործը Ախլաթցի եւ Աղլճէվազցի Թուրքերու հետ ըլլալով, լաւ Թուրքերէն կը խօսէր:

1899ին Սէյդոյի եւ Վարդանի (յայտնի յեղափոխականներ) ծպտուած օրերուն, երբ բոլոր գիւղացիներ եւ ի՛նչո՞ւ չըսել, նոյնիսկ իրենց սրտակիցներն ու բարեկամները երես դարձուցած էին երկու քաջերէն, Խանմօն էր որ կը հոգար անոնց բոլոր պակասները, տարիներ շարունակ, նոյնիսկ պնդակ ու վառօդ ճարելով:

Երկրի ընդհ. կազմակերպութեան օրերուն, 1899էն սկսեալ Խանմօն նետուեցաւ յորձանքին մէջ: Իր տունը եւ սաքուն դրաւ կազմակերպութեան տրամադրութեան տակ իբրեւ ժողովատեղի, ապահովելով լոյսն ու ջերմութիւը: Իր ջանքերով կազմուեցաւ Զորոյ Թաղի կանանց խումբը Ցարոյ Հավսոյի ղեկավարութեամբ: Շաբթուան մէջ ամէն հինգշաբթի որոշեց մաճ տաճ օրը, ուրթաղի կիներ ու աղջիկներ կը հաւաքուէին Խանմոյի տունը, բուրդ կը գզէին: Ոմանք կը մանէին, ուրիշներ կը հիւսէին, արախչի կը նախշէին, ճերմակեղէններ կը կարէին, եւ տեղական Մարմնի միջոցաւ փոխադրել կուտային Սասուն:

Արտասահմանէն երկիր մտնող խումբերը եւ անհատ գործիչները իրենց հանդիստը Խանմոյի տունը կը գտնէին: Ան կը հոգար անոնց պակասները: Այդ պատճառով Մէշէտի Աւետիս կ'ըսէր. — «Խանմոյի տունը երկրորդ Թադէոս Առաքելոց վանքն է»: Նոյնն էր պարագան Սասունէն Դուրան իջնող կուսակցական գործիչի մը համար: Եւ այս իսկ արդար ու արժանավայել պատճառով, Խանմոյի տունը կոչուեցաւ «Ազգի տուն»:

1903ի ամառը Վարդան, Սէյդօն եւ Մոկաց Իսրօն գիւղը մտան, Ցրօնք գիւղի մէջ եղած 20 լիտր հում վառօդը Սասուն փոխադրել տալու: Առնուազն տասը չալակաւորներ պէտք էին, Գործի եռուն ժամանակն է եւ ընկերները լծուած են աշխատանքի: Մանաւանդ կայ վտանգաւոր պարագայ մը.— փոխադրութիւնը կ'ըլլայ Նորշէն գիւղին միջովը, ուր կը նստին հազար հեծելազօրք: Գիշերները պահակ զինուորներու ջոկատներ Դաշտին մէջ կը դառնան: Բոլոր ապահով կէտերը վտանգուած են, եւ վառօդը առ առաւել երեք օրէն պէտք է տեղը հասցնել:

Խմբապետները, Ֆլիթն ու Խաչօն, իրենց գլուխները քարին կը զարնեն, ճար ու միջոց չկայ: Շուարումի այդ վայրկեանին, Խանմօն մէջ կը նետուի եւ կ'ըսէ.

— Իրար մ'անցնէք, տուէք ինծի յանձնարարական մը, ես վաղը անձամբ կ'երթամ այն վառօդը մինչեւ հոս փոխադրելու»:

Եղան առարկութիւններ թէ օր ցորեկով անկարելի է փոխադրել, քանի որ ճամբան Նորշէն գիւղէն կ'անցնի, ուր կը վխտան թրքական զօրքեր եւ վտանգը անխուսափելի է: Սակայն Խանմօն առանց ընկրկումի առաւ յանձնարարականը, վստահ իր ձեռնարկին յաջողութեան վրայ:

Առտուն իր երկու էշերուն ամանեղէն նոր բեռցնելով, միասին կ'առնէ իր 12 տարեկան տղան, Մօսօն, իբրեւ ամանեղէն ծախող բրուտ: Նորշէն գիւղէն անցնելով կը մտնէ Ցրօնք գիւղը եւ յանձնարարականը կը ներկայացնէ ուր որ անկ է: Այդ գիշերը գործերըդասաւորելով, վառօդի բեռըրած, իւրաքանչիւր բեռան վրայ մէկ - մէկ կոտ ցորեն կը լեցնէ իբրեւ ապահովութիւն, եւ արեւածագին առանց կասկածի ճամբայ կ'իյնայ:

Մօտ կէս օրին կը հասնի Նորշէն, եւ առանց կասկածի կ'անցնի Խայուշի առջեւէն, զօրքերու քթի տակ: Ծծմակայ քիթը հասած ատեն երկու ձիաւորներ դիմացը կ'ելլեն, ծխախոտի (Ռէժի) դէտէր (ռախտար): Շատերուն յայտնի են ռախտարներու անողոք խուզարկութիւնները անցնող դարձողի հանդէպ, հաւկիթին մէջ մազ փնտռելու ատենն:

— Ի՞նչ են բեռներդ, Խանմօ, կը հարցնէ ռախտար Նուրօն:

— Հա, դո՞ւն ես, Նուրօ աղա, ցորեն է, կը պատասխանէ քաջասիրտ կինը, եկուր նայէ: Ու կը սկսի բեռան բերանը քակել: — Ինչպէս գիտես, բրուտ եմ եւ իմ ապրուստս ամանեղէններ ծախելով կը հանեմ:

— Գիտեմ, գիտեմ, կը պատասխանէ Նուրօն, ու ձին խթանելով կը մօտենայ բեռներուն: Քաջասիրտ կինը կը կանխէ Նուրօն ըսելով.

— Աղա, գիտե՞ս, «ապտեստ» առնելու համար խանումիդ մի տաշտ պատրաստած եմ: Ստեփանին ըսի.— Երբ Մուշ գնացիր, Նուրօ աղային «ապտեստ»ի տաշտը հետդ տար: Խօսք տուաւ, սակայն տակաւին չեկաւ առնելու:

— Աղէկ ըրած ես, Խանմօ, մէկ հատ ալ Սալիհ աղային պատրաստէ եւ միասին ղրկէ:

Եւ առանց բեռները նայելու, թոյլ կուտայ որ Խանմօն անցնի: Հրաշքը գործուած էր, եւ կէսօրէ անց Խանմօն գիւղ հասաւ իր բեռներով: Հոն էր անոր հոգւոյ մեծութիւնը որ պատահածի մասին ոչ ոքի ան չըսաւ, ամիսներ վերջը:

Խոց մը դարձած էր աղաներու սրտին Խանմոյի ընթացքը: Եւ կուսակցութեան հանդէպ տարած աշխատանքը: Պատրուակ մը կը փնտռէին օր առաջ անոր մուխը մարելու: Արդէն սեւ ամպերը կը կուտակուէին Տարօնի երկնակամարին վրայ: Մարախի նման Թուրք զօրքերով լեցուած են բոլոր նշանաւոր գիւղերը, կը կատարուին անողոք խուզարկութիւններ, կը փճանան այն գիւղերը, ուր զէնք մը, կամ ֆէտայիի մը հետքը գտնուի:

1903ի ձմեռը, Զխուրայ Խարս գիւղին մէջ նստող մէկ վաշտ զօրքը, Սուլէյման եւ Ասըմ պէյերու հրամանատարութեամբ մտաւ Ալվառինճ: Գետինը ծածկուած էր երկու կանգուն աւելի ձիւնով: Կտրուած է փախչելու ճարն ու ճամբան, բռնուած են այն երեք ճամբաները ուր գիւղէն դուրս կուղան: Գիւղը մնացեր է նեղ վանդակի մէջ, եւ կը կատարուին մանրակրկիտ խուզարկութիւններ: Հինգ օր գիշեր չտեսնուած տանջանք ու տառապանք: Սակայն չկրցան գտնել ինչ որ կը փնտռէին: Աղաներու ցուցմունքով, կատարուեցան քանի մր անմեղ ձերբակալութիւններ, Զուլկէ Յովնիկ, Գրէ Մխօ Աւօն, Ստեփանի Բենօն, Ցարօ Մուշօն, Եգօ Օհան, եւ ասոնց կարգին Խանմոյի տղան Յակոբ, որ ամբաստանուած էր իբրեւ քիւրտ Իւսուֆի սպանութեան մասնակից եւ ընկեր Սէյդօն ու Վարդանի: Իսկ միւսները իբրեւ յեղափոխական շարժման մասնակցողներ: Ձեռնակապեր դրած քշուեցան դէպի քաղաքը, եւ առանց դատ ու դատաստանի ուղղակի բանտ եւ քամեցին դառնութեան բաժակը:

Սակայն, այլ էր Յակոբի պարագան: Ամէն գիշեր բանտէն հանելով ոստիկանատուն կը տանէին, ուր կ'ենթարկուէր Հիւսնի եւ Զէրքէզ Րասիմ պէյերու չարչարանքներուն: Միայն նոյն դժոխքին պատերը կրնան վկայել այն զարհուրելի տանջանքները, որոնց կ'ենթարկուէր տարաբախտ Յակոբը: Հատիկ հատիկ խլուեցան անոր ոտքերուն ու մատներուն եղունգները: Պրկեցին ու դալարեցին անոր ամորձիքները, քայքայուեցաւ անոր առողջութիւնը, եւ մօտ դարնան, երեք ամիս վերջը, օր մըն ալ դայն մեռած կը գտնեն իր խշտեակին վրայ: Դեռ նոր բոլորած իր 20 գարունները, ապագայ հերոսական նկարագրով ու խոստումներով, դաժան հարուածին տակ կը փչէր վերջին շունչը, վէրքը սրտին, ու կարօտը աչքերուն:

Յակոբի դառնակսկիծ մահը մեծ խոցեր բացաւ բոլորին սրտին մէջ, երբ բալխիրով մը անոր դիակը փոխադրեցին գիւղը: Սուգ էր ամէն տուն, եւ թաց էին բոլորին աչքերը: Դաղաղ մը սեւ հողաթմբին, եւ տարաբախտ մայր մը, կսկիծը սրտին: Ինքն է որ կը կարդայ իր սրտահատորին դամբանականը, սրտառուչ ու հոգեհան.

Պուլկարահայերու Ա. կարաւանը (800) դէպի Հայաստան

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Ժողովուրդ էինք թափառական դարձանք
Կռուողներ էինք, աղերսողներ դարձանք,
Տուն կայ, պահող չկայ,
Արտ կայ, վարող չկայ:

ՎԱՌՆԱ, 18 Յուլիս (Յառաջ).— Դէպի Երկիր — ահա այսօրուան մեր նշանաբանը: Տարիներ առաջ ողբացեալ հայ տրիբունը՝ Ակնունին այսպէս կ՚ըսէր, կը խօսէր ու կը գրէր: Ո՛վ տարաբախտ մեծդ հայրենասէր, այսօր քու երազներդ, փափաքներդ կիրագործուին, Թող քու հայրենատանջ հոգիդ հանգիստ ըլլայ, որովհետեւ քու ցանած սերմը այսօր իր հունձքը կուտայ. այլեւս ժողովուրդ ենք, հայրենիք ունինք, կռուողներ ենք, պետութիւն ունինք: Չէ՞ք հաւատար, տեսէք թէ ի՛նչ կ՚ըսէ ժողովուրդի մեծ երգիչը, Աւ. Իսահակեան.—

Տեսանք շքեղ մեր ապագան, անընկճելի ազատ ոգին
հայրենիքի սիրոյ համար միշտ բարձրացած
Թուր-Կայծակին...

Եւ Նայիրի Զարեան կը վկայէ թէ

Հիմա դու չես ճամբին բուսած ապրիմ-չապրիմ
ծաղկի թուփ...
Ոչ մի դահին էլ չի կարող քո լեռներին մօտենալ...

Որովհետեւ պետութիւն ունինք եւ պահանջներ: Դեռ Փետրուարին Գրիգոր Յարութիւնեան ձայնասփիւռէն խօսքը գաղութին ուղղելով կ՚ըսէր.— «Արտասահմանի Հայեր, խօսքս ձեզ եմ ուղղում, ամէն օր հասնող ձեր խնդրանքներին պատասխանում եմ, ներգաղթը օրուայ հարց է, շուտով պիտի իրականանայ, ձեր բաղձանքը մերն ալ է»:

Ո՞ր Հայու սրտին չի խօսիր այս յայտարարութիւնը:

Դէպի երկի՛ր. Ներգա՛ղթ. ահա այս բառերուն հնչումներուն տակ այսօր կ՚իրականանայ Ակնունիին երազը:

Ամիսներ առաջ մասնաւոր հարցարաններ ներգաղթողներու կողմէ լեցուած եւ ղրկուած էին Հայաստան, որպէսզի հոն վաւերացուին: Վերջերս արդէն Հայաստանէն երկու պատուիրակներ եկած են՝ Խրիմլեան եւ Օնթարեան որոնք շաբաթներով զբաղեցան ներգաղթի հարցերով:

Պուլկարիայէն արձանագրուած են մօտ 12.000 Հայեր, որոնց 3.500ը միայն այս առաջին կարաւանին պիտի մասնակցին: Այս առթիւ կազմուեցան մասնաւոր յանձնախումբեր, ներգաղթը կազմակերպելու եւ ֆոնտ մը հաստատելու համար: Մէկ ու կէս ամսուան ժրաջան աշխատանքներէ վերջ, գործը լրացած ըլլալով, ներգաղթողները կազմ ու պատրաստ Յուլիս 12—13ին ուրբաթ եւ շաբաթ օր հասան Վառնա, Սթարա—Զակորայէն, Սիլիսթրայէն, Շումէնէն, Տօպրիճէն, Ռուսճուքէն եւ ուրիշ վայրերէ: Բոլորը տեղաւորուեցան ազգ. վարժարանին եւ պուլկարական «Թրկովսկա» ակադեմիային մէջ:

Քաղաքիս վարչութիւնը անթերի կազմակերպումով մը ներգաղթողները ուրբաթէն մինչեւ հինգշաբթի (Յուլիս 12—18) կերակրեց եւ պատսպարեց, հոգալով անոնց ամէն պէտքը: Շոգենաւը պիտի մեկնէր Յուլիս 14ին, բայց հասաւ հինգշաբթի առաւօտ, երեք օր վերջ:

Վառնան, արդէն լեցուն գրօսաշրջիկներով, ունեցաւ 800 ներգաղթողներու բազմութիւն մը, առանց հաշուելու կէսէն աւելի ճամբորդներ ալ, ներգաղթողներուն ազգականները, բարեկամները եւ ընկերները: Քաղաքը դարձած էր կատարեալ Հայնոց մը, ամէն գիշեր նոր տեսարան, ազգային թէ պուլկարական վարժարանին պարտէզին մէջ բացօթեայ հանդէսներ, շատ անգամ յանպատրաստից,—երգ, արտասանութիւն, զաւեշտ: Ռուսճուքի հայկ. երգչախումբը իր պուլկար ղեկավարով օրուան փայլը կ՚աւելցնէր հայ եւ օտար դիտողներու առջեւ, ազգային, Կոմիտասեան եւ պուլկարական երգերով:

Քաղաքիս ռուս հրամանատարը, Իպրահիմով, Թաթար, որ սահուն հայերէն ալ կը խօսի ռուսական «քամիոն»ներ տրամադրած էր որպէսզի ներգաղթողներու բեռները հաւաքուին եւ քարափ տարուին: Տեսնելիք բան էր 20—30 քամիոններ որոնք Տօպրիչ եւ Սիլիսթրէ կամ այլուր երթալով ներգաղթողներու գոյքերը կը փոխադրէին: Հրճուանքի և հպարտանքի օր մը եղաւ այսօր, հինգշաբթի, Հայերուս համար երբ տեսան կառքերը որոնք վերատառութիւններով ներգաղթողները դէպի նաւամատոյց կր տանէին: Առաւուան ժամը 5ին սկսաւ եւ վերջացաւ իրիկուան ժամը 4ին: Պուլկարական կառավարութիւնն ալ մեծ բարեացակամութեամբ վարուեցաւ: «Պակաժ»ներու քննութեան առթիւ ոչ մէկ դժուարութիւն: Պարզ ակնարկ մը եւ ժողովուրդը հանգիստ կ՚անցնէր մաքսատունէն: Դեռ աւելին,— տրամադրած էր $2\frac{1}{2}$ քիլօ ճերմակ հաց, $1\frac{1}{2}$ քիլօ կարմրցուած հաց, կէս քիլօ շաքար, քառորդ քիլօ աղած ձուկ, մէկ քիլօ պահածոյ միս, անշուշտ մարդ գլուխ, ներգաղթողին դրամով: Սակայն մի մոռնաք որ մենք քաղաքացիներս, տեղացիներս հերթով եւ կտրոնով կ՚առնենք, ան ալ ոչ յաճախ: Օրինակ, շաքարին երեսը երկար ատեն է որ տեսած չենք: Կարօտներուն ալ բաժնուեցաւ կօշիկ, ճերմակեղէն, հագուստ կապուստ ամէն բան:

Նախապէս որոշուած էր իւրաքանչիւր ներգաղթողէ շոգենաւի տոմս առնել 2500 լէվ եւ 10 լէվ ալ «պակաժ»ի համար (քիլոյի վրայ): Սակայն Ներգաղթի Յանձնախումբը նկատի առնելով որ «պակաժ»ը 10 լէվ քիլօն սուղ է, պատկան մարմինը ճամբու ծախքը իջեցուց 1500 լէվի եւ քիլօն ալ՝ 4 լէվի: Մի զարմանաք, եթէ ըսեմ որ ամենապզտիկ իրն իսկ միասին առին, որովհետեւ հրահանգուած էր թէ Հայաստանը տախտակի կողմէ շատ կը նեղուի եւ ամէն մարդ պէտք է միասին առնէ ինչ որ կրնայ: Շատեր իրենց ամենահին բազմոցը կամ խարխուլ աթոռն անգամ բեռ կապած էին եւ ատոր համար ալ երկու օր ու գիշեր Վառնայի երիտասարդութիւնը կ՚օգնէր ներգաղթողին, ռուս զինուորին հետ: Կրեցին ու լեցուցին ռուսական հսկայ երկծխանի նաւը, չմոռնալով նոյնիսկ տան փիսիկը, դուրսէն դիտող ճամբորդներու խնդուքին տակ:

«Կարաւանն անցաւ բարձած արցունքով»... Յուզիչ էր պահը բաժնուողներուն, լաց ու կոծ, սիրելիներ, մնացորդներ կը ձգէին իրենց ետին, քոյր, եղբայր, մայր, հայր, վաղուան յոյսով... Օր մը բոլորս հոն պիտի միանանք իրարու, մեր երկիրը, դրախտավայր Հայաստան:

Դէպի Երկիր 800 հայութիւն: Դեռ առաջին կարաւանն է այս: Յուլիս 25ին ալ պիտի մեկնին, Սոֆիայի, Ֆիլիպէի եւ Պուրկազի Հայերը: Ներգաղթ, պարծանք հայութեան, կեցցէ՛ Հայաստան:

X.

Տարօնի Հերոսամարտը

«Տարօնը հերոսամարտ չունեցաւ դժբախտաբար», կ՚ըսեն շատերը, ու կ՚անցնին:

Ի՞նչ է սակայն «հերոսամարտ» բառին իմաստը: Մեր կարծիքով, երբ մէկ հոգիով անգամ, մարդիկ իրենց արիւնը աչք առած՝ յուսահատական կռիւ կը մղեն, ինչ որ ալ ըլլայ մարտնչումին ելքը, յաղթանակ կամ պարտութիւն, ոչինչ կը պակսեցնէ հերոսի արժէքէն:

Առնենք Վարդանանց պատերազմը: Երբ Վարդանը՝ 60.000 քաջերով կը կռուէր Պարսից հինգ անգամ աւելի բազմաթիւ բանակներուն դէմ, նոյն պայքարին մէջ ինկան ինք եւ իրեններէն շատերը: Հայոց բանակները պարտուեցան, բայց Պարսից գոռոզ կայսրը՝ Յազկերտ ետ կեցաւ իր ծրագրէն ու Հայերը աւելի ուժեղ փարեցան իրենց կրօնքին: Իսկ Վարդանը անմահացաւ իր մահով:

Գանք նահատակ Տարօնի պատմութեան: Տարօնը Հայոց աշխարհի սիրտն է ամէն տեսակէտով: Ան է որ ծնունդ տուած է Սահակ - Մեսրոպներու որոնք ստեղծեցին Հայոց այբ ու բենը, ու անկախ դարձուցին մեր լեզուն Յոյներէն եւ Պարսիկներէն:

Տարօնը ծնունդ տուաւ Մովսէս Խորենացիին որ կերտեց Հայոց պատմութիւնը, աւանդ ձգելով մեզ: Առանց Խորենացիին պիտի չունենայինք մեր պատմութիւնը, եւ առանց այդ պատմութեան մեր ազգը պիտի նմանէր հիմք չունեցող տունի մը, որ ժամանակի աւերիչ հարուածներէն շատոնց խորտակուած ու անհետացած պիտի ըլլար:

Տարօնը ծնունդ տուած է «Սասմանց ծռերուն», — Սանասար, Բաղտասար, Մհեր ու Դաւիթ, որոնք տասնեակ դարերով ոգեւորեցին սերունդներ ու այսօր ալ մեր լաւագոյն փառքերէն կը հանդիսանան: Վկայ՝ Խ. Միութեան մէջ գտած արձագանգը: Տարօնը ծնունդ տուած է, Վահագնի, Աստղիկ - Անահիտի:

Տարօնը ծնունդ տուած է Մամիկոնեաններուն, որոնք դարեր շարունակ Հայոց բազուկը հանդիսացան:

Ու վերջապէս Տարօնը օրրանը դարձաւ մեր նոր յեղափոխութեան: Հնչակեան ու Դաշնակցական կուսակցութիւններ ոչ մէկ տեղ կրնային արգասաւորուիլ այնպէս, ինչպէս Տարօնի մէջ:

Տարօն Անդրանիկները, Սեպուհները, Քեռիները, զոյգ Մուրատները, Վահաններն ու բազմաթիւ ուրիշները սեղմեց իր կրծքին, օծեց իր հերոսական շունչով, անմահացուց զանոնք:

Տարօնի հարազատ զաւակներն են Հրեղէն Հրայրները, աննման Գէորգ Չաւուշները, ախուծասիրտ Կորիւնները, զոյգ Սերոբները, Արաբոները, Մճօները, Ղուկաս ու Մարգար վարժապետները, Ցրօնաց Մուրատ, Գալէն, Ակօն, Զօլոն, Մօրուք Կարապետ, Մխտուայ Յարութիւն, Աւրբ - նայ Ասօն, Պաղչուայ Օվօն, Մեղտուայ Սիսակ Գառնենու Տիրօն, Զիարաթայ Ռավանի Մանուկ, Խարախանեան Ներսէս եպիսկոպոս, Վարդան վարդապետ ու տակաւին ինչ «ծռեր» որոնք Թուրքին քունը փախցուցին: Թշնամին հայ ժողովուրդի մէջ կը մտնէր եւ իր հաւնած Հայուհին կը յափշտակէր այնպէս, ինչպէս գայլը գառնուկը ոչխարի հօտէն: Տարօնեան այս «ծռերն» էին որ աղաղակել տուին քիւրտ կիներուն, — «Ամա՜ն, Աստուած, Ֆիտան եկաւ, ո՞ւր փախչիմ»:

Թող «շովինիստ»ական չհամարուին այս տողերը որոնք կը գրուին «Մնացորդ»ի մը կողմէ: Թերահաւատները կրնան դիմել Րաֆֆիին, Խրիմեան Հայրիկին, Սրուանձտեանին և Անդրանիկին...:

Ու վերջապէս 1915 Թուականը: Ժամանակին Տրդատը սուրը ձգելով եւ Մանեայ այրը քաշուելով դաւաճանած եղաւ հայ ցեղին: Ան խաչը ընդգրկելով ի վերջոյ խաչ հանել տուաւ մեր ժողովուրդը: Հայ գիւղացիի ուղեղին մէջ այնպէս մը տպաւորուած էր որ զէնք գործածելը մեղք էր: «Քրիստոս ըսած է՝ ապտակ մը զարնողին միւս երեսդ դարձուր»: Քրիստոնեայ մը ծնած ըլլալով հանդերձ, այլեւս չեմ սիրեր Մեսիան: Այլ իմ պաշտամունքիս առարկան կը մնայ Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչը, որ քարոզած է. «Ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման»...

1915ի արհաւիրքին պատասխանատուութիւնը չիյնար Տարօնի ժողովուրդին վրայ: Մեծ քաղաքներու մէջ բազմած «Թոմաս էֆէնտի»ներն ու «Քաւոր Պետրոսներ»ն էին որ մեր ժողովուրդի մուխը կը մարէին:

Տարօնը չունեցաւ Վասպուրականի բախտաւորութիւնը: Նոյնիսկ Տուրուբերանի Հարք շրջանը աւելի բախտաւոր եղաւ: Ի՞նչ էր պատճառը: Մէկը այն՝ որ այդ շրջանները պարսկական սահմանագլխին մօտ ըլլալով, կրցած էին աւելի օգտուիլ հագուագիւտ զէնքերէն քան Մուշն ու Սասունը: Երկրորդ եւ աւելի հիմնական պատճառը՝ ռուսական զօրքի ներխուժումը այդ շրջանները ու յանկարծակի հրամանի մը վրայ ետ քաշուիլը, (տես Կ. Սասունիի «Տաճկահայաստանը ռուսական տիրապետութեան տակ» հատորը): Մեր ժողովուրդը անզէն էր: Եղած փոքրաթիւ զէնքը գործածեց հերոսաբար եւ ինկաւ անդարձ: Կը յիշեմ մէկ հօրեղբօրս՝ Մոսոյ Միսաքի «խափաղլի» հրացանը: Երբ առաջին իսկ գիւղընդխառն ընդհարումին իր զէնքը գործածել փորձեց, փամփուշտը փողին մէջ մնաց: Ու այդ անիծեալ զէնքը փայտի տեղ գործածեց, հարուածներ տալով թշնամու գլխուն: Նոյն այդ Միսաքը իր Գարեգին եւ Գեղամ երկու զաւակներով ազատուեցաւ եւ այժմ ալ կ՚ապրի Խ. Հայաստան: Թշնամիին «քիւչիւկ չափը»ին դէմ փայտով կռուիլը եւ յաղթելը հերոսութի՞ւն է թէ ոչ: Հերկերտ ու Սնճոն Մերկուայ ձոր քանի մը մինչեւ ատամները զինուած չուներ ոչնչացնելէ ետք, իր խեղճ ու կրակ «սուրմալը»ով աւելի քան 50 քիլոմեթր լեռնային տարածութիւն կտրելով Ս. Կարապետի անտառը մեզ հասաւ: Հերոսութի՞ւն է թէ ոչ:

Խարախանեան եպիսկոպոսի մօտիկ ազգական Արիստակէսը (միականի) 1914ին իր միակ հրացանով, Սուլուխայ կամուրջի գլուխը բազմաթիւ ոստիկան-զինուորներ գետնելով, զէնքեր կը յափշտակէր ու կր բաշխէր անզէն ժողովուրդին, եւ ինքն ալ ինկաւ այդ ճամբու վրայ: (Փա՛ռք իր յիշատակին): Հերոսութի՞ւն է թէ ոչ:

14 տարեկանի մօտ պատանի մըն էի, չտեսայ մէկ հատիկ մարդ որ զէնքը ձեռին թուլանար կամ վատանար:

Ի՞նչ կարելի է սակայն սպասել անզէն ժողովուրդէն որ չղթայակապ հրոյ ճարակ դարձաւ:

Մուշ քաղաքի հայկական թաղը դիմադրեց եւ թնդանօթներու հարուածին տակ ոչնչացաւ:

Սասունը դիմադրեց աւելի քան վեց ամիս, մինչեւ ռուս բանակի ժամանումը, ուր կմախացած մարդիկ սարէն իջան և դիմաւորեցին: Աւա՜ղ, այնքան ուշ մնացած էր փրկարար բանակը:

Իբրեւ կենդանի վկայ, ի վիճակի ենք ի լուր աշխարհի աղաղակելու որ Տարօնը ինկաւ անզէն, իր բախտին լքուած, սակայն հերոսաբար: Տարիներ շարունակ «Մահ կամ Ազատութիւն» աղաղակելէ ետք ինկաւ ուժասպառ: Ինկաւ, վրէժի պարտականութիւնը խլեակներուս կտակելով:

Այսօր Խ. Հայաստանի մէջ ապրող ամբողջ հայութեան մէկ տասներորդը Տուրուբերանի ժողովուրդն է. ան է որ կը հանդիսանայ մեր թըթխմորը:

Հայ ժողովուրդին կը մնայ դաս քաղել պատմութենէն, ըլլալ միակամ եւ չտարուիլ դատարկ եւ սին վէճերէ, իրականացնելու համար մեր ազգային իտէալը, այլապէս մեր ժողովուրդը ի զուր արիւն թափած պիտի ըլլայ եւ մենք անոնց անէծքին ամբողջ ծանրութեանը արժանացած պիտի ըլլանք...:

Անէ՛ծք դահիճներուն: Փա՛ռք մեր անուանի եւ անանուն բոլոր հերոսներու յիշատակին:

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

— «Իմ անմահ Յակոբ, Ջուրի կուժը, Ջուրի ճամբան կը փշրի: Այսպէս է բախտը բոլոր այն մայրերուն, որոնք ազատութեան կը տենչան, Մշոյ զուլում կառավարութիւնը քու դիակը արժանի տեսաւ ինձ վերադարձնելու, քու վրէժ քու մօրդ հոգու պարտքը թող ըլլայ, մէկի փոխարէն երկու դիակ ղրկելու զուլում կառավարութեան: Քնիր անուշ քունով, օր մըն ալ քու գծած ճամբով կուգամ քեզ միանալու»:

Հարուածն ու կսկիծ...չկրցան բան մը խլել քաջասիրտ Խանմոյէն: Ան մնաց իր սիրած սկզբունքի բարձրութեան վրայ, աւելի ջանքով ու եռանդով նուիրեց իր աշխատանքը կուսակցութեան:

1904ի Սասնոյ դիմադրութեան զսպումը խոր վիշտ բացաւ Խանմոյի սրտին մէջ: Կը կսծար ու ողբալով կ՚ըսէր.

— «Ամէն բան վերջացաւ, իմ Յակոբիս վրէժը մնաց, կը վախնամ որ ուխտադրուժ մեռնիմ»:

(Մնացեալը յաջորդով) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ուրիշ բրիտանական գաղթապետութիւններ որոնք մեծ զոհողութիւններով ազատեցին այդ երկիրները: Թրիէսթի մասին տրուած կարգ մը որոշումներ ալ անգործադրելի են»: Բանախօսը դիտողութիւններ ըրաւ նաեւ Խ. Միութեան պահանջած հատուցումներու մասին: Եզրակացնելով, առաջարկեց. — 1. Յարգել Միացեալ Ազգերու դաշինքը. — 2. Ցանձնարարութիւններ ընել անաչառ ոգիով. — 3. Անարդար բեռներ եւ նուաստացումներ չպարտադրել պարտուած պետութեանց. — 4. Ապահովել տեւական խաղաղութիւն մը:

Յետոյ խօսեցաւ Պրազիլիոյ ներկայացուցիչը, առաջարկելով որեւէ խտրութիւն չդնել դերազաս եւ ստորադաս ժողովուրդներու միջեւ: «Մենք այս ժողովին մէջ կը մտնենք լաւատեսութեամբ: Պէտք է փարատին բոլոր կասկածամտութիւնները ազգերու եւ մարդոց միջեւ»:

X Մոսկուայի անթելը հաղորդելով ժողովին անցուդարձը, դիտել կուտայ թէ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը «կոպիտ խաղ մը» խաղաց եւ թէ «գործիք մըն է Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն ձեռքին մէջ»: Կը կարծուի թէ ամերիկեան պատուիրակը միջին բանաձեւ մը պիտի առաջարկէ, փակելու համար քուէարկութեան մասին ծագած վէճը:

ՇԱՒՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մասին կարեւոր յայտարարութիւններ ըրին կառավարութեան ներկայացուցիչները Անգլիոյ Երեսփ. եւ Լորտերու ժողովներուն մէջ, յայտնելով այն ծրագիրը որուն համաձայն երկիրը պիտի բաժնուի հետեւեալ չորս շրջաններուն,— 1. Արաբական նահանգ,— 2. Հրէական նահանգ,— 3. Երուսաղէմի շրջան,— 4. Նէճէպի շրջան: Հրէական շրջանը պիտի պարունակէ մեծ մասը այն հողերուն ուր արդէն տեղաւորուած են Հրեաները: Երուսաղէմի շրջանը պիտի պարունակէ այդ գաւառը, Բեթղեհէմը եւ անմիջական շրջակաները: Նէճէպի շրջանը պիտի բաղկանայ ամայի եռանկիւնէ մը, Պաղեստինի հարաւակողմը: Արաբական նահանգը պիտի բաղկանայ բուն արաբական շրջաններէն: Ամերիկա տակաւին հաւանութիւն յայտնած չէ այս ծրագրին որ մշակուած է մասնագէտներու կողմէ: Հրեաները կրնան իրենց շրջանը փոխադրել 100,000 գաղթականներ, ստանձնելով ծախքերը:

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՄԻՋԱՏ ՄԸ, տափան, կը սպառնայ փճացնել Գերմանիոյ ռուսական շրջանին գետնախնձորի հունձքը: Յունիսին միջատը երեւցած է Սաքսոնիոյ 500 տարբեր վայրերուն, ինչպէս եւ Մէքլէնպուրկի, Թուրինկիոյ եւ Պրանտէնպուրկի մէջ: Միջատասպան փոշի ցանուած է գետնախնձորի դաշտերուն վրայ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ զոհացում պիտի տրուի, նախարարական խորհուրդին որոշումով: 25% յաւելում թոշակներու վրայ, ամիսը նուազագոյն 1800 վճարումով: Ժողովը տեւեց հինգ ժամ: Քննուեցան նաեւ ցորենի եւ հացի գիները:

«ՍԱԿԱՐԿԵՑԷ՛Ք, մի խաբուիք»,— այս խմաստով կոչ մը ուղղեց պարենաւորման նախարարը, Պ. Իվ Ֆարժ, միսի նոր կանոնով վաճառման առթիւ: «Ձեր մսավաճառներուն միս հայթայթուած է այնպէս ինչպէս առատութեան օրերուն: Իրաւունք ունիք շաբաթը 150 կրամ ստանալու կտրոնով: Պահանջեցէք ձեր իրաւունքը: Կրնաք 150 կր. եւս գնել ազատ վաճառումով: Սակարկեցէք, ստուգեցէք ծանրութիւնը եւ տեսակը: Դուք որ ճաշարանը կը ճաշէք, ըսէք թէ այլեւս պատճառ չունին տարապայման գիներով ծախելու սեւ շուկային «պիֆթէք»ը կամ խորտիկը: Երբ հաւ մը գնել կ՚ուզէք, յիշեցուցէք վաճառողին թէ միսին առատութիւնը պէտք է եւ իջեցնէ հաւեղէնի գիները: Մի՛ խաբուիք. եկած է ժամը որ վիճիք, սակարկէք, պաշտպանէք ձեր իրաւունքը»:

ԺՈՌԷՍԻ ԵՒ ԺԻՒԼ ԿԷՏԻ յիշատակին երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ: Լէոն Պլում իր ճառին մէջ շեշտեց թէ Ժոռէսի հիմնական նպատակն էր բանուորական միութիւնը և պատերազմին խափանումը միջազգային ընկերվարութեան միջոցաւ: Հանդէսին ներկայ էր պատուիրակութիւն մը Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդէն:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ չորսական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Յունաստանի Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարիչներէն չորս հոգի, որոնք մերժած էին կառավարական յանձնաժողովին յանձնել կազմակերպութեան դիւանաթուղթերը: Պ. Ժուհօ միջամտեց եւ դատապարտեալներր առժամապէս ազատ արձակուեցան:

ՆՈՐ ԴՐԱՄ ՄԸ շրջաբերութեան հանուեցաւ Գերմանիոյ բրիտանական շրջանին մէջ, հին մարքին տեղ որ այլեւս արժէք չունի Յուլիս 31էն ի վեր:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման յապաղումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Թէեւ երկու երկիրներր դեսպաններ նշանակեցին անցեալ մարտին, բայց Ռուսերը տակաւին չեն տեղաւորուած իրենց դեսպանատան մէջ: Զուիցերիոյ ծայրայեղ մամուլը կը պահանջէ վերցնել խոչընդոտները:

ԻՆՉՊԷՍ ՄԵՌԱՆ ԵՐԵՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

Երէկ հաղորդեր էինք երեք հայ երիտասարդներու եղերական մահը: Վերջին պահուն Ռոմանէն ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները. —

Շաբաթ կէսօրէ վերջ, խումբ մը հայ երիտասարդներ, 17—19 տարեկան, ամառնային լողաբանէ տուն վերադարձած ատեն, երկաթուղիի գիծէն անցնելու ստիպուած էին: Ճամբան փակուած ըլլալով, տղաքը քովի պզտիկ դռնէն ներս կը մտնեն եւ կը սպասեն Վալանսէն Կրընոպլը գացող բեռնակառքերու վերջաւորութեան: Այդ պահուն, բեռնակառքերու եւեւի գիծին վրայ, Կրընոպլ — Վալանս ճեպընթացը ճամբայ ելած էր: Մէկ ակնթարթի մէջ երեք պատանիներր կը փռուին գետին: Մէկը, Գարեգին Ափարեան, 18 տարեկան, կը ջախջախուի, կորսնցնելով սրունքները: Ծանր վէրքեր՝ գլուխին, հոգին կ՚աւանդէ: Միւս երկու ընկերները, Ռոպէր Զարքճեան, 19 տարեկան եւ Յարութիւն Միրաքեան, 17 տարեկան, որոնք գլուխներէն եւ կռնակէն վիրաւորուած էին, կը փոխադրուին հիւանդանոց: Անմիջապէս փութացինք հիւանդանոց: Բժշկական առաջին խնամքներէ վերջ վիրաւորները իրենց տուները կը փոխադրուին, ուր մէկ ժամ ապրելով կը մեռնին: Ուրիշ երկու ընկերներ ջղային խանգարումներ ունեցած են, տեսնելով իրենց ընկերներուն սոսկալի մահը:

Արկածի պահուն ներկաներէն տեղացի մը մեռելին մօտենալով, բարձրաձայն կ՚ըսէ,— «Հա, մր աւելի, Հայ մր պակաս»: Մեռած տղոց ընկերներէն Սիմոն Մանուկեան իմանալով այս տմարդի խօսքերը, կը յարձակի անծանօթին վրայ եւ գետին փռելով, տփոց մը կը քաշէ: Ոչ մէկ միջամտութիւն ականատեսներու կողմէ:

Ռոմանի գաղութը սուգի մէջ է: Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ անմխիթար ծնողներուն: Թաղումը կատարուեցաւ երեքշաբթի առտու ժամը 8ին, պաշտօնական և զինուորական ձեւակերպութիւններով: Քաղաքապետը իր խորհրդականներով, արհեստանոց - կրթարանի տնօրէնը եւ ոստիկանապետին օտարականներու բաժինին քարտուղարը անձամբ այցելեցին ծնողներուն եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեաներով դագաղներուն հետեւեցան մինչեւ գերեզմանատուն: 50ի մօտ հայ եւ ֆրանսացի երիտասարդներ, բոլորն ալ թարմ ծաղիկներով եւ ծաղկեպսակներով կը քալէին դագաղներուն առջեւէն, ընկերակցութեամբ «l'Avenir» մարզանքի նուագախումբին: Դագաղները ծածկուած էին ճերմակ ծաղիկներով: Երկու հազար հոգի կը հետեւէին թափորին, խոր յուզումով: Շատերը կուլային: — Կ. Խաչուհի

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ - ՍԵԲԱՍՏԻԱ

ՏԷՍԻՆ.— Ուրիշ միութիւններու կարգին, Համասեբաստացիական Շինարար Միութիւնն ալ վերակազմուեցաւ նուիրուելով հայրենանուէր աշխատանքին, 52 անդամներով, Մարտ 15ին:

Միութեանս նպատակն եղած էր միշտ պարզ եւ յստակ,— մասնակցիլ Խ. Հայաստանի վերաշինութեան, հայրենակիցներու հաւաքումը Զ հաստատումը հայրենիքի աւաններու մէջ: Օգնել յառաջիկայ ներգաղթի փափաքող հայրենակիցներու եւ չքաւոր ընտանիքներու: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները կազմել մասնաճիւղեր, ի հարկին դիմելով Տէսինի մասնաճիւղին: — Վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՕՐԸ՝ այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8ին, Stade Ganay: Վազք, բարձրութեամբ եւ երկայնութեամբ ցատկել եւն.:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան»ի կոմիտէին ընկերները ողբալով կորուստ վեթերան ընկերոջ՝ ԲԺ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆԻ, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Սաթենիկի եւ զաւակներուն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի, ԲԺ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆԻ մահուան առթիւ եւ 200 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ֆր. Կապոյտ Խաչին, փոխան ծաղկեփունջի:

Այրի Տիկին Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյին, Եգիպտոսի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէներուն, Ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն, Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Պետ. Հայ Կարմիր Խաչին, Հայ Բժշկական Միութեան եւ այն բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որ հեռագրով, նամակով, անձամբ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ Հայաստանի Խորհրդարանի անդամ ԲԺԻՇԿ ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ: Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11:

Կը նախագահէ ընկեր ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ: Կ՚երգէ Օր. Լ. Գորգիկեան: Պար՝ Օր. Հր. Գազանեան: Ընտիր ճաշ ընկ. Յ. Յովհաննէսեանի եւ իր ֆրանսացի ընկերներուն կողմէ: Կ՚արտասանէ Ժիրայր Մուրատեան:

Տոմսերը ապահովեցէք նախօրօք, դիմելով «Յառաջ»ի, Հրանտ Սամուէլի գրատունը, եւ «Արծիւ»ի ընկերներուն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Porte d'Orléansէն 188 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine, եւ կամ մէթրօ Ligne de Sceaux եւ իջնել Bourg la Reine կայարանը:

ՏԷՍԻՆ. — Համասեբաստիոյ Շինարար Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Ժողովրդեան Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐՏԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Նիկոլ-Դուման Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Էքսի Քեռի խումբը, Նոր-Սերունդի Կարտանի եւ Էքսի խումբերը, այս կիրակի ժամը ճիշտ 4ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Կիլիկեան միութեան դաշտահանդէսը Մարսէյլի մէջ

Պօղոսեաններու ագարակին մէջ, այս կիրակի, 4 Օգոստոս, ամբողջ օրը: Առնել Օպանէի հանրակառքը եւ իջնել Սէն Միքը Վիէօի կայարանը: Ուտելիքները միասին բերել: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պօղոսեանին, 53 rue National:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Ուրֆայի Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձը կը տօնուի Հայր. Միութեան կողմէ: Կը նախագահէ Պ. Տիրան Թէքէեան, կը խօսին Պ. Պօղոս Գորգիկեան եւ Պ. Կ. Կարապետեան (Փարիզէն): Կը ներկայացուի ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ՀԱՐՍՆՑՈՒՆ, բեմադրութեամբ Նոր Սերունդի թատերախումբի, ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկխեանի: Կ՚երգեն Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ Օր. Լուիզ Հացագործեան: Կ՚արտասանեն Օր. Օտէթ Սիմոն Գարակէօզեան, Պ. Մարտիրոս Դաւիթեան: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Այս կիրակի, 4 Օգոստոս, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեաններու ագարակը: Պիւֆէ եւ շիշ քէպապ:

Մուտքը ազատ է: Հանրակառք 15 եւ 18, իջնել Սէն Լու:

ՎԱԼԱՆՍ.— Մարզական Միութեան դաշտահանդէսը՝ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Quartier Montelegerի անտառին մէջ: Մասնաւոր մարզանք: Առատ եւ զովացուցիչ պիւֆէ: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ թղթատարական գործի համար: Դիմել «Յառաջ»ի:

Տարօնի հերոսամարտը

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2էն 11, Իսի, 45 rue de la Défense, հայկ. սրահին մէջ, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy): Կը նախագահէ հայրենակից Պ. ԱՌԱՔԵԼ ՉԱՔՐԵԱՆ: Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՑԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱԾ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ: Կ՚երգեն մեր Գեղամի աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պօղոսեան, Օրիորդ Աստղիկ Տէր Պարսամեան: Կ՚արտասանեն Պ. Պ. Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Սօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ Ժիրայր Մուրատեան եղբայրներ: Հայկական նուագ:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameсme — 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 3 Août 1946 Շաբաթ 3 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4766 - Նոր շրջան թիւ 405 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Առ այժմ լռութիւն կը տիրէ Թուրքիոյ մէջ, Երեսփ. ընտրութեանց խժալուր աղմուկէն վերջ:

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ կառավարական կուսակցութիւնը, Հալք, ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը շահած է, հազիւ 70 աթոռ ձգելով ընդդիմադիրներուն: Իբրեւ առաջին գործ, կառավարութիւնը դադարման դատապարտեց երկու թերթեր:

Ժողովրդապետութի՞ւն: Վրանբաց խաղ մը: Թոյլ տուին որ բերանները քիչ մը բացուին, ընտրութեանց առթիւ: Հիմա որ իրենց նպատակին հասան, հետզհետէ կը պրկեն օղակները:

Կ'արժէ յետադարձ ակնարկ մը նետել այս ընտրական ժխորին առթիւ, բանալու համար կարգ մը ծալքեր:

Պայքարի ամէնէն տաք շրջանին, Իսմէթ Ինէօնիւ մատնանշելով Նեղուցներուն, Պոլսոյ եւ «Արեւելեան Նահանգներուն» սպառնացող վտանգները, կը շեշտէր թէ «աշխարհի բոլոր կոմիտէները շարժման մէջ մտած են»:

Միւս կողմէ, իր ամէնէն մոլեռանդ հետեւորդները հրապարակաւ կը պնդէին թէ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը (Ճէլալ Պայար) ռուսամէտ է:

Առենախօսութեան մը առթիւ, երիտասարդ մը կը հարցնէ Ճէլալ Պայարի.— «Ձեզի համար կ'ըսեն թէ ռուսական գործակալ էք: Ի՞նչ պիտի պատասխանէք»:

Ճէլալ Պայար.— Աչքերը կը փորենք անոնց որ աչք տնկած են մեր հողերուն: Այս ազգը մէկ մարդու պէս կը ծառանայ եւ թշնամին կը ջախջախէ, ամէն անգամ որ աչք նետեն իր անկախութեան: Հայրենիքին վերաբերեալ խնդիրներու մէջ կուսակցութիւն չենք ընդունիր: Թրքական հողերը անբաժանելի ամբողջութիւն մը կը կազմեն: Դատի կը յանձնենք բոլոր անոնք որ այդպիսի վերագրումներ կ'ընեն մեր հասցէին: Ականջէն բռնեցինք եւ դատի յանձնեցինք նաեւ կուսակալներ:

Հակառակ այս վճռական յայտարարութեան, կասկածները չեն փարատած, եւ Հալքի թերթերը կը շարունակեն շշուկներ տարածել:

Ուրիշ նշանակալից պարագայ մը:

Փոքրամասնութեանց համակրանքը շահելու համար, Ճէլալ Պայար Իզմիրի մէջ խօսած ճառով դատապարտեց Ունեւորութեան տուրքը:

— «Կարելի էր ձեռք բերուած գումարը ապահովել՝ սովորական տուրքեր հաստատելով եւ ոչ թէ դիմելով Ունեւորութեան տուրքին, որ խախտեց պետութեան տնտեսական վարկը, ներսէն թէ դուրսէն, պատճառ դարձաւ պետութեան պատիւը հարուածող դէպքերու, իսկ անոր այլազան գէշ գործադրութեան եղանակները դառն հետքեր ձգեցին միտքերու վրայ»:

Կուսակցական թերթերը անմիջապէս պատասխանեցին այս ամբաստանութեան, յիշեցնելով թէ այսօրուան ընդդիմադիրներէն առ նուազն երկուքը երէկ անդամ էին Հալքին եւ քուէարկած՝ Ունեւորութեան տուրքի օրէնքը…

Բայց եւ այնպէս, ընտրական պայքարն ալ հաստատեց թէ խոր ճեղքեր բացուած են Թրքական ճակատին վրայ, իբրեւ հետեւանք Հալքի անօրինակ մենատիրութեան:

Ամէն բանէ առաջ, անտանելի չափերու հասած է տնտեսական տագնապը: Պետական ելմտացոյցը, որ 310 միլիոն ոսկի էր 1937ին, այժմ բարձրացած է 990 միլիոնի: Ուրեմն դրամին արժէքը ինկած է 80 % համեմատութեամբ, ինչպէս կը յայտարարեն ընդդիմադիրները:

Պատկերալից օրինակ մը, այս առթիւ:

Արտաքին նախարարը, Հասան Սաքա Տրապիզոնի մէջ խօսած ատեն, գիւղացի մը կ'ըսէ.

— «Մեր կինը երբեք ժում մեղր կուտայ կովերուն եւ երկու անգամ կը կթէ: Իսկ դուք մեզ քսան տարի կթեցիք եւ մէկ ժում մեղր անգամ չտուիք»:

Եթէ խօսելու եւ գրելու ազատութիւնը աւելի ընդարձակուէր եւ աւելի երկար տեւէր, դեռ ի՛նչ ծալքեր պիտի բացուէին…

Ներքին տագնապը ոչ թէ փարատած է ընտրութիւններէն վերջ, այլ եւ կը սպառնայ աւելի խորանալ: Հարկ է սպասել Ազգ. Ժողովին բացման, լրիւ գաղափար կազմելու համար:

Զանցառելի ուժ մը չէ 70 ընդդիմադիրներու ձայնը, այդ ժողովին մէջ: Շ.

L'ARMÉNIE VEUT VIVRE SELON SON GÉNIE ET SA FOI.

ԽՄԲ. — Ինչպէս հաղորդած էինք, « **Femmes Françaises** » շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի **Union des Femmes Françaises**ի կողմէ, Յուլիս 27ին ամբողջ էջ մը նուիրած էր հայկական ջարդերուն եւ Հայաստանի: Ստորեւ այս վերջին մասը, փրանսերէն բնագրով. —

COMMENT L'ARMÉNIE SORTIT DE L'ENFER

En 1920, le 10 Août, le Traité de Paix **signé à Sèvres entre les puissances alliées et la Turquie reconnaissait l'Arménie comme un Etat libre et indépendant et, par l'article 89, lui octroyait une grande partie des provinces d'Erzeroum, Trébizonde, Van et Bitlis, soit une superficie de 95.000 kilomètres carrés.**

Mais au milieu de septembre, la Turquie, pays vaincu, alliée de l'Allemagne, violait le traité de Sèvres, attaquait la nouvelle Arménie sans déclaration de guerre et lui arrachait à nouveau les territoires si chèrement acquis. Les Alliés laissèrent ce crime s'accomplir sans réagir.

En 1921, l'Arménie et la Géorgie entraient dans l'Union des Républiques Soviétiques Socialistes.

Les années passèrent. La vaillante petite République arménienne s'est développée et compte actuellement 1 million 400.000 habitants vivant sur 29.000 kilomètres carrés dont 18% seulement sont des terres cultivables. La densité de l'Arménie soviétique est passée de 27 en 1923 à 48 à l'heure actuelle, soit une augmentation de 80 %, grâce à la période de paix et d'activité sans entraves que ce peuple a connue jusqu'en 1941.

LE DROIT D'UN PEUPLE VAILLANT

Au cours de la guerre dont nous venons à peine de sortir, les Arméniens ont joué un grand rôle soit dans les rangs de l'Armée Rouge qui comptait 200.000 soldats arméniens, dont 60 généraux, soit dans la Résistance — et en particulier en France — où les Arméniens immigrés se sont joints aux F.T.P. et F.F.I.

Pendant ce temps, la Turquie, fidèle à ses principes, a continuellement flirté avec Hitler.

Maintenant que la deuxième guerre mondiale est finie, les Arméniens du monde entier espèrent que leur situation et leurs justes revendications seront prises en considération à la Conférence de Paix.

Il y a dans tous les pays du monde, des milliers et des milliers d'Arméniens qui ont préféré l'exil à la domination turque et qui n'ont qu'un désir : rentrer dans leur pays... dès que leur pays leur sera rendu.

Que réclament-ils ? La restitution par la Turquie des territoires appartenant à l'Arménie et qui leur avaient été accordés précédemment par le Traité de Sèvres à la suite de l'arbitrage du président Wilson.

Ne semble-t-elle pas écrite de nos jours, et plus que jamais valable, cette phrase d'Anatole France :

« Après la victoire de nos armées, qui combattent pour la Justice et la Liberté, les Alliés auront de grands devoirs à remplir. Et le plus sacré de ces devoirs sera de rendre la vie aux peuples martyrs. Alors, ils assureront la sûreté et l'indépendance à l'Arménie. Penchés sur elle, ils lui diront : « Ma sœur, lève-toi ! Ne souffre plus. Tu es désormais libre de vivre selon ton génie et ta foi ».

Lise RICOL

ՄԻՍԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ կէս առ կէս ազատ ձգուած ըլլալով, հրապարակը աշխուժացած է Օգոստոս 1էն ի վեր: Գիները կը տարբերին թաղէ թաղ եւ քաղաքէ քաղաք: Տեղ մը քիլօն 147 ֆրանքի եղան միս ծախուած է առանց կտրօնի, ուրիշ թաղերու մէջ՝ 280—300ի, նոյն իսկ 400ի:— Այս շաբթու 150 կրամ միս կը բաժնուի օգոստոսի BA (100 կրամ) եւ BB (50 կ.) կտրօններով, բացի ազատ վաճառելի 150 կրամէն: Խոզեղէն՝ (100 կ.) օգոստոսի CA կտրօնով: Երկարաձգուած են յուլիս B3, B8, BD եւ CA կտրօնները: 150 կրամ կարագ պիտի բաժնուի օգոստոսի GA և GC կտրօններով, պանիր՝ օգոստոսի թիւ 2 եւ FA կտրօններով: Բրինձի համար (300 կրամ, E դաս, օգոստ.ի թիւ 4 կտրօն) պէտք է արձանագրուիլ մինչեւ օգ. 9: — Օգոստոս 2էն սկսեալ կաթին լիտրը կ'արժէ 9—11 ֆրանք, կարագին քիլօն՝ 230, Սէնի նահանգին մէջ:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Իրաւասութիւնները կ'ընդլայնուին

ՄՈԼՈԹՈՎ ԱՒԵԼԻ ՀԱՇՏԱՐԱՐ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին կանոնագրի յանձնախումբը Եշ. օր կարեւոր քայլ մը առաւ, ընդլայնելով ժողովին իրաւասութիւնները: Այս անգամ աւելի հաշտարար էր Պ. Մոլոթով եւ իր բանաձեւն էր որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ. — «Խորհրդաժողովը կրնայ իր օրակարգին մէջ արձանագրել, այս կամ այն պատուիրակութեան առաջարկութեամբ, հաշտութեան դաշնագիրներուն հետ կապուած խնդիրներ»:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Յունաստանի ներկայացուցիչը, Պ. Ցալտարիս առաջարկեց որ իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն կարենայ ճշտել տալ դաշնագիրներու այն կէտերը որ մութ կը մնան, յանձնաժողովներուն յղուելէ առաջ: Աւելցուց թէ պատուիրակութիւնները պէտք է նոյնիսկ իրաւունք ունենան նոր խնդիրներ յարուցանելու և օրակարգ անցընելու: Եուկոսլաւիոյ եւ Ուկրայնայի պատուիրակները յաջորդաբար խօսք առնելով, ընդդիմացան այս բանաձեւին: Պ. Մանուիլսկի, Ուկրայնայի պատուիրակը յայտարարեց. — «Մենք, միջին երկիրներու ներկայացուցիչներս, վստահութիւն կը յայտնենք Զօրս Մեծերուն»: Պ. Էվըթ, Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, պաշտպանեց ժողովին իրաւասութիւնները, շեշտելով թէ «խորհրդաժողովը պէտք է իրաւունք ունենայ ամէն վայրկեան զբաղելու որ եւ է հարցով որ չէ յուզուած Զօրս Մեծերուն կողմէ»: Եւ պէտք է որոշումներ տալ պարզ մեծամասնութեամբ: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ՝ մերժելով Յունաստանի բանաձեւը, Խորհրդաժողովը ընդունած կ'ըլլայ իր իրաւասութեանց սահմանափակումը:

Ասոր վրայ Պ. Մոլոթով խօսք առնելով առաջարկեց քիչ վերը յիշուած բանաձեւը, որ միայն ձեւական տարբերութիւն ունի յունական առաջարկէն: Արդարեւ, Յունաստանի պատուիրակը ետ առաւ իր առաջարկը եւ ժողովը քուէարկեց Մոլոթովի բանաձեւը:

Յետոյ քննուեցաւ յանձնաժողովներու կազմութեան խնդիրը: Հոլանտայի պատուիրակը առաջարկեց որ բոլոր պատուիրակութիւններն ալ ներկայացուցիչներ ունենան յանձնաժողովներուն մէջ, մինչդեռ Զօրսերու որոշումով կրնան մասնակցիլ միայն այն երկիրները որ մշակած են դաշնագիրները կամ պատերազմի մէջ եղած են պարտուած պետութեանց հետ: Այս առաջարկին ընդդիմացան Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները: Պ. Մոլոթով նորէն միջին ճամբայ մը բռնելով, առաջարկեց որ բոլոր պետութիւնները հրաւիրուին յանձնաժողովներուն մէջ, երբ իրենց շահերը խնդրոյ առարկայ են: Այս բանաձեւն ալ ընդունուեցաւ:

Այսպէս, Խորհրդաժողովին իրաւասութիւնները գգալապէս կ'ընդլայնուին: Բայց տակաւին առկախ կը մնայ քուէարկութեան խնդիրը: Եթէ Պ. Մոլոթով հաշտարար փորձ մը եւս կատարէ, հաւանական է որ ընդունուի պարզ մեծամասնութեան սկզբունքը, փոխանակ 2/3ի:

Վիճաբանութեանց մասնակցեցան նաեւ Նորվեկիոյ եւ Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչները, պաշտպանելով փոքր ազգերուն իրաւունքները: Երէկ պիտի խօսէին Չեխոսլովաքիոյ, Քանատայի և Սպիտակ Ռուսիոյ ներկայացուցիչները:

ՄԵԾԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զօրս Մեծերը կը խորհին մասնաւոր ժողով մը գումարել յառաջիկայ շաբթու, թէ Խորհրդաժողովին աշխատանքները փութացնելու եւ թէ նոր խնդիրներ քննելու համար: Անգլիոյ վարչապետը, որ Լոնտոն գացած էր, այս հարցի մասին խօսեր է Պ. Պէվինի հետ: Այս վերջինը հիւանդ է տակաւին: Զօրս Մեծերը առանձին ժողովներ գումարելով, կը յուսան կանխել շատ մը դժուարութիւններ: Անոնք տրամադիր կ'երեւան ի հարկին զիջումներ կատարելու: Միեւնոյն ատեն մասնաւոր խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ մասին, որ ամէնէն փշոտ խնդիրը կը կազմէ:

X Պ. Քարտէլի, Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը եւ պատուիրակութեան նախագահը, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը վճռապէս կը մերժէ Թրիէսթի միջազգայնացման ծրագիրը եւ Իտալեւեուկոսլաւ նոր սահմանագլուխը կը նկատէ «բռնաբարում ազգագրական հիմնական սկզբունքներու»: Հոլանտայի ներկայացուցիչն ալ իր ճառին մէջ գանգատեցաւ թէ Զօրս Մեծերը կը ձգտին «իրենց կամքը պարտադրել ուրիշներուն» եւ թէ կը յաւակնին «իմաստութեան մենաշնորհը վերապահել իրենց, միջազգային քաղաքականութեան մէջ»: Վիճաբանութիւնը տեւեց $3\frac{1}{2}$ ժամ:

«ՄԵԾՆ ՍՈՒՐԻԱ»

Վերջերս Արաբական Դաշնակցութիւնը այս խնդրով բաւական խռովեցաւ և Էմիր Ապտուլլահի Անդր - Յորդանանի Թագաւոր հռչակուիլը կարծես աւելի արծարծեց հրատապ խնդիրը:

«Մեծն Սուրիա»ն որուն գաղափարի ջատագովները Անդր - Յորդանանի կէս պաշտօնական շրջանակները կը կազմեն եւ այս նոր պետութեամբ կը կարծեն յառաջդիմութիւն մը ըրած ըլլալ դէպի Արաբական Միութիւնը՝ ունի նաեւ իր համակիրները Իրանի, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ: Նոյն իսկ Լիբանանի մէջ: Կայ քաղաքական կազմակերպութիւն մը՝ որուն ձգտումն է իրականացնել եբաղը Անդր Յորդանանի նորապսակ Թագաւորին:

Բայց այս ծրագիրը նորութիւն մը չէ Արաբական աշխարհի վերջին քառորդ դարու պատմութեան հետեւորդներուն համար: 1914—18 պատերազմի վախճանին, երբ նշանաւոր գնդ. Լօրէնս՝ Արաբական աշխարհին «Անթագ Թագաւորը» կազմակերպեց առաջին արաբական լեգէոնները Հիճազի Հիւսէյն Էմիրին եւ զաւկին՝ Ֆայսալի գլխաւորութեամբ՝ արդէն հիմը դրուած էր այն ծրագրին որ կը տրամադրէր Սուրիան, Լիբանանը, Անդր Յորդանանն ու Պաղեստինը միացնել Հաշիմեան մականի տակ:

Սակայն նոյն իսկ Անգլիոյ այս հաւատարիմ եւ հրաշալի քաղաքական գործիչը օր մը դառնօրէն ողբաց իր փայփայած ծրագրին անտեսումը Լոնտոնի վարիչներէն եւ սրտին այնքան ծանր եկաւ հարուածը որ, հրաժարեցաւ պաշտօնէն, զարմանքի մատնելով քաղաքական աշխարհը եւ ողբի՝ իր արաբ հիացողները:

Միւս կողմէ արդէն կնքուած էր Սայքս—Փիքօ դաշնագիրը՝ ներշնչուելով Պալֆուրի տեղեկագրէն եւ իբրեւ արդիւնք՝ Սուրիան ու Լիբանանը ներքին անկախութեամբ կը դրուէին Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ՝ Անդր Յորդանանն ու Պաղեստինը ձգելով Անգլիոյ հոգատարութեան:

Եւ ահա տարիներէ ի վեր խոր քունի մէջ կարծուած այս ծրագիրը նորէն եւ աւելի ուժգին մէջտեղ դրուեցաւ այս պատերազմի վերջին շրջանին, միեւնոյն դերդաստանի (Հաշիմեան) պատկանող Իրաքի եւ Անդրյորդանանի կողմէ:

Առ այժմ մտքերն անորոշ եւ ծրագիրները բազմազան են Մեծն Սուրիոյ շուրջ եւ ամէն արաբական երկիր կը ջանայ իր դիրքը որոշել այդպիսի պետութեան մը կազմութեան հանդէպ:

Ծայրայեղները կ'ուզեն գործադրել Լօրէնսի ծրագիրը՝ — միացնել Սուրիան, Լիբանանը, Պաղեստինն ու Անդրյորդանանը, ապագային Իրաքն ալ միացած տեսնելու յոյսով: Սակայն արաբական մեծագոյն իշխան Թագաւորը՝ Իպն Սէուտ, առաջին հակառակորդն է Հաշիմեաններու այս յաջողութեանր և իրեն հետ ունի Եգիպտոսի Թագաւորն ու Լիբանանի Հանրապետութիւնը՝ փոքրագոյն անդամը՝ Արաբական Դաշնակցութեան:

Ուրիշ խումբ մը դուրս կը ձգէ Լիբանանը եւ վե ջապէս կը խորհուի Պաղեստինի միայն արաբական մասը առնել՝ նախատեսելով Պաղեստինի բաժանումը ընդմիջ հրեայ եւ արաբ ցեղերու:

Ամէնէն շատ դառնացողը սակայն կը մնայ Մեծն Լիբանանի փոքրիկ հանրապետութիւնը որ, հազիւ Թօթափած Ֆրանսական հոգատարութիւնը՝ աւելի մեծ վտանգի մը առջեւ կը գտնէ ինքզինք: Լիբանան Միջերկրականի Արեւելքի միակ երկիրն է ուր քրիստոնէութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ եւ իշխանութիւնը մեծ մասով քրիստոնեայ տարրերու ձեռքն է: Սանճաքի Թուրքիոյ կցման պատճառաւ գաղթող Հայերու մեծ մասը Լիբանան ապաստանեցաւ՝ զօրացնելով քրիստոնեայ համայնքի թիւը:

Բաւական տատամսումով եւ իր անկախութեան մասին հաւաստիքներ առնելէ վերջ միայն Լիբանան ստորագրեց Արաբական Ուխտը: Սակայն ահա վերջերս Գահիրէի մէջ գումարուած Արաբական Դաշնակցութեան ժողովին Անդրյորդանանի արտաքին գործերու նախարարը չոնդալից յայտնութիւն մը ըրաւ, բացէ ի բաց մէջտեղ դնելով «Մեծն Սուրիոյ» պահանջը՝ Արաբական Դաշնակցութեան շրջագիծին մէջ: Վրայ հասաւ Ապտուլլահ Թագաւորին նամակը՝ նոյն ժողովին՝ իր հաւանութիւնը յայտնելով եւ այդ առթիւ այս ծրագիրը վերջին հանգրուանը նկատելով իր հօրը սարքած արաբական ըմբոստութեան առթիւ կազմած նախագծին եւ 1920ի Ազգային Ուխտին՝ (Սուրիա), միշտ նպատակ ունենալով Արաբական Միութեան մը իրականացումը: Ուրեմն ա՛լ պարզ էր նպատակը Ամմանի նոր գահակալին:

Լիբանան խոր յուզումի մատնուեցաւ եւ իր կառավարութեան պետը՝ խոլամ՝ երեսփ. ժողովի փոթորկալից մէկ նիստին մէջ ընդդիմացաւ Մեծն Սուրիոյ գաղափարին: Բոլոր կուսակցութիւնները միացան այս բողոքին եւ թերթերը նոյնիսկ թելադրեցին հրաժարիլ Արաբական Դաշնակցութեան անդամակցութենէն, եթէ չդադրէր իրենց դէմ ստեղծուած այս ջլամարտը: Եւ նորէն Սէուտի Արաբիա եւ Եգիպտոս յայտարարեցին իրենց ընդդիմութիւնը այս տեսակ պետութեան մը:

Անդր Յորդանան այս ընդհանուր բողոքի ցոյցին դէմ մեղմացուցած կ'երեւի իր պահանջքը՝ դուրս ձգելով Լիբանանը եւ ծրագրին անունը Մեծն Անդրյորդանան կոչելով:

Ինչպէս ըսինք, խնդիրը խորապէս կը հետաքրքրէ շատ մը կարեւոր քաղաքական դէմքեր արաբական միւս երկիրներու մէջ: Իրաքի Նուրի փաշա Էլ - Սայիտը, որ նախագահն է իր երկրի Արաբական Դաշնակցութեան, կը ջատագովէ զայն: Իրեն հետ է Իրաքի հանրային կարծիքին այն մասը որ կը խրտչի խորհրդային Թափանցումէն եւ հզօր արաբական պետութիւն մը կ'ուզէ տեսնել սովետական ծաւալման դէմ: Նախկին Էմիրը շատ մը անձնական բարեկամներ կը հաշուէ շրջակայ երկիրներուն մէջ, ուր անոնք տէր են մամուլի եւ քաղաքական դիրքերու: Նոյնիսկ Տիւրզի իշխան Թալալ Էլ Աթրաշ յայտնեց թէ համակիր է Մեծն Սուրիոյ կազմութեան:

Կը մնան հակառակորդ՝ Հիճազի ու Եգիպտոսի Թագաւորները, մանաւանդ առաջինը, իբրեւ դերդաստանի թշնամի ու երկրորդը՝ երիտասարդ փառասէր Ֆարուքը որ միայն իրմէ փոքր պետութիւններ կ'ուզէ տեսնել շուրջը: Այս երկու մեծերուն քով կայ երկրով ու ժողովուրդով փոքր, սակայն հոգիով եւ արդի քաղաքակրթութեամբ Մեծ Լիբանանի հանրապետութիւնը, ցեղային ու մշակութային եւ ընկերային կեանքով բաւական տարբեր իր դրացի արաբ ժողովուրդներէն:

Հաշէմիներու այս նոր փորձը որքան ալ դժուար նկատուի, անկարելի չենք գտներ: Ամէն բան կախում ունի Միջերկրական եւ Միջին Արեւելքի ներկայ տագնապներու ելքէն: Անակնկալներ կան վաղուան համար ու կ'արժէ որ մենք ալ հետեւինք ուշադրութեամբ այս դէպքերուն, չմոռնալով որ Հայերն ալ իրաւունքներ ունին այդ շրջանին մէջ:

Լոնտոն

ԱՆԻ

Ի՛նչպէս կ'աչակցէին

(Բ. եւ վերջին մաս)

1904ի ամառը, Դուրան իջնող Սասնոյ ուժերը իրենց վերջին հարուածը տուին Թուրք զօրքին Կուրավու գիւղը, սարսափ ազդելով Թուրք զօրքին: եւ Աղթամարի մէջ Զինուորական Խորհուրդի որոշման համաձայն, երբ Գէորգ Չաւուշ ուժեղ խումբով մը կը դառնար երկիր, Խանմոյի համար նոր պատեհութիւն մը կը ներկայանար իր նպատակին հասնելու:

Անցան ամիսներ, եւ մենք ալ Խանմոյի հետ մտանք 1905 թուականը, Ապրիլ: Զխուրայ շրջանին Գէորգ Չաւուշի ընկերներէն Խասգիւղցի Մայելի Մկրօն, եւ Մշոյ քաղաքացի Եղօն, լուսնալու մօտ կը մտնեն Ալվառինջ, եւ սովորականին պէս Խանմոյի դուռը կը ծեծեն: Կ'ընդունի եւ կը կերակրէ, անկողին կը պատրաստէ ու անմիջապէս կ'երթայ գիւղի Գործադիր Մարմնին անդամ Արամ Պետրոսեանին լուր տալու, առ ի ապահովութիւն, անակընկալի մը պարագային:

Կէս օրուան մօտերը վաշտ մը զօրք մտաւ գիւղը: Անմիջապէս բռնեցին գիւղի բոլոր անցքերը, պահապաններ կարգեցին բարձր մարդներու տանիքներուն վրայ, ի հարկին գիւղէն դուրս փախչողները արգիլելու, եւ տեղաւորուեցան միջին թաղի ընդարձակ կալին մէջ:

Գիւղին Մէճլիսին եւ զօրքի հրամանատարին միջեւ եղած երդումով հաստատելէ վերջ, թէ գիւղին մէջ Ֆիտայի չկայ, կազմուեցան յանձնախումբեր եւ սկսան խուզարկութեան: Գործադիր Մարմնի անդամները իրենց կարելին կը փորձեն թէ տղաքը եւ թէ գիւղը փրկելու համար: Ոմանք կ'առաջարկեն տղոց ծպտուիլ, զէնքերը վար դնել, բու մէջ, բայց խուզարկութիւնը կ'ըլլայ անողոք եւ մանրակրկիտ: Իսկ տղաքը կը մերժեն պահուիլ եւ կը նախընտրեն զէն ի ձեռին մեռնիլ: Ուրիշներ կ'առաջարկեն տղոց ծպտուիլ, զէնքերը վար դնել, հագնիլ գիւղացիներու նման հասարակ հագուստներ եւ խառնուիլ գիւղացիներուն: Տղաքը կը մերժեն երկու առաջարկներն ալ՝ նախատինք մը համարելով իրենց յեղափոխական նկարագրին:

Խանմօն զարմացած մէջ կը նետուի.— «Սխալ են ձեր առաջարկած երկու միջոցներն ալ. Թաքըստոցներու վրայ յոյս մի դնէք, խուզարկութիւնը շատ խիստ է, շրջապատուած պարագային մէկ փամփուշտ վառելու միջոց չի տրուիր, եւ կ'ունենայ եղերական վախճան մը: Ծպտուելու պարագան աւելի կասկածելի է. քանի որ մեր մէջ լեցուն օձեր կան, աւելի լաւ է զէն ի ձեռին մեռնիլ, քան թէ ողջ թշնամու ձեռքն իյնալ: Դուք բոլորդ ալ ցըրուեցէք, ինչ որ պիտի ըլլայ թող ըլլայ: Ես վըստահ եմ որ տղաքը պատուով դուրս պիտի գան»:

Մինչ այս մինչ այն, ահա խուզարկու յանձնախումբը կը մտնէ Խանմոյի բակը: Կ'որոտան քաջերու մաուզէր տասնոցները, երեք անշունչ եւ մէկ վիրաւոր ձգելով, մնացածները փախուստի կը դիմեն, դէպի միջին թաղ:

Խանմօն առիթը կ'օգտագործէ, կը բարձրանայ տան կտուրը, կը ստուգէ զինուորներու փախուստը եւ տղաքը դուրս կը կանչէ.

— «Զինուորները փախան. 2—3 տեղ մէկ-մէկ պահակները շուարած կեցեր են, մէկ մէկ գնդակ կը բաւէ զանոնք փախցնելու: Մտէք գերեզմանոց, գերեզմանի քարեր ձեզի համար դիրքեր են. զինուորները կը մնան ձեր ոտքերու տակ, կրնաք անոնց շարժումները տեսնել, ես կ'երկարիմ մինչեւ Կազ Զորիկ. եթէ հոն զօրքեր չկան, Թաշկինակս օդին մէջ կ'երերցնեմ, շուտով ինձ եկէք, հոն է ձեր փրկութիւնը»:

Ահա կ'երերայ Խանմոյի Թաշկինակը, և տղաք առանց ժամանակ կորսնցնելու ձորակ կը հասնին ապահով:

Վերադարձին, Խանմօն կը հանդիպի մարախի նման արշաւող զօրքին, եւ կ'իյնայ կրակէ կարկուտի տարափին տակ: Ծարահատ կը նետուի Զորակ եւ տղայոց ուղղութեան կը հետեւի: Տղաքը տեսնելով Խանմոյի վիճակը, դիրքերը կ'ամրանան, կռուի կը բռնուին զօրքին հետ, սակայն չար գընդակ մը Խանմոյի ձախ զիստէն անցնելով, դըժբախտ կինը կ'իյնայ զօրքին ձեռքը:

Բաց գլուխը հերարձակ, արիւնաթաթախ վիճակով բերին հրամանատարին, պատմելով թէ ապահոված է ֆէտայիներու փախուստը:

Հրամանատարը — Ո՞ւր փախցուցիր ֆետայիները, գալբաճ:

Խանմօ — Ես ֆետայիները չտեսայ, ես այս կողմերը հորթս կը փնտռէի:

Գիւղին աղաները եւ Քիւրտերը որոնք հրամանատարին շուրջ կը դառնային, ամէն քսութիւն ու մատնութիւն կը յօրինեն Խանմոյի մուխը մարելու համար: — Պէյս, այս կինը տնով ու տեղով ֆետայի է, եւ աջակից անոնց, անոր տղան ալ իբրեւ ֆետայի բանտարկուած էր, եւ մեռաւ բանտին մէջ: Այս օրուան ֆետայիներն ալ իր տունէն դուրս եկան, եւ ինքը ապահոված է անոնց փախուստը:

Հրամանատարը — Ի՞նչու եւ որո՞ւ հրամանով ֆետայիները քու տունը բերած էիր: Ըսէ, խօսէ ճշմարիտ, եթէ ոչ քեզ կը մեռցնեմ:

Խանմօն — Ես ֆետայիներ չբերի. անոնք եկան:

Հրամանատարը — Ինչո՞ւ դուռդ բացիր անոնց առջեւ եւ ներս առիր:

Խանմօն — Կամքէս անկախ էր անոնց իմ տունս գալը: Եթէ պատահի որ օր մը անոնք ձեր տունը գան, դուք ալ պարտաւորուած էք ընդունիլ: Ինչպէս այս աղան (ցոյց կուտայ Ուսօն), որ ամէն անգամ իր տունը կ'ընդունի զանոնք, կը կերակրէ եւ անոնց պակասները հոգալով, ճամբու կը դնէ:

Ուսօն, այս անակնկալ ամբաստանութեան հանդէպ կը կորսնցնէ իր պաղարիւնը, կը յարձակի դժբախտ կալանաւորին վրայ եւ «խանջար»ի բուռն հարուածով մը կը ջարդէ անոր ատամները: Խանմօն մարած կ'իյնայ:

Կրակ կտրած հրամանատարը իր արժանապատուութիւնը վիրաւորուած զգալով Ուսօն սուիններու հսկողութեան տակ առնել կուտայ: — «Դուն ի՞նչ համարձակութեամբ մարելու ատեն կը հարուածես կին մը, որ կը գտնուի պետութեան հսկողութեան տակ: Շատ արդար էին կնոջ ամբաստանութիւնները: Ճիշտ է նաեւ որ դուք բոլորդ ալ ֆետայիներուն աջակիցներն էք»:

Զինուորները երկու ժամ քաջերը հետապնդելէ վերջ ձեռնունայն ետ դարձան, եւ իրենց զայրոյթը թափեցին անմեղ գիւղացիներու վրայ: Սպաննեցին Գալէ Մօսօն, Խաչէ Մճօն, Գաւառցի Նարէն, Գրգոյ Մուրատի 'կինը, Ամրէ Ցակօն, եւ Ալիզոնան գիւղէն հիւր եկող անոր փեսան, Վարդանի Մկրօն, վիրաւոր ձգելով Գաւառցի Մանուկի հայր Ցակոբը:

Իրիկուան դէմ, երեք դիակ սայլի մը վրայ, (սպաննուած զինուորներ) եւ Խանմօն դրկած իր երկու տարեկան տղան՝ Տիգօն, նստած դիակներու կողքին, ձեռքերը ետեւէն կապուած: Գիւղին քիաթիպ Ստեփանը իբրեւ մեղսակից Խանմօյին, կը հետեւէր սայլին: Գերեզմանատան քովէն անցած ատեն Խանմօն կը պոռար գիւղացիներուն:— «Իմ ուխտս կատարուած է, հանգիստ քնիր Ցակոբ, քու դիակիդ փոխարէն, անձամբ երեք դիակ կը տանիմ բռնակալին: Քու վրէժդ լուծուած է: Ահա կուգամ քու գծած ճամբով քեզ միանալու»:

Ամիսներ շարունակ, իր հարցաքննութեան տալիք պատասխանը մէկ եղաւ: Ոչ մի տանջանք ու չարչարանք չազդեցին Խանմոյի վրայ: Ան մնաց իր բարձրութեան վրայ, ոչ ոքի չդաւաճանեց, ոչ մի մեղսակից ցոյց չտուաւ:

Ամբողջ 4 տարի, իր երկու տարեկան տղուն՝ Տիգոյի հետ, քամեց բանտի դառնութեան բաժակը մինչեւ վերջին մրուրը, մինչեւ Օսմանեան տխրահռչակ սահմանադրութիւնը 1908ին, երբ շատ մը դատապարտեալներու հետ դուրս եկաւ բանտէն, եւ զոհ գնաց 15ի աննախընթացներուն:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ, **24րդ** տարի, թիւ **3,** Մայիս - Յունիս. ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ: (Նոր պատմուածք մը՝ Համաստեղէ, — «Երանոս աղբարը»): Տարեկան բաժնեգին **3** տոլար: *Հասցէ.*— Hairenik, 212 Stuart Street, **Boston Mass. (U. S. A.).**

ARMENIAN BULLETIN, Հրատ. Հայկ. Դատի Յանձնախումբի, 1946 Յուլիս, թիւ 6:

Սորտարայ Խուկօ Արամ

(Տարօնի Հերոսամարտին առթիւ)

Ժամանակակից պատմութիւնը փառքով կը յիշատակէ բոլոր այն հերոսները որոնք իրենց կեանքի գնով պայքարեցան իրենց հայրենիքին ու ժողովուրդին ազատագրութեան համար:

Դժբախտաբար մինչեւ այսօր անծանօթ կը մնայ ճշգրիտ կենսագրութիւնը շատերուն. քաջեր որոնք կռուեցան առանց կուսակցական խտրութեան, միայն ու միայն հայ ժողովուրդին փրկութեան համար: Այդ հայդուկներէն ինչո՞ւ չյիշել Սորտարայ Խուկօ Արամը:

1915ին Տարօնի աշխարհը հրդեհի մէջ էր· Թուրք բռնակալութիւնը վճռած էր մի անգամ ընդ միշտ բնաջնջել հայութիւնը: Կոտորածը սկսած էր արդէն, եւ Վանի շրջանէն ռուսական յառաջացող բանակներէն յաղթուած Թրքական բանակները ու քիւրտ եւ չէրքէզ խուժանը եկած էին Մշոյ դաշտը, իրենց գազանութիւնը ի գործ դնելու անզէն հայ ժողովուրդին վրայ:

Այդ օրհասական օրերուն Սորտար գիւղացիները նախատեսելով գալիքը, ժողով գումարեցին Արամի գլխաւորութեամբ եւ միաձայնութեամբ որոշեցին Ս. Կարապետի լեռը ապաստանիլ եւ սպասել ճակատագրին: Ուզողը Արամի ղեկավարութեամբ լեռը բարձրացաւ, իսկ չուզողը Թրքական «քաղաքակրթութեան» զոհ դարձաւ...

Լեռ փախած եկած էին նաեւ Կվարսէն, Պոկլանէն, Բաղուէն, Մեղրիէն, Ջիարէթէն բաւական թիւով Հայեր, զէնքով կամ անզէն: Որոշուեցաւ զինուորական մարմին մը կազմել, ու բոլորը միաձայնութեամբ Արամը ղեկավար ընտրեցին, լաւ ծանօթ ըլլալով անոր անցեալին: Արամը երկար ժամանակ ուսուցչական պաշտօն վարած էր Ս. Կարապետի մէջ եւ Վարդան վարդապետին համակրութիւնը վայելած, հետեւաբար օրուան մարդն էր: Ժողովուրդը Արամով գտած էր իր արժանի ղեկավարը: Այդ պայմաններուն մէջ հրամանատար ըլլալն ալ շատ հեշտ չէր: Այնտեղ կային կիներ, ծերեր ու երախաներ, որոնց ուտելիք պէտք էր: Մշոյ դաշտը խռնուած ըլլալով քիւրտ, չէրքէզ եւ Թուրք հորդաներով, անկարելի էր Դաշտ իջնել եւ ուտելիք բերել: Ուրեմն ի՞նչպէս կարելի էր այդ թշուառ ու անպատսպար ժողովուրդը կերակրել:

Արամ ատոր միջոցը շուտ գտաւ: Ամէն իրիկուն քանի մը զինուած տղաքներ հետը առնելով, կ'երթար քրտական գիւղերը, կը թալնէր կով, ոչխար, ալիւր, կարագ, ամէն տեսակ ուտելիք կը բերէր: Անասունները մորթելով հաւասարապէս կը բաժնէր բոլոր ժողովուրդին: Այսպէս մէկ երկու ամիս: Երբ ամբողջ Մուշի դաշտին գործը վերջացաւ, Թրքական կառավարութիւնը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Ս. Կարապետի լերան վրայ, քաջ գիտնալով որ հոն զինուած Հայեր կան:

Առտու մը, երբ արեւը նոր էր սկսած իր ճառագայթներով մեր նիհարցած ու տանջուած ոսկորները տաքցնել, լուր հասաւ թէ լեռը չորս կողմէն պաշարուած է: Ժողովուրդին յանձնարարուեցաւ որ իրար չանցնին ու քաջ կենան, իսկ զինուած տղաքը, Արամի ղեկավարութեամբ, դիրքերու բաժնուեցան: Հոն էին նաեւ Ջիարաթայ Ռըպէեան Աւետիսը ու Սարգիսը, ու Պաղլոցի Օվօն, իրենց գիւղացի քանի մը զինուած տղաներով: Օրհասական կռիւ տեղի ունեցաւ մեր բուռ մը քաջերուն եւ բազմաթիւ թշնամի զինուորներու միջեւ: Իրիկունը կռիւը դադրեցաւ: Մենք բաւական կորուստ ունէինք, իսկ թշնամին տուած էր կրկնապատիկը:

Այսպէս քանի մը շաբաթ: Կռիւը առտուն կը սկսէր ու իրիկունը կը վերջանար: Մահու եւ կենաց պայքարն էր որ տեղի կ'ունենար: Այս երկար տագնապը ազդեց ժողովուրդին վրայ: Ուտելիքի նեղութիւնը սկսաւ, ռազմամթերքը նուազեցաւ: Պէտք էր ելք մը գտնել:

Իրիկուն մը, ողջ մնացող ժողովուրդը հաւաքեցին Շէհէտ կոչուած անտառին մէջ: Արամի ղեկուցումէն հասկցանք որ մեր ունեցած փամփուշտներով անկարելի էր երկար դիմադրել, ուստի որոշուեցաւ Ռըպէեանները ու Օվօն, իրենց զինուած տղաքներով, ղրկել Սասուն, Կոմսին եւ Ռուբէնին իմացնելու մեր ճգնաժամը, որպէսզի կարելի եղածին չափ շուտ օգնութեան հասնին:

Այդ գիշերն իսկ անոնք ճամբայ ինկան: Ուրեմն մնացինք մենք, ժողովուրդը եւ Արամը իր քանի մը կտրիճներով: Բոլորս ալ սրտատրոփ օգնութեան կը սպասէինք: Ոչ մէկ մխիթարական լուր: Գացողները Կոմսին եւ Ռուբէնին հետ ապահով կ'անցնին ռուսական բանակը, իսկ մենք ակընդէտ կը սպասէինք: Այդ յոյսն ալ մարեցաւ: Կտրուած աշխարհէն ու մարդկութենէն, մահը կը փնտռէինք, այդ ալ կ'ուշանար:

Արամ իր բուռ մը քաջերով սկսաւ ահ ու սարսափ ձգել շրջանիս քիւրտ գիւղերուն վրայ: Ծերերն ու մանուկները ուտելիք կը պահանջէին: Շնորհիւ Արամին, այդ քաջ ռազմիկին, շատ անօթի չմնացինք: Այս վիճակը շարունակուեցաւ մինչեւ 1916 Ցունուար, ու ահա օր մը լսեցինք ռուսական թնդանօթի ձայներ: Ո՜հ, ինչ երջանկութիւն: «Քեռին եկաւ» ըսելով, ուրախութենէն ամէն մարդ կը համբուրուէր: Իսկ Արամը խորհելով որ ռուսական բանակը կրնար գետէն ասդին չանցնիլ, որոշեց իր քանի մը տղոց հետ երթալ եւ իմաց տալ, որպէսզի օր առաջ օգնութեան հասնին: Դժբախտաբար, Սուլուխ գիւղին քով կռուի բռնուելով բոլորն ալ կը նահատակուին: Հանգիստ իրենց տանջուած ոսկորներուն եւ յարգանք իրենց յիշատակին:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ՅԻՇԵԼՈՎ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐԸ

Կը մըռըլտան ալիքները, կը շարժին ծովն ու ափերը.
Երկնի բացէն ամպերն են կ'անցնին հանդարտ ու մռայլ ·
Հորիզոնէ հորիզոն փայլատակում ու գեհեն ·
Կը մըռըլտան ալիքները, կը շարժին ծովն ուափերն:

Կանգնած ժայռի կատարին կ'ըմբոշխնեմ պահն այս անձեռ ·
Ներսըս կ'ուռի ներշնչմանց բարձունքներուն վըրայ լոյծ ·
Պարզէ՛, սիրտ իմ, ճերթութեանդ առագաստները հովին դէմ,
Կը մըռըլտան ալիքները, կը շարժին ծովն ուափերն:

Գըլուխս առած կը շրջիմփոթորկինմէջ · աւազուտն՝
Հովէն սարսռեալ՝ կը փախչի գորշ օդին մէջ · ամէն կողմ
Ոգեվարում ու կոտտանք ողբերգական եւ հըզօր:

Կը սուլէ հովն · ջուրերուն բանակներն են շարժման մէջ ·
Ու դըրօշներ օդն ի վեր որոտման մէջ փողփողուն ·
Կը մըռըլտան ալիքները, կը շարժին ծովն ուափերն:

Միլան ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Մեր դատը եւ մենք

Սակաւախօս ենք մենք, բայց ոչ խուլ-համր կամ անտարբեր մեր հայրենիքի եւ մեր ժողովուրդի կենսական պահանջներուն մասին: Մեր անցեալը եւ ներկան մեզ կը ստիպեն մեր պարտականութիւններուն եւ անժխտելի իրաւունքներուն լիակատար, յստակ գիտակցութիւնը ունենալ, չեշտել թէ՝ ի՞նչ կ'ուզենք եւ ինչու կ'ուզենք, եւ ըստ այնմ գործի լծուիլ:

Մեր հագադներուն լման ուժովը կ'աղաղակենք եւ արդարութիւն կը պահանջենք: Եւ պիտի չլռենք, որովհետեւ չենք կրնար լռել, չենք կրնար անշարժ կեցուածք մը ունենալ, միայն սպասել, համբերել ու տոկալ, սպասել որ ուրիշներ, օտարներ գործեն ի նպաստ մեր իրաւունքներուն:

Մտաբերեցէք պահ մը Թրքահայաստանը «Թշուառ անտէր, մեր թշնամեաց ոտնակոխ», «անմարդաբնակ եւ ամայի, միշտ լքուած եւ աւերակ» (Տողան Նատի): Փնտռեցէք պատճառները եւ եթէ կրնաք, զսպեցէք ձեր ցասումը, ըրժգանքը, երէկուան ջարդարարները անպատիժ ձգողներու երեսին:

Սակայն կը թուի թէ այսօր արեւելեան եւ արեւմտեան կողմն աշխարհի բան մը փոխուած է: Փաստ՝ Նիւրէնպէրկի դըրդագին դատավարութիւնը ուր կը դատուին նոր հրէշներ:

Ոճրագործներ չէի՞ն Թուրք ջարդարարները, քաղաքներ եւ գիւղեր հրկիզողները, գաւառներ աւերողները, հարիւր հազարաւոր երիտասարդներ, ծերունիներ, կիներ, մանուկներ, ծծկեր երախաներ գազանային միջոցներով բնաջնջողներ,: Մէկ ու կէս միլիոն ժողովուրդ, հողի ու մտքի շինարար մշակներ, բնաջնջուած, ծովամոյն, հուրով, սուրով, երկաթի կոտրներով, քարերով, քաղաքներու մէջ, քաղաքներէ դուրս, ճամբաներու եզերքը, դաշտերու վրայ, անապատներու մէջ... Տէր Զօր... Տակաւին հոն չթաղուած ոսկրակոյտներ կան. անտարակոյս իմ հօրս, քու եղբօրդ, ուրիշի մը քրոջ կամ մէկ հարազատին: Բոպէ մը մտածէ եւ եթէ կրնաս սանձէ ցասումդ:

Մենք, արիւնի սերունդ, կը հաւատանք խօսքի ուժին եւ խոհեմ գործի բեղնաւորութեան: Կ'ուզենք ըլլալ զգաստ եւ պատեհ առիթին արժեցնել մեր իրաւունքները, որովհետեւ մեր սիրտերուն մէջ, մեր բռնագրաւուած անփոխարինելի հայրենիքի կորուստին կսկիծը կը զգանք: Մեր նահատակները, հերոսամարտները եւ հերոսները մեզի կը հրահանգեն ըլլալ պարտաճանաչ:

Ուխտեցինք եւ երբեք պիտի չդաւաճանենք մեր ուխտին:

Ոճիրը կը դադրի՞ ոճիր ըլլալէ երեսուն տարի վերջը: Ի՞նչպէս կարելի է արդարացնել ոճիրով բռնագրաւուած մեր հայրենի հողերուն վրայ մեր ժողովուրդի դահիճներուն տիրապետութիւնը:

Արտասահմանի եւ Խ. Հայաստանի անբաժանելի հայ ժողովուրդը միակամ կը պահանջէ որ Թրքահայաստանը կցուի այսօրուան Հայաստանին, եւ վերջ տրուի հայ ժողովուրդի հանդէպ գործուած քստմնելի անարդարութեան:

ՕՇԻՆ ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Անցեալ կիրակի, 21 Յուլիս, պայծառ առաւօտով մը հասանք որոշուած վայրը, դեղատեսիլ անտառ մը: Իսկապէս Խաչուհիները ժրաջան աշխատանքի լծուած են: Հայկակներն ու Հայկուհիները վեր վար կը ճռուողեն մայրիկներուն շուրջը:

Կէս օրը անց, պատառիկ մը կը սկսիմ ծամել ջինջ օդով ու արեւի համն ըմբոշխնելով, հանդիպակաց բլրակներու կշտին կ'որոնեմ յաւէտ ողբացեալ գիւղիս ճամբան...

Ժամը 2էն վերջ արդէն կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած, վայրի հաւքերու պէս շուք կը գրաւեն խումբ խումբ: Բարձրախօսը բոլորին տրամադրութեան տակ է, եւ մեծ ու պզտիկ մինչեւ երեկոյ, մինչեւ ուշ գիշերին, իրենց շնորհները ցոյց տուին կարգապահութեամբ, արտասանութիւններով, մանաւանդ երգերով: «Յառաջ»ը շատ ճիշդ էր, երբ կը շեշտէր, իր մէկ խմբագրականին մէջ բաց դաշտի առաւելութիւնները: Իսկապէս՝ գոց սրահներու մէջ տհաճութեամբ լսուող ձայներ, բնութեան ծոցին մէջ կարծես կերպարանափոխուած են: Համարձակութիւն, սահունութիւն: Նորավարժներու համար որքան օգտակար են բաց դաշտն ու բարձրախօսը:

Սիրելի «Յառաջ», թոյլ պիտի տաս անշուշտ որ անուններու շարք մը թուեմ առ ի քաջալերութիւն դերակատարներուն: Յաջող արտասանութիւններ ըրին՝ Ա. Ռշտունի իր գրածներէն, Յ. Մաթէոսեան՝ Սիամանթոյէն եւ Զարենցէն, Շահպազեան՝ Ահարոնեանէն, Վիէնէն երիտասարդ մը (անունը չեմ յիշեր) Յ. Թումանեանի «Թմբկաբերդի առումը»էն կտոր մը, Կօշկակարեան քոյրեր, փոքրիկն Խաչերեան, եւայլն:

Երգողներէն յիշենք այրի տիկին Փերգիկեան եւ Զ. Գասեան, որոնք մասնաւոր գնահատանքի արժանացան, Տիկիններ Լուսինեան եւ Բալուեան, Օրիորդներ Եղիկեան, Տօնիկեան եւ ուրիշներ:

Տիկին Կօշկակարեան խանդավառ մթնոլորտի մէջ, տեղեկութիւններ տուաւ Փարիզի պատգ. ժողովէն, յիշեց Կապոյտ Խաչի կատարած գործերը, պատերազմի շրջանէն մինչեւ հիմա: Նոյնպէս Վալանսի մասնաճիւղի 8 ամսուան գործունէութեան համառօտ պատկերը ներկայացուց: Ներկաները ծափերով կը գնահատէին:

Շիշ մը շամփանը եւ խորոված նապաստակ մը աճուրդի դրուելով, կէս ժամուան մէջ գոյացաւ տասը հազար ֆրանքէ աւելի գումար մը: Մասնաւոր գնահատութեան արժանի է Պ. Զիլինկիրեան — Ռօմանէն — որ աճուրդի բացումը կատարեց 1500 Ֆրանք միանուագ վճարելով: Ակամայ բացակայողներ այ նուէրներ ղրկած էին:

Իմացիր, աղնիւ ընթերցող, դաշտին ճամբան ցոյց տուող ցուցատախտակները աւրուած էին, այդ պատճառաւ շատեր ալ ետ վերադարձած են: Խաչուհիները աւելորդ նկատեր էին պահնորդ դնել: Տեղին չէ՞ յիշել ծանօթ առածը,— Ուրիշը ի՞նչպէս գիտես, սրտիդ պէս:

Կապոյտ Խաչուհիները սակայն առանց վհատելու միշտ նոր թափով կ'աշխատին, ընդլայնելով համակիրներու շրջանակը: — Զգօն

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 29 Յուլիս.— Կապոյտ Խաչի 10րդ Պատգ. Ժողովէն վերջ, առաջին ձեռնարկն էր որ կ'ընէր Պօմոնի վարչութիւնը, գործի մղելով իր անդամուհիները, որոնք օրերէ ի վեր տենդագին աշխատանքի լծուած էին: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 27ին, բացօթեայ: Գեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր Կ. Խաչի դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ, որու յաջողութեան համար ջանք չէին խնայած Տիկիններ Քըմոյեան եւ Տէօքմէճեան, համեմելով յայտագիրը զանազան գեղեցիկ կտորներով՝ խմբական պարեր, տրամախօսութիւն, արտասանութիւն, ուղերձ, ևն:

Պատրաստուած համեղ կարկանդակները, որոնց բաղկացուցիչ մասերը (ալիւր, շաքար, կաթ, իւղ, հաւկիթ) նուիրուած էին անդամուհիներու կողմէ, զարդը կը կազմէին պիւֆէին: Անհատ ընկերներ եւս գործի լծուած էին, դիւրացնելու համար ընկերուհիներու ծանր աշխատանքը՝ հսկելով կարգապահութեան եւ հայթայթելով գաւաթներ, աթոռ, սեղան, եւ այլն: Ներկաներէն շատեր գնահատական խօսքեր ըրին Կապոյտ Խաչի գործունէութեան համար եւ փափաքեցան յաճախ վայելել նման առիթներ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժինէն վերջ, վիճակահանութիւն մը կազմակերպուեցաւ (նուիրուած գեղեցիկ խմորեղէն մը) զոր շահեցաւ Պ. Սիմոն Գասպարեան: Բոլոր ներկաները անխտիր մասնակցեցան, այն խոր գիտակցութեամբ թէ իրենց տրամադրած գումարներով պիտի դարմանուին հիւանդներուն վէրքերը, պիտի սրբուին որբին արցունքը, պիտի սփոփուին որբեւայրիները:

Կ. Խաչի վարչութեան հրաւէրով խօսեցաւ ընկերուհի Քիպրիթճեան, պարզելով հայ կնոջ դերը հայապահպանման գործին մէջ: Շեշտեց թէ հայ

Պաղեստինի բաժանումը

Անգլ. կառավարութիւնը անհամբեր կը սպասէ Մ. Նահանգներու հաւանութեան, Պաղեստինը չորս մասի բաժնելու ծրագրին առթիւ: Թերթերը կը գրեն թէ նախագահ Թրումըն կ'ընդդիմանայ այս ծրագրին, Պ. Պըրնսի թելադրութեամբ, եւ կը պնդէ որ փութացնեն 100.000 Հրեաներու ներգաղթը: Արտաքին նախարարը նախապէս տրամադիր կ'երեւար ընդունելու բաժանման ծրագիրը, խորհրդակցելով Անգլիոյ վարչապետին հետ, բայց այս շաբթու վարանում կը ցուցնէ: Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու Սիոնականները ճնշում բանեցուցած են: Այս վերջինները կը յուսան աւելի նպաստաւոր պայմաններ ձեռք բերել: Մ. Նահանգները եթէ ընդունին բաժանման ծրագիրը, 75 միլիոն սթերլինի ծախք մը պիտի ստանձնեն, ինչ որ շատ ծանր կը համարուի: Թրումըն եւ իր կուսակցութիւնը ստիպուած են նկատի առնել Ամերիկայի 4.500.000 Հրեաներու քուէները: Սիոնականները հակառակ են բաժանման ծրագրին, այն առարկութեամբ թէ շատ խեղճ բաժին մը կ'իյնայ Հրեաներուն, տեսակ մը Հրէանոց (կէթթօ), եւ թէ ծրագիրը կը ձգձգէ 100.000 Հրեաներու ներգաղթը: Միւս կողմէ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը դիտել կուտայ թէ որքան ձգձգեն Պաղեստինի հարցին կարգադրութիւնը, Խ. Միութիւնը այնքան պիտի օգտուի, գործելու համար իբրեւ պաշտպան Իսլամութեան:

✕ Զըրչիլ ճառ մը խօսելով, պաշտպանեց բաժանման ծրագիրը եւ յոյս յայտնեց թէ Նախագահ Թրումըն ի վերջոյ հաւանութիւն պիտի յայտնէ: «Պէտք է բացարձակապէս հասկցնենք Մ. Նահանգներուն որ՝ եթէ չստանձնեն իրենց բաժինը այս հարցին մէջ, մենք պիտի ստիպուինք ամբողջ բեռը ներկայացնել Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան»: Նախկին վարչապետը այս առթիւ նորէն քննադատեց Միջին Արեւելքի բրիտանական զօրքին պարպումը, աղէտ մը համարելով զայն, ռազմագիտական տեսակէտէն:

✕ Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական զօրքը շարունակելով իր խիստ խուզարկութիւնները, հարիւրաւոր հրացաններ, ատրճանակներ եւ մեծաքանակ ռազմամթերք գտաւ Թէլ-Ավիվի հրէական դպրոցին մէջ: Երկար պրպտումներէ վերջ, մասնագէտներ աղիւսով գոցուած ծակ մը գտան երկյարկանի դպրոցին մէջ որ կը բաղկանայ 40 սենեակներէ: Քանի մը վայրկեան վերջը երեւան հանուեցան չորս գաղտնի սենեակներ և միայն մէկ թաքստոցի մէջ գտան բազմաթիւ հրասանդներ, ռումբեր ենն:

Երուսաղէմի պայթումին զոհերէն Թոմըսն, Պաղեստինի կառավարութեան գլխաւոր քարտուղարը, մեռած է իր ստացած վէրքերէն: Աւերակներուն մէջ մնացած էր 32 ժամ:

✕ Արաբական Դաշնակցութեան Իրաքի մասնաճիւղը եւ կառավարութիւնը որոշեցին մերժել Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ միաձայնութեամբ (550 քուէ) վաւերացուց ամերիկեան փոխառութեան առթիւ կնքուած պայմանագիրները, թէեւ համայնավարներ եւ ուրիշներ կարգ մը քննադատութիւններ ուղղեցին: Վարչապետը յայտարարեց թէ «ուրիշ ոչ մէկ բանակցող պիտի կրնար աւելի բան, նոյն իսկ այդքանը ստանալ»: Ֆրանսացիները մասնաւորապէս մտահոգ են շարժանկարի ճարտարարուեստին համար, նկատի առնելով ամերիկեան մրցակցութիւնը:

ՎԵՑ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐ յարձակեցան Պանք տը Ֆրանսի կառքին վրայ որ 550 քիլօ ոսկի կը փոխադրէր Փորթ տ'Օրլէանի ձուլարանը: Բայց կառքը արդէն պարպուած ըլլալով, փախան:

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՆ խափանելու համար, Միլանի արքեպիսկոպոսը ազդարարեց թէ յանցաւորները պիտի զրկուին կրօնական իրաւունքներէ,— Հաղորդութիւն, պսակ, մկրտութիւն եւն:

ՏԻԷՓԻ ԵՒ ԹՈՒԷՓՈՐԻ նաւահանգիստները փակուեցան, ականներ նշմարուած ըլլալով:

կինը իր առօրեայ աշխատանքէն զատ, գիտէ նաեւ լծուիլ հանրային աշխատանքի, ապացոյց՝ ահա Կապոյտ Խաչուհիները եւ իրենց գործը: Գնահատեց թափուած աշխատանքը ու ըսաւ.— Կանացի կազմակերպութեանց մէջ Կապոյտ Խաչը միակն է որ 28 տարիներէ ի վեր անխոնջ կը գործէ արտասահմանի մէջ, վառ պահելով հայկական ոգին:

Եւրոպական պարերու բաժինը վարեց Պ. Սարգիս Զէօրէքճեան իր խումբով, մինչեւ առաւօտեան ժամը երկուքը: Երիտասարդ զոյգեր անվերջ պարեցին դաշտին մէջ: Բարոյապէս թէ նիւթապէս վարձատրուեցան մեր խաչուհիները:

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն, հասարակութեան, եւ բարոյական օժանդակութիւն բերող ընկերներուն:

Թղթակից

Կը հրաժարին

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Ստորագրեալներս բացարձակապէս չէզոք եւ հեռու կուսակցական նեղմտութիւններէ, ուրախութեամբ դիմաւորած էինք Հայ Ազգ. Ճակատի մը կազմութիւնը, յուսալով թէ կուսակցական անտեղի վէճերը միանգամ ընդմիշտ դադրելով, բոլորս մէկ եղբայրաբար ձեռք ձեռքի տուած պիտի աշխատինք իրականացնելու հայկական դարաւոր Երազը, — Հայկական Դատ, Ներգաղթ եւ պայքար այլասերման դէմ: Սակայն դժբախտաբար ի դերեւ ելան մեր յոյսերն ու ակնկալութիւնները: Հազիւ քանի մը բեղուն ամիսներ բոլորած, Միութեան անդամներուն մէկ մասը քաջալերուած կեդրոնի գաղտնի և իրերամերժ հրահանգներէն, Ազգ. Միութիւնն ու կուսակցութիւնը շփոթելով, սկսաւ մենատիրական մարզանքներ փորձել: Դժբախտաբար յաջողեցան իրենց պառակտիչ դերին մէջ, վտարելով Միութեան ամենագործօն անդամները եւ զանոնք չէզոքացնել:

Ներկայիս տեսնելով որ Ազգ. Ճակատը սին վէճերու, երկպառակութեանց եւ ատելութեանց բոյն մը դարձեր է, ցաւ ի սիրտ կը հրաժարինք այդ խմբակցութենէն, սպասելով որ մարդիկ վերջ ի վերջոյ անդրադառնալով իրենց սխալին, վերակազմեն իսկական Ազգ. Ընդհանուր Միութիւն մը, մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքներու եւ հիմնուած փոխադարձ յարգանքի վրայ, կարենալ իրականացնելու համար ընդհանուր համերաշխութիւնը:

Ե. Համալեան, Ե. Ասլանեան, Հայկազ Ասատուրեան, Ա. Արամեան, Գրիգոր Սեդրակեան, Ա. Գալթաքեան, Ահարոն Ասատուրեան, Մանուկ Թորոսեան:

ՋՕՐ. ՎԼԱՍՈՎ եւ ուրիշ 11 ամբաստանեալներ մահուան դատապարտուելով կախուեցան Օգոստոս 2ին, ինչպէս հաղորդեց Մոսկուայի անթենը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ շրջաբերութիւնը 7 միլիառ Ֆրանք պակսած է Յուլիս 25ին վերջացող շաբթուն:

ՆԻՒՐԷՆՊԷՐԿԻ ԱՏԵԱՆԸ այժմ սկսած է քննել Գերմանիոյ վարիչ կազմակերպութեանց խնդիրը: Կէսթափոյի դատավարութեան առթիւ, առաջին վկան, Քարլ Պէսթ, յայտարարեց թէ այդ գաղտնի կազմակերպութիւնը հակառակ էր ծայրայեղութեանց գրաւեալ երկիրներու մէջ, բայց Հիթլէր ինքն էր որ ուղղակի հրահանգներ կը պարտադրէր, այնպէս որ չէին կրնար խուսափիլ: Վկան, որ 1942-ին Տանըմարքա ղրկուած էր, իբրեւ լիազօր, ըսաւ թէ Կէսթափօն կը խորշէր գործադրել «Նախթ ունտ Նէպըլ»ի հրամանագիրը, որուն համաձայն լուսարդելէն վերջ պարտաւոր էին ձերբակալել փողոցէն անցող ոեւէ մէկը եւ Գերմանիա աքսորել, իբրեւ պատանդ: Իր յայտարարութեան համաձայն, Փարիզի մէջ ալ զօր. Շթուլփնակէլ կ'ընդդիմանար Հիթլէրի հրահանգներուն...

ԻՐԱՆԻ դահլիճը վերակազմուեցաւ մասնակցութեամբ ձախակողմեան Թիւդէհ կուսակցութեան, որ երեք նախարար կ'ունենայ, առաջին անգամ ըլլալով:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ թոշակի յաւելման խնդիրը չէ լուծուած տակաւին: Թերթերը կը գրեն թէ թղթատարական պաշտօնեաներու գործադուլը կը շարունակուի կարգ մը քաղաքներու մէջ — Մարսէյլ, հիւսիսային շրջան եւն: Երէկ նորէն գործադուլ հռչակեցին Փարիզի մէջ:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 100 համայնավարներ պաշարելով Արկիրոփուլոնի (Լարիսա) պահականոցը, քարուքանդ ըրին եւ երկու ոստիկաններ սպաննեցին: Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ ալ ընդհարումներ պատահած եւ երեք հոգի սպաննուած են, ինչպէս եւ երեք քաղաքացիներ՝ արեւմտեան Մակեդոնիոյ մէջ: Իսկ արեւմտեան Թրակիոյ մէջ 15 «անիշխանականներ» սպաննուած կամ գերի բռնուած են: Կռիւը կը շարունակուի:

Փավիյօն Սու-Պուա: — Այրի Տիկին Ա. Թիւթիւնճեան 500 Ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Պ. ՅԱԿՈԲ ԳԱԼՖԱԵԱՆԻ մահուան առթիւ: Ստանալ Յառաջէն:

«ՀԱԼԱԾՈՒԱԾՆԵՐԸ» անունով հայկական խօսուն շարժանկար մը կը պատրաստուի, իբրեւ գլխաւոր նիւթ ունենալով հայկական հերոսամարտները, ինչպէս եւ Հայերու մասնակցութիւնը Դիմադրական պայքարին, ղեկավարութեամբ Մանուշեանի: Անոնք որ կը փափաքին իբրեւ դերակատար մասնակցիլ, գրաւորապէս դիմեն «Կապոյտ Աստղ»ի, (Etoile Bleue), 80 Avenue Guy Mocquet, Joinville le Pont (Seine):

Պ. ԱԴԱՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ մահուան եւ իրենց անկեղծ սիրոյ յիշատակին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալիքսանեան 500 Ֆրանք կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

Օր. ԱՂԱՒՆԻ ՔԻՑԻՃԵԱՆ
Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԵՐԱՄԵԱՆ
ամուսնացած

Իսի 21 Յուլիս 1946 Վիլմօմպլ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

Կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ: Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11:

Կը նախագահէ ընկեր ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ: Կ'երգէ Օր. Լ. Գորգիկեան: Պար՝ Օր. Հր. Գազանեան: Ընտիր ճառ ընկ. Յ. Յովհաննէսեանի եւ իր Ֆրանսացի ընկերներուն կողմէ: Կ'արտասանէ Ժիրայր Մուրատեան:

Տոմսերը ապահովեցէք նախօրօք, դիմելով «Յառաջ»ի, Հրանտ Սամուէլի գրատունը, եւ «Արծիւ»ի ընկերներուն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Porte d'Orléansէն 188 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine, եւ կամ մեթրօ Ligne de Sceaux եւ իջնել Bourg la Reine կայարանը:

ՍԱՐՍԷԼ.— Տէր եւ Տիկին Վահէ Ճիհանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրութեամբ մասնակցիլ իրենց աղջկան՝ Եւգինէի մկրտութեան, կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալիքսանեանի, Փարիզ, 28 Յուլիս 1946:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Գալֆաեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ եղբօր՝ Պ. Յակոբ Ս. Գալֆաեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՐՏԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Նիկոլ-Դուման Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, էքսի Քեռի խումբը, Նոր-Սերունդի Կարտանի եւ էքսի խումբերը, այս կիրակի ժամը ճիշտ 4ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Ուրֆայի Հերոսամարտի **31**րդ տարեդարձը կը տօնուի Հայր. Միութեան կողմէ: Կը նախագահէ Պ. Տիրան Թէքէեան, կը խօսին Պ. Պօղոս Գորգիկեան եւ Պ. Կ. Կարապետեան (Փարիզէն): Կը ներկայացուի ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՅ ՀԱՐՍՆՑՈՒՆ, բեմադրութեամբ Նոր Սերունդի թատերախումբի, ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկեանի: Կ'երգեն Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ Օր. Լուիզ Հացագործեան: Կ'արտասանեն Օր. Օտէթ Սիմոն Գարակէօզեան, Պ. Մարտիրոս Դաւիթեան: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Այս կիրակի, 4 Օգոստոս, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեաններու ագարակը: Պիւֆէ եւ շիշ քէպապ:

Մուտքը ազատ է: Հանրակառք 15 եւ 18, իջնել Սէն Լու:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՕՐԸ՝ այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8ին, Stade Ganay: Վազք, բարձրութեամբ եւ երկայնութ. ցատկել են: Կը մասնակցին 8 խումբեր

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ թղթատարական գործի համար: Դիմել «Յառաջ»ի:

Տարօնի հերոսամարտը

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2էն 11, Իսի, 45 rue de la Défense, հայկ. սրահին մէջ, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy): Կը նախագահէ հայրենակից Պ. ԱՌԱՔԵԼ ԶԱՔՐԵԱՆ: Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱԾ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ: Կ'երգեն մեր Գեղամի աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պօղոսեան, Օրիորդ Աստղիկ Տէր Պարսամեան: Կ'արտասանեն Պ. Պ. Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Սօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ Ժիրայր Մուրատեան եղբայրներ: Հայկական նուագ:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 ·
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 4 Août 1946 Կիրակի 4 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4767 - Նոր շրջան թիւ 406 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

« Խաչ օգնեա՛ ինձ », կը սորվեցնէին մեզի, երբ դպրոց կ'երթայինք։ Եւ բոլոր «Քրիստոնէական»ները, երբեմն ալ դասագիրքերու ճակատը կ'երեւար այս նշանախօսքը։

Դարերով խաչին ապաւինած, խաչ հանելով թմրած ժողովուրդը երբ պատու մը արթնցաւ, շատ ուշ էր արդէն։

Իր դրացիները, նոյնքան խաչապաշտ, յաղթանակի սաղմոսներ կ'երգէին արդէն։

Բայց եւ այնպէս, արթնցաւ։ Թօթափեց համակերպութեան ոգին, քրքրելով իր պատմութիւնը եւ լսելով իր իմաստուն զաւակներուն պատգամները։ Սորվեցաւ դիմադրել եւ զարնել, երբ կ'ուզէին տրորել իր պատիւը, կեանքը, կամ աւարի տալ իր արդար վաստակը։

Եւ, զինավարժ կամ զինատար անհատներուն յաջորդեցին խմբակներ, խումբեր, յետոյ ամբողջ վաշտեր եւ գունդեր։

Հարթուած էր ճամբան, — ինքնապաշտպանութիւն։ Դիմադրական ճակատ՝ ընդդէմ բռնութեան, աւարառութեան եւ պարբերական ջարդերու։ Գոյամարտ։

Կա՛մ կ'ապրինք պատուով, իբրեւ ազատ մարդ, կամ կը մեռնինք, սուրին դէմ սուր չողացնելով։

Այսպէ՛ս էր որ ունեցանք հերոսամարտներ, մէկը միւսէն գերազանց։

Արիւնածարաւ թշնամին անգամ զարմանքի մատնուած էր. իսկ մեղսակից Քիւրտերը երգեր կը յօրինէին ի պատիւ Սերոբներու, Գէորգ Չաւուշներու եւ Անդրանիկներու։ Քիւրտ բեռնակիրներ պիշ-պիշ կը դիտէին անոնց մեծադիր լուսանկարները, կանգ առնելով Պոլսոյ հայկական գրատուններուն առջեւ։

Այլ եւս «րայա»ներ չէինք, այլ «կոմիտէ»։ Ատոր համար ալ՝ աւելի վտանգաւոր։

Այնպէս որ, երբ ուզեցին գործադրել 1915ի Հայաջինջ Սարսափները, ամէն բանէ առաջ փորձեցին զինաթափ ընել մեզ։ Հազարումէկ դաւեր սարքեցին, նախ մեր թեւերը կոտրելու, յետոյ խումբ խումբ մորթելու, խեղդելու, հրկիզելու համար։ Չկար որեւէ զէնք, բիր, պարան կամ գործիք զոր փորձած չըլլային մեր գլխուն վրայ։

Երբ հասան ճակատագրական օրերը — 1915 — հրէշը յաջողած էր անզէն եւ անզէն զանգուած մը վերածել Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը։

Երիտասարդութիւնը զինուոր՝ մինչեւ 45 տարեկան։ Ապրիլէն սկսեալ՝ դէպի բանտ եւ աքսոր, բոլոր վարիչ տարրերը։

Բայց եւ այնպէս, բոլորովին անճրկած չէր մնացեալը։ Եւ ունեցանք դիմադրութեան, ինքնապաշտպանութեան փառաւոր պատմութիւններ, որոնց անունը նուիրագործուած է մէկ բառով, — Հերոսամարտ։

Անկէ ի վեր, իւրաքանչիւր շրջանի մնացորդները խանդաղատանքով կը փառաբանեն անոնց յիշատակը։

Այս տարի Վասպուրականի հայրենակիցները տօնեցին իրենց պատմական Հերոսամարտին տարեդարձը՝ Մարսէյլի եւ Վիէնի մէջ։ Եդեսացիները, որոնք անցեալ տարի մասնաւոր հանդէս մը սարքած էին Փարիզի մէջ, այս անգամ Մարսէյլէն ձայն կուտան։

Շ. Գարահիսարը այս տարի ալ մոռցաւ...

Եւ ահաւասիկ, այսօր ալ, Տարօնի Հերոսամարտը, Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայր. Միութեան։

Ի՛նչ խօսք որ ամէնէն դժբախտ եղաւ Տարօնի շրջանը, ահուսարսափի օրերուն։

Աշխատակից մը առջի օր կը պատմէր թէ Մուշն ու Սասունը ինչու չկրցան կռուիլ ու ազատիլ այնպէս ինչպէս Վասպուրականը։ Ուրիշ վկայութիւններ ալ կը հաստատեն անլուր աղէտը։

Բայց և այնպէս, ո՛րքան հերոսական դրուագներ, անհատական թէ խմբական։ Արի արանց գործեր, որոնք պարծանքով պիտի արձանագրուէին որեւէ ժողովուրդի պատմութեան մէջ։

Իբրեւ յեղափոխութեան վառարան, Տարօն-Տուրուբերանը այնքան խոր եւ լայն հետքեր ձգած է որ, անոր հերոսապատումը կը ստանայ համազգային արժէք։

Այդ մտքով ալ պէտք է տօնուի այսօրուան տարեդարձը, պանծացնելու համար մարտական ոգին։

Ամէն Հերոսամարտ ուխտ մըն է։ Եւ կտակ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԺԻՇԿԸ

Այսպէս պէտք է կոչել զինքը։ Ոչ մէկ ածական, ոչ մէկ աւելորդ նկարագրութիւն, զայն ներկայացնելու համար։ Եւ այնքան անգամ պէտք է կրկնել զայն որ բառը դառնայ հոմանիշ խղճի, պարտականութեան, պարկեշտ ու խոնարհ այն մեծ կոչումին որ բժիշկինն է։

Ի՞նչպէս կարելի է ողբացեալ Յովսէփ Տէր Դաւթեանը որակել ուրիշ անունով մը, երբ բժիշկը իր մէջ ամէն բանէ գերազանց էր։ Ոչ անշուշտ այն առումով, որ ականջը դրան զանգակին՝ յաճախորդներուն թիւը կը համրէ։

Բժիշկ Տէր Դաւթեան ու դրա՛մ... բժիշկ Տէր Դաւթեան ու փառք,— այնքան հեռու իրմէ, այնքան օտար իրեն։

Պատահական չէր որ զինքը կը տեսնէիր սեւ տառապողի քով, ամէնէն առաջ։ Կը բաւէր որ պէտք ունենայիր իրեն. ի՞նչպէս կ'ընէր որ կը հասնէր բոլորին։

Ո՛չ հռաձայն ունէր մեր Բժիշկը, ոչ կառք։ Բայց սիրտ ունէր, խիղճ ունէր, ու անսահման բարութիւն իր նմանին հասնելու։

Չեմ ճանչցած մեր փառապանծ Ռոստոմը, Զաւարեանը, Քրիստափորը։ Չեմ ճանչցած Ակնունին, Մուրատը կամ Անդրանիկը։ Դաշնակցութիւնը փառքերու պէտք չունի, միշտ բարձր ճակատով եւ մաքուր դէմքով ներկայանալու համար մեր ժողովուրդին։ Կը բաւեն Բժիշկ Յովսէփ Տ.ր Դաւթեաններ, որոնց հայրենասիրութիւնը ծախու չէ հանուած երբեք, որոնց սէրը հայ ժողովուրդին հանդէպ՝ չէ կապուած ոչ մէկ վայրկեան օրուան քաղաքականութեան հետ։

ՍՕՍԻ

Թղթատարական գործադուլը

Թղթատարական պաշտօնեաներու տասը ժամուան գործադուլը, որ Փարիզի մէջ դադրած էր երեքշաբթի, կը շարունակուէր կարգ մը գաւառական կեդրոններու մէջ (Մարսէյլ եւն.)։ Ուրբաթ առտու Փարիզի գլխաւոր նամակատուններն ալ փակուեցան։ Ոչ ցրուիչները հանդիպեցան, ոչ ալ կարելի եղաւ բաժանորդներուն թերթերը ղրկել։

Վախ կայ որ շարժումը ծաւալի, հակառակ Սէնտիքայի կամքին։ Արդարեւ, Թղթատարական պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը ուժգնօրէն կը պախարակէ այս գործադուլը։ Մասնաւոր շրջաբերական մը հրատարակուեցաւ որ կ'ազդարարէ թէ այս ձեւով պիտի վտանգուի արհեստակց. միութեան ապագան։ Երկրորդ շրջաբերական մը, աւելի երկար, կը դատապարտէ խափանարարները եւ գրգռիչները, դիտել տալով թէ կարելի չէ թոշակներու յաւելման խնդիրը լուծել այսպիսի անկանոնութիւններով։

Հեռագրական կեդրոնի գործադուլի կոմիտէն առջի օր ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց 32ի դէմ 1300 ձայնով։ Բանաձեւը կ'ըսէ թէ նկատելով որ Յուլիս 30ի տասը ժամուան գործադուլը չապահովեց պաշտօնեաներուն իրաւունքները, նկատելով որ բազմաթիւ գաւառական շրջաններ կը շարունակեն պայքարը, կ'որոշեն միանալ գաւառի ընկերներուն, մինչեւ որ կատարեալ գոհացում ստանան։

Գործադուլը ծաւալած է մասնաւորապէս հիւսիսային շրջաններուն մէջ։ Մարսէյլի մէջ հեռաձայնի եւ հեռագրի հաղորդակցութիւններր դադրած են. նոյնպէս Լիոնի մէջ։ Միայն պաշտօնական եւ ստիպողական հեռագիրները կ'ընդունուին։ Փարիզի մէջ հեռաձայնը կը բանի։

× Թերթերը կը գրեն թէ գործադուլը ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական հանգամանք ունի։ Անգամ՝ Աշխատանքի Դաշնակցութեան, Թղթատարական պաշտօնեաներու Սէնտիքան ստուար մեծամասնութեամբ ընկերվարական ձըգտում ունեցած է միշտ։ Բայց, վերջին համագումարի առեն որ տեղի ունեցաւ Լիմոժի մէջ, համայնավար հոսանքը յաջողեցաւ ձեռք անցընել ղեկավարութիւնը։ Իրազեկներու կարծիքով, ընկերվարական տարրերը կ'ուզեն ճեղք մը բանալ եւ փոփոխել ղեկավարութիւնը։ Գործադուլին ծաւալումը մասնաւորապէս հիւսիսային շրջաններուն մէջ կ'ապացուցանէ թէ վարիչ մարմինը հեղինակութիւն չի վայելեր։

Ազգ. Ժողովը երէկ այս խնդիրն ալ քննեց, Թոշակներու յաւելման հարցին հետ։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Թէր ու դէմ տեսակէտներ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովի կանոնադրի յանձնախումբին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, նոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան կողմնակի հարցերու մասին։ Լեհաստանի ներկայացուցիչը պահանջեց որ իր երկիրն ալ մասնակցի Հունգարիոյ դաշնագրի տնտեսական յանձնախումբին, քանի որ լեհ զինուորները կռուեցան Հունգարիոյ դէմ։ Պատուիրակը ընդհանրապէս կ'ուզէր որ Լեհաստան մասնակցի Պալքաններու վերաբերեալ քաղաքական եւ հողային յանձնաժողովներուն։ Պ. Մոլոթով ալ պաշտպանեց այս տեսակէտը, որուն ձայնակցեցան նաեւ Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակները։ Ամերիկեան եւ անգլիական պատուիրակները ընդդիմացան Լեհաստանի պահանջին։ Դէմ խօսեցան նաեւ Հարաւ. Ափրիկէի, Նոր Զելանտայի եւ Հոլանտայի ներկայացուցիչները։ Լեհական պատուիրակը գոհունակութիւն յայտնելով որ բոլորը կ'ընդունին իր երկրին մասնակցութիւնը պատերազմին, եւ տեսաւ բանաձեւը, բուռն ծափերու մէջ։

Յանձնաժողովը յետոյ քննեց ընդհ. ժողովի նախագահին եւ տեղեկաբերին ընտրութեան խնդիրը։ Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչը առաջարկեց որ մնայուն Նախագահութիւնը յանձնուի Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակին։ Պրազիլիոյ ներկայացուցիչն ալ ջերմապէս պաշտպանեց այս առաջարկը։ Ֆրանսական պատուիրակութեան մէկ անդամը բացատրեց թէ ինչո՛ւ առաջարկած էին նախագահութիւնը վարել փոխն ի փոխը։ Բայց եթէ յանձնաժողովը կ'ընդունի Նոր Զելանտայի առաջարկը, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պատճառ չունի մերժելու։

Պ. Վիշինսկի խօսելով յանուն խորհրդային պատուիրակութեան, գնահատեց առժամեայ նախագահին (Պիտօ) արժանիքները, բայց դիտել տուաւ թէ կարգով նախագահութիւնը լաւագոյն մեթոտն է, ինչպէս հաստատուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ։ Եւ առաջարկեց որ փոխն ի փոխը, երեք օրը անգամ մը նախագահեն Ֆրանսայի, Չինաստանի, Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները։ Պ. Քանատայի եւ Պրազիլիոյ պատուիրակները դիտել տուին թէ նախորդ պատերազմէն վերջը Պ. Ուիլսըն նախագահ նշանակել տուաւ Քլէմանսօն, եւ որեւէ առարկութիւն չեղաւ։ Անգլիոյ ներկայացուցիչն ալ պաշտպանեց փոխն ի փոխ նախագահելու տեսակէտը։ Աւստրալիոյ պատուիրակը պնդեց թէ լաւագոյն ձեւն է նախագահ ընտրել հիւրընկալ երկրին վարչապետը։

Վերջնական որոշում տալու համար, որոշուեցաւ Պ. Պիտոյի կարծիքը առնել։

× Ընդհ. ժողովի նիստին մէջ Եթովպիոյ պատուիրակը, Աքիլլու Ապթէ Վոլտէ պահանջեց իր երկրին կցել Իտալական Սոմալին եւ Էրիթրէան, դիտել տալով թէ «մեծ անարդարութիւն մը» գործած պիտի ըլլան, եթէ մերժեն։ Եթովպիա այս գաղթավայրերը կորսնցուցած էր 1896ի պատերազմին առեն։ 1934 Դեկտեմբերին Իտալիա նորէն արշաւելով, 1936 Մայիս 5ին գրաւեց Ատտիս Ապէպան։ Այս առթիւ պատուիրակը պատմեց թէ Եթովպիա իր ազատութիւնը շահեցաւ « ահագին կորուստներով եւ զոհողութիւններով»։ Պաշտօնական հաշիւներու համաձայն, 750.000 հոգի, ժողովուրդին 7%ը սպաննուած են, 500.000 տուներ եւ 2000 եկեղեցիներ քանդուած, 14.000.000 անասուններ ոչնչացած։ Զոհերը կը կազմեն Եթովպիոյ ուսումնական դասուն 3/4ը։

× Նոյն նիստին մէջ առաջին ճառը խօսեցաւ Քանատայի վարչապետը, Մէքընզի Քինկ, շեշտելով թէ խաղաղութեան հաստատման գործին մէջ վճռական ազդակը պէտք չէ ըլլայ մասնակցողներուն ուժը, ոչ ալ անոնց բաժինը յաղթանակին մէջ, այլ արդարութիւնը։ Յետոյ առաջարկեց որ Չորս Մեծերը պարբերաբար ժողով գումարեն, փութացնելու համար աշխատանքը։

Սպիտակ Ռուսիոյ պատուիրակն ալ խօսք առնելով, բողոքեց Լիբիոյ մասին տրուած որոշման դէմ եւ զարմանք յայտնեց որ անգլիական զինուորներ կը գտնուին Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն մէջ։ Յետոյ ըսաւ թէ իրենք պիտի առաջարկեն բարեփոխել Չորս Մեծերու որոշումը Թրիէսթէի մասին, Եուկոսլաւիոյ յանձնելով ազատ շրջանի վարչութիւնը։

× Ֆրանսա չուզեր ընդունիլ ընդհ. ժողովի մնայուն նախագահութիւնը, չհակասելու համար Չորս Մեծերու տուած որոշման. մանաւանդ որ Մոլոթով անդրդուելի կը մնայ-

× Ֆինլանտական կառավարութիւնն ալ պատուիրակութիւն մը նշանակեց, որ պիտի ջանայ ետ առնել Խ. Միութեան գրաւած հողերուն մէկ մասը (երկրին տարածութեան 12%ը), ինչպէս եւ մէկ երրորդով կրճատել հատուցումները, որոնց գումարը կը հասնի 300 միլիոն տոլարի։

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ոտքի՞ վրայ թէ նստած

Կոստան Զարեանն էր, կարծեմ, որ ստեղծեց «ոտքով խմբագիր» բացատրութիւնը: Այս բացատրութեան տակ կը ներկայանան բոլոր գրիչ-բռնողները՝ որոնք, զուրկ մտաւորական հարստութենէ եւ ժառանգէ, զուրկ սեփական գաղափար ու տեսակէտ չինելու կարողութենէ, կամ վերջապէս մատենադարաններու մէջ պրպտումներ ընելու եւ միտք յոգնեցնելու անընդունակ, կ'երթան մտաւորական ծանօթ մշակներու դուռը, ուրկէ իրենց քաղածովն ու լսածովը յօդուած մը կը ձեւեն, կը հրամցնեն:

Ոտքով (եւ ոչ թէ միտքով) յօդուած ճարելու այս ընթացիկ սովորութեան տիպարներէն անկախ, գոյութիւն ունի, այս մեր օրերուն, մտաւորական աճպարարութեան ձեւ մը, զոր կ'անուանեմ «ոտքի վրայ յօդուածագրութիւն»: Այս բացատրութեամբ՝ կը մատնանշեմ կարգ մը գրական մաքսապետներ, որոնք գրիչ կը մաշեցնեն՝ առանց ուղեղ մաշեցնելու, չափելով կամ դատելով, կշռելով կամ հաշուելով, իրենց առօրեայ զբաղումներուն ընթացքին, ե՛ւ խելք, ե՛ւ միւլք: Արդ, առանց նիւթը սպառելու, առանց գաղափարներու յեղաշրջման ծանօթանալու՝ նիւթին առնչութեամբ, մօրմէն սորվածը կամ թերթի մը մէջ պատահաբար կարդացածը միայն տալով, դպրոցական խեցբեկ յիշողութենէ մը փշրանքներ հրամցնելով կամ «հին-հին զարուց» ճաշակներու գովքը հիւսելով, մի՛շտ ոտքի վրայ, ստեղծուած հպանցիկ յօդուածագրութեան այս ձեւը վտանգ մը դարձած է այլեւս մեր մտաւորական պատմութեան համար,— ներկայիս, մեր թերթերը լեցուն են ոտքի վրայ յօդուածագրութեան նմոյշներով:

Դժուար չէ երեւակայել հետեւանքները:

Հանդիպած չէ՞ք, քաղաքներէ դուրս՝ ծանօթ փոսերու, ուր նետուած են ծռմռկած անիւներ, ծռած սանտրեր, կոտրած մանգաղներ, մկրատի մը ոտքը՝ ծիծեռնակի մը փրթած մէկ թեւն յիշեցնող, երախայի մը պուպրիկը՝ գանկին վրայ խոցով մը պառաւի մը բերնին նման, ժանգոտած կղպանք մը տակաւին բալլիքը վրան,— աշխա՛րհ մը՝ ուր բորբոսի մը կանանչը կը կռուի երկաթին ցեխ կազմած արեան հետ, պատռած գրքի մը ճերմակը՝ արեւին ճառագայթին դէմ: Քաղաքին բնակչութիւնը այստեղ է նետեր իր աւելորդը, իր մաշեցուցածը, իր անգործածելին: Պիտի չուզէի, որ մեր թերթերն ալ ըլլային ծանօթ այդ փոսը, հաւաքելով ինչ որ հին է, մաշած եւ կոտրած: Պիտի չուզէի, որ մեր մտաւորականներն ալ իրենց հոգիով յիշեցնէին այդ փոսը, ուր ժամանակը պիտի նետէր ծռիկ-մռիկ գաղափարները, կոտրած-թափած տեսակէտները, ժանգ կապած ոճերը:

Անհրաժեշտ է թարմանալ, անհրաժեշտ է վերանորոգուիլ եւ երիտասարդանալ՝ նետելով ու թափելով թեփը, կոշկոռը, փոշին: Ծառերը կեղեւ կը փոխեն ու կենդանիները՝ մորթ,— մա՞րդն է միայն որ կ'ուզէ ապրիլ իր յաւիտենական տառատոկին մէջ փաթթուած:

Փոփոխութեան այդ տենչը կը պահանջէ տքնութիւն, ճիգ եւ որոնում, տառապանք եւ երկունք: Կարելի չէ յեղափոխական հոգեբնախօսութեան այդ պահանջը գոհացնել առօրեայ զբաղումներու ընթացքին, գործի մարդու փութկոտութեամբ, անպատասխանատու laisser allerով մը: Բանաստեղծին համար Աստուած պապան տօրփներ է ներշնչման սարսուռն ու տենդը, մտաւորականին համար՝ որոնումներու տառապանքը. եւ երկուքին ալ պարտադրեր՝ գրել արիւնահոսութեան մը չափ սուղ զոհողութեամբ:

Ոտքի վրայ յօդուած գրելու վարժութիւնը, մտաւորական աշխատանքներու բովանդակութեան սպառնացող վտանգէն զատ, կ'առաջնորդէ նաեւ արտայայտութեան այլապէս ծանր տաղնապի մը, որ երեւան կուգայ ձեւի վայելչութեան բացակայութեամբ եւ լեզուական կանոններու յանցապարտ լքումով: Անհրաժեշտ է հսկել գրիչին վրայ,— այլապէս քեզի նուէր կը բերէ կրկնութեանց, ծամուած եւ այլեւս անհիւթ գաղափարներու վիժուկը, նոյնիսկ ինքնամոռացութեան մեղքը՝ վոխպակը, հոգէ-ախտաբանական իր նշանակութեամբ:

Զեմ գիտեր, պէտք է խնդալ Ֆլօպէրի՞ վրայ, որ տասնըմէկ անգամ կը սրբագրէր, սկիզբէն մինչեւ վերջը, Մատամ Պօվարին, եւ մինչեւ թունուզ կը ճամբորդէր քրքրելէ ետք հին պատմութիւնը, գրելու համար Սալամպօն, թէ մերոնց վրայ, որոնք մէկ շաբթուան մէջ մէկ գիրք կը գրեն: Զեմ գիտեր, պէտք է խնդալ Ռուսոյի՞ վրայ, որ, ինչպէս կը խոստովանի (տես Confessions, հրատ. Flamm. Ա. հատոր, էջ 115), կը գրէր, կը սրբագրէր, կը ջնջէր, նորէն կը գրէր, քիչ մը անոր համար որ կը կարծէր թէ դժուար կ'արտադրէր, բայց եւ ապահովաբար ճշգրտութեան եւ անթերի արտայայտութեան իր սիրոյն, թէ մերոնց վրայ, որոնք ամէն նիւթի մասին կը գրեն մէկ շունչով ու մէկ գրիչով: Զեմ գիտեր, վերջապէս, պէտք է խնդալ, դարձեալ, Ֆլօպէրի՞ վրայ, որ իր գրած ամէն մէկ նախադասութիւնը կ'արտասանէր, բարձր կամ ցած ձայնով, ականջովը հետեւելու համար երաժշտական վայելչութեան, թէ մերոնց վրայ, որոնք չեն իսկ հետաքրքրուիր իրենց գրիչին գործած ...աւերներով: Ինչ որ գիտեմ, այն է թէ մեր մէջ գիրքեր եւ յօդուածներ կը գրուին, ուր կը վխտան լեզուի սխալները, գաղափարի սխալները, գեղեցկագիտութեան սխալները:

Ատոր համար այս պոռթկումը:

Պոռթկում ոտքի վրայ յօդուածագրութեան, մտաւորականներու անպատասխանատու եւ անփոյթ աշխատանքին դէմ:

Տիւհամէլ վերջերս հրատարակեց Ծաղկաքաղ մը, որ ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ ցուցահանդէս մը, ուր կը ներկայացուին, ընտրանքով, Ֆրանսացի գրողներու լաւագոյն էջերը: Արդ, այս պարզ քաղին համար՝ Տիւհամէլ կը խոստովանի, յառաջաբանին մէջ, թէ աշխատած է երկու տարի: Եւ խորհիլ, որ մեր մէջ սովորութիւն է ծաղկաքաղներ, դասագիրքեր եւ ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ պատրաստել մէկ օրէն միւսը, գործի սեղանին վրայ, յաճախ առանց օտար մատենացոյցի (bibliographie) օժանդակութեան:

Յաջորդական յօդուածներով ցոյց պիտի տամ թէ Պարսամեան կը քալէ դէպի այդ վտանգը, անփութութեան եւ անհոգութեան ճամբէն, որդեգրած ըլլալով այն տեսակէտը թէ բաւական է քալել իր ընթերցողներուն հետ, իր ընթերցողներուն պահանջածին չափ: Եւ այս՝ թո՛ղ բարեկամական խորհուրդ մը ըլլայ, իր «խորհրդածութիւններուն» բեւեռը ուղղելու համար գրական անփութութեան մը աւերներուն՝ իր իսկ սխալներուն վրայ, զորս կը բաժնեմ հետեւեալ խումբերուն. — ա) Թարգմանական սխալներ, բ) Հոգեբանական սխալներ, գ) լեզուական սխալներ, դ) ըմբռնումի սխալներ, իւրաքանչիւր խումբին նուիրելով յօդուած մը, անցնելու համար, յետոյ, իր գրած խայտաբղէտ հարցերուն քննութեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՃԻ՞Ր ԹԷ ԱՐԿԱԾ

Հայ աղջիկ մը կորսուած է խորհրդաւոր կերպով: Օրերէ ի վեր փնտռելէ վերջ հագուստները գտած են գետեզերքը. գրպանին մէջ ալ աշխատավարձի կտրօնը:

Արապելլայի հոգին՝ սարփինայէն կախուած, շառագոյն տերեւներու մէջ՝ հասուն ողկոյզի մը պէս կը խայտար այդ օրը: Տան յարդարանքը աւարտած, մինչ մայրը խոհանոցին մէջ թերթանուշներու վրայ մեղրաջուր կը սրսկէր, ինք՝ ներսը սրահին մէջ դաշնակին վրայ, երկու տատրակներու կտուցով բռնուած դրակալին վրայ կը զետեղէր «Մ իս մինակ գիշերուան պահուն» թունաւոր երգին թերթերը, ծածկելով «Մռայլ կիրակի»ի էջը:

Դէ՛հ, հիմա թող գայ բաղձալի թանկագին հիւրը դեռ անծանօթ:

Աղջիկը իր երեւակայութեան մէջ բազմաթիւ տիպարներ ստեղծած ու ջնջած էր մէկ մէկ ժպիտով, կանգ առնելով ադուոր գլուխի մը առջեւ. հրացայտ, իմաստուն աչքերով, որոնց նայուածքէն լոյսինը ամչնալով ամպերուն ետեւ պիտի մտնէր: Այտերուն վրայ սանկ ազնիւ նիհարութիւն մը, անհամբոյր դալկութիւնով օծուած: Նորաբոյս բարակ պեխերով օժտուած կոտտացող շրթներ: Մազերուն վրայ արբունքի ոսկի փոշի թափուած ալիքներ: Պարզապէս եթէ ոչ Ռոտոլֆ Վալանթինօ մը, որուն նկարը ծոցէն չէր հաներ, գէթ համալսարանի ուսումէն յղկուած Սէն Միշէլեան գլուխ մը:

Որովհետեւ սպասուած թանկագին հիւրը Պայազատ՝ մէկ տարիէ ի վեր Զուիցերիոյ իրաւաբանական համալսարանէն կը գրէր իր նամակները, որոնց մէջ միշտ ալ մասնաւոր ջերմիկ տողեր կային «Սէվկիւլլի Արապէլլային» ուղղուած, թէեւ իրար տեսած չէին:

Իր վերջին նամակին մէջ աւելցուցած էր իր այցելութեան շարժառիթը,— «Պետական հրահանգով՝ բոլոր վաթանփէրվէր ուսանողներու պէս ես ալ պարտաւոր եմ Սանճաք մեկնիլ առժամապէս, մեր զանազան ալչաք թշնամիները անկէ դուրս նետելու ձեռնարկին նպաստելու համար. այս առթիւ՝ կը փափաքիմ քանի մը օր ձեր քով անցընել, քանի որ լուսահոգի մայրս ձեր ճիլճանէն էր»:

Արապելլայի ուղեղը քարհանկոշտ եղած կծիկ մըն էր եւ ոչ մէկ ճարտար ձեռք բան մը հիւսելու համար անկէ պիտի կրնար քանի մը թել հանել, ուր մնաց որ ինք դեռափթիթ աղջիկ, ցեղէ ցեղ ձգուած առէջին վրայ նախշ մըն էր միայն, եւ չէր ալ կրնար հետաքրքրուիլ ցեղային հարցով: Եւ եթէ դեռ կը զգար իր «Հայ» ըլլալը, պատճառն այն է որ դպրոցէն տուն, ու անկէ աշխատանոց՝ երբեմն «սալ Արմէնիէն» կ'ըսէին ընկերուհիները:

Ճիշդ ատոր համար ալ, «աղտոտ» չըլլալու նախանձախնդրութեամբ, պչրուհի ըլլալու չափ պճնասէր կը դառնար անդադարար:

Իբրեւ արարած ի՞նչ կրթութիւն ունէր որ: Անունին պէս կէս-հայ այս աղջիկը, կեանքի դասը ստացած էր սիրային աժան գրքերէ, խենէշ շարժանկարներէ, եւ իբրեւ լրացուցիչ նորութիւն — ինչպէս մէկը գայլամոխ կը հրամցնէ անդիտակցաբար ջերմէ տառապողի մը — Լիլիբուտեան ասպետներ «աղջիկ տղայ հաւասար» պարել տուած էին անոր «հայկական բեմերու» վրայ, գնչուի «ազգային տարազով»ով, առաջնորդելով զինքը ուրիշներու հետ՝ մինչեւ կասկածելի «միջազգային» պարահանդէսներու մարզարանները:

Այդ իրիկուն մինչեւ Կառ տը Լիոն դիմաւորելու գացած էր այս պզտիկ աղջկան չքնաղ ընտանիքը: Ամէն մէկը առանձին ճամբորդի մը կը սպասէր մտովի: Որովհետեւ իրար չէին ճանչնար, սարդի ոստայնի մածուցիկ թելերուն մէջ ինկած ճանճերու պէս:

Կատարեալ ողբերգութիւն, որուն ծալքերուն տեղեակ էր հայրը միայն, ան ալ աղօտ կերպով յիշելով թէ՝ Տիարպաքըրի տէրէպէյիներէն մէկը մեծ քոյրը փախցնելով, տարիներ առաջ կնութեան առած էր, իր առաջին կինը անպատիժ խեղդելէ վերջ: Պայազատը անոր պտուղն էր եւ ծնող մայրը շատոնց խորշակահար եղած: Արդեօք որոշ չափով իր մօր դիմագիծը պիտի ունենա՞ր, կը մտածէր եղբայրը:

... Սովորաբար օտարական մը, տեղին անծանօթ մը, կամ կասկածելիներ, յետնորդներ կ'ըլլան: Իրաւ ալ անոնց մէջէն ահա մէկը շուարուն ու շըլմորած երիտասարդ մը, սեմական տափակ գանկով, նեղ ճակտին տակ չար ու փոքր աչքեր, խոշոր ու հաստ շրթներով, կանչուածի պէս՝ վանդակորմին առջեւ կանգ կ'առնէ, մեր հայ ընտանիքին դէմ յանդիման.— Մօն շէռ, տայիմ, սէ՞ն միսին, հարցընելով, Արեւելքցիի յատուկ տրամաբանութեամբ:

Ձեւական ողջագուրումները կը կրկնուին մինչեւ սեղան նստիլը: Պայազատը յայտնապէս ժառանգական որկոր ունէր ու արգիլուած հեղուկէն ըմպելու ծարաւ մը:

Այդ գիշեր դրացիները չկրցան քնանալ: Արապելլայի դաշնակը մերթ կը հեծեծէր, մերթ կը կաքաւէր, Պային փափաքով, «է՛յ կափիլէր»ի փորձերը անախորժ աղմուկով անհանգիստ կ'ընէին յոգնաբեկ թաղեցիները: Տանիքներուն վրայ կատուները հարսնիք կ'ընէին: Պայազատ «տուռմամ տուռնամ» երգի թեւերով զիրենք առաջնորդեց մինչեւ Թիէդի բացատանները «եօղուրտ ուտելու» յագուրդով: Կրկին հաստատելով այն ժողովրդական կարծիքը թէ մածունը քնաբեր սնունդ մըն է մանաւանդ հիւանդներու համար:

Յաջորդ օրը կրնայի՞ն գործի երթալ տնեցիները, սանկ եզակի հիւր մը ունենալէ վերջ:

Տունը դարձած էր «տիւնեա կիւզէլի» ցուցադրող տաղաւար մը: Եկող-գացողը անպակաս էր, եւ Պայազատը փափկասուն պայի մը պէս թաւիշ բարձերուն կռթնած, զմայլանքի ծանծաղուտ մը կը ստեղծէր իր շուրջը. ինքզինք երազելով «դոլամ»ներով շրջապատուած փաշա մը, սորուկ ռայաներու բազմութեան մէջ:

Վրայէն ոչ մէկ ձեւով Հայու հոտ կուգար:

Զինքը շրջագայութեան տարին, հայր ու աղջիկ առանձին: Մինչեւ իսկ մահամերձ Միութեան մը գեղարուեստական հանդէսին, ուր առատ օղիէն ու շուրջի սարկական ջերմութենէն ելեկտրականացած ձայն բարձրացուց.

— Ուլան չալղըճը, սանկ համով հոտով եղանակ մը, զգլար օյնասըն, ամանն:

Տէրէպէյին տղան հաղիւ ինքնաշարժին մէջ կրցան նետել: Սանճաքի փրկիչը գինովցած էր: Բոլոր գինովներուն կարելի է ներել, ի՞նչ կայ որ, որո՞ւ հոգիին մէջ պահուած չէ օյինպազ մը խեղդուելիք: Յանցանքը օղիինն է: Այսպիսի տեսարաններ խանդավառ, յաճախ տեղի կ'ունենան նուիրական տօնակատարութիւններէ վերջ նոյնիսկ: Դեռ վերջերս նոյեմբերեան տարեդարձի օր մը ոմանց պորտը ինկած է խաղցնելով, որովհետեւ շատերու հոգիին մէջ դեռ խեղկատակ այծ մը կայ զոր կարելի չէ զսպել դիւրութեամբ:

Հաճելի օրերը ի՛նչ շուտ կ'անցնին: Սանճաքի «ազատագրումը» շատոնց մօտցած պիտի ըլլար մեր պայը: Ան արդէն գիտէր որ կեավուրներէն նուէր մըն էր այդ. մանաւանդ որ Արապելլան աւելի քաղցր էր քան Հայկեան Ծոցը. եւ եթէ իր տային ալ հարուստ ըլլար հոս ոչ մէկ բան պիտի պակսէր: Բայց ափսո՛ս որ ամենակարող դրամը իր պետութենէն կը ստանար: Հոգին յօժար էր հոս մնալ, սանկ գործ մը ընել, խերն անիծելով համալսարանին, բայց... քսակը տկար էր: Ու մեկնեցաւ, տունէ տուն փաշայավայել մեծարուելէ վերջ:

Գոմի մէջ, աշտանակին վրայ պլպլացող ձէթի լոյսէն թերթիկները խանձող ցայգաթիթեռի մը պէս թեւերը ծալլած պառը փակած էր Արապելլայի հոգին, պային մեկնելէն վերջ:

Գլուխը կրծքին կախած կարծես ջրվէժի մը բողոքանման աղմուկին կ'ունկնդրէր, կամ դիւթիչ երկանաքարի մը կեդրոնախոյս գծերէն հմայուած էր: Ինքնամոռացութեան ենթարկուած, ներքին ցաւ մը զալարուելով իր ամբողջ էութիւնը կը պրկէր:

ՊՈՒՏՄ ԾԻԾԱՂ

«Դրան էֆէնտիներ...»

Կրակ տեղա՛ց խաթաառեալ Դաշտումը՝ Դաշտումը...

1897, Պոլիս (Թուրքիա). — *Իբարանցում Պապը Ալի – Բարձրագոյն Դրան էֆէնտիներուն մէջ:*

— Էֆէնտիմ, այս մարդիկը խենթ եւ ազգին ու հայրենիքին թշնամիներ են...

— Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը անմիջապէս պէտք է երթայ Պալատ, հայ ազգին հաւատարմութիւնն ու երախտագիտութիւնը յայտնելու՝ յոտս Կայսերական Գահոյից:

— Այո՛, այո, Սալթանաթեան էֆէնտի, շատ խելացի առաջարկ է այդ: Եւ որքան շուտ, այնքան լաւ:

— Ա՜խ, Թիւճարպաշեան էֆէնտիս, որքա՜ն դժբախտ ենք մենք՝ ազգին մեծերս: Հիմա ի՞նչպէս մէջէն պիտի ելլենք այս ծանր խնդրին: Ի՜նչ ապերախտութիւն է այդ տաք գլուխ մարդոց ըրածը: Եղա՞ծը: Քանի մը Հայերու կովն ու եզը տարեր են... ելլել անոր համար զէնք վերցնե՛լ բարեխնամ կառավարութեան դէմ... Այրե՛լ, ջարդել միւսլիման Քիւրտեր: Մեղա՛յ, մեղայ...

— Էֆէնտիմ, հոս « աչքիդ վրայ յօնք կայ », կամ մեր աղջիկներուն եւ կիներուն փըսթ ըսող չկայ: Կ'ուտենք կը խմենք, փա՛ռք մեր բարեխնամ Սուլթանին, քիչ շատ հարստութիւն ալ կը դիզենք կոր: Խայինութիւն է ըրածնին, վէսսելա՛մ...

— Բայց, Տօյմաճեան էֆէնտի, եկուր տես որ հոնտեղիններուն վիճակը բոլորովին տարբեր է: Անշուշտ լուրջ պատճառ մը կենալու է, որ մերինները գլուխ կը վերցնեն: Հայ ազգը ոչխար չէ որ մորթուի: Մենք մեզ հպարտ զգալու ենք Խանասորի դէպքին համար: Երանի՜ թէ բոլոր...

— Սո՜ւս, կամաց խօսէ՛, պատերը ականջ ունին: Մեր գլուխն ալ պիտի այրէք դուք՝ Քաջազունեան էֆէնտի: Մեզի ինչո՞ւ չեն դպիր հոս: Հէլպէթ մերինները բաներ մը կ'ընեն հոն Քիւրտերուն: Պոլսոյ գաւառացի ղարիպ համալներէն *չափէ այդ տեղիններն ալ...*

— Սրբազան հայր, դուք այս կիրակիի համար հրահանգեցէք, բոլոր եկեղեցիներուն մէջ գոհաբանական աղօթք ընել, Նորին Կայսերական Վեհափառութեան կենացը: Հայ ժողովուրդին հպատակութիւնն ու երախտագիտութիւնը յայտնեցէք պերճախօս քարոզով մը: Աղուոր մը լուացէք այդ Հինածոր է, Խանասոր է, անունը վար անցնելիք քաղաքին տաք գլուխներուն ըրածները: Սանկ հոգեհանգիստի պէս բան մըն ալ՝ այդտեղ սպաննուած Քիւրտերուն համար:

— Եւրէքսիւզեան էֆէնտի, Հայ. եկեղեցիի օրէնքը Իսլամներու համար հոգեհանգիստ չընդունիր: Մանաւանդ մերինները իրենց իրաւունքին մէջն են եւ...

— Լռեցէ՛ք, Սրբազան, կարճ կապեցէք, ինչ որ կ'ըսեմ մտիկ ըրէք: «Հարկ լուծանէ զօրէնս», կ'ըսէ Մելիտոս մարգարէն, այնպէս չէ՞, էֆէնտիներ:

— Այո՛, այո: Նոյն իսկ լաւ կ'ընենք, եթէ քանի մը հատ սա դըսեցի ղարիպներէն *կառավարութեան յանձնենք իբր յանցաւոր...*

X

... « Իր քաջ որդոց սուրբ արիւնով ազատեցաւ Հայաստան »:

1946 Փարիզ (Ֆրանսա). — *Ընկերնե՛ր, ալ չափը անցուցին այդ դաւաճանները: Ազգը իրար կ'անցընեն: Մինչեւ այսօր ձայն չհանեցինք այդ փաշիստներուն: Մեր սրտին վրայ քար դրած՝ «ազգայնական» Ապրիլեան Սգատօնը, համազգային տօն դարձուցինք: Ցեղերու միջեւ « հակառակութիւն սերմանող » Անդրանիկի յուշարձանը փառաւորեցինք: Ուղղագրութեան խնդրին ալ աչք գոցեցինք: Երեվանը մինչեւ այսօր Երեւան կը գրենք: Եւ այս բոլորը յանուն համերաշխութեան: Ասկէ աւելին կարելի՞ է...*

— Իրաւունք ունիք, ընկեր: Մեր ներողամտութիւնը տկարութեան վերագրեցին եւ ելան «Մայիս 28»ի գերֆաշիստական տօնը փառաբանել հրապարակաւ: Պարզապէս, դաղթահայութեան վարկը վտանգելու համար Խորհ. Հայաստանի աչքին: Պիտի համբերե՞նք տակաւին:

— Իրաւունք ունի, Տիար Եաղըբեանը: Ներկայիս ալ սկսան Խանասորի չըլլալիք տօնը մէջտեղ դնել, պարզապէս ներգաղթին արգելք ըլլալու եւ մեզ անբարեյոյս ցոյց տալու համար մեր Հայրենիքին: Այո՛, կը հաստատեմ ընկեր Մինասի եւ Տիար Մերկերիոսի տեսակէտները: Մեր անկեղծ հայրենասիրութիւնը վտանգի տակ է:

— Հայրենակիցնե՛ր, չափազանցութեան մէջ ինկած ենք: Քիչ մը լայնամտութիւն: Հայաստանի կառավարութիւնը որեւէ կերպով հակառակ չի կրնար ըլլալ այդ տօներուն, մանաւանդ Խանասորին, որ զուտ յեղափոխական եւ հերոսական ակտ *մըն է: Ուրիշ ազգերու մէջ, փառաւոր յուշարձաններ պիտի կանգնէին Անոր ի պատիւ: Խորհ. Հայաստանի վարիչները, վերաշինական եւ մշակութային ծանր աշխատանքի լծուած են: Այդ մարզին մէջ ահագին գործ ունին կատարելիք: Անոնք պետականօրէն կը մտածեն այս տեսակ խնդիրներու մասին: Շատ կր փոքրացնէք Հայաստանի վարիչները:*

— Մանաւանդ ներկայիս, որ Սեվրի դաշնագրին վրայ յեցած պիտի պաշտպանենք մեր Դատը՝ ելլել զայն ստորագրող Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը վարկաբեկելը, եւ զայն «արկածախնդիր» մարմնի մը տեղ դնելը, պարզապէս այդ դաշնագրին իրաւական հիմքը քանդել կր նշանակէ: Ուրեմն հայրենակիցներ, ես կ'առաջարկեմ...

— Լռեցէ՛ք, ընկեր: Դուք սխալ ճամբով կ'երթաք:

— Պատերը ականջ ունին, կամաց խօսինք, բարեկամներ: Լաւ կ'ըլլայ տեղական իշխանութիւններու միջոցաւ արգիլել տալ այդ «հակահայաստանեան» տօները իբրեւ հայրենասիրական պարտականութիւն: Միեւնոյն ատեն հրահանգտանք բոլոր մասնաճիւղերուն, որ հայաստանասիրական հանդէսներ սարքեն բոլոր շրջաններու մէջ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԾԻՐԱՆ եւ ՊԼԼԱ...

Այս տարի առատ բերք կայ ծիրանի:

Մատղաշ տարիքով՝ ծիրանիները կարճահասակ, հակած, կքած են՝ ծանր բեռներու տակ: Ճիւղերը շուրջբոլոր, կամար կապած են եւ, իւրաքանչիւրին տակ ալ կը տեսնուին մէկ կամ երկուական նեցուկներ: Բայց եւ այնպէս, դարձեալ, անոնց բարակ թեւերը մինչեւ գետին խոնարհած՝ կը համբուրեն մարգերը:

Ի՜նչ սիրուն են սա ծիրանիները կարգով, որոնց վրայ առատօրէն ոսկի ծեծուած է եւ, անոնք մեր թէ՛ ախորժակը կը գրգռեն եւ թէ՛ կը ներշընչեն երգելու.

Ծիրանի՛ ծառ բար մի տա, վա՜յ,
Ճղներըդ՛ իրար մի տա, վա՜յ:

Արեւածագէն մինչեւ կէսօր, մինչեւ արեգակն իր զենիթին հասնիլը՝ անդադար արեւ կը ծծեն: Արեգները ճիշդ արեգակին պատկերն են առած՝ թէժ կրակի գոյնով:

Կը ծփան, կը փայլին, մեր աչքերը կը խտղտացընեն անոնց կոնակները, կողերը, իսկ ոմանց մինչեւ փորերը:

Ծքակողերը, արեգակին շառայլները չթափանցած մասերը, տերեւներու ու ճիւղերու խտութեան պատճառով արեւին հալոցովը չեն ոսկեզօծուած շատերը և իրենց սովորական գոյնովը մնացած են:

Ծիրա՛ն, Հայաստանի է՛ն առատ ու սիրելի բերքերէն մին:

Ծիրա՜ն, հայրենիքիս հարազա՛տ «բար»ն ես դուն: Աշխարհի է՛ն նշանաւորը կ'արտադրէ մեր հայրենիքը:

Ու մենք՝ ընկերոջս հետ «Ծիրանի ծառ» երգելով կ'իջնենք դէպի վար՝ պտղաստանին տակէն դառնալով կը մտնենք ներս:

Տիկին մը ջուր կը հանէ հորէն, լեցնելով խոշոր փայտէ դոյլերը:

Բարեւելէ ետք.

— Քաղեցէք մեզի երկու քիլօ ծիրան, տիկին Ժիրօ, *կ'ըսէ ընկերս, — խոշորներէն՝ բոունցքիս պէս թող ըլլան: Կարմիրներէն՝ ճիշդ արեգակին գոյնովը: Հասուններէ՛ն՝ անմիջապէս ուտուելու համար:*

Քանի մը րոպէ ետք, ծիրանները արիւնի գոյնով ու բռունցքի մեծութեամբ մեր առջեւն են, պղտիկ սակառով մը:

Ընկերս հատ-հատ կր ճեղքէ զանոնք իրենց պորտերէն ու կուլ կուտայ իրարու ետեւէ: Իսկ ես, շատ հատուն, «փլեխ»ներէն հատ մը ճաշակելէ վերջ, երկրորդ մը ափիս մէջ, վրան կը նայիմ, կը դարձնեմ աստին – անդին, պահ մը մտածելով ու խորանուզուելով խոհերուս մէջ...:

Տիկին Ժիրօն կր հարցնէ.

— Ի՞նչ կը մտածէք, պարոն: Ինչո՞ւ չէք ուտեր: Համով չե՞ն մեր ծիրանները:

— Թէեւ մեր հայրենիքին ծիրաններուն չափ քաղցր չեն, բայց գէշ ալ չեն ձեր ծիրանները, տիկին: Սակայն, լեարդս լաւ չգործելուն համար, կը տատամսիմ, կը վարանիմ մէկ-երկու հատէն աւելի ուտել:

— Ուրեմն Հայաստանի մէջ ծիրան կա՞յ, ու լա՞ւ տեսակները:

— Աշխարհի մէջ ամէնէն գեղեցիկ ու քաղցր ծիրանները մեր հայրենիքը կ'արտադրէ: Այս ոսկիի ու արեւի գոյնով պտուղը առաջին անգամ Եւրոպա եկած է Հայաստանէն: Ձեր նախնիքները զայն կը կոչէին եղեր «փոմ տ'Արմենի»:

Ցայտնութիւնս տիկնոջ զարմանք կր պատճառէ թէեւ, բայց կը հաւատայ, — «կրնայ ըլլալ»:

Ու ես, այս կարճ զրոյցին ընթացքին, ափիս մէջ բռնածս ալ կը ճաշակեմ կարօտով...:

Ընկերս նստած սակառին գլուխը, հատ-հատ ու իրարու ետեւէ կը կլլէ անդադար: Իսկ ես կեցած կը դիտեմ զինքը ու կը մտածեմ. — Ես ալ դեռ երէկ՝ հոն՝ հայրենիք եղած ատենս կրնայի այս սակառին մէջինը ուտել ու սրբել մէկ անգամէն: Սակայն այսօր, երկուքը՝ երեք չեմ կրնար ընել: Ու կը դիտեմ զմայլած սա սիրունիկ ոսկեգունտերը, որոնք մէկիկ-մէկիկ ընկերոջս կոկորդն ի վար կր գլտորին, կարծէք առանց ծամուելու:

Իրիկուն է արդէն: Պատանի մը, շուրջ տասնըհինգ տարու, ներս կը մտնէ մէկ կով եւ երկու այծ՝ առջեւը: Քանի մը վայրկեանի մէջ, կովն ու այծերը նորէն առջին լեցուած դոյլերէն ջրուելէ ետք ներս՝ ախոռ կը քաշուին:

Երկու գոյնով՝ կարմիր-ճերմակ, կամ ըսենք՝ ոսկի-արծաթ, գեղեցիկ կով մը խոշորագոյն ցեղէ: Լայն ու խշտեկաձեւ եղջիւրներ՝ սուր: Որովայնը գետնէն հազիւ մէկ թիզ բարձր: Կատարեալ մառան մը...: Գիրկ կր ծիծ՝ Լուսիկին մէջքին չափ հաստ՝ որ թեւ մը կրնայ լեցնել: Երկար ու սպիտակ պտուկներ, մեր դաշտին եթնօրեայ ճերմակ վարունգներուն հանգոյն:

Ջուր խմելէ վերջ, լայն պինչերովը հով կուտայ մեզի եւ, փչալով ներս՝ ախոռ կ'անցնի: Այծերն ալ՝ ետեւէն, եթէ մորթը չըլլայ, ոսկորները հատիկ-հատիկ, յօդ առ յօդ պիտի թափին: Սակայն իրենց ցեղն է այդպէս, նիհարակազմ: Ա-

Տունը վանդակի պէս էր իրեն համար. հոգին խարկուած երգ. թեւաբեկ բանաստեղծութիւն, ստուերի մէջ աճող անհրապոյր ծաղիկ:

Ինք կոչուած էր վերածնելու հոգածու ձեռքերով, եթէ հայ միջավայրը փոխան կասկածելի պատուաստի, մշակէր անոր մէջ ունէ ատեն ծնելու պատրաստ ազնիւ ժառանգականութեան հունտը. թէեւ ինկած էր կերպարանափոխ հողի մը զուղտերուն մէջ:

Հիմա, այլեւս ուշ էր. որովհետեւ այս աղջկան հոգիին մէջ, նոր սպանիչ թոյն մը սկսած էր ուերներ գործել՝ ճահիճի մէջ ինկած ծաղկի մը կազմալուծումով:

Մինակ էր, բոլորովին մինակ: Մայրը անընդունակ էր զինքը հասկնալու: Ընկերուհիները կ'արգահատէին իր վրայ, ու այլեւս «սալ Արմէնիէն» չէին ըսեր. նոյնիսկ շատերը հարազատի մը պէս կը գուրգուրային եւ փորձառուները խոր-հուրդ կուտային բժիշկի դիմել: Հետզհետէ ինքզինք լքուած կը զգար:

Թաղին տղաքը սկսած էին աւելի հետապնդել զինքը, հասուն խնձորներով բեռնաւորուած պարտէզի մը ցանկին տակ պահուըտած ստահակներու պէս:

Կարելի չէր շարունակել այս կեանքը: Երկրորդ անգամն ըլլալով կը փրթի իր մետաքսէ բարակ զօտին Մեթրոյին մէջ:

Գլխու պտոյտ կը զգար: Ուշ իրիկուն էր երբ ներքնուղիէն դուրս ելաւ, օդի կարիքն զգաց: Հրավառ ճակտէն պաղ քրտինքի կայլակներ կը հոսէին:

Լուռ էր չորս կողմը: Շէնքերէն արձակուած լոյսի կուրցներ կ'երկարէին մինչեւ գետի հայելիին վրայ: Դատարկ մինակութիւն եւ մանրանկար փոթորիկ մը կուրծքին տակ հողմաղաց մը կը դարձնէր, որուն խոցող թեւերուն վրայ քանի մը անգամ թաւալելէ վերջ ինքզինք գտաւ գետեզերքի այն մայթին վրայ ուրկէ դիտած էին անիծուած օր մը, Պայազատին հետ Շաթըլէի քափէներէն *դառնալու ատեն:*

Ծանր վիշտերը նիւթական ցաւ չեն առթեր: Արապելլայի հոգին թմրած երջանկութեան մը պատրանքով կ'օրօրուէր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ իր սենեակին մէջ կր գտնուի: Պահ մը այնքան զօրաւոր էր ցնորքը, որ կարծեց նստիլ իր մտերմիկ բազմոցին վրայ ուր սովոր էր անկողին մըտնելէ առաջ հագուստները զետեղել հազար գուր - գուրանքով: Եւ իրապէս այդ պատրանքին անձնատուր, մինչ զուլպաները հանելով կր պատրաստուէր անկողին մտնել, ինքզինք գտաւ զով ջուրի պտուտակին մէջ. ուշ էր, յաւերժահարսեր անոր վարսերէն բռնած դէպի իրենց յատակի պալատը տարին, պարկաններու ժայռերուն տակ:

Թուրքէն զունաւոր մասնիկ մը Հայու մը վերջին բեկորին հետ խառնուած էր ու այդ աններդաշնակ բովանդակութեան կճեպը չհանդուրժելով ծառէն բաժնուած ու կորսուած էր, յանձնուելով ալիքներու սրբագործութեան: Դիակը չգտնուեցաւ, պէտք է փնտռե՛լ ողջերուն մէջ...:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՍԻՍ, մանկական եւ պատանեկան ամսաթերթ, Ա. տարի, թիւ 12, Բ. տարի թիւ 13 եւ 14: Պատկերազարդ: Կը հրատարակուի Պուէնոս Այրէս (*Արժանթին*): *Հասցէ.* — **Revista «Masis», Acevedo 1353, Buenos Aires (Rép. Argentina):**

CONSTITUTION ET DÉMOCRATIE, les enseignements de l'Histoire et la solution de demain. Supplément de « **l'Economie** ». Prix 30 francs.

ռատ կաթ տուող ցեղ մը, զոր մենք չունէինք մեր հայրենիքին մէջ:

Աչքերս ոսկի-արծաթ գոյնով կովուն կռնակը փակած՝ չեմ կրնար բաժնել, ու ակամայ կը հպատակիմ իրենց, պատանի հովիւին ետեւէն ախոռ մտնելով:

Կովն ու այծերը կը կապուին մսուրներուն առջեւ, իւրաքանչիւրն իր տեղը, իրենց վիզերէն շղթայ օղակներով:

Կը հարցնեմ հովիւ՝ կամ կովարած պզտիկ Ռոպէրին.

— Ի՞նչ է ձեր կովին անունը:

— Պէլլա, կը պատասխանէ Ռոպէր, խնդալով:

— Հապա այս այծին անո՞ւնը: = Պիչէ՛տ: — Երկրորդի՞նը: = Պլանչէտ:

— «Պէլլա», «Պիչէտ», «Պլանչէտ», շատ աղուոր անուններ դրած ես, պզտիկ հովիւ:

— Ես չեմ, մամաս է որ կնքած է զանոնք:

Ռոպէր խնդուն դէմքով մը մօրկանը կը վազէ դէպի դուրս՝ ջրհորին առջեւ,

— Մամա՛, պարոնը մեր կովին ու այծերուն անունները հարցուց ու տետրակին մէջ ալ գրեց...:

— Քու անունդ ալ չգրե՞ց տետրակին մէջ, կը կատակէ մայրը խնդալով:

X

Դեռ այնքա՛ն խօսելիքներ ու հարցնելիքներ ունիմ տիկին Ժիրոյին ու պզտիկ հովիւ՝ Ռոպէ-րին, բայց ժամանակը ուշ է: Վաղուց արեգակը մարը մտած է ու մթնշաղը կը մօտիկնայ, դաշտէն դէպի բարձրերը սահելով: Երբ տուն հասանք կէս ժամ վերջ, ընկերս, երինջի արիւնով ջնարակուած ծիրաններէն երկուական հատ մինակ հանեց երկու գրպաններէն...:

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ֆրանսական դպրոցները պիտի վերաբացուին Սեպտեմբերին: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ 1883ին էր որ բացուեցաւ Պէյրութի ֆրանսական ազատ համալսարանը, նախաձեռնութեամբ ճէզուիթ Հ. Ռէմի Նորմանի եւ աջակցութեամբ Ժիւլ Ֆէռիի եւ Կամպէթթայի կառավարութեանց: Համալսարանը ունէր բժշկութեան, դեղագիտութեան եւ իրաւաբանութեան բաժիններ: Յետոյ դարձաւ խառն, գիտական բաժիններով: Այնուհետեւ իրարու յաջորդեցին զանազան կրթարաններ: 1914էն 1939 բացուեցան հիւանդանոցներ, մայրանոցներ եւ աստղաբաշխական հաստատութիւն մը: Ծրագրուած էր նաեւ 1945 յունուար 1ին բանալ համալսարանի գրականութեան բաժինը, բայց կացութիւնը փոխուեցաւ: Բժշկական համալսարանին վկայականները մեծ յարգ կը վայելէին Միջին Արեւելքի մէջ,— Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Իրաք եւ Իրան: Վաթսուն տարիէ ի վեր ֆրանսական կրթարանները կը տիրապետէին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ,— 400 հաստատութիւններ մօտ 60.000 աշակերտներով: Ամէն տարի արձանագրութիւնները կ'աւելնային. այն ատենէն որ 1944 հոկտեմբերին, ֆրանսական զօրքին հեռացումէն առաջ, կրթարաններու տնօրէնները այլեւս աշակերտ չէին ընդունէր:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ հանրաքուէ պիտի կատարուի Սեպտ. 8ին, որոշելու համար երկրին վարչաձեւը: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ հանրապետութիւն պիտի հռչակուի, վերջ տալով Քօպուրկի արքայական տան որ փաշական բոյն մը կը համարուի:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ առեւտրական եւ ճարտարագործական ձեռնարկներ կատարելու համար 50—62 միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը պիտի տրամադրուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ: Կը խորհուի նաեւ 12.500.000 սթերլին տրամադրել, Հրեաներ տեղաւորելու համար Պաղեստինի մէջ: Ծրագրի մը համաձայն, եթէ Յորդանանի հովիտը չորցնեն եւ ուրիշ բարեփոխումներ կատարեն, կարելի է ապահովել 4.000.000 գաղթականներու ապրուստը, առանց հաշուելու Պաղեստինի եւ Անդրյորդանանի 1.800.000 Հրեաներն ու Արաբները:

ԱՌԱՏ ՄԻՍ հասած ըլլալով Փարիզ, պարենաւորման նախարարը արտօնեց որ մսավաճառները իրենց ուզած քանակութեամբ գնեն, առանց կտրօնի

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան եւ անգլիական շրջանները տնտեսապէս միացնելու համար, ծրագիր մը մշակուած է, որուն համաձայն վեց վարչական կեդրոններ պիտի բացուին: Այս գործակալութիւնները պիտի վարեն միացեալ շրջանին արտաքին առեւտուրը, ճարտարագործութիւնը, պարենաւորումը, հողագործութիւնը, ելեւմուտքը, հաղորդակցութիւնները եւ թղթատարը:

ՀԱՅԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ ազատ ձգելու խնդիրը նորէն կը քննուի պարենաւորման նախարարութեան կողմէ:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՈՒԺԸ հսկողութեան տակ պահելու համար յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ: Անդամները բոլորն ալ քաղաքացիներ են: Զինուորական իշխանութիւնը անոնց պիտի յանձնէ բոլոր վաւերագիրները:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Թղթատարական պաշտօնեաներու գործադուլին հետեւանքով, կը ցաւինք որ կարելի չեղաւ մեր բաժանորդներուն ղրկել երէկուան եւ այսօրուան թիւերը, ինչպէս եւ կարգ մը ծրարներ: Բոլոր թիւերը պահուած են եւ պիտի ղրկուին, երբ թղթատարը վերահաստատուի: Ֆրանսական թերթերն ալ նոյն անելին մատնուած են:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ համայնավար առաջնորդը, Տիմիթրով, շեշտելով իր երկրին կատարած դերը Պալքաններու եւ մանաւանդ Յունաստանի ազատագրութեան պայքարին մէջ, կ'եզրակացնէ թէ խաղաղութիւնը եւ պալքանեան երկիրներու եղբայրական գործակցութիւնը մեծապէս պիտի շահին, եթէ ծովային ելք մը տրուի Պուլկարիոյ, Եգէականի վրայ:

ԶՕՐ. ՎԼԱՍՈՎԻ եւ 11 մեղսակիցներուն կախաղանին առթիւ զոր հաղորդեր էինք երէկ, թերթերը կը գրեն թէ մահապարտը ռուսական լեգէոն մը կազմած էր 1943ին, Գերմաններուն հետ կռուելու համար: Հիթլէրական քարոզչութիւնը ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց այս ձեռնարկին շուրջ. բայց իրականին մէջ Վլասով աննշան դեր մը կատարեց ռուսական ճակատին վրայ: Գերմանիոյ անձնատուութենէն քանի մը շաբաթ առաջ, վէճեր ծագած էին Վլասովի ջոկատներուն եւ գերմանական բանակին միջեւ: Փրակայի կռիւներուն ատեն Վլասովի բանակը պաշարուելով, ստիպուեցաւ զէնքերը վար դնել: Վլասով փորձեց Զուիցերիա փախչիլ, սակայն ձերբակալուեցաւ սահմանագլուխին մօտ:

S. P.ՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ: Ինքնաշարժները ազատօրէն պիտի՞ երթեւեկեն այսուհետեւ, պայմանաւ որ ունենան գորշ թուղթերը, C. տառով:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով Պապին, խնդրեց միջամտել, դադրեցնելու համար Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին: Քրիստոնեաներ ալ կան պատուիրակութեան մէջ, որ դիտել կուտայ թէ Պալֆըրի յայտարարութեան ատեն միայն 75.000 Հրեաներ պիտի ընդունուէին, հինգ տարիէն, մինչդեռ այսօր Հրեաներու թիւը 600.000ը անցած է:

ՀԱԶԱՐ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Թէլ-Ավիվի մէջ (Պաղեստին), մէջն ըլլալով հրէական գաղտնի կազմակերպութեան երկրորդ ղեկավարը: Հարցաքննուեցան 15—50 տարեկան բոլոր Հրեաները, 200.000 բնակչութեան մէջ:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմուեցաւ նախագահութեամբ Պ. Հիւիզմանի (ընկերվարական): 19 նախարարներէն վեցը ընկերվարական են, վեցը ազատական (կաթոլիկ), չորսը համայնավար եւ երեքը մասնագէտներ: Վարչապետը 75 տարեկան է, քաղաքապետ Անվէրսի եւ համաշխարհային համբաւ կը վայելէ: Նախագահի պաշտօն ունի Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մէջ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ զօր. Նիքոլաուս Ֆանքէնհօրսթ, Նորվեկիոյ գերման բանակին հրամանատարը, անգլ. դատարանի մը կողմէ, իբրեւ պատասխանատու դաշնակից զինուորներու սպանութեան: Մահապատիժը կախաղան էր, բայց պիտի գնդակահարուի, նկատի առնելով իր 43 տարուան զինուորական փայլուն կեանքը: Մահապարտը 61 տարեկան է եւ հանդարտութեամբ լսեց վճիռը:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ մասին բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ազգ. Ժողովին մէջ: Նախարարը, Պ. Իվ Ֆառժ պատասխանելով հարցապնդումներուն, տեղեկութիւններ հաղորդեց միսի, գինիի, կաթի, ճարպեղէնի եւն. արտադրութեանց մասին, յայտարարեց թէ համաձայն է որ կախաղանի դատապարտուին սովարարները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ անգլիական շրջանին մէջ զինուորներուն արտօնութիւն տրուեցաւ ամուսնանալ Գերմանուհիներու հետ:

ՄԵԹՐՈՅԻ պարապ կառախումբ մը գիծէն դուրս ելաւ Ալէզիա - Փորթ տ'Օրլէան կայարաններուն միջեւ եւ հաղորդակցութիւնները դադրեցան ուրբաթ առտու:

Դ. Մ. Մարսիլիա. — Ա. Ռշտունիի «Մէկ էջ ոտանաւոր տասը նահատակներու նկարներ»ու քերթուածին համար դիմեցէք Ծերիկեան գրատունը, 13, rue des Dominicaines, Գին 50 Ֆրանք:

Այրի Տիկին Վ. Վարդանեան իր ամուսնոյն՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ 500 Ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթ. Ֆոնտին, 500 ալ Ֆր. Կ. Խաչին: Ստանալ Յառաջէն:

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

Կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ: Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11:

Կը նախագահէ ընկեր ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ: Կ'երգէ Օր. Լ. Գորգիկեան: Պար՝ Օր. Հր. Գազաեան: Ընտիր ճաշ ընկ. Յ. Յովհաննէսեանի եւ իր Փրանսացի ընկերներուն կողմէ: Կ'արտասանէ Ժիրայր Մուրատեան:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ թղթատարական գործի համար: Դիմել «Յառաջ»ի:

Տարօնի հերոսամարտը

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2էն 11, Իսի, 45 rue de la Défense, հայկ. սրահին մէջ, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy): Կը նախագահէ հայրենակից Պ. ԱՌԱՔԵԼ ՉԱՔՐԵԱՆ: Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱԾ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ: Կ'երգեն մեր Գեղամի աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պօղոսեան, Օրիորդ Աստղիկ Տէր Պարսամեան: Կ'արտասանեն Պ. Պ. Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Սօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ Ժիրայր Մուրատեան եղբայրներ: Հայկական նուագ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 6 Août 1946 Երեքշաբթի 6 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9768 - Նոր շրջան թիւ 407 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ ՓՈՔՐԵՐԸ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին առաջին շաբաթը բոլորեցաւ կանոնագրական խնդիրներով: Եւ, առաջին օրէն իսկ երեւան եկան տեսակէտի խոր տարբերութիւններ:

Իրականին մէջ, ակադեմական հանգամանք ունի այս վիճաբանութիւնը, քանի որ Չորս Մեծերը նախապէս որոշած են ամէն բան եւ պարզապէս կարծիքներ պիտի լսեն:

Բայց եւ այնպէս, ուշագրաւ է երեւոյթը: Թէ քաղաքական եւ թէ գաղափարական տեսակէտով:

Ինչ որ կը խօսուի ժողովին մէջ, անշուշտ իր հետքերը պիտի ձգէ երկրէ երկիր: Եւ պիտի արձագանգէ այն միւս մեծ արիսպագոսին մէջ որ կը կոչուի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն, — երկրորդ տպագրութիւնը լուսահոգի Ազգաժողովին:

Երեք խումբերու բաժնուած են Փարիզի Խորհրդաժողովին մասնակցողները, — Մեծեր, միջին պետութիւններ, փոքրեր:

Վերջին երկուքը յաճախ միացեալ ճակատ կը կազմեն, ըմբոստանալով Չորս Մեծերու գերիշխանութեան դէմ: Բայց, միեւնոյն ատեն իրենք ալ խումբերու կը բաժնուին, թեւ տալով այս կամ այն Ջոջին, խմբակին:

Այսպէս, Աւստրալիա, Նոր Զելանտա, Հարաւ. Ափրիկէ, Պելճիքա, Նորվեկիա եւ Յունաստան ընդհանրապէս կը հակին դէպի անգլեւսաքսոն պետութիւնները: Իսկ անոնք որ դրացի են Խ. Միութեան կամ անոր կը պարտին իրենց փրկութիւնը, սահմաններու ընդարձակում եւ ուրիշ բաներ, կանգնած են խորհրդային ճակատին վրայ: Այս խումբին գլուխը կը գտնուին Լեհաստան, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա:

Երբեմն վէճը այնքան կը սաստկանայ որ, յոռետեսներ կը կարծեն թէ Եւրոպան երկու ճակատի բաժնուած է:

Մեծերը ամէն միջոց կը փորձեն, փարատելու համար այդ մտավախութիւնը: Բայց եւ այնպէս, երեւոյթները աւելի խօսուն են քան փոխադարձ հաւաստիքները:

Օրինակ, մինչ գերմանական հարցը տակաւին չէ քննուած, բրիտանական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները արդէն ձեռնարկած են տնտեսապէս միացնելու իրենց գրաւած շրջանները: Անդին, Խ. Միութիւնն ալ իր հայեցողութեամբ կը վարէ իր գրաւած շրջանները, մերժելով որեւէ միջամտութիւն:

Ուրիշ պարագայ մը, — յաճախ փոքրերն են որ թարգման կը հանդիսանան Մեծերու ներքին վէճերուն:

Այսպէս, ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սպիտակ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը կը գանգատէր թէ անգլիական զինուորներ կը գտնուին Հիւս. Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն մէջ: Եւ, դժգոհութիւն յայտնելով Թրիէսթիէի մասին եղած կարգադրութեան դէմ, կ'առաջարկէր Եուկոսլաւիոյ յանձնել անոր վարչութիւնը:

Մինչեւ հիմա եղած վիճաբանութեանց առթիւ, թեթեւ յաջողութիւն մը ունեցան փոքրերը:

Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը կը պահանջէր որ « Խորհրդաժողովը իրաւունք ունենայ ամէն վայրկեան քննելու որեւէ խնդիր որ չէ յղուած Չորս Մեծերու ժողովին մէջ»: Եւ կ'առաջարկէր որոշումներ տալ պարզ մեծամասնութեամբ:

Յունաստանի ներկայացուցիչն ալ շօշափած էր այս խնդիրը: Ի վերջոյ Պ. Մոլոթով միջին բանաձեւ մը առաջարկեց, որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ. — « Խորհրդաժողովը կրնայ իր օրակարգին մէջ արձանագրել, այս կամ այն պատուիրակութեան առաջարկութեամբ, Հաշտութեան դաշնագիրներու հետ կապուած խնդիրներ »:

Թէեւ շատ սահմանափակ է իրաւասութեանց այս ընդարձակումը, բայց եւ այնպէս կրնայ զանազան ճեղքեր բանալ, ուրիշ խնդիրներ արծարծելու համար: Ուղղակի կամ անուղղակի:

Ամէնէն փշոտ հարցը՝ երկու երրորդի մեծամասնութեան խնդիրն է, որուն վրայ կը պնդէ խորհրդային պատուիրակութիւնը: Պարզապէս քուէներու հաշիւ, երկու կողմին համար ալ:

Այս կացութեան մէջ, որեւէ յոյս կա՞յ որ լսեն նաեւ մեր ձայնը:

Թերեւս: Դիւանագիտութիւնը անակնկալներու շարժանկար մըն է: Մանաւանդ այս պատերազմէն վերջը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ...

«Յառաջ» վերջերս կը հաղորդէր ընտիր յեղափոխականի մը՝ Վահան Մինախորեանի մահուան պարագաները:

Առտու մը մեռած գտեր են Պելկրատի մէջ, ուր կ'ապրէր տարիներէ ի վեր:

Միայն մտերիմներ կը լսէին իր ձայնը, թղթակցելով կամ կարդալով իր կուռ ուսումնասիրութիւնները:

Իր մտերիմներէն ընկեր Ա. Աստուածատրեան շատ հետաքրքրական յուշեր կը հրատարակէ *Հայրենիք* ամսագրին մէջ (1946 մայիս-յունիս), մահուան առթիւ:

Դեռ առաջին մասն է, լի՝ աղի-լեղի մանրամասնութիւններով:

Ամբողջ ողբերգութիւն մը՝ վահանի կեանքը:

Հրաշքով ազատած էր 1915ի Սարսափներէն (Սամսոն), որոնց նկարագրութիւնը հրատարակեց «Վէմ»ի մէջ, գրագէտի մը նրբութեամբ («Արհաւիրքի օրերում»):

Այդ օրէն ի վեր, կը կաղար: Բայց, միշտ լաւատես, հաշտուած էր այդ կացութեան հետ: Եւ, փոխանակ տխրելու կամ տրտնջալու, միշտ կը ծիծաղէր:

— « Այս գիշեր ոտքերս հանգիստ չէին, շարունակ ցնցում ունէին: Կ'երեւի թէ վերջին օրերը լաւ սնունդ չեն ստացել »:

Իր սենեա՞կը, — «դագաղ», ինչպէս կը վկայէ պրոֆ. Վ. Տոտոմեանց:

Դեռ աւելի խօսուն պատկեր մը.

— « *Երբ գրում եմ այս տողերը, յիշում եմ մի այսպիսի դէպք: Մի օր գնացի իր մօտ: Սենեակում չէր: Անցայ տան այն մասը, ուր տեղաւորուած էին փայտարանը եւ լուացարանը: Վերջինի դուռը գոց էր: Վահանը կանգնած էր մեծ տաշտի մը առջեւ, մէջքը դէպի ինձ: Տաշտը լի էր լաթերով: Լուացք էր անում՝ ամբողջովին քրտինքի մէջ կորած...* »:

Օրեր վերջը, երբ յօդուածագիրը դիտողութիւն կ'ընէ, առաջարկելով որ իր կինը կատարէ լուացքը, Մինախորեան կը պատասխանէ.

— « *Ի հարկէ հաճելի չէ, բայց դէ ոչինչ. դժուարն անցել է, արդէն սովորել եմ թէ լուալ եւ թէ արդուկել: Մեծ բան չէ, երկու-երեք ամիսը մի անգամ եմ անում: Կարեւորը այդ չէ, այլ թէ ի՛նչ է ասում Մոսկուայի ռատիօն* »:

Այո, մեծ բան չէ կծկուիլ դագաղ - սենեակի մը մէջ, լաթերը լուալ՝ տաշտին առջեւ: Եւ, տարիներով գրիչ շարժել, վառ պահելու համար Հայկական Մշակոյթը...

ՎԱՀԷ

Դէպի Երկիր

ԽՄԲ. — Vie Soviétique, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան շաբաթաթերթը, իր վերջին թիւով (3 օգոստոս) շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ ներգաղթի մասին, հետեւեալ խորագրին տակ, — « Ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայերը խորհրդային հայրենիք կ'երթան ». —

1945ի վերջերը խորհրդային կառավարութիւնը կ'արտօնէր աշխարհի մէջ ցրուած Հայերուն որ իրենց հայրենիքը վերադառնան: Այդ արտօնութենէն օգտուելով երկու կարաւաններ արդէն հասած են Երեւան: Առաջին մասն է այս այն 40 հազար Հայերուն որոնք Խ. Հայաստան պիտի տարուին մինչեւ տարուան վերջը:

Ամենավերջին կարաւանը Պաթում կը բերէր, Թրանսիլվանիա շոգենաւով, 1834 այրեր, կիներ ու մանուկներ, բոլորն ալ Սուրիայէն ու Լիբանանէն: Խորհրդային այս նոր Հայերը ջերմ ընդունելութեան արժանացած են: Մեծ հանդէսներ սարքուած էին ի պատիւ իրեն՝ մասնակցութեամբ Խ. Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչներուն: Մնաց որ, անոնք իրենք նոր բնակավայրին մէջ կրնան ճշմարտապէս իրենց տանը պէս զգալ իրենք զիրենք: Խորհրդային կառավարութիւնը, ինչպէս նաեւ հայկական կազմակերպութիւնները ամէն բան ըրած են որպէսզի այս նորեկ քաղաքացիները կարենան արագօրէն ընտելանալ իրենց նոր կենցաղին:

Կառավարութիւնը 40 միլիոն ռուբլիի վարկ մը բացած է անոնց տեղաւորման համար եւ հողաբաժիններ սահմանուած են: Ասկէ զատ, Արտաշատի շրջանին կոլխոզներուն նախաձեռնութեամբ նպաստի գումար մը կազմուած է: Աշխատաւորները, պաշտօնեաները եւ ուսուցիչները անոնց տրամադրած են իրենց տասը օրուան վաստակը: Այսպէս մինչեւ հիմա հաւաքուած է 1.670.000 ռուբլի: Վերջապէս, 745 տուներ եւ 186 բնակարաններ պատրաստուած են իրենց համար: Նորեկները ամէն դիւրութիւն պիտի վայելեն տեղաւորուելու համար, քանի որ իւրաքանչիւր ընտանիք պիտի ստանայ 25-30.000 ռուբլի — վճարելի 15 տարիէն — ընտանեկան բոյն մը շինելու համար: Նոյնպէս անոնք երկու տարի զերծ պիտի մնան հողային եւ ամուրիներէն գանձուած տուրքերէն:

Նորեկներու մեծ մասը կը հաստատուին Երեւան, Խ. Հայաստանի մայրաքաղաքը կամ Լենինական: Շատեր պիտի մասնակցին Սեւանի լճին ջրաելեկտրական զօրաւոր կայաններու եւ ջրամբարին շինութեան, որուն շնորհիւ պիտի ոռոգուին տափաստանները եւ հովիտները:

Երկու կարաւաններուն մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ մասնագէտ բանուորներ, մեքենագէտ, դերձակ եւայլն, ինչպէս եւ ուսուցիչներ: Եկած են նաեւ ծերունիներ որոնք շատ երջանիկ են որ իրենց կեանքին վերջին օրերը պիտի ապրին իրենց հայրենիքին մէջ: Այս ծերունիներէն մէկն է Պ. Ա. Արոբեան, 67 տարեկան, որ առաջին անգամ դուրս ելաւ «Թրանսիլվանիա» շոգենաւէն: Ան պատմեց իր կեանքին ելեւէջները: Թրքական ջարդերէն, օտար երկիրներու մէջ կրած խծբծանքներէն, գործազրկութենէն վերջ, ան ուրախութիւն կը յայտնէ որ այդ բոլոր « դժբախտութիւնները ետին ձգած է այլեւս », եւ կը շեշտէր իր կամքը մասնակցելու, երիտասարդներուն հետ, Խորհրդային Հայաստանի շինարարութեան:

Յառաջ. — Թերթը զարդարուած է Երեւան քաղաքի եզանազան շէնքերու 5 պատկերներով: Կը պարունակէ նաեւ տեղեկութիւններ Երեւան քաղաքի մասին: Յաջորդով:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մեծերը յաղթեցին

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին առաջին շաբաթը լրացաւ ճառերով, մասնակցող պետութեանց գլխաւոր ներկայացուցիչներուն կողմէ: Կանոնագրի Յանձնաժողովն ալ կարգադրեց բոլոր վիճելի խնդիրները, բացի մէկէն, — 2/3ի մեծամասնութիւն, որ պիտի լուծուի վաղը, համաձայն Մեծերու կամքին: Երբ այս հարցն ալ կարգադրուի, քաղաքական եւ տնտեսական յանձնախումբերը պիտի սկսին քննել հինգ դաշնագիրներու անջատ յօդուածները:

Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ գոհունակութիւն կը տիրէ գործերու ընթացքի մասին:

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ, կանոնագրի յանձնաժողովը 8ի դէմ 12 ձայնով մերժեց փոքրերու բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր իբրեւ մնայուն նախագահ ունենալ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, մանաւանդ որ Պ. Պիտօ չէր ուզած ընդունիլ այդ պաշտօնը, առանց միաձայն քուէարկութեան: Ուրեմն փոխն ի փոխ պիտի նախագահեն հինգ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները:

Այս հարցի լուծումէն վերջ, կանոնագրի յանձնաժողովը անփոփոխ քուէարկեց երեք առաջարկներ. — 1. Հրաւիրել հինգ նախկին թշնամի պետութիւնները, — Իտալիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունգարիա եւ Ֆինլանտա — Խորհրդաժողովին առջեւ պարզելու իրենց տեսակէտները. — 2. Իբրեւ պաշտօնական լեզու ընդունիլ Ֆրանսերէնը, անգլերէնը եւ ռուսերէնը. — 3. Քարտուղարութեան խնդիր: Յետոյ քննեց բանաձեւերու քուէարկութեան հարցը: Չորսերը կ'առաջարկեն ատենական գործողութիւնները քուէարկել պարզ մեծամասնութեամբ, իսկ որոշումները եւ ժողովականներուն թելադրութիւնները՝ 2/3ով: Փոքրերը հակառակ են այս տեսակէտին: Վերջին անգամ պարզ քուէարկութեան սկզբունքը պաշտպանեց նաեւ Հարաւային Ափրիկէի ներկայացուցիչը:

ՓՈՔՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

Նոյն օրուան ընդհ. ժողովին մէջ, Պելժիոյ արտաքին նախարարը, որ նախագահն է կանոնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ներգաղթը Իրանէն (1700 հոգի)

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը արտօնեց որ 1700 Հայեր Խ. Հայաստան մեկնին: Թերթերը կը գրեն թէ արտօնութիւնը տրուեցաւ երբ գաղթողները հրաժարեցան իրենց իրանեան հպատակութենէն:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան Մարսէյլ կը սպասուի օգ. 7ին: Դիմաւորելու համար հինգ հոգինոց պատգամաւորութիւն մը պիտի երթայ Փարիզէն, յանուն եկեղեցւոյ վարչութեան:

ՈՒԻԼՍԸՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ոչ Հնդկաստանի կը սպառնայ եւ ոչ ալ Թուրքիոյ

Նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութիւնը Հայաստանի կը ձգէ Թրքահայաստանէն 90.000 քառ. քիլոմեթր հողամաս, որուն վրայ եթէ աւելցնենք 1920ին Թուրքիոյ կողմէ խլուած Կարսի, Արտահանի եւ Սուրմալուի շրջանները, կ'ունենանք 110 հազար քռ. քմ.: Ներկայիս հոն բնակող բնակչութեան միջին խտութիւնն է 5 հոգի իւրաքանչիւր քռ. քմ.ի վրայ, որուն կէսը Քիւրտ, 1/4ը Թուրք, 1/4ը Լազ, Մալական, Չէրքէզ, Ցոյն, Եզետի եւ Գըզըլպաշ:

1918ին Կովկաս ապաստանած էին Վասպուրականէն 120.000, Տարօնէն՝ 80.000, Ալաշկերտէն, Բասէնէն, Էրզրումէն եւ Տրապիզոնէն՝ 100.000, ընդամէնը 300.000 գաղթական: Հայաստանի խորհրդայնացումէն վերջ ներգաղթով կամ անհատական միջոցներով Հայաստան մտան մօտ 50.000 Թրքահայեր: Գաղութներէն առնուազն 500.000 Հայեր սրտատրոփ կը սպասեն արեւմտեան Հայաստանի ազատագրութեան եւ ներգաղթի: Եթէ բոլորն ալ փոխադրուին, 850.000ի մօտ հայութիւն մը կրնանք տանիլ հոն, այսինքն իւրաքանչիւր քռ. քմ.ի վրայ 8 հոգի: Տակաւին չեմ հաշուեր Կարսի, Արտահանի, Սուրմալուի ողջ մնացած Հայերը, որոնք Խ. Հայաստան եւ Կովկաս ապաստանած, կը սպասեն պատեհ առիթի իրենց տուները վերադառնալու համար, ինչ որ կ'ընէ առնուազն տասը Հայ իւրաքանչիւր քռ. քմ.ի վրայ:

Օդագնացութեան յարաճուն յառաջդիմութեանց եւ հիւլէ ռումբի դարուն մէջ բերդաքաղաքները կորսնցուցած են իրենց կարեւորութիւնը: Էրզրումէն մեկնիլ կէտ մը ռմբակոծելու, փոխանակ մեկնելու Պաթումէն կամ Երեւանէն ոչ իսկ ժամ մը կը շահեցնէ ռմբաձիգ օդաչուներուն: Օտեսան աւելի մօտ է Վոսփորի եւ Տարտանէլի քան Տրապիզոնը կամ Րիզէն:

Անցնինք հիմա Ուիլսընի սահմաններուն: Ծովեզերքին Քէսպահ անունով աւան մը, զուրկ ռեւէ ռազմական կարեւորութենէ: Քէսպահէն մեկնիլ Կիրասոն - Սամսոն - Սինոպ ուղղութեամբ յարձակելու համար, ծովուն եւ պոնտական լեռներուն լանջերէն, ենթակայ նոյն լանջերուն վրայ հաստատուած հրետաններու եւ նաւային թնդանօթներու կրակին, բաւական բարդ ռազմական հանելուկ մըն է:

Աւելի հարաւ սահմանը կը հետեւի Պոնտական լեռներուն, կ'անցնի Կիմիւշխանէի եւ Շիրանի արեւմուտքէն, Թուրքիոյ ձգելով Շապին Գարահիսարի ամուր լեռնաստանը, ուր կը գտնուէին հին Հռոմէական բերդաքաղաքներ: 1918ին այս շրջանը յենարան ծառայեց Վեհիպ փաշայի, դէպի Քէլքիտ, Կիմիւշխանէ եւ Երզնկա յարձակելու եւ այդ վայրերը վերագրաւելու համար:

Յետոյ սահմանը կ'անցնի Զարտակլըի եւ Քէմախ Բօղազի վրայով, Թուրքիոյ ձգելով Քէմախը: Ըստ Ալի Քէմալի պէյի «Էրզինճան»ին, Անատոլուի դոները Կարսը եւ Էրզրումը չեն, այլ Զարտաքլին եւ Քէմախը: Թուրքերը այդ երկու դոներուն ետին ունին Ռէֆահիյէյի եւ Գուրուչայի լեռնաշրջանները, աւելի արեւմուտք՝ Սվազի նախկին վիլայէթը ուր Պոնտական եւ Անդրտաւրոսի լեռներու ճիւղաւորումները, բազմաթիւ, շարք շարք պաշտպանողական գծեր կազմակերպելու հնարաւորութիւնը կ'ընծայեն Թուրք սպայակոյտին:

Յետոյ սահմանը կ'անցնի Մնձուր լեռներէն եւ Քղի լեռնագաւառի հիւսիսէն, Թուրքիոյ ձգելով Տերսիմի անանցանելի ալպեան հողամասը, եւ Քղիի լեռնոտ շրջանը, որ 1918ին յենարան ծառայեց Թուրքերուն, Եաղմուճուք - Թաքի տէրէսի ուղղութեամբ յարձակելու Էրզրումը պաշտպանող հայկական ուժերը թիկունքէն հարուածելու, եւ Էրզրումի անկումը փութացնելու համար:

Ապա սահմանը Հայոց կը ձգէ Վարդօն եւ Մուշը, Թուրքերուն՝ Ճապաղջուրը եւ Կինճը, որոնք 1916ին յենարան ծառայեցին Թուրքիոյ, Ս. Կարապետ - Խնուս ուղղութեամբ յարձակելով առժամապէս Մուշը, Խնուսը եւ Զարպահարը գրաւելու համար: Ճապաղջուրը եւ Կինճը լեռնոտ շրջաններ են ուր Թուրքերը օգտուելով հողամասի հնարաւորութիւններէն, 1915—17 կասեցուցին ռուսական բոլոր յարձակողականները, մինչ Մուշը բաց դաշտ է մինչեւ Պուլանըքի շրջանը:

Շարունակելով իր ճամբան աւելի դէպի հարաւ, սահմանը երկուքի կը բաժնէ Սասունը, հիւսիսը ձգելով Հայոց եւ հարաւը Թուրքիոյ: Ապա սահմանը կ'անցնի Բաղէշի եւ Կարճկանի հարաւէն՝ Թուրքիոյ ձգելով Մոտկանի մէկ մասը, Խարզանը եւ Խիզանի ամուր լեռնագաւառները, ուր այնքան տեղական դժուարութիւններու հանդիպեցաւ Համազասպի կամաւոր գունդը: Այս երկու շրջաններու մէջ հաստատուած ուժերը կը սեղմեն փտանդաւոր կերպով Պիթլիզ Սուի հովիտը, եւ Սղերդի քարքարուտ ու դժնդակ ճանապարհը:

Ուիլսըն Հայաստանի կը ձգէ նաեւ Մոկսը, Շատախը, Խոշապը եւ Սարայը, Թուրքիոյ կը ձգէ Հեքիարիի դժուարին ձորերու եւ լեռներու լաբիւրինթոսը, մինչեւ Իրանեան սահմանը:

Անկէ զատ Թուրքիոյ կը մնայ հայկական Տաւրոսը մինչեւ Գոզմի Կէտիկի մօտերը, Բալուն որ Խարբերդի դուռն է, եւ Սուբնատ գետի համբաւաւոր ակնադրիւրը, ուրկէ կ'անցնէին սովորաբար ասորի աշխարհակալները, Հայաստան արշաւելու համար:

Թուրքերը Խուլփի լեռներուն վրայ կրնան փակել Արտաշատ – Տիգրանակերտ պատմական ճամբան:

Վանի հարաւը, Հեքիարիէն միայն ջորիները կրնան անցնիլ, արդիական բանակի մը հրասայլ եւ ինքնաշարժի զօրամասերը չեն կրնար հետեւիլ: Ամատիէյի եւ Զախոյի շրջաններուն մէջ, բանակ մը կտրուած այդ երկու կարեւոր զօրամասերէ, ենթակայ է պարտութեան:

Վանի արքաները Ասորիներուն դէմ կը կռուէին անցնելով Ուրմիոյ լճի աւազանէն եւ Ռէվանտուզէն: Առաջինը Պարսկաստանի ահմաններուն մէջն է, երկրորդը Իրաքի կը պատկանի: Սեվրի դաշնագիրը Հայաստանէն դուրս կը ձգէ, մինչեւ իսկ դէպի Ուրմիա և Սալմաստ տանող Կիլիշինը և պատմական Խանասորը: Դէպի արեւմուտք Հայաստանը եւ Փոքր Ասիան՝ Միջագետքին կապող գլխաւոր ճամբան կ'անցնի նախկին Տիարպէքիրի եւ Խարբերդի վիլայէթներուն մէջէն, որոնք երկուքն ալ ամբողջութեամբ Թուրքիոյ ձգուած են: Հոսկէ կ'անցնէին Պարթեւները, Սասանեանները և Արաբները, Հռոմի և Բիւզանդիոնի դէմ կռուելու համար:

Էրզրումը, որ յենակէտ մըն էր Բիւզանդացիներուն, Հայաստանի մէջ ոտնձգութիւններ կատարելու համար, արեւմտեան կողմէն ռեւէ բնական ամրութիւն չունի: Այդ ուղղութեամբ յարձակող բանակ մը դայն դիւրութեամբ կրնայ գրաւել, ինչպէս Թուրքերը ըրին 1918ին:

Կարսը՝ Գարաքիլիսէի (Կիրովական) եւ Լենինականի դուռն է: Արտահանը կը սպառնայ Ախալքալակի եւ Թիֆլիզի: Արդուինը եւ Խոփէն կը սպառնան Պաթումի: Բարթողեան լեռնանցքները եւ Սուրմալուն Երեւանի ապահովութեանը անհրաժեշտ են: Պէտք չէ մոռնալ որ այսօր Երեւանը կը գտնուի թրքական ծանր հրետանիի, նոյն իսկ հրացաններու հասողութեանը սահմանին մէջ:

Տրապիզոնը, եթէ արդիական նաւահանգստի մը կատարելութեամբը օժտուի, կը վտանգէ Պաթումի, Փոթիի, Նովորոսիսքի, Սեվաստոպոլի եւ Օտեսայի նաւային հաղորդակցութիւնները:

Տնտեսական տեսակէտով Թուրքիան չի քայքայուիր, եթէ Հայերը տիրանան իրենց իրաւունքին: Այսօր Հայաստանի հողերը կը մնան խոպան եւ անմշակ, Թուրքիոյ տնտեսութիւնը կեդրոնացած է արեւմտեան Անատոլուի մէջ: Իսկ Թրքապատկան հայկական հողերու ամենախոշոր հարստութիւններն են, — Տիվրիկի երկաթը, Արղնիի պղինձը, Սղերդի քարիւղը, Կապան-Մատէնի արծաթախառն կապարը, Մալաթիոյ ափիոնը եւ Կիլիկիոյ բամպակը, որոնց բոլորն ալ Սեվրի դաշնագիրը կը ձգէ Թուրքիոյ:

«Յառաջ»ի միջոցաւ մեզի խրատներ տուող անգլիացի պահպանողական դիւանագէտը կրնայ հանգիստ քնանալ: Սեվրի սահմաններով օժտուած Հայաստանը սպառնալիք մը չէ ոչ Հնդկաստանի ճանապարհին, ոչ ալ Թուրքիոյ գոյութեանը:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Անգլիացի Դատախազին ճառը

ԽՄԲ.— Անցեալ օր հրատարակեցինք ամերիկեան դատախազին՝ Ճէքսընի ճառին ամփոփումը: Ստորեւ կուտանք անգլիացի դատաւոր Սըր Հարթլի Շօքրոսի ճառին գլխաւոր մասերը.—

«Հազարամեայ գերման պետութիւնը» հիմնելու առաջադրութեամբ, Նացիները աշխատանքի լծուեցան բնաջինջ ընելու կամ յաւիտենապէս տկարացնելու համար Եւրոպայի ցեղային ու ազգային խմբաւորումները, կամ այն հաստատութիւնները — ինչպէս, օրինակ, մտաւորականութիւնը — որոնցմէ կախուած է այդ խմբաւորումներուն վերապրումը: Մէկ կողմէն գրաւեալ երկիրներու մէջ ծնունդներու քանակը կը նուազեցնէին, միւս կողմէ արուեստական միջոցներով կ'աշխատէին բարձրացնել Գերմաններու աճումը: 1941ին էր որ Զայս Ինքվարթ մշակեց նոր դրութիւն մը, Հոլանտայի աղջիկները գերման զինուորներուն յանձնելու համար: Կարելի չէ մանրամասնել Լեհաստանի մէջ գործուած խժդժութիւնները: Կայ սակայն ցեղ մը որուն բնաջնջումը կատարուեցաւ այնպիսի կատաղութեամբ որ պարտք կը սեպեմ առանձնապէս խօսիլ անոր մասին: Ըսել կ'ուզեմ Հրեաներու բնաջնջումը: Եթէ ներկայ ամբաստանեալները ուրիշ ոճիրներ ալ գործած չըլլային, կը բաւէր այս մէկը որուն մասնակից էին բոլորն ալ: Պատմութիւնը այդ արհաւիրքին նմանը տեսած չէ: Այս բնաջնջումը միայն Տ. Տ.ներու կամ Հիմլէրին գործը չէր: Բանակին հրամանատարներն ալ գործակցեցան բնաջնջումի այդ աշխատանքներուն. Քայթէլն ու Եօտլը գիտէին թէ ինչեր տեղի կ'ունենային: Ամէն զինուոր որ կը կռուէր արեւելեան ճակատին վրայ, տեղեակ էր անցուդարձին: Կառավարութեան իւրաքանչիւր անդամը ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր հրամանատար ծանօթ էր դէպքերուն: Գերման զօրավարները «դրեթէ սրտագին» յարաբերութիւններ ունէին իրարու հետ, երբ կը թաւալէին հարիւր հազարաւոր աններցուկ, անմեղ մարդոց, կիներու եւ երախաներու արեան մէջ: Միաժամանակ Աուշվիցի մէջ Հրեաներու զանգուածային կոտորածը եւ ուրիշ ջարդեր պետական ճարտարարուեստի վերածուեցան: Այս ձեւով էր որ սպաննուեցան 12 միլիոն այրեր, կիներ ու երախաներ: Ի՞նչ իրաւունք ունի մէկը որ դեր ունեցած է — նոյնիսկ անուղղակի — այս կոտորածներուն մէջ, կարեկցութիւն սպասելու մեզմէ:

1939ին գոյութիւն ունէին վեց գլխաւոր արդելարաններ — Տախաու, Զաշէնհաուզէն, Պուխէնվալտ, Մաութհաուզէն, Ֆլոսէնպուրկ եւ Ռավէնսպրիւք: Ասոնք համատարած սիսթեմի մը կորիզը կը կազմէին միայն: Արգելարաններէն իւրաքանչիւրը ունէր իր «արբանեակները» ինչպէս մոլորակ մը:

Դատաւորը յետոյ կը թուէ իւրաքանչիւր ամբաստանեալի յանցանքը:

Անկարելի է ուրանալ Կէօրինկի պատասխանատուութիւնը: Արտաքնապէս բարեմոյն — թէեւ կեղծ — ան ալ միւսներուն պէս ու անոնց չափ դեր ունեցած է այս դիւային սիսթեմին մէջ: Հէսի դերը Նացի կուսակցութեան մէջ, շատ յայտնի է: Ան չգոհացաւ միայն հրէշի գործի գլուխ բերելով, այլ ամէն ձեւով սատարեց անոր հրէշային աշխատանքներուն: Ռիպէնթրոփի գործն ալ յայտնի է: Պատմութեան մէջ ոչ ոք անոր չափ պղծեց դիւանագիտութիւնը. ո՛չ ոք անոր չափ վատօրէն դաւաճանեց: Բայց ան ալ, մնացեալներուն նման, հասարակ մարդասպան մըն է: Քայթէլ եւ Եօտլ չեն կրնար ուրանալ որ տեղեակ էին ու պատասխանատու այն գործողութեանց որոնք տեղի կ'ունենային իրենց ստորադասներուն գիտակցութեամբ եւ սրտագին գործակցութեամբ: Քալթէնպրիւնէրն ալ յանցաւոր է անշուշտ. ամէն ամիս կը ստանար կոտորածներուն տեղեկագիրը: Կասկածի կարելի չէ ենթարկել Ռօզէնպէրկի յանցանքը: Իբրեւ փիլիսոփայ և տեսաբան, ան էր որ բարեբեր հող մը պատրաստեց նացիական վարդապետութեան տարածման համար: Ֆրանք անձամբ կը խոստովանէր թէ «Մարդ չի կրնար մէկ տարուան մէջ բնաջինջ ընել բոլոր ոջիլներն ու բոլոր Հրեաները»: Ֆրիք, ներքին գործերու նախարար, չէր կրնար անտեղեակ ըլլալ Հրեաները կոտորելու քաղաքականութեան: Շթրայխէրի համար Հրեաները ջարդելու քաղաքականութիւնը իր աճաւոր փառասիրութիւնն էր եղած 25 տարիէ ի վեր: Արդէն բաւական ատեն կ'ըլլայ որ կորսնցուցեր է ապրելու իրաւունքը: Շախթի եւ Ֆունքի տնտեսական հարցերով չահագրգռուած ըլլալու պարագան չի կրնար մոռցնել տալ իրենց կատարած դերը ընդհանուր ծրագրին մէջ: Շախթի խելքն ու միջազգային դիրքը միայն կրնան աւելցնել իր ոճիրներուն անբարոյականութիւնը: Կարելի՞ է ըսել որ Տէօնից անտեղեակ էր անցուդարձին, երբ ինքն էր որ իր 600.000 նաւաստիներուն կը խօսէր «հրէութեան տարածուն թոյնին» մասին: Ռաէտէրի մատներուն վրայ արեան հետքեր չկա՞ն: Ֆօն Շիրախ այն ողորմելին էր որ խաթարեց միլիոնաւոր անմեղ գերմանացի պատանիները: Փափէն, ինչպէս նաեւ Նէօրաթ — որուն գործունէութիւնը Չեխոսլովաքիոյ մէջ ոչ մէկ դութ կը թելադրէ — Ռաէտէրի չափ յանցաւոր են: Զայս Ինքվա՞րթ — բայց դուք կը յիշէք այն հրահանգները զորս Կէօրինկ իրեն կուտար 1938 Մարտ 26ին՝ Աւստրիոյ մէջ հակահրեայ միջոցներ ձեռք առնելու մասին ու նաեւ այն տեղեկագիրը զոր Նոյեմբեր 12ին իր ստորադասներէն մէկը Պերլին կ'ուղարկէր պատմելու համար այն յառաջդիմութիւնը որ կատարուած էր այդ գետնին վրայ: Շփէր անձամբ խոստովանեցաւ թէ իր աշխատաւորներու զօրաշարժով յաջողած էր 14 միլիոն օտար բանուորներ ունենալ իր հրամանին տակ: Նէօրաթ անձամբ յայտնեց այս դատարանին որ ինք Հիթլէրի կառավարութեան մէջ մտած էր որպէսզի այս վերջինը ըլլար աւելի խաղաղասէր ու պարկեշտ. բայց պաշտօնի գլուխ անցնելէն քանի մը շաբաթ ետքը արդէն գիտէր որ Հրեաները կը հալածուէին: Ֆրիթշէի պաշտօնն էր այնպէս կազմակերպել մամուլը որ ան դառնար «քարոզչական միայնուն նախարարութիւն» մը:

Անգլիացի դատաւորը յետոյ կը յիշէ Կէօթէի այն բառերը որոնցմով յայտնի գրագէտը կը հաւաստէր իր վախը թէ ճակատագիրը օրին մէկը պիտի հարուածէ գերման ժողովուրդը — «Պիտի հարուածէ, որովհետեւ անոնք, Գերմանները, իրենց դէմ կը դաւաճանեն ու չեն ուզեր ըլլալ ինչ որ են: Ցաւալի բան է որ անոնք անծանօթ են ճշմարտութեան հրապոյրին: Ցաւալի է որ մշուշը, ծուխն ու տարապայման անչափաւորութիւնը այնքան սիրելի են իրենց: Սրտակեղեք երեւոյթ է որ անոնք միամտօրէն անձնատուր կ'ըլլան այն սրիկային որ կը գրգռէ իրենց ամէնէն ստորին բնազդները, կ'ամրապնդէ իրենց մոլութիւնները եւ կը

ՈՏՔԻ՛ ՔՈՅՐ ԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ՚ՈՒԶԷ ԱՊՐԻԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԻՐ ՀԱՒԱՏՔԻՆ ԵՒ ՀԱՆՃԱՐԻՆ

ԽՄԲ. — Աhաւասիկ « **Femmes Françaises** » շաբաթաթերթին յօդուածին այն մասը որ կը վերաբերի հայկական ջարդերուն։ Երկրորդ մասը՝ ֆրանսերէն՝ հրատարակեցինք շաբաթ օր. —

Պատմութիւն մը կայ զոր կ՚ուզեմ պատմել ձեզի։ Պատմութիւնը երկրի մը որ շատ քիչ երիտասարդներ գիտեն այսօր, եւ որ սակայն ջերմապէս հետաքրքրած է մեր հայրերը անցեալին մէջ եւ Անաթօլ Ֆրանսին ներշնչած յուզիչ էջեր։

ՀԷՔԵԱԹԻ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆ

Հայաստանի մասին խօսուիլը լսեցի Լուիզ Աղարաճեանէն, Թաղային դպրոցի փոքրիկ բարեկամուհիս, գեղեցիկ պզտիկ աղջիկ մը, այնքան առատ խարտեաշ մազերով որ հիւանդապահուհին կշռած ատեն ստիպուած էր կտրել... որովհետեւ ծանրաբեռնած էին իր անուշիկ եւ ուշիմ գլուխը։

Շատ անգամ անոր տունը կ՚անցընէի հինգշաբթի օրերը։ Հայրը սպաննուած էր Թուրքերու կողմէ 1917ի մեծ ջարդերուն։ Մայրը վերամուսնացած էր կերպասեղէնի վաճառականի մը հետ եւ ունէր Թխորակ, գանգրահեր մանչուկ մը։ Անոնց հայրենակիցներէն շատեր կուգային այս հիւրընկալ եւ համակրելի տունը, եւ մանրանկար դաշտաւթներու մէջ սուրճը խմած ատեն, կ՚ոգեկոչէին իրենց հայրենիքը իբրեւ դրախտ կորուսեալ։ Երբեմն ձայները կը ցածնային, կը խուլնային...

Սեւազգեստ կիներ անկիւն մը նստած՝ աղօթքներ կը մրմնջէին։ Լուիզը ինծի կը բացատրէր.— « Այն մեծ խաչով ծեր կինը կը տեսնե՞ս, Թուրքերը սպաննած են անոր երկու տղաքը, ամուսինը եւ հայրը։ Եւ միւս կինը, մայրիկին քովինը, սպաննած են զաւակը եւ ամուսինը։ Եւ իմ հայրս ալ սպաննուած է։ Այն ատեն ես երախայ էի, մայրս, ես եւ մեծ մայրս մառանի մը մէջ պահուած էինք, եւ այդպէս ջարդերէն ազատեցանք։ Մօրեղբայրս օգնած է յետոյ ապրելու եւ Ֆրանսա ապաստանելու »։

Բոլոր այս պատմութիւնները սարսափով մտիկ կ՚ընէի եւ իմ դպրոցական խարտեաշ բարեկամուհիս կը թուէր հէքեաթի հերոսուհի մը, հրաշքով մը ազատած վիշապին ճանկէն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԻ ԳՈՐԾ, ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Հայկական ջարդերը... ԺԵ. դարէն մինչեւ ԺԹ. Թուրքիա եւ Իրան կ՚արշաւեն եւ կ՚աւերեն քրիստոնեայ Հայաստանը, շատ հին քաղաքակրթութեամբ երկիր մը եւ ի վերջոյ իրենց մէջ կը բաժնեն զայն։

Եւրոպան հանդիսատես կ՚ըլլայ պարբերական եւ արիւնալի ջարդերու։ 1894ին (խմբ. — 1895-96) 300.000էն աւելի Հայեր կ՚անհետանան Թրքական Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ գաւառներուն մէջ։ 1909ին, 30.000 Հայեր կը սպաննուին, Թուրքերու ոճիրները եւ յափշտակութիւնները անպատիժ կը մնան, վերածուելով քաղաքական դրութեան մը։

Արեւմտեան պետութիւնները, ինչպէս նաեւ Ռուսիա ի վերջոյ կը յուզուին Հայերու եղերական վիճակէն, եւ կ՚որոշեն բարենորոգման ծրագիր մը ներկայացնել Սուլթանին։ Երկու քննիչներ կը նշանակուին գործադրութեան հսկելու համար։

Բայց ահա կը պայթի 1914ի պատերազմը։ Թուրքիա անմիջապէս Գերմանիոյ կողմը կ՚անցնի եւ կը վտարէ երկու Եւրոպացի քննիչները։ Ջարդերը կը վերսկսին շատ աւելի ծաւալուն, որովհետեւ Հայերը չեն ծածկեր իրենց համակրանքը Համաձայնականներուն հանդէպ որ փոքր եւ ճնշուած ազգերու պաշտպան հռչակած էր իրենք զիրենք։

Կիլիկիոյ մէջ, Արեւելեան Լեգէոնը հազարաւոր Հայեր կը հաւաքէ Ֆրանսական վերին հրամանատարութեան տակ։ Ռուսիոյ մէջ 200.000 Հայեր կը կռուին պատերազմի առաջին իսկ օրէն։

Միւս կողմէ 30.000 Հայեր պատերազմի առաջին օրէն իսկ կ՚ապաստանին Կովկասի բարձունքները եւ կը կազմեն արձակաղէն գունդ մը, հրամանատարութեամբ ազգ. հերոս Անդրանիկի որ յետագային կը նշանակուի զօրավար ռուսական կառավարութեան, եւ Պատուոյ Լեգէոնի սպայ՝ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ։ Անոնք անդադար կը նեղեն Թրքական զօրքերը, ութ ամիս ուշացնելով Բաղտի գրաւումը։

Թրքական կառավարութիւնը վրէժ լուծելու համար այս դիմադրութենէն, կը ջարդէ մօտ մէկ միլիոն այրեր, կիներ եւ մանուկներ։

«Հայկակ. ջարդերը սարքուեցան և զարգացան ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ, գերմանական զօրաշարժի միեւնոյն տեւականութեամբ։ *Գործը՝ Թրքական, մեթոտը՝ գերմանական։*

Արեան եւ տառապանքի այս գործին մէջ, կը տեսնենք ամէն տեղ, Գերմանիոյ ձեռքը։ Անիկա ի յայտ կուգայ այն ծրագրին մէջ որ իբրեւ նախաբան ծառայեց ջարդերուն, ամբողջ հայ ժողովուրդին աքսորը դէպի Հարաւ... », կը գրէր այն շրջանին Փոլ Փէնլըվէ։

ՋԱՀԱՆԴԱԳԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Լսեցէք վկայի մը պատմածը, արդեօք չի՞ յիշեցներ ձեզի հիթլերական Փաշականներու բնաջնջման մեթոտները։

— « Ինչ որ կը տեսնենք Հալէպի մէջ, մեծ ողբերգութեան վերջին արարն է միայն, պզտիկ մաս մը այն արհաւիրքէն որ կը տիրէ Թուրքիոյ միւս շրջաններուն մէջ։ Պաղտատի շոգեկառքի երկաթուղիներ, իրենց ճամբորդութենէն վերադարձին, կը զեկուցանեն թէ իրենց ճամբուն վրայ հանդիպած են տարագրեալներու կարաւաններու։ Ասոնցմէ մէկը, (M. Greif, Հալէպ) կը պատմէ թէ Թէլ Ապիատի եւ Ռէս իւլ Այնի ճամբու երկայնքին, բռնաբարուած կիներու դիակներ ցանգուածօրէն փռուած էին գետինը։ Ուրիշ մը (M. Spicker, Հալէպ) տեսած է որ Թուրքերը իրարու կը կապէին Հայերը, ամէնուն վրայ մէկէն զէնք կը պարպէին եւ խնդալով կը հեռանային, մինչ իրենց զոհերը յամրօրէն կը մեռնէին ահռելի ջղաձգութիւններու մէջ...

« Ուրֆայի հիւանդանոցը կը գտնուի պզտիկ աղջիկ մը որուն երկու ձեռքերը կտրուած են։ Մուսուլէն Պ. Holstein Հալէպի մօտ գիւղի մը մէջ տեսած է փոսեր որոնք լեցուած էին Հայերու դիակներով։ Գիւղին Արաբները անոր պատմած են թէ այդ Հայերը սպաննած են կառավարութեան հրամանով։ Մէկը կը պարծենար թէ ութ հոգի սպաննած է։ Հալէպի շատ մը տուներուն մէջ՝ ուր քրիստոնեաներ կը բնակին, կը գտնէի հայ մանկամարդ աղջիկներ, որոնք դիպուածով մահէն ազատած էին, ուժասպառ ճամբան կանգ առնելով եւ մեռած կարծուելով, երբ կարաւանը կը շարունակէր ճամբան, եւ կամ Եւրոպացիներ քանի մը մառքի փոխարէն գներ էին զանոնք անպատուող Թուրք զինուորէն։ Գրեթէ բոլորը խելագարներու կը նմանէին։ Շատեր տեսած էին իրենց ծնողներուն մորթուիլը Թուրքերու կողմէ։ Այս խեղճերէն կը ճանչնամ շատեր որոնց բերնէն ամիսներով խօսք չկրցանք առնել եւ զայն ոչ մէկ բան կրնար խնդացնել։ Տասներչորս տարեկան պզտիկ աղջիկ մը ամբողջ գիշերը այնքան շատ Թուրք զինուորներու կողմէ լլկուած էր որ խելքը կորսնցուցած էր։ Կը տեսնէի զայն հրակէզ շրթներով, խենթի պէս կը գալարուէր անկողինին վրայ։ Մեծ դժուարութեամբ կրցայ քիչ մը ջուր խմցնել։

Ինծի ծանօթ մը տեսած է որ Թուրք մը կը քաշէր երախան իր մօրը գրկէն եւ պատին զարնելով կը ջախջախէր։

Աւելի զարհուրելի դէպքեր Ալեքսանտրէթի, Հալէպի, Մուսուլի գերմանական հիւպատոսարաններէն հաղորդուած են Պոլսոյ դեսպանատունը։ Այդ հիւպատոսներուն կարծիքով մէկ միլիոն Հայեր կորսուած են ջարդերուն մէջ, այս վերջին ամիսներու ընթացքին։ Անոնցմէ կէսը կիներ եւ մանուկներ են, սպաննուած կամ անօթութենէ մեռած։

LISE RICOL

սորվեցնէ իրենց չփոթել ազգային զգացումը կեղծիքի ու վայրագութեան հետ »։

Ինչպի՛սի մարգարէութեամբ կ՚հօթէ արտասաներ է այս բառերը, դիտել կուտայ դատաւորը. ներկայ ամբաստանեալները ինկածէս այն սրիկաներն են որ ըրին այդ բաները։

Պետութիւն եւ օրէնք շինուած են մարդուն համար որպէսզի ան, անոնց միջոցաւ, ապրի կեանքերուն լաւագոյնը, իրագործէ բարձր իտէալ մը՝ ամենամեծ արժանաւորութեամբ։ Ուրեմն, հիմա երբ մարդկութիւնը, կրելէ վերջ այն տառապանքները որոնց ենթարկուեցաւ, կ՚աշխատի երկրագունդիս բոլոր երկիրներուն մէջ վերահաստատել ազատութիւնը, սէրը եւ իրերհասկացողութիւնը, կուգայ յայտարարել այս դատարանին մէջ — այսպէս են մեր օրէնքները եւ անոնք են որ պիտի յաղթեն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին հրամանատարը, զօր. Քլէյ, յայտարարեց թէ ընդամէնը 7000 զինուորով կը կառավարեն իրենց գրաւած հողամասը, մէջն ըլլալով յետին կառավարը։ Վերջերս ֆրանսական շրջանին հրամանատարութեան մէկ բանբերը կ՚ըսէր թէ նուազագոյն զօրքն ունին, 10.500 հոգի։ Անգլիական շրջանին զինուորները կը հաշուեն 20.000 այր եւ կին։ Ամերիկացի հրամանատարը այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ « շատ մը սխալներ գործեցին եւ դեռ պիտի գործեն։ Բնական է այս, այնքան լայն գործողութեան մը մէջ»։ Ամերիկեան իշխանութեան գլխաւոր գործերէն մէկն եղած է զինաթափումը եւ Արեւելեան Եւրոպայէն արտաքսուած 700.00 Գերմաններու տեղաւորումը։ Զօրավարին կարծիքով, տասը տարի պէտք է անցնի, հասկնալու համար ժողովրդապետութեան յաջողութիւնը կամ ձախողանքը։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ Արհեստակցական Միութիւնները 24 ժամ գործադուլ հռչակեցին, բողոքելու համար Աթէնքի Աշխատանքի Դաշնակցութեան մէջ կատարուած պետական միջամտութեան դէմ։ Կառավարութիւնը նոր վարչութիւն մը կազմած է։

Անգլեւռուս մրցակցութիւնը ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ. —

Մռայլ ու անհաճոյ քաղաքական մրցակցութիւն մը տեղի կ՚ունենայ ներկայիս Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ՝ Միջին Արեւելքի մէջ։ Մրցակցութիւն մը՝ չափազանց անհամ որուն մէջ տեղական պաշտօնէութեան ապականումը, ժողովուրդներու իրական բաղձանքները եւ ուժի տեւական սպառնալիքը գլխաւոր զէնքերն են։ Իրաւ է որ այս մրցակցութեան արտաքին նշանները շատ հազուադէպ կերպով լոյս կը տեսնեն օտար մամուլին մէջ, եւ սակայն անոր հետեւանքները կրնան վճռական իմաստ մը ունենալ թէ Ամերիկայի եւ թէ Անգլիացիներուն ու Ռուսերուն համար։

Պայքարը ծնունդ առաւ Իրանէն, թէեւ չի սահմանափակուիր միայն այդ դժբախտ երկրին մէջ։ Ռուսերը միշտ յարձակողական դիրքին վրայ են եւ այն հնարքը զոր ի գործ կը դնեն, կը յատկանշէ այսօրուան խորհրդային ուղղութեան մեթոտները։

Ռուսիոյ գլխաւոր զէնքն է ձախակողմեան Թուտէհ կուսակցութիւնը Իրանի մէջ եւ անոր համարժէքը՝ Իրաքի մէջ։ Մոսկուա չի քաջալերեր հիմա իրանեան Ատրպատականի ինքնավարութիւնը որ արդէն իր դերը կատարեց՝ Իրանի ճամբով ամբողջ Միջին Արեւելքը իր առջեւ բանալով։ Ռուսերը հիմա այլեւս «տեղաւորուած» են Իրանի մէջ։ Անոնք իրենց հակակշռին տակ առած են գաղտնի ոստիկանութիւնը բացարձակօրէն, եւ ռուսական համազգեստ կրող զինուորներն են որ կը բանեցնեն երկաթուղին։ Ատրպատականի ինքնավարական շարժումին նպատակն էր այդ շրջանը անջատել Իրանէն։ Թաւրիզի խորհրդային հիւպատոսը կը յայտարարէ հիմա անոր ղեկավարներուն թէ այլեւս պէտք չունին իրենց ստեղծած շարժումին որ խոչընդոտ մըն է այդ շրջանը ռուսական հակակշռի տակ առնելու ընդարձակ ծրագրին դէմ։ «Թուտէհ» կուսակցութիւնը այն գլխաւոր ուժն է որուն շնորհիւ պիտի իրագործուի այդ ծրագիրը։ Բազմաթիւ փաստեր կան ապացուցանելու համար թէ այս կուսակցութիւնը շատ սերտ կապեր ունի Ռուսերուն հետ։ Ամէնէն շահեկան պարագան այն հետեւանքն է որ յառաջ եկաւ ամերիկեան դեսպանին եւ կուսակցութեան ղեկավարներուն միջեւ կատարուած մտերմական բանակցութիւններէն վերջ։ Դեսպանը կ՚ուզէ իմանալ թէ կուսակցութիւնը կը հետեւ՞ի արդեօք օտար որեւէ պետութեան մը քաղաքական ուղեգծին։ Թուտէհի ղեկավարները բացէ ի բաց կը խոստովանին թէ իրենք կը նախընտրեն Ռուսիան եւ վախեր ունին Ամերիկայի դրամատիրական նպատակներէն։ Դեսպանը դիտել կուտայ որ Ամերիկա իր բոլոր կարելին ըրած է պահպանելու համար Իրանի անկախութիւնը՝ Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ։ Այս տեսակցութենէն քանի մը օր վերջ, «Փրավտա» կ՚ամբաստանէր ամերիկեան դեսպանը որ իբր թէ ըսած ըլլայ թէ « Մենք էինք որ Ռուսերը Ատրպատականէն դուրս նետեցինք »։ Թուտեհի ղեկավարները ի հարկէ անմիջապէս իրենց ռուս «աղա»ներուն տեղեկացուցած են խօսակցութեանց արդիւնքը։

Թուտեհի կողմէ սարքուած գործադուլը՝ (Անգլեւիրանեան Քարիւղի ընկ.) Խ. Միութեան կողմէ նոր զէնքերով կատարուած առաջին յարձակումն է։ Թերթերը լայնօրէն տեղ տուին այդ գործադուլի պատմութեան, բայց ո՛չ մէկ ակնարկ եղաւ այն միւս գործադուլին մասին որ տեղի ունեցաւ Քէրքիւքի մէջ (Միջագետքի բրիտանական Քարիւղի Ընկերութեան շրջանը)։ Այս գործադուլը սարքուած էր Իրաքի համապատասխան կուսակցութեան կողմէ որ կազմակերպուած էր Ռուսերուն ձեռքով, առանց աղմուկի եւ կը սպասէր այս տեսակ պատեհութեան մը։ Գործադուլին քաղաքական գոյնը երեւան ելաւ այն ատեն երբ Ընկերութիւնը ընդառաջ գնաց բանուորներու պահանջներուն, իսկ այս վերջինները պարզապէս մերժեցին եղած առաջարկները։ Գործադուլը պատրաստուած էր մեծ խնամքով եւ կը ձգտէր հարաւային Իրանի բանթողներուն հետ ձեռք ձեռքի, վտանգել Մեծն Բրիտանիոյ դիրքը Միջին Արեւելքի մէջ։

Գործադուլէն առաջ, Թուտեհի ազդեցութիւնը հարաւային Իրանի մէջ շատ ալ ծանօթ չէր։ Տեղական ոստիկանութիւնը գրեթէ անդամալոյծ վիճակի հասած էր եւ իր դերը կը կատարէր կուսակցութիւնը որ իր հաստատած դատարաններով պատիժներ կը տնօրինէր։ Սոյն իրողութիւնը թէ Ահվազի խորհրդային հիւպատոսը յանձն առած էր ի հարկին զինել բանթողները, կը հաստատէ որ Ռուսիա մատ ունէր գործադուլին կազմակերպութեան մէջ։ Եւ սակայն դաւադիրները չյաջողեցան։ Անգլիացիները հարուածը իջեցուցին՝ Մոսկուայի սպասածէն աւելի մեծ ուժգնութեամբ։ Անգլիական դեսպանը բացորոշապէս հասկցուց Իրանի վարչապետին, թէ Թուտեհը խորհրդային գործակալութիւն մըն է ու եթէ կացութիւնը այդ ձեւով շարունակուի հետեւանքը պիտի ըլլայ քաղաքացիական կռիւ մը եւ Իրանի բաժանումը։ Շնորհիւ իշխան Ֆիրուզի երկդիմի ջանքերուն, համաձայ-

գրի յանձնախումբին, ուժգին ճառով մը գանգատեցաւ թէ Մեծերը երկու սուրի մէջ դրած են փոքր պետութիւնները: Բացատրեց որ փոքրերը երբեք միտք չունին որեւէ որոշում պարտադրելու, խմբակցութիւններ կազմելով և թէ պատճառ չկայ որ Մեծերը անվստահութիւն յայտնեն: Դառնօրէն գանգատեցաւ թէ ժողովին կանոնագիրը փոքր ազգերուն դերը կը սահմանափակէ միայն յանձնարարութիւններ ընելու իրաւունքով: Պէտք է միաձայնութեան յանգիլ համոզումով եւ ոչ թէ ճնշումով: « Փոքր եւ միջին ազգերը իրաւունքներ ունին որոնք պէտք է յարգուին: Մեծ պետութիւնները պէտք է կարգ մը երաշխաւորութիւններ, նոյն իսկ առանձնաշնորհներ ստանան. բայց կը կարծեմ թէ այն ճամբան ուր մտած ենք չապահովեր իրաւունքներու եւ պարտականութեանց էական կշիռը: Մեծերը իրենք իրենց ժողով կր գումարեն եւ դաշնագիրներ կը պատրաստեն առանց մեզի հետ խորհրդակցելու. անոնք կր փորձեն մեզի պարտադրել քուէարկութեան կանոններ որոնք իրականին մէջ կը զրկեն մեզ մեր տեսակէտները ընդունելու ապահովութենէն. անոնք այս ձեւով մեզ կր դնեն հետեւեալ երկընտրանքին առջեւ, — կա՛մ ընդունիլ — հակառակ մեր համոզումին— ինչ որ իրենք որոշած են, եւ կամ քանդել համաձայնութիւն մը որուն դժուարութեամբ յանգած են: Յետոյ, այսպէս մեր ձեռքերը կապելով, կր խնդրեն քանի մը յանձնարարութիւններ ընել: Այս պարագաներուն մէջ, զարմանալի՞ է որ երբեմն ըմբոստութիւններ կը պատահին մեր մէջ: Եթէ մեր յանձնարարութիւնները մեռեալ տառ պիտի համարուին, կամ լրջօրէն նկատի պիտի չառնուին, ամբողջ կարգուսարքը պիտի քանդուի »:

Հնդկաստանի ներկայացուցիչը, Սըր Սէմուըլ, շարք մը դիտողութիւններէ վերջ, շեշտեց.— «Մենք խորապէս շահագրգռուած ենք Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովու հաստատուն կացութեամբ, հետեւաբար Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերու ճակատագիրով: Մեր քաղաքացիներէն շատերը կորսուեցան Ափրիկէի հողին վրայ: Հնդկաստան ուժգնօրէն հակառակ է գաղթավայրերու շահագործման որեւէ ձեւի»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Ցալտարիս, Յունաստանի վարչապետը, պարզելով իր երկրին կրած տառապանքները Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ կողմէ, բայց շեշտեց թէ իր կառավարութեան պահանջները բանաձեւուած չեն վրէժխնդրական ոգիով: Ահաւասիկ Յունաստանի գլխաւոր պահանջները.—

1. Հատուցում յարձակողներու պատճառած վնասներուն,— 2. Ապահովել իր հողային պահանջները Յունաստանի տալով Երկոտասան կղզիները եւ սրբագրելով պուլկարեւյունական սահմանագլուխը.— 3. Սրբագրել իր հիւսիս-արեւմտեան սահմանագլուխը Ալպանիոյ հետ, Յունաստանի ձգելով ամբողջ հիւսիսային Եպիրոսը:

Այս առթիւ խօսք առաւ նաեւ Պ. Մանուիլսքի, Ուկրայնայի արտաքին նախարարը, նախկին պետը Կոմինտէրնի որ լուծուեցաւ 1943ին: Բանախօսը առաջարկեց արդարութեամբ լուծել սահմանային խնդիրները եւ «ճեղքեր չբանալ ազգի մը կենդանի մարմնին վրայ: Այդ սխալը գործուեցաւ Թրիէսթէի մասին, Զօրս Մեծերու համաձայնութեամբ: Անհրաժեշտ է ճշգրտօրէն կարգադրել սահմանային խնդիրները, այլապէս կրնան պատճառ դառնալ պատերազմի»:

╳ Իտալական պատուիրակութիւնը հրաւէր ստացաւ պատուիրակութիւն մը ղրկելու Հաշտութեան Խորհրդաժողովին: Պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ վարչապետը, Պ. Կասպերի:

╳ Անգլիոյ վարչապետը նորէն Լոնտոն գնաց շաբաթ առտու, խորհրդակցելու համար Պաղեստինի հարցի մասին: Հաւանական է որ արտաքին նախարարը, Պէվին, Փարիզ գայ այս շաբթու, բաւական առողջացած ըլլալով:

նութիւն մը գոյացաւ վերջին պահուն եւ հիմա կասկածելի հանդարտութիւն մը կը տիրէ Հարաւային Իրանի մէջ:

Վարչապետ Ղավամի ձեռքն է կացութեան բանալին: Թէեւ հիւանդկախ ու եօթանասունամեայ ծերունի մը, ան շատ կորովի մարդ մըն է: Ունի իր ժողովրդավար կուսակցութիւնը որ, գոնէ արտաքնապէս, այնքան ձախակողմեան է որքան Թուտէհը: Տակաւին յայտնի չէ թէ իր կուսակցութիւնը Մոսկուայի ձեռքը խաղալի՞կ պիտի ըլլայ թէ, ընդհակառակն, պիտի յաջողի չէզոքացնել Թուտէհը եւ պիտի հաստատէ արտաքին ազդեցութիւններէ զերծ ձախակողմեան կառավարութիւն մը: Կացութիւնը վտանգաւոր է: Եթէ Անգլիացիները կորսնցնեն, այն ատեն պիտի վերածուի երկրորդական կամ նոյնիսկ երրորդական պետութեան մը՝ ամբողջովին ենթակայ Միացեալ Նահանգներու տնտեսութեան: Այդ պարագային մեծ պետութեանց յարաբերութիւններու խնդիրը վճռական այլափոխումներ պիտի կրէ՝ անշուշտ ի նպաստ Խ. Միութեան: Եթէ այդ ձեւով բան մը պատահի, Ռուսիա կուլ տուած պիտի ըլլայ ամէնէն խոշոր պատառը:

Երկու տող

Յառաջի օգոստ 1ի թիւով «Արմենիա»յէն արտատպուած մայիս 30ի խմբագրականին առթիւ, հրճուանքի արեւ ու բարեւ հեռաւոր Արժանթինի ընկերներուս:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, երբ Վասպուրականի տեսուչ Ռաֆայէլի եւ ընկերներու դաւադիր սպանութեամբ Թուրքը կը բանար մեր աչքերը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գործի դլուխ անցաւ ու հանդանակութիւն կատարելով հեռագրով ղրկեց Ինքնապաշտպանութեան կեդր. Մարմնին, չեզոք անձի մը պատասխանատուութեամբ: Բարձր կրօնաւորի մը ստացած ըլլալու ստորագրութիւնը հաւանաբար պահուած է հոդ հարկ եղած ձեւով: Բայց այն ատեն ալ, ինչպէս աւելի վերջ կամաւորական գունդեր պատրաստելու պարագային՝ հակադաշնակցական «Ազգային Միութիւն» անունով խմբակ մը շատ ջուրեր պղտորեց,— « Կերան, տարան զրմէն, զրմէն », « իրենց դրօշակին տակ պիտի կռուին » բարբառելով:

Եւ սակայն պատմութիւնը քալեց մեր յստակատես եւ գործնական ազգասիրութեամբ:

Այսօր միամիտ պէտք է ըլլանք տարբեր բան սպասելով, կանխաւ պարտուած մեր « հակառակորդներէն »: Անոնք անընդունակ էին նոյնիսկ տեսնելու հող, իրենց քթին տակ կազմակերպուող արաբախօս Թուրքերու չհատակութիւնները:

Կարգ մը անհատներ միշտ ալ պիտի գտնուին, իրենց ինքնութիւնը քննութեան կարօտ: Անոնք պիտի աշխատին չահագործել Բարեգործականի, եկեղեցականի, բողոքականի, կաթոլիկի, Հայրենակցականի անունները:

Կամուրջ ձգելով անցէք տիղմին վրայէն:

Մանաւանդ որ մեր ժամանակուայ Արաբկիրցի գեղջուկ տէրտէրի մը փոխարէն, դուք այսօր ունիք Գարեգին արք.ի պէս բարձր եւ ազգանուէր հովիւ մը:

Ճահիճը ոչ մէկ արեւու չի դիմանար, առաւելապէս Արժանթինի ծիրանի արեւուն: Գործերը կը պայթին ցուլի մռնչիւնէն: Գործի՛, ընկերներ, Հայրենիքը տարիք չունի:

Խ. Կ. Ն— ՎՇՏՈՒՆԻ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Սարաճօղլուի կառավարութիւնը հրաժարեցաւ: Նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ ներքին նախարար Փէքէրի: Հին նախարարներէն ոչ մէկը պիտի մասնակցի նոր կառավարութեան, բացի արտաքին նախարար Պ. Հասան Սաքայէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Ժողովին անդամ ընտրուած է նաեւ Հայ մը, Տօքթ. Գ. Քէչիչեան: Այս անգամ ձախողած է Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան), որ իր ընտրական յայտարարութեան մէջ կ'ըսէր, — « Փոքրամասնութիւններ չկան Թուրքիոյ մէջ, այլ Թիւրքօղլու Թիւրքեր»: Անշուշտ մէկն ալ ինք:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացաւ շաբաթ օր եւ աշխատանքները վերսկսան կիրակի առտու ժամը 4ին: Մեր բաժանորդները միասին պիտի ստանան շաբաթ և կիրակի օրուան թիւերը, իսկ այսօրուանը՝ սովորականին պէս: Թերթերը կր հաստատեն թէ գործադուլը սարքած էր մասնաւոր կոմիտէ մը եւ ոչ թէ Թղթատարական Դաշնակցութիւնը, որուն դէմ պայքար կը մղուի այս միջոցին: Պաշտօնեաները կ'ուզեն գոհացում ստանալ միւս պետական պաշտօնեաներուն պէս: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ 1914ին թղթատարական պաշտօնեայ մը եւ կաղի պաշտօնեայ մը գրեթէ նոյն թոշակը կը ստանային. մինչդեռ հիմա թղթատարական պաշտօնեան կը ստանայ 4.500 Ֆրանք, իսկ կազի պաշտօնեան՝ գրեթէ 9.000 Ֆրանք:

ՀԱՐԱՒ. ԻՐԱՆԻ մէջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով, անգլ. զօրք ղրկուեցաւ Պասրա, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառեց: Այս առթիւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը կր յայտարարէ թէ պարզապէս զինուորներու տեղափոխութիւն է որ կր կատարուի: Ղրկուած զօրամասերուն հաւասար թիւով զօրախումբեր պիտի քաշուին: Իրանի կառավարութիւնը մտահոգութեան մատնուած էր այս հարցին առթիւ, վախնալով որ անգլ. նոր ուժերը իր երկիրը կր մտնեն: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ազդարարէր թէ Միացեալ Ազգերու դաշինքին համաձայն, Իրան երբեք թոյլ պիտի չտայ որ օտար միջամտութիւն կատարուի իր ներքին գործերուն մէջ: Պասրա 40 մղոն հեռու է հարաւային Իրանի Ապատան քաղաքէն ուր կը գտնուին Անգլեւիրանեան Քարիւղի Ընկերութեան զտարանները: Վերջերս գործադուլ մը տեղի ունեցաւ որուն կը մասնակցէին 50.000 բանուորներ: Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան եւ Իրանի կառավարութիւնը պաշարման վիճակ հռչակեց:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին մէջ ձերբակալուեցան երկու ռուս տեղակալներ, բայց յետոյ յանձնուեցան խորհրդային իշխանութեանց: Այս առթիւ ամերիկեան հրամանատարութիւնը կը յայտարարէ թէ երկու զինուորները փորձեր էին լրտեսութիւն կատարել, ստիպելով ամերիկեան բանակին գերման պաշտօնեաները որ գաղտնի տեղեկութիւններ յանձնեն: Երկու տեղակալները քաղաքային հագուստ հագած էին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Թէլ-Ավիվի հրէական աւանին մէջ կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, որոնք տեւեցին չորս օր, ձերբակալուեցան 762 հոգի, 22ը կին: Համագումար 102.000 հոգի «մաղուած էին»: Կալանաւորներուն առ նուազն 60ը կը համարուին ահաբեկիչներ, մեծ մասը կեղծ անուններով, այնպէս որ դժուար է ճշտել ամէն մէկուն ինքնութիւնը: — Շարունակ նաւեր կը հասնին հրեայ գաղթականներով, Պաղեստին մտնելու համար: — Հրէական գործակալութեան պատուիրակներ հասած են Փարիզ, ժողով գումարելու համար:

ՍՈՒՏԱՆԻ ԲԱՄՊԱԿԻ բանուորները, 20.000 հոգի, գործադուլ հռչակեցին, յաւելում պահանջելով: Բամպակի հունձքը վտանգուած է:

ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲԻ վերջին փորձին առթիւ տեղեկագիր մը հրատարակուեցաւ, որուն համաձայն հինգ միլիոն թոն ջուր օդին մէջ բարձրացած էր 1800 մեթր բարձրութեամբ եւ 700 մեթր լայնութեամբ: Ճառագայթներու արձակած ուժը հաւասար էր քանի մը հարիւր թոն ռատիումի: Ունէ մարդ որ քանի մր վայրկեան ենթարկուած էր այդ ճառագայթներուն, կը մեռնէր քանի մը օրէն կամ շաբաթէն: Կատարուած փորձերէն կը հետեւի որ ամբողջ ազգեր եւ նոյն ինքն քաղաքակրթութիւնը կրնայ ամբողջովին կործանիլ, եթէ հիւլէ-ռումբը գործածուի պատերազմի մը մէջ: Երկու ռումբեր բաւական են ամբողջ նաւատորմիղ մը ոչնչացնելու:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ պիտի ծախուին օգոստոս 10էն սկսեալ: Այս տոմսակները երթուդարձի համար են, մէկ ամսուան, 20 % զեղչով (Գ. կարգ): Միեւնոյն ընտանիքին անդամները պարտաւոր են միասին մեկնիլ, բայց կրնան վերադառնալ երկու խումբով: Տոմսակները ստանալու համար պէտք է խնդրագիր տալ գործատիրոջ վկայութեամբ եւ ներկայացնելով ընկերային ապահովագրութեան տետրը: Հարցարանները պիտի բաժնուին կայարանները: Կառախումբերը եռապատկուած ըլլալով հանդերձ, անհամար բազմութիւններ պոչ կը կապեն առտուն կանուխէն:

ԵՐԵՔ ԼԻՏՐ ԳԻՆԻ պիտի բաժնուի օգոստոս ամսուն: Այժմ բաժնուած 2 լիտրը առ հաշիւ է:

400 ՔԻԼՕ յաւելուածական փայտ ստանալու համար տոմսեր կր բաժնուին օգոստոս 1էն սկսեալ, օգոստոսի թիւ 2 կտրօնով: Պէտք է ստանալ հոկտ. 1էն առաջ:

ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐԸ հետզհետէ կ'արձակուին Անգլիայէն: Քսան հազար հոգի եւս Գերմանիա պիտի ղրկուին այս օրերս: Մինչեւ հիմա արձակուած են 56.000 գերիներ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Քռուազա, հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն 1946 յուլիս 1էն սկսեալ ջնջուած է կիներու աշխատավարձքին 10% զեղչը: Հաւասար աշխատանք, հաւասար վճարում:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 7 Août 1946 Չորեքշաբթի 7 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9769 – Նոր շրջան թիւ 408 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

Հեռագիրը հաղորդեց թէ Սարաճօղլուի դահլիճը հրաժարեցաւ: Թուրքիոյ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուած է Ներքին Նախարար Րէճէպ Փէքէրի, որ երբեմն տխրաբար կը վարէր Հալքի ընդհ. քարտուղարութիւնը: Հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ նախկին նախարարներէն ոչ մէկը պիտի առնուի նոր դահլիճին մէջ, բացի արտաքին նախարար Հասան Սաքայէն:

Տարբեր պարագաներու մէջ՝ սովորական դէպք մը պիտի համարուէր այս հրաժարումը: Մանաւանդ որ, երեսփ. նոր ընտրութիւններ կատարուեցան, եւ դահլիճը պարտաւոր էր իր հրաժարականը ներկայացնել:

Այս անգամ որոշ իմաստ կը ներկայացնէ կառավարական փոփոխութիւնը: Եւ ատոր համար ալ, կ'արժէ ակնարկ մը եւս նետել վերջին ընտրութեանց վրայ:

Ճիշդ է որ Հալքը մեծամասնութիւն շահեցաւ, մանաւորապէս արեւելեան նահանգներուն մէջ: Բայց եւ այնպէս, լայն ճեղքեր բացուած են իր լայնքէն եւ խորքէն, իբրեւ հետեւանք ընտրական փոթորիկին:

Քսան տարիէ ի վեր, ոչ մէկ ատեն այսքան մոլեգնութեան հասած էր պայքարը, զանազան հոսանքներու մէջ: Իբրեւ միահեծան տէր-տիրական, Մ. Քէմալի հիմնած կուսակցութիւնը բերան բանալ չէր տար ընդդիմադիրներուն:

Բայց, պատերազմը եւ յաղթականներուն ճնշումը ստիպեցին որ բան մը փոխուի Թուրքիոյ մէջ ալ: Եւ Անգարա հարկադրուեցաւ երկաստիճան ընտրութեան փոխարէն հաստատել միաստիճան, ուղղակի եւ իբրեւ թէ գաղտնի քուէարկութիւն: Ժողովրդապետութի՛ւն:

Ընդդիմադիրները որոշ ազատութիւններ վայելեցին, աննախընթաց մերկացումներ կատարելով Հալքի եւ կառավարութեան բռնութեանց դէմ:

Երբ քուէարկութիւնը կատարուեցաւ, այնպիսի զեղծումներ պարզուեցան որ, Սպայակոյտի նախկին պետը եւ Աթաթիւրքի զինակիցը, մարէշալ Ֆէվզի Չաքմաք անգամ ըմբոստացաւ եւ բողոքագիր մը ուղղեց, Ճէլալ Պայարի հետ: Կուսակցութիւնը պատասխանեց... դադարման դատապարտելով այդ բողոքագիրները հրատարակող թերթերը:

Տարակոյս չկայ թէ լուրջ տագնապի մը մատնուած էր երբեմնի ամենակարող Հալքը: Այն աստիճան որ, ահաբեկումներ անգամ տեղի ունեցան: (Այտընի նահանգին մէջ սպաննուեցան Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը եւ գիւղացի մը, իսկ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ուսուցիչ մը):

Ահուսարսափին հետ, ծաղրական մարզանքներ ալ կը կատարէին Հալքի կուսակիցները:

Այսպէս, Իզմիրի մէջ երկու կիներ, մէկը՝ Հալքի ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն, միւսը դայեակ մը, տունէ տուն պտտելով ազդարարեր են.

— «Չըլլայ որ քուէ տաք Դեմոկրատներուն. անոնք թշնամիին գործակիցներն են: Եթէ քուէ տաք, ընտրութեան յաջորդ օրն իսկ ութսուն հազար Հայեր եւ հարիւր հազար Ռուսեր պիտի գան մեր երկիրը, թալանի պիտի տան եւ պիտի քանդեն բոլոր արժէքները»:

Թուրքերէն թերթ մը կը պատմէ թէ Էյուպի մէջ (Պոլիս) Հալքի կուսակիցները խմբովին շրջելով թաղին մէջ, պատմեր են թէ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը 1½ միլիոն ոսկի առնելով Ռուսիայէն, Էյուպը ծախեր է, թէ Սուլթան Ահմէտի հրապարակէն պիտի կախուին, եթէ ձայն չտան Հալքին եւ այլն:

Ընտրութենէն մէկ օր առաջ, Յուլիս 20ին, «Սօն Թէլէկրաֆ»ի խմբագրապետը կ'ազդարարէր՝

— «Ճէլալ Պայարի կուսակիցները Մոսկուայի հինգերորդ թեւը դարձան: Անոնց նպատակն է Նեղուցները, Իսթանպուլը, Կարսը, Արտահանը, Հաթայը (Սանճաք), Ատանան (Կիլիկիա), Տիարպաքըրը եւ Արեւելքը ասոր անոր նուիրելով, կարմիր հանրապետութիւն մը հիմնել: Ռուսերուն նպատակն է երկիրը ներսէն փցնել» եւն:

Որքան ալ զաւեշտական թուին այս խուժանավարութիւնները, խոր տպաւորութիւն կը գործեն ամբոխին վրայ, որ ամէն բանի կը հաւատայ, աշխարհի այս մռայլ կացութեան մէջ:

Ի՞նչպէս չհաւատայ, երբ Անգարան ինքն անգամ շարք մը անակնկալներ կը նախատեսէ, խոր մտահոգութեամբ: Շ.

Օ Ր Ը Օ Ր Ի Ն

ՀԱՅ ՄԸ ԱՒԵԼԻ, ՀԱՅ ՄԸ ՊԱԿԱՍ

Կարդացինք անշուշտ այն զարհուրելի արկածը որուն զոհ գացին երեք հայ պատանիներ Ռոման-վալանս ճամբուն վրայ: Դէպքը ինքնին այնքան սրտաճմլիկ էր որ, աւելորդ է որեւէ խորհրդածութիւն:

Բայց ես խորհրդածեցի սա վերի երկու բառերուն համար: Ոչ թէ Հայ, այլ մարդ ըլլալուս համար: Եւ, ի՞նչ մեղքս պահեմ, ամչցայ: Այդ բառերը արտասանող թշուառականին մասին չէր իմ զայրոյթս: Ոչ ալ ազգային ջիղս շարժեցաւ: Երբեք չյուզուեցայ որ մարդիկ կրնան այդ կարգի բառեր արտասանել երբեք ջախջախուած երիտասարդ կեանքերու, եւ անոնց մայրերուն արցունքին առջեւ:

Յուզումս զսպած, սկսայ հաշուել մարդկային կեանքին արժէքը, եւ խոշոր զերօ մը դրի առջեւը: Մի հարցնէք—«Երբէ՞ն ի վեր»: Դեռ 1914-915-ին սորվեր էի «մէկ Հայ աւելի մէկ Հայ պակաս»ին նշանակութիւնը: Նոյնիսկ գիտէի թէ նժարին մէկ կողմը հաւ մը, միւս կողմը երիտասարդի մը կեանքը նոյն էր բոլոր քաղաքակրթուած եւ ճէնթըլմէն մարդոց համար:

Անկէ ի վեր ինչե՞ր չեկան աւելցնել իմ գիտական պաշարս ու ճոխացնել միտքս, մարդու արժէքի մասին: Ինչե՞ր չլսեցի մարդու իսկ բերնէն, երբ հարիւր հազարաւորներ մէկ ակնթարթի մէջ կը մահանային ռումբով, փոփորով, կազով կամ գնդակներով: Ի՞նչ անուշ օրօրներով կը քնացրնէին մնացածները յանուն հայրենիքին, ազգին, ցեղին կամ քաղաքակրթութեան:

Թագ ու պսակ գիտական նոր գիւտեր ալ եկան մարդուն կեանքին արժէքը փոխել: Ա՛լ զերօն քիչ էր անոր չափն ու կշիռը ցոյց տալու համար:

Մարդը, զանցառելի արժէք, սկսաւ սուգ պահել իր մուկերուն, այծերուն և խոզերուն համար. երբ ոչ միայն իր սիրածները մեկներ էին առյաւէտ, այլ եւ իր գիւղը, իր քաղաքը, իր երկիրն ալ կը պարպուէր, յանուն ... քաղաքակրթութեան:

Եւ չեմ գիտեր ի՞նչպէս եղաւ որ, ես ալ սկսայ կրկնել — «Մէկ մարդ աւելի, մէկ մարդ պակաս...»

ՍՕՍԻ

Ներգաղթը Սուրիա-Լիբանանէն

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐ

ԽՄԲ.— Մէկ ամիսէ ի վեր թերթ ստացած չէինք Սուրիա-Լիբանանէն: Երէկ թղթաբերը յանձնեց դէզ մը,— մէկ ամսուան թերթեր, ամէնէն նորը՝ մինչեւ Յուլիս 20: Կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Յուլիս 12ին, ուրբաթ իրիկուն ժամը 6ին «Ռուսիա» նաւը մեկնեցաւ, փոխադրելով Ներգաղթի երրորդ կարաւանը, որ կը բաղկանար 2300 հալէպահայ եւ պէյրութահայ ներգաղթողներէ: Ողջերթի համար նաւամատոյց եկած էին մեծ թիւով Հայեր: Շատեր նաւակներով հետեւեցան նաւին, որ կամաց կամաց անյայտացաւ արեւի վերջին ցոլքերուն հետ:

Կ'ըսուի թէ մօտերս Պէյրութ պիտի հասնի ռուսական ուրիշ նաւ մը, փոխադրելու համար ներգաղթողները: Չորրորդ կարաւանի պատրաստութեան աշխատանքը սկսած է, որուն մաս պիտի կազմեն Դամասկոսի եւ Լիբանանի շրջաններու ներգաղթողները:

«Ռուսիա» շոգենաւը, որ Գ. կարաւանը փոխադրեց, նախապէս կը պատկանէր գերման առեւտրական նաւատորմին:

✱

Դամասկոսէն կը հեռագրեն ֆրանսական թերթերու.— Ներգաղթի հայկական կոմիտէն յայտարարեց թէ 35.000 հոգի պիտի վերադառնան Հայաստան, մինչեւ յուլիսի վերջը: (ԽՄԲ. — Ապահովաբար ըսել կ'ուզէ՝ մինչեւ տարուան վերջը, ինչպէս կը հաղորդէր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան շաբաթաթերթը, 40.000 հաշուելով գաղթողներուն թիւը:

✕ Յունաստանի Ա. կարաւանը մեկնած է Յուլիս 28ին (700 հոգի):

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պա՞րզ թէ երկու երրորդ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովը երկուշաբթի օր կրկին քննեց քուէարկութեան խնդիրը,—պա՞րզ մեծամասնութեամբ թէ երկու երրորդով: Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան մինչեւ գիշերը ուշ ատեն: Փոքր պետութիւններուն մէկ մասը կ'առաջարկէր բաւական սեպել պարզ մեծամասնութիւնը, Չորսերու Խորհուրդին յղելու համար որեւէ յանձնարարութիւն: Այս ակադեմական հարցի մասին երեք ժամ վիճաբանեցան առտուն, երեք ժամ՝ կէսօրէն վերջը, եւ քանի մը ժամ ալ գիշերը: Խորհրդային պատուիրակութիւնը կը պնդէր երկու երրորդի մեծամասնութեան վրայ: Վիճաբանութիւնները մերթ կը սաստկանային Մեծերուն եւ փոքրերուն միջեւ: Պահ մը սուր հանգամանք ստացան նաեւ Պ. Պ. Մոլոթովի եւ Պըրնսի միջեւ: Եթէ պարզ մեծամասնութեան սկզբունքը ընդունուէր, տասնըմէկ քուէն — կէսէն մէկ աւելի — բաւական պիտի համարուէր. իսկ երկու երրորդի մեծամասնութեան համար անհրաժեշտ է 14 ձայն:

Գիշերուան նիստին մէջ, Պ. Մոլոթով դիտել տուաւ թէ Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը «քուէներու խաղ մը» կը փորձէ եւ թէ անգլեւսաքսոն պատուիրակութիւնները իրաւունք չունին հեղելու Չորսերու Խորհուրդին որոշումէն: Ընդհարումը անխուսափելի պիտի ըլլար, եթէ նիստը չյետաձգուէր, Պ. Վիշինսկիի առաջարկով, որուն ձայնակցեցաւ կանոնագրի յանձնաժողովին նախագահը, Պ. Սփաք: Հարաւ. Ափրիկէի եւ Աւստրալիոյ պատուիրակներ պահանջեցին որ ժողովը շարունակուի. բայց ի վերջոյ որոշուեցաւ վիճաբանութիւնները յետաձգել երեքշաբթի առտուան:

Պ. Մոլոթով իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ չի հասկնար ամերիկեան պատուիրակութեան բռնած դիրքը եւ վախ յայտնեց թէ քանի որ ան կը նահանջէ երկու երրորդի մեծամասնութեան հարցին մէջ, կրնայ Չորսերու միւս որոշումներէն ալ հեղիլ: Յիշեցուց թէ երկու երրորդի մեծամասնութիւնը ընդունուած էր Սան Ֆրանչիսքոյի խորհրդաժողովին մէջ, երբ կը ստեղծուէր Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը: Իր կարծիքով, եթէ ընդունուի պարզ մեծամասնութեան սկզբուն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՉԸ

Լիբանանի եւ Սուրիոյ Ներգաղթի Կոմիտէն հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակած է թերթերու մէջ, նկատի առնելով շարք մը անպատեհութիւններ.—

Կոմիտէս, երկրորդ կարաւանի մեկնումէն յետոյ, ներգաղթելու համար արձանագրուած մեր հայրենակիցներուն լուրջ ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ կէտերը.

1.— Նկատի առնելով որ այս տարի ներգաղթողներու թիւը սահմանափակ է եւ հետեւաբար կարելիութիւն չկայ բոլոր փափաքողները Հայրենիք ուղարկելու, Կոմիտէս կը յայտարարէ թէ բոլոր անոնք որ անմիջական անհրաժեշտութեան տակ չեն գտնուիր, պէտք չէ ներգաղթելու փութկոտութիւն ցոյց տան: Առ այդ, Կոմիտէս կը թելադրէ.

ա) Անոնք որ ներկայիս գործ ունին կամ կըրնան ճարել, պէտք է շարունակեն իրենց աշխատանքները:

բ) Տուն ունեցողներ կրնան իրենց տուները ծախել միայն ա՛յն պարագային, երբ մեկնելու արտօնութիւն տրուած է իրենց: Հակառակ պարագային, Կոմիտէս ո՛եւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ:

2. — Անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ՝ ըլլայ Կոմիտէիս գրասենեակին առջեւ, ըլլայ Կոմիտէիս անդամներուն տուները եղած դիմումներն ու խճողումները բացարձակապէս արգիլուած են: Ներգաղթողներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի թաղերու մէջ:

3. — Ներգաղթող իւրաքանչիւր ընտանիք պէտք գիտնայ թէ պարտաւոր է վճարել իր ճանապարհածախսը:

4. — Բոլոր այն ներգաղթողները որոնք պարտք, ընտանեկան վէճեր կամ դատական խընդիրներ ունին, պէտք է մեկնումի վիզա ստանալէ առաջ, բոլոր այս առկախ հարցերը կարգադրած ըլլան, օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն: Հակառակ պարագային, ենթակաները վերջին պահուն կրնան վիզայի իրաւունքէն զրկուիլ:

5. — Բոլոր անոնք որ Ներգաղթի արձանագրութեանց օրերէն ասդին իրենց ընտանեկան կազմին մէջ փոփոխութիւններ ունեցած են — ամուսնութիւն, ծնունդ, մահ եւն. — պէտք է դիմեն Ներգաղթի Գրասենեակ, անհրաժեշտ գործողութիւնները կատարել տալու համար:

6. — Բոլոր անոնք որ պատուիրակներուն կը ներկայանան, պէտք չէ այն կարծիքը ունենան թէ անպայման կրնան անմիջապէս ներգաղթել:

ԴԻՒԱՆ

ԻՆՉԵ՞Ր ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ԳՐԵՆ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Տասնեակներով տարիներ առաջ, այն չարաչուք օրերուն երբ մեր տառապանքն ու արցունքը ժամանցի նիւթ էին Եւրոպացիներուն համար, մեր մամուլը մեծ ախորժակով կը թարգմանէր ի պէտս մեր անլեզու բազմութեանց՝ ամէն անուշ խօսք զոր օտարները կ'արտասանէին ի նպաստ մեզի՝ մարդասիրաբա՛ր ու քրիստոնէակա՛ն կարեկցութեամբ: Այսպէս, թարգմանած ենք Անգլիացիներու, Ֆրանսացիներու, Ամերիկացիներու եւ ուրիշ շատ մը քաղաքակրթուած ազգերու «հայասիրական» ճառերը, կոչերը, աղօթքները եւ նոյնիսկ անոնց ամբողջական հատորները՝ այդ բոլորէն սպասելով թերեւս մեր ցաւերուն դարմանը, եթէ ոչ մեր քաղաքական դատին լուծումը: Համազգային է մեր այս միամտութիւնը եւ անարդար պիտի ըլլար անշուշտ ամբաստանեալի աթոռը բարձրացնել այս կամ այն հոսանքը, այս կամ այն պատրիարքն ու կաթողիկոսը:

Մեր նկարագրին մէջ ունինք վիպական գիծ մը որ երբեմն, մանաւանդ քաղաքական մարզին մէջ, անօրակելի խարխափումներու առաջնորդած է մեզ: Ցաճախ մոռցած ենք երեւոյթները առարկայօրէն վերլուծելու անհրաժեշտութիւնը, թերեւս անոր համար որ զգացումներէ տարուելով, մեր բաղձանքներուն համապատասխան իմաստ տուած ենք օտար քաղաքագէտներու կամ խմբագիրներու յայտարարութեանց:

Գլխաւոր պատճառներէն մէկն է նաեւ այն որ հարեւանցի կարդացած ենք Եւրոպայի դիւանագիտական պատմութիւնը որուն ծալքերը մինչեւ այսօր ալ դաղտնիք են մեր շարք մը քաղաքական գործիչներուն համար: Կ'ընդունիմ թէ ժամանակ կամ հնարաւորութիւն ալ չենք ունեցած զարգացնելու մեր քաղաքական հմտութիւնն ու դատողականութիւնը:

Եթէ ճիշդ է այս եզրակացութիւնս 1914ի նախընթաց շրջանի մասին, դժբախտաբար ճիշդ է նաեւ այսօրուան համար, երբ մեր Դատը հրատապ խնդիր է — գոնէ մեզի համար —իսկ մեր մէջէն որոշ տարրեր անընդհատ ջուր կը ծեծեն եւ ամուլ վէճերով ու զարշելի բամբասանքներով ժամավաճառ կ'ընեն հայ ժողովուրդը, փոխանակ սատարելու անոր քաղաքական դաստիարակութեան: Առանց լուրջ ու գիտակից մտածողութեան, մեր արդարադոյն պահանջները շատ բան կը կորսնցնեն իրենց արժէքէն ու բովանդակութենէն:

Բացատրեցի թէ թարգմանաբար մեր համեստ բազմութեանց հրամցուցած ենք ամէն հայանըպաստ ճառ ու բառ որ հանդիպած է մեր աչքին: Իսկ մնացեա՞լները: Ո՞ր եւ է ատեն լրջօրէն հետաքրքրուա՞ծ ենք թէ ի՛նչեր գրած ու խօսած են մեզի դէմ:

Զափազանցած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ որ մեր թարգմանական լրագրութեան այս ճիւղը բաւական ետ կը մնայ այդ ուղղութեամբ: Խօսքս անշուշտ օտար խմբագիրներու պատահական խայթերուն մասին չէ: Մեր արտասահմանեան մամուլը աչալուրջ կը հսկէ, 1922էն ասդին, օտար թերթերու ստայօդ լուրերուն ու յօդուածներուն վրայ ի հարկին բերնին չափը տալով անմիտ կամ չարամիտ հեղինակներուն:

Իմ հետաքրքրութեանս առարկայ են մանաւանդ այն մնայուն հատորները որոնց մէջ, կարկտան համակրական խօսքերու հետ, կը վխտան պատաւական բամբասանքները, խեղաթիւրումներն ու հակահայ բարբանջանքները: Օրաթերթ մը որքան ալ շողշողուն իր հանդամանքով, կ'ապրի միայն քանի մը ժամ: Մարդիկ առտուն, տունէն չուկայ, սա՛նկ մը կը կարդան օրուան լրագիրը, իրիկունը մէկդի նետելու համար: Իսկ չուկայէն վերադարձին, ընթերցողը արդէն մոռցած է իր կարդացածը մանաւանդ երբ նիւթը ոճիր-արկած չէ, այլ կապ ունի փոքր ժողովուրդի մը հետ:

Բայց գիրքը երկարամեայ կեանք ունի: Հիւրանոցին բազմոցներուն կամ աշխատանոցի մը գրասեղանին վրայ կը դեգերի քանի մը օր ու շաբաթ եւ յետոյ պաշտօնատէս կըտեղաւորուի գրադարանին մէջ կամ կը մտնէ մամիկին սնտուկը: Գիրքեր կան որ կը հասնին մինչեւ հանրային մատենադարանը՝ յաջորդական սերունդներ լուսաւորելու — կամ թունաւորելու — պաշտօնով: Փրնթած, կարդացած ու դասաւորա՞ծ ենք մեզի դէմ գրուած հատորները: Կեդրոնական աշխատանք կատարուա՞ծ է այս ուղղութեամբ: Չեմ կարծեր:

Բնականաբար մեր նիւթական ուժերէն վեր է ամէն բանի հասնիլ եւ, օրինակ, արգիլել հակահայ հրատարակութեանց տարածումը: Բայց, շատ անհրաժեշտ կը գտնեմ որ մենք ծանօթանանք այդ գիրքերուն, առնուազն հասկնալու համար թէ հայաս՛ր, հայատեա՛ց Եւրոպան ինչպէս ճմռթկած ու այլանդակած է մեր դիմագիծը անցեալին մէջ եւ որքան քիչ բան գիտէ օրուան այս ժամուն, մեր ժողովուրդին նկարագրին ու տոհմիկ արժէքներուն մասին:

Պատերազմի հնդամեակին ժամանակ ունեցայ մեր մասին անգլերէն լեզուով հրատարակուած գիրքերու եւ գրքոյկներու հաւաքածոյ մը կազմելու, նպաստաւոր թէ աննպաստ: Առաջինները — էրած սրտի մխիթարանք — կրնանք թղթատել, արհամարհել շատերուն կեղծիքը ու մէկ կողմ նետել: Բայց կ'արժէ ծանօթանալ միւսներուն — հակահայ հրատարակութեանց:

Դժբախտաբար այս տողերը կը գրեմ հաւաքածոյէս երեքհարիւր քիլոմեթր հեռու: Ուրեմն ստիպուած եմ այսօր միայն զոհանալ երկու հատորներով, իբրեւ նմոյշ:

Առաջինն է Odysseusի Turkey in Europeը, հրատարակուած Լոնտոն 1900ին: Ստուար հատոր մըն է, 459 էջ: Հեղինակը Sir Charles Eliot որ կեղծանունի մը տակ կը պահէ իր ինքնութիւնը: Շահեկան է հատորին բովանդակութիւնը եւ ճոխ իր պատմական ծանօթութիւններով: Կը ներկայացնէ Թուրքերը, Յոյները, Պուլկարները, Սերպերը, Ալպանացիները, Վլախները ու ամէնէն վերջը, տասներորդ գլխուն մէջ, Հայերը: Sir Charles Թուրքիա ապրած է երկար տարիներ ու կը թուի թէ բաւական քրտինք թափած է բաներ մը սորվելու համար երբեմնի օսմ. կայսրութեան փոքրամասնութեանց մասին, թէեւ պոչաւոր սխալներ սպրդած են իր տեղեկութիւններուն եւ իր եզրակացութեանց մէջ:

ԺԻՐԱՅՐ

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱՑ

Ա. — ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ

Պարսամեան, համեստութեան դաս մը տալու համար ինծի, վկայութիւն մը կը բերէ Կէօթէի Ֆաուստէն. «Փիլիսոփայութիւն, իրաւագիտութիւն, բժշկութիւն, ինչպէս նաեւ դժբախտաբար աստուածաբանութիւն սորվեցայ ջերմ փափաքով, եւ սակայն ՀԱՄԵՍՏ եմ ու խոհական ինչպէս առաջ» (Արեւմուտք, թիւ 60):

Կէօթէն ե՛ս ալ կարդացած եմ: Թէեւ գոց չէի գիտեր Ֆաուստը, բայց իր վարդապետութեան(1) ծանօթ՝ գիտեցի որ խորթ է Պարսամեանի թարգմանութիւնը: Համեստութեան ի՛նչ տարօրինակ եւ անտեղի ցուցադրութիւն այստեղ, Ֆաուստի բերնին մէջ, այնպիսի պահու մը, երբ երիտասարդ փիլիսոփան իր յուսահատութի՛ւնը կը բանաձեւէ՝ քալելով դէպի անձնասպանութիւն: Պարսամեան գիտէ, անշուշտ, թէ գոյութիւն ունի Ֆաուստի աւանդութիւն մը, եւ այդ աւանդութեան շուրջ՝ բազմաթիւ ուսումնասիրութեանց մատենադարան մը, ինչպէս եւ վէպեր ու թատերախաղեր: Չեմ կրնար ըսել թէ ծանօթ եմ բոլորին, բայց ինծի ծանօթ գործերն ալ բաւական էին՝ կասկածել տալու համար որ Ֆաուստ չէր կրնար համեստութեան փողահար մը ըլլալ: Ընդհակառակն:

Ֆաուստի հինգ թարգմանութիւն ունիմ, միայն ֆրանսերէն, ինչպէս եւ բնագիրը(2): Արդ, այդ թարգմանութիւններէն լաւագոյնը — եւ այս հաստատումը՝ Կէօթէի՛ վկայութեամբ(3), — Ժէրար տը Ներվալի աշխատութիւնը գնե՛նք դէմ յանդիման Պարսամեանի թարգմանութեան.

.... et maintenant me voici là, pauvre fou, tout aussi sage que devant. Ո՞ւր է Պարսամեանի վկայութիւնը համեստութեան մասին:

Հակառակ Կէօթէի գնահատութեան՝ կը համարձակիմ ըսել թէ յաջող չէ Ժէրար տը Ներվալի թարգմանութիւնը: Դիմեցի Ռիքպուրկի սըրբագրութիւններուն,— այս հեղինակը տող առ տող կը հետեւի Ներվալի թարգմանութեան եւ կ'արձանագրէ անհաւատարմութիւնները: Արդ, Ռիքպուրկ լուռ կը մնայ ծանօթ երկու տողերուն թարգմանութեան առջեւ: Այսուհանդերձ ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով՝ կը յայտարարեմ թէ վիճելի տողերուն լաւագոյն թարգմանութիւնը կատարած է Սիւզան Փաքէն, այսպէս.—

Et me voici là, moi, pauvre insensé :
Je ne suis plus éclairé qu'auparavant.

Ֆաուստ, առեղծուածին առջեւ յուսահատ, զայն լուծելու փորձերը բոլորովին ապարդիւն տեսնելէ ետքը, ինքզինք կը պատրաստէ անձնասպանութեան: Վիրաւորուած է իր հպարտութիւնը, խոցուած է հոգին՝ իր անյաջողութեան պատճառով: Համեստութեան ի՛նչ խօսք կը խօթէք մինչեւ schizoïdieի դռները հասած մարդու մը մենախօսութեան մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ Կէօթէի թարգմանիչները, բոլո՛րն ալ, գործածած չեն համեստ բառը, զոր կը թխէ Պարսամեան Ֆաուստի բերանը, սահմռկեցնելու համար զիս:

Այժմ առնենք բնագիրը.—

Da steh' ich nun, ich armer Tor !
Und bin so klug als wie zuvor.(4)

Ես գերմաներէն չեմ գիտեր: Պարսամեան գերմաներէն գիտէ: Իմ գիտցածս բանաստեղծի մը յօդնութեան տուածն է: Բայց այդքան մը գիտցածովս կը հրաւիրեմ Պարսամեանը, որ ինծի ըսէ թէ ուրկէ՛ կը հանէ «համեստ եւ խոհական» բառերը: Բնագրին Tor բառը երկու նշանակութիւն ունի, 1) խենթ, անմիտ, եւ 2) դուռ: Արդ, Կէօթէ այդ բառը գործածած է երկո՛ւ անգամ,— անգամ մը առաջին իմաստով (տե՛ս Ա. տող 358), անգամ մը՝ երկրորդ իմաստով (տե՛ս Ա. տող 808): Գալով klug բառին՝ կը նշանակէ խելացի, զարգացած, լուսամիտ: (Ես կը գործածեմ, իմ պրպտումներուս համար, Ռոթէքի բառարանը եւ Պիրմանի մեծ բառգիրքը):

Եզրակացութիւն: Ֆրանսերէն թարգմանութիւնները եւ բնագիրը չեն հաստատեր Պարսամեանի թարգմանութիւնը որ, հետեւաբար, սխալ է եւ անհաւատարիմ:

Բայց Պարսամեան կրնայ ինծի պատասխանել թէ գործածած է ուրիշն թարգմանութիւնը: Հետապնդենք գինքը փախուստի այդ ճամբուն մէջ եւս:

Աչքէ անցընենք, ուրեմն, հայերէն թարգմանութիւնները:

Մ. Նուպարեան Ֆաուստը թարգմանած եւ հրատարակած է Մէտէօրա պարբերաթերթին մէջ (Հատոր Գ. տպ. Իզմիր, 1881, էջ 97): Ահաւասիկ վիճելի պարբերութիւնը. «Ափսո՛ս, բի՛ւր ափսոս. անընկճելի երկայնմտութեամբ փիլիսոփայութեան, իրաւագիտութեան, բժշկութեան, նաեւ աստուածաբանութիւն բսուած տխուր գիտութեան խորքը թափանցելէ վերջը՝ այսօր հէք յիմարս՝ ճիշդ միեւնոյն տգէտ վիճակին մէջ կը գտնուիմ, ինչ որ էի յառաջ»:

Նուպարեան բաւական մօտեցած է Կէօթէի մտքին, բայց շատ քննադատելի է իր թարգմանութիւնը(5) եւ յետոյ գեղեցիկ չէ: Կարեւորը, սակայն, այն է թէ Նուպարեան եւս համեստութեան վարժապետի դեր չի տար Ֆաուստի:

Թ. Թէրզեանն ալ ունի թարգմանութիւն մը (Կ. Պոլիս, 1881), «նմանողութեամբ» կամ իբրեւ «մէկ աղօտ մանրանկարը Գերմանիոյ մեծ քերդողին հրաշալի տեղծագործութեան».—

«Ա՛հ, իմաստասիրութիւն, իրաւագիտութիւն, բժշկութիւն եւ — ի լրումն աղէտից — աստուածաբանութիւն ալ, ամենուն ալ խորը թափանցեցի անխոնջ եռանդեամբ... եւ հիմայ ահա հոս եմ, թշուա՛ռ խենդ»:

Յաջող չէ, բայց եւ այնպէս չի գործածեր Պարսամեանի սխալ բառը:

1902ին Թիֆլիզի մէջ տպուած է ուրիշ թարգմանութիւն մըն ալ (Գէորգ Բարխուդարեանց).—

... Ա՜խ, եւ աստուածբանութիւն:
Բայց նոյնքան եմ ես խելօք,
Որքան էի նախօրօք:

Այս թարգմանութիւնն ալ, որ երբեք «խելօք» չէ, չի գործածեր Պարսամեանի սխալ բառը:

Ուրեմն, յաջող կամ ոչ, բոլոր այս հայերէն թարգմանութիւններն ալ, իրենց կարգին, չեն հաստատեր Պարսամեանի թարգմանութիւնը: Հետեւաբար սխալը իրն է, ուրիշին չի պատկանիր:

Անցնելէ առաջ Պարսամեանի սխալներուն երկրորդ խումբին (հաստատելու համար իր անփութութիւնը), կ'ուզէի հարցնել բարեկամիս թէ Կէօթէի վկայութիւններո՞վ փորձեց սահմռկեցնել զիս: Բայց ես կը ճանչնամ Կէօթէն, ծանօթ ոչ միայն Վայմարի ծերունիին գրականութեան, այլ եւ գիտական աշխատութիւններուն, (Պարսամեան կրնայ Յառաջի մէկ բացառիկին մէջ, Կէօթէի նուիրուած, գտնել այս յայտարարութեանս ապացոյցները): Ընդունակ միշտ նո՛յն զոհողութեան, որ թելադրեր է ինծի չգոհանալ Կէօթէի գլխաւոր գործերով, հայթայթեր եմ, ժամանակին, եւ ուսումնասիրեր Էքէրմանի հռչակաւոր երկհատոր գործէն (Զրոյցներ Կէօթէի հետ) զատ՝ Ֆր. Սուրէի զրոյցներն ալ: Եւ տակաւին յիշեցի միայն քանի մը հատը գրադարանիս մէկ բաժինէն՝ Կէօթէի նուիրուած:

Կէօթէի գործին հետ իմ ծանօթութիւնս էր, որ մէկ ակնարկով՝ մղեց զիս բռնելու նոյնիսկ մէ՛կ բառի սխալ, Պարսամեանի թարգմանութեան մէջ:

Այժմ անցնինք հոգեբանական բառերու սխալ գործածութեան, բարեհա՛ճ թոյլտուութեամբը այն անծանօթներուն, որոնք «բերանացի եւ գրաւոր համակրանք» կը յայտնեն Պարսամեանի, բայց մէջտեղ չեն ելլեր տակաւին՝ պաշտպանողականն ի ձեռին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Այդ մասին կարդացած եմ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, հայերէն եւ ֆրանսերէն: Մեր մէջ, իբրեւ յիշատակութեան արժանի գործ՝ կը յանձնարարեմ կարդալ Մ. Խոստիկեանի ուսումնասիրութիւնը (Լումայ, 1905, թիւ 2). «Մի փորձ Ֆաուստ ողբերգութեան հիմնական փիլիսոփայութեան գաղափարները հասկանալու»: Ապահովաբար՝ քաղուածոյ:

(2) Բաղդատական քննադատութեան կիրքն է որ զիս կը մղէ... այս զոհողութեան,— շատերուն համար անըմբռնելի,— որուն մէկ ուրիշ օրինակն ալ, ի մէջ այլոց բազմաց, արձանագրելու համար այստեղ՝ ըսեմ թէ Աստուածաշունչի քանի մը տասնեակ թարգմանութիւն ունիմ գրադարանիս մէջ, եւ երեք եբրայերէն բառարան՝ յունարէնէն զատ (բացատրական եւ ստուգաբանական), — կը փնտռեմ երկար ատենէ ի վեր ասորերէն բառարան մըն ալ —, եւ այս՝ պարզապէս ուսումնասիրելու

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ

Զրոյց երեսփոխանի մը հետ

Սահմանադիր Ժողովի պալատը վերագտած է իր նախապատերազմեան շրջանի կենդանութիւնը: Մեծատարած բակին մէջ երեսփոխաններու ինքնաշարժերը կարգով շարուած են: Երկար նրբանցքներուն եւ սրահներուն մէջ կը հանդիպիք նախկին վարչապետներու կամ նոր երեսփոխաններու: Պ. Էռիօ ձեռքեր սեղմելով, հապճեպով կ'անցնի: Պ. Մարք Սանիէ, M.R.P.ի պատուակալ նախագահը, իր քայլերը կ'ուղղէ դէպի ժողովասրահը: Ամէն կողմ շարժում:

Ընդունելութեան ընդարձակ սրահներուն մէջ հասարակութիւնը կարգապահութեամբ կը սպասէ, իր խնդրագիրները ներկայացնելու կամ դիմումները կատարելու համար:

«Յառաջ»ի Թղթակիցին համար դուռները բաց են: Պ. Reymond Cayol կ'ընդունի զիս պզտիկ սրահի մը մէջ: Անդամ Ֆրանսայի երեք «Մեծ»երէն M.R.P.ի, ան երիտասարդ երեսփոխանն է Պուշ տիւ Ռօնի նահանգին:

Հակառակ իր բազմազան զբաղումներուն, Պ. Քաեօլ հաճոյքով ժամադրութիւն մր նշանակած էր եւ մեր տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ:

Ի պատասխան հարցումներուս, եռանդով կը պատմէ Ժողովրդական Հանրապետական Շարժումին ծագումը: Պաշտօնապէս հիմնուած է Ֆրանսայի ազատագրումէն վերջ: Իր հիմնադիրները երբեք քաղաքական ասպարէզի մէջ եղած չեն: Երկրի գրաւման շրջանին իսկ, ժողովրդավար հանրապետականներու (démocrates populaires) եւ քրիստոնեայ ժողովրդավարներու (démocrates chrétiens) համախմբում մը տեղի կ'ունենայ եւ հիմքը կը կազմէ նոր շարժումին որ ծնունդ առած է բուն իսկ Դիմադրական Ճակատին մէջ: Իր ներկայացուցիչները քաղաքական ասպարէզ նետուած են այն օրերուն երբ Ֆրանսայի փրկութեան համար կ'աշխատակցէին երկրի միւս հոսանքներուն հետ: M.R.P.ն անպատճառ պէտք չէ նկատել իբրեւ կաթոլիկ հոսանք մը, բայց քրիստոնէական ներշնչումը անտարակոյս անոր հիմքը կը կազմէ:

Անցնելով երիտասարդութեան վերաբերեալ խնդիրներուն, Պ. Քայօլ կր բացատրէ որ իրենց կուսակցութեան մէջ յատուկ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը՝ ինչպէս օրինակ Jeunesses Socialistesը չկայ: Սակայն Շարժումը ունի երիտասարդական քաղաքականութիւն մը, ինչպէս ունի իր բանուորական, ընկերային եւ այլ քաղաքականութիւնը: Մասնաւոր յանձնախումբեր կ'ուսումնասիրեն բոլոր խնդիրները որոնք կր պատկանին երիտասարդութեան, գործաւորներու կամ ընկերային կեանքին, որպէսզի կարենան գոհացուցիչ լուծում մը գտնել այդ խնդիրներուն:

Խօսակցիս ապրելով Մարսիլիոյ հայաշատ շրջանը, լաւ ծանօթ է մեր հայրենակիցներու սովորութեանց, յատկութեանց եւ կենցաղին: Մինչեւ իսկ ծանօթ է այն ցաւալի արկածին որու ընթացքին ծանր վէրքեր ստացան խումբ մը հայ երիտասարդներ, Մարսէյլ-Թուլոն ճամբուն վրայ, ու ցաւակցութիւն կը յայտնէ:

— « Տեղեակ եմ Հայերուն կատարած ծառայութեանց Ֆրանսական բանակին եւ Դիմադրական Ճակատին մէջ եւ գիտեմ որ անոնց անվերապահ մասնակցութենէն Ֆրանսայի կողքին նոյն իտէալի իրագործման համար, կը բխին իրաւական խնդիրներ: Պ. Փռիժանին (Prigent) ընակչութեան ներկայ նախարարին, որ անդամ է M.R.P.ի յանձնարարուած է ուսումնասիրել այդ խնդիրները:

Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Քայօլ կը յայտարարէ թէ ինք եւ իր կուսակցութեան մէջ հայ ժողովուրդը ճանչցող տարրերը մասնաւոր համակրանք մը ունին անոր հանդէպ: « Հայերը յայտնի են իբրեւ աշխատասէր եւ ազնիւ ժողովուրդ » եւ նախընտրած են աքսորուիլ եւ գաղթել, իրենց հաւատքը եւ իտէալը չուրանալու համար: Ունեցած են դիմադրական ոգի: Ֆրանսացիները եւ M.R.P.ի անդամներն ալ դիմադրեցին: « Այդ պատճառաւ մենք մօտ ենք իրարու »:

— Ճիշդ է, երկու ժողովուրդները՝ Հայը եւ Ֆրանսացին՝ դիմադրեցին օտար բռնապետութեան, սակայն ձեր ազատագրութեան ճամբուն վրայ զոհուած maquisardներուն, ըմբոստներուն ոգիները կրնան հանգչիլ, որովհետեւ Ֆրանսան կրկին յաղթական է եւ կը մնայ «Մեծ»երուն կարգին: Իսկ նոյն ճամբուն վրայ մարտիրոսացած մեր հայդուկներուն, մեր ֆէտայիներուն ոգիները դեռ կը տառապին, ու պիտի տառապին, մինչեւ որ հայ ժողովուրդի դատը արդար լուծում մը գտնէ:

Բայց ժամանակը կ'անցնի ու Սահմանադիր Ժողովի նիստը պիտի սկսի: Հրաժեշտի ժամանակ Պ. Քայօլ կրկին կը վստահեցնէ թէ ինք հայ աշխատասէր ժողովուրդին բարեկամն է միշտ:

Գիտնանք օգտագործել մեր ժողովուրդի բարեկամները, անոնց միջոցաւ աւելի լայն շրջանակներու ծանօթացնելու համար մեր արդար պահանջները:

Ե. Ս. ՅՈՎԻԿ

համար ոսկեդարեան մեր թարգմանութիւններուն գաղտնիքը եւ հայերէն լեզուին բաղդատական գեղեցկութիւնը:

(3) Տեսնել Էքէրմանի Conversations avec Gœthe, հատոր Բ., էջ 4: Ներվալ այս թարգմանութեան ձեռնարկած էր, երբ 20 տարեկան չկար տակաւին: Յետագային ճանիցս սրբագրեց եւ դարձեալ հրատարակեց, (իմ ունեցածս Գ. տպագրութիւնն է): Ճիշտ է թէ Ներվալ ճանչցուած է բստ ոմանց իբրեւ լաւ գերմանագէտ, այլ մանաւանդ գնահատուած իբրեւ արուեստագէտ, բայց Կէօթէի համակրանքը, իմ կարծիքովս, կը ծագի աւելի Վոլթէրի «տիեզերական» լեզուին հանդէպ սնուցած իր սէրէն քան թէ Ներվալի «թարմութենէն»:

(4) Վերջերս էմ. Պէրլ հրատարակեց հատոր մը (Prise de sang), որուն բնաբան առած էր Կէօթէի նոյն այս երկու տողերը, եւ անոնց իմաստին արժէքովը՝ ֆրանսական առած մը, Gros-Jean comme devant, (հայերէն մօտաւորապէս համազօր ունինք՝ «կէն-օ, կօ, կէն-օ, կօ»):

(5) Նուպարեանի թարգմանութիւնը տպուած է նաեւ առանձին գիրքով: Պատանեկութեանս շրջանին՝ կարդացած եմ Ֆաուստը, (երբ սորվեր էի նաեւ երգել Մարգարիտի երգերը), հայերէն: Ա՞յս թարգմանութիւնն էր թէ ոչ, չեմ գիտեր: Այժմ ձեռքիս տակ ունիմ միայն իր սկզբնական թարգմանութիւնը:

Ծեծի մը պատմութիւն

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն խմբագրականի մը մէջ շեշտելով համերաշխութեան պէտքը, կը պատմէ (4 Յունիս).

— Հայ Կեդրոնի վարչական չորս անդամներու ընտրութենէ ետք, եօթանասուն քուէարկողներ նոյն օրը ժամը չորսին մօտ կր յարձակին եօթը Դաշնակցական տղոց վրայ: Կռիւ փողոցին մէջ: Մեր Թղթակիցը կուտար եւ այս լուրը, առանց հեղինակներուն անունը տալու, երբ գիտէինք թէ կային անոնց մէջ շրջանի մր մէկ հոգաբարձու անդամը, թերթի մր մէկ խմբագիրը եւայլն: Բայց մենք չըսինք թէ յարձակումը կազմակերպուած բան մըն էր, հակառակորդ ղեկավարութեան կողմէ: Կար եւ փաստ մը. յարձակումի մասնակցողները ելեւմուտք ունեցած էին Հ.Բ.Ը.Միութեան ակումբը:

Նոյն շաբաթն իսկ լոյս տեսնող ընդդիմադիր մամուլին մէջ ցաւով տեսանք սակայն, որ եօթանասունի յարձակումը մեր տղոց վրայ՝ կը վերագրուէր Դաշնակցական ղեկավարներու:

Մինչդեռ ենթադրուեցաւ ենթադրուեցաւ կը սպասուէր այլ կեցուածք: Եթէ աւելի հանդարտ խառնուածքներու համար եղած յարձակումը փճխորելու մէջ շահ մը չկար, նոյնը չէին մտածեր աւելի երիտասարդներ, որ վիրաւորուած կը զգային իրենք զիրենք: Արդարեւ, ինչո՞ւ յարձակում մը, երբ պէտք չկար ատոր: Բացատրելն իսկ աւելորդ է, որ եօթը հոգիներ երբեք չէին կրնար նախայարձակ ըլլալ եօթանասունի դէմ:

Անարդուածի հոգեբանութիւնը ունեցաւ իր դժբախտ անդրադարձումը: Չենք արդարացներ կամ սեփականացներ եղածը, եւ կը գտնենք ցաւալի: Ծարքայինի մը իր վիրաւորուած արժանապատուութիւնը կանգնելու անհատական արարքը կը գտնենք դէմ միանականութեան մեր քարոզած ոգիին: Ան իր խորքով հաւասար է այն յարձակումին, որուն ենթարկուեցան մեր եօթը տղաքը աւելի վատ պայմաններու մէջ: Արդարացում չունինք նաեւ վերջինին համար, երբ կ'ուզենք համերաշխ ու եղբայրական տեսնել մեր ճակատը:

Եթէ այս ձեւ յայտարարութիւն մր չըրին ղեկավարները անոնց, որ Մայիս 19ի դէպքերը փողոց իջեցուցին, յանուն մեր համերաշխութեան, կ'ընենք մենք զայն, միշտ վստահ որ պարկեշտ մարդիկ պիտի հաւատան մեր անկեղծութեան »:

✕ Նոյն թերթի Մայիս 21ի թիւէն. —

— « Վերջին պահուն իրենց յաղթանակէն գինովցած, փողոցին մէջ եօթանասունի չափ հակառակորդներ, որոնց մէջ վաթսունը անցնող շատեր, թոյլ կուտան իրենք իրենց յարձակում գործել տասնի չափ դաշնակցական տղոց վրայ, որոնք իրենց փոքր զաւակներու տարիքը հազիւ ունէին, ու իրենցմէ մէկ երկուքը նոյնիսկ ատրճանակներ ցոյց կուտան: Կը խնայենք իրենց անունները: Կռիւէն վերջ հերոսաբար ինքնաշարժ կը նստին ու « ալ Հայ Կեդրոնին տէրն ենք, դիւանէն ալ պիտի քշենք ձեզ » եւ այլ սպառնալիքներ տեղալով, կր փախին:

Այսքանն ալ չի բաւեր, անոնք հոս հոն կը խօսին թէ եթէ կորսնցնէինք այս ընտրութիւնը, արիւն պիտի հոսէր Հայ Կեդրոնին մէջ ու շէնքը կրակի պիտի տրուէր:

Որքան ալ ուզենք չափազանցուած նկատել այս խօսքերը, փաստ կը մնայ Դաշնակցական քանի մը երիտասարդներու դէմ կատարուած դաժան յարձակումը, որ վերջացաւ ոստիկանութեան միջամտութեամբ »:

Երեւանը երէկ եւ այսօր

ԽՄԲ. — Երէկ թարգմանած էինք Փարիզի **Vie Soviétique** շաբաթաթերթին տեղեկութիւնները ներգաղթի մասին: Ահաւասիկ յօդուածին մնացեալ մասը, որ կը նկարագրէ Երեւանը, երէկ և այսօր.—

Երեւան, Խ. Հայաստանի մայրաքաղաքը 25 տարի առաջ փոքրիկ գիւղ մըն էր՝ քարքարոտ ու աղտոտ փողոցներով: Այսօր ան մեծ քաղաք մըն է: Հին օրերու վատառողջ եւ ճախճախուտ փողոցներուն տեղ շինուած են կպրապատ ու լայն պողոտաներ՝ եզերուած կարմիր տուֆէ եւ գորշագոյն բազալտով կառուցուած բարձր շէնքերով: Յաճախ հայ ճարտարապետները ուզած են պահել հայկական հինաւուրց ոճին լաւագոյն գիծերը: Ամբողջ թաղեր շինուած են այդ ուղղութեամբ, այնպէս որ քաղաքին հարաւային սահմանները կ'երկարին շատ հեռուները, դէպի հարաւ, մինչեւ Արարատի հովիտները:

Լենինի հրապարակին վրայ — որուն ճիշդ մէջտեղը կր բարձրանայ խորհրդային պետութեան հիմնադրին պղնձէ արձանը որ քանդակագործ Մերկուրովի գործն է — կը բացուի կառավարութեան պալատը: Սթալինի պողոտային վրայ, որ կ'անցնի քաղաքին մէջէն՝ հիւսիսէն դէպի հարաւ, շինուած է Մեծ Թատրոնը:

Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին տասնեակներով գործարաններ շինուած են արուարձաններուն մէջ: Անոնց մէջ կան արուեստական ձգախէժի գործարանը, ինչպէս նաեւ մեքենաներու, գործիքներու եւ ինքնաշարժերու կամ մեքենաշարժ արօրներու բաղկացուցիչ մասերու գործարանները: Կօշիկի ճարտարուեստն ալ մեծ զարկ ստացած է այդ շրջաններուն մէջ:

Հայաստանի մայրաքաղաքը պատերազմէն վնասուած չէ: Բայց, պատերազմի չորս տարիներուն այնտեղ զէնքեր պատրաստուած են ի սպաս յաղթանակին: Միայն պատերազմի շրջանին Երեւանի մէջ հիմնուած են 65 կարեւոր հաստատութիւններ: Երկրագործական մեքենաներու գործարանը, որ տակաւին մինչեւ վերջերս կը բանէր բանակին համար, ներկայիս արօր, սղոց եւ զանազան գործիքներ կը հայթայթէ գիւղական շրջաններուն: Ժամանակէ մը ի վեր այդ հիմնարկութիւնը ձեռնարկած է կոլխոզներու ելեկտրական կայաններուն յատուկ ջրանիւներու շինութեան: Այս ջրանիւներէն տասնըհինգ հատ վերջերս զետեղուեցան հանրապետութեան արագահոս գետակներուն վրայ եւ անոնց շնորհիւ է որ մայրաքաղաքը շրջապատող լեռներուն ետեւը կորսուած բազմաթիւ գիւղեր ելեկտրական հոսանք կը ստանան:

Ինչ կը վերաբերի Երեւանի շրջականերուն, պէտք է ըսել որ խորհրդային իշխանութիւնները նուազ աշխատանք չեն կատարած անոնց համար: Արարատի հովտին մէջ, հողերը ոռոգուած են բազմաթիւ ջրանցքներով եւ այգիներու եւ մրգաստաններուն տարածութիւնը աւելցած է 6000 հքթ.:

Երկրին արդիւնաբերական եւ երկրագործական զարգացման զուգընթաց, Խ. Հայաստան իր ժողովուրդին մշակութային մակարդակն ալ մեծ չափով բարձրացուցած է: Յեղափոխութենէն առաջ բարձրագոյն կրթութեան ոչ մէկ հաստատութիւն կար Խ. Հայաստանի մէջ. այսօր սակայն Երեւանը ունի 14 հատ, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել 23 մասնագիտական վարժարաններ: Հանրապետութեան դպրոցներուն թիւը, անմշան՝ յեղափոխութենէն առաջ, բարձրացած է 1164ի, 250 հազար աշակերտներով: Հայաստան ներկայիս ունի Գիտութեան Ակադեմիա մը, Գեղարուեստից Վարժարան մը, մարմնակրթութեան հիմնարկութիւն մը եւ 45 գիտական հետազօտութեանց հաստատութիւններ: Երեւան ունի 9 թատրոն, 46 սինէմա եւ 32 ակումբ:

Այս բոլորը կը նշանակեն որ Հայաստանի ժողովուրդը գիտէ թէ խորհրդային պետութիւնը ինչեր ըրած է իր օգտին համար: Հայերու ցոյց տուած քաջութիւնը հայրենական վերջին մեծ պատերազմին ընթացքին, ապացոյց մըն է այդ ուղղութեամբ, քանի որ միայն Երեւան քաղաքը կր հաշուէ Խ. Միութեան 25 հերոսներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ, 104րդ տարի, թիւ 6-7 (Յունիս - Յուլիս), ճոխ բովանդակութեամբ: Տարեկան բաժնեգին 6 տոլար: Հասցէ.— Rédaction de la Revue « Pazmaveb », St. Lazare, Venise (Italie).

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Ժողովածու): Կազմեց՝ Սարգիս Աչճեան, Պէյրութ, 1946: Գին 500 լ. թ.: Հեղինակին հասցէն.— c/o Imp. La Renaissance - Haik, Rue St. Louis - Achraphié, Beyrouth (Liban).

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻ վերջին եօթնամեակի տեղեկագիրը (1939 Հոկտ. մինչեւ 1946 Հոկտեմբեր): Պէյրութ:

քը, «աղիտալի հետեւանքներ» պիտի ծագին: «Եթէ հաշուենք հետեւեալ, ինր երկիրները որոնք արշաւանքի ենթարկուեցան Գերմանիոյ զինակիցներուն կողմէ, պիտի տեսնենք որ, պարզ մեծամասնութեան հետեւանքով, այդ երկիրներուն ձայնը պիտի չլսուի: Այդ ինը երկիրներն են. — Խ. Միութիւնը, Սպիտակ Ռուսիա, Ուկրայնա, Յունաստան, Ֆրանսա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա, Եթովպիա:

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄՂՁԱԽԱՆՁԸ

Նոյն առթիւ բրիտանական պատուիրակութիւնը առաջարկած էր միջին բանաձեւ մը, — երկու տեսակ քուէարկութիւն կատարել, մէկը՝ երկու երրորդով, միւսը՝ պարզ մեծամասնութեամբ: Որեւէ յանձնարարութիւն որ 2/3 մեծամասնութեամբ կ'անցնի, պէտք է լուրջ ուշադրութեան առնուի Չորսերու Խորհուրդին կողմէ, երբ քննեն դաշնագիրներու վերջնական խմբագրութիւնը. իսկ եթէ պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուի, պէտք է Խորհրդաժողովը ձայնակցի, որպէսզի նկատի առնուի Չորսերու Խորհուրդին կողմէ:

Պ. Մոլոթով իր ճառին մէջ այս առաջարկն ալ չօշափելով, յայտարարեց թէ պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուած յանձնարարութիւն մը պէտք է Չորսերու Խորհուրդին ներկայացուի քուէարկողներուն կողմէ եւ ոչ թէ յանուն Խորհրդաժողովին: Յետոյ ձայնը բարձրացնելով դիտել տուաւ թէ անոնք որ համաձայն են բրիտանական բանաձեւին, «կը քաջալերեն անոնք որ երրորդ պատերազմի մը մասին կը մտածեն: Մենք հոս եկած ենք որոշելու համար թէ ինչպէս կրնանք լաւագոյն ձեւով ծառայել խաղաղութեան: Պէտք չէ տանք այնպիսի որոշումներ որոնք օգտակար են նոր պատերազմի մը մասին մտածողներուն: Մարդիկ կան որ կ'օգտուին երրորդ համաշխարհային պատերազմի մը գաղափարէն պատճառած խլըրտումներէն: Թշուառականներ են անոնք եւ պէտք է չէզոքացուին: Արկածախնդիրներ են անոնք որ կը յայտարարեն թէ իրենց նպատակն է համաշխարհային նոր պատերազմ մը»:

Ինչո՞ւ այսքան պղտորած է մթնոլորտը:

Ռուսերը չեն ուզեր որ Խորհրդաժողովին անունը եւ վարկը գործածուին ուժ տալու համար որեւէ թելադրութեան որ քուէարկուած է պարզ մեծամասնութեամբ: Իրենց տեսակէտով, Չորսերու Խորհուրդը կրնայ աւելի դիւրաւ ընդունիլ կամ մերժել անհատ պետութեանց կողմէ քուէարկուած յանձնարարութիւն մը, քան եթէ առաջարկուած ըլլայ յանուն Խորհրդաժողովին: Արդ, շատ քիչեր կը հաւատան թէ որեւէ թելադրութիւն կրնայ նկատի առնուիլ Չորսերու Խորհուրդին կողմէ, եթէ քուէարկուած է միայն մէկ ձայնի առաւելութեամբ:

Պարզ մեծամասնութեան կուսակիցներն են. — Հոլանտա, Պրազիլիա, Նոր Զելանտա, Աւստրալիա, Պելճիքա, Չինաստան, Քանատա եւ Հարաւ. Ափրիկէ, որոնք մեծ մասով համաձայն են անգլիական բանաձեւին: Իսկ Խ. Միութեան տեսակէտին ուժ կուտան Եուկոսլաւիա, Չեխոսլովաքիա, Լեհաստան, Սպիտակ Ռուսիա եւ Ուկրայնա:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովը Հանրապետութեան Նախագահ վերընտրեց Իսմէթ Ինէօնիւն, բայց ոչ միաձայնութեամբ, քանի որ Դեմոկրատները իրենց քուէն տուած էին մառէշալ Ֆեվզի Չաքմաքի: Ազգ. Ժողովի Նախագահութեան համար թեկնածու առաջարկուած է զօր. Գարապէքիր Քեազիմ, որ ընտրութեանց ատեն հաւատարիմ մնաց Հալքին:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ անծանօթ մարդիկ ռումբեր նետեցին անգլիական եւ ամերիկեան հիւպատոսարաններուն վրայ: Պատ մը փլաւ անգլ. հիւպատոսարանին մէջ, իսկ ամերիկեան հիւպատոսարանին վրայ նետուած երկու ռումբերը մեծ վնասներ պատճառեցին: Մէկ հոգի ձերբակալուեցաւ: Կը կարծուի թէ այս յարձակումը կատարուեր է իբրեւ բողոք Սիոնականներու ընծայուած աջակցութեան: Երկու ամիս առաջ ալ ռումբեր նետուած էին:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ կատարեալ գոհացում ստացան: 25% յաւելում պիտի կատարուի ամբողջ թոշակին վրայ (ամսաթոշակ եւ բնակութեան եւն. բացառիկ ծախքեր): Պետական եմտացոյցը 26 միլիառ 825 միլիոն փրանքի բացառիկ ելք մը պիտի ունենայ, այս յաւելումներուն հետեւանքով: — Տուրքէ զերծ համարուած գումարը 40.000 փրանքէն կը բարձրանայ 60.000 փրանքի:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Հունգարիոյ մէջ: Քաղաքի մը 30.000 բանուորները ամէն աշխատանք դադրեցնելով, փողոց իջան եւ պահանջեցին արձակել այն 16 բանուորները որոնք ձերբակալուած էին, որովհետեւ երկու Հրեաներ սպաննած էին սեւ շուկայի պատճառաւ: Ամբոխը ոստիկանական կեդրոնը մտնելով, գերի բռնեց քաղաքական բաժնի տնօրէնը, փողոց քաշեց եւ դանկը ջախջախեց:

ԽՂՃԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ տագնապի մը մատնուած ըլլալով, ապաշխարելու համար իր պաշտօնէն

Կը հրաժարին

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, 30 Յուլիս. — Ստորագրեալներս կը հրաժարինք Հայ Ազգային Ճակատէն. — Ե. Ջատուրեան, Ատենապետ, կը հրաժարի թէ վարչութենէն եւ թէ անդամակցութենէն: Ն. Յովհաննիսեան, Քարտուղար՝ թէ վարչութենէն եւ թէ անդամակցութենէն: Տ. Գասպարեան, փոխ-ատենապետ, թէ վարչութենէն եւ թէ անդամակցութենէն: Յովհաննէս Պուլանեան՝ անդամակցութենէն:

Մեր ընկերները կը վերապահենք յարմար առիթի մը:

հրաժարեցաւ ամերիկացի զինական մը, Արթըր Քէմփիթըն, որուն յանձնուած էր հիւլէական առաջին ռումբը արձակելու պատասխանատուութիւնը: Իր կեանքին մնացեալ մասը պիտի յատկացնէ առաջին ռումբին պատճառած վնասները դարմանելու...

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ բաժանման անգլիական ծրագիրը մերժուեցաւ Հրէական Գործակալութեան գործադիր կոմիտէին կողմէ, որ այս միջոցին ժողով կը գումարէ Փարիզի մէջ: Ութ հարիւր Հրեաներ, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ, գաղտնի ցամաք հանուեցան Հայֆայի մէջ: Տակաւին 1500 գաղթականներ կը մնան հինգ նաւերու մէջ: — Հրէական գաղտնի կազմակերպութիւնը, «Իրկուն», որ պատասխանատու կը համարուի Երուսաղէմի «Դաւիթ Արքայ» հիւրանոցին քանդումին, ազդարարութիւն մը ցրուեց որով կը սպառնայ «նոր եւ աւելի ուժգին հարուածներ բրիտանացի թշնամիներուն դէմ: Եթէ Երուսաղէմի մէջ ալ ժողովուրդին արգիլեն դուրս ելլել, ինչպէս եղաւ Թէլ-Ավիվի մէջ, այն ատեն բնակիչներուն պիտի հրամայուի փողոց իջնել եւ եթէ Անգլիացիները կրակ բանան, իրենց կողմէ ալ հազար հոգի գետին պիտի փռուին: — Հրէական Ազատագրութեան Կոմիտէն իբրեւ առժամեայ կառավարութիւն ներկայանալով, Չորս Մեծերուն դիմեց եւ արտօնութիւն խնդրեց մասնակցելու Հաշտութեան Խորհրդաժողովին:

71 ՀՈԳԻ ՄԱՀՈՒԱՆ դատապարտուեցան Շարլռուայի մէջ (Պելժիա), ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ պատասխանատու 27 անմեղ զոհերու սպանութեան (1944 օգոստ. 17-18): Ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցան ուրիշ 17 ամբաստանեալներ, իսկ 18 հոգի ալ բանտարկութեան: Հարիւր փաստաբաններ կը պաշտպանէին ամբաստանեալները:

30 ՄԻԼԻՈՆ գծանիշ (ֆիլիկռանէ) թուղթեր որոնք յատկացուած էին 500 փրանքնոց թղթադրամներ տպելու, գողցուեցան Պանք տը Ֆրանսի Կրընոպլի գործարանէն, երբ Փարիզ պիտի փոխադրուէին:

Պ. ՄՈՐԻՍ ԹՈՐԷԶ, ընդհ. քարտուղար համայնավար կուսակցութեան եւ փոխ-վարչապետ, ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ «պէտք չէ գերման ժողովուրդը շփոթել հիթլերական աւազակներուն հետ»: Ապա քննադատելով զօր. տը Կօլի վերջին ճառը, ըսաւ թէ ապահովութիւնը չի կրնար հիմնուիլ ազգերու խմբակցութեանց վրայ: Գալով գերմանական հարցին, առաջարկեց միջազգայնացնել Ռուրի աւազանը, մասնաւոր վարչաձեւ հաստատել Հռենոսի շրջանին համար, իսկ Սարի շրջանը կապել Ֆրանսայի տնտեսական եւ դրամական դրութեան:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ տպարանները գործադուլ հռչակեցին Օգոստոս 3ին եւ տասր թերթերէն երկուքը միայն լոյս տեսան: Բանուորները 40% յաւելում կը պահանջեն:

ԻՐԱՆԻ աշխատանքի եւ քարոզութեանց նախարարը, իշխան Ֆիրուզ, ճառ կը խօսելով յայտարարեց թէ «Ներկայ պարագաներուն մէջ երբեք պատճառ չկայ որ Անգլիացիները նոր զօրք ղրկեն Պասրա: Թերեւս այդ առաքումը հիմնուած է անգլեւիրաքեան դաշնագրին վրայ, բայց կրնայ արդարանալ միայն այն ատեն երբ պատերազմի վտանգ մը կայ: Եթէ այդ զինուորները Պասրա ղրկուած են Խուժիստան փոխադրուելու եւ բարեկարգութիւնը պահպանելու պատրուակով, այդ արարքը կը բռնաբարէ մեր ազգային գերիշխանութիւնը եւ հակառակ է Միացեալ Ազգերու դաշինքին: Կատարեալ բարեկարգութիւն կը տիրէ Խուժիստանի մէջ»: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ զինուորները ղրկուած են Իրաքի կառավարութեան հաւանութեամբ:

ՀՌՈՄԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ առջեւ ցոյց մը կատարեցին բազմաթիւ իտալացի տանտիրուհիներ, պահանջելով խորհրդականին վտարումը: Ամբաստանութիւնը այն է թէ դեսպանատան խորհրդականը, Ֆէրուխան Սէլուք, կինը և չոքանչը կը խոշտանգեն իտալացի վեց տարեկան որդեգիր աղջնակ մը: Թերթերն ալ կը պահանջեն երկրէն վտարել խորհրդականը եւ ամբողջ ընտանիքը, ազատելով աղջիկը: Թրքական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ:

ՀԻԹԼԷՐԻ գրասեղանը, որ Անգլիա կը գտնուէր, 76.000 սթերլինի ծախուեցաւ եւ պիտի գործածուի գրասական պտոյտներու համար:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ միջազգային ատեանը սկսած է դատել գերմանական վեց կազմակերպութիւններ, — Կէսթափօ, S. S., ընդհ. սպայակոյտ, եւն: Աւելի քան 3.000.000 Գերմաններու ճակատագրին հետ կապ ունի այս խնդիրը: Հարիւր հազարէ աւելի Գերմաններ պատրաստակամութիւն յայտնած են բարի վկայութիւն տալու: Մինչեւ հիմա լսուած են միայն հարիւր վկաներ:

ՌԱՏԻՕ - ԱՆԴՈՐԸ (Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ) ամբաստանուած է իբրեւ լրտեսական բոյն, պատերազմի ատեն: Թուլուզի ընդհ. դատախազութիւնը կը փնտռէ երեք ամբաստանեալներ որոնք փախած են:

8500Ի ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ Փարիզի սակաչարժներուն (թաքսի) թիւը:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ Փարիզէն հեռացողներու թիւը մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ հետզհետէ: Մոնփարնասի կայարանէն օգոստոսի առաջին կիրակին 46.000 հոգի մեկնած են, մինչ անցեալ տարի՝ 32.000 էր, իսկ 1938ին՝ 16.000: Յուլիս 26էն օգոստ. 3 Փարիզէն մեկնած են 257.000 հոգի:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՉՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, Անդրյորդանան, Լիբանան, Սուրիա եւ Սէուտի Արաբիա ընդունեցան անգլ. կառավարութեան հրաւէրը, հաւասարէ հաւասար բանակցելու համար Պաղեստինի մասին: Եգիպտոս չէ պատասխանած տակաւին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. ՇԻՐՈՅԵԱՆ. — Ի զուր յոգնած էք պատասխանելու այդ «հայրենասէր»ին որ ոչ ստորագրելու քաջութիւնն ունի, ոչ ալ իր կարդացածը հասկնալու կարողութիւն, ինչպէս դիտել կուտաք:

Ն. Մ. Մարսէյլ. — Թիւրիմացութեան հետեւանք է: Ոչ մէկ նկատում:

Պ. Մ. Վիէն. — Նամակը անհատական հասցէի ուղղուած ըլլալով, չէ բացուած: Այդպիսի նիւթերը ղրկել ուղղակի խմբագրութեան: — Աւելորդ էր Ա. Զ.ի ուղղուած պատասխանը: Մենք ալ գիտենք անցուդարձը: Ոչինչ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան կայանի Ա. խումբը կը վերադառնայ վաղը, հինգշաբթի իրիկուան ժամը 6ին Կար տ'Օսթէրլից: Իսկ երկրորդ խումբը կը մեկնի ուրբաթ առտու ժամը 9ին, նոյն կայարանէն:

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Լոնտոնէն Խաչիկեան եղբայրներ մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրեն Պ. Ջամպաքճեանի, Ռոպէնսոն:

Պիյանքուրէն Տիկին Արուսեակ Պէրպէրեան վեց ամսուան Յառաջ կը նուիրէ Պ. Արմէն Պալպեանի, Ամերիկա:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, 21, Rue des Fêtesի լրագրավաճառին քով:

ՎԱԼԱՆՍ. — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9ին իր սրահը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — Ռուբէն Յովսէփեան (պատերազմէն առաջ կը բնակէր 35 Broad St. Providence (R. I.): Իմացնել եղբօրը՝ Պ. Հայրապետ Շէմանեանի, 20, Av. Rouveyrol, Asnières. (S.) France. Կը խնդրուի «Հայրենիք»էն արտատպել:

Երգահանդէս

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի 10 Նոյեմբեր, 1946, Gaveauի մեծ սրահին մէջ, ժամը 17ին:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 378.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 8 Août 1946 — Հինգշաբթի 8 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9770 — Նոր շրջանի թիւ 409 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՒԺԸ ԿՈՏՐԵԼԷ ՎԵՐՋ

Կծու հով մը՝ Սուրիա-Լիբանանէն:

Դէզ մը թերթեր եւ մասնաւոր թղթակցութիւն մը դառնօրէն կը հաստատեն թէ կատարեալ քաոսի մը վերածուած է Ներգաղթի կազմակերպումը:

Պիտի հրատարակենք փաստացի տեղեկութիւնները, յապաւելով կարգ մը վրդովիչ մանրամասնութիւններ:

Մնաց որ, Սուրիա-Լիբանանի Ներգաղթի Կոմիտէն ինք արդէն դարձի եկած է, Գ. կարաւանին մեկնելէն վերջը: Անշուշտ կարդացիք իր զեկոյցը, «Յառաջ»ի երէկուան թիւին մէջ:

Անգամ մը եւս արտատպենք զեկոյցին առաջին մասը, որ մեկնութեան չի կարօտիր.—

1. Նկատի առնելով որ այս տարի ներգաղթողներու թիւը սահմանափակ է եւ հետեւաբար կարելիութիւն չկայ բոլոր փափաքողները հայրենիք ուղարկելու, Կոմիտէս կը յայտարարէ թէ բոլոր անոնք որ անմիջական անհրաժեշտութեան տակ չեն գտնուիր, պէտք չէ ներգաղթելու փութկոտութիւն ցոյց տան: Առ այդ Կոմիտէս կը թելադրէ.—

ա) Անոնք որ ներկայիս գործ ունին կամ կրնան ճարել, պէտք է շարունակեն իրենց աշխատանքները:

բ) Տուն ունեցողները կրնան իրենց տուները ծախել միայն ա՛յն պարագային, երբ մեկնելու արտօնութիւն տրուած է իրենց: Հակառակ պարագային, Կոմիտէս որեւէ պատասխանատուութիւն չստանձներ:

Քանի մը օրէն կ'իմանաք թէ ինչո՛ւ ստիպուեր են այս ազդարարութիւնը հրատարակել, այնքան չնդալից աւետիսներէ վերջ:

Այստեղ կ'ուզէինք արձանագրել ուրիշ պարագայ մը, որ կ'ապացուցանէ թէ Երեւանի պատուիրակները աւելի լաւ կ'ըմբռնեն կացութիւնը՝ քան այսպէս կոչուած «Հայաստանասէր»ներն ու «Հառաջդիմականները»:

Հալէպի հիւսիս-արեւելեան կողմը, Եփրատի ափը, Ճարապլուսի մէջ կը գտնուի հայկական գաղութ մը,—254 ընտանիք: Մոտակայ Միմպինի մէջ ալ 22 ընտանիք: Համագումար 276:

Մեծ մասով աշխատաւոր եւ չքաւոր, ասոնք հանրագրութիւն մը կը պատրաստեն, օր առաջ Հայաստան երթալու համար: Մանուածապատ ձեւակերպութիւններէ վերջ, հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կը յաջողի Ներգաղթի պատուիրակ Պ. Հ. Յարութիւնեանի ներկայանալ, որպէսզի դիւրացնէ իրենց մեկնումը:

Պատուիրակը ուշադրութեամբ կը լսէ, շարք մը հարցումներ կ'ուղղէ, լուսաբանութիւններ կը ստանայ, եւ ի վերջոյ կը յայտարարէ.

— Գացէ՛ք լուսաբանեցէք ժողովուրդը եւ ըսէք որ մենք շրջաններն ալ պիտի այցելենք եւ անձնապէս պիտի հետաքրքրուինք ժողովուրդին վիճակով: Ժամանակը չեմ կրնար ճշդել, տասը ամիս տարի մը, չեմ կրնար ըսել: Յայտնեցէք ժողովուրդին, թող ամէն մարդ իր գործով զբաղի: 25 տարի ինչպէս որ ապրեցան, այժմ ալ թող ջանան ապրիլ: Երկրագործներուն ըսէք որ այս տարի ալ ցանեն, գալ տարի ալ, միւս տարի ալ: Ներգաղթը միայն Սուրիայէն չէ որ պիտի կատարուի, Յունաստանի և Պուլկարիոյ հայութիւնը աւելի թշուառ պայմաններու մէջ կը գտնուի. անոնք ալ պիտի տարուին Հայաստան: (*Արեւելք*, 14 Յուլիս):

Յանձնախումբը այս յայտարարութիւնը հաղորդելով, կը հանդստացնէ ժողովուրդը: Մանաւանդ անոնք որ պատրաստուած էին որեւէ գնով ծախելու իրենց ունեցած-չունեցածը:

Բայց արդէն համրանք չունին անոնք որ մոխիրի վրայ նստած են Հալէպի մէջ եւ այլուր, փողոցէն անցնող Ֆէլլահին ձգելով 25 տարուան վաստակը,— տուն, տեղ, արտ եւն: Եւ այս բոլորը՝ իբրեւ հետեւանք խուժանավարութեան:

Օգոստոս 2ին հրատարակեր էինք Վաննայի մեր թղթակցին նամակը, որ կը նկարագրէր առաջին կարաւանին (800 հոգի) մեկնումը, արտակարգ խանդավառութեան մէջ:

Ո՛րքան լաւ կազմակերպուած էր ամէն բան, պատսպարումէն, պարենաւորումէն մինչեւ շոգենաւի մէջ տեղաւորումը:

Կ'ընդունինք թէ Սուրիա-Լիբանանի Ներգաղթը շատ աւելի բարդ հանգամանք ունի:

Բայց,— պէտք է առանձին արձանագրել կարգ մը իրողութիւններ, որոնք ծանր տաղնապի մը մատնած են մեր ամէնէն բազմահայ գաղութը եւ անոր ազգ. իշխանութիւնները: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՊԱՐԳԵՒԻ

Տեղական թերթերը հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակեն, Մոսկուայէն (30 յուլիս).—

« *Համագումար* 165 *միլիոն*(?) *ռուբլի պարգեւ սահմանուեցաւ հայկական Ս. Հանրապետութեան* 60.000 *մայրերու, որոնք ծնած են* 300.000 *զաւակներ, այսինքն Հայաստանի բնակչութեան մէկ քառորդը* »:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին: Բայց գիտենք որ վերջերս մասնաւոր պատիւներու և պարգեւներու արժանացան բազմածին մայրերը, Հայաստանի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

Եղան մայրեր որոնք մինչեւ տասը զաւակներու շուքովը կը փառաւորուէին:

Աշխարհի ո՞ր մասին մէջ ետ մնացած ենք, այս ճակատին վրայ: Հակառակ բազմազան փորձութեանց եւ ֆաղքենի քարքերու:

Այստեղ անգամ, ուր շատեր «վայրենութիւն» կը համարին տղաբերքը, համրանք չունին Հայ - կակներն ու Հայկուհիները: Մանաւանդ աշխատաւոր, չունեւոր ընտանիքներու մէջ:

Միայն Մարսէյլի մէկ թաղին մէջ, տարիներ առաջ կը հաշուէին 310 մանչեր եւ աղջիկներ, 70 ընտանիքի վրայ:

Եւ այս բոլորը՝ ինքնաբերաբար: Առանց պարգեւի սպասելու:

Անշուշտ կ'օգտուին պետական նպաստներէն: Բայց, նպաստի համար չէ որ կ'արտադրեն:

Մինչդեռ ուրիշներ, մեծ եւ հզօր պետութիւններ մեծագումար վարկեր եւ հրապուրիչ պարգեւներ կը խոստանան, որպէսզի հայրիկներն ու մայրիկները բարեհաճին գոնէ երեք զաւակ պարգեւել ազգին:

Եթէ 1915ի Սարսափներէն ողջ մնացած բազմութիւնները փոխանակ ցամաքէ ցամաք նետուելու ցիրուցան, տեղաւորուած ըլլային ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի մը հողերուն վրայ, ո՞վ պիտի կրնար ճշդել մեր համրանքը:

Այսօր ալ կը ծնին, բայց որո՞ւ հաշուին, եթէ պիտի չտեսնեն Արաքսն ու Արածանին...

ՎԱՀԷ

Ներգաղթը եւ Սուրիա

Սուրիոյ ներքին գործերու նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հաղորդած է պատկան իշխանութեանց.—

« *Արտաքին նախարարութիւնը մեզի կը տեղեկացնէ որ ըստ Նախարարաց խորհուրդի որոշման, սկզբունքով համաձայնած է որ սուրիաբնակ ամէն Հայ կրնայ Հայաստան գաղթել եթէ կը փափաքի:*

Բայց որպէսզի այս գաղթին հետեւանքով ապագային ոեւէ անպատեհութիւն չծագի, Նախարարութիւնը հարկ տեսաւ որ իրաւական կամ նիւթական ոեւէ կապ չմնայ գաղթող Հայերուն եւ Սուրիոյ միջեւ:

Այս նպատակով ճշդուած են հետեւեալ պայմանները.—

1.— Բոլոր գաղթողները որ կը մեկնին, Սուրիայէն դուրս տեւական բնակութիւն հաստատելու նպատակով, անմիջապէս կը կորսնցնեն իրենց սուրիական հպատակութիւնը:

2.— Մեկնողները պարտին հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ամէն կարգի կապակցութիւնները, իրենց անշարժ գոյքերուն հետ, որոնք կը գտնուին սուրիական հողին վրայ: Այս կերպով մեկնողները կը կորսնցնեն սեփականութեան, տիրացումի եւ շահակցութեան ամէն իրաւունք սուրիական հողամասին վրայ:

Այս գաղթականներու առաջին կարաւանը մեկնած ըլլալով 1946 Յունիս 20ին, կը խնդրենք գործադրութիւնը օրինական տրամադրութեանց, իբրեւ հետեւանք անոնց մեկնումին, Սուրիայէն դուրս տեւական բնակութիւն հաստատելու դիտաւորութեամբ, համաձայն վերեւ յիշուած պայմաններուն »:

Գ. ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (20 Յուլիս).—

Երեւանի ձայնասփիւռը կը հաղորդէ թէ Ներգաղթի Գ. կարաւանն ալ հասած է Պաթում եւ ընդունուած մեծ խանդավառութեամբ: Բոլոր ներգաղթողները տեղաւորուած են իրենց յատկացուած տեղերը, ուրկէ մաս մաս պիտի փոխադրուին Հայաստան: Երկրորդ կարաւանով ներգաղթողները արդէն հասած են Հայաստան եւ տեղաւորուած Երեւանի, Լենինականի եւ Կիրովականի մէջ:

Դ. կարաւանին պատրաստութիւնները լրանալու վրայ են: Կ'ըսուի թէ մօտերս Պէյրութ պիտի հասնի մասնաւոր նաւ մը, փոխադրելու համար Դ. կարաւանը:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պըրնս եւ Մոլոթով դէմ դիմաց

Յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան Հաշտութեան Խորհրդաժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, որ տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 2: Օրակարգի խնդիրը միշտ նոյնն էր,— պա՞րզ մեծամասնութեամբ թէ երկու երրորդով: Այս առթիւ բուռն բանավէճի մը բռնուեցան Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարները, Պըրնս եւ Մոլոթով: Մթնոլորտը այնքան տաքցած էր որ շատեր կը վախնային թէ Մոլոթով պիտի առնէ քալէ իր պատուիրակութեան հետ: «Յառաջ»ի աշխատակիցներն ալ, որ փոխն ի փոխը ներկայ կ'ըլլան, շատ ծանր տպաւորութիւն կրած էին վիճաբանութեանց ընթացքին: Բարեբախտաբար պաղարիւն պատուիրակներ չեն պակսիր, շատ մը վէճեր անուշի կապելու եւ չարը խափանելու համար:

Վիճաբանութիւնը տեղի ունեցաւ կանոնագրի յանձնաժողովին մէջ, նախագահութեամբ Պ. Սփաքի: Նիստը բացուած առեն, Ուկրայնայի պատուիրակը խօսք առնելով, չեշտեց քուէարկութեան հարցին կարեւորութիւնը եւ դիտել տուաւ թէ պարզ մեծամասնութեան կուսակիցները « ի զուր ռազմախաղեր կը փորձեն արդարացնելու համար բան մը որ իրականին մէջ ժխտումն է ժողովրդապետութեան ճշմարիտ սկզբունքներուն »: Ինք պիտի քուէարկէ Խ. Միութեան բանաձեւը,— որոշումներ տալ երկու երրորդի մեծամասնութեամբ:

Յետոյ խօսք ուզեց Պ. Պըրնս, պատասխանելու համար Պ. Մոլոթովի նախորդ օրուան յայտարարութեանց: Իր լեզուն բաւական կծու էր եւ անգամ մը եւս կը հաստատէր թէ խուլ պայքար մը բացուած է Մեծերուն միջեւ: Պ. Պըրնս նախ պատմեց թէ Յուլիս 30ի իրիկունը իր քարտուղարը հեռաձայն մը կը ստանար Պ. Մոլոթովի թարգմանէն որ կ'առաջարկէր չորս արտաքին նախարարներու ժողով մը գումարել կէս գիշերին: Նոյն հրաւէրը եղած էր յաջորդ առտուն, ժողով առաջարկելով ժամը 9ին: Այս ժողովը « պիտի քննէր կանոնագրի յանձնախումբի նախագահին ընտրութեան խնդիրը »: Յանձնախումբը նիստի հրաւիրուած էր ժամը 10ին: Ինք պատասխանեց թէ այս խնդիրը պէտք է լուծուի Խորհրդաժողովին մէջ եւ ոչ թէ Չորս արտաքին Նախարարներու Խորհուրդին կողմէ: « Պ. Մոլոթով չէր առաջարկեր որ Չորսերու Խորհուրդը գումարուի քննելու համար Խորհրդաժողովին յանձնարարութիւնները, այլ վճռելու համար թէ ո՛վ պիտի ըլլայ Նախագահը: Փոցտամի ժողովէն ի վեր Խ. Միութիւնը միշտ կը ձգտի հաշտութեան կազմակերպումը սահմանափակել նուազագոյն չափին,— մեծ պետութեանց: Լոնտոնի մէջ խորհրդային պատուիրակը կ'ուզէր դուրս ձգել Ֆրանսան եւ Չինաստանը դաշնագիրներու խմբագրութեան որեւէ մասնակցութենէ: Մոսկուայի մէջ ալ Խ. Միութեան կառավարութիւնը յամառօրէն պայքարեցաւ, կարելի եղածին չափ սահմանափակ թիւով կառավարութիւններ հրաւիրելու համար Հաշտութեան Խորհրդաժողովին: Յետոյ պայքարը փոխադրուեցաւ բուն իսկ Խորհրդաժողովին իրաւասութեանց և կանոնագրին վրայ: Եւ ահաւասիկ իր գագաթնակէտին հասնելով, փորձ մը կը կատարուի Չորսերու Խորհուրդը ժողովի հրաւիրելու համար, որպէսզի ան իր կամքը պարտադրէ Խորհրդաժողովին: Պ. Մոլոթով ինքն իրեն թոյլ տուաւ դիտողութիւններ ընել ամերիկեան դիրքի փոփոխութեան մասին: Եւ սակայն Պ. Մոլոթով ինքն էր որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

Լիոնի **La Liberté** թերթը հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէ Պէյրութէն (29 Յուլիս).— *Կարդինալ Աղաջանեան, հայ կաթոլիկներու կաթողիկոս պատրիարքը, հովուական թուղթ մը ուղղելով իր հօտին, կ'ըսէ.— « Հարկադրուած ենք աքսորի մէջ մնալ, որպէսզի կարենանք անվթար պահել մեր կաթոլիկ հաւատքը »: Կարդինալը աւելցուց թէ խորհրդային իշխանութիւնները նախապայման մը դրած են հայ կաթոլիկ կղերին, Հայաստան երթալու համար,— խզել ամէն կապ Վատիկանի հետ, « ինչ որ պիտի նշանակէր ուրանալ եկեղեցին, կաթոլիկ դաւանանքը եւ հաւատքը »:*

ԽՄԲ. — Ֆրանսական անթելն ալ անցեալ շաբթու հաղորդեց այս տեղեկութիւնը:

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Յունիս 24ին, երբ մեկնեցաւ Ներգաղթի առաջին կարաւանը, լիբանանեան թէ սուրիական կառավարութիւնները մնացին կատարեալ «դիտող»ի դերին մէջ: Կոմիտէն արձանագրեց, շոգենաւը տարաւ: Ո՛չ իսկ մաքսային թեթեւ քննութիւն մը: Այս բացիբաց վերաբերումը, շատերու մօտ ստեղծեց այն հոգեբանութիւնը, թէ սուրիական եւ լիբանանեան իշխանութիւնները «անձեռնմխելի» մահկանացուներու տեղ դրած են մեզ, եւ ո՛րեւէ վերապահութիւն չունին մեր մասին:

Սուրիա թէ Լիբանան երկիրներ են, ուր հայութեան դերը՝ իբրեւ տնտեսական ազդակ թէ աշխատող բազուկ, կշիռ ունի եւ կապ՝ ընդհանուր շարժումին հետ: Ու, ահա, մամուլէն սկսաւ թելադրութիւնը, «խորհիլ ա՛յն անդրադարձումներուն մասին, որոնք կրնան անհաւասարակշռութիւն ստեղծել վաղը, երբ ներգաղթը շարունակուի այս ձեւով»:

Զուշացաւ հակազդեցութիւնը: Նախ՝ օրինական եւ չօշափելի անդրադարձումը, թէ «մեկնող ամէն Հայ կը կորսնցնէ իր հպատակութեան եւ սեփականութեան իրաւունքները»:

Յետոյ ստեղծուեցաւ նոր կացութիւն մը բոլոր այն արհեստաւոր - պաշտօնեաներուն համար, որոնք կ՚աշխատին ելեկտրական, երկաթուղիի եւ Ծխախոտի Մենաշնորհի (Régie) ընկերութիւններուն մէջ, եւ որոնք ունին հատուցման իրաւունք մը, երբ ընկերութեան կողմէ վերջ կը տրուի իրենց գործին: Ի՞նչ պիտի ըլլար այդ արհեստաւորներու կացութիւնը, Ներգաղթի իրողութեան կապակցութեամբ: Այդ երեք ընկերութիւններուն մէջ, հազարաւոր հայրենակիցներ կան, ու անհրաժեշտ էր շփում ունենալ իրաւասու մարմիններու հետ, կարգադրութիւն մը ընելու համար, երկուստեք:

Որո՞ւ հոգ: — Երբ այս ուղղութեամբ թելադրութիւններ եղան, «յառաջդիմական»ներու պատասխանը եղաւ շատ մեկին. — «Անշուշտ այս գործով զբաղող մարդիկ անհրաժեշտ կարգադրութիւնը կ՚ընեն: Սովետ կառավարութիւնը գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել»:

Ինչպէս անշարժ ինչքերու պարագային, այս գործին մէջ եւս, անհամութիւն: Բ. կարաւանի նախօրեակին, օր մըն ալ տեսանք, որ գործադուլը ծայր տուաւ Ելեկտրական եւ Երկաթուղիի ընկերութիւններուն մէջ, եւ 700 հոգի, — որոնց մօտ 500ը Հայ — բողոքի ելոյթներ ունեցան: Ընկերութիւնը, յենլով օրէնքի տրամադրութիւններուն վրայ, կ՚ըսէ թէ պարտաւոր չէ վճարելու indemnitéի գումարները,— մէկ ամսական՝ իւրաքանչիւր աշխատանքի տարիի համար: Եթէ տասը տարիէ ի վեր կ՚աշխատիմ ամսական 150 ս. ոսկիով, հատուցումս կ՚ըլլայ 1500 ս. ոսկի, եթէ, սակայն, Ընկերութիւնը վերջ տայ պաշտօնիս: Ներգաղթը բանաւոր պատճառ մըն է անշուշտ, բայց առանց կառավարական հրահանգի, ընկերութիւնները հարկադրուած են հպատակիլ օրէնքի տառին: — Զվճարել: Երկաթուղիի Ընկերութիւնը տրամադիր կը թուի որոշ հատուցում մը ընելու, բայց պաշտօնեայ եւ արհեստաւոր չեն գոհանար: Գործադուլը կրկնուեցաւ երեք-չորս անգամ, մինչեւ որ սկսաւ շշուկ տարածուիլ, թէ «Հայերն են նախաձեռնարկ բոլոր գործադուլներուն, եւ այս՝ քաջալերուած համայնավարական շրջանակներէ»: Կ՚ըմբռնէ՞ք լրջութիւնը կացութեան:- Պետական շրջանակներէ կը հրահանգուի ազգ. իշխանութիւններուն՝ «միջամտել եւ կարգադրել»: Ազգ. իշխանութիւնները կը դիմեն Ներգաղթի Կոմիտէին, խնդրելով որ տեղեկացնէ իրենց՝ թէ «այդ Ընկերութիւններէն քանի՞ հոգի եւ ե՛րբ պիտի մեկնին, որպէսզի ըստ այնմ դիմէ առ որ անկ է,» եւ կարգադրէ հատուցումի խնդիրը: — Լռութիւն: Ո՞վ կը համարձակի հարցում ուղղել: Երեսփոխան ընկ. Հրաչ Փափազեան եւ ընկ. Տօքթ. Գասպարեանը շփումներ կունենան Հալէպի մուհաֆըզին և ելմտական նախարարութեան հետ, կկոցի նման կը բանին պաշտօնատունէ պաշտօնատուն, մինչեւ որ կարելի կ՚ըլլայ հասկացողութեան դետին պատրաստել, և ազատ թողուլ 500 բանթողները, որոնք վերջին երեք օրերը բանտարկուած էին:

Սուրիոյ կառավարութիւնը լրջօրէն մտահոգ է ա՛յն հաւանականութեամբ՝ թէ զանգուածային ներգաղթ մը կրնայ անգործութեան, եւ առնուազն անկանոնութեան մատնել երկրին կեանքը,— մասնաւորապէս այդ երեք ճիւղերը, որոնք ջիղերակը կը կազմեն երկրին: Ուրեմն, եղբայրական զգացումներով տոգորուած ըլլալով հանդերձ՝ չեն ուզեր աշխատաւոր բազուկներու հաւաքական մեկնումը, հետեւաբար կը դժկամակին վճարել նաեւ հատուցումները:

Ներկայ տարուան ընթացքին, հազիւ 200—300 մեկնողներ կը նախատեսուին այդ երեք ընկերութիւններէն: Եւ եթէ Ներգաղթի Կոմիտէն որոշէ այդ 200—300 հոգին, եւ տեղեկացնէ անոնց մեկնումի թուականը, կառավարութիւնը տրամադիր կը թուի լիագումար վճարել անոնց հատուցումը: — Լռութիւն: Մի՛շտ լռութիւն:

Ու ահա, կը տեսնուի որ շփոթը կը շարունակուի, 3-4 օրն անգամ մը գործադուլ ծայր կուտայ,— եւ կը հեշտուի տեղացիներու մօտ ա՛յն համոզումը, թէ Հայերը համայնավարներ են, ու խափանարարական ելոյթներ կ՚ունենան:

Եթէ պատահի անխուսափելին, ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեւական աշխատանքները, լուսաբանութիւնները, ճիգերն ու հակազդեցութիւններր չրաւեն, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ փորձանք կը փաթթուի գաղութի գլխուն:

Դեռ ուրիշ հոգեր: Մ.

ԻՆՉԵ՞Ր ԻՆՉԵ՞Ր ԷՆ ԳՐԱԾ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Ահաւասիկ թէ ինչեր գրի առած է անգլիացի հեղինակը մեր մասին՝ իբրեւ նախաբան իր յաջորդական խեղաթիւրումներուն. —

«Կը թուի թէ կարգ մը ցեղեր դատապարտուած են հաւաքական կազմակերպութիւն չունենալու: Այս տեսակէտէն հանրածանօթ են Լեհերը որ թերեւս ունին բոլոր մակերեսային եւ հրապուրիչ առաքինութիւններ — քաջութիւն, ուշիմութիւն եւ դրաւչութիւն — եւ սակայն բացայայտ է որ լեհական թագաւորութիւնը երբեք պիտի չվերահաստատուի: Հայերը քաղաքական ձախողանքի ուրիշ օրինակ մըն են: Լեհերուն պէս անոնք ալ բաժնուած են երեք կայսրութեանց միջեւ — Ռուսիա, Պարսկաստան եւ Թուրքիա — բայց ուրիշ տեսակէտներով շատ աւելի նմանութիւններ ունին Հրեաներուն քան Եւրոպացիներուն հետ: Թէ Իսրայէլի զաւակները եւ թէ Հայերը արտակարգ ընդունակութիւն ունին տնտեսական եւ առեւտրական ասպարէզին մէջ, մանաւանդ բարձր դասերը սեղանաւորական գործառնութեանց իսկ ժողովրդական խաւերը դրամ փոխելու արուեստի համար: Այս երկու ժողովուրդներն ալ թափառելու բնազդ մը ունին, ինչպէս նաեւ տեղական պայմաններուն յարմարելու անհրաժեշտ յատկութիւնը: Երկուքն ալ, հակառակ որ գիտեն արտաքին ձեւերով համակերպիլ ընկերային ընկալեալ սովորոյթներուն, հաւատարմօրէն կառչած կը մնան իրենց ինքնատիպ կրօնքներուն»:

Այս բաղդատականէն յետոյ հեղինակը կը բացատրէ թէ երկրագունդին վրայ քաղաքականօրէն ճանչցուած Հայաստան մը չկայ եւ կուտայ մեր պատմութեան ուրուագիծը իր հասկցած ձեւով կամ իրմէ առաջ գրուած պատմութիւններէն փրցանքներ քաղելով: «Քաղաքական տեսակէտէն չիջումի ենթարկուած ըլլալով հանդերձ, Հայերը երբեք կորսնցուցած չեն իրենց ազգային գիտակցութիւնը եւ պահպանած են իրենց կրօնքը, լեզուն, բարքերը եւ նկարագրի ինքնատպութիւնը այնքան յամառօրէն որքան Հրեաները: Հիացման առարկայ կրնայ ըլլալ իրենց հաւատարմութիւնը Քրիստոնէութեան. շատ քիչ ցեղեր անոնց չափ նահատակներ տուած են անցեալին մէջ կամ ներկայիս»:

Այս քանի մը անուշ-լեզի տողերը՝ չէզոքացնելու համար թերեւս իր յետագայ մեղադրանքներուն ազդեցութիւնը:

Sir Charles դիտել կուտայ թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին ուղղափառ չէ ու բոլորովին անկախ է ռուսական եւ յունական եկեղեցիներէն: Ան մասնակցած չէ Քաղկեդոնի ժողովին, ո՛չ ալ ապագային ընդունած է այնտեղ տրուած որոշումները: Բայց «իր տեսութիւններուն մէկ մասը կը կրեն դրոշմը հերետիկոս միաբնակութեան այն ձեւին որ կը հաւատայ թէ Քրիստոսի մարմինը աննեղծելի էր (aphthartodocetism):»

Շատ ճիշդ է որ մենք Քաղկեդոն գացած չէինք զանազան պատճառներով: Ժողովը կը գումարուէր 451ին, այսինքն այն օրերուն երբ մենք գոյութեան կռիւ կը մղէինք Պարսկաստանի դէմ (Վարդանանց) ու մենք ժամանակ չունէինք աստուածաբանական բանավէճերով զբաղելու: Մնաց որ մեր Եկեղեցին ընդունելով Քաղկեդոնէն առաջ գումարուած երեք ժողովներուն (Նիկիա 325ին, Պոլիս 381ին եւ Եփեսոս 431ին) վերջնական ու անդառնալի որոշումները Քրիստոսի աստուածային ու մարդկային էութեան մասին, աւելորդ, ու նոյն իսկ վտանգաւոր, կը նկատէր յաւելուածական Տիեզերական Ժողովներու գումարումը: Հայաստանեայց Եկեղեցին միաբնակ (monophysite) չէ հեղինակին թելադրած իմաստով, ոչ ալ Եւտիքէական վարդապետութեան հետեւող ինչպէս հասկցնել կ՚ուզէ զարտուղի ճամբաներով:

Մեր դաւանական վարդապետութենէն յետոյ մեր Եկեղեցիին ներքին կարգուսարքը: «Արարողութիւնները որոնք յունական եկեղեցիէն անկախօրէն յօրինուած են, շատ ինքնատիպ են իրենց արեւելեան դրոշմով: Պատարագի ընթացքին տիրացուները կը շարժեն հին եգիպտական նուագարանի մը նմանող գործիք մը որ բոժոժաւոր ու խաչամբարձ գաւազան մըն է (քշոց): Խորանը բաց է, սակայն պաշտամունքի ամէնէն հանդիսաւոր պահուն վարագոյր մը կը քաշուի անոր առջեւ այն տպաւորութիւնը տալով անբարեպաշտ ունկնդիրին թէ քահանան կը պատրաստուի անկողին երթալ...

Տգէ՞տ է հեղինակը թէ անբարեկիրթ՝ ժողովուրդի մը աւանդութեանց հանդէպ: Անտարակոյս երկուքն ալ հաւասար չափով: Եթէ խելք ըրած ըլլար քիչ մը եւս յառաջ տանելու համար իր պրպտումները, պիտի իմացած ըլլար մեր քահանաներուն ամէնէն համեստէն որ Հայաստանեայց Եկեղեցին պատարագի առեն վարագոյր կը գործածէ նիւթականը աննիւթականէն կամ հոգեւոր խորհուրդը աշխարհականէն բաժնելու համար: Մնաց որ մեր եկեղեցիէն ներս կատարուած ամէն ձեւականութիւն իմաստ մը ունի:

-Այս եպերելի հեգնանքէն յետոյ, հեղինակը կը յարձակի մեր լեզուին վրայ: Կը յիշէ անգլիացի գրողի մը մէկ հատուածը որուն մէջ հերոսուհին — երբ կ՚ուզեն իրեն հայերէն սորվեցնել — կը պատասխանէ թէ հայերէնը կը նմանի ձիերու բարբառին ու թէ մարդկային արարածներու լեզուին: «Հայերը, կը գրէ Սըր Զարլզ, ունին ո՛չ միայն անմրցելի հաւաքածոյ մը դժուար արտասանելի և ո՛չ այնքան քաղցրահնչիւն ձայներու որոնք միաժամանակ կոկորդային են ու շչական, այլ կարծես մասնաւոր ճիգ մը ըրած է զանոնք իրարու վրայ բարդելու եւ բառերուն սկիզբը շարելու առնուազն երեք բաղաձայներ՝ իրարու ետեւէ»: Հեղինակը իր յայտնութիւնը փաստելու համար կը յիշէ հետեւեալ բառերը — ճշմարիտ, կրնալ, բժիշկ, բռնկցնել, աշխարհ եւ կը շարունակէ — «Անշուշտ չկայ մարդկային լեզու մը որ կարենար արտասանել այս ահաւոր բաղակցութիւնները առանց օգնութեան կանչելու եբրայերէնի շէվա ձայնին նմանող խուլ ձայնաւոր մը: Բայց այդ գիրին օժանդակութեամբն ալ հայերէն բառերուն մեծագոյն մասը տարօրինակ կերպով աններդաշնակ է գոնէ մեր ականջին: Աստղ, դուստր, աչք եւրոպական ծանօթ արմատներ են, բայց ոչ մէկ լեզուի մէջ անոնք այսքան տգեղ ձեւ առած են. ոչ ոք կրնայ պնդել թէ աղջիկը կամ ծնողքը սիրուն բառեր են»:

Եթէ հեղինակը ողջ ըլլար իրեն կրնայի համրել հազարներով անգլերէն բառեր որոնց մէջ ոչ թէ բաղաձայները այլ ձայնաւորները դիրար կը հրմշտկեն եւ բառը կը վերածեն անարտասանելի խառնուրդի մը: Մնաց որ չկայ խելքը գլուխը Անգլիացի մը որ չընդունի թէ լեզուներուն ամէնէն անարտասանելին — գոնէ Եւրոպայի մէջ — անգլերէնն է որովհետեւ արտասանութեան օրէնքներ գրեթէ չկան իր քերականութեան մէջ: Ո՛չ միայն գաւառն ու քաղաքը տարբեր կ՚արտասանեն միեւնոյն բառը, այլ մէկ մտաւորականէն միւսը արտասանութիւնը կը տարբերի՝ յուսահատութեան մատնելով լեզուին անծանօթ օտարականը: Բաղաձայներու գործածութեան մէջ չէ որ մարդկային լեզուն եւ շրթունքը կ՚անճրկին ընդհանրապէս, այլ ձայնաւորներու արտասանութեան ընթացքին է որ անգործութեան կը դատապարտուին երկուքն ալ:

Մեր լեզուն տգե՞ղ, ձիո՞ւ լեզու: Երեւի հեղինակը Թուրք փաշաներէն ու էֆէնտիներէն իմացեր է այդ հաւատիքը կամ Զադմադճըլարի խանութպաններուն կարծիքին դիմեր է մեր հին մատենագրութեան ծանօթանալու համար: Ուրիշ եզրակացութիւն կարելի՞ է երբ կը կարդաք իր հետեւեալ բառերը — «Հայերու հին գրականութիւնը ճոխ է, բայց շահեկանութենէ զուրկ քանի որ կը բաղկանայ, գրեթէ ամբողջութեամբ, պատմական ու եկեղեցական գործերէ ի շարս որոնց Ս. Գիրքին Թարգմանութիւնը: Կուռ և հմտալից են այդ գործերը բայց անոնց մէջ կը պակսին ինքնաբուխ արուեստն ու գեղեցկութիւնը»:

ԺԻՐԱՅՐ

UNRRAի նիւթական միջոցներն սպառած ըլլալով, հաւանական է որ փակուի: Այս առթիւ խոր մտահոգութեան մատնուած են պատերազմէն վնասուած երկիրները: Նպաստամատոյց կազմակերպութեան ընդհ. ժողովին մէջ (Ժընեւ), Չեխոսլովաքիոյ եւ Լեհաստանի ներկայացուցիչները մասնաւորապէս խնդրեցին 1946էն վերջն ալ շարունակել օգնութիւնը, այլապէս պարենաւորումը չափազանց պիտի դժուարանայ եւ տնտեսական տագնապը պիտի սաստկանայ բոլոր երկիրներու մէջ: Լեհաստանի ներկայացուցիչն ալ բացատրեց թէ իր երկիրը կրնայ սովի մատնուիլ մինչեւ 1947ի հունձքը, եթէ արտաքին օգնութիւնը դադրի: Արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ պիտի ստիպուին աւելի սերտ յարաբերութիւններ հաստատել Խ. Միութեան հետ, եթէ Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Քանատա դադրեցնեն նպաստը: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Մ. Նահանգները 675 միլիոն սթերլին ճարած են UNRRAին, Անգլիա՝ 156 միլիոն, Քանատա՝ 184 միլիոն:

Փառաւոր ժողով մը

Փայլուն յաջողութիւն մը եղաւ Հայկ. Դատի Յանձնախումբի Պոսթընի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած յուլիս 7ի հրապարակային մեծ ժողովը Symphony Hallի մէջ: Մօտ 3000ի հասնող ընտիր բազմութիւն մը այդ հսկայական սրահին մէջ լարուած ուշադրութեամբ եւ արտասովոր խանդավառութեամբ ունկնդրեց օրուան բանախօսներուն, որոնց մէջ էին Միացեալ Նահանգներու երեք ականաւոր ծերակուտականները՝ Մէք Մահոնը, Ուոլշն եւ Կրինը, Քրիշչըն Սայենս Մոնիթորի խմբագիրներէն մէկը, ծերակուտական Սալթոնսթոլի ներկայացուցիչ դատաւոր Ուիլսընը և Մեսաչուսէցի նահանգապետ Թոպինի ներկայացուցիչ Մէք Քուինը: Խորապէս տպաւորիչ էին նաև Պոսթընի Հայ Երգչախումբի երգերը Օր. Ս. Տ.-Մանուէլեանի շնորհալի ղեկավարութեամբ, ինչպէս եւ տաղանդաւոր Աճէմեան քոյրերու եւ Ալան Յովհաննէսի գեղեցիկ նուագները դաշնակի եւ ջութակի վրայ:

Ճիշտ է, թէ բազմութեան մեծագոյն մասը բաղկացած էր Հայերէ, որոնք եկած էին մօտաւոր ու հեռաւոր վայրերէ: Բայց այսուհանդերձ այն սակաւաթիւ Ամերիկացիներն ալ, որոնք ներկայ եղան, մէջն ըլլալով նաեւ իրենք՝ բանախօսները, չէին կրնար խորապէս չազդուիլ կիրակի օրուան մեծ ժողովէն: Կասկած չկայ, որ անոնք բոլորն ալ ժողովասրահէն հեռացան դոհ սրտով, աւելի ջերմ համակրանքով ու աւելի խորունկ յարգանքով դէպի հայ ժողովուրդը, հայ մշակոյթն ու Հայկական Դատը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 53րդ Պատգամաւորական Ժողովի փակման առթիւ տեղի ունեցաւ սովորական հրապարակային ժողովը, որպէսզի պատեհութիւն տրուէր Պոսթընի եւ շրջակայքի հայութեան ներկայ ըլլալու Հայկ. Դատին նուիրուած մեծ հաւաքոյթին Symphony Hallին մէջ: Ասիկա միանգամայն պատշաճ փոխարինում մըն էր այն պատճառով, որ այս տարի ամէն Հայ հետաքրքրուած է Հայ Դատի պրոպագանդով Ամերիկայի մէջ, որովհետեւ ամէն մարդ կը հասկնայ այժմ, որ առանց Ամերիկայի հաւանութեան ու աջակցութեան հազիւ թէ կարելի ըլլայ խաղաղ կերպով Թուրքիայէն առնել հայկական հողերը եւ կցել Խ. Հայաստանին:

Կիրակի օրուան մեծ ժողովին փայլուն յաջողութիւնը ապացոյց է որ, որ պէտք եղած աշխատանքն ըլլայ, Ամերիկայի բոլոր գլխաւոր քաղաքներու մէջ ալ մենք կրնանք ունենալ նման մեծ ժողովներ մասնակցութեամբ ականաւոր Ամերիկացիներու եւ այդ կերպով կրնանք ամէն տեղ հետաքրքրութիւն ու համակրանք առաջ բերել հանդէպ հայ ժողովուրդին, հայ մշակոյթին և Հայ Դատին:

Symphony Hallի մեր մեծ ժողովը շատ գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն մըն է, որուն անպայման պէտք է հետեւին ուրիշներ:

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ԽՄԲ. — Այս առթիւ ժողովը քուէարկած է հետեւեալ բանաձեւը. —

Նկատի ունենալով

Որ համաշխարհային առաջին պատերազմին Հայերը լծուած էին Դաշնակիցներու դատին, բրին նիւթական եւ մարդկային ծանր զոհողութիւններ, գործօն մասնակցութեամբ օգնեցին Դաշնակիցներու վերջնական յաղթանակին, շահեցան իրենց ազատութեան իրաւունքը եւ ստեղծեցին ազգային հայրենիք մը, որ Սեվրի դաշնագրով ճանչցուեցաւ Միացեալ Նահանգներէն եւ եւրոպական պետութիւններէն իբրեւ ազատ եւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն.

Որ Միացեալ Նահանգներու Նախագահ, Ուտրօ Ուիլսըն, Դաշնակից Գերագոյն Խորհուրդի խնդրանքով որոշեց Հայաստանի և Թուրքիոյ սահմանագիծը, ինչպէս նախատեսուած էր Սեվրի դաշնագրով.

Որ միջազգային նոր դէպքերու հետեւանքով վերոյիշեալ Սեվրի դաշնագիրը փոխարինուեցաւ Լօզանի դաշնագրով, որ ուրացաւ Հայաստանի իրաւունքը Ուիլսընեան սահմանագծի վրայ.

Որ Թուրքիա 1920ին հայկական նոր հողեր գրաւեց, որով Հայաստան զրկուեցաւ իր պատմական գաւառներէն եւ աւելի կտորակուեցան իր հողերը՝ նոր անարդարութեամբ.

Որ համաշխարհային երկրորդ պատերազմին ամբողջ աշխարհի Հայերը նորէն լծուեցան Դաշնակիցներու դատին եւ բրին գնահատելի զոհողութիւններ յաղթանակին համար.

Որ Հայաստան՝ այսօր բանալով իր դռները իր տարագիր զաւակներուն առջեւ, Սփիւռքի մէկ միլիոն Հայերը կը հրաւիրէ հայրենիք վերադառնալ.

Կ'ՈՐՈՇՈՒԻ որ հրապարակային այս մեծ ժողովը, գումարուած Սըմփընի Հօլի մէջ, Պօսթըն, Մէս., Յուլիս 7, 1946, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, խնդրէ Միացեալ Նահանգներու Նախագահէն՝ դարմանել Հայերուն հասցուած չարիքը, Միացեալ Ազգերու ընդունած ժողովուրդներու իրաւունքի համաձայն:

Նաեւ Կ'ՈՐՈՇՈՒԻ այս դիմումին պատճէնները ղրկել Մեծն Բրիտանիոյ, Խորհրդային Միութեան Ֆրանսայի Հանրապետութեան, Չինաստանի Հանրապետութեան պետերուն, ինչպէս նաեւ Միացեալ Ազգերու Ընդհանուր Ժողովի Պատուիրակութիւններուն:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Հիւլէական թոյներ եւ ոյժ

Պիքինիի փորձերուն նպատակն էր գիտնալ թէ ռազմական տեսակէտով ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ հիւլէ-ռումբը: Միացեալ Նահանգները օժտուած ըլլալով ամենահզօր նաւատորմիղով մը, Ամերիկայի զինուորական իշխանութիւնները ուզեցին փորձով հաստատել թէ պատերազմի մը պարագային, այդ նորահնար զէնքը ո՛րչափ վնաս պիտի պատճառէ թշնամի մարտանաւերուն: Ոմանք ձեռք բերուած արդիւնքը համապատասխան չգտան միջազգային մամուլին շռնդալից յայտարարութիւններուն, ուրիշներ՝ առանց թերագնահատելու արդիւնքը, կ'ընդունին թէ հիւլէ-ռումբը իրապէս զարհուրելի զէնք մըն է, եւ կոչուած է վճռական դեր կատարելու ծովային թէ՛ ցամաքային պատերազմներու ատեն:

Եթէ փոխանակ մէկ ռումբի, բազմաթիւ ռումբեր յաջորդաբար պայթին նաւահանգիստի մը մէջ խարսխած թշնամի նաւատորմիղի մը վրայ, կարելի է երեւակայել ահռելի վնասները: Իսկ երբ ռումբերը պայթին քաղաքի մը վրայ, այն ատեն նիւթական վնասները եւ մարդկային զոհերուն թիւը ամէն երեւակայութիւն կը գլեն կ'անցնին: Անոր մէկ մանրանկարը տեսնուեցաւ Ճափոնի Նակազաքի եւ Հիրոշիմա քաղաքներուն ռմբակոծութեան ատեն: Նմանօրինակ պարագաներու մէջ, ոչ պատերազմիկ ժողովուրդներուն ուրիշ ընելիք չի մնար, բայց եթէ խմբովին հեռանալ քաղաքներէն եւ պատսպարուիլ հեռաւոր գիւղերու կամ անմարդաբնակ վայրերու մէջ: Եւ ըսել թէ ներկայիս այդ քանդիչ ու կործանարար զէնքին դէմ որեւէ պաշտպանողական լուրջ միջոց գոյութիւն չունի եւ չի կրնար գոյութիւն ունենալ նաեւ ապագային:

× Անգլիացիները տեսակ մը հիւլէական թոյն հնարած են, որ հիւլէ-ռումբէն ոչ նուազ մահասփիւռ հանգամանք ունի: Իւրանիոմէն կամ փլւթօնիոմէն արձակուած այդ ճառագայթագործօն թոյնը տարածուելով քաղաքի մը վրայ, կրնայ քանի մը ժամէն մահացնել անոր ամբողջ բնակչութիւնը: Հիւլէական թոյնին ազդեցութիւնը ա՛յնքան զօրաւոր է որ անոր պատրաստութիւնը մեծ զգուշութիւն կը պահանջէ: Գործարաններուն մէջ բանուորներու ազատ մուտքը արգիլուած է այն յարկաբաժիններուն մէջ, ուր կը պատրաստուին հիւլէական թոյները: Վերջերս Քէմպրիճի գործարաններէն մէկուն մէջ թունաւոր կազի գործիք մը խանգարուելով, պէտք եղաւ նորոգել զայն: Ատոր համար 150 գործաւորներ մէկ գծի վրայ շարուեցան, եւ իւրաքանչիւրը ըստ կարգի պարտաւորուեցաւ 30 երկվայրկեան միայն մնալ մեքենային մօտ: Այդ ձեւով գործաւորները փոխն ի փոխ աշխատելով, 75 վայրկեանէն յաջողեցան նորոգել գործիքը:

× Հիւլէական ուժը, որ մինչեւ հիմա ռազմական նպատակներու կը ծառայէր, այսուհետեւ կարելի պիտի ըլլայ գործածել նաեւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ: Շիքակոյի մէջ արդէն սկսած են հիւլէական ուժ արտադրել «իւրանիոմ-ուրուաքար» կոչուած մարտկոցներու միջոցաւ: Ամերիկայի ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ գոյութիւն ունին հիւլէական ուժ արտադրող գործարաններ եւ կեդրոնական կայաններ: Գալով հիւլէական ինքնաշարժ կառքերուն անոնց շինութիւնը առ այժմ անկարելի կը համարուի կարգ մը մասնագիտական պատճառներով: Մասնագէտ բժիշկներ կը ջանան իւրանիոմի ճառագայթագործօն յատկութիւնը օգտագործել, զանազան հիւանդութեանց եւ ախտաժէտ վէրքերու դարմանումի համար:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԻ ՏԻՊԱՐՆԵՐ

ԳՐԻՉԸ

Կը սերի երկաթի կտորէ մը եւ կամ սագի փետուրէ մը:

Ներկայիս աւելի կատարելագործուած է, կը բաղկանայ երկու մասէ,— փայտէ, ոսկորէ կամ եբենոսէ կոթ մը, եւ մետաղեայ ծայր մը: Այսօր ամէնէն աւելի կը գործածուին ինքնահոս գրիչները, յաճախ ոսկեծայր:

Իր այս պարզ կազմը խոտոր կը համեմատի իր գործածութեան եղանակին հետ:

Գրիչը շատ մը պարագաներու մէջ կը փոխարինէ խօսքին, եւ զայն անեղծ ու անփոփոխ կը փոխադրէ դարէ դար եւ հեռաւորութենէ հեռաւորութիւն:

Գրիչով պաշտօնեան կը գրէ իր պաշտօնագիրները: Սիրահարը թուղթին կը յանձնէ իր հոգին տոչորող կիրքն ու յուզումը: Գրագէտը եւ բանաստեղծը՝ իրենց հոգեկան թռիչքը: Գիտունը իր ուղեղին արտադրութիւնները: Փիլիսոփան՝ իր իմաստութիւնը:

Կրօնագէտը կը բիւրեղացնէ զանդուածներուն հաւատալիքները, որոնք յաճախ կը յանգին մոլեռանդութեան եւ կոտորածներու, յանուն աներեւոյթ եւ համր աստուածութիւններու, եւ իրենց բազմաթիւ մարգարէներուն:

Լրագրողը հանրային կարծիք կը կազմաւորէ: Քաղաքագէտը կը ջանայ կարելի եղածին չափ պարզ եւ յստակ վիճակով մը, ներկայացնել դիւանագիտական բարդ, նուրբ և մանուածապատ խաղերը:

Պատմաբանը կը ջանայ իր հասկցած ձեւով յաւերժացնել նշանաւոր դէմքերու եւ դէպքերու յիշատակութիւնը:

Գրիչով է որ կը գրուին նաեւ վաճառականին գործառնութիւնները ճշտորոշող նամակները, հաշիւները, գաղտնի կամ յայտնի քաղաքական տեղեկագիրներ, դամբանականներ, ծանուցումներ, աղերսագիրներ, ստորագիր կամ անստորագիր նամակներ եւ «խաֆիէ»ին ծուռնալը:

Ցարը անով կը գրէր իր ուքազները: Սուլթանը՝ իր ֆէրմանները, որոնցմէ ամենավերջինները յանգեցան աւելի քան մէկ միլիոն Հայերու տարագրութեան եւ կոտորածին:

Կառավարութիւնները անով վերջնագիրներ կը խմբագրեն եւ պատերազմ կը յայտարարեն, աշխարհը ողողելով արեան հեղեղներով: Ապա նոյն այդ գրչի գերբնական մէկ հարուածովը, խաղաղութեան աղաւնին կը թռցնեն, ձիթենիի ոստը գնելէ վերջ անոր կտուցին մէջ:

Գրիչով է որ 1890—1920 հայասէրները համակրութիւն յայտնեցին Հայոց, եւ յետոյ շատեր մոռնալով իրենց 30 տարի առաջուան գրածը, կը համարձակին դրժել հայ ժողովուրդի ամէնէն տարրական իրաւունքները:

Անով էր որ Համաձայնականները փաստօրէն ճանչցան Հայաստանի անկախութիւնը: Սեվրի մէջ նուիրագործեցին Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը եւ իր Ուիլսընեան սահմանները:

Ապա Ազգերու Դաշնակցութիւնը «ազգային օճախ» խոստացաւ մեզի, գրիչով:

Բայց աւելի վերջը, Լօզանի տխրահռչակ դաշնագրին մէջ, Հայ եւ Հայաստան բառերն իսկ չհամարձակեցան յանձնել թուղթին, չուզելով վիրաւորել «ասպետական» Թուրքին «նուրբ ու դիւրազգած» հոգին:

Ազգեր կան որ կը գրեն աջէն ձախ, ուրիշներ ձախէն աջ, ոմանք վերէն վար, կամ վարէն վեր, զանազան եւ զարմանազան նշանագրերով, բայց ամէնքն ալ զայն ձեռք կ'առնեն, իրենց ուղեղին պարունակութիւնը գծելու համար:

Գրիչը վարպետ ձեռքին մէջ աստուածային է, համբակին ձեռքը դդումի համ կուտայ: Բարի մարդուն ձեռքին մէջ մեղր կը ծորէ, չարին ձեռքին մէջ իր ծայրէն թոյն կը սրսկէ: Եթէ չափէն աւելի գործածուի, կը ջրոտի: Չափաւոր գործածութեամբ կը փայլի: Եթէ բնաւ չգործածուի, կը ժանգոտի:: Բանսարկուի ձեռքին մէջ կը նենգի:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՍԱԲԵՐ, գրական, գեղարուեստական եւ գիտական բաժին: Բ. տարի, թիւ 12 (9 Յուլիս 1946): Հասցէ՝ **B. P. 868, Le Caire (Egypte)**: Կը ծախուի Փարիզի հայ գրատուններուն մէջ:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մուրատ – Ռափայէլեանի նախկին սաները որոշած են իրենց խոնարհ բաժինը բերել Մարսէյլի հայ նոր սերունդին կրթական գործին: Անոնք քանի մը օրէն պիտի սկսին երեք անդամներէ բաղկացած յանձնախումբով մը, այցելել տունէ տուն՝ ժողովրդական հանգանակութեան մը համար, որուն արդիւնքը պիտի տրամադրուի Սեվրի Մուրատեան վարժարանի վերաբացման: Այս առթիւ, մեր Մխիթարեան նախկին սանի տարրական պարտականութիւնն է յիշեցնել ամէն Հայու, որ մասնակցելով այդ հանգանակութեան, ան փրկած կ'ըլլայ մեր նոր սերունդը այլասերման վտանգէն: Յիշեցնել՝ որ դարերէ ի վեր Ադրիականի ափերուն պլպլացող փարոսը — զոր կանգնեց Մխիթար, ուր դարբներ են խսպա՛ռ լոյսն իրենց հանճարներուն Բագրատունին ու Չամչեան, Ալիշանն ու Վարուժան — ներշնչելու համար Սփիւռքի հայութեան զօրութիւնը՝ հայ լեզուին, շունչն՝ հայ գրականութեան, ոգին՝ Հայոց պատմութեան:

Եթէ կ'ուզենք սա օտարահող ափերուն վրայ հասակ նետող մեր զաւակներուն տալ ազգային կրթութիւն, սատարենք անվերապահօրէն Մխիթարեան հայրերու նուիրական գործին, մեր ինքնապահպանումին համար, ե՛ւ մեր վաղուան վերելքին:

Յանուն Մ.Ռ.ի նախկին սաներուն

Ֆէրապ

անցեալ չաբթու առաջարկեց փոփոխել Զօրսերու Խորհուրդին թելադրութիւնները, կանոնադրական ձեւակերպութեանց մասին եւ պահանջեց որ Լեհաստանն ալ մասնակցի Հունգարիոյ դաշնագրին քննութեան: Տակաւին երէկ, յանդիմանելէ վերջ բրիտանական եւ ամերիկեան պատուիրակութիւնները, փոփոխութեան բանաձեւ մը առաջարկեց:

Պ. Պըրնս յետոյ պարզելով Մ. Նահանգներուն դիրքը, յայտարարեց. — « Մենք Զօրսերու ժողովին մէջ յանձնառութիւններ ստանձնած ենք հիմնական հարցերու, բայց ոչ կանոնադրական ձեւակերպութեանց համար: Մենք ազատ մամուլ ունինք Մ. Նահանգներուն մէջ եւ ես գիտեմ որ Պ. Մոլոթովի ամբաստանութիւնները պիտի հրատարակուին ամերիկեան թերթերուն մէջ: Կը հրաւիրեմ զինքը որ ապահովէ կամ արտօնէ իմ յայտարարութիւններուս հրատարակութիւնը Խ. Միութեան մէջ »: Յետոյ իր վստահութիւնը եւ հիացումը յայտնեց խորհրդային ժողովուրդին, որ արիաբար կռուեցաւ, աջակցութեամբ Մ. Նահանգներուն:

ՄՈԼՈԹՈՎԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Այս ճառէն վերջ, Եուկոսլաւիոյ պատուիրակութեան անդամներէն երիտասարդ մը յայտարարութիւն մը կարդաց, ուղղակի սպառնալով թէ երբեք պիտի չընդունին որեւէ վճիռ մը, եթէ քուէարկուած չէ 2/3ի մեծամասնութեամբ: Եւ բեմ բարձրացաւ Պ. Մոլոթով, պատասխանելու համար ամերիկեան պատուիրակին: Հաստատեց թէ Խ. Միութիւնը նախապէս համաձայն էր սահմանափակ թիւով պետութիւններ հրաւիրելու հաշտութեան խորհրդաժողովին, բայց ի վերջոյ հաւանեցաւ 21 պետութեանց մասնակցութեան: Ճիշտ է որ խորհրդային պատուիրակութիւնը նախապէս առաջարկեց ժողովի հրաւիրել Զօրսերու Խորհուրդը, քննելու համար քաղաքական յանձնաժողովի նախագահութեան խնդիրը, բայց յետոյ միացաւ մեծամասնութեան տեսակէտին: « Ճիշտ է որ Խ. Միութիւնը ինք առաջարկեց Լեհաստանն ալ հրաւիրել, բայց երբ առարկութիւններ եղան, տեղի տուաւ: Խ. Միութիւնը պարզապէս կ'ուզէ ընդդիմանալ Զօրսերու Խորհուրդին որոշումներու ջընջումին »: Այս առթիւ շեշտեց թէ միաձայնութեամբ որոշումներ տրուած էին Զօրսերու Խորհուրդին մէջ եւ այժմ ճեղքեր կը բացուին անոր կարգ մը անդամներուն վերապահումներով: Խորհրդային եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները հաւատարիմ կը մնան իրենց սկզբնական դիրքին, մինչդեռ միւսները այդպէս չեն ըներ: « Դեռ երէկ որոշում մը տուինք միասին: Այսօր միայն մենք ենք որ կը պաշտպանենք զայն: Խ. Միութիւնը կը պաշտպանէ բոլոր ազգերը. ոչ միայն անոնք որ կը մասնակցին Զօրսերու Խորհուրդին կամ Հաշտութեան Խորհրդաժողովին, այլեւ անոնք որ ներկայ չեն: Ժամանակն է սորվելու պատերազմին դասերը եւ միասին աշխատելու »:

Դառնալով մամուլի ազատութեան հարցին, Պ. Մոլոթով յայտարարեց թէ կ'ընդունի Պ. Պըրնսի մարտահրաւէրը եւ խնդրեց յանձնել իր յայտարարութեան բնագիրը: « Խորհրդային ընթերցողները իրենց կարծիքը պիտի կազմեն այդ մասին »: Այս առթիւ խստօրէն քննադատեց անգլեւսաքսոն մամուլը, « որուն վրայ ճշմարիտ մենաշնորհ մը ի գործ կը դնեն կարգ մը դրամատիրական խմբակցութիւններ »:

Այս հակաճառութենէն վերջը, Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել, մեծամասնութեան խնդիրը քննելու համար: Առաջարկը մերժուեցաւ 8ի դէմ 11 ձայնով: Երկու պատուիրակութիւններ ձեռնպահ մնացին: Մթնոլորտը աւելի թանձրացաւ, երբ Պ. Մոլոթով առաջարկեց որ կանոնադրական խնդիրներն ալ քուէարկուին 2/3ի մեծամասնութեամբ: Կէս գիշերը անցած էր արդէն: Բրիտանական Բ. պատուիրակը ջղագրգռուելով յայտարարեց թէ խորհրդային ներկայացուցիչը խափանարար դեր մը կը կատարէ: Մոլոթով բողոքեց այս յայտարարութեան դէմ եւ վիճաբանութիւնը անձնական բանավէճի ձեւ առաւ: Ի վերջոյ քուէարկութեան դրուեցաւ Նոր Զելանտայի բանաձեւը — պարզ մեծամասնութիւն — որ մերժուեցաւ 9ի դէմ 11 ձայնով (Եթովպիա ձեռնպահ): Թեր քուէարկած էին Աւստրալիա, Պելժիա, Պրազիլիա, Քանատա, Յունաստան, Հնդկաստան, Նոր Զելանտա, Հոլանտա, Հարաւ. Ափրիկէ: Դէմ՝ Մ. Նահանգները, Սպիտակ Ռուսիա Չինաստան, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Նորվեկիա, Չեխոսլովաքիա, Ուկրայնա, Խ. Միութիւնը. Եուկոսլաւիա:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութեան առթիւ, վերջին հեռագիրները կ'ըսեն թէ վարչապետի փոփոխութիւնը հետեւանք է ընտրութեանց ատեն յայտնուած ընդհանուր դժգոհութեան: Մեծամասնութեան կուսակցութիւնն ալ (Հալք) կ'ընդունի թէ անհրաժեշտ է ներքին բարենորոգումներ կատարել, մասնաւորապէս տնտեսական գետնի վրայ ուր գիները չափազանց բարձրացած են: Սարաճօղլուի կառավարութիւնը պատասխանատու կը համարուի այս կացութեան: Նոր վարչապետը, Րէճէպ Փէքէր, ներքին բարենորոգումներու ծրագիր մը պատրաստած է: Միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ պահպանել բարեկարգութիւնը, թոյլ չտալով որ ընդդիմադիրները շահագործեն ժողովուրդին դժգոհութիւնը, խռովութիւններ յարուցանելու համար: Գալով արտաքին քաղաքականութեան, ոչ մէկ փոփոխութիւն: Նոր վարչապետը նոյնքան հակառակ է որեւէ զիջում կատարելու Խ. Միութեան հանդէպ եւ վճռական կուսակից ամուր գործակցութիւն հաստատելու Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐՈՒ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒՄԸ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ Սահմանադիր Ժողովին կողմէ: Մայրութեան պարգեւը պիտի ըլլայ եռապատիկը հիմնական ամսաթոշակին եւ պիտի վճարուի երկու հաւասար բաժիններով, առաջինը՝ երախան ծնած ատեն, երկրորդը՝ վեց ամիս վերջը: Բուն ընտանեկան նպաստը պիտի վճարուի սկսելով երկրորդ զաւկէն, մինչեւ 15 տարեկանը՝ օրավարձք ստացող տղու մը համար, մինչեւ 17 տարեկանը՝ աշկերտի մը համար, մինչեւ 20 տարեկանը՝ այն տղուն համար որ դպրոց կ'երթայ եւն: Ամէն յղի կին նպաստ պիտի ստանայ հիմնական աշխատավարձին 20% համեմատութեամբ, երեք անգամէն: Անոնք որ խարդախութիւններ կը կատարեն, մինչեւ 24.000 Ֆր. տուգանքի պիտի դատապարտուին: Օրէնքը գործադրելի է յուլիս 1էն սկսեալ: Պետութեան ծախքը պիտի ըլլայ 27 միլիառ Ֆրանք:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻ մասին բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ազգ. Ժողովին մէջ: Ընկերվարական երեսփոխան մը խիստ հարցապնդումներ ուղղեց դատական նախարարին, փաստացի թղթածրար մը ձեռքին տակ: Այս առթիւ թուեց բազմաթիւ «Թուլութիւններ եւ մեղսակցութիւններ », անուններ ալ յիշելով: « Վիշիի արբանեակները միշտ գործի վրայ են և մեր վարչական իշխանութեան մէջ կը կազմեն հինգերորդ թեւ մը որ կը ջլատէ ընկերային բարենորոգումները: Եւ մինչ դաւաճանները ներում կը ստանան, շատ աւելի խիստ կը վարուին հայրենասէրներու հանդէպ, որոնցմէ 2000 հոգի տակաւին կը տառապին բանտերու մէջ, հակառակ ընդհ. ներումին »: Համայնավար երեսփոխան մըն ալ մեղադրանքներ տեղաց: Դատական նախարարը, Պ. Թէյժէն ոտքի ելլելով յայտարարեց,— « Ես այստեղ կուսակցութեան մը նախարար չեմ, այլ ամբողջ կառավարութեան մը: Իմ պարտականութիւնս չէ հաճելի ըլլալ, այլ արդարադատ »: Եւ բացատրեց թէ դատական իշխանութեան մաքրագործումը վերջացած է 1945 Ապրիլ 13ին: Գալով դատական ատեաններու գործունէութեան, արձակուած են 44,737 դատապարտութեան վճիռներ, 57.582 ալ քաղաքային ատեաններու կողմէ: Տրուած են հետեւեալ վճիռները,— 4783 մահապատիժ, 1787 ցկեանս թիապարտութիւն, 9577 ժամանակաւոր թիապարտութիւն, 1820 խցարգելութիւն, 19.193 բանտարկութիւն, 40.787 ազգ. անպատուութիւն: Անպարտ արձակուած են 17.118 ամբաստանեալներ: Ազատագրութեան ատեն կային 2.200 դատաւորներ: Անոնց 418ը մաքրագործումի յանձնաժողովին առջեւ հանուելով, 279ը դատապարտուեցան են:

ԹԵՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ արիւնալի ընդհարումներ տեղի ունեցան փողոցին մէջ, ձախակողմեան Թիւտէհ կուսակցութեան եւ վարչապետին հետեւորդներուն միջեւ: Շատեր վիրաւորուեցան դանակներով եւ բիրերով: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ օդին մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու լարուած ռումբեր գտնուեցան ամերիկեան հիւպատոսարանի գետնայարկը: Բարեբախտաբար չէին պայթած: Ուրիշ չպայթած ռումբեր ալ գտնուեցան բրիտանական զինուորական կեդրոնին մօտ: Լիբանանի ոստիկանութիւնը կը հսկէ երկու հիւպատոսարաններուն վրայ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, Վարշաւայի մէջ, լեհ կին մը, 32 տարեկան եւ ուրիշ հինգ հոգի, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ լրտես զօր. Անտէրսի բանակին որ արտասահման կը գտնուի:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ բաժանման ծրագիրը պիտի ուսումնասիրուի ամերիկեան կառավարութեան կողմէ: Թերթերը կը գրեն թէ նախագահ Թրումըն հակառակ է բաժանման:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք համայնավարներ սպաննուեցան փողոցին մէջ:

150 ԿՐԱՄ ԹԱՐՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի Օգ. 5էն 11, Օգոստոսի BC եւ BD կտրօններով, 150 կր. ալ՝ առանց կտրօնի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
Օգոստոս **11**ին

Մարսէյլ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէն կը յայտնէ թէ՝ անոնք որ կը փափաքին դաշտահանդէսին երթալու համար արձանագրուիլ, դիմեն ընկ. Քէօսէեանի, 11, Rue Jules Guesde, ընկ. Ս. Քիւրաճեանի եւ Աւտոյեանի օթոպիւսի երթեւեկի տոմս ապահովելու համար:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ **49**րդ տարեդարձին առթիւ Վալանսի Նոր Սերունդին նախաձեռնութեամբ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, ի յիշատակ այն բոլոր հերոսներուն որոնք ինկան հայ Ազատագրական ճակատին վրայ, այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Վալանսի Հայոց մատուռը:

Նոյն առթիւ Դաշտահանդէս Օգոստոս **18**ին, նախաձեռնութեամբ Վալանսի Նոր Սերունդին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Համախարբերդցիական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը **2.30**ին Հ.Ա.Ը.Միութեան սրահը, բիւ Լօնկ տը Քափուսին: Կը հրաւիրուին Զարսանճագի, Բերրիի, Խօզաթի, Չմշկածագի եւն. հայրենակիցները որ դառն անդամ արձանագրուելին:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Հրանդ Գալփաճեանէ **1000** ֆրանք, ի յիշատակ իր ողբացեալ եղբօր՝ Պ. Յակոբ Ս. Գալֆաեանի:

ՎԱԼԱՆՍ. — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9ին իր սրահը:

ՎԻԷՆ.— Տիկին Մարգարեան, Պ. Պ. Մարգարեան, Յ. Ղարիպեան, Պ. Տէմիրճիպաշեան (Պելֆօր), Գ. Այանեան (Սէն Շամոն) շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Պ. Բիւզանդ Մարգարեանի կսկծալի մահուան առթիւ որ զոհ գնաց Ռօնի ալիքներուն, 21 տարեկան հասակին մէջ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 9 Août 1946 Ուրբաթ 9 Օգոստոս

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9771 – Նոր շրջան թիւ 410 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

Ծափ մը Յառաջին: Միակն է արտասահման-եան Հայաստանի բազմաթիւ ու բազմերանգ թեր-թերէն որուն զոյգ աշխատակիցները, Փարիզէն ու Լոնտոնէն, ներկայ են ամէն օր Հաշտութեան այս առաջին Խորհրդաժողովին: Բացառիկ է մեր թեր-թին չնորհուած այս պատիւը ու եթէ չեմ սխալիր, աննախընթաց՝ հայ մամուլին համար: Կարծեմ ո՛չ մէկ ատեն ու ո՛չ մէկ տեղ հայ օրաթերթ մը իր պաշտօնապէս վաւերացուած ներկայացուցիչը ու-նեցած է վերջին երեք տասնեակ տարիներու ըն-թացքին գումարուած միջազգային խորհրդաժո-ղովներուն մէջ:

Դժբախտաբար մեր փոքրիկ հայրենիքը իր սեփական անունով առանձին պատգամաւոր չունի Լիւքսէմպուրկի պալատին մէջ, քանի որ խորհրդա-յին պատուիրակութիւնը կը ներկայացնէ Միու-թեան 16 հանրապետութիւններէն 14ը որոնց մէջն ենք նաեւ մենք: Ուրեմն տեսակ մը սփոփանք է որ հայ օրաթերթ մը իրաւունք կը ստանայ նախ իր ներկայութեամբ ապացուցանելու համար օտարնե-րուն՝ հայ մամուլին գոյութիւնը եւ յետոյ աչքով ու ականջով հետեւելու համար անցուդարձին, վայելելով, աւելորդ է յիշեցնել, մեծ ու փոքր ազգերու թղթակիցներուն տրուած բոլոր իրաւա-ւութիւնները հաւասար չափով:

Միամիտ հետաքրքրութիւն մը գոհացնելու նպատակով չէ որ Խորհրդաժողովին պալատէն ներս կը մտնեմ ամէն կէսօրէ վերջ, այլ աչօք — բացօք տեսնելու եւ սերտելու համար շատ մը երե-ւոյթներ որոնց մասին մեր ունեցած փորձառու-թիւնը շատ համեստ է դժբախտաբար: Եւ իրա՛ւ, ո՛րքան բան կայ սորվելիք՝ Խորհրդաժողովին շքեղաշուք դահլիճներէն մինչեւ մամուլին յատ-կացուած գրասենեակները:

Միջազգային մամուլէն 1750 թղթակիցներ ի-րար կը հրմշտկեն պալատին նրբանցքներուն եւ սրահներուն մէջ: Ու այդ խայտաբղէտ աշխատա-խումբին մէջ Հայ մը: Բազմութիւնը որ կ'եռեւեփի, կը խայտայ, կը փաղփղէ կամ դրիչ կը շարժէ չուր-ջըդ՝ հաւաքուած է աշխարհի չորս ծագերէն: Ե-րեւելի ու մեծամիտ ազգերու թղթակիցներուն հետ կուշտ կուշտի նստած են աւելի խոնարհ ժո-ղովուրդներու ներկայացուցիչները: Ցաղթապանծ Ամերիկացիին հարեւան է սեւամորթ Հայթէշը, կա-պոյտ աչքերով ռուս լրագրողին դիմացը նստած է Սերպը կամ Ֆինլանտացին:

Ոչ մէկ զարդարանք ու շքեղութիւն մամուլի գրասենեակին մէջ: Չորս պատեր լայն պատու-հաններով. հասարակ գրասեղաններ քով քովի՝ եղերուած փայտաշէն ու անյարմար աթոռ-ներով: Անկարելի է մտամփոփ աշխատանք կատա-րել այստեղ. բազմալեզու խօսակցութիւն չորս կողմդ, գրամեքենաներու կտկտոցը որուն վրայ կը բարդուի ձայնասփիւռին անվախճան ու յոգնե-ցնող արձագանգը: Նետուեր եմ ահաւասիկ աթոռի մը դիրկը, անգլիացի թղթակիցներու «դօտիին» մէջ ու կը մտածեմ: Բազմութիւն կայ չուրջս, բայց ես առանձին եմ. անօրինակ խռովք մը կը ճանկռտէ հոգիս: Փոխադրուեր եմ ուրիշ աշխարհ մը՝ անձնատուր խորհրդածութիւններու: Ետ դացեր եմ մինչեւ 1878, Պերլինի Վեհաժողովը: Այնտեղ էր որ Մեծերը զրոյց ըրին մեր մասին ու խոստացան բարենորոգումներով ամոքել մեր ցա-ւերը: Յետոյ, 90ական թուականներ — ազատա-գրական շարժում, կոտորած, ու նորէն խոստում: 1896՝ Պանք Օթոմանի դէպքը՝ արդար ըմ-բոստացումի արտայայտութիւն մեր կողմէ՝ Եւրո-պայի խղճմտանքը արթնցնելու մտահոգութեամբ: 1908՝ Օսմանեան Սահմանադրութիւն, նոր յոյսեր ու ակնկալութիւններ: 1915՝ արեւը կը մարի հայ-կական բարձրաւանդակին վրայ ու մահաստարաստ խաւարին մէջ կը հոսի մեր կարմիր արիւնը, գե-տերով: Եւ սակայն Դաշնակից ենք Մեծերուն: Հայ տղիւծը կը կռուի բզկտելու համար արիւնար-բու գազանը. կը կռուի, որովհետեւ Եւրոպան նոր արշալոյս կը խոստանայ իրեն: 1918՝ պետութիւն ենք արդէն՝ ճանչցուած օրուան յաղթականներէն. 1920՝ դաշնագիր ու նուիրագործում մեր իրա-ւունքներուն: 1923՝ Մեծերը «գետր անցան» ու այլեւս ժամանակ չունին հայ ժողովուրդով զբա-ղելու: 1946՝ ազգը վարձատրուա՛ծ է լիուլի, 12 հազար քառ. մղոն (29.000 քառ. քիլ.) տարածու-թեամբ մանրանկար հայրենիք մը՝ բարեկամ պե-տութեան մը շուքին տակ: Ու միայն այդքան. ի-րաւունքներուդ մնացորդին համար տակաւին պի-տի կռուիս: Ի՞նչ ձայն ու դիրք ունինք այս Խոր-հրդաժողովին մէջ. ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը. ուն-կընդիր ենք միայն ու հանդիսատես՝ շնորհիւ Դաշնակցական «Յառաջ»ին, ուրիշ ոչինչ:

Խորհրդածութիւններուս շարքը կ'ընդմիջէ լրագրող մը՝ Ամերիկուհի, ոսկեգոյն մազերով ո-րոնց տակ կը կայծկլտայ վառվռուն նայուածք մը: Կ'ուզէ իմանալ թէ որ հայրենիքէն կուգամ եւ ովքեր կան «մեր» պատուիրակութեան մէջ:

— Հա՛յ եմ, օրիորդ, փարիզահայ թերթի մը թղթակիցը. մեր պատուիրա՞կը: Բայց Մոլոթովն է անշուշտ եւ իր 91 հոգինոց շքախումբը...

— Հա՞յ. կը ճանչնամ. կարդացեր եմ «Մուսա Տաղը», իմացեր եմ Սարոյեանին անունը: Կրնա-յի՞ք քանի մը տեղեկութիւններ տալ ձեր ժողո-վուրդին մասին: Միջին Ամերիկայէն կուգամ եւ կ'ուզեմ նիւթ հաւաքել սարէն-ձորէն:

Ու գինիի զոյգ բաժակներուն առջեւ նստած, մանկամարդ Ամերիկուհին մեծ հետաքրքրու-թեամբ ականջ տուաւ տեղեկութիւններուս: Մա-մուլին յատկացուած սրահներուն մաս կը կազմէ սրճարան մը ուր առատ ըմպելի կը ծախուի մատ-չելի գիներով: Եթէ շատ տաք է այդ առժամեայ սրճարանին մթնոլորտը, կրնաս անցնիլ Լիւքսէմ-պուրկի պարտէզին այն մասը որ սովորական ա-տեններ փակ է հանրութեան առջեւ: Ծաղկազարդ ածուներով այդ պարտէզին մէջ է որ Ֆրանսայի մեծամեծները իրենց ստուերը պտտցուցած են ժա-մանակին: Այնտեղ էր որ ծանօթացայ Ռոյթերի գլխաւոր ներկայացուցիչին:

— Անգլիա՞ցի էք, հարցուց, լոնտոնեան թեր-թերու դէզ մը տեսնելով սեղանիս վրայ:

— Լոնտոնաբնակ եւ Նորին Վեհափառութեան հպատակ, բայց ո՛չ Անգլիացի. Հա՛յ եմ:

— Ուրեմն Թրքական պատուիրակո՞ւթեան կամ մամո՞ւլին անդամ էք...

— Ներողութի՛ւն. Թուրքերը ո՛չ պատուիրա-կութիւն ունին այստեղ, ոչ ալ մամուլի ներկայա-ցուցիչներ. իմ հայրենիքս Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններէն մէկն է...

— Արդա՛րեւ...

— Թրքական եւ ռուսական վէճը սեղանի վրայ պիտի գա՞յ, ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

— Երբե՛ք, ոչ այս խորհրդաժողովին. ասիկա հաշտութեան խորհրդաժողովներու շարքին առա-ջինն է. յաջորդներուն թերեւս...,

ԺԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« MON PETIT CHOU »

— Jeannot, viens ici, mon petit chou.

Անուշիկ երիտասարդ մայրիկն է որ իր երկու տարեկան երախան կը կանչէ:

— Ի՞նչպէս, ձեր պզտիկը հայերէն չի՞ գիտեր:

— .. ..

— Հապա միւս երկու մեծե՞րը. անոնք ալ չեն տեր: Կը հասկնա՞ն միայն, ինչո՞ւ սակայն, դուք այնքան լաւ կը խօսիք, կ'ըսէք իրենց հայրն ալ շատ լաւ Հայ է եւ նոյնիսկ Ատափազարցի:

— Գիտէք ինչ, տան մէջ դրացիները, տագ-րոջս տղաքը բոլորը... եւայլն, եւայլն:

Անշուշտ զարմանալու ընդունակութիւնը կոր-սընցուցած էք դուք ալ ինծի պէս այս կարգի սո-վորական երեւոյթներու առջեւ: Այս չէր ըսելիքս:

Օր մը ընկերոջ մը հետ նստած, երկու մեծե-րուն հետ կը փորձէինք հայերէն բացատրուիլ, մէկը 14, միւսը 12 տարեկան Հայու խելացի աչուկ-ներով երկու քաջորդիներու առջեւ: Գրեթէ չէին հասկնար մեզ: Յանկարծ քովինս թուրքերէն ըսաւ որ շատ չպնդեմ, կրնամ խրտչեցնել զիրենք: Լռե-ցուցի զինքը, կասկածելով որ կրնան թուրքերէն հասկնալ:

— Ուրկէ՛ ուր, հայերէնը իսկ հազիւ...

Երիտասարդ մայրիկը մօտեցաւ ժպտուն: .. Ձեր տղաքը թուրքերէն կը հասկնա՞ն, տիկի՛ն, ե-ղաւ առաջին խօսքս:

— Անշուշտ, շատ լաւ կը խօսին: Մայրս թըր-քախօս է, ի՞նչպէս պիտի խօսէին անոր հետ, եթէ թուրքերէն չգիտնան:

Պատկերը կատարեալ էր: Խեղճ մեծ մայրիկ, եթէ գիտնայիր որ քու Հայու սիրտդ պիտի արիւ-նէր այնպէս ինչպէս իմս արիւնեցաւ այդ րոպէին ամէն բան պիտի ընէիր որ թոռնիկներդ հայերէն ճռուողէին քու բոյնիդ մէջ, եւ չլսէիր երբեք ա-նոնց բերնէն այն բարբառը որ — « Զա՛րկ կեա-վուրի լակոտին, ջախջախէ գանկը » կը պոռար...

ՍՕՍԻ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Վերջապէս գործի կը սկսին

Քսան ժամ վիճաբանելէ վերջ, երեքշաբթիէն չորեքշաբթի լուսնալու գիշերը Կանոնադրի Յանձ-նաժողովը վերջապէս համաձայնեցաւ միջին բա-նաձեւի մը վրայ:

Ինչպէս հաղորդած էինք, ժողովը 9ի դէմ 11 ձայնով մերժեց Նոր Զելանտայի պատուիրակու-թեան բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր բոլոր որոշում-ները քուէարկել պարզ մեծամասնութեամբ: Յե-տոյ քննուեցաւ բրիտանական բանաձեւը, որ եր-կու կարգի կը բաժնէր յանձնարարութեանց քուէ-արկութիւնը,— 2/3ով եւ պարզ մեծամասնու-թեամբ: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը առա-ջարկեց աւելցնել թէ Չորսերու Խորհուրդին պիտի փոխանցուին այն յանձնարարութիւնները որ միայն պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուած են: Այս յաւելումը մերժուեցաւ եւ անգլիական բանաձեւը քուէի դրուելով, ընդունուեցաւ 6ի դէմ 15 ձայ-նով: Բանաձեւը մերժած էին Խ. Միութիւնը, Ուկ-րայնա, Սպիտակ Ռուսիա, Եուկոսլաւիա, Լեհաս-տան եւ Չեխոսլովաքիա:

Այս բանաձեւին համաձայն, երբ որոշում մը 2/3 մեծամասնութեամբ քուէարկուի, պիտի յղուի Չորսերու Խորհուրդին, իբրեւ յանձնարարութիւն: Փոքրամասնութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ իր տեսակէտները յայտնելու եւ որոշում մը խնդրելու Չորսերու Խորհուրդէն: Եթէ բանաձեւ մը պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուած ըլլայ, յանձնա-ժողովը մէկ կամ աւելի տեղեկագիրներ պիտի ղըր-կէ Չորսերու Խորհուրդին եւ իւրաքանչիւր անդամ պիտի կրնայ իր տեսակէտները պարզել ընդհ. ժո-ղովին մէջ, անոր որոշումը պահանջելով: Եթէ նախայարձակ պետութեան մը դրացի մէկ երկիր տեսնէ որ իր առաջարկը մեծամասնութիւն չի գտներ, պիտի կրնայ Չորսերու Խորհուրդին դի-մել: Բրիտանական, խորհրդային եւ ամերիկեան պատուիրակներ իրենց գոհունակութիւնն յայտ-նեցին այս բարեյաջող արդիւնքին առթիւ:

ՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ

Յետոյ ընդունուեցան հետեւեալ որոշումները, Պ. Պըրնսի առաջարկով. —

1. Վաղը, շաբաթ օր, ընդհ. ժողովին հրաւի-րել նախկին թշնամի պետութիւնները — Իտալիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Ֆինլան-տա — պարզելու համար իրենց տեսակէտները՝ դաշնագիրներու մասին:

2. Արտաքին Նախարարներու Խորհուրդին անդամներէն ոեւէ մէկը չի կրնար նախագահ ըլ-լալ ինը յանձնաժողովներէն որեւէ մէկուն: Խոր-հրդաժողովին անդամներէն մէկը չի կրնար նա-խագահ ըլլալ մէկէ աւելի յանձնաժողովի:

3. Յանձնաժողովները կրնան յանձնարարու-թիւններ ընել 2/3 մեծամասնութեամբ:

4. Մերժուեցաւ Եուկոսլաւիոյ մէկ բանաձեւը որ կ'առաջարկէր ուրիշ ազգեր ալ — մասնաւորա-պէս Ալպանիան — հրաւիրել:

Երէկ ընդհ. ժողով գումարուեցաւ, մթնոլոր-տը հանդարտած ըլլալով: Հրաւիրուած պատուի-րակութիւններէն իտալականը Փարիզ հասած է արդէն, նախագահութեամբ վարչապետ Պ. Կաս-պերիի: Հռոմէն մեկնելէ առաջ, Պ. Կասպերի յայտարարած էր թէ դասալիք մը պիտի ըլլայ, եթէ չպայքարի մինչեւ վերջը, « նոյն իսկ եթէ պայ-քարը կորսուած համարուի »: Մասնաւորապէս պիտի աշխատի արժեցնել Իտալիոյ մասնակցու-թիւնը Գերմանիոյ դէմ մղուած պատերազմին մէջ, մեղմացնելու համար դաշնագրին տրամադրու-թիւնները: Պատուիրակութեան կազմը կը բաղկա-նայ 120 անդամներէ, ինչ որ կ'ապացուցէ թէ Ի-տալիա տրամադիր չէ նոյնութեամբ ընդունելու հաշտութեան պայմանները: Մասնաւորապէս պի-տի բողոքէ Եուկոսլաւիոյ եւ Ֆրանսայի սահման-ներուն վրայ եղած փոփոխութեանց դէմ:

Իտալիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարա-րութիւնն ըրաւ, Հռոմի մէջ. — « Հաշտութեան Խորհրդաժողովին մէջ 80% պիտի նմանիմ այն բանտարկեալին որ պատասխանատու կը համարուի պատերազմի մը զոր ես մղած չեմ եւ զոր Իտալիոյ ժողովուրդը չէր ուզեր, իսկ 20% ալ պատերազմին մասնակցողի դիրք պիտի ունենամ »:

Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետ Պոնոմի, հինգ դեսպաններ, երեք զօ-րավարներ, բազմաթիւ խորհրդականներ եւ մաս-նագէտներ:

Միւս պարտուած պետութեանց պատուիրա-կութիւններն ալ հետզհետէ կը հասնին:

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ընդհ. ժողովը պիտի գումար-ուի Օգոստոս 12ին, մասնակցութեամբ արտաքին Նախարարներու ճշտելու համար իրենց դիրքը Պա-ղեստինի Հարցի մասին:

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնը արգիլեց մտնել օ-տար դեսպանատուները:

ՊԱՐԶ ԽՕՍՔԵՐ

(ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՌԻԹՈՎ)

Շուրջ տարի մըն է, որ Ներգաղթի մասին կը խօսուի: Հայաստանի ձեռնհաս իշխանութեանց կարգադրութեամբ հայրենիքի դռները բաց յայտարարուած են գաղթահայութեան առջեւ: Կոչեր եղան հայրենիքէն՝ սփիւռքի այն բազմութիւններուն, որոնք քառորդ դար առաջ, ահաւոր ու արիւնոտ դէպքերու հարկադրանքին տակ, խուճապահար լքեցին իրենց հայրենիքը եւ ապաստանեցան, ո՛ւր որ կրցան:

Ու այսօր, քառորդ դարու տագնապէ ու տառապագին պանդխտութենէ ետք, նոյն այդ բազմութիւնները հայրենիք կը կանչուին: Կարելի՞ է գտնել Հայ մը, որ յուզումով չլսէ եղած կոչը, որքան ալ հին ու դառն յուշեր գան պղտորելու միտքերը: Դժուար է գտնել նման Հայ մը, եթէ հարազատ Հայ է ան ծնունդով ու հոգիով: Կոչը գործի վերածուած է արդէն եւ գաղթականներու կարաւաններ ճամբայ ելած են, մինչ ուրիշ հազարաւորներ արձանագրուած՝ կը սպասեն մեկնումի հրամանին:

Ի՛նչ ուրախութիւն:

Հայը իր հայրենիքը ունի, իր արիւնովն ստեղծած, եւ պէտք է որ իր հայրենի հողին վրայ ըլլայ, հոն աշխատի ու հոն ստեղծագործէ: Դժգոհ չէ իր ապրած ու հիւրընկալուած երկիրներէն, որոնք գնահատեցին զինք, իր խաղաղ աշխատանքը, ցեղային իր ստեղծագործ կարողութիւնները եւ օգտուեցան անոնցմէ:

Այսօր, քանհինգ տարի չարչարագին ու տարագիր կեանքէ մը ետք, կը մեկնին շատեր, պատասխանելով հայրենիքի հրաւէրին. բնական ու հասկնալի՝ բոլորին համար: Կարելի՞ է կասկածի տակ առնել որեւէ Հայ, հայրենադարձի այս օրերուն. կասկածի տակ անոր ուրախութիւնը, վերադարձի բաղձանքը, զոհաբերութեան ու օժանդակութեան տրամադրութիւնը. մէկ խօսքով՝ անոր անհուն հայրենասիրութիւնը, իբր զգացում ու գործ: Պարկեշտ մարդ մը չի կրնար հաստատական պատասխան տալ. պարկեշտ ու հարազատ Հայ մը՝ չի կրնար տխուր վկայութիւն մը տալ, հայրենասիրութիւնը իրե՛ն վերապահելով եւ ուրացումը նետելով ուրիշներու ճակատին:

Պարզ իրողութիւններ ասոնք. պարզ խօսքեր, բայց, հակառակ ասոնց, կան միշտ մարդիկ, խմբաւորումներ ալ, որոնք պահը յարմար կը գտնեն պայքար բանալու, հակառակորդ ուրուականներ տեսնելու, ստեղծելու ի հարկին. պայքար՝ ի նպաստ Ներգաղթի եւ յանո՛ւն հայրենիքի:

Պայքար՝ ըսելու համար թէ հայրենասէ՛ր են իրենք, ուրիշներ՝ ոչ. հայաստանեա՛ն են իրենք, մինչ ուրիշներ «հակահայաստանեան»...

Ճառեր, յօդուածներ եւ ճոռոմ ու խայտաբղէտ «խմբագրական»ներ, քսու խօսակցութիւններ՝ ակումբներու եւ սրճարաններու մէջ, նոր «փաստեր» ու «վկայութիւններ» ճարելով, ապացուցանելու համար՝ թէ բուն, ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը իրենցն է, դաւաճանութիւնը՝ ուրիշներունը...

Այս մարդիկը, որոնք կը յուսան շնորհներ ձեռք բերել եւ խօսքով ու աղմուկով հայրենասէր դառնալ, սո՛նք կը մոռնան (կամ այնպէս կը ձեւացնեն), որ Ներգաղթի պահանջը 1945ին չէ որ սկսած է, թէ ամբողջ քառորդ դարէ ի վեր Դաշնակցութիւնն ու Դաշնակցական օրկանները բարձրաղաղակ ներգաղթ պահանջած են հայրենազուրկ բազմութիւններու համար: Պահանջած են՝ բանալ հայրենիքի դռները, եւ աս՝ ոչ միայն հայրենասիրական զգացումներէ մղուած, այլեւ հայրենիքը զօրաւոր տեսնելու համոզումէն թելադրուած:

Պայքարողները գիտեն այս ամէնը. բայց կը պայքարին. գիտեն նաեւ թէ մեծ թիւով Դաշնակցականներ կան արձանագրուողներուն մէջ, բայց պիտի պայքարին դարձեալ, որպէսզի, հա՞րկ է ըսել, դիրքեր ապահովեն, ուր որ կարելի է, այսօր կամ վաղը: Ու կը պայքարին հազար միջոցներով ու առիթներով. Մայիս 28ի դէմ, յանուն «պետականութեան» գաղափարին, երբ նոյն այդ թուականով թրծուած բազմութիւններն են առաջին ներգաղթողները:

Կը պայքարին մարզական կազմակերպութեանց մէջ ափ մը հրաժարականներ շահագործել փորձելով, ափ մր անփորձ ու դաւադիր խաղերու զոհ պատանիներ, երբ հազարաւոր բազմութիւններ, առոյգ ու հաւատաւոր, փարած կը մնան նոյն դրօշին, Սուրիայէն մինչեւ Լիբանան եւ Պաղեստինէն մինչեւ Եգիպտոս:

Հետապնդուած նպատա՞կը. — ո՛չ Ներգաղթի յաջողութիւնը, ոչ մարզական շարժումը, ոչ ալ հայրենիքն ու իր պետականութիւնը, այլ քայքայո՛ւմը Դաշնակցութեան, — խոչընդո՛տը իրենց պանծալի՛ վերելքին, իրենց հանրային ու հայրենասիրակա՛ն հրաբորբոք գործունէութեան...

(«Յուսաբեր»ի խմբագրականէն)

ԻՆՉԵ՛Ր ԻՆՉԵ՛Ր ԵՆ ԳՐԱԾ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Շարունակելով իր բաղդատութիւնները, անգլիացի հեղինակը դիտել կուտայ թէ Հայ մատենագրութեան մէջ «բանաստեղծութիւն չկայ» եւ մեր ժողովրդական երգերը «շատ ետ կը մնան Յոյներու եւ Սլաւներու հասած մակարդակէն»: Յետոյ, «Հայ ցեղը գեղարուեստական հասկացողութիւն չունի: Անիի աւերակները գէշ չեն, բայց ներկայ դարուն դժուար է ցոյց տալ ճարտարապետական կամ զարդանկարչական արտադրութիւն մը որ յայտնապէս հայկական ըլլայ»: Ինչո՞ւ, «որովհետեւ հայ ժողովուրդը յամառօրէն պահպանողական կարգ մը բաներու մէջ, չէ զարգացուցած իր գեղարուեստական բնազդը այնքան ուժեղ կերպով որքան իր կրօնական կամ դրամ վաստկելու բնազդը: Մէկ խօսքով Հայ մը (կամ Հրեայ մը) կը նախընտրէ նահատակուիլ քան կորսնցնել իր կրօնքը կամ ոսկի մը»:

Այս զարշելի բամբասանքներէն վերջ, Sir Charles, հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփէ իր համոզումները մեր նկարագրին մասին.

— «Նախ, ժողովուրդ մըն է որ շատ քիչ ընդունակութիւն ու տաղանդ ունի քաղաքական գործերու կամ թագաւորութիւն հիմնելու արուեստին մէջ: Այս թերութիւնը Թրքական լուծին հետեւանքը չէ: Թուրքերու արշաւանքէն առաջ ալ անոնք չեն կրցած պահպանել իրենց իշխանութիւնը. անվերջ երկպառակութիւններով բաժան-բաժան եղած էին եւ յաջորդաբար ենթարկուած են Պարթեւներու, Հռովմէացիներու, Պարսիկներու եւ Յոյներու տիրապետութեան»: Հեղինակը կը բացատրէ այս երեւոյթը մեր աշխարհագրական դիրքով, «որուն համար յանցաւոր են իրենք որ բնական խորշանք մը ունեցած են ծովէն, այլապէս կրնային գրաւած ըլլալ Պոլիսն ու Կովկասը: Այս երկու ամրոցները իր ձեռքը ունեցող ժողովուրդ մը կրնար շատ ուժեղ ըլլալ»:

Երկրորդ՝ Հայերը ուղղափառ եկեղեցիի անդամ չըլլալով, «հայկական ջարդերը ժողովրդական զայրոյթ չստեղծեցին Ռուսիոյ մէջ» եւ օրթոտոքս իշխանութիւնները դրական ձեւով չարտայայտեցին իրենց ցասումը»: Երրորդ՝ «Հայերը առեւտրական տաղանդ ունին, ճարպիկ են եւ ճկուն ուրիշներուն դրամը առնելու համար. հերոս ըլլալու չափ կամակոր են իրենց յատկանիշները պահելու համար, բայց եւ այնպէս չունին գրաւիչ յատկութիւններ — գեղարուեստական հասկացողութիւն, բարեհամբոյր բնաւորութիւն եւ — կարգ մը Հայեր — քաջութիւն»:

Մեր պատմութենէն, Եկեղեցիէն, լեզուէն, գրականութենէն եւ ցեղային նկարագրէն վերջ քար մըն ալ մեր հայրենիքին՝ հողին ու բնութեան դէմ:

— «Հիւսիսային Հայաստանը աշխարհի ամէնէն մռայլ եւ տխուր երկիրն է: Գարնան կ'ունենայ կարճատեւ շրջան մը մեղմ ու քաղցր օդով զոր երբեք տեսած չեմ, բայց ամրան եւ ձմրան օդը շատ խիստ է այնտեղ, դաժան ու սոսկալի»:

Մեր ազատագրական շարժումին նախաքայլերը 90ական թուականին ուրիշ բան չեն, հեղինակին գնահատութեամբ, եթէ ոչ «ահաբեկչական ձեռնարկներ»: Ինչ կը վերաբերի Թրքական հալածանքներուն «շրջահայեաց սկեպտիկութիւն մը անտեղի պիտի չըլլար»: Հեղինակը կարեկցա՛բար կ'ընդունի որ Թրքական բանտերը սարսափելի են, կ'ընդունի որ պատիժներ կը գործադրուին, բայց «այդ բոլորը չեն ապացուցաներ ճշմարտութիւնը «դժոխային», «աննկարագրելի» չարչարանքներուն որոնցմով ազատօրէն կ'ամբաստանուին Թուրքերը: Յաճախ ըսուած է թէ այդ չարչարանքները այնքան զարհուրելի են որ կարելի չէ անոնց նկարագրութիւնը Թուղթին յանձնել: Բայց ես համոզուած եմ որ անոնք ախտաւոր ու անձուկ ուղեղներու կողմէ հնարուած են: Բժշկութիւնը կը վկայէ թէ մարդէակը չի կրնար դիմանալ այն չարչարանքներուն որոնց ենթարկուած են եղեր շատ մը Հայեր առանց մեռնելու»:

Իսկ պատմութիւնը կր վկայէ որ մէկուկէս միլիոն Հայեր 1895էն մինչեւ 1920 չդիմացան այդ չարչարանքներուն ու մեռան, որպէսզի Եւրոպան հեգնէ անոնց Մնացորդացը:

×

Երկրորդ հատորն է Harold Armstrongի Turkey and Syria Rebornը, նախորդէն երեսուն տարի կամ մեր «փոքր դաշնակից» ճանչցուելէն 15 տարի ետքը՝ 1930ին գրուած: 260 էջնոց այս հատորը ճամբորդական յուշերու ամբողջութիւն մըն է: Հեղինակը ո՛չ մէկ առեն ու ո՛չ մէկ տեղ համակրական բառ արտասանած է ի նպաստ մեզի, դրական ասպարէզը նետուելէն ի վեր: Ժամանակին թարգմանաբար ներկայացուցած ենք այս թերթին մէջ իր «Գորշ Գայլ»ը, որուն 300 էջերուն վրայ ի զուր կը փնտռէք մեր անունը:

Ներկայ հատորին մէջ կը պատմէ իր այցելութիւնը Պոլսոյ Պատրիարքին (հաւանաբար տեղապահ Ճէվահիրճեան եպիսկ.) «շատ ծեր, պատկառելի անձնաւորութիւն մր» որ իրեն ըսեր է հետեւեալ խօսքերը.

— «Երիտասարդ օրերուս մենք շատ լաւ էինք Թուրքերուն հետ որոնք կաւի պէս էին մեր ձեռքին մէջ. յետոյ եկան յիմար Դաշնակները որոնք մտիկ ըրին Ռուսիոյ, իրենց երեւակայութեան մէջ տեսան հայկական կայսրութիւն մը. մենք ալ ականջ տուինք Եւրոպայի այն ազգերուն որոնք կը ծրագրէին Թուրքիան իրենց մէջ բաժնել բայց չհամարձակեցան: Այդ ազգերը կ'ուզէին կռուան մը ունենալ Թուրքիոյ ներսը եւ շատ մը խոստումներ ըրին մեզի: Դաշնակիցներուն համար կռուեցանք, ջարդուեցանք եւ զինադադարին անոնք մոռցան մեզ»:

Տեսակցութեան ներկայ են ուրիշներ որոնք միաձայնութեամբ կը յայտարարեն որ այլեւս չեն հաւատար Եւրոպացիներուն: Նիքըլսըն կը հաստատէ թէ Դաշնակիցները դաւաճանեցին Հայերուն, բայց այդ խօսակցութեան ընթացքին է որ զգացեր է թէ «բոլոր Հայերն ալ սրտով յեղափոխականներ են, շարունակ կ'ըմբոստանան որեւէ կառավարութեան դէմ եւ յամառօրէն աններող են իրենց վրայ տիրապետողներուն հանդէպ»:

Իր թափառումներու ընթացքին, Անատոլուի լայնքին ու երկայնքին, հեղինակը կը հանդիպի շատ մը Թուրքերու եւ անոնցմէ կ'իմանայ շարք մը աննպաստ տեղեկութիւններ մեր ժողովուրդի մասին: Եւ կ'եզրակացնէ.

— «Հանդիպած եմ շատ մը Հայերու, հարուստ թէ աղքատ: Տարօրինակ ժողովուրդ մը որուն մասին կարելի չէ ընդհանրական կարծիք յայտնել: Տեսած եմ 300 հոգինոց խումբ մը որ ջարդուելու համար տեղահան եղած էր. գիտէին թէ ինչ պիտի ըլլար իրենց ճակատագիրը. իրենց վրայ կը հսկէին երեք քնացող ժանտարմաներ, բայց անոնք քալեցին անխռով, դառնուկի պէս, առանց դիմադրելու: Միւս կողմէ սակայն քաջաբար կռուեցան Վանի կամ Ճէպէլ Մուսայի մէջ: Ընդհանուր առումով սիրուելիք ժողովուրդ մը չեն. շատ ջղայնոտ են, չափէն աւելի վարպետորդի եւ խորամանկ: Աշխատասէր են եւ դիմացկուն, այնպէս որ երկու սերունդ չանցած արդէն իրենց ափին մէջ կ'առնեն ամբողջ Թրքական քաղաք մը եւ այն առեն ամէն Թուրք իրենց ձեռքը կ'իյնայ փոխ տրուած գումարի մը շնորհիւ. յետոյ ճնշում կը բանեցնեն անգթօրէն եւ չարամտութեամբ: Պիծակներու բոյնի մր կը նմանին, հակակրելի, բարկացոտ. յարատեւօրէն հարստութիւն կը դիզեն, եթէ նոյնիսկ այդ հարստութիւնը իրենց ձեռքը անցնի կեղծիքով ու խարդախութեամբ: Անդրդուելի է իրենց յամառութիւնը ու թէեւ հազար անգամ ջարդուած են, արագօրէն ոտքի կ'ելլեն: Վերջապէս 1920—21ին Մ. Քէմալ վտարեց զանոնք իր երկրէն: Անկարելի է Հայերը սիրել, բայց մարդ կը հիանայ իրենց տոկունութեան վրայ: Իրենց ամէնէն գլխաւոր յատկանիշն է դրամասիրութիւնը: Այս բանը կարելի չէ ըսել ուրիշ ժողովուրդներու համար: Ոմանք դրամը կը սիրեն ուժ ձեռք բերելու համար. ուրիշներ հանգստաւէտ կեանք կամ փառք մը ապահովելու բաղձանքով. բայց Հայը դրամը կը սիրէ դրամին համար: Հաստափոր Հայը մղոններով ճամբայ կ'երթայ կամ ֆիզիքական աշխատանք կր կատարէ դրամին սիրոյն: Վատոգի Հայը ամէն չարչարանքի կր տոկայ, նոյնիսկ մահը աչք կ'առնէ դրամի համար»:

×

... Այսքանն ալ բաւական չէ՞ բանալու համար մեր աչքը կամ չափաւորելու համար մեր օտարամոլութիւնն ու գերադրական միամտութիւնը որ այնքան վնասակար եղաւ մեզի:

ԺԻՐԱՅՐ

Ներգաղթը Իրանէն

Թեհրանէն կը գրեն «Յուսաբեր»ի Յունիս **16** թուականով (տպուած՝ Յուլիս **10**ին). —

Երեւանից ներգաղթի գործով երկու հոգի եկած են՝ տեղի վրայ ամէն ինչ կարգադրելու համար: Որոշած են առայժմ տանել 6000 հոգի, որից 1500ը՝ Նոր Ջուղայից, իսկ մնացեալը Չհարմահալի եւ Փերիայի գիւղական շրջաններից: Չհարմահալն ունի 9 գիւղ (շուրջ 3000 շունչ), իսկ Փերիան՝ 24 գիւղ (18.000 շունչ), իսկ Ջուղան՝ 5000 շունչ, ընդամէնը 26.000 շունչ:

Չհարմահալից տանում են 6 գիւղ ամբողջապէս, իսկ Փերիայից՝ 10 գիւղ, որոնք թէ փոքր են եւ թէ գտնւում են շրջանի ծայրամասերում եւ աւելի ենթակայ են վտանգի:

Այս շրջանների հայութիւնը, ինչպէս յայտնի է, սրանից աւելի քան երեք դար առաջ բռնի տեղահանուեց իր բնակավայրից՝ Հին Ջուղայից, Պարսից հռչակաւոր արքայ Շահ Աբբաս Ա.ի կողմից (1586—1629) եւ բերուեց ու տեղաւորուեց Սպահանի շրջակայքը, ուր եւ հիմնեց Նոր Ջուղան:

Աւելի քան երեք դար օտարութեան մէջ ապրելով՝ այդ հայութեան բեկորները այսօր պիտի վերադառնան հայրենիք:

Ի՛նչ արժեց պատերազմը

Միջազգային հաշուեյարդարի դրամատունը (Պազէլ) ուսումնասիրելէ վերջ բոլոր տրամադրելի նիւթերը, կ'եզրակացնէ թէ ուղղակի պատերազմի ծախքերուն եւ անուղղակի կորսուած կեանքերու դրամագլուխի տեսակէտով, երկրորդ Մեծ Պատերազմը աշխարհի արժեց 338 միլիառ սթերլին։ Առաջին Մեծ Պատերազմը արժած էր 84 միլիառ սթերլին։ Ուրեմն երկրորդ պատերազմը չորս անգամ աւելի նստած է աշխարհին։

Պատերազմի ամէնէն սուր շրջանին Անգլիոյ ամբողջ ժողովուրդը միասին աշխատելով հասաւ արտադրութեան նոր բարձրագոյն աստիճանի մը 10 միլիառ արժողութեամբ։ Հետեւաբար երկրորդ պատերազմին արժէքը հաւասար է 34 տարուան ծայրայեղ արդիւնքով աշխատանքի մը ամբողջ ազգին կողմէ։

Բոլոր ազգերուն մէջ պատերազմի զօրաշարժի գրեթէ ամէնէն բարձր չափը ունեցաւ Մեծն Բրիտանիան, իր ժողովուրդին եւ արտադրութեան 54 առ հարիւրը տրամադրած ըլլալով 1944ին։ Միեւնոյն տարին Մ. Նահանգներուն եղաւ 46 առ հարիւր, Ռուսիան 46 առ հարիւր, Նոր Զելանտան 49 առ հարիւր, Քանատան 52 առ հարիւր։

Միացեալ Ազգերու ծախքերը

Մեծն Բրիտանիա ծախսեց 20 միլիառ ոսկի (1.350 ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւորի)։

Միացեալ Նահանգները ծախսեցին 70 միլիառ ոսկի (1600 ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւորի)։

Ռուսիա ծախսեց 30 միլիառ ոսկի (450 ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւորի)։

Առանցքի ազգերը

Գերմանիա ծախսեց 46 միլիառ ոսկի (1300 ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւոր)։

Իտալիա ծախսեց 5 միլիառ ոսկի (330 ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւոր)։

Ճափոն ծախսեց 14 միլիառ ոսկի (420 ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւոր)։

Քանի որ երկրորդ պատերազմը չորս անգամ աւելի ծանր էր առաջին պատերազմէն, ուստի երկրորդ պատերազմը չորս անգամ աւելի զարհուրելի եղաւ վնասի տեսակէտով։

Երկրորդ պատերազմին 14 միլիոն զինուորներ մեռան, համաձայն Ամերիկեան Պատերազմի Տեղեկատու գրասենեակին։

Զանգուածային սպանութիւն

Բայց նոր եւ ահռելի պատկեր մը — Լեհաստանի, Ռուսիոյ, Չինաստանի մէջ քաղաքացիներու զանգուածային բնաջնջումն էր։ Եօթը միլիոն ժողովուրդ սպաննուած է. ընդհ. գումարը քաղաքացիներու կորուստին կը հասնի քսան միլիոնի, որ երկուքուկէս անգամ աւելի է քան Ա. Մեծ Պատերազմը, երբ 8.500.000 մարդիկ մեռան։ Գրեթէ Բրիտանիոյ ժողովուրդին կէսը։ Զինեալ ուժերուն կորուստը Ա. Մեծ Պատերազմին 37 միլիոն եղած է, իսկ երկրորդին՝ 60 միլիոն։

Խ. Միութիւնը, Մ. Նահանգները, Ճափոն, Գերմանիա աւելի մեծ վնասներ ունեցան քան առաջին պատերազմին։ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա նուազ կորուստներ ունեցան։

Բրիտանիա ունեցաւ 357.000 անձի կորուստ, մէջն ըլլալով 30.000 առեւտրական նաւերու եւ 60.000է աւելի օդային ռմբակոծութեան զոհեր։

Առաջին պատերազմին Բրիտանիան ունեցաւ 812.000 մահ։ Ուրեմն երկրորդ պատերազմին մահերը կիսովին նուազ ծանր էին քան առաջին պատերազմին։

Ամերիկեան մահերը,— Մ. Նահանգները ունեցան 250.000 մահեր, որ երկու անգամ աւելի է քան առաջին պատերազմինը, որ 126.000 էր։

Ռուսական վնասներ,— Անցեալ մարտին Սթալին յայտարարեց թէ մահերու թիւը միայն կռիւի, գրաւումի եւ տարագրութեան մէջ եղած է քաղաքացիներու թէ զինուորներու համար 7 միլիոն։ Խ. Միութիւնը չորս անգամ աւելի վնաս ունեցաւ քան թէ առաջինին ուր 1.700.000 էր։ Խ. Միութիւնը որ ունի 193 միլիոն բնակիչ, 3 3/4ը կորսնցուց պատերազմին։

Ֆրանսայի կորուստը նուազ էր քան առաջին պատերազմը, երբ 1.350.000 մեռեալ ունեցաւ։

Ֆրանսա 200.000 զինեալ ուժ կորսնցուց, բայց հազարաւոր քաղաքացիներ կորսնցուց 1940ին գերմանական գրոհի ժամանակ, օդային ռմբակոծութեան եւ կեդրոնացման կայաններու մէջ։ Ֆրանսա ունեցաւ 250.000 քաղաքացիներու կորուստ — աւելի քան իր զինուորականները։

Չինաստանի մէջ 3.180.000 զինուոր եւ քաղաքացի սպաննուեցան։

Առանցքին գալով, Գերմանիան ունեցաւ 3 միլիոն զինուոր մեռած եւ 3.400.000 վիրաւոր։ Մէկ ու կէս անգամ աւելի մահ ունեցաւ բաղդատմամբ առաջինին, երբ 2 միլիոն զինուորներ սպաննուեցան։ Գերմանիան ունեցաւ նաեւ 300.000 մեռեալ օդային ռմբակոծութեան առեն, հինգ անգամ աւելի քան Մեծն Բրիտանիան։

Ռուսիան աւելի մահեր ունեցաւ Գերմանիոյ դէմ կռուելով քան թէ Գերմանները ամէն ճակատի վրայ։

Պատերազմական նախարարութեան տեղեկութեանց համաձայն, Իտալիոյ պատերազմի մեռեալներու թիւը կը հասնի 135.000ի, ուրիշ հաշիւներու համաձայն՝ 200.000ի։ Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիան աժան պատերազմ մը ունեցաւ, որովհետեւ առաջին պատերազմին 460.000 մեռեալ ունէր։

Ճափոն ունեցաւ 1.300.000 մեռեալ Չինաստանի դէմ պատերազմելով։ Ամերիկեան տեղեկատուները կը հաշուէ որ ճափոնական կորուստները կը հասնին 2.500.000ի։ Առաջին պատերազմին կորուստն էր 303...

Ահաւասիկ ընդհանուր կերպով զինուորներու թէ քաղաքացիներու մահերու թիւը երկրորդ պատերազմին։ — Մեծն Բրիտանիա՝ 357.000, Մ. Նահանգներ՝ 250.000, Խ. Միութիւն՝ 7.000.000, Ֆրանսա՝ 450.000, Գերմանիա՝ 3.300.000, Իտալիա՝ 200 հազար, Չինաստան՝ 3.180.000, Ճափոն՝ 2.500.000։

Քսան միլիոն հոգի կորսուած, աւելի քան 300 միլիառ ոսկիի հարստութեան հետ։

Հերոսամարտի օրը

ՇԱՎԻԼ.— Յուլիս 28ի կիրակի օրը հայկական Շավիլը տօնական օրուան կերպարանք ստացաւ։ «Յառաջ»ի մէջ տպուած պարզ յայտարարութիւնը Փարիզէն եւ շրջաններէն դէպի Շավիլ բերած էր ամէն դասակարգի Հայերու հոծ բազմութիւն մը։ Փարիզը եւ իր բոլոր արուարձանները անխտիր, ունէին իրենց ներկայացուցիչները։ Եկած էին ամբողջ ընտանիքներով եւ ուտելիքներով, այնպէս որ ամէն տարուան դաշտահանդէսի վայրը շատ նեղ եկաւ, իրարու ետեւէ խումբ խումբ հասնող ժողովուրդին։

Առտուն Շավիլի մատրան մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պատարագ, հայկական բոլոր հերոսամարտներու զոհերուն յիշատակին, նախագահութեամբ Արսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեանցի, որ խօսեցաւ իր այնքան հայրենասիրական քարոզներէն մէկը, պատմելով Խանասորի արշաւանքը եւ պանծացնելով բոլոր հերոսամարտերու զոհերուն յիշատակը։

Կէսօրին անտառին մէջ սարքուեցան ընտանեկան ու ընկերական սեղանները ու սկսաւ կերուխումը։ Հ.Յ.Դ. Արդութեան խումբի եւ Նոր Սերունդի «Անդրանիկ» խումբի ընկեր-ընկերուհիները պատրաստած էին ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով։ Ժամը 4ին ժողովուրդը ուղղուեցաւ դէպի Շավիլի հին գերեզմանատունը, այցելելու իշխան Յովսէփ և Սաթենիկ Արղութեաններու գերեզմանները։ Այս առթիւ խօսեցաւ ընկեր Գերասիմ Բալայեան, իսկ Նոր Սերունդի կողմէ ընկ. Յովիկ Եղիազարեան։ Յուզիչ էր այն պահը երբ ընկ. Բալայեան իր քովը ունենալով Խանասորի արշաւանքի մասնակցողներէն հաւանաբար միակ վերապրողը՝ Պ. Խանասորցին, մի առ մի կարդաց նոյն արշաւանքի մէջ ինկած 19 հերոսներու անունները։ Շավիլի Նոր Սերունդէն Օրիորդներ Շուշանիկ Մարտիրոսեան եւ Աստղիկ Քէօսէեան արտասանեցին Ահարոնեանէն եւ Վարանդեանէն։ «Րաֆֆի»ի երգչախումբը երգեց Խանասորի քայլերգը եւ Կոմիտասի «Հայր մեր»ը։

Յետոյ այցելեցինք նաեւ մեր նորոգ հանգուցեալ ընկեր Բժ. Յովսէփ Տէր Դաւթեանի գերեզմանը ուր դարձեալ խօսելով ընկ. Բալայեան հակիրճ պատմականը ըրաւ մեր սիրելի Բժիշկին կեանքին եւ վեր հանեց անոր մէջ գաղափարական մարդն ու հայրենասէր Հայը։ Այցելեցինք նաեւ 1942ի օդային ռմբակոծութեան զոհ գացած «Արղութեան» խումբի ընկերներէն տարաբախտ Հրանդ Աթանեանի շիրիմին, ուր դարձեալ խօսեցաւ ընկ. Գերասիմը, այս անգամ վեր հանելով Հ.Յ.Դաշնակցութեան ընկերական ոգին, որ խտիր չի դներ հասարակ շարքային և ամենաբարձր պարտականութեան վրայ գտնուած ընկերներու միջեւ։ «Անշուշտ այդ է պատճառը որ այս հզօր կազմակերպութիւնը այնքան անտանելի պայմաններու մէջ դիմացեր է այսքան տարիներ եւ այսօր իսկ իր շարքերը կը խտացնէ նորանոր երիտասարդ ուժերով»։ Իրաւունք ունէր ընկերը, որովհետեւ ճիշտ այդ վայրկեանին իր շուրջը բոլորուած կը տեսնէր, այս օտար ափերուն վրայ հասակ նետած մեր երկսեռ երիտասարդ սերունդը որ եկած էր հայրենասիրական դասեր առնելու մեր անմահներէն եւ իր ուխտը կատարելու անոնց նուիրական շիրիմին վրայ։

Այս պաշտօնական եւ սրբազան արարողութիւնները կատարելէ վերջ, անտառին մէջ ուրախութիւնները, երգերն ու պարերը շարունակուեցան մինչեւ ուշ ատեն, խանդավառ մթնոլորտի մէջ։

Թղթակից

ԱՆԳԼԻՈՅ ընկերային ապահովագրութեան հեղինակը, լորտ Պիվըրիճ Պերլին այցելելով, առաջարկեց ընդհ. ներում շնորհել ոչ միայն անուանական Նացիներուն, այլ եւ փոքր գործակիցներուն, ամբողջ Եւրոպայի մէջ։ Իր կարծիքով, պատերազմի ոճրագործները պէտք է պատժուին, բայց անոնք որ ուրիշ յանցանք չունին եթէ ոչ Հիթլէրի կուսակցութեան պատկանիլ, պէտք չէ նեղուին։ «Միայն համալսարաններով եւ կրթութեամբ կրնանք սորվեցնել Գերմաններուն թէ ինչ է ազատ ընկերութիւնը»։

Նոր պաշտօնակից մը

Իմացեր էինք արդէն, բայց դեռ նոր ստացանք առաջին կալոցը, «Արեւելք»ի, որ կը հրատարակուի Հալէպի մէջ, նախաձեռնութեամբ Դաշնակցական ընկերներու։ Յաջողութիւն մաղթելով, առաջին թիւի խմբագրականէն կ'արտատպենք հետեւեալ հատուածը, որ կը պարզէ թերթին ուղղութիւնը (23 Յունիս). —

«Թերթ մը, ամէն բանէ առաջ, աչք մըն է որ կը տեսնէ ու տեսածը չտեսնելու չի զարներ։ Յուցամատ մը սակայն, որ ի հարկին պէտք է դիտնայ ըլլալ նաեւ բռունցք մը։

«Անկախ» թերթ մը չէ Արեւելքը։ Հայ թերթ մը երբեք անկախ չի կրնար ըլլալ։ Հայ թերթը միշտ կախուած պէտք է մնայ հանրային խղճմտանքէն, իր գոյութիւնը իմաստաւորող իտէալէն, իր խանդավառութեան զսպանակը եղող գաղափարին անշեղ սկզբունքներէն։ Իտէալէ զուրկ՝ մարդը ողբալի արարած մըն է, թերթը՝ լրագիր մը, իսկ լրագիրը խանութ մը։ Խանութ մը չէ Արեւելքը, այլ դրոշ եւ յստակ իտէալի մը դրօշակիրը։ Մեր իտէալը ունի մոլեռանդ հաւատաւորներու կուռ շարքեր։ Ունի նաեւ ոչ նուազ մոլեռանդ հակառակորդներ։ Բարեկամն ու հակառակորդը հաւասարապէս կրնան վստահ ըլլալ, թէ մեր ուժը կ'առնենք մեր համոզումներէն եւ համոզումները կը խարսխենք սուղ վճարուած փորձառութիւններով հարուստ անցեալի մը վրայ։ Իր համեստութեանը մէջ շքեղ փառասիրութիւն մը ունի այս թերթը, միակ եւ գերագոյն ձգտում մը — ըլլալ հաւատարիմ աւանդապահը այն սերունդին, որ գիտցաւ մեռնիլ Հայրենիքին համար և «իմացեալ» մահով պայծառացուց Հայոց պատմութեան մռայլ երկինքը, որ պատուաւոր մահը գերադասեց անպատիւ կեանքէն, որպէսզի գալիք սերունդներուն դիմագիծը ըլլայ պայծառ եւ հոգին ամո՛ւր, որ դարերու ստրկութեան մուրը սրբեց հայ մարդուն ճակատէն, խիզախ մարտնչումներով եւ անհաւատալի խոյանքներով։

«Չէզոք» թերթ մը չէ Արեւելքը։ Չէզոքութիւնը այն է թերթի մը համար, ինչ որ է անկողմնակալութիւնը... կողմնացոյցի մը համար։ Մեր թերթին կողմնացոյցը հիւսիս չի նայիր անպայման, եւ ոչ ալ հարաւ, եւ կամ արեւմուտք, ոչ իսկ ...արեւելք։ Արեւելքի սլաքը իրեն մագնիս ունի մի՛ն հայ մարդուն հոգին, հայ ժողովուրդին իրական շահը, Հայ Հայրենիքին պայծառ ապագան։

Հայու ոգիով կը սկսինք հրատարակել հայ թերթ մը։ Գաղափարական թերթ մը։ Գիտենք թէ ինչ ջերմագին ընդունելութիւն կը սպասէ այս թերթին, հաւատաւոր եւ խանդավառ երիտասարդութեան կողմէ։ Մեր ճիգը պիտի ըլլայ մնալ արժանի՝ ցոյց տուած համարումին։ Մեր ներշնչումին աղբիւրը Հայուն փառաւոր անցեալն է ու մեր որոնումներուն նշանակէտը հայ ժողովուրդին պայծառ ապագան, որուն կը հաւատանք ամբողջ հոգիով եւ որուն համար պատրաստ ենք զոհելու ամէն բան, ինչպէս զոհեցին մեր նախորդները, կախարդուած միեւնոյն երազէն եւ ի խնդիր միեւնոյն իտէալին իրականացման։

Արտասահմանի հայ մամուլին շարքերուն, ահաւասիկ նոր թերթ մըն ալ։ Երիտասարդ թերթ մը։ Հայ կեանքի այս բախտորոշ օրերուն, երբ մե՛ր արդար Դատը կ'ապրի իր ամէնէն ճակատագրական պահը, երբ հայ զանգուածներուն սրտին մէջ փոթորիկ կայ եւ աչքերուն մէջ գեղեցիկ ակնկալութիւններու կայծը, պէ՛տք էր որ այս դաշտին ալ լսելի դարձնէր իր ձայնը։

Ու մեր ձայնը պիտի ունենայ ա՛յն կշիռը, ինչ կշիռ որ ունի մեր կազմակերպութիւններուն զանգուածը հայ կեանքին մէջ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍՊԷՍ

ՊՈՐՏՕ, 30 Յուլիս (Յառաջ).— Ահռասարակ Դաշնակցական մամուլն է որ շեշտակի կը պախարակէ եւ կը մտրակէ բոլոր անոնք որ «ազգասէր» եւ «հայրենասէր» ներկայանալով հանդերձ դեռ կը յամառին թուրք երգը տարածել Եւրոպայի սրտին վրայ։ Ախտաւոր «ժառանգութիւն» մը որ միասին արտասահման փոխադրուած է։ Դժբախտաբար այդ «ժառանգութիւնը» կը փոխանցուի նաեւ մեր նորահասներուն, աղարտելով անոնց ազգային նկարագիրը։

Կիրակի օր նշանտուքի մը ներկայ եղայ։ Քանի մը հայերէն եւ եւրոպական երգեր, ու ահա չիփթէ թելլի (ձայնագրի վրայ)։ Բարեկամս վրդովուած առաջարկեց որ դուրս ելլենք... Կ'ուզէի տեսնել թէ այս մարդիկը հայերէն երգել ալ գիտե՞ն, թէ ոչ միայն թրքերէն... Եւ ահա անմեղ պատանիներ նուագի հետեւողութեամբ սկսան խաղալ զռեհիկ բացադանչութիւններով։ Այնպէս ինչպէս որ իրենց ծնողները վարժեցուցած են։ Սիրտդ կ'արիւնի երբ ականատես կ'ըլլաս նման տեսարանի մը։ Մատաղ հոգիներ պորտախաղ ընելով կը կարծեն գեղարուեստի ծառայած ըլլալ։ Այս մտածումներով տարուած էի, յանկարծ քանի մը պա–

տաններ, «Արարատ» Միութեան նախկին սան - սանուհիներ, սկսան հայերէն երգել: Դժբախտաբար այս պոռթկումը ուշքի չէր բերած կուշկուկապած Թուրքերէնի սիրահարները:

Եւ դարձեալ սկսաւ զուռ ձայնագիրը: Բարեկամիս հետ դուրս եկանք այդ գզուելի մթնոլորտէն: Ներկաներէն մաս մը ցաւեցաւ որ կը մեկնինք, իսկ ուրիշներ ուրախ էին որ աւելի ազատ պիտի ըլլային լկտի «խաղ»եր կանչելու: Երբ դուրս ելանք, բարեկամիս ըսի որ եթէ Թուրք Թղթակից մը լսէր եւ տեսնէր այս ուրախութիւնը, ներս պիտի մտնէր եւ ըսէր ներկաներուն.— Աֆէրիմ պէ, վաթանտաշ «աղբ»արլար: Ես գիտէի որ բոլոր Հայերը համաձայն չեն խաղաղութեան ժողովին իրենց ստորագրութիւնը դրկելու, որպէսզի Թրքահայաստանի հողերը Խ. Հայաստանին կցուին...

Պատանինե՛ր եւ երիտասարդնե՛ր, եթէ ձեր ծնողները իրենց հայերէն երգել չգիտնալը պարկելու համար կ'ըսեն թէ «ես Թուրքերէն խաղը կը սիրեմ», դուք ալ այդ տիղմին մէջ իյնալու պէտք չունիք: Վաղը Հայաստան պիտի երթաք եւ ձեզի համար չա՛տ ամօթ է, եթէ հայերէն խօսիլ եւ երգել չգիտնաք: Ընդհակառակն, դուք ամէն գնով պէտք է պայքարիք որ բոլոր հաւաքավայրերու մէջ հայերէն երգուի: Մեր այնքան սիրուն եւ գողտրիկ երգերը ոչ մէկ ժողովուրդ ունի: Մանաւանդ որ Խ. Հայաստանի երգերն ալ հոսիլ սկսան արտասահման: Պարեցէք նաեւ հայերէն, եթէ չէք գիտեր՝ ֆրանսերէն: Երգեցէք նաեւ ֆրանսերէն, եթէ կ'ուզէք եւրոպական երգի ճաշակը նրբացնել: Բայց մի՛ երգէք մեր ոսոխին «նաղարա»ները, մանաւանդ այդ զարշելի պարերը, օտարներն անգամ ձեր վրայ կը ծիծաղեն:

Դեռ հայկական ճաշարան մըն ալ ունինք որ...

Կ. ՏօնԷրեան

Մաեր վիճակ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական բանակին բոլոր երէց կամ գլխաւոր սպաները, որոնք մինչեւ հիմա պանդոկներու, հիւրանոցներու կամ մասնաւոր բնակարաններու մէջ կ'ապրէին, այսուհետեւ պիտի բնակին զօրանոցներու մէջ, որոնք շրջապատուած են փշաթելերով եւ որոնց շուրջը պահակներ հսկողութիւն կը կատարեն գիշեր ցերեկ: Այս կարգադրութիւնը եղած է ընդհ. հրամանատարին կողմէ, մահափորձեր սարքուած ըլլալով երկու անգլիացի գնդապետներու դէմ:

Ինչպէս գրած էինք, հրէական գաղտնի կազմակերպութիւնը, «Իրկուն Զվայ» նոր սպառնագիր մը ուղղած էր բրիտանական իշխանութեանց դէմ: Ուրիշ արտակարգ միջոցներ ալ ձեռք առնուած են: Ընդհանուր ջղագրգռութիւն կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ: Հրէական սպառնալիքը ուղղուած է բարձրաստիճան սպաներու, նոյնիսկ ընդհ. հրամանատարին՝ զօր. Պարքըրի դէմ, որուն հանդէպ ատելութիւնը սաստկացած է վերջերս: Արդարեւ, զօրավարը հրամայած էր ամէն յարաբերութիւն խզել Հրեաներուն հետ, «զարնել անոնց քսակին»: Որեւէ տեղափոխութեան ատեն զօրավարին կ'ընկերանան հատընտիր արաբ արձակազէններ, որոնք վարպետ են դաւադրական գործերու համար:

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա ծովային եւ զինուորական գործողութեանց ընդարձակ ծրագիր մը մշակած է, որ պիտի գործադրուի անմիջապէս, խափանելու համար Հրեաներու ապօրէն ներգաղթը: Գործողութիւններ պիտի կատարուին նաեւ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, որպէսզի տարագիր Հրեաներ չկարենան ճամբայ ելլել դէպի Պաղեստին: Մասնաւոր զօրամասեր տեղաւորուած են Հայֆայի մէջ:

Անգլիական կառավարութիւնը կը սպասէ որ նախագահ Թրումըն ընդունի կամ մերժէ անգլեւամերիկեան մասնագէտներու ծրագիրը Պաղեստինի բաժանման մասին: Եթէ այս ծրագիրը մերժուի Անգլիացիները ուրիշ կարգադրութիւն մը պիտի առաջարկեն, տագնապը լուծելու համար:

Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Պաղեստինի հրէական կեդրոններուն մէջ:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ վարչապետը, Րէճէպ Փէքէր կազմեց նոր դահլիճը, չորս օր խորհրդակցելէ վերջ: Դահլիճը կը բաղկանայ 14 նախարարներէ որոնց չորսը անդամ էին Սարաճօղլուի կառավարութեան, իսկ տասը բոլորովին նոր տարրեր են, անդամ Հալքի: Արտաքին նախարար կը մնայ Հասան Սաքա: Նոր վարչապետը իր ծրագիրը պիտի ներկայացնէ երկուշաբթի օր, մասնաւորապէս ծանրանալով տնտեսական խնդիրներու վրայ:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ աւելի քան 100 դաւադիրներ ձերբակալուեցան Լարիսայի շրջանին մէջ, իբրեւ անդամ համայնավար հրոսախումբերու որոնք վերջերս կրակի տուած էին գիւղ մը: Հետապնդումները կը շարունակուին: Ողիմպոս լերան վրայ ամբողջ գիւղ մը ամայացած է: Կը կարծուի թէ բնակիչները փախած կամ գերի բռնուած են:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

UNRRAի համագումարին առջեւ, որ տեղի կ'ունենայ Ժընեւի մէջ, ընդհ. տնօրէնը՝ Լա Կարտիա դառնօրէն դանդատեցաւ թէ Աւստրիոյ ժողովուրդը չարչար կը տուժէ զինուորական գրաւման հետեւանքով, թէ ժողովուրդը ստիպուած է կերակրել այդ բանակները: «Նոյնիսկ Նիւ Եօրք, աշխարհի ամէնէն հարուստ քաղաքը, պիտի չկրնար դիմանալ այսպիսի կացութեան մը: Աւստրիոյ 7 միլիոն բնակիչները հարկադրուած են վճարել գրաւման բանակներուն ծախքին առնուազն մէկ մասը: Միայն մէկ շրջանի մէջ ծախքը հասած է 14 միլիոն սթերլինի»: Յետոյ դիտել տուաւ թէ Ռուսերը պայմանագիր մը կնքած են Չեխոսլովաքիոյ հետ, աւստրիական քարիւղ ճարելու համար: Նոյն ժողովին մէջ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան փոխանորդը յայտարարեց թէ ժամանակը եկած է փակելու UNRRAն, քանի որ նիւթական միջոցներ կը պակսին: Խորհրդային պատուիրակը պատրաստակամութիւն յայտնեց օգնելու, որպէսզի կազմակերպութիւնը շարունակուի մինչեւ 1947, մասնաւորապէս նպաստելու համար Չեխոսլովաքիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի, Յունաստանի եւն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ռուսական շրջանին մէջ (Պրանտէնպուրկ) բազմաթիւ մայրեր դիմում կատարած են Միջազգային Կարմիր Խաչին, խորհրդային իշխանութեանց, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին և Պերլինի բողոքական եպիսկոպոսին, գանգատելով թէ Ռուսերը տարած են 13—17 տարեկան տղաքը, վեց շրջաններու մէջ: Հրատարակուած լուրերուն համաձայն (Ռիւթէր), ռուսական գաղտնի ոստիկանութեան սպաները կ'ըսեն թէ այդ պատանիները այլուր կը փոխադրուին «վերադաստիարակման» համար եւ բացակայ պիտի ըլլան երկու տարի: Փոխադրուած պատանիներուն մէջ կան զաւակները համայնավարներու, նախկին նացիներու, նոյնիսկ անդամները հակաֆաշական երիտասարդական միութեան:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐՈՒ նոր սակին համաձայն, երկու զաւակ ունեցողները պիտի ստանան 1130 ֆրանք, 3 զաւակի համար՝ 2825, անկէ աւելի ունեցողները՝ 1695 ֆրանք իւրաքանչիւր զաւկի համար: — Ծերացած աշխատաւորներու հանգստեան թոշակը, որ 12.000 ֆրանք էր, բարձրացաւ 15.000ի: — 18 տարեկանէն վար բանուորները վճարովի արձակուրդ պիտի ստանան մէկ ամիս, 18—21 տարեկանները՝ 22 օր:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ նոր սակացոյցը (յաւելում) պիտի գործադրուի Օգոստոս 10էն սկսեալ:

ՊԵԼԺԻՈՅ Թղթատարական պաշտօնեաները ընդհ. գործադուլ հռչակեցին: — Յունաստանի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ գործադուլ հռչակեց, բողոքելով կառավարութեան ոտնձգութեանց դէմ:

ՄՈՒԿԵՐՈՒ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼՈՒ համար Թունաւոր կաղ մը կը գործածէր դերձակ մը, Նոթր Տամ տէ Վիքթուարի մէջ: Հարկ եղաւ պարպել բոլոր վարձակալները, այլապէս հեղձամահ պիտի ըլլային: Երեք դիշերապահներ քիչ մնաց որ թունաւորուէին:

Մ Ե Ծ   Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
Խ Ա Ն Ա Ս Ո Ր Ի   Ա Ր Շ Ա Ւ Ա Ն Ք Ի
49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր Ենթակոմիտէներու, խումբերու, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութեան եւ բոլոր Մասնաճիւղերու, ինչպէս եւ Ֆր. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն՝ հովանաւորութեամբ Ֆր. Ընկերվարական Կուսակց. (S.F.I.O.) Կարտանի Մասնաճիւղին եւ պատուոյ նախագահութեամբ քաղաքացի Պր ՎԻԿԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ, նահանգային խորհրդական և Քաղաքապետ Կարտանի 11 Օգոստ. 1946, կիրակի ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8, Փըթի Վալապոի գեղեցիկ եւ ծառազարդ անտառին մէջ (Կարտանի եւ Էքսի ճամբուն վրայ): Գեղարուեստական ճոխ բաժին և բանախօսութիւն: Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ զանազան անակընկալներ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Ճոխ պիւֆէ, առատ խմիչք, գինի, գարեջուր, եւն. դիւրամատչելի գիներով: Հաղորդակցութեանց համար դիմել ընկ. Քէօսէեանի, Ատոյեանին եւ Ս. Քիւրէճեանին: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր շրջաններու ընկերները իրենց վարչութիւններով այսօր Ուրբաթ, ժամը ճիշտ 7ին, Salle Mazenaud 88, Rue d'Aubagne. Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՌՈՄԱՆԷՆ Զարքճեան բնտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ Ռօպէռ Զարքճեանի եղերական մահուան առթիւ (կառախումբին տակ մնացած):

ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԱՓԼԱՆԵԱՆ
Պ. ՄԿՐՏԻՉ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ
ամուսնացած

4 Օգոստոս 1946 — Մարսէյլ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 49րդ տարեդարձին առթիւ Վալանսի Նոր Սերունդին նախաձեռնութեամբ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, ի յիշատակ այն բոլոր հերոսներուն որոնք ինկան հայ Ազատագրական ճակատին վրայ, այս կիրակի առտուան ժամը 10ին, Վալանսի Հայոց մատուռը:

Նոյն առթիւ Դաշտահանդէս Օգոստոս 18ին, նախաձեռնութեամբ Վալանսի Նոր Սերունդին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Համախարբերդցիական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Հ.Ա.Ը.Միութեան սրահը, բիւ Լօնկ տը Քափուսին: Կը հրաւիրուին Զարսանճագի, Բերրիի, Խօզաթի, Չմշկածագի եւն. հայրենակիցները որ դեռ անդամ արձանագրուին:

ԿՈՉ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Խումբ մը խարբերդցիներ խորհեցանք վերակազմել Համախարբերդցիներու ընդհ. Միութեան Կարտանի Մ-ճիւղը: Այս առթիւ որոշուեցաւ խորհրդակցական ժողով մը գումարել այս կիրակի, կէսօրէ վերջ հայկ. դպրոցին սրահին մէջ: Մարսէյլէն հայրենակիցներ բացատրութիւններ պիտի տան, Լիոնի մէջ գումարուած 6րդ պատգմ. ժողովի մասին: Կը հրաւիրուին Կարտանի, Պիվէրի եւ Միրոյի բոլոր խարբերդցիները:

Խումբ մը խարբերդցիներ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօքը (շաբաթական), ճոխացուած պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաշւոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փողհարեանի, 70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ Պ. Աշոտ եւ Տիկ. Արմենուհի Գինոսեան (Կարնեցի): Պատերազմէն առաջ կը գտնուէին Ալէնս (Gard): Իմացնել քեռորդւոյն՝ Խորէն Ս. Պալանեանի:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԹԵՒՈՍԵԱՆ (Կարնեցի) կը փնտռէ իր ազգականները (Անապատէն նոր եկած ըլլալով չի յիշեր անոնց անունները): Գրել 49, Rue Maurice Barrès, Beyrouth (Liban).

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, 21, Rue des Fêtesի լրագրավաճառին քով:

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ

ՀԱՅԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ Mont - Révardի Թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հանելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր նրբաճաշակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օղի, աղանդեր եւայլն:

Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Արեւելքի տղաքը (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.: Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ: Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Գարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Ծերիկեան գրատուն:

Կարդացի՞ք ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ

Ն. Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հատորը: Գին՝ 200 ֆրանք: Հասցէ.— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine):

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris (13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 10 Août 1946 Շաբաթ 10 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9772 – Նոր շրջան թիւ 411 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ.

Խօսակցութիւնը համեմելու համար հարցուցի Ռոյթերի ներկայացուցիչին թէ ի՞նչպէս կը հաղորդէր իր լուրերը Լոնտոն կամ այլուր։

— Պէտք է ըսեմ որ հրաշալի է մեր կազմակերպութիւնը. մասնաւոր սպասարկութիւն ունինք աշխարհի չորս կողմը, ինկապէս անմրցելի։ Ասոր համոզուեցայ մանաւանդ վերջերս երբ անգլիական պատուիրակութեան հետ Հնդկաստան գացած էի... Գործիք մը ունինք այստեղ ու ամէն տեղ. մեքենադիր աղջկան արագաշարժ մատները կը թրվռան ստեղնաշարին վրայ. հազիւ թեթեւ հպում մը ու արդէն զեկոյցը, երկվայրկեանի մը մէջ կը տպուի Անգլիոյ կամ ուրիշ վայրերու խմբագրատուններուն մէջ. հետեւաբար Լոնտոնի Թայմզը կամ Կլասկոյի Սէքօթսմէնը միեւնոյն վայրկեանին կը ստանան լուրը...

Մտերմական է մամուլի գրասենեակներուն մթնոլորտը։ Բազմաթիւ պատեհութիւններ կան նոր ծանօթութիւններ հաստատելու կամ հինները թարմացնելու։ Լրագրական արուեստը կը պահանջէ որ ընդլայնես բարեկամութիւններուդ շրջանակը, մասնաւորաբար մեծ թերթերու թղթակիցներուն հետ։ Ուշադրութենէդ չի կրնար վրիպիլ ուրիշ երեւոյթ մը. «դասակարգային խտրութիւն» չկայ այստեղ։ Անկանաւոր օրաթերթերուն աշխատակիցները մատչելի են քեզի այնքան դիւրութեամբ որքան Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէկ կորսուած անկիւնէն հասնող լրագրող մը։

Գրեթէ անթերի է գրասենեակներուն ներքին կազմակերպութիւնը։ Ի՜նչ դիւրութիւններ ընծայուած են թղթակիցներուն։ Ամէնէն գլխաւորը՝ ձայնարձակը, որուն տասնեակ «բերաններ» Խորհրդաժողովին դահլիճէն վար կը փոխադրեն ամէն ճառ որ կ'արտասանուի վերը։

Ինչպէս յայտնի է, երեք լեզուներ կը գործածուին — անգլերէն, ֆրանսերէն և ռուսերէն։ Բոլոր ճառերը գրաւոր են միշտ ու պատրաստուած երբեակ լեզուներով։ Թղթակիցները ի՞նչպէս կը ստանան անոնց բնագիրները։ Անմիջապէս որ ճառ մը կ'աւարտի, ձայնարձակը լուր կուտայ որ անոր ռուսերէն, անգլերէն ու ֆրանսերէն պատճէնները պատրաստ են եւ թղթակիցներուն պիտի բաժնուին յարակից գրասենեակին մէջ։ Եւ ահա լրագրողներու լեգէոնը կը խուժէ «ցրուիչին» գրասեղանը ստանալու համար խնդրոյ առարկայ ճառին պատճէնը, իւրաքանչիւրը իր նախընտրած լեզուով։ Ցրուիչին սենեակին մէջ զետեղուած է նամակատուփ մը իւրաքանչիւր երկրի համար. այնտեղ դուք պիտի կարդաք նաեւ մեր անունը։

Քիչ մը անդին նամակատուն, հեռագրատուն եւ հեռաձայնի խցիկները, բոլորն ալ տրամադրելի թղթակիցներուն։ Եւ թուղթ ու մելան ուզածիդ չափ։ Միայն թղթակի՞ցներ այդ արշաւախումբին մէջ. հապա՞ լուսանկարիչները՝ չատեր կին։ Կը լուսանկարեն քեզ, երբ նստած կը գրես. կը լուսանկարեն, երբ սրճարանը ծանօթներուդ հետ սեղանին շուրջը բոլորուած՝ կը ճնկես։ Լրագիրն ու չարաթաթերթը կշտանալ չեն գիտեր։ Ցօղուած, լուր, այո՛, բայց մանաւանդ նկար, չտեսնուածն ու տանտիկիններ գրաւելու համար։

Ժամը 4ին տասը կայ. Խորհրդաժողովը կը բացուի քանի մը վայրկեանէն։ Պատուիրակներու ինքնաշարժները հետզհետէ կը մտնեն պալատին բակը։ Ծքեղներ կան անոնց մէջ ու նաեւ համեստները։ Ահաւասիկ Մոլոթովը իր շքախումբով։ Համրեցի, 13 ինքնաշարժ իր առջեւէն ու ետեւէն։ Ահաւասիկ Էթլին, Պըրնզը, Մեքէնզի Քինկը, Պիտօն, Սփաքը, Էվըթը, վերջ չունի այս կարաւանը։ Թղթակից ու լուսանկարիչ կը մտնեն պալատէն ներս. ու չիտակ վեր, դէպի այն դահլիճը ուր պիտի գումարուի Խորհրդաժողովը։ Արդէն գիտենք թէ ովքեր պիտի խօսին այդ օրը։

Բաւական չէ որ պալատէն ներս մտնելու իրաւունք ստացած ըլլաս ու պահակ ոստիկաններուն ցոյց տաս բաց կապոյտ տոմսակը, որուն վրայ նշանակուած են ներկայացուած թերթին ինչպէս նաեւ թղթակիցին անունները։ Նիստերուն ներկայ ըլլալու համար պիտի ունենաս երկրորդ «անցագիր» մը։ Այս վերջինն է որ կ'արտօնէ մուտքդ ո՛չ միայն լիագումար Խորհրդաժողովէն ներս որ տեղի կ'ունենայ նախկին Ծերակոյտին սրահին մէջ, այլ եւ յարակից դահլիճը, որուն կանանչ սեղաններուն բոլորտիքը կը հաւաքուին Խորհրդաժողովին յանձնախումբերը։

Այս յարկին վրայ պիտի գտնես քարտուղարութեան գրասենեակները, պատուիրակներու եւ թղթակիցներուն յատկացուած «ընդունելութեան սրահը», հեռաձայնի խցիկները, նամակատուն մը, ճաշարանը, առանձին տեսակցութեանց համար տրամադրուած սենեակները, ձայնասփիւռի աշխատանոցը եւայլն։ Մասնաւոր սպասարկութիւն մը տեղեկութիւններ կը հայթայթէ մամուլի ներկայացուցիչներուն՝ Խորհրդաժողովին հետ առնչութիւն ունեցող նիւթերու շուրջ։ «Ընդունելութեան սրահէն» կրնաս գնել Լոնտոնի նոյն օրուան թերթերը. ու մանաւանդ... սիկարէթ ու լուցկի՝ երկու օրը մէկ ծրար ու մէկ տուփ օրինական գինով։ Ողբալի է վիճակդ, եթէ օրական մէկ ծրարով չես գոհանար... որովհետեւ ծխավաճառ Ֆրանսուհին տոմսակիդ վրայ կ'արձանագրէ թուականը, իսկ դուն մասնաւոր տոմարի մը մէջ կը ստորագրես՝ միշտ թերթիդ անունով...

Անօթեցա՞ր, մտիր ճաշարանը, գիները սովորական, եւ երեք տեսակ,— 45, 75 եւ 125 ֆրանք՝ գարեջուրով ու գինիով։ Իրիկուան դէմ անշուշտ քիչ մը յոգնած ես՝ ճառերէն, ձայնարձակէն ու պալատին մէկ ծայրէն միւսը կատարած թափառումներէդ, եւ թատրոն ու սինէմա երթալ կ'ուզես, բայց անծանօթ ես Փարիզին։ Քու մասիդ մտածեր են արդէն. տեղեկատու դիւանը քեզի կուտայ մայրաքաղաքին գլխաւոր թատրոններուն ու սինէմաներուն ցանկը՝ հասցէներով։

Ո՞ւր պիտի ճաշես Խորհրդաժողովէն վերադարձիդ. ահաւասիկ ցուցակը այն ճաշարաններուն ուր առատ ուտելիք պիտի գտնես — առանց կտրոնի, առանց յաւելուածական տուրքի։ Թերեւս յառաջիկայ Ուիք-Էնտին գիւղ երթալու ծրագիր մը կայ մտքիդ մէջ։ Մի՛ անճրկիր. գնա՛ սա գրասեղանին առջեւ նստած կպպտաչուի Ֆրանսուհիին որ քեզի պիտի տայ ցուցակը այն չահեկան վայրերուն ուր կրնաս երթալ պտտելու կամ հիւրընկալ երկրին մեծութիւնները տեսնելու համար։

×

— Ժողովը բացուած է, կը յայտարարէ ձայնարձակը։

Ու անգլիախօս Ֆինլանտացի թղթակիցի մը հետ կը բարձրանանք Ծերակոյտին վերնատունը, որ մամուլին յատկացուած է այժմ։

ԺԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ»ԻՆ

Սիրելի «Արեւելք», նախ կ'ողջունեմ ծնունդդ, առանց փողի ու թմբուկի։

Կը տեսնեմ հեռուէն երեւակայութեանս աչքերով, ամպեր որոնք խոյս կուտան հորիզոնէն։ Անդին, լեռներ որոնք իրենց հպարտ գագաթը կը գծեն որոշակի, դաշտեր, հիւղակներ, աւաններ որոնք կ'ողջունեն արեւածագը դէպի քեզ դարձած։

«Արեւելք»... հմայք մը իննին որ պահած է իր կախարդանքը բոլորին աչքին։ Արեւե՛լք, մայրը եւ օրօրանը իսկ բոլոր գեղեցկութեանց։

Գիտեմ որ այնքան ալ դիւրին չէ պահել բոլորին աչքը յառած դէպի քեզ։ Գիտեմ որ նոյնիսկ գորշ ու մռայլ ամպեր կուգան երբեմն խաթարել պայծառ տեսքդ։ Գիտե՛մ, գիտե՛մ որ թզուկ ու գաճաճ ծառերն ու մացառներն անգամ կ'աշխատին եղծել տեսքդ։ Բայց, ի՜նչ փոյթ, արեւն է միշտ թագաւորը բնութեան ու Արեւելքը անոր առաւօտին պերճանքը։

... Քանի մը թիւեր անցան ձեռքս։ Ինչե՜ր չյիշեցի։ Նախ ծաւալը շլացուց աչքերս եւ զիս տարաւ «Ճակատամարտ»ին զոր այնքան կը սիրէինք մենք բոլորս, մանաւանդ դուն ու ես, սիրելի Արեւելք։ Հոն ալ Արեւելքէն էր որ կ'առնէինք մեր հոգիներուն շողը։

Արեւմուտքը գորշ է ու մռայլ մեզի համար։ Որքա՜ն է սեւցուցեր հոգիները անոնց որոնք չեն կրցած իրենց էութիւնը թաթխել լոյսին մէջ եւ օծել զայն Հայուն թրծուն շաղախովը։

Մի՛ նայիր այս կողմը. միշտ արեւին նայէ, աչքերդ դէպի Արեւելք բարձրացուցած։ Քիչ անդին Հայրենիքն է։

ՍՕՍԻ

Տարտանէլի պայմանագիրը ի զօրու է

Անգարայէն կը հեռագրեն. — Մոնթրէօյի պայմանագիրը՝ Նեղուցներու մասին՝ կը մնայ ի զօրու հինգ տարի եւս, Օգոստոս 8էն սկսեալ։ Որ և է վերաքննութիւն չի կրնար կատարուիլ 1951էն առաջ։ Արդարեւ, պայմանագրին տրամադրութեամբ, ստորագրող պետութիւնները կրնան հինգ տարին անգամ մը, 1936 Նոյեմբեր 9էն սկսեալ, պահանջել անոր այս կամ այն յօդուածին վերաքննութիւնը, պայմանաւ որ առաջարկը ներկայացուի պայմանաժամէն երեք ամիս առաջ, այսինքն Օգոստոս 9էն առաջ։ Խորհրդային կառավարութիւնը, որ Փոցտամի մէջ եւ Մոսկուայի Ղրքական դեսպանին առջեւ յարուցած էր Նեղուցներու խնդիրը, որեւէ դիմում չէ կատարած։ Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Խ. Միութիւնը այսպէս լռելեայն կը հաստատէ իր դիտաւորութիւնը, — ուղղակի Թուրքիոյ հետ կարգադրել այս խնդիրը, իր յարմար դատած պահուն։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մոլոթով կը պնդէ 2/3ի վրայ

Մթնոլորտը նորէն պղտորեցաւ Հաշտութեան Խորհրդաժողովին մէջ, հինգշաբթի օր, երբ Մոլոթով յայտարարեց թէ կը մերժէ ընդունիլ նախորդ օրը քուէարկուած բանաձեւը, ատենական գործողութեանց մասին։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Կանոնագրի Յանձնաժողովը 6ի դէմ 15 ձայնով ընդունած էր բրիտանական բանաձեւը, որուն համաձայն Խորհրդաժողովը կրնայ յանձնարարութիւններ ընել 2/3ով կամ պարզ մեծամասնութեամբ։ Այս բանաձեւը մերժած էին Խ. Միութիւնը, Ուկրայնա, Սպիտակ Ռուսիա, Եուկոսլաւիա, Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա,— այսպէս կոչուած սլաւական ճակատը։

Հինգշաբթի օր, Խորհրդաժողովի ընդհ. նիստին մէջ Պ. Մոլոթով յայտարարեց թէ համաձայն է Կանոնագրի Յանձնաժողովի բանաձեւին, բացի մէկ կէտէ,— չընդունիր որ Խորհրդաժողովը կարգ մը յանձնարարութիւններ քուէարկէ պարզ մեծամասնութեամբ, եւ ոչ թէ 2/3ով, ինչպէս կ'առաջարկէր Չորսերու Խորհուրդը։ « Խորհրդային պատուիրակութիւնը չի կրնար ընդունիլ որ 11 պատուիրակներ կրնան իրենց կամքը պարտադրել ուրիշ 10 պատուիրակներու։ Հետեւաբար սխալ մը կը նկատէ յանձնաժողովին որոշումը եւ կը պահանջէ որ կանոնագրին այս կէտը նորէն քննուի լիագումար նիստի մէջ։ Միջազգային խորհրդաժողովի մը հիմնական սկզբունքն է ձգտիլ միաձայնութեան։ Դիւրին բան չէ այս։ Պէտք է ջանալ իրար համոզել, կարելի եղածին չափ կատարեալ համաձայնութեան մը յանգելու համար։ Պէտք է նկատի առնել բոլորին կարծիքը եւ ոչ թէ պարտադրել սահմանափակ մեծամասնութեան մը կամքը »։

Այստեղ Մոլոթով մեղադրեց բրիտանական պատուիրակութիւնը թէ Կանոնագրի Յանձնաժողովին բերաւ նոր առաջարկ մը, որ, ընդունելով պարզ մեծամասնութեան սկզբունքը, իրապէս կը ջնջէ Չորսերու Խորհուրդին տուած որոշումները։ « Յանձնաժողովը ինչո՞ւ գործեց այս սխալը։ Բրիտանական եւ ամերիկեան պատուիրակութիւնները պատասխանատու են գործուած կոպիտ սխալին։ Այս երկու պատուիրակութիւնները իրենք իրենց իրաւունք տուած են վերապահումներ կատարել Չորսերու Խորհուրդին կողմէ միաձայնութեամբ ներկայացուած առաջարկներէն վերջը։ Ասով կացութիւնը ոչ թէ մեղմացած, այլ ծանրացած կ'ըլլայ։ Եթէ Աւստրալիոյ պատուիրակը այնքան պնդեց պարզ մեծամասնութեան վրայ, պատճառն այն է որ չէր յուսար թէ պիտի կրնայ ի հարկին 2/3 քուէ շահիլ Խ. Միութեան դէմ ուղղուած յանձնարարութեանց համար։ Խորհրդաժողովը հաւաքուած չէ անոր համար որ պետութիւն մը կամ պետութեանց խմբակ մը յաղթանակ շահի Խ. Միութեան կամ ուրիշ պետութեան մը վրայ։ Եթէ այսպէս ըլլար, նախ պիտի վնասուէր այն պետութիւնը որ պիտի կատարէր այդ փորձը, եւ յետոյ տկար հարուած մը պիտի տար Խորհրդաժողովի հեղինակութեան։ Խ. Միութիւնը հպարտ է որ փրկեց քաղաքակրթութիւնը ֆաշական բարբարոսներէն, հպարտ է որ Եւրոպայի կարգ մը երկիրները ազատեց Փաշական ճանկերէն եւ օգնեց այն պետութեանց որ կը գտնուէին հիթլէրական լուծին տակ։ Եօթը միլիոն հոգի սպաննուած,— ահա իմ երկրիս կորուստները։ Խ. Միութեան եւ Կարմիր Բանակին զոհողութիւնները մեզի իրաւունք կուտան յայտարարելու այստեղ թէ Խ. Միութեան, ինչպէս ուրիշ ժողովրդավար երկիրներու ձայնը արժանի է լսուելու, երբ կոչ կ'ընէ միաձայնութեան »։

Եզրակացնելով, Մոլոթով չեշտեց թէ աշխարհի ժողովրդապետութեանց հանրային կարծիքը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆՔ ԱՅՍՊԷՍ

Կասկած չկայ՝ թէ Հայաստան կ'երթանք, Հայաստա՛ն պիտի երթանք․ այսինքն, կեանքի առաջին եւ վերջին հանգրուանը Հայուն, դարերու մեր երազը, սերունդներու պայքարին, յոյսին եւ կարօտին դերագոյն կա՛յքը, որուն կապուած է մեռելներուն յիշատակը և ողջերուն ապրելու կամքը։

Հայաստա՛ն կ'երթանք, Հայաստա՛ն պիտի երթանք։ Ու հիմա, երբ ներգաղթը իրականութիւն կը դառնայ այլեւս, փշրուած մեր երազը բեկոր առ բեկոր մարմին կ'առնէ նորէն, երբ հայ ժողովուրդը, հայրենասիրական խոյանքով մը, ճնշող մեծամասնութեամբ կը պատրաստուի Հայրենիք մեկնելու, տարօրինակ թող չթուի, երբ տանք հարցումը․— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս։

Գիտենք, ապերախտ դեր մըն է որ կը վիճակուի այս տողերը ստորագրողին։ Գիտենք, թէ ընդհանուր խանդավառութեան համերգին մէջ, մեր ձայնը պիտի թուի խորթ, տարօրինակ։ Եւ սակայն, հանրային մեր խղճմտանքը կը ստիպէ մեզ վճարել յուշարարի մեր պարտքը հանդէպ հայ ժողովուրդին։ Ու պիտի ուզէինք, որ անգամ մը համար գոնէ, վե՛րջ տրուէր խծբծանքի եւ փոխադարձ վարկաբեկումի ծանօթ եղանակին։ Պիտի ուզէինք, որ ներգաղթի գործին հետ մօտէն ու հեռուէն առնչութիւն ունեցող բոլոր անհատները, լիազօր պատուիրակներէն մինչեւ Կոմիտէի եւ զանազան յանձնախումբերու անդամները, իրենց կարգին տային հարցումը․— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս։

Ահաւասիկ որ ժողովուրդ մը ամբողջ ոտքի է նորէն։ Կը ծախէ տուն-տեղ, կալուած, կարասի։ Կը ծախէ ունեցած–չունեցածը եւ, պատրաստ, կը սպասէ մեկնումի ազդանշանին։ Հազար չէ, երկու հազար չէ, այլ տասնեակ հազարաւորներ են, միեւնոյն կացութեան մէջ։ Ո՛վ պիտի ըլլայ այս եռուն տրամադրութիւնները համակարգողը, իւրաքանչիւրին մեկնումի «ժամկէտը» ճշդողը։ Հապա՞ եթէ կամքէ անկախ յապաղումներ տեղի ունենան, հապա՞ եթէ փոխադրական միջոցները չբաւեն, հապա՞ եթէ շաբաթէ մը մեկնիլ կարծողը ստիպուի սպասել ամիս մը, տարի մը…

Երեւանի Կոմիտէն առենին յայտարարեց, թէ արձանագրուողներուն ամիս մը առաջ պաշտօնապէս պիտի հաղորդուի մեկնումի թուականը։ Ինչո՞ւ չի յարգուիր այդ որոշումը։ Հալէպի Ա․ կարաւանին անակնկալ մեկնումը այն տպաւորութիւնը տուած է ժողովուրդին, թէ իրիկունը կրնան մեկնումի հրաւէր ստանալ եւ արշալոյսին ճամբայ ելլել։ Ի՞նչ շահ կայ ժողովուրդին մէջ այս սխալ կարծիքը տեւականացնելուն մէջ։ Որոշ է, թէ մեկնողներուն թիւերը չեն գար Երեւանէն, այլ կը կարգադրուին հոս, Հալէպի մէջ։ Ի՞նչ արգելք կայ, որ ամէն մարդ գիտնայ իր մեկնումի թուականը եւ ըստ այնմ դասաւորէ իր գործերը։

Կրկնենք․— Ամբողջ հոգիով կը բաղձանք որ մեր խօսքը առնուի իր պարզ ու ճշգրիտ իմաստին մէջ միայն։ Կը բաւէ կէս ժամ թափառիլ Մէյտանի հրապարակներուն վրայ եւ փողոցներուն մէջ, տեսնելու, մանաւանդ զգալու համար թէ ի՛նչ ծանրակշիռ հետեւանքներով արար մըն է որ կը թաւալի այնտեղ։ Ամբողջ տասնամեակներու ճիգին, քրտինքին, խնայողութիւններուն արդիւնքը եղող բնակարաններ կը վաճառուին անհաւատալի գիներով, առաջին հանդիպողին։ Տեղացիներ կան, որոնք ութսուն օսմ․ ոսկիով չորս տուն կրցած են գնել կէս ժամէն։ Եթէ վճռական ապահովութիւնը ըլլար, թէ մօտ օրէն բոլորը միասին պիտի կրնան մեկնիլ, հաճոյքով ականատես պիտի ըլլայինք տեսարանին, խորհելով, թէ մեր երախտագէտ ժողովուրդը տեղացիին կը վերադարձնէ ինչ որ առաւ անոր հիւրընկալ հողէն։ Քսան տարի առաջ, քարքարուտ ամայութիւն մըն էր Նոր-Գիւղը։ Այսօր՝ շէն ու ծաղկեալ ոստան մըն է, միատարր հայութեամբ։ Քանի մը օրուան մէջ, հարիւրաւոր տուներ ծախուած են արդէն։ Ամբողջ Նոր-Գիւղը վերածուած է հսկայական պազարի մը։ Գրպանին մէջ 8—10 ոսկի ունեցող Պապ-էլ–Ճնէյնէն որեւէ նպարավաճառ կամ Քէլլէսէ թաղէն համեստագործ՝ կրնայ հինգ վայրկեանէն տուն տեղ ըլլալ Նոր-Գիւղի մէջ եւ փոխադրուիլ, հանդերձ ընտանեօք։

Ու դարձեալ, կը դնենք հարցումը․ — Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս։ Իրաւասու անձերը թող ձեռքերը դնեն իրենց խղճին վրայ, հա՛յ մարդու խղճին եւ տան պատշաճ պատասխանը։ Վերջ ի վերջոյ այնքա՞ն դժուար բան է պաշտօնական յայտարարութիւն ընել, մեկնողներուն քանակն ու ժամանակը ճշտել։

Ո՛չ ոք կը մեղադրենք։ Ու ոչ ոք թող փորձուի յետին մտքի նշոյլն իսկ փնտռել այս տողերուն ետեւ։ Հարկ չկայ Հայաստանը «սիրող - չսիրողի» մաշած առասպելը մէջտեղ նետել կրկին։ Հարկ չկայ որեւէ վէճի եւ բանսարկութեան։ Հարկ չկայ «Եռագոյն — Յառաջ Նահատակ» եւն իրար խառնելու։ Հարկ չկայ ոչ իսկ իմաստուն որեւէ խօսք ըսելու։ Յստակ հարցում մը կայ դրուած, որ անհրաժեշտաբար կը սպասէ յստակ պատասխանի մը. — Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս։

Թող ըսուի՛ ժողովուրդին, օրով եւ թուականով, իր մեկնումին պահը։ Թող ըսուի հրապարակով, անհրաժեշտ խօսքը։ Քանի մը ամիս առաջ, երբ Ազդակ կը զգուշացնէր ծայրայեղ փութկոտները եւ ի մէջ այլոց կը մատնանշէր թէ առկախ կը մնայ բնակարաններու եւ կալուածներու խնդիրը, գտնուեցան իմաստակներ, որ սեւով ճերմակի վրայ գրեցին, թէ ներգաղթը կազմակերպողները հարկաւ ծրագիր մը ունին այդ մասին…։ Չենք խօսիր այլեւս ժողովուրդին մէջ տարածուած փսփսուքներուն մասին, թէ ռուսական դեսպանատունը պիտի կարգադրէ կալուածներու խնդիրը։

Առ այժմ, Պապ-էլ-Նէրապի բնակիչներն են որ կը կարգադրեն Նոր-Գիւղի բնակարաններուն հարցը, քանի մը ոսկիով…

Ով որ է պատասխանատուն՝ թող պատասխանէ հարցումին․— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս։

Պատասխանեցէ՛ք, պարոններ։ Հայ ժողովուրդը ոտքի է, մեծով-պզտիկով։ Հարցը այն մասին չէ այլեւս, թէ ով կ'ուզէ երթալ․ այլ այն մասին՝ թէ որքան մարդ պիտի կրնայ երթալ։ Ըսէ՛ք, քաջաբար, թէ բոլորը միասին պիտի կրնաք տանիլ։ Կամ ըսէք՝ թէ որքան պիտի տանիք եւ մանաւանդ՝ ե՛րբ։

Կ'երեւակայէ՞ք, քանի մը ամիս յետոյ, անտուն ու անգործ բազմութիւններու ողբերգութիւնը, տնտեսական տագնապին եւ անորոշութեան ճիրաններուն մէջ։

Կ'երեւակայէ՞ք յուսահատութիւնը յուսախաբ մարդուն…

Ու մի՛ մոռնաք, թէ Պատմութիւնը փայլուն էջ մը չէ յատկացուցած Պիղատոսին…

(Խմբագրական «Արեւելք»ի)

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄԱՐԴԸ

Խորունկ ցաւով կարդացի «Յառաջ»ի մէջ, ազգագրագէտ Սենեքերիմ Տէր Յակոբեանի մահը։

Կ'ուզէի չհաւատալ, բայց չէ՞ որ «մահը մերն է, մենք՝ մահինը»։

Քիչեր կը ճանչնան զայն։ Հրապարակային շողշողուն անուն մը չէր։ Շատ կը կարդար, քիչ կ'արտադրէր։ Արդի մեր ամէնէն հմուտ եւ բարձր կարողութիւններով օժտուած բանասէր-ազգագիրներէն մէկն էր։ Ի՛նչ անսահման սէր ու խանդաղատանք ունէր հայկական պատմական մասունքներուն հանդէպ։ Հատիկ-հատիկ կը հաւաքէր, կը պրպտէր, գրի կ'առնէր Հայոց աշխարհի ազգագրական բոլոր արտայայտութիւնները՝ բարբառ, տարազ, սովորութիւն, հարսանեկան ծէսեր, հին հաւատքի նշխարներ, առածներ ու առակներ, դիւցազնավէպեր։ Մէկ խօսքով՝ նուիրուած հայ ֆօլքլորի ուսումնասիրութեան։

Ծնած Տրապիզոնի նահանգին մէջ, աշակերտած Գէորգեան Ճեմարան, ուսած Գերմանիա։ Զինքը ճանչցայ 1915ին, երբ Գէորգեան Ճեմարանի ուսուցիչ էր, իր նախկին երկու հանրածանօթ ուսուցիչներու կողքին՝ Մանուկ Աբեղեան եւ Ստեփան Կանայեան։ Իր միւս պաշտօնակիցներն էին, — երեք տարուան ընթացքին մինչեւ Ճեմարանի վերջնական փակումը — ներկայիս զոյգ կաթողիկոսները՝ Գարեգին Ա․ եւ Գէորգ Զ․, Աւետիք Տէր Պօղոսեան, Գուրգէն Էդիլեան, բանաստեղծ Պետրոս Յարութիւնեան, Թադէոս Տօչեան (Երեւանի քաղաքագլխի օգնական), Բ․ Բահաթրեան (մաթեմաթիկոս), լեզուագէտ և հռետոր Մաքսուտեան վարդապետ, «Յուսարեր»ի սիրելի խմբագիրը՝ Վահան Նաւասարդեան, բանասէր Ստեփան Մալխասեան, Հայաստանի երբեմնի դիկտատոր՝ Աշոտ Յովհաննիսեան, նախկին նախարար՝ Սահակ Թորոսեան, Հնչակեան գործիչ Տաշիր, ռուսագէտ Սոսնիկեան, ընդունակ պատմաբան Գէորգ Ալթունեան, մանկավարժ Շաւարշ Շաւարշեան, ռամկավար Ս․ Ստեփանեան եւ անմահ վերակացու Յովսէփ Գրիգորեան եւ ուրիշներ։ Այդ տարիներուն մեր լսարանական բաժնի ուսանողներուն մէջ էր Սթալինի գործակիցը՝ Անաստաս Միկոյեան եւ Հայաստանի վաղամեռիկ տաղանդաւոր գրագէտը՝ Ակսէլ Բակունց։

Սենեքերիմ Տէր Յակոբեանը մեր պատրաստուած ուսուցիչներէն մէկն էր; Կ'աւանդէր մեզ Հայոց գրականութիւն, Հին Հայոց պատմութիւն եւ ազգագրութիւն։ Իր աւանդած նիւթերուն բացարձակ տէրն էր։ Իր դասերուն կարելի չէր չարութիւն ընել։ Պէտք էր միայն լռել ու լսել։ Շարժուն գրադարան մըն էր, շատ զարգացած եւ լաւ յիշողութեամբ օժտուած։

Եթէ նիւթ մը կը մշակես եւ որեւէ աղբիւր չունիս՝ հարցուր Պ․ Սենեքերիմին։ Եթէ գրաբար կը կարդաս եւ Կորիւնի խրթին լեզուն չես ըմբռնիր, աղաւաղումներու պատճառով, դիմէ Պ․ Սենեքերիմին։ Պատմութեան որեւէ դարաշրջան մը կ'ուսումնասիրես եւ շատ նիւթեր կը խուսափին քեզմէ, դիմէ «Պարոն Սենեքերիմին»։ Մեր ուսուցիչներէն մասնաւորապէս Աշոտ Յովհաննիսեանը իրմէն շատ է օգտուած։

Մեծ թերութիւն մը ունէր,— չէր արտադրեր եւ կամ շատ քիչ կ'արտադրէր։ Իր աշակերտները իրմէ քաղած պաշարով կ'աղմկէին հրապարակը, ինքը ծածկուած էր մութին մէջ։ Միայն ուշի-ուշով կը հետեւէր անոնց քայլերուն եւ գուրգուրանքով կ'ուղղէր թերիներն ու զանցառութիւնները։ Հին Հելլադայի փիլիսոփաներուն պէս կ'ուսուցանէր միայն։

1915 եւ 16 թուականներուն Էջմիածնի Խրիմեան Թանգարանի վարիչն էր։ Ալաշկերտի, Վասպուրականի, Մանազկերտի եւ Խնուսի գաղթականութիւնը թափած էր Էջմիածնի ծառերուն տակ։ Հալ ու մաշ հազարաւոր բազմութիւններ իրենց վերջին հոնդիւնները կը յանձնէին հայրենի հողին։ Հոն էին մեր բազմավաստակ ընկերներէն Համօ Օհանջանեանը, «Ամենայն Հայոց բանաստեղծը»՝ Յովհ․ Թումանեան, Քաղաքներու Օգնութեան Միութիւնը իր անձնուէր կազմով եւ ուրիշներ։ Բոլորի ոգին էր մեր արդի Ղեւոնդ Երէցը՝ Կիլիկիոյ Գարեգին Կաթողիկոսը, որ պարտադրած էր մեզի դեզօրայքի պայուսակ մը ուսը ձգած օրն ի բուն գաղթականներուն մէջ թափառիլ եւ դեղ հասցնել։ Հարիւրաւորներ կը մեռնէին համաճարակէն եւ մենք անզօր կը զգայինք աղէտին առջեւ։

Համատարած արցունքին մէջ, Սենեքերիմ լծուած էր ազգագրական նիւթերու փրկութեան գործին։ Կանգնած՝ մեր երկու վաստակաւոր նկարիչներուն՝ Սարգիս Խաչատրեանի եւ Արշ․ Ֆէթվաճեանի քով, որոնք օրն ի բուն վրձին կը շարժէին հայկական տարազներու փրկութեան համար, իր խորհուրդներով կը սատարէր մեր բունաւեր ժողովուրդի պատմութեան յաւերժացման։

1918ի սկիզբները Բժ․ Սաղեանի կողմէ նշանակուած էր Քանաքեռի որբանոցի վարիչ։ Գոհ չէր, զգայուն հոգի ունէր եւ չէր դիմանար որբերու սովահար վիճակին։ Խոտ կ'ուտէին, արտերն էին թափած։ Երկար չմնաց, հրաժարականը տըւաւ զիս յաջորդ մատնանշելով, եւ քաշուեցաւ։ Մօտ բարեկամներ էինք։ Ինծի համար ան միշտ մեծ ուսուցիչ մըն էր, թէ աշակերտութեան եւ թէ կեանքի մէջ։

Խ․ իշխանութեան օրով նշանակուած էր Էջմիածնի Մատենադարանի վարիչ։ Գիրքերու եւ հնաւուրց ձեռագիրներու աշխարհին մէջն էր։ Մինչեւ մահ նոյն պաշտօնը կը վարէր, համաձայն Հայաստանեան ճամբորդներու տուած տեղեկութեան։ Կատարելապէս իր տեղն էր, իր սիրած գործին մէջ։

Ի՞նչ պայմաններու մէջ մեռած է, անյայտ է մեզ։ Ի՞նչ է ձգած իբրեւ գրական ժառանգութիւն, չգիտեմ։ Միայն ծանօթ է ինծ, որ 1919ին, ձեռագիր 4-500 էջնոց հատոր մը ունէր պատրաստ, «Հայոց համեմատական ազգագրութեան» մասին։ Տպուեցա՞ւ թէ մնաց ձեռագիր, չգիտեմ։ Թերեւս օր մը, խորհրդահայ ամբողջ մամուլը թերթելու պահուն, հանդիպինք իր աշխատութիւններուն։

Իր ցիրուցան աշակերտները, Թաւրիզէն մինչեւ Հայաստան ու արտասահման, որքա՛ն դառնութեամբ պիտի կարդան իր մահուան բօթը եւ ի՛նչ երախտագիտութեամբ պիտի յիշեն իր անունը։

Այս քանի մը տողերը, թող ծաղկեփունջ ըլլան քո թարմ շիրիմին, սիրելի Սենեքերիմ։

Վ․ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԽՐԱՏԱԿԱՆԸ

Քիչ անդին պիտի կարդաք գրագէտ-ուսուցիչ Լեւոն Շանթի տեղեկագրին ամփոփումը, Պէյրութի Հայ Ճեմարանի մասին, որ այնքան արդիւնաւոր դեր մը կը կատարէ տարիներէ ի վեր։

Լեւոն Շանթ տեղեկագիրը կը վերջացնէ հետեւեալ խրատականով․

— «Կանգ չառնէք ձեր մշտական զարգացման ընթացքին մէջ կարդա՛լ, խորհի՛լ՝ եւ բարձրանալ։ Մի՛շտ դէպի վեր։ Ով կանգ կ'առնէ իր զարգացման մէջ՝ ան ետ կ'երթայ։ Կեանքը, ըմբռնումները, գիտութիւններն ու արուեստները անընդհատ առաջ կը շարժին եւ հետզհետէ աւելի ու աւելի արագ ընթացքով։ Կանգ առնելուդ պէս հինցած գլուխ ես։ Գիրքը անպակաս ձեր ձեռքէն․ եւ ձեր հոգիները միշտ սանդուղ մը աւելի վեր։

Երկրորդ, ինչքան սորվիք, ինչքան յաջողիք, ինչքան կրթուիք ու բարձրանաք, միշտ մտածեցէք որ միայն ձեզի համար չէ որ կը բարձրանաք։ Քաղաքակրթուիլ՝ կը նշանակէ դուրս գալ եսի նեղ պատերէն եւ ամէն քայլի նկատի ունենալ նաեւ իր ընկերը, իր նմանը, իր ժողովուրդը։ Ձեր ամէն մէկ առած քայլը, ինչքան ալ դիցուք անհատական թուի, գիտցէ՛ք միշտ որ դուք կ'առնէք ձեր ժողովուրդին համար։ Հայ ժողովուրդի մէկ անբաժան մասնիկն էք։ Հայ ժողովուրդը ձեզի կը նայի, ձեզմէ կ'ակնկալէ ե՛ւ իր ներկան ե՛ւ իր ապագան, դուք իր զաւակն էք։ Հայ ժողովուրդին ծառայելը, գիտցէ՛ք, ձեր մշտական պարտականութիւնն է․ եւ հայ ժողովուրդի բարձրացման համար աշխատիլը պէտք է ըլլայ ձեր ամէնէն բարձր հպարտութիւնը։

Կը մաղթեմ տղաք, որ դուք ալ օր մը դառնաք ձեր ժողովուրդին հպարտութիւնը»։

«Հրաժարական»ները կը շարունակուին

ԽՄԲ․— Պէյրութի «Ազդակ» շաբաթաթերթէն կ՚արտատպենք հետեւեալ խմբագրականը, ի պէտս անոնց որ երազ կը տեսնեն ոտքի վրայ (26 Յուլ.).—

Մասնաւոր յամառութեամբ մը, առանց աղդուելու ժողովրդական համատարած զզուանքէն, հակառակորդ թերթերը կը շարունակեն «հրաժարական»ներու ցանկեր հրատարակել: Այս ընթացքով Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր ունեցած անդամներէն աւելի… հեռացողներ պիտի ունենայ: Իսկ Դաշնակցութիւնը պիտի տեսնէ իր շարքերը ամբողջութեամբ փոխադրուած… երկիր:

Ըսած ենք, կը կրկնենք, ծիծաղելի դառնալը սահման մը ունի՞ թէ ոչ․ վերջ ի վերջոյ, ինչպէս մեր իմաստուն ժողովուրդը կ՚ըսէ․— Սուտը խօսելէ յետոյ՝ գէթ կարգին սուտ խօսեցէք:

Մարդոց ստորագրութիւնները կեղծելով, Դաշնակցութենէն վտարուածները շարքային ներկայացնելով, կեանքի մէջ Դաշնակցական չեղողը իբր այդ հրամցնելով, մեռածներն անգամ չահագործելով, չէ՞ որ հրապարակային խայտառակութեան կ՚արժանանաք: Չէ՞ք գիտեր որ տպագրուած թուղթը ամենօրեայ ձեր փափուքին չի նմանիր ու իբրեւ կենդանի փաստ, ամէն վայրկեան կը վկայէ ձեր բարոյական սնանկութիւնը:

Առէք «Ժող. Ձայն»ի ոեւէ թիւ ու պատահական ձեւով մատերնիդ դրէք անունի մը վրայ․ եթէ կարենաք փաստել այդ անունին գոյութիւնը մեր երկրագունդին վրայ, ապա ուրեմն անկէ դուրս պիտի գայ կամ չէզոք մը, կամ նոյնիսկ հակառակորդ մը, լաւագոյն պարագային՝ կեղծուած ստորագրութիւններ պիտի գտնէք միայն:

Ահաւասիկ քանի մը նմոյշ․— ծերունիի մը՝ Յովհ. Եէթիմեան՝ 77 տարեկան, (լաւ իմացէ՛ք, եօթանասունեօթ տարեկան դողդոջ ծերունի մը, որ մինչեւ գերեզմանին դուռը իբր թէ «Դաշնակցական» է եղած) թուղթ ստորագրել կուտան․ սակայն պիտի ապշուի՞ն կը կարծէք, երբ յայտնենք որ այդ ծերունին ոչ միայն կեանքին մէջ Դաշնակցութեան երեսը չէ տեսած, այլ նաեւ 1938ին Պէյլանի մէջ եղած է Թուրք Հալք Էվլի գործօն անդամ: Ուրիշ նմոյշ մը՝ Բ. Թօգաթլեան․ ճիշտ է, երկու տարի առաջ եղած է Դամասկոսի Պատանեկան Միութեան անդամ, (եւ ոչ թէ Դաշնակցական), բայց այդ թուականին հեռացուած է Պատանեկան Միութեան շարքերէն՝ իր գործած մէկ յանցանքին համար:

Ասկէ առաջ տուած ենք նաեւ ուրիշ նմոյշներ, սակայն ի՛նչ օգուտ․ ամբողջ Պէյրութը գիտէ որ ծանօթ առաւ փախաւ մը՝ Քրիս. Ստեփանեան (ընկեր Խրիսթօն) երբեք Դաշնակցական չէ եղած: Պիտի զարմանա՞ք եթէ յայտնենք որ «Ժող. Ձայն»ի վերջին թիւին մէջ, այս անգամ ներկայացուցած են զայն իբրեւ «Դաշնակ չէֆ» մը:

Մարդիկ երբ սուտը գիտակցաբար կը խօսին, արդէն որոշած կ՚ըլլան որ չպիտի կարմրին, չպիտի ամչնան, այլապէս մարդ պէտք է գետինը անցնէր այսքան խայտառակուելէ ետք:

Ու յետոյ, ի՞նչ բարոյական է այս, որ մեզմէ վտարուածներն անգամ, գուրգուրանքով կը հաւաքուին իբր հոտաւէտ ծաղիկ ու կը վերածուին իրենց շարքերուն մէջ… ղեկավարի:

Կրնա՞ք ցոյց տալ ոեւէ մէկը, որ ուրիշ կուսակցութենէ վտարուելէ վերջ, գայ մեր մէջ, ընդունուի ու նաեւ դիրք գրաւէ այնտեղ: Ահաւասիկ տարբերութիւնը մեր եւ հակառակորդներու բարոյական հասկացողութեան:

Երբ այսպէս է իրականութիւնը, մեր կոմիտէները զուր ճիգ թող չվատնեն՝ գտնելու համար հակառակորդ թերթերու հրատարակած անունները իրենց տետրակներուն մէջ: Արդէն, եթէ յերիւրածոյ սարքաւորում մը չունենար այս ներկայացումը, գէթ «հրաժարող»ին գրել կուտային թէ՝ ո՞ր շրջանի կոմիտէին մաս կազմած է և ո՞ր խումբին անդամ եղած: Ոչ միայն չկայ այս «անկարեւոր» մանրամասնութիւնը, այլև յաճախ անորոշ է մարդուն բնակավայրն անգամ:

Մեր ընկերներուն կը մնայ արհամարհելով անցնիլ, արժանի անգամ չդարձնել այս բոլորը… զզուանքի:

Մեր հակառակորդները իրենց նպատակին հասան, արդելք դնելով Դաշնակցականներու Հայաստան մուտքին: Այժմ ալ կը ջանան ջղայնութիւն ստեղծել ու պատճառ դառնալ աւելի խորունկ պառակտումներու:

Հանդարտ ու պաղարիւն, պէտք է սպասել այն չընդալից ու խայտառակ անկումին, որուն դատապարտուած են մեր բոլոր հակառակորդները անխտիր:

Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը շատ է տեսած հալածանքներ, եւ նման ողորմելի՛ միջոցներու դիմաց չէ որ պիտի թարթէ իր աչքերը:

Իրաւունք ունի իմաստուն ծերունի բանաստեղծը, երբ յատկանշելու համար մեր դէմ եղած հալածանքները՝ կ՚ըսէ․—

« Ծառ է, կ՚երթայ ու կուգայ, քամին կ՚երթայ, ինքը կայ »:

Պէյրութի Հայ Ճեմարանը

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք Պէյրութի Հայ Ճեմարանին եօթնամեայ տեղեկագիրը (1939 հոկտ. — 1946 հոկտ.), պատրաստուած Լ. Շանթի կողմէ: Կ՚ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Պատերազմի տարիներուն արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւնները գործնականապէս կտրուած են ինչպէս եւ մասնաւորապէս Ճեմարանի օժանդակող կազմակերպութիւններու հետ, դրամը ստանալը անկարելի եղած է երկու տարի: Նիւթական բոլոր դժուարութիւններու հակառակ, Ճեմարանը կրցած է իր գոյութիւնն ու տեւականութիւնը վտանգէ զերծ պահել շնորհիւ Ճեմարանի ներքին եւ արտաքին առաւելութիւններուն:

Ներքինը ուսուցչական կազմն է․ անոր պարզ, բնական ու անյողդողդ կեցուածքը, գիտակից իր ըրածին, լուռ ու կանոնաւոր աշխատանքին, ծիծաղելի ըլլալու աստիճան համեստ վճարով, հակառակ արտաքին բոլոր անախորժութիւններուն, ցաւերուն ու փոթորիկներուն:

Իսկ արտաքին յենարանը՝ Հայ Կարմիր Խաչի Ամերիկայի Կեդրոնը (Հայ Օգնութ. Միութիւնը) որ սրտագին վերաբերում ցոյց տուած է Ճեմարանին հանդէպ՝ միշտ պատասխանելով իր դիմումներուն, երբ քաղաքական դէպքերու բերումով Համազգայինի կեդրոնն անգամ անկարող էր օգնութեան գալու, բաւական ատեն:

Դիմանալու համար ստիպուած էր իր գիշերօթիկ բաժինը զոհել 1942ին փակուած յայտարարելով․ մինչեւ հիմակ ալ փակուած է եւ պիտի մնայ, մինչեւ սեփական յարմար շէնք մը ունենալը:

Պատերազմին հետեւանքով Պէյրութի հայ բնակչութիւնը սկսած է խտանալ եւ անխտիր բոլոր դպրոցներուն մէջ բարձրացած աշակերտութեան թիւը: Պահանջը վարի կարգերուն համար էր: Արդէն գոյութիւն ունեցող տասնըմէկ դասարաններուն վրայ բացուեցաւ «վարժոց» դասարան մը, մանկապարտէզի վերջին տարուան համապատասխանող ծրագրով: Վերջին դիմումներու հետեւանքով թիւը կրնար հասնիլ 300ի, եթէ շէնքը բաւէր: Աշակերտներու թիւը այս տարի հասած է 240ի: Բոլոր դասարաններուն մէջ ալ աշակերտութիւնը երկսեռ է՝ 75 աղջիկ եւ 165 տղայ:

Ճեմարանը ունի 14 դասարան: Բաղդատմամբ վարի դասարաններուն, լսարանները նուազ աշակերտ ունին որոնցմէ 2—3 հոգի ինքնավճար են. մնացեալները սաներ են կամ Հայ Օգնութեան Միութեան կամ ուրիշ նպաստող ընկերութիւններու:

Կը նշանակէ թէ 1) շրջապատի հայ հասարակութիւնը ինքը իր կամքով ու ծախքով իր զաւակները չի ղրկեր հայ բարձրագոյն վարժարան. կը գերադասէ ղրկել օտար վարժարանները կամ կը դնէ գործի: Եւ եթէ չըլլայ Հայ Օգնութեան Միութիւնը, վերին դասարանները չենկրնար գոյութիւն ունենալ: Եւ եթէ չըլլան վերին երեք դասարանները, Հայ Ճեմարանը ինք իր գլուխը կրնայ պահել իր աշակերտական վճարներով, առանց դուրսի օժանդակութեան:

Բայց այս վերին երեք դասարաններուն մէջն է որ կը կազմուի տղան իբրեւ հասուն հայ դէմք մը: Ընդհանրապէս ամէն պետութեան մէջ միջնակարգ վարժարանը չի պահուիր առանց պետական օժանդակութեան: Ճեմարանի վերի կարգերը կը պահուին Համազգային Ընկերութեան եւ միւս օժանդակ Միութիւններու զոհաբերութեամբ եւ ատով է, որ Հայ Ճեմարանը կը դարձնեն բացառիկ բարձր հայ կրթական հաստատութիւն մը: Եւ ասիկա ոչ թէ Պէյրութի հասարակութեան համար, այլ ազգային մշակոյթի պաշտպանութեան ընդհանուր տեսակէտներով:

Հայ հոգիով ու հայ ուսումներով միջնակարգ լուրջ վարժարան մը, կամ քանի մը վարժարաններ ունենալու հարցը ընդհանուր պահանջ մըն է:

Հայ Ճեմարանը ունի 22 ուսուցիչ որոնց մէկը՝ արաբերէնի ուսուցիչը օտար է, միւսները հայ են: 21 ուսուցիչներէն եօթը հոգի բարձր համալսարանական կրթութիւն ունին, չորսը միջնակարգ ոչ ճեմարանական, ինը միջնակարգ եւ ճեմարանական: Ճեմարանը ընդհ. մուտք ունեցած է վերջին եօթը տարիներու ընթացքին 165.970 սուրիական ոսկի, որ գոյացած է հետեւեալ միջոցներով.— Համազգային 17%, Հայ Օգնութ. Միութիւն 33%, ուրիշ Ընկերութիւններ 14%, նուէր, նպաստ եւն. 9%, ինքնավճար 27%:

ԵԼՔ.— Գիշերօթիկ 12.690 (8%), շէնքի վարձք 9.900 (6%), գոյք 2.740 (2%), ընդհանուր ծախք 13.630 (9%), ուսուցչական 126.710 (75%), գումար՝ 164.670 (100%):

Մինչեւ հիմա Հայ Ճեմարանը հրատարակած է 15 հատոր դասագիրք, Լեւոն Շանթի խմբագրութեամբ:

Այս վերջին եօթնամեակին Հայ Ճեմարանը դարձաւ ժառանգորդ երկու կտակներու: Աւետիս Զաքրեան Բաղապլանքայէն օրինական կտակով իր ունեցածի մէկ խոշոր բաժինը կը թողուր Հայ Ճեմարանին, 13.200 սուրիական ոսկի, ասկէ զատ հողը եւ շէնքը ծախուելէ վերջ դրամը պիտի փոխանցուի Ճեմարանին: Ճեմարանի վարչութիւնը որոշած է գանձուած եւ գանձուելիք դրամը յատկացնել Հայ Ճեմարանի հողի ու շէնքի ֆոնտին:

Երկրորդ կտակարարն է Միացեալ Նահանգներէն Նշանիկ Արօեանը, որու դրամը տակաւին չէ գանձուած:

Ասոնցմէ զատ կան կենդանի մարդոց յատկացումները: Ամերիկայէն հայր եւ որդի Տիգրանեանները որոշած են տարեկան 4, 5, 6 աշակերտներու բարձր ուսման համար անհրաժեշտ գումարները տրամադրել: Աւարտելէ վերջ Տիգրանեան ֆոնտին 4–5 տարիէն վերադարձնելու պայմանով, որպէսզի ուրիշներ ալ օգտուին: Նմանապէս Ամերիկայէն Պ. Ճորճ Մարտիկեան 10.000 տոլար դրած է Հայ Օգնութեան Միութեան տրամադրութեան տակ, որպէսզի անոր տոկոսով Ճեմարանը աւարտող տղոց յառաջդիմութեան դիւրութիւններ տըրուին: Բայց տակաւին որոշ ձեւ մը առած չէ նուիրատուին կամքը:

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ.—

Ճեմարանի բացման օրէն մինչեւ այսօր Ճեմարան մտած են 631 հոգի: Ամէն տարի միջին հաշուով 30—35 հոգի կը հեռանան դպրոցէն, իբրեւ աւարտական, եւ ամէն տարի միջին հաշուով կուգան 35—40 հոգի:

Առաջին աւարտականները լրացուցած են իրենց շրջանը 1935ին, որով այս տարուան աւարտականները կը ներկայացնեն 12րդ շրջանը: 23 հոգի ներկայացած են պսակաւորի կամ զանազան համալսարաններու մուտքի քննութեան, 18 հոգի յաջողած են:

Աւարտողներէն տղայ եւ աղջիկ միասին առնելով 66 հոգիի վրայ 20ը ուսուցիչ է, 10ը կը շարունակէ ուսումը, 8 անկախ աշխատանք ունի, 20 հոգի պաշտօնեայ, 8 հոգի ընտանիքի մայր եւ աղջիկ է: Ուրեմն կէսին չափը (31) կապուած է դպրոցի եւ ուսման, կէսէն քիչ մը աւելին (35) կեանքի մէջն է: Եւ անոնք ուսուցչական թէ գործի ասպարէզին մէջ լաւ անուն հանած են իբրեւ նուիրուած եւ բարեխիղճ մարդիկ:

Բացի իրենց առօրեայ և մասնաւոր գործերէն, աւարտականները կը մտնեն ամէն տեսակի կազմակերպութիւններու եւ ձեռնարկներու մէջ եւ աչքի կ՚իյնան իրենց սրտանց աշխատանքով: Արդէն կան քանի մը հոգի լրջօրէն աշխատող թերթերու խմբագրութեան մէջ, կան գրագէտներ, բանաստեղծներ. ծանօթ են Մ. Իշխանը, Հուրի Իփէկեանը:

Աւարտականները կազմած են «Հայ Ճեմարանի Աւարտականներու Միութիւն»ը եւ կը հրատարակեն «Ակօս» պարբերականը:

Այս տարուան աւարտողներն են՝ Խաչերեան Աբրահամ, Շամլեան Վարդգէս, Սահակեան Սահակ, Սասունի Բաբկէն, Տէր Մելքոնեան Սուրէն:

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Կիրակի, 4 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ Մուլլինոյի հայկական սրահին մէջ տեղի ունեցաւ 31րդ տարեդարձը մեր հերոսական հայրերու տարած պայքարին ու ցաւալի վախճանին:

Երեսուն տարիներ շարունակ սգացինք, կը բաւէ այլեւս: «Ազատամարտ»ը «Ճակատամարտ»ի փոխուած է: Ունինք արդէն հայրենիք ու բանակ որոնք գոյութիւն ստացած են մեր հարազատներու արիւնէն…: « Այսքան դար լացինք, ո՞վ է յաղթը, մեզ ի՞նչ շահ բերաւ արցունքի ծովը »: Առաջնորդուելով այս միտքէն, Տուրուբերանի Հայ. Մի-Միութեան Վարչութիւնը սարքած էր «հերոսամարտ», փոխանակ «սգահանդէս»ի:

Կը նախագահէր հայրենակից Պ. Առաքել Զաքըրեան, որ հակառակ իր հիւանդ վիճակին, եկած էր յարգանքի բաժինը բերելու մեր սիրելի նահատակներուն: Առաջին բանախօսն էր վարչութեան նախագահ հայրենակից Խաչիկ Մկրտիչեան, որ հանդամանօրէն խօսեցաւ Տարօն–Տուրուբերանի ժողովուրդի զոհողութեան մասին, ոգեկոչելով Հրայրի, Կորիւնի, Գէորգ Չաւուշի եւ բազմաթիւ նմաններու յիշատակը: «Մեր ժողովուրդը ստրուկ ապրելու ընդունակ չէր․ անիկա նախընտրեց դաժան մահը ստրուկի կեանքէն»: Ապա յորդորեց որ երիտասարդութիւնը գնահատէ իր ազգային արժանիքները եւ չձուլուի օտար հրապոյրներէ, մինչեւ որ օր մը կը դառնանք Աւետեաց երկիրը: Վերջացնելով իր խօսքը ծափերու մէջ գոչեց.— Կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը:

Ապա երգեց Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան Գէորգ Չաւուշի մահերգը, — «Սուլթում, արհաւիրք պատեց Մշոյ դաշտ», եւ Սուրբ Կարապետի երգը: Արտասանեցին Տարօն Տօնիկեան, Գեղամ եւ Շաւարշ Տէր Պարսամեան Դանիէլ Վարուժանէն: Երգեցին Ստեփան Պօղոսեան եւ Օր. Աստղիկ Տէր Պարսամեան: Երկրորդ բանախօսն էր հայրենակից Արմէն Սասունի, որ ցաւով դիտել տուաւ թէ մեր ազգ. օրկաններու ներկայացուցիչները իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին: Յետոյ պարզեց հայաջինջ Սարսափներուն ծալքերը, իբրեւ իրազեկ: Որքան ոգեւորիչ էր ներկայութիւնը Պ. Արտաւազդ Անտոնեանի, որ երկու յօղուածներով «Յառաջ»ի մէջ պանծացուց Տարօն–Տուրուբերանը:

Վերջին խօսքը իրեն վերապահած էր Պ. Զա-

քըրեան, որ խօսեցաւ Ներգաղթի մասին: Միու-թեան քարտուղար Լեւոն Տօնիկեան եւս քանի մր խօսք ըսաւ ազգահաւաքման մեծ գործի մասին, գնահատելով Հայաստանի կառավարութեան սքանչելի որոշումը:

Մամիկոնեան Տան արձիւը, որ յատկապէս գծել տրուած էր Պ. Հայկ Սարաֆեանի կողմէ, աճուրդի դրուելով ապահովեց 22.450 ֆրանք: Նկարը շահեցաւ Հրայր Սասունի, նուիրելով 500 ֆրանք եւս: Պ. Տօնիկեան յայտարարեց թէ յատուկ հանգամանակութեան մը հետ միասին այս գումարը իր կարգին պիտի յատկացուի Ներգաղթի անտուկին: Կ'արժէ յատկապէս շնորհաւորել հայրենակիցներ Առաքել Թաթուլեանը եւ Հրայր Սասունին, որոնք իրենց առատաձեռնութեամբ փայլեցան: Մասնակցեցան նոյնպէս Սեբաստացի, Վանեցի, Ախլաթցի մեր բարեկամները: Հապա Ռոտոսթոցի Պ. Սագըրզեա՞նը, Պ. Ֆէրմանեա՞նը, մեր Առաքել Տէր Մատթէոսեանը, Լեւոն Խաչիկեանը, բոլորն ալ առատաձեռնօրէն մասնակցեցան: Շնորհակալութիւն բոլորին, եւ ներողութիւն, եթէ ուրիշ անուններ չկրցանք յիշել: Փոքրիկն Մինաս Սոլոյեան իր ջութակով եւ Հայաստանի նոր կենցաղի երգերով զուարճացուց ներկաները: Յետոյ, հնչեց եւրոպական նուագախումբը եւ երիտասարդները սկսան չորրալ մինչեւ գիշերուան ժամը 23: Հայերէն երգերու, արտասանութիւններու եւ պզտիկներու ճռուողիւններու մէջ վերջացաւ այս յիշատակի երեկոյթը:

ՄՇԵՑԻ

անարժէք պիտի նկատէ պարզ մեծամասնութեամբ տրուած որոշումները: «Կարելի է սխալ մը չտկել կամ ծանրացնել: Խորհրդային պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէ վերադառնալ Չորսերու Խորհուրդին առաջարկին որ անհրաժեշտ կը դարձնէ 2/3ի մեծամասնութիւնը որեւէ յանձնարարութեան համար»:

ԱՆԳԼԵԻՍԱՔՍՈՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Այս դիտողութեանց նոյնքան ուժգնութեամբ պատասխանեցին Աւստրալիոյ պատուիրակը, Էվըթ եւ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Ալէքսանդր: Առաջինը ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրեց Մոլոթովի երկու բառերուն վրայ, «մնդել» եւ «անթոյլատրելի»: Եւ դիտել տուաւ թէ սով խորհրդային պատուիրակը «ոչ» ըսել կ'ուզէ ամէն բանի որ հաճելի չէ իրեն: «Վեճոյի ուրիշ ձեւ մըն է այս: Պէ՞տք է որ մենք համակերպինք այս տեսակ պահանջներու: Դուք կ'ուզէք միաձայնութիւն ապահովել բռնութեամբ եւ ոչ թէ համոզելով: Մենք կը հաւատանք ժողովրդապետական մեթոտներու»:

Բանախօսը եզրակացուց թէ Պ. Մոլոթովի մեթոտները չփոթութիւն կը պատճառեն եւ տեսակ մը ահաբեկում կը նշանակեն: Բրիտանական պատուիրակը մեղադրեց թէ Մոլոթով «ձգձգողական փորձեր կը կատարէ, մինչ աշխարհ խաղաղութեան կը սպասէ: Խորհրդաժողովը փոխադարձ բարեացակամութիւն կը պահանջէ եւ ոչ թէ սակարկութիւն: Երբեք փոքրամասնութիւն մը պիտի չգտնուի ժողովին մէջ, եթէ Խ. Միութիւնը թեր չկանգնի անոր: Եթէ 8ի 13 քուէ տրուի Կանոնագրի Յանձնաժողովին կամ այս ընդհ. ժողովին մէջ, պէտք է պարտուի, համաձայն Պ. Մոլոթովի տեսակէտին»:

Պ. Ալէքսանդր յետոյ տերքեց Մոլոթովի այն պնդումը թէ Չորսերու Խորհուրդը համաձայնած էր 2/3ի մեծամասնութեան վրայ, կարդաց յուլիս 8ի նիստին բրիտանական ատենագրութիւնը և բացադանչեց. — «Եթէ ընդունինք Պ. Մոլոթովի պնդումը, չենք կրնար խաղաղութիւն հաստատել որեւէ ատեն»: Ակնարկելով Խ. Միութեան զոհողութեանց, Պ. Ալէքսանդր յայտարարեց,— «Իմ երկիրս ամչնալու բան չունի պատերազմի մէջ կատարած բաժինէն: Մենք կռիւ մը մղեցինք առանց որու այստեղ պիտի չկրնայինք նստիլ եւ խօսիլ խաղաղութեան մասին: Մենք ալ իրաւունք ունինք լսուելու»:

Ինչպէս կ'երեւայ, խուլ պայքար մըն է որ կը մղուի Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Երէկ պիտի խօսէր նաեւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը:

╳ Թրիէսթիէի քննիչ յանձնախումբին մէջ ալ անհամաձայնութիւն ծագած է: Չորս տարբեր տեսակէտներ կան եւ խնդիրը նորէն պիտի քննուի Չորսերու Խորհուրդին կողմէ:

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՌՈՒՄԱՆԱՑԻ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏՆԵՐ

145 էջնոց յուշագիր մը ներկայացուցին Հաշտութեան Խորհրդաժողովին, պահանջելով վերջ տալ Ռումանիոյ գրաւման, վերահաստատել անկախութիւնը եւ տնտեսական ազատութիւնը, միջազգայնացնել Դանուբի աւազանը եւ Ռումանիոյ պատերազմական հատուցումները ճշտել մասնակցութեամբ բոլոր շահակից պետութեանց: Այս անպաշտօն պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Կրէկորի Գաֆէնքու, նախկին արտաքին նախարարը, որ յայտարարեց թէ Ռումանիա կ'ուզէ իր ապագան կապել Միացեալ Ազգերուն, եւ ոչ թէ ոեւէ օտար պետութեան հետ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԱՍԻՆ վերջնական որոշում մը տալու կը պատրաստուի բրիտանական դահլիճը, քանի մը օրէն, նախագահ Թրումընի պատասխանը հասնի թէ ոչ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ որոշ ծրագիր մը ներկայացնել Արաբներուն եւ Հրեաներուն, որոնք ժողովի հրաւիրուած են Լոնտոնի մէջ: — Երուսաղէմի Արաբական Տեղեկատու Դիւանը զեկոյց մը հրատարակեց որ կ'ըսէ թէ «արաբական աշխարհը անձկութեամբ կը սպասէ Մոսկուայի դիրքին՝ Պաղեստինի հարցին հանդէպ: Սիոնականութիւնը ցեղային եւ դրամատիրական շարժում մըն է որուն բացարձակապէս հակառակ է խորհրդային վարդապետութիւնը: Արաբները ուշ մնացած են իրենց դատը Սովետներուն ներկայացնելու: Շատ խօսուած է արաբական պատուիրակութիւն մը ղրկել Մոսկուա, բայց երբեք որոշում չէ տրուած»: — Արաբական եօթը պետութեանց ժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի երկուշաբթի օր, հետեւեալ որոշումները պիտի տրուին, համաձայն իրազեկ աղբիւրներու,— 1. Մերժել Պաղեստինի բաժանումը,— 2. Մերժել որեւէ բանակցութիւն Հրեաներուն հետ,— 3. Մերժել Հրէական որ եւ է ներգաղթ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ շրջանին մէջ Ռուսերը խախտած են Փոցտամի համաձայնութիւնը, համաձայն Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մէկ յայտարարութեան որ ղրկուած է Ֆրանսայի, Մ. Նահանգներուն եւ Խ. Միութեան: Յայտարարութիւնը միեւնոյն ատեն կը հրաւիրէ երեք պետութիւնները գործակցել Գերմանիոյ չորս շրջաններու տնտեսական միացման: Յայտարարութիւնը մեղադրելով Խ. Միութեան կատարած բռնագրաւումները, դիտել կու տայ թէ Մեծն Բրիտանիա երբեք չէ հաւանած Խ. Միութեան պահանջած 10 միլիառ տոլարի հատուցման: — Այս առթիւ անգլեւամերիկեան մամուլը կը գրէ թէ Խ. Միութիւնը գրաւած է 200 գլխաւոր ճարտարագործութիւններ իր գրաւման շրջանին մէջ և կը բանեցնէ ի հաշիւ Մոսկուայի:

ԱԹԷՆՔԷՆ կր հեռագրեն թէ քանի մը հազար զինուորներ, բազմաթիւ ոստիկան-զինուորներ թնդանօթներով, զրահապատ կառքերով եւ սաւառնակներով հետապնդումներ կատարեցին Ողիմպոս լերան շրջակաները (Հիւս. Մակեդոնիա), զըսպելու համար հրոսախումբերը: Գործողութիւնները վերջացած են այժմ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, 62 հոգի սպաննուած են Յունաստանի մէջ, վերջին 15 օրուան ընթացքին, քաղաքական պատճառներով:

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Թեհրանի բրիտանական դեսպանին, զանգատելով թէ հնդիկ զինուորներ ղրկուած են Պասրա եւ պահանջեց ետ քաշել զանոնք:

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԸ բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, 142ի դէմ 430 ձայնով մերժեց համայնավար երեսփոխան Փէռոնի բանաձեւը, որ կը պահանջէր ստիպողաբար քննել Գերադոյն Ատեանի վերակազմութեան առաջարկը: Համայնավարները կը մերժեն մասնակցիլ Գերագոյն Խորհուրդին, իբրեւ երդուեալ, ցորչափ չընդունուիր այս տեսակէտը: Ուրեմն Ատեանը պիտի շարունակէ դատել չորս ծովակալները, առանց համայնավարներու մասնակցութեան:— Ժողովը 75ի դէմ 441 ձայնով մերժեց ուրիշ բանաձեւ մը, որ կ'առաջարկէր անմիջապէս ջնջել պարենաւորման նախարարութիւնը:

« ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀԱՅՐԸ » — ամերիկեան խեղկատակութիւն մը — որ հարիւր հազարաւոր հետեւորդներ ունի եւ մինչեւ հիմա կը պարծենար իբրեւ սրբութիւն սրբոց, ամուսնացաւ 21 տարեկան մեծահարուստ աղջկան մը հետ: Ինք 70 տարեկան է եւ կ'ըսեն թէ առաջին կինը չէ մեռած, ինչպէս կը հաւատացնէր միամիտներուն:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ համայնավարները ծանր պարտութիւն մը կրեցին 10,000 քաղաքապետական պաշտօնեաներու ընտրութեան ատեն: Ընտրուեցան 217 ընկերվարականներ, 50 ժողովրդականներ, 12 համայնավարներ են:

ՓԱՐԻԶԻ ազատագրութեան տարեդարձը պիտի տօնուի Օգոստոս 10էն 25, ժողովրդական հանդէսներով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Կարմիր Աստղ»ը — զինուորական օրկան — կը գրէ թէ Խ. Միութիւնը վճռած է դառնալ «աշխարհի ամէնէն մեծ օդանաւային պետութիւնը»:

ԲՈԼՈՐ ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ ընդհ. ժողովի կր հրաւիրուին երկուշաբթի 12 Օգոստոս իրիկուան ժամը 8.30ին Café Noaillesի սրահը: Ներկայ կ'ըլլան Փարիզի Կիլիկեան Միութեան լիազօր ընկերները:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» կոմիտէն կ'ողբայ մահը վեթերան ընկեր Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի, ու իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկ. Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն: Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 ֆրանք կը նուիրէ Վեթերաններու ֆոնտին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ.— Այրի Տիկին Համասփիւռ Ժամկոչեան ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Ափարեանին (Ռոման) եւ Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Թումանեանին (Մարսէյլ) իրենց զաւկին եւ սանիկին Գարեգին (ժաք) Ափարեանի եղերական մահուան առթիւ (կառախումբի տակ մնացած):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameame – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք
Dimanche 11 Août 1946 Կիրակի 11 Օգոստոս

ԺԲ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9773 - Նոր շրջանի թիւ 412 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ.

Մինչեւ Ծերակոյտի կիսաբոլոր սրահը (Hémicycle), արտասովոր ո՛չ մէկ պերճանք, գոնէ այն ճամբուն վրայ որոնք առաջին յարկը կ'առաջնորդեն օտար կամ Ֆրանսացի Թղթակիցը։ Կրնաս, անշուշտ, գործածել Պառուայ Սանդուղը այն մուտքէն որ հիմա յատկացուած է պատուիրակներուն եւ հիւրերուն, եւ Թռուցիկ նայուածք մը նետել այն Թանկարժէք նկարներուն ու արձաններու վրայ որոնք պալատին գեղեցկութեան առաջին տպաւորութիւնը կուտան քեզի։

Վարի յարկը սովորական պաշտօնատուն մըն է՝ մռայլ, տխուր եւ անհրապոյր, ինչպէս բոլոր պետական հաստատութեանց գրասենեակները։ Բայց մամուլի սրահներէն յանկարծ կիսաբոլոր դահլիճը մտնելէդ ետքն է որ Լիւքսէմպուրկի պերճաշուք պալատին գեղեցկութիւնը իրականութեան կը վերածուի նորեկին համար։ Կիսաբոլոր դահլիճ մը չափազանց մեծութեամբ, համակ ոսկի ու քանդակ ուր մեծանուն նկարիչ Էնկրի աշակերտը, Անրի Լէման, հանճարեղ համադրութեամբ, կը ցուցադրէ Ֆրանսայի հին օրերու պատմութիւնը։ Բացուած հովանոցի մը ձեւը ունի Թաւշապատ ու կարմիր բազկաթոռներու դասաւորումը։ Նախագահը նստած է բարձր ամպիոնի մը վրայ, իսկ իր առջեւը, աւելի ցած, քարտուղարներն ու մեքենագիր աղջիկները։ Պատուիրակութիւնները տեղաւորուած են այբուբենական շարքով։

Կոթներ եմ հիմա վերնատան առաջին կարգի բազրիքին եւ կը նայիմ վարը՝ լուսացնցուղ դահլիճին ուր ահաւասիկ ուսանողներու նման քով քովի շարուեր են պատուիրակները։ Նեղլիկ գրասեղանները որոնք բազկաթոռները կ'եզերեն, իսկապէս կը յիշեցնեն նախակրթարանի մը սովորական գրասեղանները։

Ահաւասիկ Մոլոթովը եւ իր շքախումբը։ Աթոռս ամէնէն աւելի մօտ է խորհրդային պատուիրակութեան, ի՛նչ զուգադիպութիւն։ Իր քովը կայ Վիշինսքին, ցանցառ մազերով ու խարտեաշ։ Զես կրնար կռահել իր տարիքը։ Ետեւի շարքը կը տեսնուին Միութեան Լոնտոնի և Ուաշինկթընի դեսպանները։ Սա մէկը կարծեմ Նովիքովն է՝ արտաքին նախարարութեան օգնականը, բարձրահասակ ու գեղադէմ մարդ մը՝ սրածայր մօրուքով։ Եւ ուրիշներ, հաւանաբար Պալթեան պետութեանց արտաքին նախարարները։ Քիչ մը աջ՝ Ուկրանիոյ պատուիրակութիւնը որուն մէջէն ամէնէն ուշագրաւը Մանուիլսքին է՝ իր սպիտակ մազերով։ Ահաւասիկ երկու յաղթանդամ ռուս սպաներ, ամէնէն ետեւի շարքին վրայ։ Դիմացս՝ Պըրնզը, նիհար ու միջահասակ Ամերիկացին։ Քիչ մը աւելի վեր Սփաքը՝ Պելժիոյ պատուիրակը, ամէնէն դէմը ներկաներուն։

Նայուածքդ բարձրացուր մինչեւ սինագարդ ամպիոնը, ուր հանդստաւէտ բազկաթոռին մէջ կորսուած է Պիտօն փոքր կազմով, համակրելի արտայայտութեամբ ու վառվռուն։ Պտտցուր աչքերդ. ահաւասիկ Հապէշիստանի պատուիրակները՝ սեւամորթ երեքն ալ, ահաւասիկ Հնդիկները, որոնց մէկը, ազգային տարազով, ամէնուն հետաքրքրութեան առարկան է։ Էվըթը՝ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, որուն համար կ'ըսեն թէ լաւագոյն ճառախօսն է այս Խորհրդաժողովին։ Եուկոսլաւիոյ պատուիրակը՝ Քարտէլի, շատ համեստ արտաքինով։ Ահաւասիկ Չինաստանը՝ իր երեք կարճլիկ ներկայացուցիչներով։ Էթլին, Անգլիոյ վարչապետը, Լոնտոն վերադարձած է այդ օրը, բայց ահաւասիկ Ալէքսանդրը ալեւոր գլուխով ու Հէքթըր Մքնիլը՝ տակաւին երիտասարդ բայց լաւ հռետոր։

Եւ ուրիշներ՝ ծանօթ ու անծանօթ դէմքեր որոնց իմաստութենէն կախուած է ազգերու ճակատագիրը եւ խաղաղութեան պահպանումը, գոնէ յառաջիկայ քսան տարուան համար։

Դահլիճին մէջն են լուսանկարիչները — համբեցի պահ մը՝ 18 հոգի — անխուսափելի, անհանդուրժելի ու Թերեւս քիչ մըն ալ աներես։ Կը նկարեն անդադար. իրենց զոհերն են ընդհանրապէս երեւելիները կամ սովորականէն տարբեր արտաքինով ու կերպարանքով պատուիրակները։ Երբ «նոր նիւթ» չկայ, տուն–տեղ կ'ըլլան ամպիոն տանող սանդուղներուն վրայ, մինչեւ յաջորդ անակնկալը։

Թիւրիմացութեան մէջ էք, եթէ կը կարծէք որ ներկաները լարուած ուշադրութեամբ ականջ կու տան ամէն ճառի որ կ'արտասանուի այս դահլիճին մէջ։ Պատուիրակները հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Մոլոթովի մը կամ Պըրնզի մը բառերուն կամ անոնց Թարգմանութեանց։ Բայց չափազանց յատկանշական է որ, երբ օրուան ճառախօսներն են երկրորդական պետութեանց ներկայացուցիչները, հետաքրքրութիւնը այնքան ալ ակներեւ չէ։ Այդ պահերուն է որ գրասեղաններուն վրայ դեգերող Թերթերն ու մանաւանդ «պատկերազարդները» ընթերցողներ կը գտնեն դահլիճին մէջ... Ոմանք սրտնեղութեան նշաններ ալ ցոյց կու տան։

Ու նորէն անձնատուր եղած եմ դառն խորհրդածութեանց — երբ, օրին մէկը, հրաշքով, մեր Դատն ալ այս տեսակ խորհրդաժողովէ մը ներս մտնէ, դահլիճին մէջ քանի՞ ունկնդիր մնացած պիտի ըլլայ... Քսան տարի շարունակ մեզի հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը կամ սա վերջին տարուան բացասական վերաբերումը տեսակ մը յուսատեսութիւն կը ներշնչէ։

×

Կը բացատրէի երէկ թէ մամուլի մասնաւոր «անցագրով» կրնաս ներկայ ըլլալ նաեւ Յանձնախումբերու նիստերուն։ Ուրեմն երեքշաբթի օրն էր որ առաջին պատեհութիւնը ունեցայ աւելի մտերիմ գաղափար կազմելու Խորհրդաժողովին աշխատանքներուն մասին։ Կանոնագրի Յանձնախումբը ժողով ունէր կէսօրէն ետք, ընդարձակ դահլիճի մը մէջ, որուն հրաշափառ գեղեցկութիւնը կը յիշեցնէ Վերսայլը։ Ֆրանսական հանճարեղ գեղարուեստին լաւագոյն նմոյշներէն մէկն է ան։ Այդտեղ է որ Մեծերն ու քանի մը պզտիկներ բոլորուեր են կանանչ սեղաններուն շուրջը ու կը վիճին — երկու երրո՞րդ թէ պարզ մեծամասնութիւն։ Դահլիճին երկու ծայրերը Թղթակիցներու բազմութիւնը որ հրելով, հրմշտկելով աստիճանաբար կը մօտենայ ժողովականներուն։ Եթէ պահակները «աչք գոցեն», կարծես պատուիրակ ու լրագրող իրար պիտի խառնուին։ Այս երեւոյթն իսկ փաստ է որ շատ բան փոխուած է աշխարհի ընկալեալ սովորութեանց մէջ ու ամէնէն դղրդադին ժողովներն ալ կրնան այժմ գումարուիլ «պրոլետարական» մթնոլորտի մը մէջ։ Ասոր կը համոզուիք, երբ ակնարկ մը նետէք սա երկու անգլիացի Թղթակիցներուն որոնք քով քովի նստեր են դահլիճին կարմիր գորգին վրայ, կամ սա միւսին որ ոտքը գուլպայ չունի, այլ զոյգ մը սանտալ...

Կը վիճին Մոլոթովն ու Պըրնզը։ Նախագահը կ'առաջարկէ մէկ ժամ յետաձգել ժողովը՝ նըրբանցքներուն մէջ կարգադրելու համար խնդիրը։ Բայց քուէ պէտք է նոյնիսկ այդ որոշումին համար։ « Ի՞նչ մեծամասնութեամբ, երկու երրո՞րդ թէ պարզ », կը հարցնէ Հոլանտան։ Ծիծաղ։ Իսկ դուրսը, պալատին շրջափակէն շատ հեռու, մարդիկ, միլիո՛ններ, բարիք կը սպասեն այս հարսնիքէն ու այս հարսնեւորներէն...

ԺԻՐԱՅՐ

Յաջորդով՝ տեսակցութիւններ (Ֆինլանտա Չեխոսլովաքիա, Տանըմարքա)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆԱՐՕՏ»

Ձայնագրուած երգերու տետրակ մը՝ վեց երգերով։ Հեղինակը՝ Աւետիս Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան)։

Առաջին անգամ չէ որ կը լսէք իր անունը, իբրեւ երաժշտագէտ եւ ուսուցիչ։

Չորս տարուան գերութենէն հազիւ հանգստացած, վերսկսաւ տքնիլ, համեստ գաղութի մը մէջ, Պոռտօ։

Երգեր կամ եղանակներ կը յօրինէ։ Երգչախումբ կը վարէ։ Հայերէն կ'ուսուցանէ։

Եւ ահաւասիկ իր վերջին արտադրութիւնը, «հաւաքածոյ հայ ժողովրդական երգերու և պարերգներու հին Արաբկիրէն եւ շրջաններէն»։

Ո՛րքան պատկերալից է անունն ալ,—Նարօտ։

« ... Ո՞ր մէկ Արաբկիրցի հարսնցուն չէ լացած, «Աղջիկ նա-նայ»ով եւ ո՞ր մէկ Արաբկիրցին բառ մը կամ տող մը չէ աւելցուցած այս երգերու շարքին վրայ »։

Երաժշտութենէ չեմ հասկնար։ Բայց, արտագրուած երգերը այնքան խոր են եւ զգայուն, որ վստահ եմ թէ երիտասարդ երաժշտագէտը յաջողած է դաշնաւորել նաեւ անոնց հարազատ եղանակը։

Մեր դուռն ու ձեր դուռը
իրարու դիմաց,
Աչկունքս քեզ տեսաւ,
խելքունքս գընաց,
Իմ սէրն ու քու սէրը
յաւիտեան մընաց...

Այս հատուածը՝ «Աղջիկ Նա-նայ»էն։ Ուրիշ մը՝ «Մանի»էն։

Պաղչան կ'իջնեմ, ամէն բարին հասեր է,
Վարդը բացուեր է, ըռեհանը բուսեր է։
Երնէ՛կ ան աչերին եարը տեսեր է,
Ձեռքը ձեռքին տըւեր՝ սիրուն հասեր է։

Առաջին եւ երրորդ տողերը կը վերջանան՝ «մայրիկ, մայրիկ»ով։

Հապա երգիծական տա՞ղը՝ «Ունի-ունի»․

Տէր Մարկոսենց Փիլիպոսը
Գործէ կու ճըրագլոսը,
լոսը, լոսը, լոսը, լոսը (կրկնել)․
Պախըր փարա շատ ունի,
Թաղեր է հորին փոսը
փոսը, փոսը, փոսը, փոսը (կրկնել)։

Կ'արժէ ոչ միայն հաւաքել ու տպել, այլ եւ դաշնաւորել արմատախիլ ժողովուրդի ծոցէն ծընած այս ձայները։ Որպէսզի չմարին, տարագրութեան վերջին ճրագներուն հետ։

ՎԱՀԷ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՆԱԽԿԻՆ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ ԿԱՐԳՈՎ ԿԸ ԼՍՈՒԻՆ

Խորհրդաժողովին ուրբաթ օրուան լիագումար նիստին մէջ, 6ի դէմ 15 ձայնով մերժուեցաւ Պ. Մոլոթովի բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր նորէն քննել 2/3ի մեծամասնութեան խնդիրը։ Այդ առթիւ խօսք առաւ նաեւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, Պ. Պըրնզ, որ, ինչպէս Աւստրալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակները, ուժգնօրէն քննադատեց խորհ. պատուիրակութեան դիրքը։ Բանախօսը նախ մերժեց այն մեղադրանքը թէ հակախորհրդային խմբակցութիւն մը կազմուած է կամ կը կազմուի։

— « Ի՞նչ իրաւունքով անոնք որ Խ. Միութեան հետ կը քուէարկեն, խմբակցութիւն կը կոչեն մեզմէ անոնք որ միշտ համաձայն չեն Խ. Միութեան հետ։ Ոչ մէկը գանգատեցաւ, երբ 9ի դէմ 11 ձայնով մերժուեցաւ Նոր Զելանտայի առաջարկը՝ պարզ մեծամասնութեան մասին, ոչ ոք ըսաւ թէ խմբակցութիւն մը կազմուած է մեզի դէմ։ Բայց երբ խորհրդային բանաձեւ մը մերժուեցաւ 6ի դէմ 15 ձայնով, մեղադրանքներ եղան անգլեւսաքսոն խմբակցութեան մը մասին։ Ի՞նչ տարտամ եւ չարակամ խօսքեր են ասոնք։ Պարոններ, մենք հոս եկած ենք խաղաղութիւն հաստատելու։ Մենք կ'ուզենք աշխատիլ բոլոր ազգերուն հետ, եւ ոչ թէ խմբակներ կազմել ոեւէ ազգի դէմ։ Մենք տրամադիր ենք զիջումներ կատարելու, որպէսզի մեր տեսակէտները ներդաշնակուին ուրիշներու հետ։ Բայց միտք չունինք ամէն զիջում ընելու։ Մենք ազատ աշխարհի մը համար կռուեցանք, որպէսզի խաղաղութեան պայմաններ չպարտադրեն մեր Դաշնակիցներուն կամ անոնք պարտադրեն մեզի։ Ես կը կարծեմ թէ այս Խորհրդաժողովը պէտք է ջանայ համաձայնութեան մը յանգիլ իր յանձնարարութեանց մասին, որքան որ կարելի է. բայց անոնք որ այնքան բարձրաձայն պնդեցին միաձայնութեան մասին, միեւնոյն փափաքը չյայտնեցին միաձայնութեան համար։ Մենք երբեք չենք կրնար միաձայնութեան կամ ընդհանուր համաձայնութեան յանգիլ, եթէ չյարգենք մեր Դաշնակիցներուն կարծիքները, զգացումները եւ դատումները »։

Պ. Պըրնզ ալ իր կարգին հերքեց Պ. Մոլոթովի այն յայտարարութիւնը թէ 2/3 մեծամասնութեան մասին համաձայնութիւն գոյացած էր Զորսերու Խորհուրդին մէջ։ «Անճիշտ յայտարարութեան մը կրկնութիւնը ճիշտ չի դարձներ զայն։ Ինչո՞ւ այս անվերջ պայքարը, որոշելու համար իրաւունքը այն ազգերուն, որոնք օգնեցին պատերազմը շահելու։ Ինչո՞ւ յանձնարարութիւններ ընելու իրաւունքէն պիտի զրկենք մեր զինակից ազգերը, եթէ նոյնիսկ այդ յանձնարարութիւնը 2/3ի մեծամասնութիւն չապահովէր։ Եթէ առաջարկ մը 13 ձայն ստանայ եւ 8 պետութիւններ հակառակ ըլլան, այս ութին տեսակէտները ինչո՞ւ պիտի արգիլեն միւս 13ին կարծիքները հաղորդել Զորսերու Խորհուրդին»։ Այս ճառէն վերջը, Ֆրանսական Բ. պատուիրակն ալ խօսք առնելով, ջանաց համոզել Պ. Մոլոթովը որպէսզի ընդունի Կանոնագրի Յանձնաժողովին բանաձեւը։ Ի վերջոյ 6ի դէմ 15 ձայնով մերժուեցաւ խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկը. իսկ ամբողջ կանոնագիրը քուէարկութեան դրուելով, ընդունուեցաւ 4ի դէմ 15 ձայնով։ Լեհաստան և Չեխոսլովաքիա ձեռնպահ մնացին, իսկ Խ. Միութիւնը, Ուկրայնա, Սպիտակ Ռուսիա եւ Եուկոսլաւիա դէմ քուէարկեցին։

× Լոնտոնի Թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը ամբողջութեամբ հաղորդեց Մոլոթովի Եչ. օրուան ճառը 312 տող, թէ 80 տող նուիրած էր Եուկոսլաւիոյ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ԳՐԱԲԱՐԸ

Որոշ նշաններ ցոյց կուտան թէ մեր հայրենիքը վերածնունդի մը նախօրեակը կ'ապրի: Հին Հայոց պատմական դէմքեր յանկարծ վերստին կը յայտնուին. Պապ Թագաւոր, Արշակ, Վարդան Զօրավար մոխիրներու տակէն յարութիւն կ'առնեն:

Հին արժէքներ կ'ուսումնասիրուին դառնալով ստեղծագործական նոր յղացումներու առարկայ: Մէկ խօսքով, պատմական ուժերը ու արժէքները դարձեալ սկսած են բեղնաւորել այսօրուան Հայաստանի արուեստները եւ գրականութիւնը:

Այս պատճառով է որ ըսի թէ վերածնունդի մը առջեւ կը գտնուինք այսօր:

Ի՞նչ կը նշանակէ վերածնունդ: Այնպէս, ինչպէս որ կատարուեցաւ Եւրոպայի մէջ 16րդ դարուն, Վերածնունդը ձերբազատումն էր ստեղծագործ ուժերու՝ միջնադարեան կապանքներէն: Արուեստ եւ գրականութիւնը սկսան հին ու առողջ աղբիւրներու մէջ փնտռել իրենց ստեղծագործութեան տարրերը:

Վերածնունդը կը կատարուի պատմական անկիւնադարձերուն: Վերջին պատերազմը նոր դարաշրջան մը կը բանայ մեր Հայրենիքի պատմութեան մէջ: Մեր ժողովուրդին ակնարկը դէպի ետ, դէպի իր պատմական անցեալը դարձած է: Պրպտում հայ հին արժէքներու, այդ անցեալի առողջ ակերէն սփոփելու համար իր ծարաւը, ստանալու համար կենսատու եւ առողջ ներշնչում:

Այս վերածնունդով մեր հին ժողովուրդը պիտի երիտասարդանայ, անոր էութիւնը պիտի թարմանայ եւ, վստահ եմ, այս հոգեկան վերածնունդին պիտի հետեւի ե'ւ մարմնական վերանորոգութիւնը:

Որպէսզի վերածնունդը ըլլայ ամբողջական, ան պէտք չէ որ կանգ առնէ կեանքի քանի մը երեւոյթներու վրայ, այլ ընդգրկէ անոր ամբողջական երեսները:

Ցորչափ մեր հին պատմութեան եւ մշակոյթի ուժերը չեն գրաւած հայ մարդը՝ մեր վերածնունդը չի դառնար ամբողջական:

Բաւական չէ պատմական անցեալը գիտականօրէն զննել, եթէ անցեալի ապրումները մեր գիտակցութեան ու մեր ապրումին մաս չեն կազմած:

Զի բաւեր նաեւ պայմանական ոգեւորութիւնը, զոր հայ պատմութեան դէմքեր կը թողուն ժողովուրդի վրայ, այլ անհրաժեշտ է նոր սերունդը թրծել ու շաղախել անցեալի մշակոյթով: Որպէսզի առանց միջնորդի հասկնանք մեր հայրերու մշակոյթը ու ներշնչուինք անոր արժէքներէն, անհրաժեշտ է որ հասկնանք անոնց լեզուն: Ի՞նչպէս կրնանք անոնց ժառանգորդները դառնալ, երբ չենք հասկնար լեզուն:

Ամէնուն յայտնի է թէ հին Իրանը ի՛նչպիսի հոյակապ յիշատակարաններ քանդակած է վէմերու վրայ: Սակայն այսօր պարսիկ իշխանը անտարբեր կ'անցնի Դարեհ Ա.ի ժայռաքանդակ արձանագրութիւններու առջեւէն, առանց հպարտութեան: Ինչո՞ւ:

Հին Իրանը յիշատակարաններ է թողած, բայց ոչ մէկ սերունդ, որպէսզի կարդայ զայն ու անով հպարտանայ:

Իսկ մեր սերո՞ւնդը. կը հասկնա՞յ իր հայրերու լեզուն, գրաբարը:

Լեզուական հարցին մէջ մեր Հայրենիքը կարծես թէ աւելի կը ձգտի հեռանալ իր մայր երակէն կամ իր բուն արմատէն, քան արտասահմանի հայութիւնը:

Շատ չանցած Հայաստանի մէջ հաւանաբար քիչեր պիտի կարենան հասկնալ այն լեզուն, որով գրեցին եւ խօսեցան 1880ի եւ 1900ի սերունդները, Ստ. Նազարեանը եւ Միք. Նալբանդեանը:

Գրաբարը ջատագովելով, ըսել չեմ ուզեր թէ ան պէտք է մեր այսօրուան լեզուն դառնայ:

Բայց չեմ կրնար համարել վերածնունդը կատարեալ, եթէ գրաբարը մեր նոր սերունդին կողմէ նկատուի իբրեւ մեռեալ լեզու մը, ինչպէս սուրբստանեան լեզուն, եւ Հայաստանի համալսարանին մէջ ուսումնասիրուի միմիայն մասնագէտներու կողմէ:

Եւրոպայի մէջ ուսանողը լատին և հին յունարէն լեզուները կը սորվի, իբրեւ մայր լեզու արդի Ֆրանսերէնին կամ իտալերէնին: Մեր նոր սերունդըն ալ ուրեմն գրաբարը պէտք է սորվի, իբրեւ միակ արմատ լեզուն որու վրայ է աճեր այսօրուան աշխարհաբարը, արեւմտահայ եւ արեւելահայ ճիւղերով:

Հայրենիքէն ներս կամ արտասահմանի մէջ՝ գրաբարը պարտաւորիչ դարձնելով ստեղծած կ'ըլլանք մայր գետին մը, միացման հիմնական քար մը դրած կ'ըլլանք մեր լեզուական երկու ճիւղերու միջեւ: Այսպէսով, մեր լեզուի երկու թեւերը հաւասարապէս իրենց բուն արմատէն, գրաբարէն կը ծծեն իրենց հիւթը: Եւ ինչպի՛սի հիւթեղ արմատ, ինչպի՛սի հարուստ գանձարան:

Այն ատեն՝ գրաբարը ոչ միայն միացման կապը կը դառնայ հին եւ նոր հայութեան, վերածնունդը կատարեալ դարձնելով, այլ եւ շաղկապը արեւելահայ եւ արեւմտահայ լեզուներու, Հայրենիքի եւ արտասահմանի հայութեան միջեւ:

Արտասահմանի պահպանողական ոգին, անոր նախանձախնդրութիւնը լեզուական մաքրութեան հարցին մէջ, յաճախ սխալ մեկնութիւններու տեղի է տուած:

Ցատկանշական է երեւոյթը. այնտեղ ուր ոչ մէկ հեղինակութիւն կը պարտադրէ լեզուական հարցերու մէջ, արտասահմանի մէջ, հայութիւնը կը հետեւի բնազդաբար լեզուական այն ուղղութեան, որ կը ձգտի ինք իրմով գոհանալ, նոր բառեր կերտել հայ արմատներէն: Մինչ Հայրենիքին մէջ, ուր հոծ հայութիւն մը կ'ապրի, աւելի դիւրին և աւելի բնական պիտի ըլլար որ լեզուական քաղաքականութիւնը դառնար դէպի իր արմատը, դէպի գրաբարը, անկէ բխելու, անոր վրայ կառուցանելու համար լեզուն իր բոլոր նորաբանութիւններով: Ինչքան կարելի ըլլայ մշակութային և պատմական արժէքները երկրէն ներս եւ դուրս օգտագործել, այնքան սերտ կ'ըլլան կապերը Հայրենիքի և գաղութներու, որովհետեւ անջրպետով բաժնուած մեր Հայրենիքէն, ճակատագրով կապուած մեր ապրած երկիրներու ժողովուրդներուն հետ, կը մնայ ուժգին եւ զօրաւոր կապ մը, որ մեզ Հայրենիքին կը տանի: Այդ պատմական արժէքներէն մէկն է գրաբարը:

Եթէ Երեւան կարենայ այդ աշխատանքը ստանձնել, այն ատեն կը դառնայ ամբողջ հայութեան բաբախուն սիրտը:

Վ. ԱՐԵՒ

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱՑ

Բ. — ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

Մեր գրոց-բրոցներուն սիրելի բառ մըն է հոգեբանութիւնը, թէեւ incognitum mare նոյն այդ գիտութիւնը:

Ըստ բառագիտութեան՝ Ֆրանսերէնին վրայ ձեւուած (psychologie = հոգեբանութիւն),— այստեղ չեմ ուզեր խնդիր հանել թէ ո՛րքան այլեւս անհամապատասխան դարձած են իրարու բառն ու գիտութիւնը,— ո՞վ թարգմանած կամ գործածած է առաջին անգամ, չեմ գիտեր: Շատ հին չէ, սակայն:

Վասնզի եւրոպական գրականութեան մէջ եւս նոր է բառը: Առաջին անգամ զայն գործածած է՝ Մարպուրկի համալսարանին փրոֆէսօրը, Գոկլենիոս, 1590ին: Բայց Թայլփիէ եւս գործածած է զայն, նոյն թուականներուն, «Հոգիներու երեւման գիտութեան» նուիրուած աշխատութեան մը մէջ, որ լոյս կը տեսնէ յետ մահու, 1602ին: Ֆրանսական Ակադեմիան բառը կը նուիրագործէ՝ իր բառարանին մէջ առնելով 1762ին:

Հոգեբանութեան անունը եթէ նոր կերտուած բառ մըն է, առարկան հին է՝ փաստ որ հելլէն նշանաւոր փիլիսոփաները զբաղած են մտածման ուսումնասիրութեամբ, — այս մասին լաւագոյն աշխատութիւններն են Կարուսի Հոգեբանութեան պատմութիւնը (1808), եւ Մասսի Sur les premiers essais psychologiques chez les Grecs աշխատութիւնը (1796). աւելցնենք որ Ա. Սիմոնէն եւս ունի Հոգեբանութեան պատմութիւնը անունով հատոր մը, խորագիրը նիւթին անհամապատասխան եւ բոլորովին անարժէք:

Հայերէն արդի գրականութեան մէջ ամէնէն հին յիշատակութիւնն է, որքան ես գիտեմ, բաբեգիտութիւն բառը(1), որուն հանդիպած եմ Պետրոս Շանշեանցի «Դաստիարակութեան ծրագրին» մէջ (1851—1857), տես Ծիլն Աւարայրի, Ա. տարի, 1866, էջ 47—50: Ճիշտ է թէ բարեգիտութիւնը տակաւին հոգեբանութիւնը չէ, այլ կը ներկայացնէ արդի բնախօսութիւնը (pysiologie), որ նախապէս անբաժան մասը կը կազմէր հոգեբանութեան՝ ըստ Վունտի եւ Լոցի, որոնք նոյնիսկ հոգեբանութիւնը ստորադաս մէկ ճիւղը կը համարէին բնախօսութեան: Շանշեանցի հասկացողութեամբ, բարեգիտութիւնը կը խօսի «զառողջ կազմութենէ մարդոյ, զպահպանութենէ, զվնասուց առողջութեան, և զայլոց հարկաւոր գիտոց, զծագկապատուաստութենէ երախայից, ի պահպանութիւն առողջութեան իւրոյ եւ առհասարակ ժողովրդականաց»: Ինչպէս կը տեսնուի, այս «բարեգիտութիւնը» դեռ որեւէ կապ չունի արդի հոգեբանութեան, նոյնիսկ բնախօսութեան հետ, այլ աւելի կը հակի դէպի առողջաբանութիւն «հոգւոյ եւ մարմնոյ»: Ուրեմն, մինչեւ Շանշեանց՝ անծանօթ բառ մըն էր հոգեբանութիւնը իբրեւ ուսում, գէթ արդի իմաստով:

Վաթսունական թուականներուն է, որ հոգեբանութիւնը իբրեւ գիտութիւն կը ծանօթացուի մեր մէջ: Գարագաշեան կը հրատարակէ փիլիսոփայութեան եւ հոգեբանութեան փոքրիկ դասագիրքեր (1868): Աւելի վերջ, Պօղոս վրդ. Էմմանուէլեան կը հրատարակէ «Տարերք բանական փիլիսոփայութեան» աշխատութիւնը, 2 հատոր (տպ. Պոլիս, 1872), որուն մէջ գլուխ մը՝ հոգեբանութեան նուիրուած (Ա. հատոր, էջ 267—367): Աւելի առաջ, տեսակ մը հոգեբանութեան դասագիրք է «Տրամաբանութիւն հասարակ» կոչուած հատորը, (տպ. Իզմիր 1842), զոր Ֆրանսերէնէ թարգմանած է Գ. Կոստանդեան (Հմայեկեանց), ինչպէս կը գրէ. «Տրամաբանութիւն՝ կամ արհեստն խորհելոյ» (էջ 12), բայց և այնպէս չի գործածեր հոգեբանութիւն բառը: Կա՞ն աւելի հին գիրքեր, ուր գործածուած ըլլայ հոգեբանութիւն բառը, չեմ գիտեր(2):

Հոս պէտք է արձանագրել թէ հոգեբանութեան առաջին գիրքն է, մեր մէջ, Նեմեսիոսի Յաղագս բնութեան մարդոյ գործը, որու թարգմանութիւնը կը վերագրուի Ստեփանոս Սիւնեցիի (Հրատ. Հ. Աթանաս Տիրոյեան, Վենետիկ, 1889), թէեւ հոգեբանութիւն բառը գիրքին անծանօթ, (յառաջաբանին մէջ միայն Հ. Աթանաս կը գործածէ «հոգեբանական» բառը, «հոգեկան» իմաստով):

Այսպէս ուրեմն, հոգեբանութեան գիրքերը, թիւով շատ քիչ, հարիւր տարուան պատմութիւն չունին, թէեւ այժմ այլեւս անգործածելի:

Ամէնէն նոր աշխատութիւնն է Թորգոմ արքեպիսկոպոս Գուշակեանի գիրքը, թարգմանութիւն Ժորժ Ֆոնսկրիվի գործին, տպ. Երուսաղէմ, 1932:

Դժուար է հոգեբանութեան գիրք գրել՝ առանց ուսումնասիրելու բնախօսութիւնը, մարդակազմութիւնը, այլ մանաւանդ ուղեղին կազմախօսութիւնը: Ատոր համար աններելի սխալները, որոնք կը վխտան Թորգոմ պատրիարքի թարգմանութեան մէջ:

Պարսամեանի սխալները քաղելէ առաջ, այստեղ փոքրիկ քննադատութիւն մը Թորգոմ պատրիարքի սխալներուն մասին,— եւ այս՝ նախ ըսելու համար Պարսամեանի թէ չեմ ուզեր եղերական գոյն մը տալ իր սխալներուն, քանի որ իրմէ աւելի պատրաստուածներն իսկ սխալներ գործած են հոգեբանութեան մասին խօսելու ժամանակ, յետոյ՝ երբ իր սխալներուն սրբագրութիւնը կը կատարեմ ու միաժամանակ հետախուզութեան մը կը ձեռնարկեմ հոգեբանութեան պատմութեան մէջ, պատճառն այն է որ կը մտածեմ թէ անմտութիւն է վիճիլ վիճելու համար, ընդհակառակն պէտք է վիճիլ ոչ միայն լրացնելու համար ընդդիմախօսին ծանօթութեանց պակասը, այլ եւ բուռ մը բան աւելի նետելու համար հայ մտաւորական ժառանգութեանց գանձարանին մէջ,— օգտուինք Եւրոպայէն, քանի դեռ կը գտնուինք Եւրոպայի մէջ:

Ուրեմն, Պարսամեան թող սպասէ' իր կարգին, եւ մենք անցնինք Թորգոմի:

Թորգոմ encéphaleը կը թարգմանէ ներգանկ (էջ 346),— այդ ապուրը կերած են նաեւ Նորայր Բիւզանդացի եւ Մեսրոպ Նուպարեան: Յետոյ localisationը կը թարգմանէ տեղականացում, (իսկ Նուպարեան՝ տեղափակում !): Աւելի չնաշխարհիկ թարգմանութիւններ ալ ունի. «Պրոքա խօսքին տեղականացման վայր կը ցուցնէ ճակատային երրորդ ձախ մանուածին ներքեւը»: Ֆրանսերէն բնագիրը. « Broca a localisé la siège de la parole dans le pied de la troisième circonvolution frontale gauche »: Թորգոմ ձեռքին մէջ երբեք ուղեղ բռնած չէ ապահովաբար, որ «ներքեւ» կը թարգմանէ ոտքը (կազմախօսական բառ է): Եթէ գիտնար թէ ի՛նչ է circonvolutionը, որ ոտքէն զատ գլուխ ալ ունի, չէր գրեր մանուած, այլ գալար, որ նուիրագործուած է, եթէ ոչ ոլորտ: Ցատկած է յաջորդ տողին վրայէն, ուր պիտի տեսնէր դարձեալ ոտքը, — « երկրորդ ձախ ճակատային գալարին ոտքը », որ կեդրոնն է գրելու կարողութեան: Իսկ երբ Ֆոնսկրիվ կը ճշտէ խօսք հասկնալու կարողութեան կեդրոնը, lẹ lobe sphénoïdal, Թորգոմ կը թարգմանէ «սեպոսկրային ականջթոռ» ! ! !, — սահմռկեցուցիչ չփոթութիւն:

Մեր ժողովուրդը ականջթոռ կը կոչէ ականջին բլթակը, ուրկէ օղ կը կախեն,— իբրեւ թէ ականջին թոռն է, ձագուկը, (կարգ մը գաւառներու մէջ նոյն այդ բլթակը կը կոչուի ականջըդմակ): Հիմա տեսէք թէ բառը ուրկէ' կ'առնէ իր ծագումը, — ականջը նստած է ոսկորի մը վրայ, ճիշտ իր ետեւը, որ աթոռի դեր կը կատարէ, ասկէ՝ ականջաթոռ, ինչպէս կը գրուի մեր հին ձեռագիր բժշկարաններուն մէջ: Այդ ոսկորին բորբոքումը, յաճախ մահացու, այնքան վախ պատճառած է մեր ժողովուրդին, որ ականջաթոռը կը կոչէ հոգետուն, ճիշտ ինչպէս գագաթնը (fontanelle), այն կարծիքով թէ հոգին հոդ կը բնակի,— ատոր համար կ'արգիլէ ապտակ զարնել ականջաթոռին, եւ ոչ թէ ականջի բլթակին, որուն վնասուիլը վտանգաւոր չէ: Թորգոմ lobeը շփոթելով ականջի բլթակին հետ, խօսք հասկնալու կարողութեան կեդրոն կը համարի այդ բլթակը . . . գանկէն դուրս, մինչդեռ խնդիրը ուղեղին այն բլթակին մասին է, որ կը գտնուի սեպոսկրին մօտ՝ գանկէն ներս:

Եւ այսպէս սխալնե՛ր ու սխալնե՛ր:

Բայց հոգեբանութիւնը հէքեաթ չէ, որ մարդ սորվի իր մեծ-մօրը բերնէն լսելով: Գիտութի՛ւն է՝ զոր պէտք է ուսումնասիրել միտք յոգնեցնելով եւ ժամանակ սպառելով: Տեսնենք, այժմ,

ՊՈՒՏՄ ԾԻԾԱՂ

Խեղճ ընկու էին . . .

Նիւրընպէրկի դատավարութիւնը ջուրը քաշելու վրայ է։

Զօրս Մեծերու դատաւորները, ամիսներով քննելէ, զննելէ եւ իրենց խղճին կշիռովը չափելէ ետքը, եզրակացութեան հասան, որ հիթլէրական ջոջերը, որոնք աշխարհը եւ մանաւանդ անդէն մարդիկը կը դողացնէին, յանցաւոր են եւ մահապատիժի արժանի։

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ, «Հիթլէր եւ Ընկերութիւնը պարզ ոճրագործներ են։ Անոնք ոճիրը ճարտարարուեստի վերածած էին։ Միլիոնաւոր անմեղներ դժբախտացուցած եւ անոնց կեանքը խլած են՝ կազմակերպուած ծրագիրով»։ Եւ ասիկա յանցանք նկատելով՝ յարգելի դատաւորները, մահավճիռ կը պահանջեն։ Անոնք, ամիսներով քրտինք թափած, ուղեղ սպառած եւ կշիռներով փաստաթուղթ աչքէ անցընելէ վերջ՝ հասած են այդ եզրակացութեան։

Ի՜նչ աւելորդ յոգնութիւն։

Նիւրընպէրկի դատաւորները փոխանակ գործը այսքան երկարելու, կրնային օգնութեան կանչել Թուրք դատաւորներ, որոնք քանի մը օրուան մէջ խնդիրը անուշի կը կապէին կամ նախ մահավճիռը կը գործադրէին — եթէ ջարդի համար մահավճիռը պէտք տեսնէին։ Վերջէն, եթէ ժամանակ ունենային, դատելու կ'երթային։ Այս կարճ ու կտրուկ միջոցը ի պատուի է Թուրքիոյ մէջ.—«Գոմիթանի կեավուր տըր, ասընըզ»։

Դաշնակից դատաւորներուն ընթացքը քիչ մը խիստ կը գտնեմ ես։ Թուրքերը, դարերէ ի վեր ի գործ կը դնեն ժողովուրդները զանգուածային կերպով «մաքրագործելու» ճարտարարուեստը։ Այդ բանին համար իրենց քունէն իսկ չեն զրկուիր։ 1915ին մէկ ու կէս միլիոն Հայեր անդիի աշխարհ ճամբու դրին՝ գերմանական ուղեցոյցով, իսկ 1919էն վերջն ալ, Համաձայնական բանակներու եւ դիւանագէտներու աչքին տակ, հարիւր հազարներով կեավուրներու մուխը մարեցին։ Այն ատենի Եւրոպայի արդարութեան արխապագոսը, ձուկ որսալով զբաղած ըլլալով, ժամանակ չունեցաւ դատդատաստան սարքելու։ «Կը պատահի», ըսին անցան։

Տակաւին այսօր, Թուրքերը ազատօրէն կը շարունակեն իրենց արհեստը, «տուրք»ի օրէնքով կեավուրներու արմատը չորցնելով։

Եթէ գերման ղեկավարները, այս վերջին պատերազմին քիչ մը խելք վատնէին, ջարդուելիք ժողովուրդները, «օդափոխութեան» համար Թուրքիա կը ղրկէին եւ Թուրքերուն գործադրել կուտային իրենց բնաջնջումի ծրագիրը։ Այդ կերպով, թէ քիչ ծախքով կ'ազատէին եւ թէ իրենց պատիւը վրայ չէին տար, իբրեւ ոճրագործ դատապարտուելով։ Զեմ կարծեր որ Թուրքերը այդ պզտիկ ծառայութիւնը խնայէին իրենց մշտակայ բարեկամին։

Միեւնոյն ատեն, Թուրքերը իրենց պապենական արհեստը, որ թերեւս մոռնալու մտավախութիւնը ունին, շարունակած կ'ըլլային եւ այսօր շատ դիւրութեամբ օձիքը կ'ազատէին։

Այդ առթիւ, փոխանակ դատապարտուելու, Թուրքերուն ետ պիտի տրուէր իրենց կորսնցուցած հողերէն մաս մը եւ պիտի վարձատրուէին իւղոտ փոխատուութիւնով մըն ալ՝ «դեմոկրատ» ազգերու կողմէ . . .

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

թէ Պարսամեան յանձն առա՞ծ է այդքան յոգնութիւն, վայելելու համար «բերանացի եւ գրաւոր համակրանքը» իր ընթերցողներուն, որոնք չա՛տ կ'ուշանան օգնութեան՝ պաշտպանողականն ի ձեռին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) Հայերէն հին մատենագրութեան մէջ եւս գործածուած է բարեգիտութիւն բառը, ինչպէս եւ բնախօսութիւն, առանել կամ նուազ համազօր փիւսկեան, ախտարակ, խտրադիմայ բառերուն։ Մեր մէջ՝ հոգեբանութեան պատմութեան համար, բառերու իմաստաբանական զարգացման տեսակէտով՝ հետաքրքրական է առանձին քննութեան առարկայ դարձնել այդ երեք բառերը,— փիւսկեան (որ բնագէտն է), ախտարակ (որ աստեղահմայն է), խտրադիմայ (որ դիմագէտն է)։ Այս բառերով, որոնց գործածութիւնը երբեմն կը հասնի մինչեւ Ե. դար, մեր նախնիք կը հասկնային այն գիտնականը, որ կը կարծէր ճանչնալ մարդկային հոգին՝ ըստ իր արտաքինին։

Մասնաւոր ուսումնասիրութեան նիւթ նաեւ հոգիի մասին ժողովրդական տեսակէտները, քաղելով հայկական փոքլորէն (մասամբ հրատարակուած Լալայեանցի աշխատութեանց մէջ)։

(2) Ինծի ծանօթ են նաեւ փիլիսոփայութեան կարգ մը գիրքեր, ընդհանրապէս թարգմանածոյ եւ տպուած ԺԹ. դարու սկիզբը, որոնք փիլիսոփայութեան ուսումը կը բաժնեն՝ Տրամաբանութեան, Համաբնաբանութեան, Բնաբանութեան Բարոյականի,— հոգեբանութիւնը տակաւին տեղ չունի։

Սովետական երաժշտութեան զարգացման հիմնական գիծերը

ԽՄԲ.— Ամփոփուած «Սով. Հայաստան» ամսագրի **1946** Մարտի թիւէն, մեր հայերէնով.—

Երաժշտութեան ակունքները ծնունդ առած են խոր հնութենէն։ Անոր զարգացման հսկայական խթան ծառայեց այն որ գրականութեան հետ հաւասարապէս կոչուած էր համախմբելու իրարմէ հեռու երկրամասերը, ինչպէս և իրարմէ կտրուած ժողովրդական զանգուածները։

Մեր հարուստ ժառանգութեան արժէքը այն է որ ան մինչեւ այսօր ալ կը պահէ գեղարուեստական ներգործութեան ուժը։ Այսօր հնչող դարաւոր մշակոյթը ոչ միայն հնութեան յուշարձան է, այլեւ գեղեցկագիտական հաճոյքի կենդանի աղբիւր։

Կեանքի միւս բնագաւառներու հետ առաջ կը շարժի երաժշտական արուեստի բնագաւառը։ Կը սկսի կազմուիլ ազգային երաժշտութիւնը որ յագեցած է եւրոպական երաժշտութեան գունադեղ հարստութեամբ։

Այս երաժշտութեան սկիզբը պէտք է ընդունիլ 19րդ դարու երկրորդ կէսը։ Տիգրան Չուհաճեանի ստեղծագործութիւնն է առոր սկիզբը։ Յետագային հանդէս եկած շարք մը շնորհալի եւ բոցավառ հայրենասէրներ ամրապնդեցին եւ զարգացուցին նոր երաժշտութեան հիմերը։ Ամէնէն ականաւորներէն են Կարա Մուրզան, Եկմալեանը, Կոմիտասը, Նիկողայոս Տիգրանեանը։ Ասոնցմէ ամէնէն աւելի ժողովրդականութիւն կը վայելէ Կոմիտասը, հայ երաժշտութեան չգերազանցուած դասականը։ Հին եւ նոր սերունդներու երգահաններու ամբողջ հոյլ մը երաժշտութեան մէջ դրաւ ազգային մշակոյթի ամուր հիմքը, որ սնունդ տըւաւ Ա. Սպենդիարովի, Ռ. Մելիքեանի, Ս. Բարխուդարեանի, Ա. Տէր Ղեւոնդեանի, Ազատ Մանուկեանի եւ ուրիշներու ստեղծագործութեան։ Սկսաւ գոյանալ ազգային երաժշտութեան ամուր աւանդութիւնը։

Հայ ազգային երաժշտութիւնը բացառիկ ծաղկումի հասաւ վերջին 20—25 տարիները։ Որովհետեւ այս տարիներուն ստեղծուեցաւ ազգային պետականութիւն եւ ժողովուրդը դարձաւ իր կեանքին տնօրինողը։ Երաժշտական մշակոյթի զարգացման գործին մէջ վճռական դեր կը կատարեն պետական տնօրինութիւնները, երաժշտական կրթութեան և դաստիարակութեան տարածումն ու քարոզութիւնը մայրաքաղաքին և միւս քաղաքներուն մէջ։

Ամէնէն կարեւոր է Պետական Երաժշտանոցի հիմնադրութիւնը, որ ոչ միայն արհեստով երաժշտական վարիչներ ստեղծեց այլ եւ դարձաւ ժողովրդական լայն զանգուածներու երաժշտական դաստիարակութեան հնոց։ Յետագային Երաժշտանոցէն դուրս եկան հմուտ ջութակահարներ, երգիչներ, դաշնակահարներ եւ այլն։

1925ին այդ նոյն Երաժշտանոցին մէջ, առաջին անգամ Հայաստանի պատմութեան մէջ, կազմուեցաւ հայկական համանուագի խումբը (symphonique)։ Երեւան եկաւ ղեկավարներու սերունդ մը։ Անհրաժեշտ զարգացում ստացած այդ նուագախումբը նոյն Երաժշտանոցի մեծ թիւով երգիչներուն հետ, հայկական օփերայի արուեստի հիմքը հանդիսացաւ։

Նուագախումբի հետ սկսան եռանդագին կերպով կազմուիլ շատ մը նուագողներու խմբակներ, եւ Կոմիտասի անունով կազմուած քառեակը փայլուն փառքի հասաւ ամբողջ Միութեան մէջ՝ արժանանալ Ստալինեան մրցանակի պսակաւորի բարձր կոչման։

Մայրաքաղաքին թէ միւս քաղաքներուն մէջ հրաւիրուեցան մանկավարժներ եւ արուեստագէտներ։ Եւ շինուեցաւ Օփերայի շէնքը որ լաւագոյններէն է ամբողջ Միութեան մէջ։ Սկիզբէն իսկ երաժշտական արուեստի բախտը կը տնօրինէ պետութիւնը եւ այս պայմաններու մէջ ձեռք կը բերէ իր իսկական ընդհանուր ազգային նշանակութիւնը։ Ազգային երաժշտութիւնն իր զարգացման ընթացքին, օգնութիւն եւ ղեկավարութիւն գտաւ Միութենական կառավարութեան եւ հասարակութեան կողմէ։ 1939ի Մոսկուայի տասնօրեակին ներկայացումները արձագանգ գտան ամբողջ Միութեան մէջ։

Երաժշտական մշակոյթի յետագայ զարգացման մեծ խթան հանդիսացաւ 1935ին Հայաստանի Սովետական Երգահաններու (compositeur) Միութեան կազմակերպումը. ստեղծագործական կեդրոն մը որ ունի աչքի զարնող երաժշտագէտ տեսաբաններ։ Կարեւոր սկզբունքներէն մէկն է ժողովրդական եւ արհեստագիտական սկզբունքը։

Սովետական արուեստի գեղեցկագիտութիւնը գտած է իր հիմքը ժողովրդականութեան մէջ, որու էութիւնը վաւերականութիւնն է։ Իսկ ժողովրդականութիւնը եւ վաւերականութիւնը կ'ապահովեն արուեստի բարձր գաղափարականութիւնը։ Յատկապէս այս գիծերը միանալով արհեստագիտական վարպետութեան ու յուզական արտայայտչականութեան, ապահովեցին մեր արուեստին մեծ պատմական նշանակութիւնը։

Ազգային արուեստը այնքան աւելի վստահ կերպով ընդառաջ կ'երթայ համաշխարհային ունկնդրին որքան աւելի ճաշակ եւ նրբազգացութիւն հանդէս կը բերէ ժողովրդական երգի եւ պարի, անոր համաչափութեան, լադերու (modus) եւ ձայնելեւէջի, եւ չչական երաժշտութեան, գործիքային լեզուի նկատմամբ, որոնք կարծես թէ կուգան մեր հնագոյն հեթանոսական խորքերէն, — ինչպէս նաեւ շարականներու գեղեցիկ արուեստի նկատմամբ։

Հայ երաժշտական արուեստը ձեռք բերած է իսկական արհեստագիտական գծեր։ Այստեղ մեծ դեր կատարեցին Մոսկուայի, Լենինկրատի, ինչպէս նաեւ Երեւանի երաժշտանոցները։ Արդէն պատերազմէն առաջ նկատուած էր յամառ ձգտում դէպի Օփերան, մաղթանքի երգեր, քառեակ, համանուագ, եւն։

Ասոր քով ուժեղ թափով կը ծաւալի գիտական հետաքրքրութիւնը երաժշտական ժառանգութեան ուսումնասիրութեան նկատմամբ։ Հոս պէտք է նշել Ռ. Մելիքեանի անուան գիտահետազօտական գրասենեակը որ հիմա դարձած է գիտահետազօտական կաճառի բաժանմունք, որու ղեկավարն է Քրիստափոր Քուշնարեանը։

Երկու գիծ կը յատկանշէ հայ երաժշտութեան հասունութիւնը. նախ՝ պատմական անցեալի մէջ խորանալը, երկրորդ՝ արդիականութեան մէջ խորանալը, անոր առաջատար ձգտումը զգալը եւ դէպի նոր մղելու ծարաւը։

Այս բանին շնորհիւ է որ ան կը դառնայ մատչելի եւ արժէքաւոր արուեստ լայն, միջազգային ունկնդիրներու համար։ Այս կերպով է որ ան հասաւ զարգացման այնպիսի բարձրութեան ինչպէս Արամ Խաչատուրեանի ստեղծագործութիւնն է։ Այդ նոյն ընթացքը արտացոլաց Յարօ Ստեփանեանի, վիպային, գործիքային եւ օփերային ստեղծագործութեան մէջ։

Նոյն ճամբու վրայ անժամանակ ընդհատուեցաւ Ա. Սպենդիարովի ստեղծագործութեան զարգացումը, բայց յաջողեցաւ մեզի թողուլ «Ալմաստ» օփերան։

Այն նոյն ժամանակաշրջանին երկրի մէջ հանդէս եկան ծանօթ ուրիշ երգահաններ, ինչպէս Գրիգոր Եղիազարեանը, Կարօ Զաքարեանը, Տիգրան Տէր Մարտիրոսեանը, Արտեմի Այվազեանը, Մարտին Մազմանեանը, Վարդգէս Տալեանը, Միքայէլ Միրզոյեանը եւ ուրիշներ։

Պատանի երգահաններէն յայտնի են Ալեքսանդրը Յարութիւնեանը, Արնօ Բաբաջանեանը եւ Եդսարդ երգահան Գայիանէ Չեբոտարեանը։

Լենինկրատի Երաժշտանոցը աւարտելէ վերջ Երեւան տեղափոխուած է տաղանդաւոր երիտասարդ երգահան Գայեանէ Չեբոտարեանը։

Հայրենական Մեծ Պատերազմի չորս տարիներուն աւելի խստացուցին եւ արագացուցին հայ երաժշտական արուեստի արագընթաց շարժումը։

Պահանջուեցաւ շատ բարձր մակարդակ, գաղափարական հասունութիւն եւ արհեստագիտական վարպետութիւն՝ արուեստի մէջ մարմնաւորելու համար հերոսական դարաշրջանի կեանքը։ Եւ այդ տարիներու խստաշունչ փորձը արդարացուց սպասելիքները։ Հայ երգահաններու ստեղծագործական մշակոյթը պատուով տուաւ այդ քննութիւնը։

ՊՐՈՖ. ԱՐՇԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀԱՒԱՏԱՄ

Ըսին որ դեռ կայ Աստուած մը վերեւ,
Ճշմարիտ, արդար, գործերը բարի,
Ու առանց անոր չի շարժիր տերեւ։
Ես հաւատացի քառասուն տարի։

Ու ամենուրեք ես զայն փնտռեցի,
Գիրքերը գրուած, մարդն անոր նման,
Բայց գտայ միայն պատառ մը փուղձի,
Որուն մէջ պառկած վայրենի գազան։

Տեսայ աւերակ պապերէս շինուած,
Դրախտ անունով իմ Երկիրն անուշ
Որ դարերուն հետ կը մնայ առկայծ։

Ի՞նչպէս հաւատամ, ըսէ՛ ուն, Աստուած,
Օտարութեան մէջ ձեռքերով քնքուշ,
Քոյրերս կը քաղեն վարդի տեղ միշտ փուշ։

Stalag XI, A, 1942 — Յ. ԱՉԱՏ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՆԱՐՕՏ», Հաւաքածոյ հայ ժողովրդական երգերու եւ պարերգերու Հին Արաբկիրէն եւ շրջաններէն։ Գրի առաւ եւ դաշնաւորեց՝ Աւետիս Գ. Մեսումենց։ Դաշնակի եւ երգի մասնագրութիւն. (վեց երգ)։ Գին՝ 75 Ֆրանք։ Արտասահման 1 տլ.

պատուիրակին, որ խորհրդային տեսակէտը կը պաշտպանէր, բայց Աւստրալիոյ պատուիրակին ճառը հաղորդած էր միայն 22 տողով, բրիտանական պատուիրակին ճառն ալ՝ 17 տողով։

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Նոյն օրուան երկրորդ նիստին մէջ նոր միջադէպ մը ծագեցաւ, երբ խորհրդային Բ. պատուիրակը, Վիշինսքի, խստօրէն քննադատեց դիւանը եւ առժամեայ քարտուղարութիւնը, հարցնելով թէ ո՞վ է պատրաստած օրակարգը։ Եւ գանգատեցաւ թէ օրակարգը միայն անգլերէն եւ ֆրանսերէն է, առանց ռուսերէն թարգմանութեան։ Պ. Պիտօ, որ կը նախագահէր, զարմանք յայտնեց այս դիտողութեան առթիւ, բացատրելով թէ օրակարգը պատրաստուած էր նոյն առտուն։ Այս առթիւ մերժեց Վիշինսքիի մեղադրանքները,«անճարպարանքի եւ անկանոնութեան» մասին։ Վիշինսքի նորէն խօսք ուզեց։ Բառերը իրարու կը յաջորդէին տեղատարափ արագութեամբ, միշտ կրկնելով. — « Ուրկէ՞ կուգայ այս օրակարգը. ո՞վ է պատրաստած։ Ինչո՞ւ կարգ մը խնդիրներ արձանագրուած, ուրիշներ զանց առնուած են » ըսաւ։ Պ. Պիտօ կարճ կապելու համար, ըսաւ թէ կանոնագիրը բան մը չի նախատեսեր օրակարգներու մասին. բայց ասոր համար աւելորդ է «չարաշուք» վիճաբանութեանց մէջ խրիլ։ Ուրիշ երկու ճառերէ վերջ, բրիտանական պատուիրակին առաջարկով ժողովը ձեռնարկեց օրակարգին քննութեան։

Առաջին խնդիրն էր քննել Եուկոսլաւիոյ առաջարկը, որուն համաձայն նախկին թշնամի պետութեանց սահմանամերձ պետութիւնները պիտի կրնան իրենց տեսակէտը յայտնել Զօրսերու Խորհուրդին։ Առաջարկը քուէարկուեցաւ առանց վիճաբանութեան։ Երկրորդ խնդիրն էր ժողովի հրաւիրել նախկին թշնամիները։ Որոշուեցաւ առաջին առթիւ հրաւիրել իտալական պատուիրակութիւնը, շաբաթ օր (երէկ)։ Երրորդ խնդիրն էր ժողովի հրաւիրել Ալպանիան, Եգիպտոսը, Մեքսիկան եւ Քուպան։ Յունաստանի պատուիրակը վճռապէս մերժեց Ալպանիոյ մասնակցութիւնը, առարկելով թէ այդ երկիրը ոչ միայն չէ կռուած Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, այլ ընդհակառակն պատերազմ յայտարարած է Յունաստանի դէմ։ « Այդ հրաւէրը նախատինք մը պիտի ըլլար Յունաստանի կրած տառապանքներուն դէմ»։ Պ. Պըրնզ ալ ընդդիմացաւ Ալպանիոյ մասնակցութեան ։Ուկրայնայի պատուիրակը ջերմապէս պաշտպանեց Ալպանիոյ մասնակցութիւնը, յայտնելով թէ այդ երկիրը Փաշական արշաւանքի առաջին զոհերէն մէկն եղաւ։ « Իբր 50.000 Ալպանացիներ Իտալիա աքսորուեցան։ Ալպանացի ժողովուրդը անդադար կռուեցաւ նախ անկանոն, յետոյ կանոնաւոր բանակով եւ անշարժութեան դատապարտեց 70 հազար իտալացի զինուորներ ։Ալպանիա գրաւուած էր Իտալիոյ կողմէ եւ Իտալիան էր որ պատերազմ յայտարարեց Յունաստանի դէմ » ըսաւ։

× Նախկին թշնամի պետութիւններէն հրաւիրուեցաւ երէկ Իտալիա։ Յաջորդաբար պիտի կանչուին Պուլկարիա, Ռումանիա, Հունգարիա եւ Ֆինլանտա։ Բոլոր պատուիրակութիւններէն պիտի ընդունուին որոշ թիւով անդամներ, և ոչ թէ ամէնը մէկ ։Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ մեծ տարբերութիւն կայ Վերսայլի ժողովին եւ այսօրուան Խորհրդաժողովին միջեւ, քանի որ նախկին թշնամիներուն պատեհութիւն կը տրուի իրենց տեսակէտները պարզելու։

× Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Պէվին, ապաքինած ըլլալով, Փարիզ եկած է եւ պիտի նախագահէ բրիտանական պատուիրակութեան։

ԴԷՊԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆ հրէական ներգաղթը արգիլելու համար, Մեծն Բրիտանիա տեսակ մը պատերազմական ծրագիր կազմած է, ցամաքի եւ ծովի վրայ ,թէ օդին մէջ։ Մարտանաւեր կը յածին Միջերկրականի վրայ, մասնաւորապէս յունական ջուրերուն մէջ, չոգենաւերը քննելու համար։ Կը կարծուի թէ հրեայ տարագիրները մեծ մասով նաեւ կը նստին Ռումանիոյ նաւահանգիստներէն։ Մէկ ամիս առաջ Անգլիա բողոքած էր ռումանական կառավարութեան։ Մոսկուայի անգլ. դեսպանն ալ բողոքագիր մը պիտի ներկայացնէ։ Գրաքննութիւն հաստատուեցաւ Պաղեստինի մէջ, որպէսզի թերթերը լուրեր չհրատարակեն Հրեաներու ապօրէն ներգաղթի մասին։ — Ճէմալ Հիւսէյնի, Պաղեստինի Արաբական Կոմիտէի նախագահը, ազդարարեց անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց թէ « քանի մը պարզ նամակներ կը բաւեն, բոլոր Արաբները ոտքի հանելու համար։ Պէյրութի անգլիական եւ ամերիկեան հիւպատոսարաններուն վրայ արձակուած ռումբերը արտայայտութիւնն են Արաբներու զայրոյթին »։ Ճէմալ Հիւսէյնի մերժեց Անգլիոյ հրաւէրը՝ մասնակցելու Լոնտոնի մէջ կատարուելիք բանակցութեանց։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Տէփռէօ խօսելով յառաջիկայ ընտրութեանց մասին, յայտարարեց թէ 600.000 ընտրողներ երկու անգամ արձանագրուած են, իսկ 20—30.000 հոգի ալ՝ երեք անգամ։ «Այս պայմաններուն մէջ, կարգ մը կեղծարարներ արժանի են օրինակելի պատիժի մը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴՐՕՇԸ -պարզուեցաւ, Թագաւորին ձեռքով, Գահիրէի գլխաւոր միջնաբերդին վրայ որ 700 տարուան հնութիւն ունի եւ զոր Անգլիացիները պարպեցին վերջերս։ Այդ առթիւ ճառ մը խօսելով, վարչապետ Սըտքի փաշա յայտարարեց թէ միջնաբերդը առաջին ամրոցն էր որ Անգլիացիներուն ձեռքն անցաւ 64 տարի առաջ եւ առաջինն է որ կը պարպուի, համաձայն բրիտանական կառավարութեան խոստումին։

ՕՐԱՏՈՒՐԻ ՔԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐԸ պիտի դատուին Պոստոյի մէջ։

ԾԽԱԽՈՏԻ վաճառումը ազատ ձգելու կամ գիները փոխելու մասին շրջած զրոյցները կը հերքուին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ անգլիական եւ խորհրդային շրջաններու մէջ հրատարակուած թերթերը ազատօրէն փոխանակելու առաջարկ մը եղած էր Ամերիկացիներու կողմէ, բայց Ռուսերը մերժեցին։

UNRRAի համագումարին մէջ, ամերիկեան ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ « ռուս գործակալներ եւ քրէական տարրեր լրտեսութիւն եւ մաքսանենգութիւն կը կատարեն, օգտուելով կազմակերպութեան բարեգործական հանգամանքէն »։ Տակաւին 830.000 տարագիրներ կան Գերմանիոյ արեւմտեան շրջաններուն և Աւստրիոյ մէջ եւ հսկողութիւնը չափազանց դժուար է։ Ամբաստանողները կ'ըսեն թէ խորհրդային գաղտնի գործակալներ կը ջանան խռովութիւններ յարուցանել գերման ժողովուրդին եւ օտար տարագիրներու մէջ։ Վերջերս Վարշաւայէն հասած 24 Լեհերէ 16 սպաներ ձերբակալուեցան, իբրեւ մաքսանենգ եւ սեւ շուկացի։ Միւս կողմէ բազմաթիւ տարագիրներ UNRRAի համազգեստը հագնելով քաղաքական քարոզութիւններ կը կատարեն ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական իշխանութեանց դէմ։ Լա Կարտիա, որ վերջերս այցելած էր տարագիրներու 280 կայաններէն տասը, իր կարգին քննադատեց ամերիկեան իշխանութիւնները։

ՊՈՒՏՈՅԻ շրջանին մէջ մարախները և մժեղները մեծ աւերներ կը գործեն։ Մասնաւոր օդանաւեր 7—10 մեթր բարձրութենէ թռչելով միջատասպան փոշիներ պիտի ցանեն այգիներու եւ ծառերու վրայ։ Միեւնոյն ատեն պիտի փորձեն չորցնել ճահիճները։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ Յանձնաժողովը 6ի դէմ միաձայնութեամբ քուէարկեց նոր նախագիծը, որ կը սկսի իրաւունքներու յայտարարութեամբ, ինչպէս նախորդը։ Յոյս կայ որ Ազգ.Ժողովը անյապաղ քուէարկէ ամբողջ ծրագիրը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կուսակցական պաշտօնաթերթը, Փրավտա, նկատելով որ բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան համայնավար կուսակցութեան մէջ մտնելու համար, կը հրաւիրէ կուսակցական ղեկավարութիւնը՝ ընդունիլ միայն յառաջդիմական տարրերը եւ արթնութեամբ հսկել որպէսզի կասկածելի տարրեր չսպրդին։

27 ՏԱՐԵԿԱՆԷՆ ՎԱՐ նացիները ներում պիտի ստանան Գերմանիոյ բրիտանական շրջանին մէջ, բացի անոնցմէ որ ամբաստանուած են ոճիրներով կամ վտանգաւոր կը համարուին։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄԱԼՈՒԾՄԱՆ համաճարակ ծագած է Տիժոնի շրջանին մէջ։ Օդափոխութեան կայանները արգիլուեցան Պոնի Թաղամասին մէջ։

ՖՐԱՆՔՕ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որոշած է Հոկտեմբեր 27ի կիրակի օրը կէսօրէ վերջ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ կազմակերպել հայ բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ պարի նուիրուած մեծ հանդէս մը, ուր խօսք պիտի առնեն քանի մը Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ և որոնք իրենց աջակցութիւնը պիտի բերեն յայտնի արուեստագէտներ։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը 500 ֆրանք կը նուիրէ օդափոխութեան կայանի ֆոնտին, Բժ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆԻ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 Օգոստոս.—Ընտրողական Յանձնախումբս, իր վերջին նիստին մէջ նկատի ունենալով, որ ընտրական գործողութիւնները կը զուգադիպին արձակուրդի շրջանին որոշեց.— Ա. Ընտրութիւններու արձանագրութեան թուականը երկարաձգել մինչեւ 22 Սեպտեմ.ի կիրակի իրիկուան ժամը 7։ Բ. Իսկ քուէարկութիւնը կատարել 29 Սեպտմ.ի կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 7։

Շրջաններու ընտրութեան թուականը պիտի յայտարարուի մասնաւոր շրջաբերականով մը Սեպտեմբերի սկիզբները։ — Դիւան։

ԱԼՖՕՐՎԻԼ. — Հ.Յ.Դ. Ս. Մինասեան Են-Թակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի, ժամը 3ին, ընկ. Ջերչեանի բնակարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բոլոր Կիլիկեցիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի, 12 Օգոստոս իրիկուան ժամը 8.30ին, Café Noaillesի սրահը։ Ներկայ կ'ըլլան Փարիզի Կիլիկեան Միութեան լիազօր ընկերները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Արեւելքի տղաքը (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.։ Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille։

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ։ Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Ծերիկեան գրատուն։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 13 Août 1946 Երեքշաբթի 13 Օգոստոս

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9774 - Նոր շրջան թիւ 413 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Իրե՞նք պիտի համրեն, թէ մենք...

Ամերիկեան կարեւոր շաբաթաթերթ մը, Time, որ Փարիզ կը հասնի օրը օրին, Օգոստոս 12ի թիւին մէջ հրատարակած է նկար մը, «Խ. Հայաստանի պետական երգչախումբը», հետեւեալ արձանագրութեամբ. — «Թրքական օձի բոյնին վերջ, կարմիր յարութիւնը»:

Պատկերին կցուած է քրոնիկ մը, որ կը սկսի այսպէս.

— «Ուժի քաղաքականութեան հովերը երբեմն օգտակար կ'ըլլան ոմանց: Անցեալ շաբթու բարեբարեալն եղաւ Քրիստոնէութեան ամենահին դուստրը, Հայաստան, երկար ատեն հալածական խալամակալ աշխարհին մէջ: Բարերարը՝ անաստուած Ռուսիան»:

(Սխեմակին տակ՝ պատմական տեղեկութիւններ՝ Հայերու քրիստոնէացման մասին):

Յետոյ կը պատմէ թէ երեք ամիսէ ի վեր ռուսական երկու սրընթաց նաւեր «տասնեակ հազար Հայերով լեցուած», կկոցի պէս կը բանին Միջերկրականի նաւահանգիստներէն դէպի Ռուսիա, Տարանէլի ճամբով: «Այդ նաւերէն մէկն է իտալական նախկին «Սաթուրնիա»ն (այժմ՝ Ռոսիա),— ամենամեծ նաւը որ երբեք անցած ըլլայ Վոսփորէն»:

— «Ամբողջ Միջին Արեւելքի մէջ ռուսական հիւպատոսարանները բացած էին իրենց դուռները հայ տարագիրներուն առջեւ, բնակարաններ խոստացած էին անոնց Հայկական Ս. Ս. Հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մօտ: Բանուորներ, աղքատ ուսանողներ, մտաւորականներ անմիջապէս պատասխանեցին հրաւէրին: 1945ի վերջը 20.000 հոգի դիմած էին Իրանի մէջ, 35.000 Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, ուրիշ հազարաւորներ Յունաստանի, Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի մէջ»:

Թերթին աշխատակիցը պատմելով Հայաստանի ողբերգութիւնը դարերու ընթացքին, իբրեւ ոտքի կոխան Յոյներու, Արաբներու, Սարակինոսներու, Մոնկոլներու, Պարսիկներու, Թաթարներու եւ Թուրքերու արշաւանքներուն, կը յիշէ թէ Ա. Մեծ Պատերազմէն վերջ Հայերը «յոգնատանջ այլ յուսալից աչքեր ուղղեցին արեւմտեան պետութեանց», խնդրելով աջակցիլ հայկական ազատ, դեմոկրատ պետութիւն մը կազմելու համար: «Բայց իրենց երազը ցնդեցաւ Վերսայլի մէջ, իսկ Թուրքերը «հայկական խնդիրը կարգադրեցին» սպաննելով աւելի քան մէկ միլիոն հոգի»:

Յետոյ, ինչ որ Արեւմուտքը չկրցաւ ընել, Ռուսիան գլուխ հանեց:

— «Խ. Հայաստանի մէջ ժողովուրդը աճած է աւելի արագօրէն քան ուրիշ որեւէ Խ. հանրապետութեան մէջ: Ճարտարագործական յառաջդիմութիւնը այնքան արագ եղաւ որ Հայաստանը սկսաւ կոչուիլ Մոսկուայի «սիրական որդին»: Այսօր ռուսական բանակին մէջ կան 300.000 հայ զինուորներ, 50 հայ զօրավարներ: Եւ Մոսկուա հրապարակաւ օրինեց հայ հայրենասէրներու պահանջը Կարսի եւ Արտահանի գաւառներու մասին Արեւելեան Թուրքիոյ մէջ»:

Այս պահանջին առթիւ Time հեռագիր մը ստացած է իր թղթակցէն, որ կը պատմէ թէ ռուսեւթուրք սահմանագլուխին վրայ, Արաքսի երկայնքը, «ռուս զինուորները իրենց կռնակը կը դարձնեն երբ թուրք զինուորներ կ'անցնին, եւ թուրք զինուորներն ալ նոյնը կ'ընեն երբ Ռուսերը կ'անցնին: Ամէնէն մոլեռանդ Թուրքերէն ոմանք կ'ոռնան Ռուսերուն դէմ: Բայց Ռուսերը անտարբեր, լուռ ու մունջ կը շարունակեն իրենց ճամբան»:

Այս բոլորին եզրակացութի՞ւնը: Ուրիշ խօսքով, որո՞ւ կը պատկանին այդ հողերը:

Թղթակիցը կը յիշէ մանրավէպ մը, Նախորդ Մեծ Պատերազմէն:

Անգլիական քննիչ յանձնախումբ մը կը հարցաքննէր Էրզրումի «անուս այլ խորամանկ» քաղաքագէտը: Մարդը ձանձրանալով ազգագրական եւ վիճակագրական վերլուծումներէն, յանկարծ կարճ կը կապէ վիճաբանութիւնը եւ պատուիրակները կ'առաջնորդէ հայկական գերեզմանատունը: Յետոյ կը տանի թրքական գերեզմանատուն մը, աւելի մեծ: Եւ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ.

— «Այս տեսակ թուանշանները չեն ստեր»:

Օ՜հ, եթէ կարգը գար գերեզմաններուն բաղդատելու, եւ մանաւանդ մեռելները համրելու...

Ամբողջ Անատոլուն հայկական գերեզման մը չէ՞:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲԱՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ»

Փորձանք մը եւս,— Նարդունի – Պարսամեան գրական բանավէճը:

— Ի՞նչ փորձանք, պիտի ըսէք: Երանի՜ թէ բոլոր վէճերը ասոր պէս ըլլային: Անոր մէջ ոչ «դաւաճան» բառը կայ, ոչ «Ներգաղթի թշնամին», ոչ իսկ «փաշական»ը:

Ճիշտ է, ազնուական է գրական վէճը, շինիչ, ոգեւորող եւ շարժում ստեղծող:

Ի՜նչ գրական ? կռիւներ ենք լսած որ Սամաթիացի ջրհանկիրը պիտի կամրցնէին: Անոնց կը պակսէր ոչ միայն տարրական բարեկրթութիւնը, այլ եւ հմտութիւնը, քննադատի կարողութիւնը եւ գրագէտի շնորհը:

Կը՝ ճանչնամ ինծի չափ երկու վիճողները. մէկը՝ Հնդկաստանի ընտիր աքլոր մըն է (*հնտխորոզը*), որ գլխուն փետուրները ցցած, չի վախնար հարուած տալէ ու հարուած ստանալէ: Եթէ մէկ տեղը արիւնի, կը լզէ, կը մաքրէ սկեպտիկ ժպիտը դէմքին, եւ վստահ է որ դիմացինին ստանալիքը նոյնքան արիւնալի պիտի ըլլայ:

Պիտի հարցնէք թէ ո՞ւրկէ կ'առնէ այդ ուժը, այդ ինքնավստահութիւնը: Գացէք խոստովանցուցէք իր գիրքերը, հազարաւոր հատորներ, որոնք պիտի պատմեն ձեզի թէ ի՜նչ կը քաշեն խեղճերը իր ձեռքէն, նոյնիսկ այս տաքերուն:

Միւսը, բարեկիրթ ու խելօքիկ, հազար կը չափէ ու կը ձեւէ ըսելիքը: Կը վախնայ մրջիւնի վրայ կոխելու. բայց զգո՜յշ, չբարկացնէք զինք, անոր ալ զէնքերը սուր են:

— Սիրելի Նարդունի, մեր մեղքը ի՞նչ է. այս տաքուն ի՞նչպէս կարդալ Ֆաուստի կամ Կէօթէի փիլիսոփայութեան տասնեակ փոփոխակները, թարգմանութեանց զանազան եւ զարմանազան պտմութիւնները, կամ «հոգեբանութեան» ստուգաբանութիւնը:

Ո՞ւր է Վահէին օրհնեալ կարմիր մատիտը...

Պատասխա՞նը: Դուք ալ իմացէք եւ ծանր նստէք ձեր տեղը.

— Հերի՜ք է ծուլանաք. բան սորվեցէք...

ՄՕՍԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Ս. Հայաստան» Յուլիս 12ի թիւի խմբագրականին մէջ շեշտելով թէ «Հայրենիք վերադարձող Հայերը շրջապատուած են Ստալինեան հոգատարութեամբ», կը յիշէ նոր բնակարաններու շինութիւնը: Միայն 1946 թուականին պիտի կառուցուի մօտ 135.000 քառ. մեթր բնակելի տարածութիւն: Պիտի կառուցուին երեք աւաններ, իւրաքանչիւրը 200 տնտեսութեան համար:

Մինչեւ այս տարուան վերջը հայրենիք կը վերադառնան քանի մը տասնեակ հազար Հայեր:

Անհատական բնակարաններու շինութեան համար բացուած է 40 միլիոն ռուբլիի վարկ, երկու դրամատուներու միջոցաւ: Ո՛վ որ կ'ուզէ անհատական բնակարան կառուցանել, կրնայ քաղաքի մէջ ստանալ 30.000, գիւղական վայրերու մէջ՝ 25.000 ռուբլի, 15 տարի պայմանաժամով:

Բնակարաններու յատուկ հողերէն 4000 քառ. մեթր հող պիտի յատկացուի նոր շինութեանց:

× Երեւանէն հայրենակից մը կը գրէ իր ազգականին, Յուլիս 13 թուականով.—

«Ապրուստը սկսում է աժաննալ. մթերքները առատանում են: Արդիւնաբերական ապրանքները նոյնպէս: Մի քանի օր առաջ Ունիվերմագում (Ունիվերսալ Մագազին) ապրանքների գները 50% աժանցան: Վստահ եմ որ եթէ գալու լինէք չէք փոշմանի (զղջալ). ամէնքդ ալ կ'աշխատէք եւ հայկական միջավայրում կ'ապրէք:»

ՄԵՏՐՈՊՈԼԻՏ ՆԻԼՈՍԻ, Եւրոպայի օրթոտոքս եկեղեցիներուն հովուապետը, մեռաւ Փարիզի մէջ, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Ենթակայ էր Պոլսոյ օրթոտոքս պատրիարքին, իր իրաւասութեան տակ ունենալով 14 երկիրներու հաւատացեալները: 1945 Սեպտեմբերին էր որ հաշտուեցաւ Մոսկուայի պատրիարքին հետ: Ծնած էր 1868ին:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼ
ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին շաբաթ օրուան նիստին մէջ, Իտալիոյ վարչապետը, Տը Կասպերի 35 վայրկեան խօսեցաւ (իտալերէն), յանուն իտալական պատուիրակութեան եւ բողոքեց դաշնագրին պատժական հանգամանքին դէմ: Դիտել տուաւ թէ դաշնագրին 78 յօդուածներուն մէջ որ եւ է յիշատակութիւն չկայ Իտալիոյ պատերազմական ճիգի մասին, իբրեւ ռազմընկեր: Շեշտեց թէ մանաւորապէս վհատած է դաշնագրին ոգիէն եւ սկսաւ զատ զատ քննադատել մանաւոր տրամադրութիւնները, ամէնէն աւելի ծանրանալով Թրիէսթէի հարցին վրայ: Այս առթիւ աղաղակեց — «Մի՛ աճապարէք, պարոններ, անդարմանելի սխալ մը գործելու»:

Իր ճառին սկիզբէն շեշտեց թէ կը խօսի իբրեւ Թարգմանը նոր եւ ազնուական ժողովրդապետութեան մը քան պարտուած ֆաշական պետութեան մը: Պարզեց Իտալիոյ ստորերկրեայ պայքարը ֆաշական վարիչներուն դէմ: Բացատրեց թէ իր երկրին դիմադրական պայքարն ալ դեր կատարեց Մուսոլինիի անկումին մէջ: Գալով բուն քաղաքական հարցերուն, յայտարարեց.—

1. Կարելի չէ խաղաղութիւն հաստատել Եւրոպայի մէջ, առանց կարգադրելու գերմանական խնդիրը:

2. Իտալիոյ պաշտպանողական միջոցները այնքան կրճատուած են որ չեն բաւեր իր ապահովութեան:

3. Իտալիա կ'ընդունի գաղթավայրերու հարցին յետաձգումը մէկ տարուան համար, բայց անհրաժեշտ կը գտնէ որ իտալացի պաշտօնեաները արտօնուին մասնակցելու անոնց վարչութեան:

4. Դաշնագրին տնտեսական յօդուածները այնքան ծանր են որ դրամական քաոս եւ սնանկութիւն պիտի պատճառեն, կործանելով Իտալիոյ տնտեսական անկախութիւնը:

5. Թրիէսթէի եւ շրջանին մասին եղած կարգադրութիւնը երբեք չի նպաստեր խաղաղութիւն հաստատելու երկու դրացիներուն միջեւ: Բացի Թրիէսթէի համար ծրագրուած ազատ շրջանէն, 168.000 Իտալացիներ Եուկոսլաւիոյ կը ձգուին, եւ 10.000 Սլաւներ՝ Իտալիայէն: Թրիէսթէն ալ հաշուելով՝ 640.000 Իտալացիներ կ'անջատուին իրենց հայրենիքէն:

Պատուիրակը դիտողութիւններ ըրաւ նաեւ ֆրանքօ-իտալական սահմանին վրայ կատարուած սրբագրութեանց մասին: Ճառը վերջացաւ ընդհանուր լռութեան մէջ: Բեմէն վար իջած ատեն Պ. Պըրնզ ձեռքը սեղմեց:

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իւրաքանչիւր պետութիւն առանձին ծրագիր մը մշակած է Թրիէսթէի մասին, առանց նկատի առնելու Զօրսերու Խորհուրդին կարգադրութիւնը կամ զայն փոփոխելու համար: Այսպէս, Եուկոսլաւիոյ ծրագիրը կը տրամադրէ փաստօրէն կցել Թրիէսթէի շրջանը, մաքսային եւ դրամական միութեամբ եւ դիւանագիտական ներկայացուցչութեամբ: Կառավարիչն ալ եուկոսլաւ պիտի ըլլայ եղեր: Միւս կողմէ, անգլիական ծրագիրը կը թելադրէ միջազգային վարչութիւն, Միացեալ Ազգերու հսկողութեան տակ: Ռուսերն ալ իրենց մասնաւոր ծրագիրն ունին, որուն համաձայն վիճելի շրջանը ուղղակի Եուկոսլաւիոյ պիտի յանձնուի: Մէկ խօսքով, նոր եւ բուռն պայքար մը կը սպասուի:

Այսօր պիտի լսուի Հունգարիոյ պատուիրակութիւնը:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Շաբաթ առտուան նիստին մէջ, Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչները պահանջեցին Ալպանիան ալ ընդունիլ Խորհրդաժողովին մէջ, թուելով անոր զոհողութիւնները: Իրենց տեսութեամբ, պետութիւնները կարելի է երեք դասակարգի բաժնել այս պատերազմին մէջ,— դաշնակիցներ, չէզոքներ եւ թշնամիներ: Ալպանիան թշնամիներու կարգը չի կրնար դասուիլ. չէզոք ալ չի կրնար համարուիլ, քանի որ Առանցքին պետութեանց յարձակման ենթարկուեցաւ: Եուկոսլաւիոյ պատուիրակն ալ թեր խօսեցաւ, նախ պաշտպանելով Ալպանիոյ պատիւը Պ. Ցալտարիսի յարձակումներուն դէմ: Այս առթիւ գանգատեցաւ որ Մ. Նահանգներու առաջին ներկայացուցիչը կ'առաջարկէ Կանոնագրի Յանձնաժողովին յղել խնդիրը, եւ պահանջեց անմիջապէս քուէարկել Ալպանիոյ մասնակցութիւնը:

Յետոյ խօսեցաւ խորհրդային Բ. պատուիրակը, Վիշինսկի, փառաբանելով Ալպանիոյ հայրենասէրներուն դերը պատերազմին մէջ: Ամերիկեան պատուիրակը խօսք առնելով, առաջարկեց նախ լսել Քուպայի, Մեքսիկայի և Եգիպտոսի պատուիրակները, որոնք նոյնպէս մասնակցիլ կ'ուզեն: — Կէսօրէն վերջը, Պ. Վիշինսկի նորէն խօսք ուզեց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Սուրիայէն)

Սիրելի Յառաջ, կը գրեմ այս տողերը քեզի, երբ այլեւս գաղտնիք չեն կսկծալի մանրամասնութիւնները սուրիահայութեան համար: Մեր փորձառութենէն թերեւս կարենաք օգտուիլ:

Շատ մորմոք ունեցանք մինչեւ այսօր, երբ, պայմաններու բերումով, հարկադրուեցանք լուռ ու զուսպ մնալ՝ հանդէպ բոլոր այն տնավարի կարգադրութեանց որ կատարուեցան Տեղական Կոմիտէներու եւ պատուիրակ լիազօրներու գործակցութեամբ, Ներգաղթի առթիւ: Ամէն անգամ որ հեռատեսութեան թէ յստակ աշխատանքի հրաւէր ուղղուեցաւ, պատասխանը եղաւ թոյն: Մի՛շտ ըմբռնեցինք վայրկեանին լրջութիւնը, ու ակամայ լռեցինք, քար դրած մեր սիրտին:

Եւ ահաւասիկ այսօր, Սուրիոյ մէջ մեր կեանքը տխուր հեռանկարներ կը ներկայացնէ: Յառաջիկայ աշնան, Ազգ. իշխանութիւնները դէմ յանդիման պիտի գտնուին անխուսափելի տագտուկներու — անգործութիւն, թշուառութիւն, անօթութիւն, եւ թերեւս աւելի դժնդակ պայմաններ:

Իրենք, Ներգաղթի Կազմակերպիչ մարմինները, անդրադարձած են այլեւս ողբերգութեան, բայց ուշ է արդէն: Զարիքը գործուած է, ու մետասաներորդ ժամու «համբերութեան» եւ «հեռատեսութեան» հրաւէրները, ուղղուած արդէն իսկ տարկուն դարձած հայ բազմութեանց, ո՛եւէ դարման չեն՝ առաջքն առնելու ստեղծուած անտէր-անտիրական վիճակին:

Երրորդ կարաւանը (2200 հոգի) մեկնած է արդէն, ու հասած Երեւան: Երեք կարաւաններով մօտաւորապէս 5800 հոգի «խաղաղ նաւահանգիստ» խարսխած են: Բայց, ի՞նչ կացութիւն ստեղծուած է այսօր մնացողներուն համար:

Ներգաղթը չսկսած, պաշտօնական զեկոյցներ թէ անպաշտօն բերաններ, շարունակ յեղյեղեցին. « մէկ ամիս առաջ մեկնողներուն պիտի հաղորդուի իրենց մեկնումի թուականը »: Հարցուցէք, թէ ո՞ր կարաւանին համար յարգուեցաւ այս խոստումը: Ա. կարաւանը, շաբաթ մը միայն ունեցաւ՝ իր բանը գործը կարգադրելու եւ հակերը կապելու համար, Բ. կարաւանը՝ երեք օր միայն: Իսկ Գ. կարաւանը՝ հազիւ 24 ժամ: Այն առարկութեամբ թէ «անակնկալ շոգենաւ մը եկած է, ու պէտք է օգտուիլ առիթէն, նկատելով որ 36 ժամէն աւելի պիտի չսպասէ նաւը»: Մխիթարուեցանք, ու խորհեցանք թէ «հարկը կրնայ լուծել օրէնքը»: Բայց երկու հազարէ աւելի այդ հայրենակիցները, որոնք գիշերանց հաւաքուեցան, մէկիկ մէկիկ, իրենց տուներէն, եօթը օր մնացին «քարանթինա», կատարեալ անտիրութեան մէջ: Տեսնելո՛ւ էիք իրարանցումը,— կռիւ, ծեծ, ծեծկուուք:

Կ'երեւակայէ՞ք թէ ի՛նչ պատկեր պարզուեցաւ յաջորդ օրը, երբ Ներգաղթի համար արձանագրուած տասնեակ հազարաւոր բազմութիւններ, այն մտավախութեամբ թէ իրենք եւս կրնան յանկարծ մեկնումի հրահանգ ստանալ, սկսան ծախել տուն-տեղ, կարասի, ապրանք եւ խանութ: Հալէպի Նոր-Գիւղը, ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱԲՆԱԿ, (մօտ 40 հազար հոգի), ոտքի էր: Կատարեալ «պազար», ուր գնորդները միմիայն տեղացի Արաբներ էին: Հեռուէն կ'անցնէինք բարեկամի մը հետ, յանկարծ ուշադրութիւնս գրաւեց տեղացիներու յատուկ հանդերձանքով Ֆելլահներու մրջնամման բազմութիւնը՝ Զաւարեան վարժարանի մերձ փողոցներուն եւ առհասարակ բոլոր թաղամասերուն մէջ: Նախ խորհեցանք թէ կռիւ է պատահած, բայց երբ մօտեցանք, տեղեկացանք մանրամասնութեանց, ա՛յ սիրտ չէր դիմանար:

«Նոր Գիւղ»ի մէջ, մէկ հոգի չկար մինչեւ այս օր՝ տեղացի: Հայ գիւղ մը,— եղունգներով, տասնեակ տարիներու քրտինքով կանգնած ոտքի: Հարիւրաւոր ոսկիներու, հնչուն ոսկիի գնով: Տարիներու խնայողութեամբ: Եւ ահա, մէկ օրէն միւսը ստեղծուած անպատասխանատու արշաւ մը, ամբողջութեամբ Հայ Գիւղը կը վերածէր կատարեալ շուկայի: 150—200 հնչուն ոսկի արժողութեամբ տուներ 80—100 ոսկիի ծախուեցան: 50—75 հնչ. ոսկի արժող տնակներ՝ 25—30 ոսկիի: 50 սուր. թղթոսկի արժող մահճակալ մը՝ 8—10 թղթոսկի: Մնացեալը կրնաք երեւակայել: Ու այսօր «զտարիւն» գիւղը կորսնցուցած է իր քունը: 20—25 տարիէ ի վեր, Ազգ. իշխանութիւններու արթուն հսկողութեամբ թէ մատակարարութեամբ, «գլխուցաւ» իսկ չունեցանք Նոր Գիւղի մէջ: Այսօր, բարքերու, սովորութիւններու եւ արիւնի խառնարան: Ո՞վ պիտի տայ մեզի այդ ապահովութիւնը, երբ նկատի ունենանք, մանաւանդ, որ հոն խմբուած դասակարգը՝ արհեստաւոր եւ աշխատաւոր դասակարգն է:

Երեք ամիսէ ի վեր, ոեւէ մտահոգութիւն չունեցան մարդիկ, կանոնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծելու, եւ կանխելու համար չարիքը: Ազգ. իշխանութիւնները տրամադիր էին կարգադրութիւն մը ընելու՝ մեկնողներու ինչքերը գնելու համար Ազգ. Իշխանութեան անունով, պայմանաւ որ Ներգաղթի Կոմիտէն եւ լիազօր ներկայացուցիչները ճշդէին, թէ քանի՞ կարաւան, քանի՞ ընտանիք (հոգի) եւ ո՞ր թուականներուն պիտի մեկնին: Տեղական կոմիտէները, պատասխան իսկ չեն տուած ենթականերուն: Ու այսօր, երբ տակաւ կ'անդրադառնան չարիքին, մետասաներորդ ժամուն «հանդարտութեան եւ «սպասումի» հրաւէր կը կարդան:

✕

Յուլիս 17ին, Սուրիոյ ելմտական նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց խորհրդային դեսպան Դանիէլ Սոլոդը: Ոեւէ պաշտօնական զեկոյց չհրատարակուեցաւ խօսակցութիւններուն շուրջ, բայց ստոյգ է՝ թէ խնդրոյ առարկայ դարձած են Հայերու Ներգաղթի խնդիրը եւ յարակից մանրամասնութիւններ: Լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, կառավարութիւնը հակառակ է մեկնումին բոլոր անոնց, որոնք առկախ խնդիրներ ունին Սուրիոյ մէջ, իբրեւ հայրենակից, թէ իբրեւ Հայ: Յատկանշական է, որ յաջորդ օրն իսկ, 18 Յուլիս, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Ներգաղթի Կոմիտէներուն կողմէ խմբագրուեցաւ բաւական պերճախօս պաշտօնական զեկոյց մը, ու տրուեցաւ մամուլին:

Տակաւին մինչեւ երէկ, փողոցներու մէջ թէ սրճարաններու անկիւնը մեր միտը ուտող չուկայիկներու չքախումբը յանկարծ « հեռատես » ու « չափաւոր » դարձաւ, հրահանգելու համար թէ պէտք չէ աճապարել, եւ «խաղաղօրէն շարունակել աշխատանքները»: Մետասաներորդ ժամու իմաստունները կ'անգիտանան կ'երեւի, թէ չարիքը գործուած է արդէն, եւ Սուրիոյ թէ Հալէպի մէջ, մօտաւորապէս 10.000 հոգի անտուն և անգործ են այսօր, եւ «քսակէ կ'ուտեն»: Վաղը, աշնան ու ձմրան օրերուն, ո՞վ պիտի հոգայ այս բազմութիւններու տունն ու գործը: Ո՞վ պիտի խաղաղեցնէ դառնութիւնները: Ամբողջ գաղութը ոտքի հանել՝ թէ պիտի մեկնի ամէն մարդ, ու այսօր՝ սրնգել, թէ «ներգաղթողներու թիւը սահմանափակ է»:

Գ. կարաւանն ալ կը տանին, եւ մեկնողներու թիւը կը յանգի 8000ի: Թող մեկնի 12—15.000 հոգի: Ու ասիկա՝ յաջողութիւն մըն է: Բայց, իրողութիւնն ա՛յն է, որ մօտ 75.000 հոգի ոտքի է: Ի՞նչ կազմակերպական իմաստութիւն է այս: Ինչո՞ւ երեք ամիսէ ի վեր թիւ, անուն եւ թուական չի ճշդուիր՝ գէթ մէկ ամիս առաջ: Այս հարցումին է որ չեն ուզեր պատասխանել, եւ պատ ի պատ «արդարացում»ներու կ'ապաւինին:

Այսօր աչքերու առջեւ փռուած «պաշտօնական զեկոյց»ը ոչ թէ դարման, այլ պաշտօնական փաստ մըն է յանցապարտութեան եւ յապաղած իմաստութեան: Ապիկարներն ու համբակները խուսափումի դուռ չունին, ու վաղը, եթէ փորձեն տագտուկները բեռցնել Ազգ. իշխանութիւններուն, պիտի յիշեցնենք իրենց համատարած չարիքը, արդիւնք՝ միայն մշուշոտ ու ձախաւեր գործունէութեան:

Մ.

ԽՄԲ.— Պաշտօնական զեկոյցը տես «Յառաջ» օգոստոս 7, Ա. էջ:

ԳԻՆՈՎՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ

Տարօրինակութեանց երկիրը, ցարդ կը կարծէինք որ միայն Ամերիկան է: Թիւրիմացութիւն: Ուրիշ երկիրներ ալ կան: Ատոնց մէկն է Շուէտ: Այս առատութեան երկիրը, որ պատերազմն անցուց դիտելով ու ցաւելով, ներքին պատերազմ է յայտարարած խեղճ գինովներուն դէմ:

Նախ, աշխարհի հինգ ցամաքամասերէն կը ստանայ ամէն տեսակ գինի, ախորժաբեր եւ մարսողական հեղուկներ, կ'արտադրէ ազգային շնափսը 80°ի, ճիշդ ռուսական վոտկային, անգլիական ուիսքիի, թրքական օղիի և ալժերական անիզէթին պէս: Փարիզի սրճարանները ինչե՞ր պիտի չտային, գէթ ատոր մէկ քառորդն ունենալու համար: Բայց ցաւալին այն է, որ Շուէտի մէջ սրճարաններ չկան: Եթէ կ'ուզես գինի եւ ախորժաբեր հեղուկներ կուլ տալ, պէտք է երթաս ճաշարան: Օրուան մնացած ատենը, ծարաւդ յագեցնելու համար, ազատ ես խմելու հանքային ջուր, պտղահիւթ ու կաթ: Ի հարկէ, կրնաս պաղպաղակ ալ ուտել, քանի որ քեզ չի գինովցներ... Իսկ եթէ կ'ուզես տանդ մէջ գինի խմել, չէքի մասնաւոր տետրակ մը պիտի ունենաս, որոշ գոյնով, որպէսզի պետութիւնը կարենայ դիւրութեամբ իր տուրքը գանձել: Սահմանափակուած է սպառելիք շիշերուն քանակն անգամ: Իւրաքանչիւր ընտանիքի չորս շիշ, ամուրիներուն՝ երեք շիշ, ամիսը մէկ անգամ:

Շուէտի մէջ, հակալքոլական պայքարի գլուխն է անցած պետութիւնը, 1916էն ի վեր: Նախ ծախուած գինիներու տեսակներուն վրայ սկսաւ հարիւրին 15 տուրք գանձել, չէքերով գինի խմողներու տուրքէն զատ: Այս երկու տուրքերը, 1945ին, պետութեան ապահովեցին 469 միլիոն քուրոնի գումար մը, որ 16 միլիառ ֆրանքէն աւելի կ'ընէ: Այս դրամին մէկ մասը պետութիւնը կը գործածէ այն հաստատութիւններուն, որոնք լծուած են հակալքոլական պայքարին:

Շուրջ վեց միլիոն բնակչութիւն ունեցող ժողովուրդին մէջ, միայն հարիւր հազար արբեցողներ կան: Փողոցներուն մէջ, եթէ ոեւէ գինով մը պատահի, ոստիկաններն անմիջապէս կը ձերբակալեն եւ կ'առաջնորդեն պահականոց: Հերթապահ բժիշկ մը, հոն, իսկոյն կը սկսի քննել եւ մարմնամարզական շարժումներ պարտադրել ենթակային: Կը հրամայէ աչքերը գոցել եւ երկու ցուցամատները ուղղահայեաց միացնել իրարու, անմիջապէս: Թուղթի կտորներ գետին ցանել, եւ հոլի պէս, տասն անգամ իր շուրջը դառնալէ վերջ, հաւաքել կտորները: Անկէ վերջ կը սկսի արիւնաուութեան քննութիւնը: Քաղաքապետարանի մասնաւոր աշխատանոցներէն մէկուն մէջ, կը քննուի արիւնը, եւ եթէ կարմիր գնդիկներուն մէջ մէկ հազարերորդ ալքոլի հետք գտնուի, ենթական երեք ամիս կը ճամբուի հակալքոլական բուժարան մը: Կրկնուելու պարագային, «յանցագործ»ը երեք ամիս Վանիկամի ծանօթ բանտը կը դրուի, որպէսզի խելօքնայ: Պատիժները կը բարդուին միշտ երեք ամսով:

Ամբողջ Շուէտի ամենայետին գիւղերուն մէջ, մասնաւոր կոմիտէներ կան, որոնց կը նախագահէ պետութեան ներկայացուցիչը: Ատոնց պարտականութիւնն է հսկել գինովներուն վրայ եւ անմիջապէս լուր տալ իրենց ընտանիքներուն: Համաձայն ընտանիքի պահանջին, արբեցողը ձրիաբար կը դրկուի բուժարան մը: Ծախքերուն մէկ մասը կը վճարուի պետութեան, միւս մասը՝ գինովին պատկանած համայնքին կողմէ: Կէս առ կէս:

Այս բուժարաններն ստեղծուած են, տասը տարիէ ի վեր, Փրոֆ. Օլաֆ Քինպէրկի թելադրութեամբ, որ արբեցողներու թիւ մէկ թշնամին է նկատուած: Քինպէրկ յայտնի հեղինակութիւն մըն է: Իր գիրքերը,— խենդութեան եւ ալքոլամոլութեան մասին — թարգմանուած են շատ մը լեզուներու: Այս այն գիտնականն է, որ 1925ին խնամած է Հերման Կէօրինկը — հաստափոր մարէշալը — եւ յայտնած հրապարակաւ թէ վտանգաւոր խենդ մըն է...

Գինեմոլներուն համար, Շուէտի մէջ, երկու կարեւոր բուժարաններ կան. մէկը՝ Վանիկամի դղեակը եւ միւսը՝ Քիւրոնի կղզին: Առաջինը պետական հիմնարկութիւն մըն է եւ յատկացուած միմիայն յաճախակի արբեցողներուն: Օրական հինգ ժամ հարկադրուած կ'աշխատին սղոցարաններու եւ ագարակներու մէջ: Ունին իրենց համազգեստը: Կը սնանին առատօրէն, կը խմեն պաղ ջուր եւ կաթ... Բժիշկն ալ իր գործը կը կատարէ. — կ'ընէ սիրտը եռ բերող սրսկումներ... Կատարեալ փորձանք:

Մինչդեռ Քիւրոն կղզին մէջ կեանքի պայմանները կը տարբերին: Այս կղզին կը գտնուի Վարդան (մի՛ զարմանաք, թերեւս Հայ մը դտած ըլլայ) լճին կեդրոնը, որ Փրկութեան Բանակի սեփականութիւնն է: Արբեցող յանցագործները սահմանափակ հսկողութեան տակ են: Կ'ապրին մասնաւոր վիլլաներու մէջ. ունին իրենց զբօսարաններն ու խաղերը: Պարտաւոր են ամէն օր երեք լիտր կաթ խմել: Գինովներուն յատկացուած նշանաւոր կղզի մըն է:

Այս երկու բուժարաններուն մէջ, յանկարծ իրարու կը հանդիպին բանաստեղծ, տէրտէր, արձանագործ, երաժշտագէտ, խմբագիր, թղթակից, բանուոր, հողագործ, գործարանատէր՝ կաթ ու ջուր խմելու համար...

Արդեօք ո՞ւր կարելի է ղրկել քաղաքական հաշիշով արբեցած մեր գինովները...

ՎԱՀԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻՒԻ (յապաղած). — Հակառակ կարգ մը սեւ հոգիներու փսփսուքներուն, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը, միշտ չէզոք ու անկախ, կը գործէ իր հիմնադիրներու գծած ուղղութեամբ, վառ պահելով ազգային ոգին:

Օգոստոս 4ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի դաշտապարահանդէսը տեղի ունեցաւ, առաւօտէն մինչև իրիկնամուտ Մեր հայրենակիցներէն զատ օտար խուռն բազմութիւն մը փութացած էր հանդիսավայրը: Հոն էին Ֆրանսացին, Իտալացին, Լեհը, Յոյնը եւ Հայը, որով միջազգային հանգամանք կը ներկայացնէր: Տեղի ունեցան եւրոպական և արեւելեան պարեր, իսկ շատ հանդիսականներ հաւաքուած կ'ուտէին և կը խմէին, մանաւանդ Հ.Մ.Ը.Մ.ի համակիր ծանօթ Rugbyմէն Պ. Բ. Զէքմէեանի պատրաստած խորովածը: Կ'արժէ գնահատել Պ. Կղեմէս Գասպեանը որ իր շուրջն ունենալով խումբ մը երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, իր նուագով կը թնդացնէր ազգային երգերը, երբեմն դադարման դատապարտելով եւրոպական պարի նուագը: Տեղի ունեցաւ վիճակահան մը եւ գրեթէ բոլորն ալ մեր հայրենակիցները շահեցան: Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամները գիտակից իրենց պաշտօնին, լիովին գոհացուցին հանդիսականները: Զուտ շահ ունեցանք 11.000 ֆրանք:

Ազատ - Մարգիկ

Արծիւները եւ տատրակները

Արեւելեան երկրի մը մէջ, դարերէ ի վեր, կը բնակէին մեծ խումբերով տատրակներ իրենց ձագերով, եւ ձագերուն ձագերովը միասին: Այդ Թռչունները, ինչպէս աշխարհի ամէն երկիրներու մէջ, անմեղ եւ շինարար էին, չէին աւրեր եւ քանդեր արտերը եւ մառաններու մէջ դիզուած հունտերը, ուրիշ շատ մը չար Թռչուններու պէս:

Օր մը յանկարծ, Հեռաւոր Արեւելքէն գիշատիչ ագռաւներ արշաւեցին անոնց երկիրը եւ գրաւեցին: Ստիպեցին որ տատրակները իրենց ծառայեն, եւ խոստացան որ պիտի պաշտպանեն զիրենք ամէն միջոցներով, իբրեւ «բարի դրացի»...

Թէեւ այդ «բարի դրացնութիւնը» երկար տեւեց: Բայց, ի բնէ չար, գիշատիչ ագռաւները մոռցան իրենց խոստումները, խմբովին որոշեցին ոչնչացնել այդ տատրակներու ամբողջ սերունդը: Սկսան կոտորել, կողոպտել, սպաննել եւ քար ու քանդ ընել տատրակները, իրենց բոյներովը եւ ձագերովը:

Այդ ժամանակներն էր, որ խումբ մը արծիւներ այցելութեան էին գացեր այն կողմերը եւ լսեր էին թէ այդ անմեղ տատրակները կը սպաննուէին եւ կը հալածուէին գիշատիչ ագռաւներէն: Արծիւները առաջարկեցին այդ մնացորդ, հալածանքներէ ազատուած տատրակներուն, որ իրենց երկիրը գաղթեն՝ իրենց ձագերովը միասին, եւ ապահով ապրին, իբրեւ իրենց բուն հայրենիքը:

Տատրակները համոզուեցան որ արծիւի պէս զօրաւոր Թռչունի մը պաշտպանութիւնը ընդմիշտ ապահովութիւն մըն էր իրենց, եւ որոշեցին խմբովին գաղթել պաշտպան արծիւներու երկիրը: Անոնք իրենց այդ նոր երկրին մէջ ալ սկսան շինել իրենց բոյները եւ ապրիլ խաղաղօրէն:

Տարիներ անցան այդ օրերէն: Եւ ուրիշ աւելի հսկայ արծիւներ (condor) խումբերով յարձակեցան այդ արծիւներուն երկիրը եւ գրաւեցին, շատ զոհեր պատճառելով: Իսկ տատրակները, ինչպէս միշտ, երախտապարտ իրենց պաշտպաններուն, իրենց քանակին եւ ոյժին համեմատ ամէն ջանք թափեցին օգնելու պաշտպան արծիւներուն, մինչեւ որ թշնամի արծիւները քշեցին իրենց երկրէն դուրս: Այդ առթիւ շատ զգալի եղաւ իրենց կորուստը:

Այս անգամ, տատրակներուն բուն, նահապետական հայրենիքը կոչ ըրաւ եւ հրաւիրեց ամէն երկիրներու մէջ ցիրուցան բոլոր տատրակները, որպէսզի չխարուին խաբուսիկ խոստումներէ, չտառապին օտար երկիրներու մէջ, եւ վերադառնան հայրենիք:

Տատրակներու բուն հայրենիքը Արա Գեղեցիկ բառն է, աւետր Մասիսը, ուր Նոյ նահապետը առաջին անգամ արձակեց իր տատրակները: Հայաստան:

Անդ հեռո՛ւ դարաւոր հայր մը ունիմ ալեւոր,
Որ միակ իւր որդւոցը սպասում է օրէ օր...:

Մ. ԷՔՄԷՔՃԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊԱՆԵԷՕ.— Խանասորի արշաւանքին 49րդ տարեդարձը տօնեցինք նաեւ մենք 4 Օգոստ. կիրակի օրը, նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Արծիւ Ենթակոմիտէի, Պուռ լա Ռէնի Թաղապետական մեծ սրահին մէջ: Ներկաներուն մէջ աչքի կը զարնէին բազմաթիւ երիտասարդները:

Նախագահ ընկ. Հ. Ջրուանդեան տօնին իմաստը բացատրեց քանի մը խօսքով եւ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգել 1897ի հերոսական արշաւանքին մէջ ինկող նահատակներու յիշատակը:

Յետոյ խօսեցաւ ընկ. Գերասիմ Բալայեան, որ մանրամասնօրէն նկարագրեց Խանասորի արշաւանքին պատրաստութիւնն ու գործադրութիւնը, կարդաց 19 նահատակներու անունները, հայութեան բոլոր դասակարգերէն և ամէն շրջաններէն՝ Թուրքիա, Կովկաս, Պարսկաստան: Անդրադառնալով օրուան հրատապ խնդիրներուն, բազմաթիւ օրինակներով փաստեց թէ Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը անցեալին մէջ միշտ համերաշխութեան կողմնակից եղած է ո՛չ միայն հայ զանազան հոսանքներու միջեւ, այլ նաեւ օտարներու հետ — Մակեդոնացի, Քիւրտ, Պարսիկ եւն:

Վերջին խօսողն էր ընկ. Հրանտ-Սամուէլ, որ ըսաւ թէ այս տարի Խանասորը «Հերոսներու Օր» յայտարարուած է. ոգեկոչելով յիշատակը մեր հին ու նոր բոլոր հերոսներուն ու նահատակներուն, մեր երախտագիտութեան տուրքը կը մատուցանենք անոնց, որ ինկան որպէսզի ազատութիւն եւ սեփական հայրենիք ունենայ հայ ժողովուրդը: Յիշեց թէ քանի մը օրէն (Օգոստ. 10ին) ուրիշ տարեդարձ մը եւս պիտի ունենանք, տարեդարձը Սեւրի դաշնագրին, որուն գործադրութիւնը կը պահանջէ հայ ժողովուրդը այսօր, Հայաստանէն մինչեւ Ֆրանսա ու Ամերիկա: Մինչեւ որ ներկայ Հայաստանին չկցուին Ուիլսընեան սահմանները — Վան, Պիթլիս, Էրզրում, Տրապիզոն — հայ ժողովուրդը պահանջատէր պիտի ըլլայ եւ աշխարհի Մեծերու երեսին պիտի պոռայ որ արդարութիւնը գործադրեն իրեն համար:

Բոլոր բանախօսութիւններն ալ ջերմ ծափերով կ'ընդմիջուէին:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Լիւսի Գորգիկեան (երգ), ընկ. Ժիրայր Մուրատեան (արտասանութիւն) եւ Պանեէօ-Քաշանի Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդէն օրիորդներ եւ երիտասարդներ:

Իրիկուան դէմ հանդիսարան մտան Ֆրանսական Ընկերվարական Կուսակցութեան տեղական մարմնին պատուիրակները, որոնցմէ քարտուղար ընկ. Շիքօ խանդավառ ճառով մը ֆրանսական քոյր կուսակցութեան ողջոյնն ու համակրանքը բերաւ Հ.Յ.Դաշնակցութեան: Ներողութիւն խնդրեց որ ներքին գործերու նախարար ընկ. Տէփրէօ հակառակ իր փափաքին չէր կրցած գալ մեր հանդէսին, սակայն սրտով մեզի հետ էր եւ իր ողջոյնները կը ղրկէր մեզի: Անցեալ տարի ընկ. Տէփրէօ եւ Ընկերվ. Կուսակցութեան վարիչ անդամները խումբով եկած էին «Մայիս 28»ի մեր տօնակատարութեան եւ նախարարը գեղեցիկ ճառ մը խօսած էր այդ առթիւ:

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ գիշերուան ժամը 11ը, եւրոպական ու հայկական պարերով ու խմբական երգերով սեղաններու շուրջ, զարդարուած ճոխ ուտելիքներով եւ ըմպելիներով:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵԴԵՍԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Եդեսիոյ Հայր. Միութեան մասնաճիւղը կազմակերպած էր Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձը, դաշտահանդէսով մը, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեանի պարտէզին մէջ: Շատ մը հայրենակիցներ եւ բարեկամներ առտուն կանուխ եկած էին Կարտանէն, Մարթիկէն, գրեթէ բոլոր արուարձաններէն: Ժամը 11ին անթիւ կը լսուէին հայերէն երգեր, մինչ՝ սեղանները կը պատրաստուէին ծառերու տակ: Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ 3½ին: Սէն Լուի Նոր Սերունդի երգչախումբը հնչեցուց «Մարսէյեզ»ը և «Բամ Փորոտանը»: Բացումը կատարեց Ներսէս Մանուկեանը որ այս առթիւ յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց ի յիշատակ Պ. Լ. Եօթնեղբայրեանի եւ ուրիշ երեք հայրենակիցներու, մեռած՝ աքսորի դրութեան օրերուն: Օրուան նախագահը՝ Նախկին Ռազմիկներու Նախագահ Պ.Տիրան Թէքէեան, խոստովանելով թէ լաւ հայերէն չի գիտեր, ակնարկ մը նետեց եւ փառաբանեց հերոսամարտը: Գեղեցիկ ուղերձ մը արտասանեց երիտասարդ Պ. Սարգիս Արզումեան: Կարդացուեցաւ նամակ մը Մարսէյլի Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութենէն որ ջերմապէս կը շնորհաւորէր Եդեսիոյ Հերոսամարտը եւ այս առթիւ կը յիշէր թէ Սասունի ապստամբութեան ղեկավար Մուրատի քաջամարտիկ ընկերներէն եղած է Եդեսացի Վահան Քէհեաեան, որ Ղարպ Թարապլուս աքսորուած եւ ապա Այաշի բանտին մէջ չարաչար տանջանքներով սպաննուած է: Պ. Ա. Ռշտունի արտասանեց Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձին նուիրուած երգ մը, «Ռազմի ձայներ», ինչպէս եւ «Ըմբոստութեան ձայներ»: Պ. Սիմոն Աւտոյեան երգեց «Աղջի անաստուած» եւ «Տըլէ եաման»: Տիկ. Ալիս Դաւիթեան՝ «Երբ որ բացուեն դռներն յուսոյ»: Պ. Մ. Դաւթիեան արտասանեց «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը»: Սէն Լուի Նոր Սերունդի կողմէ Պ. Փանպուքեան ջութակով նուագեց հայերէն կտորներ: Նաեւ Մելոեան՝ ջութակ: Պուլվար Օտտոյէն տիկ. Արաքսի Սուքիասեան արտասանեց «Յարգանք Նահատակներուն»: Օր.Օտէթ Գարակէօզեան ֆրանսերէն արտասանեց «J'aime ma douce Arménie», Օր. Հռիփսիմէ Նազարէթեան «Պանդխտութիւն» Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի, Պ. Վաղարշակ Ունանեան քանի մը կատակերգութիւններով ուրախացուց ներկաները: Ժամանակը կարճ ըլլալով շատ մը արտասանութիւններ եւ երգեր կրճատուեցան: Ամէնէն վերջ գեղեցիկ ձայնով հանդէսին փայլը աւելցուց Օր. Լուիզ Հացագործեան, երգելով «Մայր Արաքսին»:

Բանախօսներէն Պ. Կ. Կարապետեան դրաւոր ուղերձ մը ղրկած էր, որ կարդացուեցաւ, մեծ տպաւորութիւն ձգելով: «Իբրեւ բնիկ Ուրֆացի ականատես մը, քանի տարիքս կ'առնեմ, այնքան մեր հերոսները հսկայ կը դառնան աչքիս. մանաւանդ կը հիանամ այն համերաշխութեան որով ճակատագրական պահուն բոլոր հակամարտ հոսանքները մէկ մարդու պէս միացան թշնամիին կուրծք տալով»: Երկրորդ բանախօսն էր հայրենակից Պ. Գորգիկեան, որ շահեկան դրուագներ պատմեց: «Ուրֆան պայքարեցաւ Թուրքին դէմ եւ պաշտպանեց իր պատիւը, մէկդի դնելով բոլոր ըմբանները, քէնը, ոխը: Առանց կուսակցական խտրութեան, Հնչակեան, Դաշնակցական ձեռք ձեռքի տալով ապարէզ նետուեցան: Որքան օգտակար պիտի ըլլար մեզի անցեալի այս օրինակը, հիմա որ Հայկական Դատ մը ունինք: Բոլորս ձեռք ձեռքի պէտք է մէկ մարդու պէս աշխատանք թափենք անոր յաջողութեան համար: Պ. Աստուր Մանուկեան ոչխար մը նուիրած ըլլալով աճուրդի դրուեցաւ: Շահեցաւ Պէյրութէն եկած հայրենակից Պ. Յ. Արզահարճեան, կարեւոր գումար մը տալով: Ուշ ատեն ներկայացուեցաւ Ն. Մանուկեանի գաւեշտը, «Մարսէյլի հայ հարսնցուն»՝ ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկեանի: Խաղացողները թէեւ յաջող էին, բայց թատերախաղը շատ երկար էր: Կերուխումը եւ պարերը տեւեցին մինչեւ առտուան ժամը 5: Հրապարակաւ շնորհակալութիւն բոլոր ներկաներուն և մասնակցողներուն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեաններու, Կապոյտ Խաչին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, Վասպուրականի Հայր. Միութեան եւ բոլոր ազգ. կազմակերպութեանց:

Յակոբ Հացագործեան

×

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի տեղական Մասնաճիւղին, Խանասորի Արշաւանքի անմահ հերոսներու յիշատակը մեր գաղութը եւս տօնեց վայել կերպով: Սլացիկ բարտիներու եւ կաղամախիներու զովասուն շուքին տակ, Լարիզի դալարուն եզերքը, ընկերներ, համակիրներ ու բարեկամներ՝ Լիոնէն թէ Տէսինէն, իրենց ընտանիքներով եկեր տեղաւորուեր էին առտուընէ, այս օտարոտի պուրակը վերածելով մանրանկար հայրենիքի մը:

Հոն են ե՛ւ Նոր սերունդը ե՛ւ տարէցը, օրիորդներ ու տիկիններ: Ամէն անկիւնէ մայրենիքն է որ կը բարբառի, կը դեղդեղէ ու կը դաշնաւորէ մթնոլորտը: Աւդլին ընկերներ միս կը շամփրեն, քիչ անդին պաղպաղակին շուրջն են բոլորուեր երախաներ ու զովացուցիչի սիրահարներ: Մէջ ընդ մէջ ձայնասփիւռ նուագը պարի եղանակներ կը սփռէ եւ երկսեռ զոյգեր կը փորձեն դառնալ խոտերուն վրայ... Ժամը չորսը անցած է արդէն: Նոր Սերունդի մեր վավոուն տղաքը գործի վրայ են: Ահա բաց կառք մը մէջտեղ կը քշեն: Օրուան յանպատրաստից բեմն է, նոյնքան նկարագեղ որքան շուրջի բնութիւնը: Ընկ. Հիւսեան մէկ ոտքը տումով կառքին վրայ է. ժպտուն հայեացք մը իր շուրջը եւ «Յարգելի հայրենակիցներ եւ...», սակայն լռող չկայ: Ամէն ոք կը շաղակրատէ ու կը զուարճանայ: Վերջապէս կը յաջողի համախմբել ներկաները: Քանի մը խօսքով պաշտօնական բացումը կը կատարէ տօնախմբութեան: Կապոյտ խաչուհիներ եւ «Նոր Սերունդ»ի անդամներ խմբովին կը թնդացնեն «Յառաջ Նահատակ»ն ու «Կարկուտ տեղաց»ը:

Կարգով կը խօսին ընկերներ Միսաք Միրզէ, Թորոս Հերոյեան եւ խմբապետ Փիլոս, փառաբանելով Խանասորի արշաւանքի հերոսները եւ առհասարակ այն յեղափոխականները, յայտնի թէ անյայտ, որոնք զէնը ի ձեռին, օրինակելի յանդգնութեամբ ու հայրենասիրութեամբ եւ իրենց արեան գնով, Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդին փառքը հիւսեցին: Մարսէյլի Հ.Յ.Դ.Նոր Սերունդէն ընկեր մը երկու խօսքով Մարսիլիոյ ընկերներուն յարգանքի բաժինը բերաւ տօնին: Մեներգեցին Տիկ. Մարի Կարապետեան եւ Պ. Ռուբէն Կէնճոյեան խլելով ծափեր: Շատ յաջող կերպով արտասանեց Մարսէյլէն՝ ընկ. Սահակ Նազաշեան: Երգեցիկ խումբը երգեց քանի մը երգեր:

Ընկ. նախագահին եւ ներկաներուն փափաքին վրայ, փակումը կատարեց ընկերուհի Գ. Փափազեան, հերոսներու փառապսակը հիւսելով: Այնուհետեւ սկսաւ կերուխումը եւ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր: Ժողովուրդը իր յարգանքի տուրքը մատուցանելով հանդերձ, ըմբոշխնեց հայկական շունչով ելեկտրականացած խանդավառ մթնոլորտը:

Գ. Պ.

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Օգոստ. 4ին Թրուա Լիւք, Իգնօեաններու պարտէզին մէջ, հոծ բազմութեամբ տեղի ունեցաւ Համաքղեցիական Միութեան դաշտահանդէսը: Զանազան շրջաններու հայրենատենչ հայութիւն փութացած էր քաջալերել Քղեցիները, ու լսել անոնց խօսքը: Փարիզի, Սէնթ-Էթիէնի եւ Մօնփելիէի հայրենակիցները, նիւթական օժանդակութիւններով ղրկած էին իրենց ներկայացուցիչները, որոնք աւելցուցին հանդէսին փայլը: Հանդէսը բացուեցաւ Հայաստանի քայլերգով որ լսուեցաւ յոտնկայս: Միութեան նախագահ Նշան Տէր Զաքարեան պատուոյ նախագահութեան հրաւիրեց հայրենակից Արա Տէր Վարդանեանը (Մօնփէլիէ) որ խորապէս յուզուած, միութեան և գործակցութեան հրաւիրեց Քղեցիները: Խօսք տրուեցաւ Միութեան քարտուղարին, որ յիշեց մասնաւորաբար Նոր Քղիի հիմնարկումը 1933ին, 4500 Ֆր.ով, որուն պատիւը կը պատկանի Մարսէյլի Քղեցիներուն: Անկէ վերջն է որ, սկսած է Ամերիկայի Քղեցիներուն Վերաշինաց շարժումը: Իր խօսքը լրացուց շեշտելով թէ Ջարդի եւ

Նախագահը, Պ. Գրօ, յիշեցնելով կանոնագրի 62-րդ յօդուածը, մերժեց խօսք տալ, եւ որովհետեւ խորհրդային պատուիրակը կը յամառէր խօսիլ, զանգակը հնչեցուց քանի մը անգամ, ընդհանուր ժխորին մէջ: Անգլեւսաքսոն պատուիրակները կը պոռային.— «Ի կարգ»: Երբ Թարգմանը կ'ուզէր թարգմանել Պ. Վիշինսքիի խօսքերը, նախագահը արգիլեց, դիտել տալով թէ խօսք չէ տուած: Ի վերջոյ հանդարտութիւնը վերահաստատելով, նախագահը խօսք տուաւ Պ. Վիշինսքիի, որ յոյս յայտնեց թէ «այս անգամ զանգակը իր տեղը պիտի մնայ»: Պ. Գրօ անմիջապէս պատասխանեց.

— «Ես չեմ որ կը շարժեմ զանգակը, այլ կանոնագրին 62րդ յօդուածը»:

X Կարգ մը զրոյցներու համաձայն, Խորհրդաժողովը առեն մըն ալ շարունակուելէ ետք պիտի յետաձգուի մինչեւ տարուան վերջը, որպէսզի Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը գումարուի Սեպտ. 23ին, եւ Զօրսերու Խորհուրդը կարենայ քննել գերմանական խնդիրը նոյեմբերին: Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը նախապէս պիտի գումարուէր Սեպտ. 3ին, բայց յետաձգուեցաւ 23ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ հրէական ահաբեկիչ խումբը հեռաձայնով սպառնացած է նոր ռումբեր արձակել և քանդել կարգ մը շէնքեր: Բրիտանական իշխանութիւնները նոր միջոցներ ձեռք առին, վտանգը կանխելու համար: Միեւնոյն ատեն կը շարունակեն կարգադրութիւնները, խափանելու համար Հրեաներու ներգաղթը: — Նախագահ Թրումըն տակաւին չէ պատասխանած անգլիական ծրագրին, որ կը տրամադրէ երկու դաշնակցային պետութեանց վերածել Պաղեստինը: Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը միջին ծրագիր մը պատրաստած է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԶՕՐՍ շրջանները տնտեսապէս միացնելու ծրագիրը մերժուեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, որ ուրիշ ծրագիր մը առաջարկեց, զօր. Քէօնիկի միջոցաւ: Ֆրանսական տեսակէտով, պէտք չէ թոյլ տալ որ Գերմանները վարեն իրենց ճարտարագործութիւնը առանց միջազգային հսկողութեան: Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ ապահովութեան մասին կը մտածէ: Զրնդունիր որ գերման պաշտօնատարներ նստին Պերլինի մէջ եւ հրամաններ տան ուրիշ գերման պաշտօնատարներու, Ռուրի եւ Հռենոսի մէջ: Միեւնոյն ատեն կը պնդէ որ Ֆրանսայի տնտեսութեան կապուին Սարի շրջանը եւ ածխահանքերը: Ֆրանսական ծրագիրը կը թելադրէ չորս դաշնակցային գրասենեակներ հաստատել, որոնք իրենց հրահանգները պիտի ստանան Միջդաշնակցային Վերստուգիչ Յանձնաժողովէն: Գերման պաշտօնատարները պարզապէս խորհրդակցական ձայն պիտի ունենան:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ մեծ յուզում կը տիրէ, իմացուած ըլլալով որ Անգլիացիները հոն պիտի արգելափակեն ապօրէն միջոցներով Պաղեստին գացող Հրեաները: Կղզեցիները կը վախնան որ յունական մեծամասնութիւնը տկարանայ, օտարականներու ներխուժումով: Յոյները կը պահանջեն Յունաստանի կցել կղզին, կամ անկախութիւն շնորհել:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ խաղաղութիւն հաստատելը անկարելի կը գտնէ զօր. Մարշըլ, ամերիկեան հրամանատարը, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը: Իր համոզումով, քաղաքացիական պատերազմը անվերջ պիտի շարունակուի, թէեւ ժողովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզէ միաձայնութեամբ:

ԱՄԻՍԸ ՎԵՑ ԼԻՏՐ ԳԻՆԻ պիտի բաժնուի, հաւանաբար հոկտեմբերէն սկսեալ, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով զանազան կազմակերպութեանց հետ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ մէջ ձերբակալուեցաւ տիկին Հիլտէ Մառիա Հայնցէլ, Գերմանիոյ Երիտասարդական ճակատի առաջնորդին՝ Պալտուր Ֆոն Շիրախի նախկին քարտուղարը, 40 տարեկան, որ իբրեւ սպասուհի կը ծառայէր Թիրոլի մէկ գիւղին մէջ:

ԱՆԹԻԼԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ երկրաշարժը կը շարունակուի հինգ վայրկեանը անգամ մը: Մինչեւ հիմա 165 ցնցումներ պատահած են: 70.000 հոգի անպատսպար կը մնան:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Ռամպուլեէի (Վերսայլ) պարենաւորման վարիչը երկու պաշտօնեաներու հետ: Ամբաստանուած են թէ ամէն ամիս հարիւրաւոր պարենատոմսեր խուսափեցնելով կը ծախէին սեւ շուկայի մէջ: Զանազան ուտելիքներ ծախած են, աւելի քան 30.000 քիլօ, մեծ շահերով:

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԸ իր նիստերը յետաձգեց մինչեւ Օգոստոս 20:

ՌՈՒՍԵՐԸ ՔԱՐԻՒՂ գտան Աւստրիոյ Պուրկընլանտ գաւառին մէջ: Երկու հորեր կը բանին արդէն: Պեղումները կը շարունակուէին երեք ամիսէ ի վեր, մինչեւ 700 մեթր խորութեամբ: Շրջանին բնակիչները այլուր փոխադրուեցան:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՄԻՐԱՄԱՐ ճամբուն վրայ, 80 մեթր երկայնութեամբ կամուրջ մը փլաւ եւ վաճառաբարձ կառախումբ մը վար գլորեցաւ: Մեքենավարը եւ հնոցապանը վիրաւորուեցան: Նիւթական վնասը շատ ծանր է:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ պահանջեց շաբաթը 300 կրամ միս բաժնել սակագնով, փոխանակ 150 կրամի, քանի որ առատ միս կայ հրապարակին վրայ: Մսավաճառները կ'ընդդիմանան:

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ 59 հոգի ձերբակալուած են, իբրեւ ահաբեկիչ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին ամերիկեան պատուիրակութեան երկու անդամները: Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ:

ԻՐԱՆԻ մէջ պատահած դէպքերու հետեւանքով, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ զինուորական միջամտութիւն պիտի կատարուի, եթէ անգլիական հպատակները եւ ստացուածքները վտանգուին: Միացեալ Ազգերը տակաւին բանակ չունին, հետեւաբար Անգլիա աւելորդ կը գտնէ այդ կազմակերպութեան դիմել:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է, ամերիկեան նաւթուղի մը շինելու համար Լիբանանի մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ տարեդարձին առթիւ, դրօշազարդութիւններ պիտի կատարուին մինչեւ Օգոստոս 25: Երկաթուղիներու պաշտօնեաները Օգոստ. 10ին տօնեցին իրենց պատմական գործադուլին տարեդարձը:

ՉԱՐԼԻ ՉԷՓԼԻՆԻ «Դիկտատոր» շարժանկարը — Հիթլէրի ծաղրանկարը — ներկայացուեցաւ Պերլինի մէջ: Ներկայ էին 500 Գերմաններ որոնք ընդհանրապէս անտարբեր կ'երեւային եւ պահ մը ծիծաղեցան, երբ Մուսոլինին երեւցաւ կայարանին մէջ:

ԱՂԱ ԽԱՆԻ ծանրութեամբ ոսկեղէն եւ ադամանդ կշռուեցաւ Տար էս Սալամի մէջ (արեւելեան Ափրիկէ): Արդիւնքը՝ 684.000 սթերլին, պիտի յատկացուի բարեգործական նպատակներու:

ԿԻՊՐՈՍ հասաւ անգլիական վաշտ մը, արգիլելու համար Հրեաներու ներգաղթը: Կ'ըսուի թէ արդէն Կիպրոսի ջուրերը հասած են 500 Հրեաներ և 2.000 ալ պիտի հասնին յառաջիկայ շաբթու: Ժողով մը գումարուեցաւ Նիկոսիոյ մէջ, բողոքելու համար այս ներգաղթին դէմ:

15—20 ՏԱՐԵԿԱՆ գերման պատանիներու եւ աղջիկներու «անհետացման» առթիւ, ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ անոնք Գերմանիոյ ռուսական շրջանէն կը փոխադրուին Պերլինի հիւսիսակողմը, Օրիանէնպուրկի ճամբայը, բոլշեւիկեան դաստիարակութիւն ստանալու համար:

ԻՍԻԷՆ Պ. Գույումճեան 500 ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կ. Խաչի Իսիի զարմանատան, Բժիշկ Յ. Տէր Դաւթեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկ. Ս. Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն: Ստանալ Յառաջէն:

ՇԱՎԻԼԻ «ՐԱՖՖԻ» Երիտ. Միութիւնը 200 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մ—ճիւղին, փոխան ծաղկեփունջի, իր ատենապետին, Պ. Յակոբ Արէլեանի նշանախօսութեան առթիւ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վիէնի Կապոյտ խաչի Մասնաճիւղի տարեկան Դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ 18 Օգոստոս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, հանրածանօթ զօվասուն բարտիներուն տակ: Գեղարուեստական ընտիր բաժին. խմբական երգեր եւ պարեր սանուհիներու կողմէ, մասնաւոր տարազներով: Ջութակ սիրուած փոքրիկն Կ. Պէպիրեանի կողմէ: Պիտի երգէ Օր. Մարի Տէրվիշեան (Շաւէն): Տեղի պիտի ունենան նաեւ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր:

Ձոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ (ՏԷՍԻՆ)

Կազմակերպուած Համասեբաստիոյ Շինարար Միութեան Տէսինի Մ. ճիւղի կողմէ, 18 Օգոստոս կիրակի առտուն ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Պ. Marmillonի ծառախիտ պարտէզին մէջ, Rue Wilson. Գեղարուեստական խնամուած բաժին. զուարճացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով:

Վերջին պահուն խորին ցաւով կ'իմանանք թէ ընկեր Հրանդ Սամուէլ դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր մայրը, Այրի տիկին Մարիամ Ս. Սամուէլեան, որ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր անդամալուծութենէ: Ողբացեալ մայրիկը եղած է տիպար մայր մը, տոկալով ծանր տառապանքներու, մասնաւորապէս 1896ի մեծ ջարդերուն, ուր զոհ գացին իր ամուսինը եւ մէկ զաւակը: Արիաբար կրելով ամէն զրկանք, Տիկին Մարիամ յաջողած է մեծցնել մնացեալ անչափահաս զաւակները, Մարաշի դժոխքին մէջ: Մեր խորին վշտակցութիւնը՝ Սամուէլեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն:

Տէր և Տիկին Հրանտ-Սամուէլ և զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկ-Լեւոն Սամուէլեան եւ զաւակը, Տ. Մեսրոպ Ա. քահ. Օրջանեան, Երիցուհին զաւակը եւ թոռները (Իրաք), Այրի Տիկին Հրանոյշ Ս. Ազարեան (Պոսթըն), Այրի Տիկին Հայկուհի Ն. Տիշչէքէնեան (Պէյրութ), զաւակները եւ թոռը, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ Ս. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 12 Օգոստոս առաւօտեան ժամը 3ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 85 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, չորեքշաբթի, ժամը 3ին, իր բնակարանը, 13 rue de Saint-Cloud, Clamart.

Հաղորդակցութեան միջոց. Մէթրօ Corentin Celtonէն (նախկին Petits Ménages). Առնել թիւ 189 օթոպիւսը եւ իջնել Rue de Saint-Cloud.

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԾԱԽՈՒ Է

Նպարավաճառի խանութ մը կարասիով եւ բնակարանով: Խանութին մէջ կայ կշիռ մը, տակաւէն իւղ քաշելու մեքենայ մը եւ ժամպոն կտրող մեքենայ մը եւ մանր մունր առարկաներ նպարավաճառի վերաբերեալ: Դիմել՝ Պ. Հմայեակ Կամկամեանին, 29, Rue du Pourtour, Meudon (S. et O.).

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Փօն տը Շէրիի եւ շրջակայքի Հայ Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան այս կիրակի, առաւուան ժամը 9էն իրիկուան ժամը 8, Ալափլէնի Պ. Տրիկոսի գեղեցիկ ծառաստաններուն եւ հոսուն լճակի եզերքը: Պ. Կ. Գասպարեան սիրայօժար եւ ձրի պիտի տրամադրէ իր գեղեցիկ քամիօնը երթեւեկի համար: Մեկնում՝ Մէզօն-Նէօվէն առաւօտեան ժամը 11.30ին: Հանդէսին պիտի նախագահէ Պ. Յ. Ահարոնեան եւ պիտի խօսին ծանօթ հայրենակիցներ Լիոնէն: Կը մասնակցի Պէլմօնի երգչախումբը: Մեներգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր: Ձոխ պիւֆէ մատչելի գիներով: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօքը (շաբաթական), ճոխացուած պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաշւոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փողհարեանի, 70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

Վարչութիւն

Վիճակահանէն շահեցան 387, 127, 653, 621, 923, 753, 468 թիւերը. պարգեւները ստանալ միութեան վարչութենէն: Շնորհակալութիւն բոլոր մասնակցողներուն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376 284
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 14 Août 1946 Չորեքշաբթի 14 Օգոստոս

ԺԶ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9775 — Նոր շրջան թիւ 414 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՅՑ ՖԻՆԼԱՆՏԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿՑԻ ՄԸ ՀԵՏ

Օտար և ֆրանսական մամուլին յատկացուած սրահները իրենց յարակից սրճարանով ու ծաղկազարդ պարտէզով տեսակ մը ակումբ են կամ սակարան, ուր Եւրոպայի կամ Ամերիկայի չորս անկիւններէն հասնող թղթակիցները ծանօթու - թիւններ կը փոխանակեն, ինչպէս կը բացատրէի անցեալ օր: Անհրաժեշտ չէ որ ներկայացուած ըլլաս պաշտօնակիցներուդ՝ ուրիշի մը բարեխօսութեամբ: Կը մօտենաս իրենց առանց ձեւականու - թեան: Կամ իրենք են որ կը հետաքրքրուին քեզմով: Կին թղթակիցները, մանաւանդ Ամերիկու - հիները, նոյնքան համարձակ են այս տեսակէտէն, որքան մնացեալները:

Պէտք է գիտել սամ որ ազատ պահեր ունին բոլորն ալ: Թղթակիցներն ալ կը բաժնուին երկու խումբի: Առաջին խումբին մէջն են անոնք որ Խորհրդաժողովին չոր ու ցամաք աշխատանքները կը հաղորդեն իրենց թերթերուն՝ հեռագրով, անթելով կամ հեռաձայնով: Սեւ ու չոգեպինդ աշխա - տանք որուն մէջ թղթակիցը կը դառնայ հասարակ բանուոր: Երկրորդ խումբին կը պատկանին անոնք որ եկած են իբրեւ յօդուածագիրներ ու Խորհրդաժողովին կը հետեւին քիչ մը աւելի հեռուէն, աւելի բարձրէն, եթէ կ'ուզէք: Այս վերջինները կը հետաքրքրուին մանաւանդ քաղաքական հարցերով որոնց մէջ շատերը մասնագիտութիւն ունին, ինչպէս օրինակ յայտնի մտաւորական Հարըլտ Նիքըլսըն որ Լոնտոնի անթելի ներկայացուցիչնե - րէն մէկն է: Կան ուրիշներ որ Խորհրդաժողովին հետ անմիջական կապ չունին ու Փարիզ եկած են պարզապէս այս երկրին օրուան պայմանները տեղեկագրելու պաշտօնով: Ծանօթացայ ֆինլանտացի թղթակցուհիի մը որ... Փարիզի նորաձեւու - թիւնները կը նկարագրէ իր թերթին:

Այս մտերմիկ մթնոլորտին մէջն էր աւաստիկ որ տեսակցութիւն ունեցայ ֆինլանտացի երիտասարդ լրագրողի մը հետ: Երբ իմացաւ թէ Հայ եմ, փափաք յայտնեց որ տեղեկութիւններ փոխանակենք մեր ժողովուրդներուն մասին: Հաւանե - ցայ ու նախ սկսայ հարցումներուս շարքը:

— Քանի՞ թղթակից ունիք:

— Վեց, երեքը կին, որոնք Փարիզն ու իր գեղեցկութիւնները նկարագրելու համար ընկերացած են մեզի:

— Իսկ միւս երեքը ի՞նչ հոսանքներ կը ներկայացնեն:

— Մէկը ձախակողմեան մամուլը, երկրորդը Հողագործական կուսակցութիւնը, իսկ վերջինը՝ քաղքենի հոսանքը:

— Քանի՞ կուսակցութիւններ կան ձեր խորհրդարանին մէջ:

— Երեք — Ժողովրդական Ռամկավար կուսակցութիւնը, որուն մաս կը կազմեն համայնավարները, ընկերվարականները, այս վերջիններէն անջատուած անկախ աշխատաւորականները և ընդդիմադիրները: Երկրորդը Հողագործական կուսակցութիւնն է, իսկ երրորդը՝ Ռամկավար Ընկերվարական հոսանքը:

— Քանի՞ անդամ ունի ձեր Խորհրդարանը:

— Մօտաւորապէս 200, հաւասարապէս բաժնուած այս երեք խմբակցութեանց միջեւ:

— Ի՞նչ քաղաքականութեան կը հետեւի այսօր ձեր երկիրը:

— Մեր առաջին եւ գլխաւոր նպատակն է բնականոն յարաբերութիւններ ստեղծել Դաշնակիցներուն ու մասնաւորաբար Խ. Միութեան հետ: Երկրորդ գծի վրայ կուգայ մեր առեւտուրին վերակազմութեան աշխատանքը:

— Ներքին խնդիրներ ալ ունի՞ք:

— Այս կէտին մէջ ալ մեր հիմնական ուղեգիծն է զօրացնել մեր մշակութային կապերը դրացի Խ. Միութեան հետ:

— Իսկ վէճե՞ր...

— Անշո՛ւշտ, համայնավարի եւ ոչ համայնավարի բանավէճ՝ որ ամէն տեղ ալ կայ: Համայնավարները կը դանդատին թէ ընկերվարականները պայքար կր մղեն Խ. Միութեան դէմ. կացութիւնը հետզհետէ կը պայծառանայ սակայն:

— Եթէ չեմ սխալիր, ձեր երկիրը գրաւման տակ չէ:

— Ո՛չ, խորհրդային բանակը մեր երկիրը գրաւած չէ, եւ կ'ուզեմ որ այս պարագան չեշտէք ձեր մամուլին մէջ: Խ. Միութիւնը միայն հակակշռի յանձնախումբ մը ունի մեր սահմաններէն ներս՝ հսկելու համար զինադադարի պայմաննե - րուն գործադրութեան վրայ: Գրաւուած է միայն փոքր թերակղզի մը՝ Porkkala:

— Ի՞նչ կորուստներ ունեցաք վերջին պատերազմին մէջ:

— Միայն 80.000 սպաննեալ: Մեր բնակչու - թիւնն է 3.800.000:

— Շատ թերթեր ու պարբերականներ ունի՞ք:

— Այո՛, պատերազմէն ի վեր երեսուն նոր հրատարակութիւններ՝ մեծ մասով ռամկավար ուղղութեամբ: Ես թղթակիցն եմ Վափա Սանա (Ազատ Խօսք) թերթին. ունինք համայնավար օրաթերթ մը՝ «Թիւէօ Քանսան Սանոմաթ» (Աշխատաւորին օրաթերթը):

— Ձեր գրական ծանօթ դէմքերէն ո՞վքեր կը յիշէք:

— Հիներէն Ալէքսիս Քիվի եւ Լէնրութ, երկուքն ալ մեռած. բանաստեղծ Էյնօ Լէյնօն եւ Կոսկանիյէնի: Ժողովրդավար գրողներէն Էլվի Սիներվօ — գրագիտուհի բանաստեղծուհի, ինչպէս նաեւ Քաթրի Վալա:

— Ինչպէ՞ս են օրուան պայմանները Ֆինլանտայի մէջ:

— Ամէն ինչ պարենաւորմամբ է. քանակու - թեամբ շատ քիչ, բայց սով չկայ:

— Առաջին անգա՞մն է որ Փարիզ կուգաք:

— Այո՛. շատ տաք է այստեղ, վարժուած չեմ, եւ քանի օր է գլուխս կը ցաւի:

— Ձեր պատուիրակութի՞ւնը:

— Կը հասնի շաբաթ:

— Պատերազմի ոճրագործներ ունի՞ք:

— Ո՛չ, միայն նախկին վարչապետ Թանէրը հինգ ու կէս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, իսկ Մաներհայմը ազատ է, որովհետեւ քաղաքագէտ չէր, այլ զինուորական մը որ բանակը կր խորհրդանշէ:

Այս հատուկտոր խօսակցութենէն վերջ երիտասարդ թղթակիցը ուզեց նորութիւններ իմանալ մեր մասին: Մէկ օր առաջ արդէն իրեն յանձնած էի Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկու յուշագիրները (Սեպտ. 1945 եւ Յունուար 1946):

— Մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացի, ըսաւ: Գիտէի թէ Կարսի եւ Արտահանի պահանջ մը ունէիք, բայց մնացեալի մասին ծանօթութիւնս շատ տարտամ էր: Խնդրե՛մ, միաձա՞յն էք այս պահանջներուն մասին:

— Առաւել քան երբեք. մենք տարօրինակ ժողովուրդ ենք. կը կռուինք, կը գզուըտինք, բայց հիմնական խնդիրներու մէջ միեւնոյն մտածողութիւնը ունինք:

— Դուք համայնավա՞ր էք:

— Ո՛չ, ընկերվարական:

— Ի՞նչ է ձեր դիրքը Խ. Միութեան հանդէպ:

— Մէկ դիրք ու մէկ տեսակէտ ունինք, — սերտ բարեկամութիւն այդ մեծ ժողովուրդին հետ: Վարդապետական վէճեր ունինք, բայց ո՞ր ընտանիքը ներքին կռիւ չունի...

— Գո՞հ են Խ. Հայաստանի մէջ:

— Գոհ եւ ապահով: Մեր հողերը շատ քիչ են, բայց յոյս ունինք որ մեր Դատը արդարու - թեամբ պիտի լուծուի, Մոսկուայի աջակցութեամբ:

— Կրնա՞մ ձեր այս խօսքերը հրատարակել իմ թերթիս մէջ:

— Բնականաբա՛ր...

— Վերջին խնդրանք մը. կրնա՞մ լուսանկարել ձեզ...

Ու տասը օրէ ի վեր արդէն բարեկամներ ենք՝ ֆինլանտացի երիտասարդն ու ես:

ՓԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐՍ ԾԱԽԵՄ...

Մեր գրոց-բրոցները անուն հանած են իբրեւ «փալքոսրզ»:

Պատերազմը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան:

Այսօր ուսումնականներ ունինք որոնք ոչ միայն հաստկեկ, մուշտակապատ վերարկուներ կը հագնին ձմեռը, այլ եւ կրնան ասպարէզ կարդալ երբեմնի ջոջ աղաներուն:

Ապրա՞նք: Ապարա՞նք: Օթօ – մոթօ՞: Ունին մէկն ու մէկը կամ ամէնը միասին:

Բայց այս մէկը լսե՞ր էիք:

Հեռաւոր Քալիֆորնիոյ ռամկավար օրկանը զռեհիկ պայքար մը բանալով ծանօթ գրող Արշակ Մախտեսեանի դէմ, որ New Armenia ամսագիրը կը հրատարակէր տարիներ առաջ, դէզ մը ածականներ կը շարէ. — «պատեհապաշտ կամ բախտախնդիր ամբոխավար, վարձկան, անհաւասարակշիռ միտք, ծրի ճաշելու հետամուտ, նախկին մտաւորականի թշուառական մնացորդ» եւն:

Նախկին խմբագիրը ամէն մէկ ածականի պատասխանը տալէ վերջ, մասնաւորապէս կը ծան - րանայ հետեւեալ նախադասութեան վրայ, — «շլացած ըլլալով ձրի ճաշերու խոստումներէն»: Եւ կը յայտարարէ ամենայն լրջութեամբ.

— «Կը վստահեցնեմ այս երբեմնի սովալլուկը, թէ ես ունիմ բաւական դրամ վայելելու ամէնէն համադամ ճաշերը, եւ կեանքի միւս հաճոյքները, ու եթէ հարկ ըլլայ, կարող եմ՝ վաճառելով հարիւրաւոր հագուստներուս, բազում փողկապներուս, գլխարկներուս եւ կօշիկներուս հնամերձները, հայթայթել ոչ միայն իր, այլ նաեւ իր բազմանդամ գերդաստանին տարեկան ապրուստը»: (Մշակ, 12 Յուլիս):

Ուրեմն, նախկին խմբագիրը հանդերձավաճա՞ռ է դարձեր, թէ այդքան հագուստներ, գլխարկներ եւ կօշիկներ մաշեցուցած եւ պահած է, տարիներու ընթացքին:

Հանելուկ լուծելու տրամադրութիւն չունիմ: Բայց, գրողէ գրող ասպարէզ կարդալու այս եղանակը իսկապէս որ քիչ մը շատ... ամերիկեան է:

ՎԱՀԷ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Միասին պաշտպանենք Նեղուցը

Անգարայէն կը հեռագրեն Օգոստ. 12 թուականով. —

Դահլիճը նիստ գումարեց այսօր, քննելու համար Խ. Միութեան անակնկալ առաջարկը, — միասին պաշտպանել Տարտանէլի եւ Վոսփորի Նեղուցները: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ այս առաջարկը ներկայացուած է ծանուցագրով մը որ կը թելադրէ վերաքննել Մոնթրէօյի պայմանագիրը (1936): Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Թուրքիա շուտով պիտի պատասխանէ այս առաջարկին: Արտաքին նախարարը, Հասան Սաքա, մերժեց որեւէ կարծիք յայտնել այս դիմումի մասին որ կը կարծուի թէ եղած է ուրբաթ օր (9 օգոստոս), այսինքն պայմանագրին լրացած օրը: Թրքական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ռուսական ձեռնարկը ուրիշ բաներ ալ կ'առաջարկէ, անցնելով Մոնթրէօյի պայմա - նագիրը, բայց մանրամասնութիւններ չեն տար:

Այս առթիւ թերթերը կը յիշեցնեն թէ 1945 Մարտին Խ. Միութիւնը խզեց 1925ի բարեկամութեան դաշնագիրը, իսկ նոյն տարուան Յունիս 22ին Անգարայի խորհրդային դեսպանը, Պ. Վինոկրատով յայտնեց թէ պատրաստ են նոր դաշ - նագիր մը կնքելու, եթէ Թուրքիա ընդունի հետեւեալ պահանջները. —

1. Խ. Միութեան վերադարձնել Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի նահանգները:
2. Խարիսխներ տրամադրել Խ. Միութեան, Նեղուցներուն մէջ:
3. Վերաքննել Մոնթրէօյի պայմանագիրը:
4. Փոփոխութիւններ կատարել Թրքական Թրակիոյ մէջ ի նպաստ Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի:

× Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ տեղեկու - թիւնները կը հաղորդեն ռուսական ձեռնարկին մասին. — Խորհրդային կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան, Մոնթրէօյի պայմանագրով նախատեսուած ժամանակին: Այդ ծանուցագրով կ'առաջարկէ վերաքննել պայմանագիրը: Ինչպէս յայտնի է, վերաքննութեան առաջարկները ընդունելի էին մինչեւ Օգոստոս 9, եւ քանի մը օր առաջ, Անգարա կանխահասօրէն ծանոյց թէ որեւէ դիմում չէ կատարուած, հետեւաբար պայմանագիրը ի զօրու կը մնայ մեքենաբար: Կ'ըսուի թէ ռուսական ծանուցագիրը յանձնուած է պայմանաժամը լրանալէն քանի մը ժամ առաջ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ռուսական ծանուցագրին պատճէնները հաղորդուած են անգլիական եւ ամերիկեան կառա - վարութեանց: Ռուսական ծանուցագիրը կ'առա - ջարկէ առանձին բանակցիլ Թուրքիոյ հետ: Այդ բանակցութեանց կրնան մասնակցիլ Սեւ ծովեան պետութիւնները: Մոսկուա կ'առաջարկէ որ ռուսեւթուրք զինեալ ուժերը միասին պաշտպանեն Տարտանէլի և Վոսփորի Նեղուցները: Կ'ըսուի թէ ծանուցագիրը խմբագրուած է հաշտարար ոգիով:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Թուրքիա պիտի մերժէ առանձինբանակցիլ Խ. Միութեան հետ, քանի որ Մոնթրէօյի պայմանագիրը կը տրամադրէ որեւէ փոփոխութիւն կատարել բոլոր ստորագրող պետութեանց մասնակցութեամբ: Հասան Սաքա, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, չորեքշաբթի կացութիւնը պիտի պարզէ Ազգ. Ժողովին առջեւ, յետոյ հրատարակութեան պիտի տրուին ռուսական ծանուցագիրը եւ Թրքական պատասխանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ
Աշխատող եւ ազատատենչ

Ամէն անգամ որ առիթը կ՚ունենամ Լուի Էտէմիքի մէկ նոր հրատարակութիւնը ձեռք անցընելու, հրճուանքով կը թղթատեմ զայն, վստահ թէ հայ ժողովուրդի այս ճշմարիտ եւ անաչառ բարեկամը դիտէ խօսիլ այն բաներուն վրայ, որոնք այնքան մօտիկ կը հնչեն մեր ցեղի սրտին։ Ծագումով Սլովէն (իր բուն անունով Ադամիչ) այս ամերիկացի գրագէտր իրեն մասնագիտութիւն ընտրած է ուսումնասիրել Միացեալ Նահանգներու ազգաբնակչութեան մաս կազմող ոչ-անգլեւսաքսոն բազմաթիւ տարրերու անցեալ թէ ներկայ վիճակը ու մատնանիշ ընել անոնց մասնակցութիւնը Մեծ Հանրապետութեան անօրինակ վերելքին մէջ։

Լուի Էտէմիք երիտասարդ հասակին գաղթած է Գառնիօլայէն դէպի Մ. Նահանգները ու մօտէն ճանչցած Եւրոպայի այն բոլոր ժողովուրդները որոնք վերջին 30—40 տարուան ընթացքին այնքան կարեւոր դեր մը կատարած են ամերիկեան ազգի զարգացման ու անոր բազմակողմանի յառաջդիմութեան պայքարին մէջ։ Ինք Նոր Աշխարհի մէջ ճանչցած է Մ. Նահանգներու բաղկացուցիչ տարրերէն ամէն մէկը՝ Գերմանացիէն մինչեւ Ցոյնը, Ֆինլանտացիէն մինչեւ Հայը, ու թափանցած ամէն ցեղի մասնայատկութեանց։ 1945ին լոյս տեսած իր վերջին գրքին մէջ (A Nation of Nations), ան ձեռնարկած է խիստ կարեւոր աշխատասիրութեան մը, որուն նպատակն է ճշդել ամերիկեան ազգի իւրաքանչիւր տարրի պատմական դիրքն ու դերը։ Ու իր անաչառ ոգին զինքը առաջին քայլէն առաջնորդած է պատմական կարեւոր իրողութիւն մը ի յայտ բերելու։ Համառօտիւ պարզեմ իր տեսութիւնը։

Ամերիկայի գիւտէն մինչեւ 17րդ դարու սկիզբը, գրեթէ բնաւ լուրջ ձեռնարկ մը չէ կատարուած Նոր Աշխարհի մէջ գաղթավայր մը հիմնելու։ Միայն 1607ին անգլիացի նաւապետ Քրիստափոր Նիւ Փորթ յաջողած է առաջին գաղութը հաստատել Վըրճինիայի նահանգին մէջ՝ հիմնելով Ճէյմսթաունը։ Սակայն իր սակաւաթիւ գաղթականները որոնց գրեթէ կէսը անգործ, ծոյլ եւ արկածախնդիր ճէնթըլմէններէ կը բաղկանար դատապարտուած էր, Նիւփօրթի Անգլիա վերադարձէն վերջ, անխուսափելի բնաջնջումի, եթէ չգտնուէր այն կորովի ու խիզախ երիտասարդը՝ Ճօն Սմիթհ որ ամերիկեան գաղթային պատմութեան ամէնէն ուժեղ ու կարկառուն դէմքերէն մին պիտի հանդիսանար։

Սմիթհ Եւրոպայի ու Մօտաւոր Արեւելքի մէջ խիստ արկածալի ճամբորդութենէ մը վերջ դէպի Ճէյմսթաուն վերադարձին իր հետ բերած է Գերմաններու, Լեհերու եւ Հայերու խումբ մը որոնք իրենց աշխատասէր ու գործունեայ նկարագրով ամրապնդած են Նիւփօրթի հիմնած խարխուլ գաղութը ու սաղմնած ամերիկեան ազգի առաջին կորիզը։

Էտէմիք իբրեւ խղճամիտ պատմաբան չի մոռնար աւելցնել թէ Սմիթհի ընկերացող Գերմաններու, Լեհերու եւ Հայերու խումբը գաղութի անգլիացի անդամներու կողմէ անմիջապէս կը դրուի ստորադաս դիրքի մը մէջ, ուր կը մնան մինչեւ 1619։ Սակայն ի վերջոյ այս աշխատասէր ու հնարամիտ բանուորները իրենց ազատատենչ ոգիէն մղուած, համախորհուրդ գործադուլ կը հռչակեն, մինչեւ որ ձեռք կ՚անցընեն հասարակ մարդուն անջնջելի իրաւունքները՝ Նոր Աշխարհի մէջ առաջին անգամ հիմնելով Քաղաքապետներու Ժողովը (House of Burgesses), որ հետզհետէ զարգանալով ծնունդ պիտի տար, մէկուկէս դար վերջ՝ ժողովրդապետական վարչաձեւի վսեմագոյն արտայայտութիւնը խտացնող Ամերիկեան Սահմանադրութեան։

Ահա պատմական իրողութիւն մը որ կը ստորագծէ հայ ժողովուրդի ցեղային նկարագրի երկու բարձրագոյն յատկանիշերը։ Նախ Հայը կը ներկայանայ իբրեւ մէկը առաջին տարրերէն, որոնք իրենց աշխատասէր ու յարատեւ ոգիին շնորհիւ, ամենադժուարին պայմաններու տակ, հիմը դրած են արեւմտեան կիսագունդի վրայ հաստատուած այն առաջին գաղութին որ երեք դար վերջ աշխարհի հզօրագոյն ազգը պիտի դառնար։ Մասնագէտներու թողլով այդ ափ մը Հայերուն ուսկի՞ց կամ ի՞նչ պայմաններու տակ դէպի Ամերիկա գաղթած ըլլալուն պարագաները ճշդելու հոգը, սա չափը կրնամ վստահեցնել թէ, Էտէմիքի պատմական աղբիւրն է նոյն ինքն Ճօն Սմիթհը, որ իր ինքնակենսագրութեան մէջ տուած է այս վկայութիւնը։

Սակայն, որքան ալ գոհ ըլլանք այս առաջին իրողութենէն, կրկնապատիկ հպարտութեան առարկայ պէտք է նկատենք պատմագրին յիշած երկրորդ դէպքը։ Հայը՝ Գերմանացիին ու Լեհին հետ, դարեր առաջ եղած է ազատատենչ, ան կը ճանչնայ աշխատութիւնը ազատ երկնքի տակ, կ՚արհամարհէ գերութիւնը ու ամերիկեան հողի վրայ իսկ դարեր առաջ ցոյց տուած է իր ցեղային նկարագրի այս վսեմ գիծը։

Այնպիսի ատեն մը երբ եւրոպացի շատ մը ժողովուրդներու վերաբերումը հայ ցեղի հանդէպ ներշնչուած կը մնայ դէզ մը սխալ եւ անարդար նախապաշարումներէ, մասնաւոր սփոփանքով կը կարդամ Էտէմիքի պէս Ամերիկացիի մը ողջամիտ ու անաչառ կարծիքը մեր ցեղի նկարագրի մասին։ Ու մասնաւորաբար կը փափաքիմ ընթերցողին ուշադրութեանը յանձնել Լուի Էտէմիքի ուրիշ մէկ գրքին (From Many Lands) այն գլուխը, ուր հազուագիւտ անկեղծութեամբ ան կը պատկերացնէ Հայր ինչպէս որ է։ Քանի մը բառով պատմեմ։

Յակոբ Արամ Թաշճեան ծնած էր 1850ի շուրջ Կեսարիա եւ որդին էր հայ երկրաչափ ճարտարապետի մը որ նաեւ արձանագործ էր։ 17 տարեկանին Յակոբ Թրքական հալածանքներէն զերծ մնալու համար լեռը կ՚ապաստանէր ու ի վերջոյ կը մտնէր Մարզուանի Գօլէճը։ Ուսումը աւարտելէ վերջ կը դառնար բողոքական պատուելի ու 70ական թուականներուն կը կոչուէր Էրզրումի աւետարանական քարոզիչի պաշտօնին։ Այդ շրջանին Թուրք տիրող տարրը կը կեղեքէր հայ փոքրամասնութիւնը։ Պահ մը վերջ ան կը հրաւիրուէր Պիթլիս իբրեւ քարոզիչ։ Հոն կը ճանչնար 18ամեայ Սօֆի Վարժապետեանը՝ գեղանի եւ նկարագրի տէր Հայուհի մը։ Յակոբ եւ Սօֆի իրենց մեղրալուսնի ճամբորդութիւնը կը կատարեն մէկ մէկ ձիու վրայ հեծած՝ ուղղուելով Պիթլիսէն Էրզրում, իրենց աչքերը օրերով յառած դէպի Արարատը։ Սօֆիի հայրը գոհ կ՚երթայ Թուրքին եաթաղանին։ Իր անդրանիկ զաւակը, Հայկ կը ծնի Թուրքեւռուս պատերազմի տարին։

Հայկ 12 տարեկանին կը ճանչնայ ջարդն ու արհաւիրքը։ Իր ծնողքին հետ կ՚ապաստանի Միսիօնարներու տունը ու մատաղ հասակէն կը սորվի գնահատել աստեղազարդ դրօշակին պարգեւած պաշտպանութիւնը։ Ընտանիքով կը հեռանան Էրզրումէն ու կը հաստատուին Պարտիզակ։ Թենիներու, թզենիներու եւ ձիթատունկերու այս սիրուն գիւղաքաղաքը, զուտ հայկական միջավայր մըն էր, 3000 հոգինոց բարգաւաճ համայնք մը՝ մետաքսի կարեւոր արհեստանոցներով։ Հայկ կը յաճախէ Ամերիկեան Քօլէճը որ այն ատեն իբրեւ նախապատրաստական դասընթացք կը ծառայէր Րոպըրթ Քոլէճի։ Տնօրէնը, Տոքթ. Րոպըրթ Ջէյմըրզ պատկառելի անձ մըն էր։ 1895ի ջարդի տարին պատ. Թաշճեան Իզմիր կը գտնուէր։ Իր վեց զաւակներէն Հայկ, Արմէն, Երուանդ եւ Արմենուհի Էրզրում մնացած էին, իսկ Նուարդ եւ կրտսերագոյնը Սուրէն Պարդեւ Պարտիզակ։

Հայկի համար ժամանակը հասած էր գաղթելու Մ. Նահանգները։ Գրպանը հազիւ քանի մը ոսկիով հասաւ Նիւ Եօրք, ու շնորհիւ իր աշխատասէր եւ ընդունակ նկարագրին յաղթեց բոլոր դժուարութեանց։ 1904ին Միչիկընի Համալսարանէն շրջանաւարտ իբրեւ ատամնաբոյժ հաստատուեցաւ Գալամազու ուր ամուսնացած է։ Տոքթ. Թաշճեան այսօր (1940) 60 տարեկանի մօտեցած՝ 40 տարիէ ի վեր ամերիկ. քաղաքացի է։

Արմէն Հայկունի արդէն Թուրքիոյ մէջ ցոյց տուած էր իր արտակարգ կարողութիւնը իբրեւ անթելի մասնագէտ։ 1903ին կը հասնի Ամերիկա ու 24 տարեկան հասակին Mass. Institute of Technologyի մէջ երեւան կուգայ իբրեւ լաւագոյն ուսանող։ Շինանիւթի իբրեւ մասնագէտ 1912ին կը ստեղծէ armeniteը։ 1914—18ի պատերազմին con-creteի իբրեւ մասնագէտ կառավարական պաշտօնի կը կոչուի։ Կը շինէ բազմաթիւ շէնքեր, ինչպէս եւ Պելճիքայի մէջ Պրիւժի կամուրջը։ Այժմ (1940) 50ի վերջերը հասած, Արմէն իր կնոջ եւ կրտսեր Արմէնի հետ Քլիվլէնտ կը բնակի։

1895 շուրջ Օսմ. կայսրութեան մէջ 400.000 Հայեր ջարդուեցան։ Թաշճեանները Իզմիրի մէջ այր եւ կին կը լծուին որբերը խնամելու գործին։ Արմենուհի կը յաճախէ Իզմիրի գերման վարժարանը։ Խիստ ուշիմ, հրապուրիչ ու լեզուագէտ, ան շուտով կը շահի Գերմաններու համակրանքը։ Կը մեկնի Տիւսըլտօրֆ, կը յաճախէ Հռենոսի վրայ Kaiserwerthի ուսուցչանոցը։ Թուրքիա վերադարձին՝ Տիկին Hartshorneի կողմէ կը հրաւիրուի Պոսթըն ուսկից կ՚երթայ Քլիվլէնտ իբրեւ ուսուցչուհի գերմաներէն լեզուի։ Կ՚ամուսնանայ 1914ին փիլաբոյժ Օթեօ Ֆլոյալէմպըրնի հետ։ Կը գրէ My Birthը, իր յղութեան շրջանի տպաւորութիւններէն։ Իր որդին՝ Րոպըրթ Պարտիզակ խարտեաշ է, իսկ աղջիկը Թուխ։

Նուարդ եւ Եղուարդ վերջին եկողներն եղան դէպի Ամերիկա։ Նուարդ սորված է վեց լեզու ու ի վերջոյ կոչուած գրադարանապետի պաշտօնին։ Եղուարդ եղաւ կառավարական երկրաչափ։

Կրտսերագոյնը՝ Սուրէն Պարգեւ՝ 1895ի ջարդի տարին ծնած, առաջին պատերազմին մասնակցած և Տարտանէլի մէջ գերի իյնալով 1920ին Ամերիկա հասած է այժմ կը բնակի Seattle, իբրեւ բժիշկ։

Պատ. Թաշճեան Առաջին Մեծ պատերազմին ընթացքին կը մեռնի իր բնական մահով։ Իր կինը՝ Սօֆի Իզմիրի աղէտէն հազիւ ազատած, կ՚ապաստանի Յունաստան։ Երկար ատեն կը սպասէ եւ ի վերջոյ իբրեւ նախագահ Հարտինկի «մասնաւոր հիւրը» կ՚արտօնուի մտնել Մ. Նահանգներ։

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Խաչակրութիւն Հ.Մ.Ը.Մ.ի դէմ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Սուրիայէն)

Կը շարունակուի անբարոյացումը։ Սուրիոյ եւ Լիբանանի համայնավար-ռամկավար մամուլը, իր «կենսական տարածութիւնը» ամբողջութեամբ յատկացուցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ազգ. նուիրականութիւններու, բայց մանաւանդ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դէմ շղթայազերծուած զարշելի պայքարի մը, որ մեր տունը պիտի քանդէ գաղութներու մէջ։ Ամբողջ գաղութը պրկուած է, վրդովումն ու նողկանքը զսպուած են սիրտերու տակ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Թումբ մըն է բոլոր խուժանավարութիւններուն և գրգռութիւններուն դէմ, որոնց միակ նպատակն է վրդովել գաղութին կեանքը, օգտուելու համար ներքին պառակտումներէն կամ ճեղքերէ։ Կը թուի, սակայն, թէ բոլո՛ր ռազմավարութիւնները պիտի անդրադառնան իրե՛նց իսկ հեղինակներուն, ու կռիւը պիտի հոտի անոնց մէջ՝ որոնք տարիէ մը ի վեր սիրակցորդ արկածախնդրութիւններու լծուած են։ Պիտի վճարեն իրենց չարիքը բոլոր անոնք, որ հացկատակութեան մարզանքներու բեմ դարձուցին Սուրիան եւ Լիբանանը, ու պատճառ դարձան, որ տասնեակ հազարաւոր մարդիկ տունէ տեղէ հրաժարին, տնտեսութիւններ ենթարկեն հաշուեյարդարի եւ քանդեն բան գործ։

Պիտի վճարեն նաեւ բոլո՛ր անոնք, որ պայքարի ամէնէն ստորին եւ անբարոյացուցիչ միջոցներուն դիմեցին, Հ.Մ.Ը.Մ.ի նման կազմակերպութիւն մը նշանակէտ դարձնելով անխոստովանելի հաշիւներու։ — Ներդաղթե՞լ կ՚ուզես. պէտք է հայհոյես նախ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ապա Հ.Մ.Ը.Մ.ին, որ քառորդ դարէ աւելի, իր բոլոր ճիգերը ի սպաս դրաւ հայութեան անսատուեր պահպանումին, սերունդներ փրկեց այլասերումէ, եւ մարդեր պատրաստեց հայրենիքին համար։ Օր չանցնիր, որ հարեւան ճահիճին մէջ ինքնասպանութեան չմղուին 7-17 տարեկան միամիտ տղաք, ու մեր ազգային ցեղային նուիրականութիւններուն դէմ չստորագրեն զզուելի պարսաւագրեր։ Կը տեսնէք անշուշտ թերթերը։ Մարդիկ խտիր չեն դներ միջոցներու մէջ, եւ յաւիտենականութեան գիրկը հանդչող վաղամեռիկ Հ.Մ.Ը.Մ.ականներու անունով «հրաժարական»ներ կը հրատարակեն թերթերու մէջ։ Կոտրտելիք մատներ, որոնք Թուրքին պակաս ձգածը կ՚ուզեն լրացնել, մայր մը հասակով անմեղ տղաք քշելով անդունդ...

Ա՞յս պիտի ըլլար պատկերը Ներգաղթի նախօրեակին, երբ մանաւանդ կը պատրաստուինք Հայկ. Դատ հրահրելու, եւ խօսելու մեր իրաւունքներուն անունով։ Ո՞վ ինչ կ՚ըսէ այդտեղ թէ այստեղ։ Ո՞վ կը գիտակցի վայրկեանի լրջութեան, — մինչ Թշնամին, լուռ ու դաւադիր, կը փորձէ մեր հողը փորել կրկին... Տարի մը առաջ, շատ աւելի մխիթարական էր պատկերը։ Հո՛վ մը կը սպառնայ ցիրուցան դարձնել ամէն բան։ Օրէ օր կը խրինք անբանացումի մէջ։ Հայը Հայուն թշնամի, հայրը տղուն դաւադիր, եղբայր եղբօր դէմ։

Ասոնք բառեր չեն։ Իւրաքանչիւր տողի տակ ողբերգութիւն մը պառկած է։ Ըլլայի՛ք (չըլլայի՛ք) հոս, ու հաստատէիք ձե՛ր իսկ աչքերով։ Քարանար ձեր սիրտն ալ՝ բռունցքի մը պէս...

Մ.

×

ԽՄԲ. — Հ.Մ.Ը.Մ.ի Հալէպի վարչութիւնը հետեւեալ նամակը հաղորդած է մամուլին, Յունիս 29 թուականով.—

Զարմանքով կարդացինք այսօրուան «Եփրատ»ի մէջ, թէ «46 անդամներ հրաժարած են Հ.Մ.Ը.Մ.էն»։ Ուշով քննելէ ետք հրատարակուած անուանացանկը, ստուգեցինք, թէ միայն իննը հոգի մաս կը կազմեն Միութեան, որոնք արդէն աւելի քան տարիէ մը ի վեր թերացած ըլլալով իրենց նիւթական պարտականութեանց մէջ, ինքնաբերաբար դադրած կը համարուին Միութենէս։ Մնացեալները, տասնեակ տարիներու ընթացքին եկած ու մեկնած անդամներ են, մէկ մասը ոչ իսկ անդամ եղած, որեւէ ատեն։

Ներկայիս Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր շարքերուն մէջ կը հաշուէ աւելի քան ՀԱԶԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐ։ Իսկ մեր տոմարներուն մէջ արձանագրուած ունինք ՈՒԹ ՀԱԶԱՐ անուն։ Եթէ քանի տարիներէ ի վեր մեր «ելքն ու մուտք»ը հաշուենք, կրնանք «Եփրատ»ի մէկ շաբթուան թիւերը լեցնող սիւնակներո՛վ անուն հայթայթել, որեւէ թերթի։

Օտարներուն անգամ հիացում պատճառող մեր հիանալի կազմակերպութեան շուրջ հայ թերթ մը այս տղայական միջո՞ցը գտաւ, իր «համակրանքը» յայտնելու։ Քանի մը տղեկներու անճապարական մէկ քայլը շնդալից խորագիրներով «հայրենասիրական ընդվզումի ելոյթ» որակել, կուսակցութիւններն ու Հայաստանը իրար խառնել — այս բոլորը ի՞նչ բանի կը ձգտին։ Կազմալուծե՞լ Հ.Մ.Ը.Մ.ը։ Բայց քանի՞ անգամ պէտք է հազարներով դաշտ իջնենք, Հալէպ թէ Պէյրութ, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ սիրով կապուած են մեր անդամները իրենց սիրելի Միութեան»։

«Ա. Ահարոնեան» ակումբ

ՎԱԼԱՆՍ.— Բանուոր, արհեստաւոր, մանր առեւտրական ընկերներ եւ համակիրներ, շուրջ 60 հազար ֆրանք ծախսեցին, հաւատքով եւ խանդավառութեամբ աշխատեցան, քրտինք եւ ժամանակ սպառեցին եւ ունեցանք Հ.Յ.Դ. «Ա.Ահարոնեան» ակումբը: Առաջին յարկի վրայ, վեց հոգինոց 25 նստարաններով, սեղան եւ աթոռներով կահաւորուած մեծկակ, մաքուր ու ներկայանալի սրահ մը, ուր կը հաւաքուինք կուսակց. ժողովներու, Նոր Սերունդի դասախօսութիւններու եւ ընկերահամակրական հանդիպումներու համար:

Աստիճաններէն բարձրանալէ վերջ, ընկեր Ա. Ահարոնեանի պանծալի անունով պճնուած սրահէն ներս կը մտնեմ: Աջ ու ձախ, չորս կողմ, պատերը զարդարուած, ծանրաբեռնուած են մեր նորագոյն պատմութեան հերոսական շրջանի արի արանց, ջահակիր տիտաններու, հերոսներու նկարներով եւ խմբանկարներով: Հո՛ս են Հ.Յ.Դ. արիւներկ դրօշին շուրջ համախմբուած՝ Քրիստափորը, Ռոստոմը, Ս. Զաւարեանը, Ակնունին եւ Խաժակը, Ռ. Զարդարեան, Բաբկէն Սիւնի, Կարօ Զօրեան, Ս. Բարսեղեան, Վարուժանը հեթանոս եւ Սիամանթօն դիւցազներգակ.— բոլորը, բոլորը ազատութեան արիւնոտ ճանապարհին զոհուած, նուիրուած կտրիճները: Կը խօսին, կը պատգամեն՝ իրենց արիւնով, գրիչով, զոհաբերութիւնով եւ գործով կը խօսին անոնք, ջահակիրները արի ցեղին:

Կը դիտեմ զանոնք, կը մտածեմ, Նւ տարագիր, հայրենազուրկ հայ երիտասարդի սրտիս մէջ արիւնս կ'եփի: Անոնց հմայքէն կը մագնիսանամ, շրթունքներս կը շարժին եւ իբրեւ աղօթք, կ'ըսեմ.

— Փառք եւ յարգանք ձեզ, դուք որ հայ ժողովուրդի ճակատը սպիտակցուցիք: Ձեր զոհաբերութիւնը զուր չանցաւ. հայրենիքը կը ծաղկի. ջահը զոր ստացանք իբրեւ աւանդ, երիտասարդ ու ջլապինդ բազուկներով բարձր պիտի բռնենք, իսկ երբ յոգնինք, ուրիշներ պիտի յաջորդեն մեզի:

Հ.Յ.Դ. բոլոր ակումբները դարբնոցներ են, ներս մտնող Հայը, կըքե.ըրՓ.Գ ըրի: : յԹիպքդն հայրենասիրութեան անսպառելի հնոցներ, ուրկէ ներս մտնող Հայը կը դաստիարակուի եւ կը կատարելագործուի՝ դառնալու համար տիպար, օրինակելի Հայ: Ասոր համար է որ միշտ կենսունակ եւ կանանչ է հաստաբուն կաղնին՝ Հ.Յ.Դ.ը, իսկ Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէն՝ տոկուն մէկ ճիւղը կաղնիին: Ոստեր ալ ունի ճիւղը: Տեսէք, կուգան Նոր Սերունդի տղաքը՝ Վահանը եւ Զարեհը, Քրիսը, Գէորգը, Յակոբը եւ Գիւլխասը, Մկրտիչը եւ Վազգէնը, ուրիշներ եւ օրիորդներ. բոլորն ալ հոս ծնած, հոս մեծցած պատանիներ, կը հետաքրքրուին, կ'ուզեն գործել :«Կոմիտէն Ակումբի վարչութիւնը մեզի թող փոխանցէ»: «Գրադարանը ճոխացնենք», «15 օրը անգամ մը դասախօսութիւն կ'ուզենք»: Կը խօսին, կը ծրագրեն, եւ պիտի՛ յաջողին:

«Աղեմ որ չհոտիք», պիտի ըսէր ողբացեալ անուշիկ մեծ մայրս, բոլոր անոնց որ կ'ուզեն զգետնել հայ ժողովուրդին արու զաւակը:

ՕՇԻՆ ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խանասորի տարեդարձը

ՎԻԷՆ (Յառաջ).— Թուականներ եւ դէպքեր կան որոնք անմոռանալի են: Այսպէս, ազատագրական շրջանին եղած ամէն մի հերոսական ձեռնարկ կը մնայ անջնջելի եւ խորապէս քանդակուած իւրաքանչիւր անհատի հոգւոյն մէջ: Այդպիսի դէպք մը, յանդուգն ձեռնարկ մըն է Խանասորի Արշաւանքը որուն 49րդ տարեդարձը մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ այս կիրակի (4 օգոստ.) Պ. Փէլէի ծանօթ հովասուն անտառին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին: Սովորական եռ ու զեռ, մանուկներու ճիճւոց, երիտասարդներու խնդուք եւ պոռչտուք, խորովածի բուրում, խմբական երգերու արձագանգ, ջութակի նուագ,— ահա պատկերը դաշտահանդէսի առաջին մասին:

Երկրորդ մասին բացումը կատարեց Պետրոս Մանուկեան, բացատրելով օրուան նշանակութիւնը: Յետոյ տեղի ունեցան օրուան պատշաճ արտասանութիւններ,— Ա. Գալայճեան, Օր. Ս. Մաթոսեան, Օր. Ա. Ուզունեան, Յ. Մաթոսեան: Մեներգեցին Պ. Գասեան (Վալանսէն) «Հայաստան» եւ «Երբոր բացուին», Յ. Ուզունեան եւ ուրիշներ: Ջութակի վրայ, պատանի Կ. Պէրպիրեան շատ նուրբ եւ զգայուն կերպով նուագեց «Միրանի ծաղ»ը, ջերմ ծափերու մէջ: Արշաւանքի մասին ճառ մը խօսեցաւ Ս. Գալուստեան, մասնաւորապէս իր խօսքն ուղղելով Նոր սերունդին: Յետոյ շեշտեց.— «Խանասորի հերոսներուն պէս, եթէ պատրաստակամ ըլլանք ամէն զոհաբերութեան, մենք ալ կը հերոսանանք ազգովին — բաւ է որ մէկդի նետենք մեր սին վէճերը, դրաւոր թէ բերանացի, եւ կազմենք անոնց պէս ամբողջական Հայը, Հայ Յեղափոխութեան հարազատ մարդը»:

Իւղաներկ նկար մը, «Ազգային գործիչներ» աճուրդի դրուելով, գոյացաւ 21.650 ֆրանք, եւ վիճակուեցաւ վերջ ի վերջոյ Պ. Կ. Պժեանի որ 500 ֆրանքի նուէր մը եւս ըրաւ: Աճուրդի կնքահայրութիւնը ստանձնած էր 2000 ֆրանքով Պ. Կ. Սապունճեան:

Դաշտահանդէսին — ինչպէս նաեւ ուրիշ նըման ձեռնարկներու,— նոր սերունդի ներկայութիւնը աչքի կը զարնէր: Ընտիր նուագախումբ մը ղեկավարութեամբ երիտասարդ Վարդգէս Մխիթարեանի, նուագեց հայկական, ինչպէս նաեւ եւրոպական երգեր, ուրախութիւն պատճառելով պարի սիրահարներուն:

Մինչեւ ուշ ատեն, անտառը թնդաց, երբ վերջ ի վերջոյ անջատուիլ պէտք էր: Վիէնի հեռաւոր թաղեցիները դէպի դաշտահանդէսի վայրը փոխադրելու եւ վերջը տուն վերադարձնելու գործը սիրայօժար ստանձնած էր իր «քամիոն»ով Պ. Հայկ Տէրտէրեան: Թէ՛ կազմակերպիչները եւ թէ՛ օգտուողները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն այս առթիւ: Պ. Յ. Նէօվէզեան 1080 ֆրանք նուիրեց կազմակերպիչներուն, խորովածի վաճառումէն:

× Շաբաթ իրիկուն, 3 օգոստոս, Սէն-Մարթէնի Նոր Սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ֆր. Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը: Հակառակ արձակուրդի շրջան ըլլալուն, սրահը լեցուն էր: Խաչուհիներ եւ սանուհիներ մտերմաբար կը խօսէին, կը վիճէին:

Տիկին Արշալոյս Մաղաքեան որ մասնակցած էր Փարիզի Ֆր.Կապոյտ Խաչի 10րդ պատգմ. ժողովին, խոր լռութեան մէջ տուաւ իր զեկոյցը: Զեկոյցէն վերջ կատարուեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը: Ընտրուեցան Տիկիններ Մարի Մանուկեան, Թ. Մանուկեան, Վ. Խօքուզեան, Պ. Ուզունեան եւ Լ. Զիլինկիրեան:

Օգոստոս 18ին, կիրակի, մեծ պատրաստութեամբ տեղի կ'ունենայ Կապոյտ Խաչի դաշտահանդէսը Պ. Փէլէի անտառին մէջ:

Թղթակից 1946

Գերման ժողովուրդը պիտի պակսի 100ին 50

«Մարդ յոռետես ըլլալու պէտք չունի, նախատեսելու համար թէ յառաջիկայ յիսնամեակին Գերմանիոյ ներկայ բնակչութեան թիւը կէս առ կէս պիտի պակսի»:

Այս բառերը կ'արտասանէ գերման տնտեսագէտ մը՝ փրոֆ. Հայնս Զաուէրման, ամերիկեան շրջանի խորհրդականը որ վերջերս տեղեկագիր մը ներկայացուց իշխանութեանց՝ բացատրելու համար թէ գերմանացի ժողովուրդին աճումը զգալաբար կը նուազի: Համաձայն այդ տեղեկագրին, մահերու թիւը ծնունդներու թիւէն շատ բարձր է ու եթէ այսպէս շարունակուի, քաղաքական ու տնտեսական բարդութիւններ պիտի ծագին Եւրոպայի մէջ՝ յառաջիկայ յիսուն տարիներու ընթացքին: Գիւղական շրջաններուն մէջ, կ'ըսէ փրոֆէսօրը, մահերը երկու անգամ աւելի բազմաթիւ են քան ծնունդները: Միջնակարգ քաղաքներու մէջ մահերու համեմատութիւնը հարիւրին 300 բարձր է ծնունդներէն, իսկ մեծ քաղաքներու մէջ այդ համեմատութիւնը կը հասնի 400ի: Ուրեմն, կը հետեւցնէ տնտեսագէտը, եթէ նոյնիսկ Գերմանիոյ ռազմական արդիւնաբերութիւնը քարուքանդ եղած չըլլար, Գերմանիա դարձեալ հնարաւորութիւն պիտի չունենար երրորդ պատերազմ մը պայթեցնելու:

Փրոֆ. Զաուէրմանն դաղտնի վիճակագրութիւն մը պատրաստած էր պատերազմէն առաջ, ցոյց տալու համար թէ 2000 թուականին Գերմանիոյ բնակչութիւնը պիտի ըլլար միայն 43 միլիոն: Այս թիւը վերադնահատման ենթարկուած է հիմա և պատերազմի կորուստները նկատի առնելէ վերջ, կ'եզրակացնէ թէ այդ լաւատեսութիւնը անտեղի է հիմա: 1939ին տարեկան աճում ցոյց տրուած էր 1.182.000, մինչդեռ ճիշտ թիւն էր 1.122.000:

«Տարիներ շարունակ Գերմանացիները հաւատացած էին թէ իրենք երիտասարդ ժողովուրդ մըն են: Իրականութիւնը այն է որ մենք կորսնցուցած ենք մեր երիտասարդ սերունդը: Թէ գերման ազգը եւ թէ արտաքին աշխարհը պէտք է գիտնան թէ ինչ կը նշանակէ ասիկա: Գերմանիան պատերազմի ընթացքին կորսնցուց 7.500.000 մարդ (զինուոր 4 միլիոն, քաղաքացի մէկ միլիոն, եւ $2\frac{1}{2}$ միլիոն հաշմանդամ): 1943ին աշխատութեան ընդունակ հարիւր հոգիի դէմ ունէինք աշխատելու անկարող 70 հոգի: Այսօր իւրաքանչիւր աշխատող ձեռք պիտի պահէ մէկ աշխատելու անկարող անձ: Ծերունիներու թիւր չափէն աւելի մեծ է. քսանէն քառասուն տարեկաններուն համրանքը մեծապէս նուազած է: Տասնէն քսան տարեկաններուն թիւն ալ շատ տկար է. մինչեւ վեց տարեկան երախաներու քանակն ալ նոյն համեմատութեամբ փոքր է: Աճած է կիներու թիւը՝ պատերազմին պատճառաւ. իւրաքանչիւր 1000 այրի դէմ ունինք 1270 կին: Ներկայիս Գերմանիան կը նմանի ծերունիներու եւ հաշմանդամներու պատսպարանի մը: Այս պարագան շատ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ երկրին տնտեսական ու քաղաքական ապագային տեսակէտէն: Զափէն աւելի դժուար պիտի ըլլայ ապահովել կենցաղի նուազագոյն մակարդակը: Արդիւնաբերութիւնը պիտի նուազի, կարելի պիտի չըլլայ օտար դրամագլուխ ներս բերել, որովհետեւ բանուորներու թիւը պակսած է եւ ընկերային ապահովութեան բեռը հետզհետէ կը ծանրանայ: Այս ձեւով Գերմանիոյ մէջ անպակաս պիտի ըլլան ընկերային, տնտեսական ու քաղաքական խլրտումները: Եթէ մեր նպատակն է քաղաքական ու ընկերային խաղաղ կեանք մը ստեղծել, պէտք է նկատի ունենանք այս վտանգաւոր կացութիւնը»:

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բարեգործականի Ներգաղթի Հանձնախումբեան Կեդր. Յանձնաժողովը կը յայտարարէ վերջին զեկոյցով (16 Յուլիս).—

Պարտք կը սեպենք հրապարակաւ գնահատել կարգ մը Հայրենակցականներու ցոյց տուած համակրալիր վերաբերումը դէպի Հ.Բ.Ը. Միութեան Ներգաղթի Հանձնախումբին:

Արդէն իսկ ոմանք վճարումներ ըրին, ոմանք ալ որոշ խոստումներ: Իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերող Հայրենակցականներուն պարագան փութացինք հաղորդել Միութեան Սուրիոյ և Յունաստանի Մարմիններուն, յանձնարարելով ջանք չխնայել որ ըստ կարելւոյն նախապատուութիւն տրուի անոնց հայրենակիցներուն ներգաղթին:

Սրտագին շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Կիլիկիոյ Գարաքէօյ, Տիգմէ եւ Սազագ գիւղերու Աղքատախնամ Ընկերութիւն **3.500** տոլար, Քէօրբէ գիւղի Ուսումն. Ընկ. Կեդր. Վարչ. 2.000, Սեբաստիոյ Եարասար Գիւղի Կեդր. Վարչ. 1.600, Զմշկածագի Տիկնանց Միութիւն (Թերհաշիւ 2.000-ի) 1.278 տլ. 36 ս., Խոզաթի եւ շրջակայ Գիւղերու Հայրենակց. Միութիւն 1.150, Բալուի Վերաշինաց Միութիւն (Թերհաշիւ 5.000ի) 1.000, Համա-Սեբաստիացական Շինարար Միութիւն 1.000, Կարնոյ Հայրենակցական Միութիւն (Ֆրէզնօ) 750, Մարզուանի Հայրենակցական Ընկերութիւն 300:

Նկատելի է դրամական պարագան, քանի որ չոգենաւներու համար Սուրիայէն թէ Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն Տոլար կը պահանջուի, որով Հ.Բ.Ը. Միութիւնը պարտաւոր է Նիւ Եորքի մէջ Ներգաղթի տրամադրութեան տակ պահել բաւականաչափ տոլարի վարկ:

Ներգաղթի Հանձնախումբը եւ Հիմնադրամը մէ՛կ է եւ պէտք է միակն ըլլայ, խաչաձեւումներու, կրկնութիւններու եւ ամէն տեսակ անպատեհութիւններու առաջքն առնելու համար: Ուրախ ենք, որ Հայրենակցականները առ հասարակ կ'ըմբռնեն օրուան այս պահանջը եւ կը խուսափին անջատ գործունէութենէ:

Հայրենակցականներու ուղղած մեր կոչը կը մնայ ի զօրու եւ մենք պատրաստ ենք անոնց հետ գործակցելու համերաշխ ոգիով, միատեղ յաջողցնելու համար Համազգային Հանձնախումբը, այսինքն Հայաստանի Ներգաղթը:

Ներգաղթը չի սպասեր, անընդհատ կը շարունակուի:

Օրուան շարժո՛ւմը՝ դէպի՛ Հայրենիք:

ՅՈԲԵԼԵԱՆ Թ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

ԽՄԲ.— Սելանիկէն ստացանք հետեւեալ կոչը, Օգոստոս **6** թուակիր.—

Թեսաղոնիկէի Ազգային իշխանութիւնը ընդառաջ երթալով տեղւոյս հայութեան միահամուռ բաղձանքին, որոշած է կատարել Պ. Թովմաս Պօյաճեանի ուսուցչական եւ հանրային գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը: Այս նպատակաւ կազմուած է ազգային եւ յարանուանական մարմիններու, բարեսիրական հաստատութիւններու, ուսուցիչներու եւ մշակութային մարմիններու ներկայացուցիչներէն՝ յոբելենական կեդրոնական յանձնաժողով մը:

Արդ, յանձնաժողովս կոչ կ'ուղղէ արտասահմանի մէջ հաստատուած հին շրջանաւարտ սաներուն, պաշտօնակիցներուն եւ ի մասնաւորի Զմիւռնիոյ հայութեան, ուր երկար ատեն գործած է կրթական մշակը, որպէսզի իրենց յարգանքի եւ երախտագիտական հարկը մատուցանեն բազմարդիւն դաստիարակին:-Ի դիմաց Յոբելենական Կեդր. Յանձնաժողովի Ատենապետ՝ Յ. Վարժապետեան, Ատենադպիր՝ Ս. Բաղդամեան:

Ծանօթ.— Թղթակցութիւնները և բոլոր տեսակի նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ H. Varjabédian, Méghalou-Alexandrou N° 17, **Salonique (Grèce).**

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա պիտի ընդդիմանայ Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան, Խ. Միութեան առաջարկած եղանակով: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մոսկուայի ծրագրին համաձայն, Խ. Միութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ խարիսխներ կառուցանելու Նեղուցներուն մէջ, տիրապետելով Պոլսոյ եւ Սեւ ծովու անցքին վրայ:

Մոնթրէօյի պայմանագիրը կնքուեցաւ 1936ին, յաջորդելով 1923ի պայմանագրին: Վերաքննութեան համար, պէտք էր դիմել երեք ամիս առաջ, այլապէս պայմանագիրը ի զօրու է 5 տարի եւս:

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի ընդդիմանայ ռուսական որեւէ ձեռնարկի որ կը ձգտի ամրացնել Նեղուցներու շրջանը: Ռուսական ծանուցագրին մէկ պատճէնը յանձնուած է Անգլիոյ, ուրիշ մըն ալ՝ Մ. Նահանգներուն, թէեւ այս վերջինը չէ ստորագրած պայմանագիրը: Անցեալ տարի, երբ այս խնդիրը արծարծուեցաւ Փոցտամի մէջ, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները պատրաստակամութիւն յայտնեցին հաւաքաբար երաշխաւորելու Նեղուցներուն կատարեալ ազատութիւնը խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն: Բայց այն ատեն երեւան ելաւ թէ Խ. Միութիւնը խարիսխ մը պահանջած է Նեղուցներուն մէջ, տիրապետելու համար Պոլսոյ վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

«Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, Պ. Վիքտորովի բերնով ծանրապէս կը մեղադրէ Թուրքիան թէ պատերազմի միջոցին սիրաբանած է Գերմանիոյ հետ: Այս առթիւ իբրեւ փաստ կը յիշէ Պալքաններու մէջ բռնուած կարգ մը վաւերագիրներ, որոնց մէջ կը գտնուի 1941ին Ֆոն Ռիպպընթրոփի կողմէ Ֆոն Փափէնի ուղղուած հեռագիր մը: Ահաւասիկ այդ հեռագրին բովանդակութիւնը: —

« Թուրքիոյ հետ կնքուած պաշտօնական դաշնագրին հետ, պիտի ստորագրենք նաեւ գաղտնի դաշնագիր մը որուն շնորհիւ պիտի կրնանք անսահման քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրել Թուրքիոյ ճամբով... Թուրքիա պիտի չընդդիմանայ որ այս ռազմանիւթերը ղրկուին անհրաժեշտ պաշտօնէութեան միջոցաւ: Իրականին մէջ, մենք պիտի կրնանք այսպէս մաս մը զօրք անցընել քօղարկեալ ձեւով »:

Ուրիշ հեռագրով մը, Ֆոն Փափէն Ռիպպընթրոփի կը հաղորդէ իր մէկ տեսակցութիւնը Իսմէթ Ինէօնիւի հետ: Ահաւասիկ այդ հեռագիրը,— «Նախագահը պատրաստ է դաշնագիր մը կնքելու, վերահաստատելու համար նախկին բարւոք յարաբերութիւնները: Նախագահը ըսաւ որ եթէ Գերմանիա ապահովութիւն տայ թէ ոեւէ երկրի հետ համաձայնութիւն մը պիտի չկնքէ Թուրքիոյ դէմ, այս վերջինը պատրաստ է որեւէ ձեռնարկ չկատարել գերմանական շահերու դէմ և երբեք չմասնակցիլ որեւէ պայքարի Գերմանիոյ դէմ »: Ֆոն Փափէն կ'աւելցնէ թէ Իսմէթ Ինէօնիւ խոստացած է բանաձեւ մը գտնել, եթէ հակասութիւն մը ծագի անգլեւթուրք դաշնագրին տրամադրութեանց հանդէպ »:

Ուրիշ վաւերագիրներ կը պատմեն տեսակցութիւն մը գերմանական դեսպանին եւ Սարաճօղլուի միջեւ: Այդ փաստաթուղթին համաձայն, այս վերջինը յայտարարեր է թէ « սրտանց կը բաղձայ Ռուսիոյ կործանումը; Ռուսիոյ կործանումը Առաջնորդին (Հիթլեր) ամենամեծ գործը պիտի ըլլայ. բան մը որ հարիւր տարուան մէջ մէկ անգամ կը տեսնուի... Ռուսական խնդիրը կրնայ լուծուիլ Գերմանիոյ կողմէ միայն այն ատեն երբ սպաննուի բոլոր Ռուսերու գոնէ կէսը »:

Հաղորդելով Մէնէմէնճիօղլուի հետ ունեցած տեսակցութիւն մը, Ֆոն Փափէն կը գրէ,— « Այժմ եւ միշտ Թուրքիա ամենախոր վճռականութեամբ կը մաղթէ պոլշեւիկեան Ռուսիոյ պարտութիւնը, կարելի եղածին չափ կատարեալ »:

Պ. Վիքտորով կ'աւելցնէ թէ այս վաւերագիրները կը հաստատեն նաեւ Թուրքիոյ աջակցութիւնը գերմանական լրտեսութեան: Այսպէս, զօր. Աշըմ Կիւնտիւզ, ընդհ. Սպայակոյտին պետը, գաղտնի տեղեկութիւններ հաղորդած է Հիւս. Ափրիկէի եւ Նորվեկիոյ գործողութեանց մասին:

ՀԱՅ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ, իբրեւ սպանիչը Ֆրանսացի Պրէօյլի, որուն դիակը գտնուած էր ուրբաթ օր, իր յարկաբաժնին մէջ: Ջոհը ամուսնացած էր 18 տարեկան Հայուհիի մը հետ, 18 ամիսէ ի վեր: Իր քեռայրը, Սալփինճի? (Սապունճի?), որ կէսօրէն վերջը այցելած էր իրեն, խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուելով, խոստովանեցաւ թէ գողութեան համար գացած էր, եւ որովհետեւ Պ. Պրէօյլ կ'ընդդիմանար, զայն սպաննեց դանակի 12 հարուածներով, յետոյ բարձ մը դրաւ գլխուն վրայ, հոնդիւնը խափանելու համար: Իր հագուստները արիւնոտ ըլլալով, ձեռք մը զգեստ գողցած եւ իրենը կոյուղի մը նետած էր, Լա Շափէլի մէջ:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, Եուկոսլաւիոյ գլխաւոր պատուիրակը, Քարտէլի, բուռն ճառ մը խօսեցաւ իտալական պատուիրակութեան դէմ, «աշխարհակալութիւն» կոչելով անոր պահանջները: Դիտել տուաւ թէ դրուած պահանջներր «կը քաջալերեն Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու նախայարձակ ուժերը, որոնք չեն հրաժարած իրենց նպատակներէն»: Պաշտպանելու համար Եուկոսլաւիոյ հողային պահանջները, Պ. Քարտէլի յիշեց 1848ի իտալական յայտարարութիւնը, իտալական յուշագիր մը՝ ուղղուած Նափոլէոն Գ.ի (1866), եւ կոմս Քավուռի մէկ յայտարարութիւնը 1860ին որով կը հրաժարի որեւէ պահանջէ Թրիէսթէի մասին: «Իտալիա գրաւեց Երկոտասան կղզիները եւ Համաձայնութեան միացաւ Նախորդ պատերազմին, որովհետեւ ան շատ աւելի բան կը խոստանար քան կրնային տալ Գերմանիան եւ Աւստրիան: Իտալիա Տալմացիան պահանջեց ճիշտ այս փաստաբանութեամբ որով այսօր կը պահանջէ Յուլեան շրջանը: Այն ատեն Իտալիա կը պահանջէր ներկայ Եուկոսլաւիոյ ամբողջ ծովեզերքը: Իտալիա 1920ին բռնի խլեց Ֆիումէն: Ֆաշականութիւնը իշխանութեան գլուխ անցաւ, ուժ տալու համար աշխարհակալութեան տենչերուն: Միայն Մուսոլինին կամ նախկին ֆաշական Իտալիան չէ պատերազմի պատասխանատուն, այլ ամբողջ իտալական պետութիւնը: Այսօրուան Իտալիոյ եւ Դաշնակիցներուն աւագ պարտականութիւնն է ոչնչացնել Իտալիոյ նախայարձակման եւ աշխարհակալութեան տենչերը: Այս տեսակէտով, ոչ մէկ զիջում պէտք է ընել Իտալիոյ »:

ԱԼՊԱՆԻԱ, ՄԵՔՍԻԿԱ, ՔՈՒՊԱ, ԵԳԻՊՏՈՍ

Խորհրդաժողովը որոշեց հրաւիրել Ալպանիան, Մեքսիկան, Քուպան եւ Եգիպտոսը, որպէսզի իրենց տեսակէտները յայտնեն մշակուած դաշնագիրներու մասին: Այս առթիւ գոյացած համաձայնութիւնը դրական քայլ մը կը համարուի Խորհրդաժողովին յաջողութեան համար:

Նոյն նիստին մէջ միաձայնութեամբ ընդհ. քարտուղար ընտրուեցաւ Պ. Ֆուք Տիւփարք, Ֆրանսացի մը, որ առժամապէս կը վարէր այդ պաշտօնը: Յետոյ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան միւս 8 քարտուղարներու ընտրութեան առթիւ: Չորսը պիտի նշանակուին Չորսերու Խորհուրդին կողմէ, միւս չորսին համար անգլ. պատուիրակը առաջարկեց Աւստրալիան, Պրազիլիան, Չինաստանը եւ Եուկոսլաւիան: Սպիտակ Ռուսիոյ պատուիրակը առաջարկեց Աւստրալիոյ տեղ ընդունիլ Նորվեկիան: Այս վերջինը մերժեց, շնորհակալութիւն յայտնելով: Պ. Վիշինսքի առաջարկեց Եթովպիան, դիտել տալով թէ Աւստրալիոյ առաջին պատուիրակը չափազանց տաքարիւն է, ինչ որ չի համապատասխաներ քարտուղարի մը պաշտօնին յատկութեան, մինչ Եթովպիա « շատ հանդարտաբարոյ երկիր մըն է »: (Ծիծաղներ): Աւստրալիոյ պատուիրակը պաշտպանեց իր երկրին թեկնածութիւնը: Եթովպիոյ ներկայացուցիչն ալ մերժեց ռուսական առաջարկը, առարկելով թէ իրենց համագգեստներով: Միւս երկուքէն Լապուտ Չապէս ընդունուեցաւ Աւստրալիոյ, Պրազիլիոյ, Չինաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ թեկնածութիւնը, թէեւ Ռուսերը քուէ չտուին Աւստրալիոյ:

× Մոսկուայի գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Խ. Միութիւնը պիտի ընդդիմանայ Խորհրդաժողովին յետաձգման: Գործակալութիւնը այս առթիւ կը քննադատէ Խորհրդաժողովին երկու շաբթուան աշխատանքները, մութ խաղեր տեսնելով անոնց մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ երէկ իր վճիռը պիտի արձակէր չորս ծովակալներու դէմ, որոնք պատասխանատու կը համարուին Թուլոնի նաւատորմին խորտակման: Համայնավար երդուեալները բացակայ էին: Դատավարութեան ներկայ էին երկու ծովակալներ, Ապրիալ եւ Անտրէ Մարքի, իրենց համագգեստներով: Միւս երկուքէն Լապորտ հիւանդ է, իսկ Ալֆան Ջուխերիա փախած: Ծովակալ Ապրիալ արհամարհական դիրք մը բռնելով, յայտարարեց թէ ինք եւ զօր. Վէկան « այն ատեն անկարեւոր կը համարէին զօր. տը Կօլի ձեռնարկը »: Ծովակալ Մարքի ըսաւ թէ ինք միայն զինուորական հրամաններու կը հպատակէր: « Մենք հերոսներ չէինք, այլ զինուորներ »:

ԻՆԸ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ խարդախութիւն մը երեւան հանուեցաւ Պոռտոյի մէջ: 27 վաճառականներ գինի գնած էին սակագնով եւ ծախած սեւ շուկայի մէջ:

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Անգլիոյ, կը բողոքէ արձակուած լեհ զինուորներու վերակազմութեան դէմ, իբրեւ վտանգ մը երկու երկիրներու յարաբերութեանց:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ դէպքերուն առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակելով, անգլ. կառավարութիւնը կ'ազդարարէ թէ ամէն գնով պիտի արգիլէ Հրեաներու ապօրէն մուտքը: Անոնք որ այդպիսի միջոցներ կը փորձեն Կիպրոս կամ այլուր պիտի փոխադրուին եւ պիտի արգելափակուին: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ 1945 Դեկտեմբերին լրացած էր 75.000 Հրեաներու ներգաղթը, համաձայն տրուած արտօնութեան. բայց, սպասելով վերջնական կարգադրութեան մը, անգլ. կառավարութիւնը թոյլ տուած էր որ ամիսը 1500 հոգի եւս ընդունուին: Արդ, անկէ ի վեր ապօրէն ներգաղթի հոսանք մը սկսած է, և Մեծն Բրիտանիոյ համբերութիւնը տկարութեան նշան կը համարուի: Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, կը վախցուի քաղաքացիական պատերազմէն:— Հրէական Գործադիր Կոմիտէին նախագահը, որ Փարիզ կը գտնուի, ազդարարեց թէ «վերջին խօսքը Անգլիոյ պիտի չմնայ»: Եւրոպայէն փախած 2700 Հրեաներ Հայֆա հասած են երեք նաւերով:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ աճիւնը գտնուեցաւ վանքի մը մէջ, վանականի մը խոստովանութեամբ:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ մէջ ամերիկեան մարտանաւեր կը յածին ատենէ մը ի վեր: Մեծ օդանաւակիր մը 6 շաբաթէ ի վեր կը շրջի Լիզպոնա, Ճիպրալթար, Նափոլի եւ Մալթա: Ուրիշ մարտանաւեր ալ հասած են:

ԱԹԷՆՔԷՆ կր հեռագրեն թէ 150.000 Յոյներ ցոյց մը կատարեցին Թագաւորին դէմ: Նախորդ վարչապետ Սոֆուլիս պահանջեց յետաձգել հանրաքուէն: — Սելանիկի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց վեց զինուորներ եւ 14 քաղաքացիներ, իբրեւ պատասխանատու զինուորական պահականոցի մը դէմ կատարուած յարձակման: Ուրիշ 17 ամբաստանեալներ ալ բանտարկութեան դատապարտուեցան:

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ պիտի մերժուի համայնավար կուսակցութեան կողմէ, ինչպէս յայտարարեց ընդհ. քարտուղարը, Ժաք Տիւքլօ: Նոր նախագիծը կր նախատեսէ երկու ժողով, եւ լայն իրաւասութիւններ կուտայ Հանրապետութեան նախագահին: Ընկերվարականները եւ միւս հոսանքները համաձայն են նախագծին:

150 ԿՐԱՄ ԹԱՐՄ միս պիտի բաժնուի օգոստ. 12—18, BF եւ BH կտրօններով, 150 կրամ ալ առանց կտրօնի (եզան, ոչխարի կամ հորթի միս), նաեւ 100 կրամ խողեղէն օգոստ.ի CF. կտրօնով:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

1944 Օգոստ. 15ի ռմբակոծութեան երկրորդ տարելիցի առթիւ հոգեւոր պաշտամունք պիտի կատարուի Վալանսի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին կողմէ, կիրակի, 18 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Temple Protestantի մէջ: Պիտի քարոզէ Լիոնի հովիւ՝ Պատ. Գ.Յ.Խայիկեան: Ներկայ պիտի ըլլայ եւ խօսք առնէ Վալանսի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հովիւ՝ Ս. քահ. Պապիկեան: Կը հրաւիրուի հայութիւնը իր մասնակցութիւնը բերելու այս մեծ սուգին:

Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳԱՍԱՊԵԱՆ **1000** փրանք կը նուիրէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանին: Ստանալ Յառաջէն:

ՎԱԼԱՆՍ.— ՄԱԼԱԹԻՈՅ Կրթ. Ընկ. Մ—նիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ, իրիկուան ժամը **8.30**ին, հայրենակից Քէմէճեանի սրճարանը: Դաշտահանդէս Օգոստոս **25**ին:

Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընկերները իրենց սիրելի ընկերոջ՝ ողբացեալ Բժ. Տէր Դաւիթեանի յիշատակին **3000** փրանք կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. վեթերաններու Ֆոնտին:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dameseme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 15 Août 1946 Հինգշաբթի 15 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9776 - Նոր շրջանի թիւ 415 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՅՑ ՉԵԽ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՀԵՏ

Երկրորդ զրոյցս տեղի ունեցաւ չեխ լրագրողի մը հետ որ «Սվոպոտնէյ Չեսքոսլովէնսքօ» օրա - թերթին թղթակիցն է: Հազիւ 35 տարեկան, բարձրահասակ ու խարտեաշ: Բաւական սահուն է իր անգլերէնը, քիչ մը ամչկոտ: Մեր երկիրն ու քաղաքական Դատը անծանօթ նիւթեր են իրեն համար: Վերջին տարին քանի մը տարտամ բաներ իր ականջին հասեր են մեր հողային պահանջներուն մասին եւ միայն դիպուածով է որ միտքը մնացեր են Կարս եւ Արտահան անունները: Լսեր է նաեւ որ Թուրքերուն ձեռքէն «շատ բան քաշեր ենք» ու քրիստոնեայ ենք: Այսքան:

Անմիջապէս իրեն յանձնեցի ինչ գրաւոր նիւթ որ ունէի պայուսակիս մէջ, ընդհանուր գաղափար մը տալու համար մեր Հարցի մասին, խնդրելով որ քանի մը տողով ներկայացնէ իր թերթին մէջ:

— Ի՞նչ հոսանքի կը պատկանի ձեր թերթը:

— Պետական է ու բանակին քաղաքական օրկանը: Պատերազմէն առաջ բանակը քաղաքական հարցերով չէր զբաղեր, բայց հիմա պայմանները հիմնովին փոխուած են:

— Քանի՞ կուսակցութիւններ ունիք:

— Չորս կուսակցութիւններ. Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ — համայնավարները — ամէնէն զօրաւորը. ազգային ընկերվարականները, կաթո - լիկները, որոնք կը համապատասխանեն ֆրանսական MRPին եւ Սոցիալ դեմոկրատները: Այս չորսը կը կազմեն Ազգային Ճակատը: Կաթոլիկներու կուսակցութիւնը տեսակ մը պահպանողական հոսանք է, իսկ մնացեալ երեքը կարելի է կոչել ընկերվարական խմբակցութիւն: Շատ քիչ զանազանութիւն կայ անոնց քաղաքական ու ընկերային ծրագիրներուն մէջ:

— Ուրիշ հոսանքներ ալ կա՞ն...

— Չվերջացուցի. Սլովաքիոյ մէջ ունինք ուրիշ չորս կազմակերպութիւններ եւս. Համայնա - վարները, Ռամկավար կուսակցութիւնը — ամէնէն ուժեղը եւ քիչ մը պահպանողական: Յետոյ երկու մանր կուսակցութիւններ՝ Աշխատաւորականները եւ Ազատութեան կուսակցութիւնը. երկուքին ալ քաղաքական վարկը շատ աննշան է, հազիւ երկու երեք երեսփոխան ունին:

— Ո՞րն է ամէնէն ուժեղ հոսանքը խորհրդարանէն ներս:

— Ինչպէս գիտէք, մենք միայն Երեսփ. ժողով ունինք: Ծերակոյտին պէտքը զգացուած չէ: Խորհրդարանին 300 անդամները բաժնուած են մօտաւորապէս հետեւեալ համեմատութեամբ — համայնավարները 120, Ազգ.-Ընկերվարականները՝ 55, Կաթոլիկները՝ 40, Սոց.-Դեմոկրատները՝ 35: Աւելցուցէք նաեւ Սլովաքիոյ Ռամկավարները իրենց 50 երեսփոխաններով:

— Կարծեմ ձեր երկիրը գրաւման տակ չէ:

— Այո՛, ռուսական բանակ չկայ մեր երկիրը: Խ. Միութիւնը ունի միայն զինուորական պատուիրակութիւն մը: Լաւագոյն յարաբերութիւնները կը մշակենք դրացի մեծ պետութեան հետ:

— Չկարծէք որ միայն քաղաքական խնդիրներով կը հետաքրքրուինք: Խնդրեմ ըսէք, ո՞վքեր կրնաք յիշել ձեր երկրին յայտնի գրագէտներէն:

— Ունէինք Վոչուրան որ սպաննուեցաւ Գերմաններուն կողմէ: Քարէլ Չափէքը որ բնական մահով մեռաւ 1939ին, բայց իր եղբայրը, Եօզէֆ Չափէք, ծանօթ մտաւորական, զոհ գնաց Նացիներու բարբարոսութեան Աուշվիցի մէջ: Կրնամ յիշել նաեւ Եան Տրոս Ժէզածը, Ֆրանթիշէք Հալասը իսկ կին գրողներէն Մարիա Մայէրովան: Գիտէ՞ք որ շատ հարուստ գրականութիւն ունինք ու տասնեակներով անուններ կարելի է համրել:

— Լսա՞ծ էիք որ Հայեր կ'ապրին ձեր երկիրը:Ատեն մը մինչեւ 70 հայ ուսանողներ ընդունուած էին Փրակայի Համալսարանը, շնորհիւ նախագահ Մազարիքի բարեխօսութեան:

— Դժբախտաբար չէի գիտեր. ինչպէս քիչ առաջ բացատրեցի, հայ ժողովուրդը բոլորովին անծանօթ է ինծի: Բայց ի՛նչ լաւ է որ այս տեսակ առիթներով փոքր ժողովուրդները հնարաւորութիւն կ'ունենան իրար ճանչնալու, հոգ չէ թէ հաբեւանցի: Ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնէ ձեր երկիրը այսօր:

— Մեր մանրանկար հայրենիքը Խ. Միութեան հանրապետութիւններէն մէկն է. տարածութեամբ փոքր, բայց շատ յառաջդէմ թէ ճարտարարուեստի եւ թէ մշակոյթի մարզերուն մէջ: Բնակչութիւնը գրեթէ մէկուկէս միլիոն:

— Այդքա՞ն է միայն աշխարհի հայութեան թիւը:

— Ո՛չ, Խ. Հայաստանի սահմաններէն դուրս, մասնաւորաբար կովկասեան դրացի երկիրներու մէջ ունինք մէկ միլիոն Հայեր եւս: Իսկ արտա - սահմանի մէջ կ'ապրին մօտ մէկ միլիոն Հայեր՝ Թրքական ջարդերէն և տարագրութենէն փրկուած:

— Ի՞նչ են խնկապէս ձեր պահանջները այսօր:

— Այս քանի մը Թուղթիկները որոնք ձեզի կը յանձնեմ կրնան մօտաւոր գաղափար մը տալ մեր Հարցին մասին: Երկու մեծ պատերազմներու ընթացքին կռուեցանք Դաշնակիցներու կողքին: Առաջինին՝ ահաւոր աղէտներ տեսանք ու կորսնցուցինք մեր ընդհանուր հայրենիքին մէկ երրորդը: 1918ին ունեցանք անկախ հայրենիք մը մեր պատմական հողերուն մէկ մասին վրայ...

— Այսինքն ներկայ Խ. Հայաստա՞նը...

— Այո՛, մօտաւորապէս: Դաշնակիցները շատ մը բարիքներ խոստացան մեզի: 1920ին Մ. Նահանգներու նախագահին իրաւարարութեամբ որոշուեցաւ մեր կովկասեան հանրապետութեան կցել Թրքահայաստանի մեր հողերը: Մնացեալը թերեւս լսած էք հեռուէն հեռու: Թուրքերը ըմբոստացան Սեվրի դաշնագրին դէմ ու 1923ին իրենց շնորհ - ունեցաւ Լօզանի դաշնագիրը: Մեր բարեկամները մեզ լքեցին: Այս բոլոր դէպքերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ պիտի գտնէք այս Թուղթերուն մէջ:

— Իսկ այսօր կը պահանջէք կարծեմ Կարսը եւ...

— Արտահանը. այո՛, աւելի ճիշդ՝ կը պահանջենք Ուիլսընեան սահմանները որոնց մէջ են արդէն Կարսն ու Արտահանը:

— Յոյսեր ունի՞ք...

— Այնքան որքան փոքր ժողովուրդ մը կրնայ ունենալ: Մեր մեծ բարեկամներէն կախուած է մեր Դատին յաջողութիւնը:

Ամէնէն վերջը անխուսափելի եւ օրուան ամէնէն ընթացիկ հարցումը.

— Համայնավա՞ր էք թէ ընկերվարական:

— Համոզուա՛ծ ընկերվարական...

Պաշտօնակիցս խոստացաւ մեր Հարցը ներկայացնել իր թերթին մէջ, առաջին պատեհութեամբ:

ԺԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵԶՈՒՆ «ԿՈԼԽՈԶ»Ի ԱՐՏ ՉԷ

Ընթերցող մը, Հ. Հրանտ, երեք անգամ է որ Գահիրէի «Արեւ»ին զանազան թիւերը կը ղրկէ «Յառաջ»ի, կարմիր նշանակելով օտար բառերը: (Խ. Հայաստանի թերթերէն նոյնութեամբ արտատպուած լուրեր եւ ուրիշ գրութիւններ):

Այս առթիւ, ո՛րքան կծու դիտողութիւններ լուսանցքի վրայ:

—« Անկէ յիսուն տարի առաջ, Պոլսոյ մէջ կը ծաղրէին առօրեայ խօսակցութիւններէ քաղուած բացատրութիւններ.— «խալպ չէյրէկը հէլվաճիին եուրտուրմիշ ըրի»: Իսկ այսօր ինչո՞ւ այս խառնիճաղանճ լեզուն Խորհրդային Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ »:

Քանի մը տող ալ, իր մասին.

— « Տարիներով Ֆրանսական բանակին մէջ պարտականութիւնս կատարեցի սկսեալ 1914էն եւ բարձրացայ յիսնապետի աստիճանին, բայց երբեք չմոռցայ հայութիւնս: Բաբերդցի եմ եւ նախանձախնդիր մայրենի լեզուիս: Չեմ ուզեր հայերէն տառերով օտար բառեր կարդալ, բառեր որոնց հայերէնը ունինք, նոյն իսկ կրնանք չինել, քանի որ ունինք լեզուագէտներ և գիտնականներ: Հասկցողին եղբայրական բարեւներս »:

Ծաղկաքաղ մը՝ իր նշանակած օտար բառերէն (ամէնէն կոպիտներէն). —

Կոմիսարների սովետ.— Մինիստր.— Մինիստրների սովետ (Նախարարական խորհուրդ). — Ֆիլմ.— Էկրան.— Էպիզոդիկ.— Մոնումենտալ.— Կաբինետ.— Ռեսպուբլիկա.— Կուլտուրա.— Դիվիզիա (զօրաբաժին).— Իլլուստրացիա. (Արեւ 1 Յուլիս).—

Պլան.— Սենթեթիկ կաուչուկ.— Քոստիկ սոդա.— Մեխանիկ.— Ֆաբրիկա.— Թիւրպին (ջրանիւ, փոթորակ).—Կուրորտոլոգիա եւն. (11 Յուլ.): Ռեվոլուցիա.— Կոնստիտուցիա (Սահմանադրութիւն) եւն. (20 Յուլիս):

Որքա՛ն պիտի վիատէր սրտցաւ ընթերցողը, եթէ որեւէ խորհրդային թերթ անցնէր ձեռքը:

Նախադասութիւն մը, իբրեւ ճաշակ.

— « Մարքսիստական պարտիայի գաղափարական հիմունքները — դիալեկտիկական եւ պատմական մատերիալիզմը, սոցիալիստական ռեվոլուցիայի եւ պրոլետարիատի դիկտատուրայի հարցերը, մարքսիստական պարտիայի » են:

Տարիներէ ի վեր կը թարգմանենք եւ դեռ պիտի թարգմանենք: Բայց, ի՞նչ օգուտ: Մարդիկ վճռեր են բան չսորվիլ, հետզհետէ անճանաչելի դարձնելով մայրենի լեզուն:

Դարմա՞նը, — անխնայ հեգնել եւ հարուածել հասկցնելով թէ դեռ շատ հաց - պանիր կ'ուզեն: Հոգ չէ թէ Ակադեմիաներ ունենան:

Մեր մայրենի լեզուն «Կոլխոզ»ի արտ չէ, որպէսզի առտուն կանուխ արթնցողը ագուաւի հաւկիթ մը ածէ, ըստ հրամանի կամ տգիտութեամբ:

ՎԱՀԷ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹԱԳԻՐԸ
Նեղուցներու մասին

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՄԵՐԺԷ՞

Երէկ հաղորդած էինք թէ Խ. Միութիւնը ծանօթագիր մը ուղղած է Թուրքիոյ, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին:

Մոսկուայի անթենը Օգոստոս 13ին հաղորդեց արտաքին նախարարութեան մէկ զեկոյցը՝ որ կ'ըսէ թէ Օգոստ. 8ին Անգարայի խորհրդ. դեսպանատան գործակատարը ծանօթագիր մը ուղղած է Թրքական կառավարութեան, պահանջելով վերաքննել Մոնթրէօյի պայմանագիրը, համաձայն Փոցտամի մէջ տրուած որոշումներուն: Ահաւասիկ Խ. Միութեան առաջարկած նոր վարչաձեւը.—

1. Նեղուցները (Վոսփոր եւ Տարտանէլ) պէտք է մշտապէս բաց ըլլան բոլոր երկիրներու առեւտրական նաւերուն առջեւ:

2. Պէտք է բաց ըլլան Սեւ ծովեան երկիրներու բոլոր մարտանաւերուն առջեւ:

3. Գալով միւս երկիրներուն, անոնց մարտանաւերը կրնան Նեղուցներէն անցնիլ միայն մասնաւորապէս նախատեսուած պարագաներու մէջ:

4. Նեղուցներու կարգուսարքին հաստատումը — իբրեւ միակ ծովային ճամբայ Սեւ ծով մտնելու եւ դուրս ելլելու — կը պատկանի Թուրքիոյ եւ Սեւ ծովեան միւս պետութեանց:

5. Թուրքիա եւ Խ. Միութիւնը, իբրեւ ամէնէն աւելի շահագրգռուած պետութիւններ եւ ընդունակ երաշխաւորելու առեւտրական նաւարկութեան ազատութիւնը եւ Նեղուցներու ապահովութիւնը, միասնաբար պիտի կազմակերպեն անոնց պաշտպանութիւնը, որպէսզի ուրիշ ոեւէ երկիր չկարենայ օգտագործել զանոնք, թշնամական գործողութիւններ կատարելու համար Սեւ ծովեան պետութեանց դէմ:

Այս պայմաններէն վերջ, ծանօթագիրը կ'աւելցնէ.— Վերջին պատերազմին դէպքերը լիովին ապացուցին թէ Մոնթրէօյի պայմանագրով հաստատուած կարգուսարքը չի համապատասխաներ Սեւ ծովեան պետութեանց ապահովութեան շահերուն եւ երբեք չապահովեր անհրաժեշտ պայմանները, որպէսզի արգիլուի Նեղուցներուն օգտագործումը՝ թշնամական նպատակներով: Արդարեւ, կը բաւէ իբրեւ օրինակ յիշել Նեղուցներուն օգտագործումը, վերջին պատերազմի ընթացքին, Առանցքին պետութեանց կողմէ, ապահովելու համար իրենց մարտանաւերուն երթեւեկը Սեւ ծովու մէջ: Այս առթիւ Խ. Միութիւնը ժամանակին բողոքած է Թրքական կառավարութեան:

Յիշելէ վերջ կարգ մը գերմանական եւ իտալական մարտանաւերու անցքը Նեղուցներէն, ծանօթագիրը անգամ մը եւս կը շեշտէ թէ Մոնթրէօյի պայմանագիրը չկրցաւ արգիլել որ Գերմանները Նեղուցները օգտագործեն զինուորական նպատակներով ընդդէմ Խ. Միութեան եւ միւս դաշնակից երկիրներու: Բան մը որուն կարելի չէ պատասխանատու չընել Թրքական կառավարութիւնը: Յետոյ կը յիշեցնէ թէ Փոցտամի խորհրդաժողովը հաստատած էր որ Մոնթրէօյի պայմանագիրը չի համապատասխաներ օրուան պահանջներուն եւ թէ այս խնդիրը պէտք է ուղղակի բանակցութեանց առարկայ ըլլայ երեք մեծ պետութիւններէն իւրաքանչիւրին եւ Թուրքիոյ միջեւ: Եզրակացնելով, ծանօթագիրը կը ճշդէ թէ՝ Մ. Նահանգներուն 1945 նոյ. 2 թուակիր և Անգլիոյ 1945 նոյ. 21 թուակիր ծանօթագիրներուն տեղեկանալէ վերջն է որ խորհրդային կառավարութիւնը իր կարգին ձեռնարկ մը կը կատարէ: Այս մասին տեղեկութիւն տրուած է Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ դիտել կու տան թէ այս ծանօթագրով, Խ. Միութիւնը Նեղուցներու խնդիրը կը նկատէ ոչ թէ միջազգային կամ նոյնիսկ Միջերկրականեան խնդիր, այլ հարց մը որ կապ ունի Սեւ ծովեան պետութեանց, մասնաւորապէս Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ հետ: Որով, Խ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ «Թուղթ հովուականն» ը

(Սեփական թղթակցութիւն Յառաջի)

Սիրելի Յառաջ,

Քիչով գարհուրելի, շատով զարմանալի զրոյցներ կը շրջին Հայաստանեայց եւ Օրթոտոքս (Հայ եւ Ռուս) եկեղեցիներու շուրջ: Եթէ միայն շշուկներ իմացած ըլլայի, պիտի պահէի անձնական մտահոգութիւններս՝ ինծի: Բայց այսօրուան «Զարթօնք»ի մէջ, ռամկավար գործիչ մը, Ա. Ն. Նազար՝ «Հայաստանեայց եւ Օրթոտոքս եկեղեցիներու մօտիկութեան» *եւ յառաջիկայ* «արդիւնաւոր» *մերձեցման շուրջ բաներ մը կը մրթմրթայ:* (2.8.1946): *Ձեմ ուզեր հասկնալ թէ ի՛նչ ըսել կ՛ուզէ, բայց կը թուի թէ անհաւանական չեն գործակցութեան փորձեր: Թուրքը առած մը ունի.* «Հինգշաբթիին ի՛նչ ըլլալը, Չորեքշաբթիէն յայտնի կ՛ըլլայ»: *Խորացնե՞նք միտքերը: Կանխահաս կը նկատեմ:*

Միւս կողմէ, Կաթոլիկ Եկեղեցին տարբեր եղանակով կը մօտենայ Ներգաղթի իրողութեան: Հետագայ պարբերութիւնները մի ոմն Հայր Պօղոսի կամ Պետրոսի գրիչէն չեն ելած: Կ՛արժէ, որ այս մասին Յառաջ ըսէ իր ըսելիքը՝ օր առաջ:

— « Թէ ի՛նչ են եղած եւ ինչ են մեր զգացումները՝ մեր Ազգին եւ Հայրենիքին հանդէպ, ծանօթ է ամէնուն,— կը գրէ Պատրիարք Աղաջանեան **1946** Յուլ. **16**ին հրատարակուած իր «Թուղթ Հովուականի» էջ **10-11**ի վրայ: Ու կը շարունակէ.

— Մեր հովուական այցելութեան միջոցին՝ Սուրիա, Եգիպտոս, Իրաք, Պաղեստին, զանոնք պարզելու առիթը ունեցանք հրապարակաւ, և Մամուլն ալ յօժարութեամբ արձագանգ եղաւ անոնց:

Ահաւոր պատերազմի ընթացքին, երբ Դաշնակից Պետութիւնները կը յայտարարէին՝ որ իրենց յաղթանակով պիտի ապահովուէր մարդկութեան, նաե՛ւ Կրօնքի կատարեալ ազատութիւն, իրաւունքով եւ անձկանօք մենք ալ ակնդէտ կը մնայինք այդ օրուան, որ հնարաւորութիւն պիտի տար մեզի, անխախտ պահելով մեր կրօնական համոզումներն ու կարգերը, երթալու Մայր Հայրենիք, մեր բաժինը բերելու անոր վերաշինութեան, եւ բարոյական եւ կրօնական վերելքին:

Բայց ոչ սակաւ եղաւ մեր յուսախաբութիւնը երբ հայրենադարձի բանբերները եւ անոնց մունետիկները համազգային այս գործին յարանուանական շեշտուած բնոյթ մը տուին, եւ Հայ Կաթողիկութեան հանդէպ որ Ցարերու բռնատիրութեան շրջանին անգամ կը վայելէր իր ազատ կազմակերպութիւնը հայրենի գաւառներու մէջ, կը զլացուէր արդար եւ լիովին արժանացած ազատամիտ վերաբերում մը: (*Ստորագծումը իմս է, լեզուն պահած եմ անփոփոխ, Մ.*):

Աւելին կայ. ըսուեցաւ, օրինակի համար, թէ պաշտօնական անձեր յայտարարած ըլլան, որ հայ կաթողիկէ կղերը կրնայ երթալ Հայրենիք, պայմանաւ որ խզէ հպատակութեան կապը Հռոմայ Ս. Աթոռին հետ: *Սակայն ո՞վ չըմբռներ, որ նման* պարտադրանք մը *հաւասար է կաթողիկէ հաւատքի ուրացման: Եթէ առաջարկուէր խզել յարաբերութիւն կամ կապ ունել քաղաքական խմբակցութեան հետ, պիտի ընդունէինք զայն օրինաւոր եւ անկեղծ հպատակութեամբ: Բայց Հռոմայ Ս. Աթոռը քաղաքական բեւեռ մը չէ, այլ սոսկ կրօնական, եւ այն ալ անփոխարինելի՝ Քրիստոսի կարգադրութեամբ:*

Ուրեմն մեզի կը պարտադրուի տակաւին պանդխտութեան մէջ մնալ, որպէսզի անաղարտ պահենք մեր Կաթողիկէի Ս. հաւատքը:

Մեր սրտերուն մէջ անմեռ պիտի մնայ սակայն կարօտը հայրենի գաւառներուն, մեր հոգիներէն ներս բնաւ պիտի չթափանցէ դառնութեան շիթ մը անգամ հայրենիքի դէմ. անոր բարգաւաճումը, ծաւալումը, մանաւանդ դարձը՝ քրիստոնէական արշալոյսի եւ լուսաւորչեան շրջաններու գեղեցկութեան, երբ « *օրէնք աստուածային կացցին թագաւոր ի վերայ ամենայնի* », պիտի շարունակեն ըլլալ մեր մշտամրմունջ աղօթքին, կեանքին ու գործունէութեան առարկան:

Պիտի սպասենք յուսալից, թէ պիտի հնչէ Աստուծմէ որոշուած այդ ցանկալի ժամը: *Մինչ այդ, պիտի մնանք Սփիւռքի մէջ, վայելելով աղնիւ եւ լայնամիտ ասպնջականութիւնը գաղթավայրերու, մանաւանդ Մերձ. Արեւելքի մէջ, ուր խղճի ճշմարիտ ազատութեան հետ, ունինք հասարակական կեանքի եւ մշակոյթի ամէն դիւրութիւններ, եւ որոնց շնորհիւ այս գաղութները՝ համեմատաբար քիչ ժամանակուայ մէջ, հասան նախանձելի վիճակի:*

Մենք վստահ ենք, որ պիտի շարունակուի նո՛յն ազնիւ ու ազատամիտ վերաբերումը, որուն համար քաղցր է մեզի յայտնել մեր զգածուած սրտի խոր երախտագիտութիւնը այս երկիրներու կառավարութեանց եւ ժողովուրդներուն:

Այսքանը պարտ համարեցանք, Արհի. Եղբարք եւ սիրեցեալ Որդեակք, յիշեցնել մեր սիրելի Հօտին, որպէսզի « Մի իցեմք տղայք խռովեալք եւ տատանեալք յամենայն հողմոց վարդապետութեան, խաբէութեամբ մարդկան, խորամանկութեամբ ի խաբէութիւն մոլորութեան: Այլ ճշմարտեալք սիրով, աճեսցուք ի նա զամենայն, որ է գլուխ Քրիստոս »:

Աղաջանեան Կաթողիկոս - Պատրիարք, լուրջ ու տոկուն գլուխ մարդ է: Իր դառնութիւնը՝ այս ձեւով, խորհիլ կուտայ մեզի:

Տեղեակ ենք, որ Հայաստան ներգաղթի համար պայման է հրաժարիլ ո՛չ միայն «քաղաքական խմբակցութիւններէ», այլ նո՛յնիսկ ...Հայկազեան Վարժարանի ուսուցչութենէն, նկատելով որ հոգաբարձուներուն մէջ Դաշնակցականներ կան: Բայց չէինք գիտեր, թէ Վատիկանէն հրաժարիլն ալ պայման է հայրենադարձի:

Մ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Ներկ. ժողովի

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Յուլիս 28ին, Մարսէյլի մէջ գումարուեցաւ Հ.Յ.Դաշնակցութեան Մարսէյլի և շրջանի Ներկայացուցչական Ժողովը:

Ամէն տարի կանոնաւոր կերպով կը գումարուի մեր շրջանի այս բարձրագոյն ժողովը, որ այս տարի մասնաւոր կարեւորութիւն կը ներկայացնէր, ազգային եւ քաղաքական բացառիկ ընդհանուր կացութեան պատճառով:

Ժողովը կը գումարուէր ահաւոր Աշխարհամարտի արհաւիրքներէն զերծ պայմաններու մէջ, ազատագրուած Ֆրանսայի ազատ եւ ժողովրդավար երկինքին տակ: Այնպիսի պահու մը, երբ աշխարհի յաղթականները, տարիներու սպանդէն ետք կը պատրաստուէին կերտել յետպատերազմեան քայքայուած աշխարհի նոր կարգուսարքը եւ երբ հայկական արդար եւ արիւնոտ Դատը ճակատագրական օրեր կ՛ապրի: Մարսէյլէն եւ շրջաններէն ներկայ բոլոր պատգամաւորներն ալ տոգորուած այս խոր գիտակցութեամբ, տեղեկացան կատարուած աշխատանքներուն, ազգային, քաղաքական և կուսակցական գետնի վրայ: Ժողովը գծեց յառաջիկայ գործունէութեան ուղեգիծը ազգային-մշակութային եւ ներքին կուսակցական — դաստիարակչական հարցերու վերաբերեալ առանձին բանաձեւերով և զանոնք յանձնեց Շ.Ջ.Կոմիտէին, առ ի գործադրութիւն:

Ժողովը գոհունակութեամբ լսեց Մարսէյլի և շրջաններու խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն տեղեկագիրները, որոնցմէ անգամ մը եւս երեւան կուգար այն ջերմհեռանդութիւնը որ ստեղծուած է շրջանիս հայութեան լայն խաւերուն և մասնաւորաբար նոր սերունդին մէջ՝ հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Կազմակերպական *գետնի վրայ, շրջաններու, ինչպէս նաեւ Մարսէյլ քաղաքի զեկուցումները եւ բերանացի տեղեկութիւնները եկան ցոյց տալու թէ մեր կազմակերպութիւնը, մարմիններն ու ընկերները եղած են հաշտ եւ կարգապահ, եւ առաւել չափով կատարած են իրենց նիւթական և բարոյական բոլոր պարտականութիւնները: Ժողովը մասնաւոր գոհունակութեամբ արձանագրեց Շրջ. Կոմիտէի գործունէութեան տեղեկագիրը որմէ կը պարզուէր թէ նախապատերազմեան մեր գրեթէ բոլոր խումբերն ու ենթակոմիտէներր վերակազմուած են: Հակառակ Շրջ. Կոմիտէի կողմէ ցոյց տրուած խստապահ ընտրութեան, Դաշնակցութեան դուռները լայն չբանալու, մեր շրջանի ընկերներու թիւը զգալապէս աւելցած է, առանց հաշուելու Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը որ այսօր կը հաշուէ աւելի քան* 400 *անդամ-անդամուհիներ, եւ դաշնակցական ընկերուհիները, որոնց թիւը քանի մը հարիւրը կ՛անցնի:*

Մեր Մարմիններն ու ընկերները իրենց գործունէութեան մէջ առաջնորդուած են այն խոր գիտակցութեամբ թէ Դաշնակցութիւնը իր ազգային առողջ դաստիարակութեամբ, իր անկաշառ հայրենասիրութեամբ, իր արի կեցուածքով, իր զօրեղ կազմակերպութեամբ, իր ներշնչած գաղափարականով, հաւատքով եւ հզօր կամքովը, ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ այսօր, անհրաժեշտ և պիտանի կազմակերպութիւն մըն է բովանդակ հայ ժողովուրդին համար: Արտասահմանի ազգային - մշակութային, քաղաքական — հանրային ասպարէզին մէջ շատ մեծ է իր կատարած դերը: Ժողովը այն անխախտ համոզումը յայտնեց թէ յառաջիկայ տարեշրջանին մեր կազմակերպութիւնը պիտի ըլլայ աւելի ուժեղ՝ թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատներու վրայ, արձանագրելով աւելի մեծ նուաճումներ:

Հայկական Դատի *առնչութեամբ ժողովը ցանկութիւն յայտնեց որ տարիներով անլոյծ մնացած մեր Դատը, վերջնապէս այս անգամ իր արդար լուծումը գտնէ հաշտութեան միջազգային ժողովներուն մէջ: Դաշնակցութիւնը որ իր հիմնադրութեան թուականէն իսկ, իր ամբողջ գործունէութիւնը նուիրած է Հայկական Դատին, այդ ճամբուն վրայ ծովերով արիւն թափած եւ անհուն զոհողութիւններ յանձն առած է անցեալին մէջ, այսօր անգամ մը եւս կը յիշեցնէ աշխարհի յաղթականներուն այն մեծ ծառայութիւններն ու զոհողութիւնները որ կատարուեցան հայ ժողովուրդին կողմէ նախորդ և վերջին պատերազմներուն՝ ի նպաստ Դաշնակիցներու Դատին: Իբրեւ փոքր դաշնակից, հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի յուսալու որ մեծ պետութիւնները այս անգամ արդար պիտի գտնուին իրեն հանդէպ, անոր վերադարձնելով Թրքական տիրապետութեան ենթակայ հայկական այն նահանգները որոնք մեզի խոստացուած էին Սեվրի դաշնագրով եւ նախագահ Ուիլսընի իրաւարարական վճռով: Ներկայացուցչական Ժողովը կը հաւատայ որ աշխարհի Մեծերը այս գերագոյն արդարութիւնը պիտի կատարեն հայ ժողովուրդին հանդէպ, իբրեւ հատուցում այն ծով արեան եւ զոհողութիւններուն զոր մեր աքանչելի ժողովուրդը յանձն առաւ ի նպաստ Դաշնակիցներու դատին:*

Միացեալ եւ ամբողջական Հայաստանի գաղափարը կը դառնայ կենսական անհրաժեշտութիւն մը հայ ժողովուրդին համար: Անոր իրականացումով միայն հնարաւորութիւն պիտի տրուի մեր ժողովուրդին դառնալու իր դարաւոր Հայրենիքը, տիրանալով իր նախահայրերու նուիրական հողերուն, կրկին անգամ շէնցնելու հայրենի ժառանգութիւնը եւ զարգացնելու դարերու ընթացքին ստեղծած իր նիւթական եւ բարոյական մշակոյթի թանկագին գանձերը:

Ներգաղթը, *Դաշնակցութեան համար, ինչպէս քառորդ դարէ ի վեր, այսօր ալ կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է աշխարհացրիւ հայութիւնը իր Հայրենիքին, պապենական հողերուն մէջ ամփոփելու, անոր տեւականացումը եւ անարգել զարգացումը ապահովելու տեսակէտէն: Ներկայացուցչական ժողովը այս առթիւ անգամ մը եւս կը յիշեցնէ թէ Ներգաղթին պէտք է մօտենալ համահայկական չափանիշով, առանց կուսակցական, դաւանական եւ հատուածական նկատումներու: Պէտք չէ ծառայեցնել զայն իբրեւ զէնք, Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար եւ պէտք է վերջ գտնեն հաւատաքննական արարքները: Հայրենիքը կը պատկանի բոլոր Հայերուն անխտիր, եւ Հայը այնտեղ պէտք է ոտք դնէ իբրեւ այդ Հայրենիքին հարազատ զաւակը եւ ազատ քաղաքացին:*

Մարսէյլի եւ շրջաններու Ազգային թեմական կազմակերպութեան խնդիրը *եւ եկեղեցական - կրթական հաստատութիւններն ու անոնց բարւոք մատակարարութիւնը մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձաւ շրջանիս գերագոյն ժողովին կողմէ եւ տրուեցան համապատասխան որոշումներ: Ժողովը անգամ մը եւս հաստատեց թէ Մարսէյլի շրջանին մէջ, ինչ որ կայ իբր ազգային, կրթական եւ եկեղեցական կազմակերպութիւն կամ հիմնարկութիւն, յաջողած է առաւել չափով մեր ընկերներու ջանքերով ու անոնց գոյութեան տեւականացումը և նիւթական մատակարարութեան ծախքերու մեծագոյն մասը Մարսէյլի հայութիւնը առաւել չափով պարտական է Դաշնակցական շարքային ընկերներու եւ Դաշնակցութեան համակիր լայն զանգուածներու զոհաբերութեան: Նկատի ունենալով այս պարագաները, եւ նախանձախնդիր Մարսէյլի շրջանի ազգային եկեղեցական, կրթական-մշակութային հաստատութիւններու առաւել եւս զարգացման ու բարւոք մատակարարութեան, և մասնաւորաբար ընդառաջ երթալով բազմաթիւ անկուսակցական սրտցաւ հայրենակիցներու կողմէ եղած խնդրանքներուն, միայն հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերը նկատի ունենալով, Ներկայացուցչական ժողովը որոշեց այս անգամ ալ մասնակցիլ յառաջիկայ Սեպտեմբերին կատարուելիք Գաւառական երեսփ. ժողովի ընտրութիւններուն, Դաշնակցականներէ եւ անկուսակցական ծանօթ անձնաւորութիւններէ բաղկացած թեկնածուներու ցանկով մը: Առ այդ կը թելադրէ Մարսէյլի եւ շրջաններու բոլոր Դաշնակցական մարմիններուն, անհատ ընկերներուն, համակիրներուն եւ առհասարակ բոլոր մեր հայրենակիցներուն որ վճարելով* սահմանադրական օրէնքով որոշուած **25 Ֆր.** *ազգ. տուրքը, այժմէն իսկ արձանագրուին ընտրողական յանձնախումբի մասնաւոր տոմարին մէջ: Սկզբունքով դէմ չըլլալով սրտցաւ եւ նախանձախնդիր հայրենակիցներու հետ գործակցութեան, Շրջ. Կոմիտէն կը թելադրէ բարեացակամութեամբ նկատողութեան առնել այսպիսի առաջարկներ, եթէ ներկայացուին:*

Անդրադառնալով վերջերս բուռն թափով վերսկսուած հակադաշնակցական անտեղի պայքարին, ժողովը եկաւ անգամ մը եւս իր վստահութիւնն և համակրանքը յայտնել շրջանի Հ. Յ. Դ. ղեկավար մարմիններուն, խոստանալով միեւնոյն ատեն մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնալ Դաշնակցութեան գաղափարներուն եւ ձգտիլ զանոնք իրականացնել կեանքի մէջ: Միւս կողմէ, բարեկամաբար կը յանձնարարէ հակադաշնակցական մամուլին ու կազմակերպութեանց ի զուր եռանդ չսպառել եւ ժամավաճառ չըլլալ, փորձելով շարքերը գրգռել ղեկավարութեան դէմ: Իւրաքանչիւր Դաշնակցական գիտակցութիւնն ունի ծուռն ու շիտակը զա-

Սովետահայ կինը

ԽՄԲ. — «Սով. Հայաստան» ամսագրի **1946** Մարտի թիւէն, մեր հայերէնով. —

Սովետական կառավարութիւնը տուած է կնոջ տղամարդու հաւասար իրաւունք: Սովետական երկրին մէջ կինը կ'օգտուի ամէն տեսակի արտօնութենէ եւ լայն հնարաւորութիւն ունի բոլոր ասպարէզներուն մէջ յառաջդիմելու:

Շատ հին ժամանակներէն, ինչքան ներած են ժամանակի ճնշող պայմանները, հայ կինը աչքի կը զարնէ իբրեւ հանրային կեանքի գործօն մասնակից: Դարերու թանձր խաւարի մէջէն հասած են մեզի քանի մը անուններ (Փառանձեմ, Այծեմնիկ եւ ուրիշներ), որոնցմով հիմա ալ կը պարծենայ հայ ժողովուրդը եւ որոնց փառաւոր աւանդութիւնը այնքան փայլուն կերպով գերազանցեցին սովետահայ կիները Հայրենական Պատերազմի օրերուն:

Սակայն անցեալի ընկերային - քաղաքական պայմանները կնոջ համար ստեղծած էին ստրկական, կիսահարեմական վիճակ, որ հնարաւորութիւն չէր տար ամբողջապէս արտայայտել հայ կնոջ բազմակողմանի ընդունակութիւնները:

Հայ կինը ստացաւ այդ հնարաւորութիւնները սովետական կարգերու հաստատումէն վերջ: Հոկտեմբերեան ընկերվարական մեծ յեղափոխութենէն վերջ, կինը ձեռք բերաւ իրաւական հաւասարութիւն, հանրային, քաղաքական եւ մշակութային ամէն ասպարէզի մէջ: Այդ բոլոր իրաւունքները ամրապնդուած են Ստալինեան Սահմանադրութեամբ, որ կնոջ համար կ'ապահովէ ամէն իրաւունք, ինչպէս նաեւ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք, այրերու հետ հաւասարապէս:

Սովետահայ կինը արդարացուցած է լիովին ինքզինքը ամէն ասպարէզի մէջ, ետ չմնալով այրերէն: Վերջին 25 տարիներու ընթացքին շատ մօտիկ մասնակցութիւն ունեցած է երկրի տնտեսական զարգացման վիթխարի վերելքին, ամէն ասպարէզի մէջ ինքզինք արժեցուցած է իբրեւ կարող ուժ:

Հայրենական Պատերազմը եղաւ լաւագոյն ապացոյցը թէ հայ կինը ինչպիսի սխրագործութիւններու ընդունակ է յանուն Հայրենիքի:

Պատերազմի առաջին օրերէն իսկ, հայ կինը հանդէս եկաւ վառ հայրենասէրի իր պարտքը կատարելու, իբրեւ սովետական երկրի, սովետական պետութեան խիզախ պաշտպան: Բազմաթիւ երիտասարդ աղջիկներ խումբերով դիմեցին քաղաքային եւ շրջանային զինուորական ոստիկանատուները եւ սրտառուչ դիմումներով ցանկութիւն յայտնեցին մեկնիլ Կարմիր Բանակի շարքերը իբրեւ բժշկ. քոյրեր, կամ շարքային մարտիկներ:

Երեւանի եւ Հայաստանի այլ քաղաքներու եւ շրջաններու հեզաճեմ աղջիկներէն շատերը, որոնք ընտանեկան եւ դպրոցական հանդիստ կեանքին միայն վարժուած էին, կռուեցան կռուի բոցերուն մէջ եւ դարձան մէկ մէկ դիւցազնուհիներ:

Երեւանի մէջ հիմա կարելի է տեսնել փոքր մարմնով, սակայն վճռականութեամբ փայլող աչքերով աղջիկ մը, անունը՝ Ռօզա Սարգսեան: Ան Հայրենական Պատերազմին կատարած է այնպիսի սխրագործութիւններ, որոնք հերոսներու միայն կրնային վերագրուիլ: Իր հօրը եւ եղբօրը հետ պատերազմի առաջին օրերուն մեկնեցաւ ռազմաճակատ, իբրեւ առողջապահական հրահանգչուհի: 17 տարեկան այդ աղջիկը կռուելով անցաւ հազարաւոր քիլոմեթր, քանի մը տարի գործեց իբրեւ խիզախ կուսակցական, ենթարկուեցաւ Փաշական գազաններու ամէնէն սարսափելի խոշտանգումներուն, բայց պահեց իր արիութիւնը և անվեհերութիւնը: Ստացաւ Կարմիր Դրօշի Հայրենական Պատերազմի առաջին աստիճանի, Կարմիր Աստղի եւ Փառք շքանշանները:

Սուսաննա Զաքարեան, իբրեւ առողջապահական պաշտօնեայ մասնակցեցաւ կռիւներուն եւ առաջին գծէն դուրս բերաւ բազմաթիւ վիրաւոր մարտիկներ, խնամեց եւ փրկեց անոնց կեանքը: Հայրենասէրի իր պարտքը կատարեց թէ Կերչի թերակղզիին ազատագրման համար մղուած ծանր պատերազմի օրերուն եւ թէ Ստալինկրատի համար մղուած կռիւներու ժամանակ: Իբրեւ պարգեւ ստացաւ Կարմիր Դրօշի, Կարմիր Աստղի շքանշանները:

Ստալինկրատի ահեղ մարտերու ժամանակ նշանաւոր հանդիսացաւ բժշկական քոյր Ասիա Քէֆէճեանը եւ առողջապահական հրահանգչուհի Ասիա Կարապետեանը:

Միկոյեանի շրջանէն բանակ մեկնած Գոհար Նազարեանը ռազմաճակատին վրայ դարձաւ անվեհեր մարտիկ, ենթարկուելով ամենածանր վտանգներու, փրկեց 44 զինուորի եւ սպայի կեանքը, որու համար ստացաւ Լենինի եւ Կարմիր Դրօշի շքանշանները:

Լենինկրատի պաշարման ծանր օրերուն իր անձնուրաց սխրագործութիւններով աչքի զարկաւ Լենինկրատի բժշկական համալսարանի ուսանողուհի Կատիա Զմշկեանը որ իր զէնքի ընկերները կը կոչէին «փրկարար դիցուհի»:

Հայուհիները ռազմաճակատներուն վրայ աչքի զարկին ոչ միայն իբրեւ բժշկական քոյրեր եւ առողջապահական պաշտօնեայ, այլեւ լաւագոյն ականաձիգներ, հրետանաւորներ, շարժավարներ, նամակատան պաշտօնեաներ, սակրաւորներ եւն:

Սոնա Սիմոնեանը իր ընկերներու հետ միասին հրկիզեց գերմանական երկու «Վագր» տեսակի հրասայլ, ոչնչացուց հինգ Փաշականներ, գերի բռնեց երկու Գերմանացիներ:

Գիւղապարակ գիւղացի Օֆելիա Պետրոսեանը տոկունութեան մեծ օրինակ մէջտեղ բերաւ. իր քաջագործութիւններով հռչակ ունէր ամբողջ զօրաբաժնին մէջ: Իբրեւ պարգեւ ունեցաւ Հայրենական Պատերազմի առաջին աստիճանի եւ Կարմիր Աստղի շքանշաններ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Գուրգուրանքի կարօտ

Վերջերս ուրախութեամբ կարդացի Յառաջի մէջ հայ մարզիկի մը յաջողութեան առթիւ գրուած քանի մը տողերը: Այդ երիտասարդ հեծելանուորդը, Փանոս Եադուպեան, 20 տարեկան, ջերմապէս գնահատուեցաւ Փարիզի և Անգլիոյ մէջ, այնքան փայլուն յաջողութիւններով, որոնք արձանագրուած են տեղական մամուլին կողմէ:

Իր ծնողքը հրաշքով ազատած են 1915ի սպանդէն: Երկու շաբաթ առաջ՝ Փրանսական հեծելանուորդներու խումբին մաս կազմելով, յաջողեցաւ Մանչեսթըրի մէջ շահիլ առաջնութեան դափնին: Եադուպեան հիացումով կը խօսի Մանչեսթըրի փոքրիկ գաղութին իրեն հանդէպ ցոյց տուած ջերմ ընդունելութեան մասին, յատկապէս յիշելով Պ. Շահպենտէրեանը եւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այս առթիւ:

— Լոնտոնի մէջ ալ հանդիպումներ ունեցա՞ք:

— Ո՛չ, որովհետեւ միայն մէկ օր մնացինք՝ առաջին այցելութեան, իսկ երկու օր ալ՝ երկրորդ այցելութեան, ուր հրաւիրուած էինք Մանչեսթըրի յաջողութենէն վերջ: Թէեւ Լոնտոնի մէջ Հայեր չտեսայ, սակայն Մանչեսթըրի մէջ Հայոց եկեղեցին ալ այցելեցի եւ օրհնութեան խօսքեր լսեցի:

— Իսկ այստեղի, այսինքն Փարիզի Հայերը քեզ կը քաջալերե՞ն երբեմն, բարոյապէս եւ նիւթապէս:

— Դուք էիք, որ անցեալ տարի զիս եւ Քեսէրեանը ուզեցիք ծանօթացնել, հայ մարզասէր հասարակութեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի անցեալ տարուան պարահանդէսին առթիւ: Հեռուէն հեռու կը հանդիպիմ ծանօթ կամ անծանօթ ազգակիցներու, որոնք, փոխանակ զիս իմ ազգանունովս կոչելու, յաճախ անտեղի ու անախորժ բացականչութիւններու կը դիմեն, ինչ որ, ոչ միայն վազքի ընթացքին իմ ուժերս կը ջլատեն, այլ եւ գէշ տպաւորութիւն կը ձգեն տեղացիներուն եւ մրցակիցներուս վրայ: Ես բնաւ իմ ինքնութիւնս կամ ազգութիւնս չեմ ուրացած, ուր որ ալ գտնուած եմ: Բայց ինչպէս բոլոր ասպարէզներուն, մեր մարզին մէջ ալ շատ մը նրբութիւններ կան: Օր մը Զմեռնային մարզարանն էինք, երբ տեղացի մրցակիցներէս մէկը զիս « Tête de Turque » անուանեց: Զկրցայ համբերել: Արիւնս գլուխս խուժեց, եւ առանց նկատողութեան առնելու դիմացինիս Փիզիքական ուժը, վրան խոյացայ և իր արժանի դասը տուի...: Այս առաջին ու վերջին անախորժ դէպքը եղաւ: Ես հազար անգամ կը նախընտրեմ, որ զիս «Թէթ տ'Արմէնիէն» կամ Fort comme une Arménien կոչեն...

Ջերմապէս ոգեւորուած իր այս օրինակելի ընթացքէն, սիրով իրեն կը նուիրեմ Կ. Փոլատեանի «Արեւելքի Տղաք», որուն կենդանի տիպարներէն մէկն ալ ինքն է:

Զարժե՞ր այս առթիւ, անգամ մը եւս Փարիզի նորակազմ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս անտեսուած երիտասարդներուն վրայ:

Զարժե՞ր անգամ մը եւս գնահատել Մարսէյլի քոյր մասնաճիւղերուն այնքան լուռ, բայց բեղուն գործունէութիւնը, եւ կամ հեռաւոր Սուրիոյ Հ.Մ.Ը.Մ.ը, որ իր տարեկան ողիմպիականին, 1500 Հայորդիներ քով քովի բերած էր, ընդհանուր խանդավառութիւն ստեղծելով:

Ըսէ՛ք, խնդրեմ, Փարիզը ինչո՞վ պակաս է: Կարելի չէ՞ գէթ տարին մէկ անգամ, փոխան սըրահի մը ծախքին, վարձել մարզադաշտ մը եւ ի մի համախմբել բոլոր ցիրուցան հայ մարզիկները, եւ քաջալերել, փոխանակ ուռուցիկ ճառերու:

ՀԻՆ ՄԱՐԶԻԿ ՄԸ

նացանելու:

Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան (ՀԱՃ) մասին ժողովը միաձայն ծափերով լսեց Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի 24 Յունիս 1946 թուակիր պաշտօնական յայտարարութիւնը, որով կը հրահանգուի մեր ընկերներուն հեռանալ այդ խորթ կազմակերպութենէն: Ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց որ Կ. Կ.ի յիշեալ յայտարարութեամբ, վերջ կը տրուի երկար ատենէ ի վեր ստեղծուած անհանդուրժելի կացութեան մը, որ յաճախ մատնանշուած էր մեր շարքերուն կողմէ:

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը:

ԴԻՒԱՆ Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջանի
Ներկայացուցչական Ժողովի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Նախ քանի մը տեղեկութիւններ Վալպարէլի մասին: Այս շրջանը կը գտնուի Մարսէյլ քաղաքէն ութ քիլոմեթր հեռու: Կը տարածուի 12 քլմ. երկայնութեամբ, Լա Փօմ, Վալպարէլ, Սէն Մարսէլ, Էա Պարաս թաղամասերով, ինչպէս եւ Օպայն գիւղաքաղաքով:

Համաձայն մեր կատարած վերջին մարդահամարին, ներկայիս այս շրջանին մէջ կը բնակին 570 Հայեր՝ ընդամենը 125 ընտանիք:

Մեր ազգակիցներէն շատերը սեփականատէր են: Ընդհանրապէս կը վարեն բարեկեցիկ կեանք մը: Մեծամասնութիւնը կ'աշխատի Քօտէր հաստատութեան եւ կարգ մը ուրիշ գործարաններու մէջ: Կան նաեւ արհեստաւորներ, առեւտրականներ եւ 3—4 գործարանատէրներ:

Ներգաղթին համար մինչեւ անցեալ Յունիսի սկիզբները արձանագրուած ենք 45 ընտանիք, իսկ Թրքահայ Դատի հանգանակութեան առթիւ գրեթէ բոլորն ալ կատարեցին իրենց պարտականութիւնը:

Մինչեւ ազատագրութիւն այս գաղութը երբեք չէր ունեցած ազգային որեւէ կազմակերպութիւն: Մարսէյլի ազատագրութեան դէպքերու հետեւանքով հոս ալ զոհ գացին քանի մը Հայեր: Աղէտեալներու ի նպաստ կատարուած անհատական ձեռնարկները չտուին պէտք եղած արդիւնքը: Զգալի էր գաղութի կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը: Հ. Ա. Ճակատը հրապարակ ելած էր այդ օրերուն, եւ համագործակցութեան գեղեցիկ նշանախօսքերով մասնաւոր կոչ կ'ուղղէր, առանց կուսակցական ու դաւանանքի խտրութեան: Սիրով ընդառաջ երթալով կարգ մը թաղեցիներու եղած դիմումին, 1944 Հոկտեմբերին, միասնաբար հիմը դրինք Վալպարէլի եւ շրջանի մասնաճիւղին: Շատ չանցած Տիկ. Աչճեանի եւ Մինաս Աչճեանի մասնաւոր ջանքերով կազմակերպուեցաւ նաեւ Կարմիր Խաչի եւ Հ. Հ. Երիտ. Միութեան մասնաճիւղերը:

Շնորհիւ այս մարմիններուն երկու տարուան յարատեւ գործունէութեան՝ արհամարհելով բոլոր խոչընդոտները, կարելի եղաւ գաղութը կազմակերպել եւ ստեղծել հայրենասիրական գեղեցիկ մթնոլորտ մը: Աւելի վերջը Լա Փօմ ունեցաւ Հ. Ա. Ը. Միութեան իր առանձին մասնաճիւղը, բայց ձեռնարկները ընդհանրապէս կատարուած են միասնաբար:

Ներկայիս մասնաւոր ուսուցիչներու պաշտօնավարութեամբ Վալպարէլի եւ Լա Փօմի մէջ տեղի կ'ունենան հայերէնի դասընթացքներ: Արդէն բազմաթիւ մանուկներ, պատանիներ եւ երիտասարդներ կը խօսին, կը կարդան, կը գրեն, կ'երգեն և ներկայացումներու կը մասնակցին մայրենի լեզուով: Հ. Ա. Ը. Մ.է իմ հրաժարումէս վերջը՝ այսօր երբ գոյնզգոյն մանկլաւիկներ եւ ուշ մնացած «հայրենասէր»ներ թուղթ կը մրոտեն եւ իրենց երբեմնի քնարեր յանկերգներով դարձեալ կ'աղմկեն հրապարակը, տեղին է ըսել այս ինքնակոչ «իմաստուն»ներուն: — Բոլոր տարրերու համերաշխութիւն ու համագործակցութի՞ւն կը փնտռէ, «յանուն ժողովուրդի եւ Հայրենիքի գերագոյն շահերուն»:— Սիրո՛վ: Վկայ՝ այդ ուղղութեամբ մեր կատարած սրտցաւ աշխատանքը ու զոհողութիւնները: Կուսակցական պայքա՞ր: — Դիմակները վա՛ր...: Ոչ ոք կրնայ բռնանալ մարդկային տարրական մեր իրաւունքներուն վրայ:

Աստիկ Աչճեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Ահաւասիկ մեր մարզական մրցումին արդիւնքները. — Վազք. — **100** մեթր. — առաջին՝ Մալխասեան (St. Loup) եւ Ոսկանեան (St. Anne): 12", երկրորդ՝ Դաւիթեան (Bd Oddo): 12"5/10:

200 մեթր. — առաջին՝ Մալխասեան (St.Loup): 24"2/10, երկրորդ՝ Ոսկանեան (St. Anne): 24"5/10, երրորդ՝ Զիրինկիլեան (St. Loup): 25".—

400 մեթր. —

400 մեթր. — առաջին՝ Փամպուքեան (St. Loup): 57"2/10, երկրորդ՝ Սեֆերեան (Ville): 59", երրորդ՝ Խաչատուրեան (S.Anne): 61":

800 մեթր. — առաջին՝ Սարգիսեան (Les Milles): 2'10", երկրորդ՝ Քասրուաքարեան (St.Loup): 2'14"4/10, երրորդ՝ Ադամեան (Bd Oddo): 2'19":

1500 մեթր. — առաջին՝ Միրօեան (St.Loup): 4'30", երկրորդ՝ Տաճարեան (St. Anne): 4'38", երրորդ՝ Պարոնեան (St. Loup): 4'45:

Բարձրէն ցատկել. — առաջին՝ Տաճարեան

Միութիւնը իրեն կը վերապահէ դլուխ դլխի խօսիլ Թուրքիոյ հետ, իր ետեւէն քաշելով Ռումանիան եւ Պուլկարիան: Եւ քանի որ կ'առաջարկէ միասին պաշտպանել Նեղուցները, անշուշտ խորհրդային հրասայլեր, օդանաւեր եւ մարտանաւեր պիտի երեւան Վոսփորի եւ Տարտանէլի ափերուն վրայ:

Անգլիական թերթերը մտահոգութեամբ կը դիտեն այս հեռանկարը, անընդունելի գտնելով ռուսական ծրագիրը, թէ իրենց եւ թէ Թուրքիոյ համար: Պաշտօնական շրջանակները առ այժմ լուռ կը մնան: Հաշտութեան ժողովին անգլիական եւ ամերիկեան գլխաւոր պատուիրակները որեւէ կարծիք չյայտնեցին այս մասին, սպասելով դէպքերու ընթացքին: Թերթերը կը գրեն թէ վերջին պահուն խորհրդային պատուիրակութեան միացած է Սերգէյ Իվանովիչ Քաւթարաձէ, Մոսկուայի արտաքին նախարարութեան արեւելեան գործերու վարիչը, որ ուղղակի կը զբաղի ռուսեւթուրք յարաբերութիւններով: Հաւանական է որ անուղղակի խօսակցութիւններ տեղի ունենան Փարիզի մէջ: Այս առթիւ դիտել կը տրուի որ խորհրդային ծանուցագիրը որեւէ խօսք չըներ ռուսական միւս պահանջներու՝ Կարս - Արտահանի եւ Թրակիոյ մասին: Եթէ այս խնդիրներն ալ յարուցուին, հաւանական է որ Թուրքիա դիմէ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին, որ պիտի գումարուի Սեպտեմբերին, Նիւ Եորքի մէջ: Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ վերջերս Թուրքիոյ թելադրուած է որ դիմէ Ապահովութեան խորհուրդին, եթէ ռուսական պահանջները վտանգ մը նկատէ իր ապահովութեան համար:

Անգլիա եւ Մ. Նահանգները այն տեսակէտն ունին թէ Եւրոպայի ջրային ճամբաները պէտք է կառավարուին միջազգային լայն գործակցութեամբ: Մասնաւորապէս այս է եղած անգլիական քաղաքականութիւնը 1878էն ի վեր: Ֆրանսան ալ այս տեսակէտն ունի: Մինչդեռ խորհրդային ծանուցագիրը դուրս կը ձգէ Մեծն Բրիտանիան եւ միւս պետութիւնները եւ մանաւանդ կ'առաջարկէ միասին պաշտպանել Նեղուցները, ինչ որ կը նշանակէ ռուսական խարիսխ մը հաստատել Թրքական հողերու վրայ:

Իրազեկներու կարծիքով, Մոսկուա շատ աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս հարցին նպաստաւոր լուծման, քան ուրիշ միջազգային հարցերու եւ Նեղուցներու խնդիրը կրնայ ազդել Փարիզի Խորհրդաժողովին վրայ: Նշանակալից է նաեւ որ ռուսական ծանուցագիրը խօսք չըներ միջազգային ժողովի մը մասին: Յայտնի չէ թէ ո՛վ պիտի ստանձնէ այդպիսի ժողովի մը նախաձեռնութիւնը եւ ո՛ր պետութիւնները պիտի հրաւիրուին:

Վերջին լուրի մը համաձայն, անգլ. կառավարութիւնը իր տեսակէտները հաղորդած է թրքական կառավարութեան, իրեն վերապահելով զանոնք աւելի ընդլայնել, երբ ժողով գումարուի Նեղուցներու պայմանագիրը վերաքննելու համար:

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ «անընդունելի» կը նկատեն ռուսական ծանուցագրին տրամադրութիւնները: Լոնտոնի Թրքական դեսպանատան մէկ ներկայացուցիչը յայտարարեց, այս առթիւ.

— «Եթէ Նեղուցները միասնաբար պաշտպանելու ծրագիրը կը նշանակէ խարիսխներ տրամադրել Խ. Միութեան, Թրքական հողին վրայ, բացարձակապէս՝ պիտի մերժուի: Թուրքիա Տարտանէլի ապահովութիւնը երաշխաւորեց դոհացուցիչ կերպով, պատերազմի ընթացքին եւ անշուշտ կրնայ ապագային ալ ստանձնել անոր պաշտպանութիւնը: Մոնթրէօյի պայմանագիրը կրնայ վերաքննուիլ միայն միջազգային գետնի վրայ»:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՄԵԾ ԳՐԱԳԷՏԸ, Ուէլս, որուն գիտական վէպերը հայերէնի ալ թարգմանուած են, մեռաւ 80 տարեկան հասակին մէջ: Ընկերվարական էր, բայց տարօրինապէս նախապաշարուած հայ ժողովուրդին հանդէպ: Պիտի խօսինք առանձին:

(St. Anne): 1 մեթր 52, երկրորդ՝ Քապասակարեան (St. Loup): 1 մեթր 50, երրորդ՝ Տէօքմէճեան (Պոմօն): 1 մեթր 46, չորրորդ՝ Ծերիկեան (Պօմօն): 1 մեթր 42, Դերիկեան (St. Loup): 1 մեթր 42:

Երկայնէքէն ցատկել. — առաջին՝ Թապլիպեան (St. Loup): 5 մեթր 75, երկրորդ՝ Ոսկանեան (St. Anne): 5 մեթր 63, երրորդ՝ Նաճարեան (St. Anne): 5 մեթր 48, չորրորդ՝ Դաւիթեան (Bd Oddo): 5 մեթր 39:

Դրօշարշաւ: **(Relais 4×100).** — առաջին՝ St. Loup (Քեքեւեան, Զիլինկիրեան, Գալուստեան եւ Մալխասեան) 49"4/10, երկրորդ՝ St.Anne (Ոսկանեան, Տէր Արսէնեան, Տօնապետեան եւ Մինասեան) 50:

Ընդհանուր դասաւորում.— 1.— St.Loup (Սիամանթօ խումբ) 9 կէտ, 2.— St. Anne (Քեռի խումբ) 14, 3.— Bd Oddo (Խաժակեան խումբ) 20, 4.— Beaumont (Քրիստափոր խումբ) 25, 5.— Aix les Milles (Համազասպ) 31, 6.— La Ville (Ռոստոմ խումբ) 35:

Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի
Մարզական Ցանձնախումբ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՄՈԼՈԹՈՎ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ.— ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐԸ.— ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովի երեքշաբթի առտուան նիստին մէջ, Մոլոթով խստօրէն քննադատեց իտալական պատուիրակութիւնը, դիտել տալով թէ «Իտալիոյ արդի վարիչներն ալ կը շարունակեն աշխարհակալութեան ոգին»: Այս առթիւ անուղղակի սլաքներ արձակեց նաեւ Անգլեւսաքսոններու միջերկրականեան քաղաքականութեան դէմ: «Կարգ մը մեծ պետութիւններ կը ցանկան մենաշնորհեալ դիրք մը ստանձնել Միջերկրականի մէջ, եւ ստորադաս վիճակի մը մատնել ոչ միայն Իտալիան, այլ եւ Ֆրանսան,— Միջերկրականի երկու ամէնէն կարեւոր պետութիւնները: Այսպիսի կացութիւն մը չի կրնար նպաստել եւրոպական պետութեանց բարեկամական յարաբերութեանց կամ ծառայել խաղաղութեան շահերուն»: Իր ճառին գլխաւոր միտքերն էին.— 1. Իտալիոյ ժողովուրդը անջատել իր ներկայ կառավարութենէն եւ անոր տեղ հաստատել ուրիշ մը, աւելի ընդունելի Խ. Միութեան համար. — 2. Կրճատել անգլեւամերիկեան տնտեսական ազդեցութիւնը Իտալիոյ մէջ.— 3. Շարունակել պայքարը ի նպաստ Եուկոսլաւիոյ, Թրիէսթէն ապահովելու համար: Այս առթիւ գնահատեց իտալացի ժողովուրդին ճիգերը, յոյս յայտնելով թէ Իտալիան նորէն պիտի բարգաւաճի, գտնալով քաղաքական հզօր ազդակ մը Միջերկրականի մէջ: Խօսելով դաշնագրին տնտեսական յօդուածներուն վրայ, Մոլոթով դիտել տուաւ թէ արեւմտեան պետութեանց դրամատիրական դասերը «կը փորձեն ստրկացնել Իտալիան, մինչդեռ Խ. Միութիւնը միայն կ'օգնէ պալքանեան պետութեանց»: Խորհրդային պատուիրակը միեւնոյն ատեն քննադատեց Իտալիոյ վարչապետը, որ առաջարկած էր մէկ տարի յետաձգել Թրիէսթէի հարցին կարգադրութիւնը:

× Կէս օրէն վերջ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Թաթարէսքու ուժգին ճառով մը պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները: Ճառը, որ ֆրանսերէն էր, անմիջապէս թարգմանուեցաւ անգլերէնի եւ ռուսերէնի: Պ. Թաթարէսքու ցաւ յայտնեց որ դաշնագիրը կ'անտեսէ Ռումանիոյ զինուորական եւ տնտեսական ճիգերը պատերազմի վերջին ինը ամիսներու միջոցին, ընդդէմ Գերմանիոյ, եւ թէեւ ռազմակից չընդունիր իր երկիրը: Յետոյ դանգատեցաւ զինուորական տրամադրութեանց դէմ որոնք մեծապէս կը կրճատեն ռումանական բանակը: Գանգատեցաւ նաեւ որ դաշնագիրը չի յիշեր Գերմանիայէն եւ Հունգարիայէն պահանջուած հատուցումները: Գոհունակութիւն յայտնեց միայն Թրանսիլվանիոյ հարցին կարգադրութեան համար: Յետոյ երախտագիտութեամբ յիշեց թէ Խ. Միութիւնը, «որ ուրիշ ամէն ազգէ աւելի իրաւունք ունէր կատարեալ հատուցում պահանջելու, իր կրած վնասներուն միայն 1/5ը պահանջեց. հետեւաբար տարօրինակ է տեսնել որ միւս դաշնակից ազգերը որոնց հողերուն վրայ Ռումանիա պատերազմ չմղեց, աւելի ծանր պահանջներ կը դնեն»:

Երէկ առտու լսուեցան պուլկարական, իսկ կէսօրէ վերջ՝ հունգարական պատուիրակութեանց դիտողութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական գաղտնի կազմակերպութիւնը, Հականա, որուն համար կ'ըսեն թէ 80 հազար անդամ ունի, հրամայեց Հրէեաներուն կրաւորական դիմադրութիւն յայտնել, ինքնութեան թուղթեր չցուցնել, անուններ չտալ, բանտ չերթալ մինչեւ որ բռնի չտանին եւն: Հրէական Ազգ. Խորհուրդն ալ որոշեց ամէն գործակցութիւն դադրեցնել անգլիական իշխանութեանց հետ, այս կիրակիէն սկսեալ: Անգլիացիները մեծ ուժեր համախմբած են, խափանելու համար ամէն շարժում: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ Հայֆայի մէջ: Սպաննուեցան երեք Հրեաներ, որոնց մէկը 19 տարեկան աղջիկ մը, եւ վիրաւորուեցան 10 հոգի: 1298 Հրեաներ, որոնք նաւահանգիստ եկած էին Պաղեստին մտնելու համար ապօրինաբար, փոխադրուեցան Կիպրոս, ուր պիտի արգիլափակուին առժամապէս: Այս առթիւ էր որ ընդհարում պատահեցաւ հրեայ երիտասարդներու եւ ոստիկանութեան միջեւ:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ պաշտօնեաներու վարչութիւնը երեքշաբթի իրիկուն յանձնարարեց նորէն ընդհ. գործադուլ յայտարարել, բայց վերջին պահուն ետ առաւ այս հրամանը, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով կառավարութեան հետ:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ կատարելագործուած ըլլալով, Ռուսերն ալ զայն պիտի փորձեն մօտերս, Սիպերիոյ, Սառուցեալ ովկիանոսին կամ ուրիշ հեռաւոր վայրի մը մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ լոյս կը տեսնէ շաբաթ օր, տօնական արձակուրդի պատճառով: (Նամակատուները փակ են):

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ռուսական շրջանին մէջ գերման պատանիներու «անհետացման» լուրերուն առթիւ, Պերլինի խորհրդային տեղեկատու գրասենեակը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտարարէ թէ միայն 48 հոգի, 16—23 տարեկան ձերբակալուած են անցեալ Յուլիսին, զանազան ոճիրներու եւ գաղտնի կազմակերպութեանց համար, թէ շատ մը զէնքեր բռնուած են եւն:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ Ալզասի շրջանին գերման մարզպետը, Վակնէր, իր երեք մեղսակիցներուն հետ, Սթրասպուրկի մէջ:

ՀԱՑԻՆ գինը երէկ նորէն քննուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ: Երկու առաջարկներ կան,— 8 ֆրանք նշանակել չունեւորներուն, 15 ֆրանք՝ միւսներուն համար:

ՋՈՐՍ ԾՈՎԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ համար ցկեանս թիապարտութիւն պահանջեց ընդհ. դատախազը, իբրեւ պատասխանատու Թուլոնի նաւարաժնին խորտակման:

«ՄԱԹԷՆ»ի, «Լ'Էօվռ»ի եւ ուրիշ կարգ մը թերթերու գոյքերը, շէնքերը եւն. պետութեան փոխանցուեցան, համաձայն Ազգ.Ժողովի որոշման:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH - Fondé 1925
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 17 Août 1946 Շաբաթ 17 Օգոստոս

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année Nº 9777 - Նոր շրջան թիւ 416 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՅՑ ԴԱՆԻԱՑԻ ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՀԵՏ

Աշխարհագրական քարտէսը մէկ կողմ նետած եմ, Խորհրդաժողովին մամուլի սրահներուն մէջ կատարած թափառումներուս ընթացքին: Անհրաժեշտ չէ որ մէկ երկրէն միւսը այցելեմ համաձայն որոշ ծրագրի մը: Իմ գլխաւորնպատակս է ծանօթանալ ամէնուն հետ, հաւաքել մկրատուած տեղեկութիւններ այս կամ այն երկրին մասին, ու մանաւանդ օտար թղթակիցներուն պատմել Հայկական Դատին հիմնական կէտերը, ի պէտս իրենց ներկայացուցած թերթերուն: Մնաց որ, դրասեղաններն ալ, որոնց վրայ կայ իւրաքանչիւր երկրին անունը, աշխարհագրական կամ այբուբենական դասաւորում չունին: Այս ձեւով էր ահաւասիկ որ Ֆինլանտայէն անցայ Չեխոսլովաքիա ու այս վերջինէն Տանըմարքա:

Սկանտինավեան գեղեցկութեան տիպար մըն էր սլացիկ հասակով ու ոսկի մազերով դանիացի մանկամարդուհին որուն հետ ունեցայ շահեկան զրոյց մը:

Խորհրդաժողովին քաղաքական աշխատանքները հազիւ թէ կը հետաքրքրեն զինքը. իր պաշտօնակիցներն են որ պիտի հետեւին անոնց: Ինք եկած է ուրիշ առաքելութեամբ — պիտի տեսնէ եւ ուսումնասիրէ մայրաքաղաքներուն ամէնէն գեղեցիկը և պիտի նկարագրէ օրուան նորաձեւութիւնները իր հայրենիքին փափկասուններուն: Եւ սակայն անծանօթ չէ իր երկրին քաղաքական պայմաններուն:

— Ինչպէս նկատեցիք, Տանըմարքան մասնակից չէ այս Խորհրդաժողովին, կը բացատրէ օրիորդը. գիտէ՞ք թէ ինչո՛ւ...

— Որովհետեւ դուք պատերազմ չէք հրատարակած Գերմանիոյ դէմ...

— Այո՛, մենք պատերազմ հրատարակելու ժամանակ չունեցանք: Թշնամին մեր երկիրը խուժեց յանկարծ, 1940 Ապրիլ 9ին: Քանի մը ժամէն ամբողջ Տանըմարքան գրաւման տակ էր. վեհապետն ու կառավարութիւնը «գերի» ինկան. դուրսն ալ համրանք կամ կազմակերպութիւն չունէինք. այնպէս որ իրաւական տեսակէտէն մենք պատերազմին մէջ չէինք:

— Եւ սակայն Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան անդամ էք...

— Բնականաբար, քանի որ ո՛չ մէկ ատեն թշնամի պետութիւն նկատուած ենք. մեր կամքէն անկախ պատճառներով է որ բացառիկ դիրք ունինք այսօր: Բայց վստահ կրնաք ըլլալ որ պիտի մասնակցինք միջազգային այն բոլոր խորհրդաժողովներուն որոնց մէջ պիտի քննուի գերմանական հարցը...

— Դուք ալ հողային վէճ ունիք Գերմանիոյ հետ, այնպէս չէ՞:

— Այո՛ ունինք. Հոլշթայնի հողամասը զոր Գերմանները բռնի գրաւեցին 1866ին. պէտք է մեզի վերադարձուի հիմա: Իրականին մէջ երկու շրջաններ գրաւած էին — Շլէզվիկը եւ Հոլշթայնը, բայց առաջինը կրցանք փրկել 1919ին:

— Անշուշտ շատ սեւ օրեր տեսաք 1940էն 1945:

— Այո՛, Նացիները իրենց վայրագութիւնները ի գործ դրին նաեւ մեր երկրին մէջ: Դիմադրական ճակատ ունեցանք անշուշտ, բայց մէկ Գերմանացիի դէմ չորս Դանիացի սպաննեցին: Տարօրինակ բան մը ըսեմ — միակ գրաւեալ երկիրն ենք ուր ուտիկանութիւն չկար 1943—1945ին որովհետեւ թշնամին տարագրեց մեր ոստիկանական ուժը. բարեբախտաբար կրցանք մենք մեզ կառավարել...

— Իմացա՞ծ էիք հայ ժողովուրդին անունը:

— Ներեցէք, եթէ պատասխանս ժխտական է. գիտէի որ այդ տեսակ ազգ մը կայ մեզմէ շա՛տ, շա՛տ հեռու տեղ մը:

— Ահաւասիկ քանի մը հակիրճ տեղեկութիւններ մեր ժողովուրդին ու մեր Դատին մասին: Թերեւս օրին մէկը առիթը ունենաք ուրիշներուն գրիչով մեզ ներկայացնելու ձեր ժողովուրդին...

Ու գեղեցիկ Դանուհին շնորհակալութեամբ հաւաքեց անգլերէն թուղթերը:

Յաջորդով՝ անակնկալ հանդիպում մը, ուր «խոհեմութիւն» կը թելադրեն մեզի...

ԺԻՐԱՅՐ

Արարատ՝ բարձունք աշխարհի

Ծանօթ բանաստեղծ **Léon Moussinac**, անդամ Հայկ. Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու Կոմիտէին, այս խորագրով գրութիւն մը ստորագրած է **Les Lettres Françaises** շաբաթաթերթի Օգոստ. 16ի թիւին մէջ, անոր կցելով թարգմանութիւնը երկու բանաստեղծութեանց — «Ո՞րն է, բարօ, մեր հայրենիքը», Յովհ. Շիրազի, եւ «Պայքար», Միսաք Մանուշեանի (երկուքն ալ թարգմանուած Ա. Զօպանեանի կողմէ):

Յօդուածագիրը գնահատելով Խ. Միութեան ազգային քաղաքականութիւնը որուն շնորհիւ «Հայաստան իր սեփական կեանքն ունեցաւ» եւ յիշելով տարագիր Հայերու ցնծութիւնը իրենց ազգ. մշակոյթին վերածնութեան համար, կը պատմէ.

— «Հին քաղաքակրթութեամբ այս երկիրը վերստին դարձաւ համաշխարհային երկիր մը: **1937**ին բախտն ունեցայ ատեն մը բնակելու Խ. Հայաստանի մէջ: Եւ միասին բերի անոր ժողովուրդին սէրը: Կ'ուզէի այստեղ յայտնել իմ յուզումս, հաստատելով թէ ֆրանսական գրականութիւնը եւ արուեստը որքան առանձնաշնորհեալ դիրք ունին այս երիտասարդ հանրապետութեան մէջ: Ֆրանսացիները պէտք չէ անգիտանան այս պարագան: Ի՞նչ կը խաղային, օրինակ, Երեւանի երկու գլխաւոր թատրոններուն մէջ որոնք այն ատեն կատարեալ վերաշինութեան մէջ էին:: Պոմարշէի «Ֆիկարօ»ն եւ Մոլիէրի «Տոն Ժուան»ը: Արդէն իսկ ունէին ֆրանսական նոխ գրադարան մը **50.000** հատորներով, որոնց շատերը ԺԸ. դարու սկզբնական հրատարակութիւններ: Պատեհութիւն ունեցայ Երեւանի մէջ դասախօսութիւն մը տալու աւելի քան **800** ունկնդիրներու առջեւ եւ հաստատեցի թէ ներկայ Հայերէն իւրաքանչիւրը ֆրանսերէն կը խօսէր եւ մեր գրագէտներն ու բանաստեղծները կը ճանչնար ինծի չափ. թէ Լամարթին, Շաթօպրիան, Պալզաք եւ Հիւկօ մասնաւորապէս արժանացած էին պայծառամիտ հիացումի մը: Երաժշտանոցը եւ Օփերան ծանօթ էին մեր բոլոր մեծ երգահաններուն: Յատկանշական իրողութիւն մը, — այցելելով Նոյի այս երկրին նշանաւոր մէկ քարայրը, հայերէն երգի մը մէջ գտայ, փայտի վրայ փորագրուած, մեր Լանկըտոքի հին մէկ երգին՝ «Հօտաղ»ի թարգմանութիւնը: Կրնայի դեռ շատ օրինակներ յիշել, հաստատելու համար Հայերու ծանօթութիւնը եւ սէրը ֆրանսական մտածումին հանդէպ: Եւրոպայի եւ Ասիոյ այս սահմանագլուխին վրայ, մարդ կը շնչէ օդ մը ուր Ֆրանսայի վարդերուն բուրումը կը խառնուի Արեւելքի վարդերու հոտին: Եւ անիկա կը մնայ անմոռանալի: Ֆրանսացի մը օտար չէ Հայաստանի մէջ, ինչպէս չէ, օրինակի համար, Յունաստանի մէջ: Բայց այստեղ պատճառները նուազ զարմանալի են քան այնտեղ: Ֆրանսացիները շատ լաւ գիտեն այդ պատճառները: Ուրեմն ի՞նչպէս կրնային չիւրացնել Հայաստանի դատը: Ան այսօր Հաշտութեան Խորհրդաժողովէն պահանջելով ճանչնալ իր իրաւունքները թրքական Հայաստանի վրայ, իրաւունքներ զոր նախագահ Ուիլսըն ինք նշտեց եւ որոնք «մոռցուեցան» Լոզանի մէջ, ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ պահանջել իր աւելի քան մէկ միլիոն զաւակներուն արեան գինը, քանի որ վերջին երկու պատերազմներու ընթացքին, ոչ միայն Արեւելեան Եւրոպայի, այլ եւ բուն իսկ մեր հողին վրայ Հայերը այնքան վեհանձնօրէն տրամադրեցին իրենց կեանքը ազատութեան համար»:

Պ. Մուսինաք այստեղ յիշելով **1895**էն **1922** կատարուած աքսորներն ու ջարդերը, Հայկ. Դատի Յանձնախումբին կողմէ Պ.Պ. Պիտոյի, Պըրնզի, Մոլոթովի և Պէվինի ուղղուած յուշագիրը, որուն ուժ տուին զօր. Պոէմօն, Ժորժ Լըքոնթ, Էմիլ Պիւռէ, Մարսէլ Քաշէն, Ալպէռ Պայէ, Հայր Փ. Լ. Մառիէս եւ ուրիշ ականաւոր Ֆրանսացիներ, կ'արտատպէ նամակին մէկ հատուածը եւ կը յայտարարէ.

— «Որեւէ երկդիմութիւն կարելի չէ: Մարդ չի կրնար ոեւէ բան ձեւափոխել այս պահանջին մէջ առանց նենգամտութեան: Հայկական Հանրապետութիւնը պէտք է վերստանայ իրմէ խլուած հողերը որոնց ժողովուրդը պարպուած է: Իր մէկ միլիոն աքսորական զաւակներուն համար, որոնք կ'ուզեն իրենց հայրենիքը վերադառնալ, Հայաստան պէտք ունի *իր* բռնագրաւեալ եւ մարտիրոսացած հողերուն, ուր կը գտնուին իր հին մայրաքաղաքին՝ Անիի աւերակները, Կարսի, Վանի, Աղթամարի, Մուշի եկեղեցիները... Նոյն ինքն թուրք ժողովուրդին շահը կը պահանջէ որ Հայկական խնդիրը կարգադրուի արդարութեամբ:

«Արարատ, աշխարհի այդ բարձունքը, եւ ամէնէն առաջ Հայաստանի բարձունքը, այժմ դուրս կը գտնուի իր երկրամասէն: Աներեւակայելի բան է այս, բայց իրողութիւն է: Արարատը պէտք է վերստին դառնայ կեդրոնը Նոր Հայաստանի: Ան Հայաստանի սիրտն է եւ խորհրդանշանը: Ան կը մնայ անոր փառաւոր անցեալին եւ անհուն ապագային խորհրդանշանը:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, ան չի կրնար չգտնուիլ Հայաստանի բարեկամներուն գլուխը: Աւելորդ է յիշել խաչակիրներու արշաւանքը կամ էջմիածնի երփներանգ եւ հռչակաւոր ձեռագիրները. թերեւս կը բաւէ այստեղ արձանագրել անունները իր երկու երիտասարդ բանաստեղծներուն, *Ալթմաճեան*, որ սպաննուեցաւ **1940**ին, Ֆրանսան պաշտպանելով, եւ *Մանուշեան*, որ գնդակահարուեցաւ Փարիզի մէջ **1944**ին, Գերմաններու կողմէ:

Հայաստանի դատը քաղաքակրթութեան դատն է. հետեւաբար չի կրնար չըլլալ Ֆրանսայի դատը»:

Յօդուածը կը վերջանայ Հ. Կ. Տէր Սահակեանի մէկ տաղով, ձօնուած «յաւիտենական Արարատի»:

Նեղուցներու խնդիրը

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶՈՒԶԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ

Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիա մերժած է Մոսկուայի առաջարկած պայմանները, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին. մանաւանդ այն կէտը որ կը տրամադրէ միասնաբար պաշտպանել Վոսփորն ու Տարտանէլը: Թուրքիա կ'առարկէ թէ ռուսական ծանուցագիրը կ'անցնի Մոնթրէօյի պայմանագրին սահմանները: Իրեն համար Նեղուցներու խնդիրը միջազգային է եւ կրնայ կարգադրուիլ միայն միջազգային խորհրդակցութեամբ, և ոչ թէ միայն Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ: Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ ալ այս տեսակէտն ունին:

Թուրքիոյ նոր վարչապետը, Ռէճէպ Փէքէր ճառ մը խօսելով Ազգ. Ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ պիտի բանակցին Դաշնակիցներուն և միւս շահակից պետութեանց հետ, վերաքննելու համար Նեղուցներու պայմանագիրը: Այս առթիւ շեշտեց թէ զինակցութիւն մը ստորագրած են Անգլիոյ հետ, 1945ին, եւ «ապագային ալ, ինչպէս անցեալին մէջ, անգլեւթուրք զինակցութիւնը պիտի կազմէ գլխաւոր հիմը մեր արտաքին քաղաքականութեան: Գալով ռուսական առաջարկին, այս հարցին մէջ ալ մենք կապուած ենք միջազգային դաշնագիրներով, եւ, ամէն բանէ առաջ, պարտաւոր ենք ապահովել մեր հողային ամբողջութիւնը եւ գերիշխանութեան իրաւունքները: Բայց եւ այնպէս պատրաստ ենք բանակցելու Մոնթրէօյի պայմանագրին վերաքննութեան մասին, պայմանաւ որ զայն ստորագրող պետութիւնները մասնակցին այդ վերաքննութեան: »:

Պ. Փէքէր յետոյ շեշտեց թէ Թուրքիա ջերմապէս կը փափաքի Խ. Միութեան հետ վերահաստատել այն սիրալիր յարաբերութիւնները որ կը միացնէին երկու երկիրները, թրքական յեղափոխութեան սկիզբէն ի վեր:

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովը 53ի դէմ 378 ձայնով իր վստահութիւնը յայտնեց դահլիճին յայտարարութեան: Կառավարութիւնը կազմ եւ պատրաստ կը պահէ բանակը, ի հարկին պաշտպանելու համար Թուրքիոյ գերիշխանութեան իրաւունքները: Անգարայի անթելը այս առթիւ խստօրէն քննադատեց Խ. Միութեան առաջարկները, իբրեւ «ոտնձգութիւն անկախութեան դէմ»: Այս առթիւ Հալքի օրկանը, «Ուլուս», կը բացատրէ թէ Նեղուցները միասնաբար պաշտպանելու առաջարկը «պարզապէս քողարկեալ պահանջ մըն է խարիսխներ ուզելու, դիւանագիտական լեզուով»:

Թերթերը կը գրեն թէ վարչապետին ճառը վճռական շեշտ մը ունէր, բայց չափաւոր լեզու: Ան մասնաւորապէս շեշտեց թէ Թուրքիա ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ բարեկամութիւն բոլորին հետ:

— «Մենք չենք կորսնցուցած մեր հաւատքը թէ ներկայ կացութիւնը, որ կրնայ միայն վնաս պատճառել, վաղը կրնայ վերածուիլ անկեղծ բարեկամութեան: Մենք մեր գլխաւոր պարտականութիւնը կը նկատենք կազմ եւ պատրաստ պահել բանակը օդին մէջ, ցամաքի վրայ եւ ուրիշ ամէն միջոցներով, պաշտպանելու համար մեր պատիւը եւ պետութեան ապահովութիւնը: Թրքական բանակը պատրաստ է իր պարտականութիւնը կատարելու: Ռուսական ծանուցագիրը ստացանք Օգոստոս 8ին եւ քննեցինք ուշադրութեամբ: Թուրքիա հաւատարիմ կը մնայ իր միջազգային յանձնառութեանց, բայց ուրիշ ամէն բանէ առաջ կ'ուզենք ապահովել մեր հողային ամբողջութիւնը եւ ազգին գերիշխանութիւնը »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՐՆԱ՞Յ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱԼ Ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը

Ռուսեւթուրք բարեկամութեան դաշինքը չնորոգուելու Թուականէն ի վեր (1945 Մարտ 19) դիւանագիտական աշխարհը անհամբեր կը սպասէ որ Խ. Միութիւնը պաշտօնապէս ներկայացնէ իր պահանջները միջազգային ատեանի մը առջեւ եւ կամ ուղղակի Թուրքիոյ, ինչպէս որ Սովետները իրենք կը նախընտրեն, դէմ առ դէմ կարգադրելու առկախ խնդիրներ, առանց երրորդի մը միջամտութեան:

Սովետները դեռ չձեռնարկեցին ո՛չ առաջին և ոչ ալ երկրորդ ձեւին: Մինչեւ այժմ բաւականացան համաշխարհային հանրային կարծիքը պատրաստելու, նոյն ատեն Թուրք կառավարութեան դէմ վարելով ջիղերու պատերազմ մը:

Նկատելով որ պատերազմի աւարտումէն ի վեր Դաշնակիցներու եւ Սովետներու յարաբերութիւնները սկսան լարուիլ եւ օրէ օր քաղաքական տարակարծութիւններու Թիւը կ՚աւելնայ, այժմ հարցում մը շատերու մտքին մէջ,— Հաւանական չէ՞ որ Խ. Միութիւնը անակնկալ կերպով վերադառնայ իր նախկին ռուսեւթուրք բարեկամութեան դաշինքին:

Այս հարցումին պատասխանելէ առաջ, վերյիշենք կարգ մը հին եւ նոր քաղաքական խաղեր:

1878ին Պերլինի Վեհաժողովը երբ ետ մղեց Ռուսերը Պալքաններէն ու Թրքահայաստանէն, ցարական կառավարութիւնը նախընտրեց բարեկամ մնալ Սուլթան Համիտի հետ մինչեւ անոր անկումը, ամբողջ երեսուն տարի:

Նոյնպէս Համաշխարհային Առաջին Պատերազմի աւարտումին, երբ Դաշնակիցները մոռցան Ռուսաստանը ու անոր ծայրագաւառները անջատեցին միջազգային դաշնագրով, Նոր Ռուսաստանը աւելի առաջ գնաց Թրքասէր քաղաքականութեան մէջ ու գլխաւոր յենարանը հանդիսացաւ Քէմալական Թուրքիոյ, մինչեւ Իսմէթի իշխանութեան գլուխ գալը:

Սովետ քաղաքականութեան մէջ իբրեւ յետ դարձ անմոռանալի պիտի մնայ 1939 Օգոստոս 23ի ռուսեւգերման ուխտը: Արար աշխարհ համոզուած էր որ Հիթլէր պիտի յարձակէր Ռուսաստանի վրայ: Մինիխը վաւերացուց այդ յարձակման նախապատրաստութիւնը: Հանդիսատես եղանք Մինիխի հակահարուածին, Մոսկուայի մէջ փառքով ընդունուեցաւ Ռիպպընթրոփը եւ կնքուեցաւ բարեկամութեան դաշինք մը որ սկիզբը հանդիսացաւ Բ. Համախարհային Պատերազմին:

Նորագոյն երկու դէպք եւս: Անցեալ տարի Սան Ֆրանչիսքոյի խորհրդաժողովի առթիւ, Խ. Միութիւնը բուռն կերպով պայքարեցաւ որ իր կողմէ ֆաշական նկատուած Արժանթին ՄԱԿին չմասնակցի: Այս ամէնը արգելք չեղան որ ամիսներ ետք Սովետները արագ յետ դարձով մը Արժանթինի հետ հաստատեն լաւագոյն յարաբերութիւններ, Մ. Նահանգներու նախանձը գրգռելու աստիճան: Մոսկուայի « Նոր Ժամանակներ » պարբերականը Յունիս 15ի Թիւին մէջ կը գրէ,— « Խ. Միութեան եւ Արժանթինի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Սովետական հանրային կարծիքին կողմէ: Ահա ան վերջ կը դնէ անբնական վիճակի մը,— Լատինական Ամերիկայի ամէնէն մեծ երկիրներէն մէկը 28 տարիէ ի վեր մեր երկրին հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն չունէր »:

Եւ վերջապէս Ատրպատականի հարցը: Անխուսափելի կը նկատուէր Կարմիր Բանակի տարածումը դէպի հարաւ, Քիւրտիստանի շրջանը ու ահա անսպասելի փոփոխութիւն մը՝ բարեկամական դաշինքի մը կնքումը Թեհրանի կառավարութեան հետ, Ատրպատականի ինքնավարութեան ջնջումի գնով:

Այս օրինակները կը բաւեն, ցոյց տալու համար՝ Թէ ինչպէս Մեծն Բրիտանիոյ մասին միշտ կը կրկնուի, նաեւ Սովետներուն համար « չկան յաւիտենական բարեկամներ ու յաւիտենական Թշնամիներ »:

Թուրքիոյ մասին խորհրդային քաղաքականութեան մէջ փոփոխութեան մը նախանշանները կարելի է համարել, Մոսկուայի կողմէ եղած պաշտպանութիւնը ի նպաստ Թուրք ընդդիմադիրներուն եւ փոխադարձաբար Թուրք ընդդիմադիրներու բարեացակամ վերաբերմունքը դէպի Ռուսաստանը: Հալքի Թերթերը պահանջեցին որ Դեմոկրատ կուսակցութեան պետ Ճէլալ Պայար հերքէ Մոսկուայի ձայնասփիւռի պնդումը: Ըստ Հիւսէյին Ճահիտի ան ըսեր է Թէ Թուրքերէն ոմանք կ՚ուզեն գոհացում տալ ռուսական բաղձանքներու եւ Թէ այդ կէտին մէջ Հալք կուսակցութենէն կը բաժնուին » (Թանին, Յուլիս 13): Իսկ ծանօթ հրապարակագիր Փէյամի Սաֆա «Վաթըթ»ի (Յուլիս 15) մէջ գրեց. « Դեմոկրատ կուսակցութիւնը համոզուած է որ, եթէ Թուրքիա հեռանայ անգլեւսաքսոն պլոքէն, պիտի կրնայ համաձայնիլ Սովետներու հետ »:

Դեմոկրատ պետերը միշտ խուսափեցան հարցին ուղղակի պատասխանելէ: Ճէլալ Պայար ընտրական իր մեծ ճառին մէջ ըսաւ որ երկրի շահերուն օգտակար չի գտներ հրապարակաւ պարզել իրենց արտաքին քաղաքականութիւնը: Իսկ մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք, լրագրողներուն այն հարցումին՝ Թէ Թուրքիոյ դէմ վտանգ մը չկա՞յ, ան ի միջի այլոց պատասխանեց (Յուլիս 19), — « Կարսի, Արտահանի, Նեղուցներու խնդիրը կըրնայ սեղանի վրայ դրուիլ: Բայց վտանգ մը չկայ անոր մէջ: (Ընդգծումը մերն է. Գ. Լ.): Ուշիմ ընթերցողը պիտի հարցնէ,—ո՞ւրկէ կը բխի մարաջախտ Չաքմաքի այս լաւատեսութիւնը: Արդեօ՞ք անպաշտօն հաւաստիքներ տրուած են Թուրք ընդդիմադիրներուն:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ այն պարագան որ Իսմէթի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, աւելի հրապարակ եկան հակասովետ տարրերը՝ Շիւքրի Սարաճօղլուէն, Հիւսէյին Ճահիտէն սկսեալ: Իսկ այսօրուան ընդդիմադիրներուն մէջ կան Րիւշտիւ Արազի, Եուսուֆ Քէմալի նման նախկին արտաքին գործավարներ որոնք հիմնաւորած էին ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը և երկար ատենէ ի վեր քաղաքական ասպարէզէ քշուած են:

Վերադարձ դէպի նախկին ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը, անշուշտ տեղի պիտի ունենայ փոխադարձ զիջումներով: Հակառակ Անգարայի կառավարութեան մեծխօսիկ յայտարարութիւններուն, կարելի է ենթադրել որ թէ՛ ինք եւ թէ ընդդիմադիրները՛ պատրաստ են քշուելու 1914ի սահմանները, եթէ Մոսկուան հրաժարի աւելի ընդարձակ հողային պահանջներէն եւ Նեղուցներու հակակշիռի մենաշնորհէն, որուն այժմ կը ձգտի:

Կրնա՞յ պատահիլ որ Մոսկուան այդ աստիճան հրաժարի իր պահանջներէն: Սովետ արտաքին քաղաքականութիւնը կեդրոնացած ըլլալով մէկ անձի մը ձեռքին մէջ, ան ի վիճակի է անակնկալներ հրապարակ բերելու: Մանաւանդ երբ Դաշնակիցները վճռապէս մերժեն գոհացում տալ Սովետներուն, եւ միւս կողմէ համաշխարհային պատերազմի մը վտանգը աւելի ձեւ ու կերպարանք ստանայ, Մոսկուան կրնայ հրաժարիլ իր գլխաւոր պահանջներէն ու բարեկամութեան նոր ուխտով մը Թուրքիան առնել իր ազդեցութեան տակ: Եւ այդ պարագային Պ. Պէվին որ չէր ցանկար՝ տեսնել Թուրքիան Սովետ արբանեակ պետութեան դիրքին մէջ, այս անգամ զայն պիտի տեսնէ Սովետներու կողքին դիրք գրաւած:

Սովետեւթուրք յարաբերութիւններու զարգացման նոր փուլը անկասկած կախում ունի հետեւեալ պարագայէն,— Անգլեւամերիկեան ճակատը Թրքական հարցին մէջ պիտի հետեւի զիջումի քաղաքականութեա՞ն Թէ ոչ պիտի մնայ անդրդուելի բարեկամը Թուրքիոյ: Վերջին պարագային անհաւանական չէ որ վերակենդանանայ ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը, որուն դառնութիւնը ճաշակած է քաղաքակիրթ մարդկութիւնը:

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ.—Աւելորդ է ըսել թէ պարզ ներածութիւններ են մեր աշխատակցին այս տեսութիւնները: Մոսկուա առաջին ձեռնարկը կատարեց արդէն, Նեղուցներու մասին:

Համայնավար գործունէութիւնը Լիբանանի մէջ

Ամէնէն ուշագրաւ բանը որ աչքի կը զարնէ Պաղեստինեան սահմանէն Լիբանան անցած ատենդ պատերուն վրայ, սրճարաններուն, ճաշարաններուն, խանութներուն մէջ փակցուած նկարներու փոփոխութիւնն է: Պաղեստինի մէջ միակ մարդը որու նկարը ամէն տեղ է, Երուսաղէմի Մեծ Միւֆթին է, հիմա վտարուած իր երկրէն Բրիտանացիներու կողմէ, բայց կը պաշտուի Արաբներէն Սիոնականութեան դէմ մղած պայքարին համար:

Սիտօնի նաւահանգստին Թէ Պէյրութի եւ Դամասկոսի մէջ, հետզհետէ աւելի շատ կը տեսնես Սթալինի նկարը, երբեմն ալ նախագահ Ռուզվէլթինը, բայց երբեք Չըրչըլի նկարը: Յայտնապէս Սթալին այն մարդն է որու կը նայի փոքր ժողովուրդը յոյսով եւ որու հանդէպ Լիբանանցի եւ Սուրիացի ազդեցիկները վախով կը նային: Լիբանան եւ Սուրիա համայնավարական քարոզչութեան մեծ կեդրոններ են Միջին Արեւելքի մէջ: Ասոր պատճառը, ըսին, այն է որ այս երկիրները համեմատելով արաբական միւս պետութիւններուն հետ, շատ աւելի բարձր Թիւ մը գրող բրոցներ ունին եւ յառաջդիմած են արդիականութեան մէջ:

Այս երկու երկիրներն ալ աշխատաւորական միութեան շարժումի սկզբնաւորութիւններ ունին, որոնց դէմ կը պայքարին իշխող ուժերը, իսկ աշխատաւորական շարժման ղեկավարները պատրաստուած էին Ռուսիոյ մէջ, եւ երբեմն Բրիտանացիներու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ կը բանտարկուէին: Սուրիոյ եւ Լիբանանի Սահմանադրութեան մէջ կայ մեծ ազատութիւն, խօսքի, տպագրութեան եւ հաւաքոյթի, քան Թէ օրինակ Եգիպտոսի մէջ ուր համայնավարական քարոզչութիւնը ապօրինի է եւ համայնավարները կը բանտարկուին:

Հետեւաբար Դամասկոսի եւ Պէյրութի արաբական տպարանները համայնավարական գրականութիւնը կը տպեն, որ ամբողջ Միջ. Արեւելքի մէջ շրջան կ՚ընէ, եւ տպագրիչներու միութիւնը որ այս շրջանին մէջ գոյութիւն ունեցողներուն ամէնէն հիներէն է, կ՚ըսուի Թէ համայնավարական ազդեցութեան միջնաբերդն է: Այս Միութիւնը կազմակերպուած էր 1914ին, բայց մինչեւ 1920ը մնաց իբրեւ գաղտնի ընկերութիւն: Բոլոր աշխատաւորական միութիւնները կ՚արգիլուէին Ֆրանսական հոգատար իշխանութեան կողմէ 1930ին: Սակայն տպարանները պայքար բացին 1933ին եւ քսաներկու օր Լիբանանի մէջ լրագիր լոյս չտեսաւ: Ատկէ վերջ անոնց միութիւնները ճանչցուեցան եւ այսօր տասնըինը աշխատաւորական եւ ճարտարարուեստի միութիւններ կան միայն Լիբանանի մէջ՝ 22.000 վճարող անդամներով: Բրիտանական եւ ամերիկեան քննիչներ համայնավար կուսակցութեան անդամներուն Թիւը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ 30.000էն 35.000 անձ կը հաշուեն:

Ամէնէն ազդեցիկ համայնավար երկու ղեկավարներն են Դամասկոսի Խալիտ Պաղտաշը, եւ Պէյրութի Մուսթաֆա Էլ Արիսը, Լիբանանեան Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը: Պաղտաշ ծնած է 1912ին Դամասկոսի մէջ: Քիւրտ մըն է, Ֆէյզալ Թագաւորի բանակէն ղնդապետի մը տղան, եւ անդամն է ընտանիքի մը որ ժամանակին մեծ հարստութիւն ունէր, սակայն այսօր Թշուառ է: Բարձրահասակ է, գեղեցիկ, նուրբ, եւ կ՚ըսուի Թէ բեղնաւոր լրագրող մըն է ինչպէս նաեւ ճառախօս: 1930ին Սուրիական Ազգ. Երիտ. կուսակցութիւնը կազմակերպեց, երբ տակաւին ուսանող մըն էր Դամասկոսի Ազգ. Քոլէճի մէջ, եւ երբ այս կուսակցութիւնը բողոքեց Ֆրանսայի իշխելու որոշ ձեւերուն դէմ, Ֆրանսացիները բանտարկեցին զայն: Աւելի վերջ, «Կարմիր Արշալոյս» անունով լրագիր մը հիմնեց, յետոյ Մոսկուա տարուեցաւ երկու տարի, 1934—1936, ուսանելու համար: Իբրեւ խռովարար գործեց մինչեւ որ Վիշիի կառավարութիւնը զայն ձերբակալելու համար վարձատրութիւն խոստացաւ պատերազմի միջոցին, երբ երկրորդ անգամ ըլլալով Ռուսիա փախաւ: Հիմա վերադարձած է Սուրիա ուր իր մասնագիտութիւնն է երիտասարդ առաջնորդներ պատրաստել:

Լիբանանի համայնավարներու առաջնորդը, Էլ Արիսը տարբեր տեսակի է: Ծնած 1912ին Պէյրութի մէջ, աղքատ քրիստոնեայ խանութպանի մը տղան է: Իր կինը եւ քոյրը ականաւոր են Պէյրութի Քրիստոնէական Միութեան մէջ: Պզտիկ տարիքէն տպարանի աշկերտ էր եւ իր ամբողջ կեանքը տպարաններու մէջ կ՚անցընէ կամ խռովութիւններ կը յարուցանէ արհեստակցական միութիւններուն տարածման համար: 1934ին ճառ մը խօսեցաւ փառաբանելով արաբ առաջնորդ մը որ Ֆրանսացիներու կողմէ սպաննուած էր: Բանտարկուեցաւ, Պաղեստին փախաւ, Բրիտանացիներէն բռնուեցաւ եւ յանձնուեցաւ Ֆրանսացիներուն իբրեւ «փնտռուած քաղաքական Թշնամի»: Չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Ֆրանսացիներուն կողմէ, բայց տասնըութ ամիսէն ազատ արձակուեցաւ ժողովրդական մեծ ցոյցին շնորհիւ:

Հիմա Նիքօլա Շաուիի հետ, խմբագիր համայնավար լրագրի, կ՚այցելէ Ռուսիա: Աշխատաւորական շարժման մէջ, նորակազմ միութիւններէն զատ, ձախ-Թեւ քաղաքական խմբակցութիւն մը կայ որ «Խ. Ռուսիոյ բարեկամներ» կը կոչուի, և որուն առաջնորդն է Րաֆիք Խուրին, հեղինակ եւ բանաստեղծ, Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն շրջանաւարտ: Ուրիշ համայնավար մը որ նմանապէս այս համալսարանին մէջ առած է ուսումը, Լափիպ Ֆիւլէյհանն է, արաբ մաքսային պաշտօնեաներու Միութեան առաջնորդը Պաղեստինի մէջ: Բաւականաչափ զարգացած, աշխատաւորական միութեան կարեւորութիւնը կը շեշտէր ընդդէմ Արաբ եւ Հրեայ Թշնամութեան, իր հետեւորդները մղեց գործադուլի, «Հիսթատրութ» Հրէական Աշխատաւորական Միութեան հետ գործակցաբար. գործադուլ մը որ յաջողեցաւ, Թէեւ Մեծ Միւֆթին հակառակեցաւ անոր մէջ որեւէ Արաբ մասնակցութեան:

Աշխատաւորական առաջնորդներու դաստիարակութեան մէջ, Ռուսիան առաջնորդն է, Մ. Նահանգները երկրորդ կուգան: Կ՚ըսեն Թէ Միջին Արեւելքի մէջ կազմակերպուած աշխատաւորական դասը օգնութեան համար դէպի Ռուսիա կը նայի, եւ Թէեւ բարեկամաբար դէպի Ամերիկա կը նայի, սակայն կը սորվեցնեն Թէ պէտք է վախնալ անոր դրամատիրական տիրապետութենէն:

Այս երկիրներուն մէջ առհասարակ հաղիւ Թէ կը սկսի աշխատանքը դուրս գալ հողի ծառայութենէն եւ առեւտուրի ու ճարտարարուեստի շահագործումէն: Ժամերը երկար են եւ վարձատրութիւնը քիչ: Տպագրիչ մը եւ գրաշար մը օրը 1.20էն 4 տոլար կը շահին, օրը ինը ժամ աշխատելով: Հացագործները 2էն 3.20 տոլար կը շա-

Սովետահայ կինը

ԽՄԲ. — «Սով. Հայաստան» ամսագրի **1946** Մարտի թիւէն, մեր հայերէնով. —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սովետահայ կինը իր պարտքը կատարեց նաեւ Թիկունքին մէջ: Բազմաճակատ մեկնած իրենց ամուսիններուն փոխարինեցին տասնեակ հազարաւոր կիներ:

Սովետահայ կինը մեծ ուժ է արդիւնաբերութեան մէջ: Բազմաթիւ գործարաններուն մէջ կիները կը կատարեն ղեկավար աշխատանք: Թիւ 742 գործարանի արհեստագիտական հսկող բաժնի վարիչն է ճարտարապետ Լուսիա Յովհաննէսեանը: *Ապակիի գործարանի տնօրէնն է ճարտարապետ* Սօնիա Բաբաջանեանը: *Արարկիրի ձեռահիւսքի արտելի վարիչն է* 1927*ին Հալէպէն ներգաղթած* Մարիամ Խարաբէկեանը *որ պարգեւ ըստացած է «Կովկասի պաշտպանութեան համար» շքանշանը:*

Ղափանի «Կոմսոմոլ» հանքերու անուանի հանքագործներէն է Սաթենիկ Համբարձումեանը: *Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանի աչքի զարնող բանուորուհիներէն է* Սուսաննա Արշակեանը: *Այսպէս, բազմաթիւ օրինակներ կարելի է յիշել Երեւանի պահածոյի, մետաքսի, դդմաճի (մաքարոնի), կարի եւ միւս գործարաններու մասին:*

Գիւղատնտեսութեան ասպարէզի մէջ աչքի զարնող կիներու թիւը կը հասնի հազարներու, որոնք յայտնի են ոչ միայն դաշտային աշխատանքի եւ անասնապահութեան մէջ, այլեւ հաւաքական տնտեսութեանց ղեկավարման գործին մէջ: Բերիայի շրջանի հաւաքական տնտեսութեան վարչութեան նախագահն է Նազանի Գալստեանը, *իսկ էջմիածնի շրջանի Վերին Խաթունարխ գիւղի կոլխոզի վարչութեան նախագահն է* Ռեբեկա Ղարիբեանը:

Գիւղատնտեսութեան մէջ Մեղրիի շրջանէն «Նոր Կեանք» կոլխոզի ջերմապահ օղակավարուհի Անուշ Գաբրիէլեանը *որ պարգեւ ստացաւ Աշխատանքի Կարմիր Դրօշի շքանշանը:*

Սովետահայ կինը միեւնոյն ատեն գործնապէս կը մասնակցի պետական ղեկավար աշխատանքին, հանրային - քաղաքական կեանքին: Վեցերորդ տարին է որ Հայկական ՍՍՌ համայնական տընտեսութեան նախարարի պաշտօնը հմուտ կերպով կը վարէ Քնարիկ Խաչատրեանը:

Մօտ տասը տարի է Երեւանի Ալ. Մեասնիկեանի անուան Հանրային Գրադարանի տնօրէնութեան պաշտօնը կը վարէ Աղաւնի Ստեփանեանը, *որ միաժամանակ դասախօս է բարձրագոյն դպրոցներուն մէջ*

Հայկական ՍՍՌ Գիտութիւններու Ակադեմիայի երկրաբանական Թանգարանի տնօրէնուհին է երկրաբանական գիտութիւններու թեկնածու Սիրան Տիգրանեանը:

Սովետական կիներու լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկն է քիմիական գիտութիւններու տոքթ. փրոֆ. Արաքսի Բաբայեանը: *Մասնագիտական ամսագիրներու մէջ գրած է շարք մը յօդուածներ որ գրաւած են մեծ գիտնականներու ուշադրութիւնը: Հայրենական Պատերազմին՝ Բաբայեանը կը ղեկավարէր Երեւանի Համամիութենական Անասնաբուժական Կաճառի գործարանական եւ կենսաբանական քիմիաբանութեան բեմը: Խորացնելով իր գիտելիքները 1945ին փայլուն կերպով պաշտպանեց քննական ճառը եւ ստացաւ, իբրեւ Անդրկովկասի առաջին կինը, քիմիական գիտութիւններու տոքթորի գիտական աստիճան:*

Բազմաթիւ կիներ պաշտպանեցին «Թեզ»եր եւ ստացան գիտական աստիճաններ զանազան գիտութիւններու մէջ: Սալոմէ Արէշեան *ստացաւ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուի աստիճան՝ ռուսական գրականութեան մէջ: Իբրեւ Սովետական Հայաստանի պատգամաւոր մասնակցեցաւ կիներու Միջազգային Համագումարին Փարիզի մէջ 1945ին: Համալսարանի բանասիրական բաժնի դասախօս* Էլիզ Պետրոսեանը *ստացաւ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուի աստիճան՝ արեւմտաեւրոպական գրականութեան մէջ:*

Ամբողջ հանրապետութեան մէջ ճանչցուած գիտական ուժեր են բժշկական Կաճառի հիւսուածաբանութեան բեմի վարիչ փրոֆ. Հայկանդուխտ Չախմախչեանը, *Հայկական ՍՍՌ գիտութիւններու Ակադեմիայի կենդանաբանական Կաճառի տոքթ.* Մարգարիտ Տէր Մինասեանը:

Կան տասնեակ մը վաստակաւոր ուսուցչուհիներ:

Արուեստի ասպարէզին մէջ սովետահայ կինը տուած է այնպիսի ներկայացուցիչներ, որոնք դուրս են եկած հայկական շրջանակներէն, լաւ ծանօթ են Սովետական Միութեան բոլոր մասերուն մէջ ալ: Ժողովրդական արուեստագիտուհի Հայկանուշ Դանիէլեանը, Ալ. Սպենդիարովի պետական Օփերայի եւ Պալէթի թատրոնի ամէնէն աչքի ընկնող արուեստագիտուհին որ արժանացած է Սթալինեան մրցանակի եւ պարգեւ ստացած է շքանշաններ: Անիկա այս տարի ՍՍՌՄ Գերագոյն Սովետի պատուիրակ ընտրուեցաւ:

Քանդակագործ Այծեմնիկ Ուրարտուի *վերջին տարիներու ստեղծագործութիւնները, «Բերքահաւաքը», «Խորենացին», «Ա. Իսահակեանը», «Ստ. Զօրեանը՝, «Ն. Զարեանը» եւն պատիւ կը բերեն հայկական կերպարուեստին, յատկապէս քանդակագործութեան:*

Վերջին տասնամեակին աճեցան արուեստի եւ գրականութեան մեր աչքի ընկնող երիտասարդ ուժերը: Երաժիշտ Գայիանէ Չեբոտարեանը, *նկարիչ քոյրեր* Մարիամ *եւ* Երան Ասլամազեանները, *բանաստեղծուհիներ* Սիլվա Կապուտիկեանը, Աղաւնին, Մարօ Մարգարեանը *եւ ուրիշներ:*

Հայրենական-Պատերազմին նախորդող սթալինեան երեք հնգամեակներու կենսագործման համար սովետահայ կինը չխնայեց ոչ մէկ ճիգ ու ջանք, պատերազմի ամբողջ ընթացքին փառքով պսակուեցաւ, ռազմաճակատի բոլոր հատուածներուն մէջ ցուցաբերելով անձնազոհ հայրենասիրութեան չտեսնուած օրինակներ: Այժմ երբ սովետական ժողովուրդը յաղթած է թշնամիին և մշակած մեր երկրին տնտեսական զարգացման նոր ծրագիր՝ Սթալինեան 4րդ հնգամեակի ծրագիրը, սովետահայ կինը կը լարէ իր բոլոր ուժերը զայն իրագործելու համար:

Գ. ՄԱՆԱՍԵԱՆ

հին ինքն տասը ժամ աշխատելով: Հանրակառքի պաշտօնեայ մը ամիսը 40 տոլար կ'առնէ: Ապրուստի գինը նոյնն է Պէյրութի մէջ ինչ որ Նիւ Եորքի մէջ: Լիբանանի մէջ մեծ հարստութիւն կայ, գեղեցիկ ինքնաշարժներով, լեռնային ճաշարաններով, պալատանման ամառանոցներով, բազմաթիւ ծառաներով, բայց սովորական մէկուն տնտեսական վիճակը խեղճուկ է եւ մուրացկանութիւնը տիրապետող:

Գործադուլները յաճախադէպ են: Վերջին երեք ամսուան ընթացքին տեղի ունեցան նաւահանգստի պաշտօնեաներու, հանրակառքի, ելեկտրականութեան, Ֆրանսական ծխախոտի Մենաշնորհի գործարաններու գործադուլներ: Բանուորները կը պահանջեն որ կառավարութիւնը սահմանէ ընկերութիւնները որպէսզի գործադրեն 1944ին անցած օրէնքները:

Արեւմտեան չափանիշէն դատելով, գործադուլ ընողներուն պահանջները չափաւոր են: Անոնք կ'ուզեն հաւաքական սակարկութեան երաշխաւորեալ իրաւունք: Լրագիր հրատարակելու իրաւունք ունենալ առանց միջամտութեան: Օտար, գլխաւորաբար ֆրանսական եւ պելժիական ընկերութիւններու մասնաւոր շնորհներու ջնջումը: Աշխատանքի օրէնքներու կիրարկումը կառավարական գործաւորներու: Արգիլել որ զինեալ ուժի դիմեն գործադուլներու ատեն: Վնասուց հատուցում ընել ֆրանսական եւ բրիտանական բանակէն արձակուած պաշտօնեաներուն: Պարենաչափի օրէնքներու աւելի լաւ մատակարարութիւն և բարձր ամսաթոշակ:

Բայց օտար եւ տեղացի ընկերութիւնները անկախ լիբանական եւ սուրիական կառավարութեանց մէջ բարեկամներ ունին: Կառավարական շրջանակներու մէջ վէճ կայ գործադուլներու դէմ օրէնք մը հանելու եւ ուրիշ օրէնք մըն ալ անցընելու համայնավար կուսակցութեան կազմակերպութիւնը արգիլելու: Մինչ այդ Ռուսական Պատուիրակութիւն մը գործի վրայ է երկրին մէջ, իր ձեռքէն եկած օգնութիւնը ընելու Աշխատաւորական Միութիւններու կազմակերպութեան:

(Նիւ Եորք Հէրըլտ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած). — *Տարօն - Տուրուբերան-Սալնոյ Ձորի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 28ին, Սէն Անտրէի ծառաշուք պարտէզին մէջ: Կը նախագահէր Պ. Ղազարեան: Շարքով եղան արտասանութիւններ, երգեր, Նոր Սերունդի և Կ. Խաչուհիներու կողմէ, բոլորն ալ յաջող:*

Ցարգելի նախագահը երիտասարդներու կողմէ բեմ հրաւիրեց Պ. Արամ Շեխիկեանը, որ աշխարհագրականօրէն տուաւ սահմանները Տարօն - Սալնոյ Ձորի շրջանին, թուեց քաղաքներու, գիւղերու անունները, անոնց գլխաւոր արտադրութիւնները եւ հարստութիւնները: Յիշեց Ս. Մեսրոպը, Խորենացին, Փարպեցին, Եղիշէն եւ ուրիշներ, յիշեց Մշոյ Ս. Կարապետի վանքը որ եղած է ամբողջ հայ ժողովուրդի ուխտատեղին: Վերջացնելով հրաւիրեց հայրենակիցները, դպրոց ղրկել իրենց զաւակները, որպէսզի չըլլան իրենց պապերուն նման յետամնաց, այլ միշտ առաջնորդող միւս երիտասարդ ազգակիցներուն՝ դէպի Հայրենիք:

Երկրորդ բանախօսը՝ Պ. Գասպար Շեխիկեան հայրենաշունչ խօսքերով յիշեց Թշնամի Թուրքին գազանային արարքները եւ ափ մը Հայերու քաջագործութիւնը եւ անձնուիրութիւնը: «Զկային այնքան ընկերվարականներ կամ համայնավարներ որքան մեր հերոսները որոնք մէկ կողմ դրին անձնական շահերը եւ գաղափարները, խմբուեցան մէկ դրօշի շուրջ, ապա մէկ շունչով դիմադրեցին եւ վտարեցին թշնամին սահմաններէն անդին եւ ունեցանք փոքր Հայրենիք մը որ կը պատկանի բոլոր հայութեան անխտիր: Ուրախ պէտք է ըլլանք որ այս երկարատեւ պատերազմի շրջանին չունեցանք դաւաճաններ, մատնիչներ, ինչպէս ունեցան միւս ազգերը»: Ապա հրաւիրեց բոլոր հայրենակիցները եւ երիտասարդները գալ եւ ընդլայնել նոր կազմուած Միութիւնը:

Երկու բանախօսներն ալ յիշեցին միութիւն, միաբանութիւն բառերը: Ամէնուս սրտէն բխած խօսքեր, եւ սակայն ո՞ւր էին բացակայ հայրենակիցները... Տարօնցին կը վստահէր իր հերոսին և կը հաւատար իր եկեղեցիին: Պէտք է վստահինք եւ հաւատանք մենք եւս, նոր սերունդը:

Անուրդէն վերջ, ներկայացուեցաւ փոքրիկ զաւեշտ մը՝ «Պաշտօնս խմբալ է», ղեկավարութեամբ Գեղամ Պօղոսեանի: Յաջող էին իրենց դերերուն մէջ նաեւ Պ. Գառնիկ Տէրոյեան եւ Օր. Ժենիք Պիվէրէն: Հայկական նուագը եւս իր մասնակցութիւնը բերած էր: Ժողովուրդը պարելէն յոգնած, մեկնեցաւ ուշ ատեն, քաղցր տպաւորութեամբ: — Ա. Ս.

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԻ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած). — *Կրթասիրացի Միութը 42ամեակին առթիւ կազմակերպած էր 28 Յուլիսին՝ տօնախմբութիւն մը Սէն Լու Կրան Փէնի ծանօթ Եօթնեղբայրեան պարտէզին մէջ: Շատ հաճելի էր դիտել ամբողջ ընտանիքներ բոլորուած սեղաններու շուրջ, բնագաւառի համադամ կերակուրներով որոնց պակասը եկած էր լրացնել յայտնի ճաշարանապետ Ծօչկուն, իր համբաւաւոր լիւլէ եւ շիշ քէպապով, ինչպէս նաեւ արեւելեան պաղպաղակով: Հանդէսը կը յիշեցնէր մեր հին դաշտային պտոյտները: Կէս օրուան ճաշին դաշտը լիքն էր դուրսէն եկողներով: Հանդէսը բացուած յայտարարեց վարչութեան ատենապետ Պ. Միք. Եղիաեան:*

Գեղարուեստական բաժնի Ա. մասին խիստ հաճելի էր Տիկ. Արաքսի Սուքիասեանի արտասանած ուղերձը, ձօնուած Կրթասիրացին, ինչպէս եւ Պ. Արմէն Ռշտունիի արտասանութիւնը «Ըմբոստութեան եւ բողոքի ձայներ»: Տեղի ունեցան երգեր եւ նուագածութիւն, ուրիշ արտասանութիւններ ինչպէս եւ զուարթ մանրավէպեր: Ընդհանրապէս բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերու մէջ, եւ գնահատելի:

Հանդէսին գլխաւոր բաժինը կը կազմէր Վալանսի հօվիւ հայրենակից հայր Յ. Ռսպիկեանի կուռ բանախօսութիւնը, մասնաւորապէս Կրթ. Ընկերութ. 42ամեակի եւ գործունէութեան շուրջ: Յարգելի վարդապետը (Քափուչինեան ուխտէն) իր ճառով մագնիսացուց ներկայ հօծ բազմութիւնը: «Որպէսզի կարենանք պայքարիլ ուծացման դէմ, ջանանք հայ լեզուն անաղարտ պահել եւ չմոռնանք մեր ազգութիւնը, խուսափինք մեր թշնամիին լեզուն գործածելէ, կամ անոնց երգերը: Արդեօ՞ք իրենց ուրախութեան պահերուն կամ այլ խօսակցութեան մէջ տեսա՞ծ էք որ Ֆրանսացին իր թշնամիին (գերմաներէն) լեզուն գործածէ փոխանակ իր մայրենի լեզուին: Մեր հայերէն լեզուն ճոխ է եւ կը գոհացնէ բոլոր պահանջները»: Խօսելով ներգաղթի մասին, շեշտեց թէ ամէն ոք յօժար եւ կամովին պէտք է դիմէ ու մաս կազմէ այդ ազգահաւաքման գործին, իբրեւ արմատական միջոցը մեր եւ նոր սերունդի փրկութեան: Խօսեցաւ նաեւ Ազգ. Դատի մասին, յոյս յայտնելով թէ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ:

Երկրորդ մասին բեմադրուեցաւ խիստ քրքջալիր զաւեշտ մը, «Երկու ծայրայեղները» Սէն Լուի Նոր Սերունդի դերասանական խումբի կողմէ, գնահատելի յաջողութեամբ: Ռատիօ Ժաքի նուագածութեամբ մինչեւ ուշ ատեն շարունակուեցան եւրոպական պարերը, եւ մութը կոխած ըլլալով, հանդիսականները ցրուեցան լաւագոյն տպաւորութեամբ: Վիճակախաղէն չահեցան հետեւեալ թիւերը. — 91, 310, 561, 915, 992, 1163, 1199, 1228, 1389, 1460, 1505, 1839, 1937, 1986, 2009, 2138, 2324, 2360: Ստանալու համար դիմել Կ. Տէր Կարապետեանի, 21, Rue des Dominicaines.

Կ. Տէր Կարապետեան

✕ «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարութեան հասած լուրերու համաձայն, Խ. Միութիւնը ցամաքային եւ ծովային ուժերը կը համախմբէ Օտէսայի մօտ, եւ թէ նոր հրամանատարը, մարէշալ Ժուկով կրնայ ի հարկին գործածել այդ նաւահանգիստը, զինուորական ցոյցի մը համար: (Յառաջ.— Այս լուրը կ'արտատպենք վերապահութեամբ: Թերթերը գրած էին թէ Խ. Միութիւնը զինուոր կը համախմբէ Ատրպատականի սահմանին վրայ. բայց Մոսկուայի գործակալութիւնը անմիջապէս հերքեց):

✕ Զրոյցի մը համաձայն, Հաշտութեան Խորհրդաժողովին անգլիական եւ ամերիկեան ներկայացուցիչները խորհրդակցութիւն մը կատարած են ռուսական ծանուցագրին առթիւ: Ամէն պարագայի մէջ, երկու երկիրները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին: Ֆրանսան ալ, որ չէ մասնակցած Փոցտամի ժողովին, կ'ուզէ ձայն ունենալ որեւէ նոր բանակցութեան մէջ, թէեւ Մոսկուա իրեն ղրկած չէ ծանուցագրին պատճէնը:

✕ Անգլեւսաքսոն մամուլը խստօրէն կը քննադատէ ռուսական ծանուցագիրը: Թայմզ մասնաւոր խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ կամ պէտք է պահել Մոնթրէօյի պայմանագիրը և կամ ուրիշ միջազգային պայմանագրութիւն մը կնքել մասնակցութեամբ բոլոր ոչ-թշնամի պետութեանց: Ամերիկեան թերթ մը, «Նիւ Եորք Թայմզ» դիտել կուտայ թէ «Թուրքիա մինչեւ վերջը պիտի ընդդիմանայ խորհրդային պահանջներուն՝ միանարար պաշտպանելու համար Նեղուցները: Թուրքիա այլ եւս չի կրնար դերիշխան պետութիւն մը մնալ, եթէ օտար երկրի մը թոյլ տայ զինուորական խարիսխներ հաստատել իր հողին վրայ»:

✕ Անատօլու գործակալութիւնը վճռապէս կը հերքէ Խ. Միութեան կողմէ եղած մեղադրանքները, որոնք հիմնուած էին գերմանական փաստաթուղթերու վրայ:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Փոքրերը կը տրտնջան Մեծերը իրար կ'ամբաստանեն

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԴԷՊԻ ԾՈՎ ԵԼՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին Օգոստոս 14ի նիստին մէջ, ի դիմաց պուլկարական պատուիրակութեան խօսեցաւ արտաքին նախարարը, Պ. Քուլիչեւ, ֆրանսերէն: Մինչ իտալական եւ ուրիշ պատուիրակներ կը գանգատէին թէ դաշնագիրները թշնամի կը նկատեն իրենց երկիրները, հակառակ Գերմանիոյ դէմ մղուած պայքարին, Պ. Քուլիչեւ անմիջապէս յայտարարեց թէ պուլկարական պատուիրակութիւնը «չուզեր նուազեցնել ոճիրները անոնց որ մեր երկիրը պատերազմի մէջ խրեցին Գերմանիոյ կողքին»: Բայց մերժեց «պուլկար ժողովուրդին բարոյական պատասխանատուութիւնը այդ գործին մէջ»: Բացատրեց թէ պուլկարական բանակը իր ֆաշական վարիչներուն հրամանին տակ գործեց իբրեւ գրաւման բանակ, առանց կռուելու Դաշնակիցներուն դէմ: Ապա ութ ամիս կռուեցաւ Գերմաններուն դէմ, ունենալով աւելի քան 32.000 մեռեալ եւ վիրաւոր: Յետոյ ակնարկ մը նետելով պալքանեան պատերազմներուն վրայ, խնդրեց Պուլկարիոյ վերադարձնել արեւմտ. Թրակիան, որպէսզի ելք մը ունենայ ծովու վրայ: Այս պահանջը արդարացնելու համար, ծանրացաւ տնտեսական գետնի վրայ: «Եգէականի ծովեզերքը Մարիցայի եւ Մէսթայի միջեւ ամբողջական մասն է աշխարհագրական եւ տնտեսական շրջանի մը որ կը պարունակէ ոչ միայն հարաւային Պուլկարիան, այլեւ ուրիշ հողեր աւելի դէպի հիւսիս: Պուլկարիան զրկել հաղորդակցութեան էական եւ աշխարհագրական դիծերէ արտաքին աշխարհին հետ՝ պիտի նշանակէր աղքատութեան եւ տնտեսական լճացման դատապարտել Ռոտոփ լեռներու եւ ուրիշ պուլկարական նահանգներու բնակչութիւնը»: Պատուիրակը այս առթիւ նկարագրեց Պուլկարիոյ ժողովուրդին թշուառութիւնը եւ համաճարակներու աճումը:

Այս ճառէն վերջը, խօսք առին Լեհաստանի և Ուկրայնայի պատուիրակները, պաշտպանելով Պուլկարիոյ իրաւունքները: Ուկրայնայի ներկայացուցիչը շեշտեց թէ Պալքանները վառօդի շտեմարան մը չեն այլեւս, եւ թէ արդար չէ որ Պուլկարիան զրկուի Եգէականէն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐԸ

Յետոյ խօսք առաւ Յունաստանի վարչապետը, Պ. Ցալտարիս, իր խորին վրդովումը յայտնելով Պուլկարիոյ պահանջներուն առթիւ: Յիշեցուց թէ Պուլկարիա երեք անգամ Յունաստանի վրայ յարձակեցաւ 30—35 տարուան ընթացքին եւ արեւմտ. Թրակիոյ պահանջը նկատեց աշխարհակալութիւն:

Կարգը եկած էր Հունգարիոյ արտաքին նախարարին, որ խոստովանելով հանդերձ թէ իր երկիրը Գերմանիոյ հետ կռուեցաւ, դիտել տուաւ թէ ժողովուրդը պատասխանատու չէ: Յետոյ խնդրեց Թրանսիլվանիոյ 103.000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան գոնէ 22.000ը վերադարձնել Հունգարիոյ: Այս կերպով նոյնքան Հունգարներ պիտի մնան Ռումանիոյ սահմաններուն մէջ որքան Ռումանացիներ հունգարական հողի վրայ: Հետեւաբար երկու երկիրները պիտի կրնան գոհացուցիչ եղանակով լուծել փոքրամասնութեանց խնդիրը: Յետոյ դառնօրէն գանգատեցաւ թէ Չեխոսլովաքիա անխնայ կը հալածէ Հունգարները: «Հազարաւորներ կ'արտաքսուին յաճախ քանի մը ժամ պայմանաժամ տալով: Սլովաքիա բնակող 650.000 Հունգարներ զրկուած են իրենց ազգային եւ մարդկային տարրական իրաւունքներէն. Հունգարներու դպրոցները կը բռնագրաւուին: Հունգարները չեն կրնար մտաւոր կամ ձեռական աշխատանքներ կատարել. հունգարերէն թերթ չի հրատարակուիր: Կարելի չէ հունգարերէն խօսիլ հեռաձայնով, ոչ ալ հեռագիր զարնել: Առնուազն կէս միլիոն Հունգարներ մնացած են Սլովաքիոյ մէջ եւ Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնը կը խորհի այս բազմութեան մէկ մասը Հունգարիա քշել, իսկ մնացեալը բռնի ձուլել» ըսաւ:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը շատ ծանր մեղադրանքներ ուղղեց, ի պատասխան Մոլոթովի ճառին, դիտել տալով թէ Խ. Միութիւնը «գերմանական մեթոտներ կը փորձէ, տիրապետելու համար տկար եւ փոքր ազգերու վրայ»: Թերթերը կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը երբեք այսքան ուժգնօրէն քննադատուած չէր Խորհրդաժողովին մէջ: Պ. Պըրնզ ակնարկելով նախկին թշնամի պետութեանց պատուիրակներու ճառերուն, ըսաւ թէ «անոնք չդիւրացուցին ժողովին գործը եւ չօգնեցին հարթելու խաղաղութեան ճամբան: Միաց. Նահանգները չեն կրնար համաձայնիլ որ մեծ պետութիւններ արբանեակներու վերածեն փոքր երկիրներ», եւ մեղադրեց Պ. Մոլոթովը որ ըսած էր թէ կարգ մը երկիրներ հարստացան պատերազմէն: «Մ. Նահանգները Խ. Միութեան օգնութեան հասած առանց վարանելու, փտանգի պահուն եւ 11 միլիառ տոլար տրամադրեցին փոխ-վարձով: Միեւնոյն ատեն Ամերիկա մինչեւ 900 միլիոն տոլարով օգնեց Իտալիոյ: Խ. Միութեան պահանջած հատուցումները շատ աւելի ծանր են քան Ամերիկայի պահանջները նախկին թշնամի երկիրներու մէջ եղած վնասներու մասին: Տնտեսական 'հաւասար պատեհութիւններ առաջարկել՝ չի նշանակեր սարկացնել և շահագործել»:

Պ. Պըրզ յայտնապէս բարկացած էր: Իրեն ձայնակցեցաւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Ալէքսանդր, շեշտելով թէ իր երկիրը երբեք միտք չունի տիրապետելու Իտալիոյ կամ ուրիշ երկիրներու վրայ: Եւ իր կարգին ամբաստանեց Խ. Միութիւնը թէ գրաւման ծախքերը տարապայման չափերու հասցուցած է Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ: Այս առթիւ փառաբանելով իր երկրին կատարած զոհողութիւնները, հարցուց.— «Եթէ մենք ծովային ճամբաները բաց պահած չըլլայինք, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կրնար ըլլալ պատերազմին ելքը: Երբ մենք օգնութեան հասանք Յունաստանի, որ արիաբար ընդունած էր Առանցքի հսկային մարտահրաւէրը, ան մինակ էր»:

Յետոյ դիտել տուաւ թէ Պուլկարիան, որ պատերազմ հռչակած էր Յունաստանի եւ Դաշնակիցներուն դէմ, իրաւունք չունի հողային պահանջներ դնելու: «Ոմանք կը մոռնան որ Յունաստանի հերոսական կեցուածքը Գերմաններու եւ Իտալացիներու դէմ վճռական ազդակ մը դարձաւ ուշացնելու բուն Ռուսիոյ դէմ կատարուած յարձակումը»: Եզրակացնելով, Պ. Ալէքսանդր ցաւ յայտնեց որ կասկածամտութիւնը եւ երկիւղը կը տիրապետեն ժողովին վրայ: «Մաքրենք խաղաղութեան կամուրջները»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

1944 ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ էր որ Դաշնակիցները ցամաք ելան Միջերկրականի վրայ, Սէն Թրոփէզի ծոցին մէջ: Այս առթիւ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան:— Փարիզի ոստիկաններն ալ տօնեցին իրենց գործադուլին տարեդարձը:— Հազարաւոր աքսորականներ և զինուորներ Քոնփիէնյը գացին, տօնելու համար պատերազմին ամէնէն եղերական մէկ շրջանին յիշատակը: Հարիւր հազարի կը հասնի ուխտաւորներուն թիւը:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 11.50 սահմանուեցաւ Փարիզի համար, 13.50 գաւառի մէջ, գործադրելի Օգոստ. 20էն սկսեալ:— Կառքերու հրանիւթը (էսանս) պիտի ծախուի 20 ֆրանքի:— Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց պարէնաւորման նախարարին մէկ օրինագիծը որ մահապատիժ եւ դոյքերու գրաւում կը տրամադրէ պարէնատոմս կեղծողներուն, սովարարներուն եւն. դէմ:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատավարութիւնը պիտի վերջանայ Օգոստ. 22—23ին: Ամբաստանեալները միայն քանի մը խօսք պիտի կրնան արտասանել:

ՕՐ. ԼԻՆՏԱ ԽՐԼԱՔԵԱՆ
ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ԱԲԷԼԵԱՆ
Նշանուած

Քաշան — 4 Օգոստ. 1946 — Շավիլ

ՁՈՐՍ ԾՈՎԱԿԱԼՆԵՐԷՆ Ապրիալ դատապարտուեցաւ 10 տարի թիապարտութեան, Մարքի՝ 5 տարուան, Օֆան (փախստական)՝ ցկեանս: Չորրորդը հիւանդ է:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ բաժանման մասին նախագահ Թրումընի ծրագիրը Լոնտոն հասաւ: Կ'առաջարկէ հրէական պետութիւն մը հաստատել, մնացեալ հողերը յատկացնելով Արաբներուն, իսկ Երուսաղէմի շրջանը պահել միջազգային վարչութեան տակ:— Անգլիացիները կը շարունակեն Կիպրոս փոխադրել այն Հրեաները որ Հայֆա հասած էին, Պաղեստին մտնելու համար:

ԵՐԵՔ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ եւ 22 Գերմաններ ձերբակալուեցան Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ, իբրեւ անդամ միջազգային դրամանենգութեան խմբակի մը:

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ կ'ուզեն արտասահման գաղթել, համաձայն ամերիկեան տեղեկատու դիւանին: Եթէ բոլորին գոհացում տրուի, Գերմանիան պիտի դառնայ հողագործական երկիր մը, սակաւաթիւ բնակչութեամբ:

ԼԻՈՆԻ մէջ 186 գերման գերիներ ըմբոստացած ըլլալով, խուզարկութիւն կատարուեցաւ եւ շատ մը զէնքեր գտնուեցան: 12 հոգի բանտարկուեցան:

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պրիւքսելէն Պ. Գ. Մուրատեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Պ. Տիգրան Զարմանեանի, Պրիւքսել:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Մաննիկ Յ. Տօլպաշեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Պ. Նշան Տօլպաշեանի, Ամերիկա:

Մարսէյլէն Պ. Պետրոս Սահակեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Յ. Սահակեանի, Քանատա, իր հօրեղբօր զաւկին մահուան տարելիցին առթիւ:

Լիոնէն Պ. Մամբրէ Տէր Պետրոսեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Պ. Պօղոս Փողարեանի, Ամերիկա:

Հ. Հ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Հրանտ Սամուէլի իր մօր մահուան առթիւ:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Հրանտ Սամուէլի, իր մօր մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ Փարիզի Կեդրոնական Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր դաստիարակ՝ ընկ. Հրանդ Սամուէլի իր մօր՝ Տիկ. Մարիամ Ս. Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ, ՏՕՆԻԿԵԱՆ եւ ԵԱԳՈՒՊԵԱՆ ընտանիքները 500ական ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչին, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Կը փնտռուի Տիկ. ՍՕՖԻ ԳԱՐԱԿԻՒԶԷԼԵԱՆ (ծնեալ Քէօշկէնեան) եւ զաւակները Մարիամ եւ Արամ. ամուսինը մեռած է Պոլիս: Պատերազմէն վերջ իր զաւակներով հաստատուած է Փարիզ: Տեղեկացնել V. Manoukian, 79bis, rue des Chesneaux, Montmorency (S. et O.).

Կը փնտռուի ՔԵՐՈԲԵԱՆ ՍԵՐՈԲ (Նորաշէնցի) 55 տարեկան, իր քրոջ՝ Ալբինա Քերոբեանի կողմէ: Տեղեկացնել՝ Գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, Paris.

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, 21, Rue des Fêtesի լրագրավաճառին քով:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 18 Août 1946 Կիրակի 18 Օգոստոս

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 18e Année Nº 9778 - Նոր շրջան թիւ 417 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՅՑ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Հիւսիսային Եւրոպայէն վերջ այցելութիւն մը դէպի «Յունաստան»: Պաշտօնակիցս, որուն հետ կը խօսիմ քիչ մը աւելի համարձակ ու մտերմիկ շեշտով, կարծես տարբեր է միւսներէն, աւելի ծանօթ ինծի ու կրնայ աւելի բան հասկնալ մեր ցաւերէն: Անշուշտ անոր համար որ հին օրերու պատմութիւնը յաճախ շփման մէջ դրած է մեր երկու ժողովուրդները, ու մեր հայրենիքները այնքան ալ հեռու չեն իրարմէ: Չէ՞ որ երկուքս ալ կրած ենք միեւնոյն լուծը, մղած ենք միեւնոյն ազատագրական պայքարը, կտրած ենք միեւնոյն ճամբան: Հապա՞ նմանութիւնը մեր ազգային նկարագրին ու կենցաղին:

Madame George Tassoulis — Թոյլատրած է որ յիշեմ իր անունը — Թղթակցուհին է Elinikon Aima (Հելլենական Արիւն) թերթին: Իր բարեացակամութիւնը մեծ հաճոյք պատճառեց ինծի:

— Ի՞նչ է ձեր թերթին ուղղութիւնը:

— Աջակողմեան օրկան մըն է, հակահամայնավար եւ կուսակից Թագաւորին:

— Քանի՞ թղթակից ունիք:

— Տասը, առանց հաշուելու ֆրանսաբնակ յոյն լրագրողները:

— Քանի՞ հոգիէ կը բաղկանայ ձեր պատուիրակութիւնը:

— Ամբողջ կազմը 52 հոգի՝ գլխաւորութեամբ վարչապետ Ցալտարիսի: Եկած են նաեւ Վէնիզէլոս, Փոլիթիս, Տրակումիս: Շուտով Փարիզ կը հասնի նաեւ փրոֆ. Էօքոնոմոս՝ Արուեստներու Ակադեմիայի տնօրէնը որ պաշտօն ունի Խորհրդաժողովին ներկայացնելու այն վնասները որ Գերմանները եւ Իտալացիները պատճառեցին մեր հնութեանց:

— Դուք Յունաստա՞ն էիք պատերազմի տեւողութեան:

— Այո՛, եւ ի՜նչ դժբախտութեանց ականատես եղայ. միայն Գերմաննե՞րը, Իտալացինե՞րը, հապա՞ մակեդոնական խժդժութիւնները: Նայեցէ՛ք սա հաւաքածոյին. ահաւասիկ մարմինէն անջատուած գլուխ մը. ահաւասիկ սպաննուած երախաներու խումբ մը, բոլորն ալ Յոյն: Ուրիշ մը՝ երիտասարդ աղջիկներ, բռնաբարուած ու յետոյ խեղդամահ: Սարսափելի ոճիրներ գործեցին Մակեդոնիոյ մէջ:

— Ժամանակին մենք ալ գետերով արիւն թափեցինք. տարիներ վերջը մեզ ամբաստանեցին թէ շատ «դունաւորած» ենք դէպքերը: Դուք Յոյն, ես Հայ, իրարու վիճակէ շատ լաւ կը հասկնանք, Տիկի՛ն...

— Մեր երկու ժողովուրդներն ալ դժբախտ օրեր ապրեցան, դուք քիչ մը աւելի շատ ու աւելի երկար...

— Կրնա՞յիք կարգ մը թիւեր տալ ձեր մարդկային կորուստներուն մասին:

— Այո՛, ահաւասիկ գրքոյկ մը որ շատ պերճախօս է—30.000 հաշմանդամ, 40.000՝ ջարդուած Պուլկարներուն կողմէ (անգամ մը 7000 հոգի մէկ գիշերուան մէջ), 35.000 գնդակահարուած Գերմաններէն եւ Իտալացիներէն. 250.000 տարագիր պուլկարական գրաւման շրջանէն, 30.000 պատանդ, 250.000 սովամահ: Այսօր 1.200.000 հոգի անապաստան, 400.000 Թոքախտաւոր, 2.500.000 ջերմախտէ վարակուած: Աւելին՝ Յունաստանի տնտեսական վիճակը շատ ծանր է, արդիւնաբերութիւնը եւ առեւտուրը քայքայուած...

— Շատ պերճախօս են ձեր թուանշանները: Հայ ժողովուրդը ջերմօրէն կը յուսայ որ Յունաստանի վերականգնումը պիտի չուշանայ:

— Ի՞նչ կազմ ունի ձեր Խորհրդարանը:

— 354 երեսփոխան — 165 ժողովրդական կուսակցութիւն (Ցալտարիս), 40 Ազգ. Ազատական (Սոփուլիս), 31 Վէնիզելոսի խմբակցութիւնը, 28 Փափանտրէուի հատուածը եւ ուրիշներ: Վէնիզելոսի խմբակցութիւնը երեք թեւ ունի — անոնք որ համաձայն են Թագաւորին վերադարձին (Կոնաթաս), բուն վէնիզելոսեանները որոնք կը պնդեն թէ Խորհրդարանը վճիռ չի կրնար արձակել եւ ժողովուրդը պէտք է որոշէ ապագայ վարչաձեւը, և Սոփուլիսի հատուածը որ հակառակ է Թագաւորին ու կը ջատագովէ հանրապետութեան հաստատումը:

— EAMը երեսփոխան ունի՞:

— Ո՛չ, անոնք համայնավարներուն հետ կը գործակցին:

— Որո՞նք են ամէնէն կարեւոր թերթերը:

— Քաթիմէրինի, անկախ օրկան մըն է, հակահամայնավար. Ռիզոսփասթիս (արմատական) համայնավարներու օրկանը, Էմպրոս (Յառաջ) չափաւոր, ժողովրդական կուսակցութեան թերթը, Էլէֆթէրիս (Ազատութիւն) չափաւոր ընկերվարական, Մախի (Ճակատամարտ) գրեթէ համայնավար, Էսթիա (Օճախ) եւ Պրատինի (Կէսօր), երկուքն ալ արքայական: Համայնավարները ունին իրիկուան թերթ մը — Էլէֆթէրի Ելլադա (Ազատ Յունաստան): Աւելորդ է յիշել որ ունինք շատ մը գրական թերթեր:

— Գիտէք անշուշտ որ մեծ թիւով Հայեր կան ձեր երկիրը. որեւէ շփում ունեցա՞ծ էք:

— Անշո՛ւշտ, Աթէնքէն կուգամ եւ շատ մը Հայերու հանդիպած եմ. սքանչելի տպաւորութիւն կրած եմ իրենցմէ. շատ աշխատասէր, մաքուր, օրինապահ ժողովուրդ էք: Ցիմարներ գտնուած են, բայց ի՜նչ կարեւորութիւն ունի. ամէն ժողովուրդ իր սեւն ու ճերմակը ունի: Հայերը մտահոգութիւն չեն պատճառեր մեզի: Հայերէն բերբեր ալ ունիք, անունները չեմ յիշեր դժբախտաբար... Կը յիշեմ հայ ընտանիքի մը անունը, Քըրքճեանի. երկու երախաներ ունէին. կաթ կը բաշխէինք իրենց. կայ նաեւ Նազարէթեան մը՝ արտաքին Նախարարութեան մէջ, շատ բարձր պաշտօն ունի...

— Շնորհակալ եմ այս տեղեկութիւններուն համար. կրնաք վստահեցնել ձեր ընթերցողները որ մենք խորապէս երախտապարտ ենք Հելլէն ժողովուրդին՝ մեզի հանդէպ ցոյց տուած իր բարեկամութեան համար. երբեք պիտի չմոռնանք. 1922ին դուք էիք որ ձեր դուռները լայն բացիք մեր առջեւ...

Ու յանկարծ հարցում մը Տիկին Թասուլիսէն.

— Ի՞նչ վիճակի մէջ է ձեր հարցը...

Պատմեցի ամէն բան, յուշագիր մըն ալ յանձնելով:

ԺԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՈՐՆ Է, ԲԱԲՕ, ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ »

Յովհ. Շիրազի այս տաղը, որ առաջին անգամ արտատպուեցաւ « Արածանի »ի Բ. հատորին մէջ, 1944ին, ֆրանսերէնի թարգմանուած է Les Lettres Françaisesի մէջ:

Երեւոյթը նոր չէ անշուշտ:

Ոտանաւորը որքան սիրուն, խորագիրը այնքան կը տանջէ միտքս:

Երբեմն ստիպուած կ'ըլլաք բացատրել օտարին եւ մեր երիտասարդ սերունդին թէ մեր պատմական հայրենիքը բաժնուած է երեք պետութեանց միջեւ, եւայլն, եւայլն: Եւ հարցումը միշտ եղած է անխուսափելի այդ բացատրութենէն վերջ. — « Ո՞ւր է ձեր հայրենիքը, ո՞րն է այն երկիրը որ Հայաստան կը կոչուի »:

Յովհ. Շիրազի գեղեցիկ նկարագրութիւնը բաւական չէ գոհացնելու քաղաքական ըմբռնումը: Ստիպուած ենք մեր աչքը յառել դէպի Երեւան, մէկ ձեռքը երկարել դէպի Արարատ, միւսը դէպի Արաքս, « ահա այս է մեր հայրենիքը, բաբօ », ըսելու ձեւով մը:

Այս ալ բաւական չէ, սակայն: Եւ թոռները անվհատ ու յամառ պիտի կրկնեն պապիկին առջեւ ծնրադիր. — « Ո՞րն է, բաբօ, մեր հայրենիքը »:

Իսկ երբ պապիկը կուրացած, ցուպը ձեռքին, յոգնած թափառելէ, կարենայ ըսել,— « Ահա ա՛յս է քո հայրենիքը », թոռնիկը ուրախ պիտի կրնա՞յ աւելցնել. —

Ա՞յն որ ունի քաղաքը Վան,
Լիճը լուսէ անոր վրան.
Ա՞յն որ ունի Կարս, Արտահան,
Բազում վանքեր լերան վրան.
Ա՞յն որ ունի գետը Եփրատ,
Նեմրութ, Սիփան, սէգ Արարատ,

Դաշտը Մշո՛յ, հազար ծաղիկ,
Ջուր ու աղբիւր, սիրուն եղնիկ:
Բաբօ՛, բաբօ, հանգիստ հանգչէ,
Քո թոռնիկը ա՛լ կարօտ չէ...

ՍՕՍԻ

« ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԳԼԽՈՒ ՑԱՒԸ »

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԵՌ ՉԷ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱԾ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑԱԳՐԻՆ

Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիա տակաւին չէ պատասխանած ռուսական ծանուցագրին, Նեղուցներու մասին: Կառավարութիւնը սերտ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ արեւմտեան պետութեան հետ, այդ ծանուցագրին յանձնումէն ի վեր: Անգարայի ամերիկեան և անգլիական դեսպանները շարունակ շփման մէջ են Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ: Ֆրանսական դեսպանին կարծիքն ալ առնուած է: Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Թուրքիա վճռապէս պիտի մերժէ ռուսական պահանջները եւ պիտի առաջարկէ որ Տարտանէլի եւ Վոսփորի ճակատագիրը կարգադրուի համաձայն Մոնթրէօյի պայմանագրին տրամադրութեանց:

Ուաշինթընէն կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգները համաձայն են որ Խ. Միութիւնը կարգ մը մասնաւոր իրաւունքներ վայելէ. բայց, միեւնոյն ատեն վճռապէս կ'ընդդիմանան ռուսական այն առաջարկին որ կը թելադրէ Թուրքիոյ հետ միասին պաշտպանել Նեղուցները: Թուրքիա պիտի ջանայ ելք մը գտնել միջազգային խորհրդակցութեամբ:

Ամերիկայի մէջ ամենամեծ գլխու ցաւը կը նկատեն Նեղուցներու խնդիրը:

✕ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին առջեւ խօսած ճառին մէջ, վարչապետ Րէճէպ Փէքէր զատ զատ յիշելով իւրաքանչիւր պետութիւն, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Խ. Միութեան մասին. — « Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին հետ կը գնահատենք այն զոհողութիւնները զոր կրեց Խ. Միութիւնը եւ այն հերոսութիւնը զոր ցոյց տուաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմին մէջ »: Բայց եւ այնպէս, մերժեց ռուսական պահանջները, կարելի խոհեմութեամբ. — « Երբ կառավարութիւնը վերջացնէ այդ առաջարկներուն քննութիւնը, պիտի յայտնէ իր տեսակէտը: Մենք պատրաստ ենք վերաքննելու Մոնթրէօյի պայմանագրութիւնը, բայց Դաշնակիցներուն եւ միւս ստորագրող պետութեանց հետ »:

✕ Հինգշաբթի օր բացառիկ ժողով մը գումարուեցաւ Մ. Նահանգներու նախագահին պալատին մէջ: Նախագահէն զատ, ներկայ էին բանակին եւ նաւատորմին սպարապետները, զօրավարներ, ծովակալներ եւ ուրիշ մասնագէտներ: Այս վերջինները նախագահին առջեւ պարզեցին Միջին Արեւելքի եւ մասնաւորապէս Միջերկրականի արեւելեան աւազանին քարտէսը: Երկու տարբեր տեսակէտներ կը յայտնուին Ուաշինկթընի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Զօրականները կը վախնան որ Խ. Միութիւնը զինուորական ցոյց մը կատարէ, իսկ արտաքին Նախարարութիւնը կը կարծէ թէ դժուար պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել:

Մ. Նահանգները մինչեւ հիմա վերապահ դիրք մը բռնած էին Տարտանէլի հարցի մասին: Հեռագրի մը համաձայն, արտաքին Նախարարութեան խորհրդականը յայտարարած է թէ ծանուցագիր մը պիտի ուղղեն Խ. Միութեան, ընդդիմանալով ռուսական պահանջներուն:

✕ Լէոն Պլում իր երէկուան խմբագրականին մէջ (Le Populaire) քննելով Նեղուցներու խնդիրը, կ'եզրակացնէ թէ միայն միջազգային խորհրդակցութեամբ կարելի է լուծել զայն: « Ռուսիա եւ Թուրքիա գլխաւոր շահակիցներն են, բայց ոչ միակ շահակիցները: Ռումանիա, Պուլկարիա միայն մէկ ելք ունին դէպ մեծ ծովերը,— Տարտանէլ: Հաղորդակցութեանց ազատութիւնը Միջերկրականի մէջ, Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու միջեւ, Միջերկրականի եւ Հնդկական ովկիանոսի միջեւ Սուէզի ճամբով ամէն բանէ առաջ կը շահագրգռէ բոլոր ծովային պետութիւնները. ոչ միայն Յունաստանը, Իտալիան եւ Ֆրանսան, այլ եւ Անգլիան եւ Մ. Նահանգները: Եթէ կայ իսկապէս միջազգային խնդիր մը, ա՛յս է: Եւ այս հարցը չի կրնար կարգադրուիլ միայն Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս խնդիրը Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի և Մոնթրէօյի դաշնագիրներն ստորագրող պետութեանց իրաւասութենէն ալ վեր է: Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը պէտք է զբաղի այս հարցով »:

—

80 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ, 825 հոգի վիրաւորուեցան Կալկաթայի մէջ, իբրեւ հետեւանք Հնդիկներու եւ Իսլամներու միջեւ ծագած ընդհարումի մը: Իսլամները բողոքի ցոյց մը կազմակերպած ըլլալով Անգլիացիներուն դէմ, կրակի կամ աւարի տուին բազմաթիւ տուներ եւ խանութներ: Ամէն աշխատանք դադրեցաւ: Իսլամական Դաշնակցութեան անդամներէն մէկը հրաւիրեց Հնդկաստանի 60.000.000 «անհպելիները» իսլամանալ եւ իրենց միանալ, պայքարելու համար յանուն անկախութեան:

20.000 ԴԱՍԱԼԻՔ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ընդհ. նեքում ստացան Քանատայի մէջ և հեռղհետէ կը վերադառնան լեռներէն, անտառներէն եւ ուրիշ թաքստոցներէ:

H. G. WELLS

Քանի մը շաբաթ առաջ, Անգլիա կը տօնէր ականաւոր գրագէտի մը՝ Ճորճ Պէրնըրտ Շոյի 90րդ տարեդարձը: Այս շաբթու կ՚ողբայ նոյնքան հանճարեղ դէմքի մը՝ H. G. Wellsի մահը որ տեղի ունեցաւ անցեալ երեքշաբթի իրիկուն:

H. G. Wells ծնած էր 1866ին՝ Լոնտոնի մօտակայ մէկ արուարձանը: Զտարիւն Անգլիացի էր ու շառաւիղը չքաւոր ընտանիքի մը որ երբեք հնարաւորութիւն չունեցաւ բարձրագոյն կրթութիւն մը տալու իրեն: Հայրը եղած էր պարտիզպան ու խանութպան յաջորդաբար, իսկ մայրը հասարակ սպասուհի: Տակաւին շատ պատանի, եղած է գիւղական փեղեզակի մը աշկերտը ու դեղագործի մը օգնականը: Իր ակադեմական հմտութիւնը ձեռք բերած է ո՛չ թէ համալսարաններու մէջ, այլ յարատեւ աշխատանքով ու ինքնօգնութեամբ: Անյագ ընթերցող մը եղած է եւ իր մանկութենէն սկսեալ կը սիրէր գիտական նիւթերը: Լրագրական ասպարէզը կը մտնէր ինըսունական թուականներուն՝ աշխատակցելով շարք մը անծանօթ պարբերաթերթերու: Իր առաջին հատորը լոյս կը տեսնէր 1895ին (The Time Machine), որուն գտած յաջողութիւնը քաջութիւն եւ ինքնավստահութիւն պիտի ներշնչէր իրեն՝ ամբողջովին նուիրուելու համար գրականութեան եւ չօշափելի կամ վերացական գիտութեանց ուսումնասիրութեան:

19րդ դարու վերջին տարիները ամէնէն շատ կարդացուած ու փնտռուած վիպագիրներէն մէկն էր: Հակառակ իր յաճախադէպ հիւանդութեանց, Ուէլզ երբեք չլքեց գրիչը եւ իր ստեղծագործ իմացականութիւնը երբեք կանգ չառաւ: Սկսած էր գրել երեսունէն ետք ու վերջին յիսուն տարուան իր գրական վաստակը կարելի է միայն համեմատել իր հանճարեղ եղբայրակցին՝ Շոյի յորդառատ հեղինակութեանց հետ: Կը պատմուի թէ կրնար օրական 7000 բառ գրել, նոյնիսկ իր կեանքին վերջին տասնամեակին: Սահման չունէր դիտելու, նախատեսելու, մտածելու եւ ուսումնասիրելու իր ընդունակութիւնը: Սրընթաց երեւակայութեան տէր, եղաւ ո՛չ միայն վիպագիր, գիտուն, ընկերաբան, փիլիսոփայ, այլեւ տեսակ մը մարգարէ, քանի որ իր գիտական հատորներուն մէջ արտայայտած իր շատ մը տեսութիւնները մեծ մասով իրականութիւն են այսօր: Շատ կը նմանէր հին դարերու իմաստուններուն, անոնց չափ ժողովրդական իր վարդապետութեամբ ու անոնց չափ դատախարակ խոնարհ բազմութիւններուն:

Նորավէպեր կը գրէր, երբ առաջին անգամ մտաւ գրական անդաստանէն ներս: Հետզհետէ պիտի ըլլար ընկերաբան ու գիտուն: Իր գրական գործերուն մէջ ալան երեւան կուգայ անխոնջ դաստիարակ մը որ մեծ յաջողութեամբ ու արուեստով պիտի կրնար համադրել գեղեցիկը եւ օգտակարը:

Փորձեր եղած են բաղդատելու համար զինքը Քիփլինկի, Արնըլտ Պէնէթի կամ Կոլզուըրտիի հետ: Ցայտնի գրագէտ մը դիտել կուտայ որ Ուէլզ աւելի տաղանդ ու երեւակայութիւն ունի մասնաւորաբար իր կարճ վէպերուն մէջ: Եթէ նոյնիսկ կարելի ըլլար պահ մը մոռացութեան տալ իր անիմանալի թռիչքն ու իմաստութիւնը, պէտք է նկատի ունենալ որ Ուէլզ գրական պարտէզէն ներս կը մտնէր անհատական փորձառութեամբ թրծուած — չա՜տ աղքատ էր իր մանկութեանը — ու մանաւանդ գիտական որոշ աստիճանի պաշար մը ապահովելէ վերջը:

Ընկերային գիտութեանց հանդէպ ունեցած իր սէրն ու հետաքրքրութիւնը ուղղակի հետեւանք են այն չքաւոր պայմաններուն որոնց մէջ բոլորեց իր առաջին դարունները ու այն համատարած թշուառութեան որուն ականատես կ՚ըլլար երբ աշկերտ էր փեղեզակին խանութը: Կեանքի նիւթական դժուարութիւններէն մեկնելով, մարդկային ընկերութեան անվախճան պայքարին գիտական, բնախօսական շարժառիթները ուսումնասիրել ու անոնց դարմանիքը փնտռել, դժուար չէր անշուշտ Ուէլզի իմացականութիւնը ունեցող գրագէտի մը համար:

Այդպէս էր ահաւասիկ որ տաղանդաւոր Անգլիացին նոր թափով նուիրուեցաւ գիտութեան բոլոր մարզերուն. իր գրականութիւնը հագաւ նոր պատմուճան մը: Հոգեկան աշխարհին չափ ու երբեմն ալ անկէ աւելի, ուսումնասիրեց նիւթը, արարչութեան բոլոր չօշափելի երեւոյթները: Ու եկաւ ժամանակ մը երբ Ուէլզ բոլորովին լքեց «արուեստը» որովհետեւ, իբրեւ գիտուն ու ընկերաբան, կը նախատեսէր ահաւոր աղէտ մը որ կը սպառնար մարդկային ցեղին ու քաղաքակրթութեան: Ան կը հաւատար թէ մարդիկ կը յառաջանան դէպի անդունդը՝ բոլորովին անկարող իրենք իրենց կազմակերպելու: «Կամ պիտի դաստիարակուինք, կամ պիտի դիմաւորենք աղէտը»: Կը քարոզէր որ մարդիկ ըլլային աւելի բանաւոր՝ իրենց կենցաղը պատշաճեցնելով այն նորաստեղծ նիւթական ուժերուն որոնցմով շրջապատուած ենք: Ամէն միջազգային ծրագիր որ կը մշակուի պէտք է ունենայ համամարդկային բնոյթ:

1920ին Ուէլզ կը հրատարակէր իր «Ուրուագիծ պատմութեան» հատորը, գլուխ գործոց հեղինակութիւն մը որուն շնորհիւ հարստացաւ: 1929ին լոյս կը տեսնէր «Կեանքին գիտութիւնը»՝ աշխատակցութեամբ իր զաւկին ու յայտնի գիտուն Ճիւլիըն Հըքսլիի: Երեք տարի վերջ «Աշխատանք, հարստութիւն եւ մարդուն երջանկութիւնը»: Այս երրեակ հատորները անգամ մը եւս կը հաստատէին իր անվիճելի համբաւը իբրեւ գիտուն ու ընկերաբան:

Իր գիտական եւ գրական հատորներէն յիշենք «Անտեսանելի Մարդը», որ հայերէնի թարգմանուեցաւ Պոլսոյ «Սուրհանդակ»ին մէջ, 1905—6ին, «Տոքթէոր Մորոյի կղզին» (նոյնպէս հայերէնի թարգմանուած, «Աշխարհներու պատերազմը» (1898), «Առաջին մարդը լուսնին մէջ», «Աստուածներու կերակուրը», «Պատերազմ օդին մէջ», «Պարզ հոգիի մը պատմութիւնը», «Քրիսթինա Ալպերթայի Հայրը», «Գալիք բաներու ձեւը», «Կեանքի գիտութիւնը», «Մարդկութեան գործը, հարստութիւնը եւ երջանկութիւնը», «Պ. Փոլլիի պատմութիւնը» եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Գրած է մօտաւորապէս հարիւր գիրք:

Ուէլզ նկարագրով աւելի արուեստագէտ էր քան գիտուն: Քիչ մը ջղայնոտ ու ընդհանրապէս բացասական ուրիշներուն կարծիքին եւ ըմբռնումներուն հանդէպ: Կ՚ըսեն թէ չափազանց դժուարահաճ էր ու կարելի չէր գործակցիլ իրեն: Իր կեանքին բոլոր շարժումները դրդուած էին բանականութենէ քան զգացումէ: Կը ճգնէր անդադար, կը քննադատէր առանց կարեկցութեան, որովհետեւ — այս բառերը լսած եմ իրեն մտերիմ բարեկամէ մը — «շատ կը սիրեմ դիմացինս բարկացնել»: Թերեւս ասոր համար է որ միեւնոյն ուժգնութեամբ կը հարուածէր կաթոլիկ եկեղեցին, փոքր ազգութեանց հայրենասիրութիւնը կամ... Զըրչիլը, որուն համար տակաւին անցեալ տարի կը գրէր թէ «շատ տգէտ է եւ պատմութիւն չի գիտեր»:

Կը ճանչնա՞ր հայ ժողովուրդը: Ո՛չ: 1921ին էր որ, դեռ անծանօթ երիտասարդ մը, ներկայացայ իրեն խնդրելու համար որ արտօնէր իր գիրքերէն մէկուն թարգմանութիւնը: Անմիջապէս հարցուց թէ ի՞նչ պիտի վճարենք, թէեւ ընկերվարական էր... Իսկ երկրորդ անգամ չփում ունեցայ իրեն հետ 1943ին, հետեւեալ պարագաներուն տակ. —

Թուրքիոյ բարեխնա՛մ կառավարութիւնը Ունեսքոյի Հայ Ընկերութեան Տուրք մը հաստատած էր այդ տարին՝ պաշտօնապէս կողոպտելու համար ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները: Լուրը քաղեր էի Լոնտոնի թերթերէն — հազիւ քանի մը բառ — Ցունուարին: Իսկ Օգոստոսին ձեռքս անցաւ մանրամասն տեղեկագիր մը, չէզոք աղբիւրէ, որուն մէջ կը նկարագրուէր թրքական բարբարոսութեան այս նոր երեւոյթը: Տեղեկագիրը անգլերէնի թարգմանելով հազար օրինակ ցրուեցի առ որ անկ էր: Օրինակ մըն ալ Ուէլզին:

Երեք օր չանցած, նամակ մը իրմէ, հարցնելու համար ինծի թէ «Ի՞նչ իրաւունք ունէի Անգլիացիները նախապաշարելու Թուրքերուն դէմ, ի՞նչ իրաւասութիւններ ունէի, ո՞ւրկէ իմացեր էի այդ պատմութիւնը, ո՞վ էր վարկ բացած էին ինծի այդ հակաթուրք քարոզչութեան համար, ո՞վ ըսաւ որ Թուրքերը տուրքի ենթակայ չեն» եւն: Շատ կոպիտ էր իր նամակին ոճը:

Պատասխանեցի ամենայն համարձակութեամբ, բայց բարեկրթօրէն, հասկցնելով ամէնէն առաջ թէ չէր կրնար վախցնել զիս այդ անտեղի հարցափորձով եւ ինք բացարձակօրէն իրաւասու չէր իմ աշխատանքովս կամ իմ դիրքովս զբաղելու: Եւ կ՚աւելցնէի — «Յոյս ունիմ թէ թոյլ տուած չէք որ օտար դեսպանատուն մը շահագործէ ձեր շողշողուն համբաւը և ձեր խորթովակով դաղտնիքներ լսէ ինծմէ: Եթէ այդ տեսակ բան պատահած է, ոչ մէկ կերպով պիտի գոհացնեմ ձեր կամ ձեր բարեկամներուն հետաքրքրութիւնը»:

Այս նախաբանէն վերջ տաղանդաւոր գրագէտին կուտայի մեր քաղաքական պատմութիւնը 1914էն ասդին: Զգոհացաւ այդ ժխտական պատասխանով ու երկրորդ նամակով մը կրկնեց իր հարցումները — «Ո՞վ կը վճարէ»: Երկտող մը ղրկեցի իրեն՝ ըսելու համար պարզապէս.— «Մի՛ հետաքրքրուիք այնպիսի հարցերով որոնք ձեր իրաւասութենէն վեր են»:

Շաբաթներ վերջը հարցնել տուի բարեկամի մը թէ ինչո՞ւ գրած էր այդ նամակը: Պատասխաներ էր — «Ուզեցի որ բարկացնեմ»:

Այսպէս էր Ուէլզ: Եւ սակայն մարդ միայն կրնայ խոնարհիլ իր տաղանդին առջեւ: Մե՛ղք որ շատ քիչ բան կարդացած ենք իրմէ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ օդանաւերու միջոցաւ կատարուած գիտական գործողութեանց շնորհիւ, կարելի եղաւ մարախներու արշաւը ոչնչացնել Ղազախստանի մէջ: Մարախի վտանգ նշմարուած էր նաեւ Կովկասի մէջ:

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱՑ

Բ. — ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

Ի մխիթարութիւն Պարսամեանի՝ նախորդ յօդուածով ցոյց տուի հոգեբանական բառերու քանի մը սխալներ, զորս գործած էր Թորգոմ պատրիարք, իր մտաւորական պատրաստութեամբն աւելի ծանր քան Պարսամեանը:

Քանի դեռ կը յածինք բառագիտական քննադատութեան սահմաններուն մէջ, Սխալներու այս երկար գլուխը չփակած՝ յառաջիկային ցոյց պիտի տամ նաեւ Փրոֆ. Վահան Արծրունիի և Փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեանի մասնագիտական սխալները, — եւ այս՝ նախ ի շահ հայ մտքի նուաճումներուն զանձարանին, երկրորդ՝ վէճը դուրս հանելու համար երկու անձերու ընդդիմախօսութեան տաղտկացուցիչ շրջանակէն, եւ երրորդ՝ որոշ նպատակով մը, զոր բանիմաց ընթերցողը կը հասկնայ անշուշտ՝ առանց իմ բացատրութիւններուս, եթէ գիտէ թէ ի՛նչպէս սկսաւ այս վէճը(1):

Ընդարձակուած նման վիճաբանութիւն մը կ՚ունենայ նաեւ այն առաւելութիւնը, գէթ իմ հաշւոյս, որ հատոր մը եւս կ՚աւելնայ իմ գործերուս ցանկին վրայ, — արդարեւ, երբ, պատերազմի ընթացքին, կը հաւաքէի կը դասաւորէի յօդուածներս եւ ուսումնասիրութիւններս՝ թերթերու մէջ ցան ու ցրիւ, հրճուանքով տեսայ որ մօտ 30 հատորներ կազմուեցան այդ գրութիւններովս:

Արդէն այսպէ՛ս է որ կը ծնին գիրքերը Եւրոպայի մէջ:

Շնորհակալութիւն Պարսամեանի, որ ինծի առիթ կ՚ընծայէ հատոր մը պատրաստելու՝ իր սխալներուն հետքն ի վեր, — յօգուտ իրեն, յօգուտ ինծի, յօգուտ հայ գրականութեան:

Շարունակենք, ուրեմն, որսալ Պարսամեանի սխալները:

×

Ձեմ ուզեր բարակ մաղել:

Բայց հարկ կը համարիմ մատնանշել, որ Պարսամեան քիչ մը շատ կը գործածէ «հոգեկան եւ իմացական» բառերը, այպէս քով քովի եւ իրարու շաղկապուած (Արեւմուտք, 47): Ահարոնեանի նուիրած իր մէկ գրքին մէջ եւս (էջ 181): Անպիտան շաղկապ մըն է այս եւը, որ կը մատնէ թէ գործածողը ո՛ր աստիճան մտերիմ է հոգեբանական բացատրութեանց եւ ծանօթութեանց: Պարսամեան եթէ բանայ Գարագաշեանի գիրքը (Համառօտ պատմութիւն փիլիսոփայութեան, էջ 7), պիտի տեսնէ որ նոյն տեղ կը գործածուի կամ, — այդքանն իսկ բաւական է հասկնալու թէ... ո՛վ կայ դէզին ետեւ: Հասկցողը հասկցաւ: Ուստի կ՚անցնիմ, որովհետեւ կ՚աճապարեմ:

Պարսամեան հոգեբանական առեղծուածներու մասին դաս տալու ժամանակ Օշականի, կը գրէ. «Մարդկային հոգիին ներքին փոթորիկներ տուող զգայութիւններ են ի հարկէ սիրոյ, մահուան, նախանձի, ոճիրի, ատելութեան եւ նման դրական կամ բացասական զգայութիւնները»: Տարօրինակ է որ Պարսամեան նոյն այս բառերը, գրեթէ նոյն շարայարութեամբ, կը կրկնէ Ահարոնեանի նուիրած իր գիրքին մէջ եւս (էջ 177). «Կարեկցութեան, սիրոյ, նախանձի, ատելութեան ու ոճիրի զգայութիւնները»:

Հարկ կը համարիմ հարցնելու թէ Պարսամեան գիտէ՞ թէ ի՛նչ կը նշանակէ զգայութիւն: Խորհուրդ կուտամ չդիմել դպրոցական բառարաններու, ոչ ալ դասագիրքերու, որոնք իրմէ աւելի բան չեն գիտեր, — տակա հաստատելու համար էր, յատկապէս, (փախուստի դուռները փակելու միտքով), որ ըրի Թորգոմ պատրիարքի սխալներուն քաղը, այս յօդուածին գլուխը: Բայց Թորգոմ ունի հոգեբանական բառարան մը, զոր պատրաստած է հետեւողութեամբ Լալանտի սքանչելի եռահատոր գործին, — ինչպէս կրցայ հաստատել բաղդատելով, — ուր կը գրէ. «Զգայութիւն (sensation). — Զգայարաններու միջոցաւ կրուած տպաւորութեան մը հետեւանքով հոգիին ունեցած եղանակաւորութիւնը»: Կ՚ուզէի իմանալ թէ վերը շարայարուած բառերէն՝ նախանձը ո՞ր զգայարանքով կը հասնի մեզի: Գոհ կը մնայի՝ եթէ Պարսամեան բացատրէր ինծի մասնագիտօրէն: Ըսէր նաեւ թէ ո՞ւր դրուած է ատելութեան զգայարանքը: Հապա ոճիրի՞ն զգայարանքը:

Եւ խորհիլ, որ հի՛ն ու շատ հին մտաւորական մը, Արսէն Դպիր(2), որ կ՚ապրէր Պոլսոյ մէջ երկու հարիւր տարի առաջ, աւելի ճիշտ է հասկցեր ու բացատրեր զգայութիւնը. «Զգայութիւնն՝ է՛ անձին և մարմնոյ կցորդութիւն առ արտաքոյն». կամ՝ «Զգայութիւն՝ է՛ զօրութիւն իմն կրողական, որ ընաւորեալ է այլայլիլ ի յարտաքին զգալի յիրէ»: (Արսէն Դպիր գիտէ նաեւ թէ զգայութիւնները կը բաժնուին երկու խումբի, — արտաքին եւ ներքին):

Պարսամեան ապահովաբար զգացումը կը շփոթէ զգայութեան հետ:

Վիճաբանութիւնը առանձին գիտութիւն մըն է, որ ոչ միայն իր օրէնքներն ունի հին հելլենական ճարտասանութեան նման, այլ և իր խաղերը,

զորս կ՚անուանենք ծուղակ՝ հասարակ լեզուով։ Աքանչելի առիթ մը կը ներկայանայ, այստեղ, ծուղակ լարելու, բայց իմ նպատակս չէ վիճաբանիլ վիճաբանելու հաճոյքին համար, այլ ծառայել Պարսամեանի եւ «բերանացի ու գրաւոր համակրանք» յայտնող իր ընթերցողներուն՝ աւելցնելու համար իրենց ծանօթութիւնները։

Օրինակ, կրնայի ապարէզ կարդալ Պարսամեանին՝ հրաւիրելով որ ինծի ցոյց տայ հոգեբանութեան եւրոպացի հեղինակ մը, որու գործին մէջ համազօր իմաստով գործածուած ըլլային զգայութիւն եւ զգացում բառերը։ Եւ Պարսամեան դժուարութիւն պիտի չկրէր, այլ դիւրին շահուած յաղթանակի մը ուրախութեամբ ինծի պիտի ներկայացնէր ծանօթ գործեր։ Որպէսզի ես ալ, իմ կարգիս, հիւսիսի հովին աղմոտող շունչով յայտարարէի իրեն թէ, աղբա՛ր, այդ շփոթութիւնը կը տիրէր մինչեւ ԺԸ. դար, բայց յետոյ փարատեցաւ։ Տեսէք թէ ինչպէս։

Տէքարթ խտրութիւն չէր դներ զգացում եւ զգայութիւն բառերուն միջեւ(3), ու կ՚ըսէր «դոյնի զգացում», «ձայնի զգացում» (մենք այժմ կ՚ըսենք՝ զգայութիւն), ինչպէս կ՚ըսէր նաեւ «տըխրութեան զգայութիւն» (մենք այժմ կ՚ըսենք՝ զգացում)։ Մալպրանշ կը տատանի այդ բառերուն ընտրութեան առջեւ, իսկ Պոսիւէ կը զգայ թէ անհրաժեշտ է զանազանութիւն մը։ Քոնտիյեաք չէ կրցած դիրք բռնել տակաւին։ Լարոմիկիէրի դպրոցը վճռական հարուած մը կուտայ հարցին, եւ ընդհանուր համաձայնութիւնը կը տիրէ, հակառակ Ռիպոյի ուշացած ընդդիմութեան։

Ոմանք դիտելով որ զգացումը եւ զգայութիւնը երբեմն այնքան կը մօտենան՝ որ իրարու հետ կը շփոթուին, առաջարկած են զգացում - զգայութիւն միացեալ բառերը (Լարոմիկիէր), իսկ ուրիշներ (Հօֆտինկ) կը նախընտրեն նետել զգայութիւն բառը եւ զգացումները բաժնել երկու խումբի,— տարրական զգացում (զգայութիւնները) եւ բարձրագոյն զգացում (բուն զգացումները)։

Այսօր ընդունուած խրոզութիւնն այն է թէ զգայութիւն եւ զգացում երկու անջատ երեւոյթներ են եւ կարելի չէ շփոթել մէկը միւսին հետ, հոգ չէ թէ կէտեր գտնուին, ուր խրամատը աննշմարելի թուի, — ինչպէս է պարագան ներքին զգայութեանց (անօթութիւնը զգայութի՞ւն է, ստամոքսին իր կապով, թէ ոչ) եւ բարոյական զգացումներու (վիրաւորուած պատիւը զգացո՞ւմ է, յուղումին հետ իր կապով, թէ ոչ)։ Վերջապէս հոգ չէ թէ կարգ մը բառեր շփոթութիւն ստեղծեն. օրինակ՝ ցաւը թէ զգայութիւն է, թէ՛ զգացում,— երբ ասեղ մը խօթեմ Պարսամեանի միսին մէջ, ասեղին պատճառած ցաւը զգայութիւն կը կոչուի, իսկ երբ Պարսամեանի գրական մէկ սխալը — հետն ալ հեղինակի ասեղս — ցոյց տամ, այս անգամ իր ցաւը զգացում կը կոչուի։ Բայց թէ գրել որ ոճիրը զգայութիւն է, նախանձը զգայութիւն է, հաւատացէք որ Աստուա՛ծ անգամ կը բարկանայ, որովհետեւ խելք է տուեր մեզի՝ զանազանելու համար հացն ու ջուրը, զգացումն ու զգայութիւնը։

Շատ չեմ զարմանար, սակայն, եթէ Պարսամեան շփոթ գաղափար մը ունի զգայութեան մասին,— ես տուի պարզ պատկեր մը միայն։ Արդարեւ հարցը շատ բարդ է եւ խոր։ Չեմ ուզեր, այստեղ, քրքրել ներքին զգայութեանց հարցը,— Զուարթնոցի մէջ հրատարակած եմ երկար ուսումնասիրութիւն մը, պարզելու համար ներքին եւ արտաքին զգայութեանց դերը գրական ստեղծագործութեանց մէջ։ Չեմ ուզեր նաեւ երթալ արթնցնել Արիստոտէլը, որ կուտայ առաջին վկայութիւնը մեզ հետաքրքրող այս հարցերուն մասին, ոչ ալ ներկայացնել վէճերը զորս հրապարակ կը դնեն բնախօսները՝ նոր նոր զգայարանքներու անուններ կնքելով, հինգ զգայարանքներէն զատ, նորանոր զգայութեանց իբրեւ գործարան։

Վերադառնալով մեր փարախը, տեսէք թէ Թորգոմ ինչպէս կը բացատրէ զգացումը (sentiment). «Զգալու գործողութիւնը»։ Եւ յետոյ՝ «Զգացումը անո՛վ կը տարբերի զգայութենէն, որ անոր պէս չի տեղականանար, եւ զուտ հոգեբանական բնոյթ մը ունի»։ Սահմանումը ճիշտ չէ, ճիշտ չէ նաեւ Արսէն դպիրի սահմանումը, բայց եւ այնպէս երկուքն ալ չեն շփոթեր զգացումը զգայութեան հետ, կամ՝ զգայութիւն չեն կոչեր ոճիրը, նախանձը, ատելութիւնը,— եւ այս՝ առաւելութիւն մըն է Պարսամեանի վրայ։

Յաջորդով՝ քննութեան պիտի առնուի Պարսամեանի «հոգեբանական առեղծուածը», մինչ այդ՝ կը խնդրեմ որ «բերանացի եւ գրաւոր համակրանք» յայտնող իր ընթերցողները անգամ մը եւս համակրանք յայտնեն իրեն,— ժամանա՛կն է։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Ողբացեալ Ռուբէն Բերբերեան ինծի կը պատմէր թէ Փրոֆ. Ադոնց, իմ քննադատութիւններէս նեղուած, երբ կը տրտնջայ թէ արդի երիտասարդները, ժպիրհ եւ յանդուգն, սկսեր են անտեսել մտաւորական կարգերը (թերեւս կ՚ուզէր ըսել՝ մտաւորական ազնուապետութեան սահմանները), խօսակիցը դիտել կուտայ. «Բայց, սիրելի փրոֆէսէօր, դուք ձեր փղոսկրեայ աշտարակին մէջ քաշուած՝ փորձ անգամ չըրիք հետաքրքրուելու թէ ի՛նչ նոր նուաճումներ կատարած են երիտասարդները, այն վստահութեամբ թէ յաւիտենական են ձեր նուաճումները եւ անգերազանցելի. այդ է պատճառը որ խրամատ մը բացուեցաւ երէկուան վարպետներուն եւ այսօրուան երիտասարդ մտաւորականներուն միջեւ»։ Փրոֆ. Ադոնց դժգոհ այս դիտողութենէն, կը փակէ խօսակցութիւնը։

Հինի եւ նորի այդ պայքարին, սերունդներու կռիւին մասին՝ առանձին գլուխ մը պիտի բանամ յառաջիկային այս վիճաբանութեան մէջ, — այն ատեն կը խօսինք երկար։

(2) Հետաքրքրական եւ հազուագիւտ գիրք մըն է այս, *Գիրք սահմանաց յոգնադիմի իրողութեանց*, տպուած Պոլիս «ի տպարանի Զնչին Յովհաննէսի», Հայոց 1198 (= 1749) թուականին։ Գիրքը կը բաղկանայ 528 էջերէ զոյգ սիւնակ։ Պատերազմէն առաջ կրցայ ձեռք ձգել օրինակ մը, բայց երբ պահանջուեցաւ 10 անգլ. ոսկի, նախընտրեցի նստիլ եւ ընդօրինակել սկիզբէն մինչեւ վերջի յիշատակարանը բառ առ բառ, քան թէ այդքան դրամ վճարել։ Իմ աշխատութիւններուս համար շատ կարեւոր գործ մըն է այս, որու մասին սկսած եմ պատրաստել ուսումնասիրութիւն մըն ալ։ Այսպէս ընդօրինակեր եմ նաեւ քանի մը ուրիշ գիրքեր, հայերէն եւ ֆրանսերէն, որոնք շա՜տ ժամանակ խլած են ինձմէ, աւա՜ղ։ Բայց ի՞նչ արած։

(3) Զգայութիւնը չշփոթել նաեւ զգայնութեան հետ, որուն ֆրանսերէնն է sensibilité։ Թորգոմ իր բառարանին մէջ կը թարգմանէ զգացողութիւն, որ շատ նիշտ է, բայց sensible բառը զգայուն թարգմանելէ ետքը՝ տրամաբանական է ըսել զգայնութիւն։ Բոլորովին ուրիշ բան է sensiblerie, — համբերութի՜ւն, զգայութեանց եւ զգացումներու մասին դարձեալ պիտի խօսինք յաջորդով՝ «հոգեբանական առեղծուած»ին առթիւ։

ՊՈՒՏ՚Մ ԾԻԾԱՂ

Ի փառս զինուորութեան

Շուէտի մասին գիտէի, որ մարզական մասնաւոր եղանակ մը ստեղծած է։ Մենք Հայերս, ինչպէս եւրոպական շատ մը նորութիւններ, Շուէտական մարզանքն ալ հիւրընկալած էինք մեր դպրոցներէն եւ մարզարաններէն ներս։ Անոր փողհարներէն էր հանգուցեալ Շաւարշ Քրիսեանը, որ իր այդ թեւ-ճիւ խաղցնելու յանցանքին համար, 1915ին, Թուրք «յառաջադէմ» կառավարութեան կողմէ ջարդուեցաւ իբրեւ յեղափոխական։

Կարծիքս այն էր, որ ինչպէս եւրոպական քաղաքակրթութիւն կոչուած զանազան հնարքներ, Շուէտական մարզանքն ալ հնարուած էր, մեզի պէս նորոյթէ շլացող փոքր ազգերուն, իբրեւ ապրանք ծախելու համար։

Սակայն, անցած օր, երբ «Յառաջ»ի մէջ կարդացի «Զինուորներու Կղզին»ը, գաղափարս բոլորովին փոխուեցաւ մարզանքի մասին։

Շուէտացիները, իրենց հնարած սոյն մարզաձեւը կը կիրարկեն ոչ միայն տկարները զօրացնելու եւ կարճահասակները երկարելու, այլեւ զինուորները սթափեցնելու համար։ Շուէտի կառավարութիւնը, իբրեւ հակալքոլական, հակառակորդ եւ թշնամի է եղեր ըմպելիներու և զինուորներու։ Ի՜նչ անգութ եւ անճաշակ բան։

Այդ երկրին «ոստիկանները, փողոցներէն կը հաւաքեն զինուորները, կը տանին ոստիկանատուն, ուր մասնաւոր բժիշկ մը, մարզանք կատարել կուտայ» եղեր այդ զինուորներուն։ Պարզապէս անոնց ազատութեան կապտումը...

Մեր օրով, Թուրքիոյ մէջ, զինուորները ամէն ազատութիւն կը վայելէին։ Անոնք փողոցներու մէջ, աջ ու ձախ պատերը բարեւելով, հայհոյելով, դանակ-դաշոյն ճօճելով, չօրորալով-օրօրուելով կ՚անցնէին փողոցներէն։ Երբեմն ալ, մայթերուն վրայ հասակ կը փռէին խռկալով... Ի՜նչ ազատ երկիր էր Թուրքիան։

Շուէտի մէջ, զինուորներու «պատիժ»ը չի վերջանար մարզանքով միայն։ Ոստիկանատան մէջ, գետինը Թուղթի կտորներ կը նետեն եւ զանոնք հաւաքել կուտան եղեր արբեցողներուն։

Կ՚երեւայ թէ, այս ալ մարզանքի ուրիշ ձեւ մըն է, որ կրնայ օգտակար ըլլալ այդ մարդոց, իրենց տունը կարգի դնելու, երբ իրենց կիները, դրացիներու հետ բամբասանքի բռնուելով, կամ ազդ փրկելու համար ժողովէ ժողով վազելով, եբեսի վրայ ձգեն տան ժողվրտուքը...

Այս բարերար պատիժը կիրարկելը կրնայ եւ օգտակար ըլլալ կարգ մը մեր ազգային հաստատութիւններուն եւ առեւտրականներուն ալ, իրենց գրասենեակին խառնափնթոր Թուղթերը կարգի դնելու տեսակէտէն։

Զինուորներուն համար, «բուժարան - դղեակներ եւ նոյնիսկ կղզի մըն ալ յատկացուած է, ուր անոնք, օրական քանի մը լիտր կաթ եւ մաքուր ջուր խմելու, ինչպէս և զբօսնելու և թեթեւ արհեստներով զբաղելու պարտադրանքին տակ դրուած են» եղեր։ Կը նախանձիմ Շուէտի զինուորներուն...

Հակառակ ըմպելիի բարեկամ չըլլալուս, չար սատանայ մը կը դրդէ Շուէտ երթալ եւ հոն զինուորնալ, պարզապէս օգտուելու համար վերի պատժախնամքներէն...

Հոս, մեր մէջ ալ պակաս չեն զինուորներու տեսակներ։ Ներկայիս հրապարակը ողողած են «գերհայրենասիրութեան» օչարակով զինովցածները։ «Հակահայաստանեան»ներով շրջապատուածի մտավախութեամբ բռնուածներ։ Կազմակերպութիւններէն ներս - դուրս ելլել մտնելը ազգասիրական գործ նկատողները։ Գրպանը ուղեղին հետ շփոթողներ։ Հայերէն ստորագրութիւն մը դընելը, հայութեան հետ կապ պահելու համար բաւարար համարողներ եւ հազարաւոր մղոն հեռուներէն, «տեղատարափ»ի ձայն առնողներ...

Որքա՜ն ուրախալի բան կ՚ըլլար, եթէ Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը Շուէտի նման Սեւանայ կղզին յատկացնէր մեր գաղթահայ հոգեզինուորներուն եւ հոն, առատ կաթ, մաքուր ջուր եւ թեթեւ աշխատանք տրամադրէր անոնց, իրենց իրատեսութիւնը գտնելով՝ վերադառնալու համար մեր մէջ։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

X

Թափառման ճամբին ծնուած մանուկներ,
Որ աշխարհ մտաք դուք անօրօրոց,
Ձեզ դեգերումը եղաւ բախտընկեր,
Եւ չքնաղ հեքիաթ աշխարհը Հայոց։

Ու թուաց մի օր հոգուն ձեր անգէտ,
Թէ աշխարհն այդ հին՝ վանք է մի փլեկ,
Որ վէճի մտել յաւերժութեան հետ,
Յաւերժն է մտում սեղանով իր լերկ։

Ու թուաց ապա հոգուն ձեր անգէտ,
Թէ աշխարհն Հայոց միրաժ է դեղին,
Ու դուք նրանից անջատուած յաւէտ
Այդպէս էլ պիտի անցնէք ձեր ուղին։

Այդ էիք լսել, այդ էիք յիշում,
Եւ այդ էր իրօք աշխարհը Հայոց...
Բայց նա իր բախտի խարիսխն էր քաշում
Մտնելու կռուի ովկիանն ալեկոծ։

Եւ ճառագեց նա պահը զարթօնքի,
Նոյին հանգրուան յաւէրժ այս հողում,
Ու շռայլօրէն վառեց մեր հոգին
Հայոց իւնքնութեան կանթեղը շողուն։

Արդ փողփողում են լոյսերը նրա,
Իբրեւ կեանք առած երազը ձեր հին,
Արեւ սփռելով մեր բախտի վրայ —
Եւ անհորիզոն մեր ճամբաներին։

Եւ մինչ ճամբեքին այդ անհորիզոն
Ձեր սիրտն է տրտում ու քայլքը երեր, —
Հայրենիքն Հայոց ձեզ է երազում,
Հայրենիք եկէք դուք իբրեւ տէրեր։

ԱՂԱՒՆԻ

ԻԶՄԻՐԻ մէջ Օգոստոս 4ին մեծ հրդեհի մը հետեւանքով մոխիր դարձած է արմտիքի մթերանոցը, որ ժամանակին Անգլիացիներու կողմէ շինուած վեցյարկանի շէնք մըն է։ Փճացած են 36 բեռնատար վակոններ եւ 20.000 թոն արմտիք։ Վնասը տասը միլիոն ոսկի կը հաշուեն։ Կ՚ըսուի թէ հրդեհը դիտմամբ ձգուած է։

ԳԵՐՄԱՆ ՄԵԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐՆԵՐՈՒ դատը պիտի սկսի Հոկտեմբերին։ Ամբաստանեալներուն գլուխը կը գտնուին Քրուփի, Ֆարպընի եւ ուրիշ վիթխարի հաստատութեանց տնօրէնները։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ընկերվարական կուսակցութեան թերթին խմբագրապետը մէկ տարի եւ եօթը ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, ամբաստանուած ըլլալով թէ վարկաբեկիչ լուրեր կը տարածէր։

ՆԱԽԿԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ կալանաւորները Միջազգային Դաշնակցութիւն մը հիմնեցին Վարշաւայի մէջ, հսկելու համար Գերմանիոյ վրայ, դաշնակից բանակներու մեկնումէն վերջը։ Ժողովին կը մասնակցէին պատգամաւորներ Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Չեխոսլովաքիայէն, Իտալիայէն, Պելժիայէն, Հոլանտայէն, Աւստրիայէն, Սպանիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ։

ՌՈՒՍԵՐԸ լեհական իշխանութեանց յանձնեցին Օտէր գետին նաւարկութեան բոլոր իրաւասութիւնները։ Լեհաստան հիմա կրնայ Սիլեզիոյ ածուխը աժան գնով փոխադրել Շթէթին։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. — ՆՈՐ ՎԷՃԵՐ. — ՖՐԱՆՍԱ ԿՐՆԱ՞Յ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ. — ՆՈՐԷ՞Ն ԴԱՂՏՆԻ ԺՈՂՈՎ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին առջեւ, Ֆինլանտայի պատուիրակութիւնն ալ իր տնտուղները յայտնեց փափկութեամբ, խնդրելով մեղմացնել դաշնագրին հողային եւ տնտեսական պայմանները: «Մոսկուայի մէջ կնքուած հաշտութեան պայմանագրով, Ֆինլանտա կը կորսնցնէ Վիփուրի (Վիպորկ) նահանգին մէկ մեծ մասը, 23.000 քառ. քիլոմեթր: Այդ շրջանը ունէր 430.000 բնակիչ, որոնք զինուորական գործողութեանց դադարումէն վերջ փոխադրուեցան ուրիշ գաւառներ: Այս բնակչութեան տեղաւորումը շատ ժամանակ եւ ծանր զոհողութիւններ կը պահանջէ: Դաշնագրին համաձայն կը կորսնցնենք նաեւ Փէցամոյի շրջանը, Սաուցեալ ովկիանոսին վրայ եւ Փէրքալան, մայրաքաղաքին մօտ: Գալով տնտեսական պայմաններուն, կարգ մը զեղչեր եղան հատուցումներու մասին, շնորհիւ սպարապետ Սթալինի բարեացակամութեան: Եթէ կարելի ըլլար հատուցումներու գումարը 300 միլիոն տոլարէն իջեցնել, օրինակ, 200 միլիոնի, մեծապէս պիտի դիւրանար մեր պարտաւորութեանց կատարումը»:

Բոլոր նախկին թշնամի պետութիւնները լրանալով, ընդհ. ժողովը եւ քաղաքական ու տնտեսական յանձնախումբերը սկսան ուսումնասիրել յայտնուած կարծիքները եւ գանգատները:

Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, խորհրդային Բ. պատուիրակը, Վիշինսկի առարկեց թէ Ֆրանսան իրաւունք չունի մասնակցելու Ռումանիոյ եւ Ֆինլանտայի դաշնագիրներուն վերջնական խմբագրութեան եւ մանաւանդ քուէ տալու: Այս առարկութեան ուժգնօրէն ընդդիմացաւ Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչը, բացագանչելով.

— «Զգեցէք որ գործ տեսնենք: Այստեղ նստած կը շաղակրատենք: Ժողովուրդը գործ կը սպասէ մեզմէ»: Ֆինլանտական յանձնաժողովին մէջ ալ ուրիշ խորհրդային պատուիրակ մը, Նովիքով, նոյն առարկութիւնն ըրաւ Մ. Նահանգներու մասնակցութեան դէմ: Անգլիական պատուիրակը անմիջապէս պատասխանեց թէ այդ խնդիրը ընդհ. ժողովին կը վերաբերի: Ի վերջոյ երկու խորհրդային պատուիրակները յայտարարեցին թէ հակառակ չեն որ Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները մասնակցին յանձնաժողովներուն, բայց իրաւունք չունին քուէ տալու: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պիտի պնդէ քուէարկութեան իրաւունքին վրայ: Ամերիկացիներն ալ պիտի պայքարին Ռուսերուն դէմ, նոյն իրաւունքն ստանալու համար: Խորհրդային պատուիրակութիւնը չուզեր որ Ֆրանսա քուէարկէ նաեւ ռումանական եւ պուլկարական յանձնաժողովներուն մէջ:

× Երէկուան նիստին մէջ, Պ. Պէվին, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, առաջին անգամ երեւալով Խորհրդաժողովին մէջ, պիտի առաջարկէր Աւստրիան ալ հրաւիրել, որպէսզի յայտնէ իր տեսակէտները:

× Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը Փարիզ հրաւիրեց երկու ականաւոր ծերակուտականներ, Վանտէնպէրկ (հանրապետական) եւ Քոնէլլի (ռամկավար), որոնք արդէն ճամբայ ելած են: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մ. Նահանգները կ՚ուզեն զօրացնել իրենց պատուիրակութիւնը, պայքարելու համար Խ. Միութեան դէմ:

Զրոյցի մը համաձայն, Զօրսերը գաղտնի ժողովներ պիտի գումարեն, լուծելու համար կարգ մը վիճելի խնդիրներ, որոնց կարգադրութիւնը դժուար է ընդհ. ժողովներու մէջ:

× Մինչեւ Օգոստ. 20 պայմանաժամ տրուեցաւ պատուիրակներուն, որպէսզի գրաւորապէս յայտնեն իրենց տեսակէտները հաշտութեան դաշնագիրներու մասին:

UNRRAի համագումարը վերջացաւ Ժընեւի մէջ: Ան այժմ պիտի շարունակէ գործել, մինչեւ որ Միացեալ Ազգերը նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծեն: Ամէնէն դժուարին խնդիրը 800.000 տարագիրներու տեղաւորումն է, զանազան երկիրներու մէջ: Մ. Նահանգները տրամադիր են մաս մը Հրեաներ ընդունելու: Լեհերը եւ Զեխերը պիտի փորձեն հայրենիք վերադարձնել իրեն հազարաւոր ազգակիցները: Այս առթիւ ժողովը հաստատեց թէ դեղերու սով մը կը սպառնայ Եւրոպայի:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մէջ 1530 կաթոլիկ երիտասարդական կազմակերպութիւններ լուծուեցան, խորհրդային իշխանութեան հրամանով: Ռուսերը ուղղակի կ՚ամբաստանեն կաթոլիկ կղերը թէ ատելութիւն կը քարոզէ խորհրդային իշխանութեանց եւ Խ. Միութեան դէմ: Մեծ յուզում կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց 18 հրեայ ահաբեկիչներ, իբրեւ հեղինակները Հայֆայի շոգեկառքի գործարանին վրայ կատարուած յարձակման (17 Յունիս): Այս վճիռին հետեւանքով, կը վախցուի որ հրէական գաղտնի կազմակերպութիւնը նոր ահաբեկումներ կատարէ, կամ անգլիացի սպաներ եւ զինուորներ գերի բռնէ իբրեւ պատանդ: Սպաներուն եւ զինուորներուն հրամայուած է հրէական թաղերը չերթալ առանց զէնքի կամ առանձին: Թերթերը կը գրեն թէ 18 ամբաստանեալներուն մահավճիռը տրուեցաւ ի բացակայութեան, որովհետեւ դատավարութեան ատեն բոլորը մէկ բերան կ՚երգէին: Հարկ եղաւ նորէն բանտ փոխադրել եւ դատը շարունակել: Այս առթիւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան նաեւ չորս կիներ, իբրեւ մեղսակից: — 1286 հրեայ գաղթականներ որոնք Կիպրոս փոխադրուած էին, արգելափակուեցան Քարաօլոսի ճամբարին մէջ, վրաններու տակ: Շարունակ նոր գաղթականներ կը հասնին Հայֆա, Պաղեստին մտնելու համար առանց արտօնագրի: — Անգլիոյ գաղթային նախարարը Փարիզ եկաւ, խորհրդակցելու համար Պ. Պէվինի հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բրիտանական շրջանին գերման մասնագէտները պիտի արձանագրուին այսուհետեւ: Հաստատուած է որ շատերը խորհրդային շրջանը կը գաղթեն: Սուդանաւերու եւ ականներու 6000 մասնագէտներէն հազարը փախած են, իբրեւ կամաւոր ծառայելու համար Խ. Միութեան մէջ ուր շատ նպաստաւոր պայմաններ կ՚ընծայէ:

50 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ, 20—25 տարեկան, երեք-երեք շարուելով, զինուորական ցոյց մը կատարեցին Պերլինի մէջ, համաձայն գերման հետեւակազօրքի սովորութեանց: Այս առթիւ անարգեցին այն Գերմանուհիները որ սիրային յարաբերութիւններ հաստատած են դաշնակից զինուորներու հետ: Գերման ոստիկաններ ցրուեցին ցուցարարները, որոնք նորէն վերակազմուեցան: Անգլիացիները չմիջամտեցին:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ մերժեցին ֆրանսական ծրագիրը, որ կը տրամադրէր չորս կեդրոնական գործակալութիւններ հաստատել Գերմանիոյ մէջ, տնտեսական գործերը վարելու համար:

ՔԱՐԼ ԼԻՊՆԷԽՏԻ (համայնավար) սպանութեան առթիւ (1919), գերման ոստիկանութիւնը նորէն ձերբակալեց ծովային հարիւրապետ մը, որ նախապէս դատուած, բայց ազատ արձակուած էր:

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ միջազգային համագումարը կը բացուի այսօր Փրակայի մէջ: Պիտի տեւէ 15 օր: Օրակարգի վրայ կան հետեւեալ խնդիրները. — Ուսանողներու դերը յետպատերազմեան աշխարհին մէջ. — Ուսանողներու միջազգային կազմակերպութեան մը ստեղծումը եւն:

ՄԻՍԻ ԵՒ ՁՈՒԿԻ արձանագրութիւնները ջնջուեցան: — Մսավաճառի խանութները պիտի փակուին երկուշաբթի, երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի օրերը: — Ազգ. տնտեսութեան նախարարը յայտարարեց թէ խստօրէն պիտի արգիլուի գիներու յաւելումը՝ ամէն տեսակ ապրանքներու համար: Երեք տեսակ ճաշարաններ պիտի հաստատուին. առաջինը՝ 45 ֆրանքի, ազատ որեւէ տուրքէ, Բ.ը՝ 45—250 ֆրանք, կարգ մը տուրքերով, Գ.ը՝ 250էն վեր: Գինի պիտի բաժնուի ամիսը վեց լիտր:

739.630 ՀՈԳԻ օդափոխութեան գացած են Փարիզէն, Օգոստոս 10—15, առանց հաշուելու անոնք որ կառքով մեկնած են: Ընդհանրապէս դէպի հարաւ կ՚երթան:

ԳՐԱԳԷՏ ՈՒԷԼԶԻ մարմինը հրկիզուեցաւ, համաձայն իր կտակին (տես Բ. էջի յօդուածը):

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ պատրիարքը, Ալէքսիս արք. Կարմիր Դրօշի շքանշանը ստացաւ, իբրեւ վարձատրութիւն իր հայրենասիրական ծառայութեանց:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԻ դէմ զէնք մը հնարուած է Ամերիկայի մէջ, «Կափա», որ ռումբեր կ՚արձակէ երեք մեթր երկայնութեամբ եւ մատնի հաստութեամբ:

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ նախարարութեան պաշտօնեաներէն երեք հոգի ձերբակալուեցան: Ամբաստանուած են թէ 25—30 միլիոնի զեղչած էին 100 միլիոնի տուգանք մը, փոխան երեք միլիոն ֆրանքի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի եւ Լա Քափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. 25ին, Նաճարեանի օդասուն պարտէզին մէջ: **Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine**: Գեղարուեստական նոխ բաժին: Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներուն կողմէ: Անակնկալներ: Կը ներկայացուի «Երկու Որսորդներ»ը Նոր Սերունդի կողմէ: Հեղինակութիւն Հ. Գարեգինեանի, ղեկավարութեամբ Ա. Յակոբեանի: Մուտք՝ **25** ֆրանք:

ԼԻՈՆ. — Ազգ. Եկեղեցական Միութիւնս պատիւ ունի ծանուցանելու իր թեմին պատկանող բոլոր հայրենակիցներուն եւ Ազգ. մարմիններուն թէ՝ դիւրացնելու համար եկեղեցական եւ այլ հանրային պէտքերու մատակարարումը եւ անոնց բարւոք գոհացումը, կը խնդրէ անհատներէ եւ կազմակերպութիւններէն որպէսզի հաճին առնուազն **15** օր առաջ դիմել ուղղակի վարչութեանս, 69, rue Louis Blanc, Lyon, նախօրօք որոշելու համար թուականը օրինակ՝ պատարագի, մկրտութեան եւ Ս. Պսակի: Նոյն իսկ կարելի է նախքան թաղապետութեան դիմելը վարչութեանս հետ համախորհուրդ կարգադրել յուղարկաւորութեան մը ժամը եւ օրը:

Վարչութիւնս ստիպուած է այս կոչը ուղղել, աւելի կանոնաւորելու համար ազգային գործերը, և կանխելու զանազան անախորժութիւններ, որոնք կրնան տեղի ունենալ, եթէ դիմումները կատարուին վերջին պահուն:

Դիւան

ՇԱՎԻԼԻ մէջ, Ա. Ահարոնեանի **80**ամեակին առթիւ սարքուած հանդէսին մէջ, ուր խօսեցաւ Հ. Բալուեան, նախագահութեամբ Շ. Նարդունիի, զարդանիշերէ եւ լուսանկարի վաճառումէն գոյացած է **2000** ֆրանք: (Յանձնուած է Ահարոնեան Ֆոնտի Յանձնախումբին):

ԱԲԷՆՃԷՆ Կարապետ Պզտիկեանի որդեգիր աղջնակը, Գոնեացի, մօր անունը Նուրիցա, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները որոնք **1915**ին Իզմիրի մէջ Տէր Յակոբեան գերասանական խումբին կողմէ որդեգրուած են: Տեղեկացնել Տիկ. Գազանճեանի, 63, Fg. Poissonnière, Paris (5e).

ԱԲԷՆՃԷՆ Այրի Տիկ. Արամ Կայծակ կը փնտռէ իր հօրեղբօր կինը՝ Գոհար Սարեան եւ զաւակները որոնք պատերազմէն առաջ Փարիզ կը բնակէին: Տեղեկացնել վերոգրեալ հասցէին:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 576.226
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք
Mardi 20 Août 1946 Երեքշաբթի 20 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9779 - Նոր շրջան թիւ 418 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

1944 ՕԳՈՍՏՈՍ 18-25

Ցնծատակի տօնակատարութիւնները իրարու կը յաջորդեն Օգոստոս 10էն ի վեր, Փարիզի ազատագրութեան առթիւ։

Առաջին անգամ երկաթուղիներու պաշտօնեաներն ու բանուորներն էին որ տօնեցին իրենց գործադուլին տարեդարձը։

Ո՞վ չի յիշեր այդ օրերը....

Առտու մը, զանազան արուարձաններու մէջ կ'երեւային ազդեր,— « Երթեւեկը ընդհատուած է առժամապէս » (կամ անորոշ ժամանակով)։ Անոնք որ վարժուած էին ամէն օր քաղաք իջնել 5-10 վայրկեանէն, ելեկտրական երկաթուղիով, կը հարկադրուէին քալել մինչեւ կէս ժամ, հարեւան փապուղին մտնելու կամ պատահական հանրակառք մը ցատկելու համար։

Ատեն եղաւ որ փապուղին ալ (Մեթրօ) դադրեցաւ, եւ ստիպուեցանք Փարիզ իջնել 2—2½ ժամ քալելով։ (Ամէնէն մօտ արուարձանէն)։

Բախտաւոր էին անոնք որ «պզտիկ Թագուհի» մը (հեծելանիւ) ունէին։ Անոնք ոչ միայն դիւրաւ կ'երթեւեկէին, այլ եւ կ'օգնէին անճարներու։

Վերջացող շաբթուն տեղի ունեցաւ ուրիշ արարողութիւն մը,— այց դէպի Քոնփիէնյը։

Զարհուրելի վայր մը, այս քաղաքը։ Կայան մը, ուրկէ կ'անցնէին հազարաւոր աքսորականներ եւ բռնի աշխատաւորներ, քշուելու համար անծանօթ ուղղութեամբ։ Եւ զարմանալի չէ որ մինչեւ հարիւր հազարի հասաւ ուխտաւորներուն թիւը։ Բախտակից Հայեր ալ կը նշմարուէին այս անօրինակ բազմութեան մէջ։

Կիրակի, 18 Օգոստոս, բուն ապստամբութեան տարեդարձն էր։

Զարմանազան գրոյցներու ժխորին մէջ, մարդիկ շատ բան չէին գիտեր բուն անցուդարձի մասին։ Օրեր վերջն էր որ հաստատուեցաւ թէ ըմբոստները գրաւած են Մոնթրէօյի քաղաքապետարանը, ղեկավարութեամբ Ազատագրութեան Կոմիտէին (C. P. L.)։

Նոյն գիշերը կ'արձակուէր ընդհ. ապստամբութեան կոչը։ Կռիւները կը ծաւալէին։ Օգոստոս 19ի առտուն Ֆրանսական դրօշը կը պարզուէր Նահանգապետարանին վրայ եւ Ոստիկանական Վերատեսչութեան շէնքը կ'իյնար ապստամբներուն ձեռքը (ոստիկաններ և քաղաքացիներ)։Կատաղի կռիւներ բոլոր թաղամասերուն մէջ։ Պատնէշներ՝ փողոցէ փողոց։ Եւ Օգոստոս 25ին կը հաստատուէր առաջին առժամեայ կառավարութիւնը։

Կռիւներուն հետ զուգընթաց, լոյս աշխարհ կ'ելլէին Դիմադրական Ճակատին գաղտնի թերթերը, ընդհանրապէս յեղափոխական անուններով, որոնք հանրածանօթ են այլ եւս։

Միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենային անհաշիւ ձերբակալութիւններ, յաճախ յանդելով ծայրայեղ արարքներու։ Սովորական դէպք էր տեսնել մազերը ածիլուած կիներ եւ աղջիկներ, որոնք փողոցէ փողոց կը քշկռտուէին ամբոխին կողմէ, անլուր լուտանքներով։

Ուրեմն, երկու տարի անցած է այդ օրէն ի վեր, եւ ամբողջ Ֆրանսան կը փառաբանէ ազատագրութեան պայքարին յաղթանակը, պաշտօնական թէ ժողովրդական հանդէսներով։

Միեւնոյնատեն կ'ողբայ իր անհամար զոհերը, — հազարաւորներ գնդակահարուած՝ իբրեւ պատանդ կամ յեղափոխական։ Ուրիշ հազարաւորներ մեռած աքսորի ճամբուն վրայ, բանտերու, արգելարաններու կամ գերութեան մէջ։ Տակաւին անոնք որ ինկան ռազմաճակատներու կամ ափյափոյ պատրաստուած պատնէշներու վրայ։

Ահա այսպէ՛ս է որ մեծ ժողովուրդ մը կը յարգէ իր պատմութեան ամէնէն եղերական եւ հերոսական մէկ շրջանը։ Առանց դաւանանքի, դասակարգի կամ սեռի խտրութեան։

Ան գիտէ որ Դաշնակիցները օգնութեան հասան ճակատագրական պահուն։ Գիտէ նաեւ որ զանազան պարագաներ նպաստեցին իր վերջնական յաղթանակին։

Եւ սակայն, երբեք միտքէն չանցըներ որեւէ ձեւով նսեմացնել հազարաւոր քաջերու հերոսամարտը, Փարիզի փողոցներուն եւ հեռաւոր «մաքի»ներու մէջ։ Լեռնակատարներու կամ պատնէշներու վրայ։

Այսպէ՛ս է որ ժողովուրդները կը մեծնան ու բարձրանան։ Կը դառնան անպարտելի եւ յաւիտենական։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԻ՛Ր ԱԶԱՏ

Այո, երգի մը խորագիրը որ ուղղուած է մեր հայրենիքին, — « Ծաղկի՛ր ազատ իմ հայրենիք »։

Ի՛նչ պատկերներու եւ ի՛նչ խորհրդածութիւններու տուն կուտան այդ երկու բառերը, հոս, հայրենիքէն հեռու, հիւրընկալ բայց օտար երկինքի տակ, երբ աչքերդ կանգ կ'առնեն երիտասարդ ու խանդավառ խումբերու վրայ։

Ահա արիները գոյնզգոյն փողկապներով, կտրիճ ու վճռական, վրաններ կը կանգնեն, բնութեան սա գեղեցիկ անկիւնը։ Անոնք գիտեն թէ հողը որուն վրայ կը զարնեն ցիցը իրենցը չէ։ Ի՛նչ փոյթ, Հայ են իրենք հոգիով, արիւնով։ Աշխատող պատանին կը մոլտայ արդէն. « Ծաղկիր ազատ.. իմ ....», միւսը փայտի մը սուր ծայրով (ո՛ւրկէ ո՛ւր) Արարատն է գծեր։ Հարցուր երրորդին թէ այդ փոսը ուր անընդհատ ջուր կը լեցնէ, ի՞նչ կը ներկայացնէ.— «Վանայ լիճը», կը պատասխանէ հպարտ։

Ու ես ալ սրտով կը սկսիմ երգել «Ծաղկի՛ր ազատ, հայ պատանի՛» :Վաղուան համար անշուշտ։

Սա պզտիկներու խո՛ւմբը Մոնլերիի կանաչազարդ բլուրներուն վրայ։ Անոնք ալ եկեր են օդ ու արեւ ծծելու։ Պէտք է առողջ մնայ մեր նոր սերունդը, պէտք է հայ մեծնան մեր վաղուան մայրերը։ Ոչ մէկ շռայլութիւն Հայուն համբանքին վրայ։ Ի՛նչքան մսխեցին օտարները մեր հաշւոյն։ Ոչ մէկ մեղապարտ անտարբերութիւն մեր ծաղիկ ու կոկոն բերանները եղծելու օտար բառերով։ Որքա՛ն ենք դիմափոխած ու անճոռնի ձեւ տուած մեր մայրենիքին։

Ու կը բաժնուիմ խումբէն, բնազդաբար երգելով, — « Ծաղկիր, ազատ ու Հայ, իմ պատանի, ծաղկիր ազատ քու հայրենիքիդ համար »։

ՍՕՍԻ

Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՍՊԱՆԻՉՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Աթէնքէն Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» թերթին ուղղուած նամակէ մը կ'իմանանք թէ ձերբակալուած են 1944 Դեկտեմբերին վայրենօրէն սպանուած ընկեր Միհրան Փափազեանի, կնոջը, զաւկին և Մ. Մանուկեանի երեք հայ սպանիչները։

ԽՈՐՀՐԴ. ԶՕՐՔԸ ԱՐԱՔՍԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ?

Թեհրանէն հասած նոր լուրերու համաձայն, Ռուսերը 5—25 զօրաբաժին համախմբած են Արաքս գետին երկայնքը, Ատրպատականի սահմանագլուխին վրայ։ Մոսկուայի գործակալութիւնը հերքեց այս լուրերը, բայց Անգլիացիները կը պնդեն, հիմնուելով օտար աղբիւրներու վրայ։ Միւս կողմէ Թեհրանի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա նորէն հնդիկ զինուորներ ղրկած է Պասրա, եւ թէ Իրանի վարչապետը մտահոգութեան մատնուած է խորհրդային զինուորներու համախմբումին եւ անգլիական զինուորներու առաքման առթիւ։ Կացութիւնը չէ բարւոքած Ատրպատականի քաղաքի շրջանին մէջ, ուր վերջերս գործադուլներ եւ արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան։ Միւս կողմէ, Թեհրանի կառավարութիւնը մտահոգ է Ատրպատականի կացութեան մասին. հակառակ անցեալ յունիսին գոյացած համաձայնութեան։ Հրատարակուած լուրերու համաձայն, Ատրպատական կը շարունակէ մաքսատուրքեր գանձել Իրանի մնացեալ մասերէն ղրկուած ապրանքներու վրայ, եւ թոյլ չի տար որ ներածումներ կատարուին դէպի հարաւ։ Ատրպատականի բոլոր արտադրութիւնները Ռուսիա կը ղրկուին։ Թեհրանի կառավարութեան իրաւասութիւնը կը հասնի մայրաքաղաքէն քանի մը մղոն դէպի հիւսիս։ Կ'ըսուի թէ Ատրպատականէն յանձնաժողով մը պիտի հասնի Թեհրան, նոր բանակցութիւններ կատարելու համար։

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ չէյխ Ապտուլլահ, հարաւային - արեւմտեան Իրանի (Արաբիստան) արաբ ցեղերուն վարիչը, Գահիրէի Արաբական Դաշնակցութեան պիտի դիմէ, «որպէսզի Արաբիստանը փրկէ Իրանի կառավարութեան բռնութիւններէն»։ Շէյխը յայտարարած է այս առթիւ. — « Այլեւս չենք կրնար տոկալ իրանեան լուծին եւ պիտի կռուինք մեր ազատութեան համար, միանալով Իրաքի »։

Նեղուցներու խնդիրը կը զբաղեցնէ Անգլօսաքսոնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները պաշտօնական յայտարարութիւն մը կը պատրաստեն, ճշտելու համար իրենց դիրքը Նեղուցներու պայմանագրի մասին։ Խ. Միութեան ծանուցագրին պատճէնները Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն հաղորդուած են ոչ միայն Մոսկուայի, այլ եւ Անգարայի կողմէ։ Անգլիա միշտ այն տեսակէտն ունի թէ Խ.Միութեան առաջարկը չի համապատասխաներ Մոնթրէօյի պայմանագրութեան տրամադրութեանց։ Ան օրինակէս չառարկեր պայմանագրին վերաքննութեան դէմ, բայց կը պնդէ որ վերաքննութիւնը կատարուի բոլոր ստորագրողներուն մասնակցութեամբ, ի հարկին դուրս ձգելով նախկին թշնամիները,— Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Ճափոն, եւ հրաւիրելով Ամերիկան։

«Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, Օգոստոս 17 թուակիր յօդուածով մը կ'առաջարկէ վերջ տալ ոչ - Սեւ ծովեան պետութեանց միջամտութեան։ Խօսելով Թուրքիոյ ուղղուած խորհրդային ծանուցագրի վրայ, թերթը դիտել կուտայ.

— « Այս առաջարկներուն արդարութիւնը բացայայտ է, երբ կարճ քննութենէ մը անցընենք Նեղուցներու հարցին պատմութիւնը։ Արդարեւ, Սեւ ծովեան պետութեանց կենսական շահերը կը պահանջեն վերջ տալ ոչ - Սեւ ծովեան պետութեանց միջամտութեան եւ ապագային արգիլել անոնց զինուորական եւ նաւային ուժերը Սեւ ծովու մէջ »։

Խ. Միութեան տեսակէտով, Մ. Նահանգներն ալ իրաւունք չունին մասնակցելու նոր պայմանագրին պատրաստութեան։

«Փրավտա» իր յօդուածին մէջ կը բացատրէ թէ Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա իրաւունք ունին առանձին կարգադրելու Նեղուցներու խնդիրը եւ այս առթիւ կը յիշէ 5—6 դաշնագիրներ, « որոնք կը հաստատեն Ռուսիոյ մասնաւոր իրաւունքները այս շրջանին մէջ »։

× Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Թուրքիա իր պատասխանին մէջ կանգնելով Մոնթրէօյի պայմանագրին վրայ, պիտի հերքէ Խ. Միութեան մեղադրանքները, բացատրելով թէ այն նաւերը որ պատերազմի ընթացքին անցան Նեղուցներէն, կամ իսկապէս մարտանաւեր չէին, եւ կամ մարտանաւերու վերածուած են Նեղուցները անցնելէ վերջ։ Հետեւաբար, Թուրքիա անհրաժեշտ չի գտներ ուրիշ պետութեան մը աջակցութիւնը, Վոսփորի եւ Տարտանէլի հսկողութեան համար։ Բայց համաձայն է փոխելու պայմանագրին կարգ մը մասնագիտական կէտերը եւ զանոնք յարմարցնելու արդի զինարուեստի պայմաններուն։ Ուրեմն տրամադիր է մասնակցելու միջազգային խորհրդաժողովի մը, եղած համաձայնութեանց շրջանակին մէջ, պայմանաւ որ յարգուին Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը եւ գերիշխանութիւնը։

× Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլին, կ'ըսէ թէ ինք լաւատես է միջազգային կացութեան մասին։ « Կատարեալ վստահութիւն ունինք միջազգային խորհրդաժողովներու արդիւնքին վրայ։ Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ ձեռնարկել զօրացրումի։ Ներկայ պայմաններուն մէջ, այդպիսի որոշում մը կրնայ վտանգաւոր դառնալ »։

× L'Ordre երկար յօդուած մը հրատարակած էր կիրակի օր, հետեւեալ խորագիրներով.— « Հիւանդ Մարդը մեզի կը վերադառնայ հաշմանդամ։ Թուրքիա նորէն իր փրկութիւնը կը փնտռէ փոխառութեանց եւ ազգերու մրցակցութեանց մէջ »։

Յօդուածագիրը վերլուծելով վարչապետ Րէճէպ Փէքէրի ճառը՝ ռուսական ծանուցագրին առթիւ, կը ծաղրէ անոր ամբարտաւան շեշտը, կը պարզէ Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը, եւ կ'եզրակացնէ.

— « Այսօրուան Թուրքիոյ կացութիւնը շատ կը նմանի Լեհաստանի վիճակին՝ 1939ին։ Համարձակութիւն ստանալով անգլեւամերիկեան օգնութեան խոստումներէն, Պէքերը եւ Ռիծ-Սմիկլիները շատ բարձր կը խօսէին, նոյնիսկ Ֆրանսայի։ Տանցիկը լեհական մնաց, սակայն Լեհաստանը անհետացաւ։ Անգլեւսաքսոնները ամէն բանէ առաջ այս մասին պէտք է մտածեն։ Որքան անքաղաքագիտական պիտի ըլլար Ռուսերուն համար, իրենց ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

Լոնտոն հասած հեռագրի մը համաձայն (15 Օգոստոս) Յունաստանէն 3000 Հայեր մեկնած են Հայաստան։ Հեռագիրը այս առթիւ կը յիշէ թէ պրոֆ. Ճիվէլէկով, անդամ Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային, վերջերս պահանջած էր Խ. Հայաստանի միացնել 1920ին Թուրքիոյ գրաւած հայկական հողերը, վերակազմելու համար հայկական հին պետութիւնը։

Աթէնքի «Ազատ Օր»ը կը հրատարակէ Մակեդոնիայէն եւ Թրակիայէն մեկնած Հայերու ցանկերը, ընտանիքի անդամներու թիւերով։

ՏՈՒՆ ՇԻՆՈՂՆԵՐԸ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Տարաշխարհիկ սերմնացաններ, երկինքէն, քաղաքին վրայ, պարկերով հրահատիկներ պար - պեցին ու հեռացան անմիջապէս:

Քաղաքը սպասեց իր խլուրդի գետնադամբաններին մէջ, մահասարսո՛ւռ, մինչեւ որ անոնց երկնասոյլերու ամեհի արձագանգը մարեցաւ, իրենց վերադարձի ճամբուն վրայ:

Անոնց վարուցանի ափերը բացուած էին անպարագիծ, աջէն ու ձախէն, առանց զանազանութեան: Աւե՛ր, աւերա՛կ, փլուզո՛ւմ, փլատա՛կ. ուրոնց վերեւ ամպանման փոշին կը յածէր խելագար:

Այդ դժոխարոյս հրահատիկներէն հատ մը պայթած էր հեռաւոր դղեակի մը գլխին, ու փռեր էր զայն գետին, աղիքները դուրս թափած: Դիահանում, ինչախոյզ աշխատանք, մաքրագործում, օրերով ու ամիսներով: Հիմա, ան խաղավայրն է թաղամասի մանուկներուն:

— Արտա՛շ, Սուրէ՛ն, եկէք տուն - տուն խաղանք...

Հրաւէրը, չափորի մը պէս հնչեց, անոնց մանկական հոգիներէն ներս, բնազդի ճամբով ու երեքը մէկ վազեցին դէպի լքուած աւերակները, ինչպէս թռչունները կը խոյանան ցորենի հասուն արտի մը վրայ:

— Դո՛ւն, Արտաշ, հող կը կրես. Սուրէ՛ն, դուն ալ կզմինտր, ես ալ հիմերու քարեր:

Ամրան արեւը կը հաւաքէր կայծեր, երկնակամարէն, իր հնոցը հրահրելու համար: Թռչունները կը սաւառնէին ողբանուագ՝ փլատակներուն վրայէն: Մին իր քանդուած բոյնը կը փնտռէր, միւսը՝ իր կորսուած ձագուկները, որ մէկն ալ՝ թեւաւոր, նորաստեղծ հրէշներու սարսափէն տակաւին սրտաճաք: Իսկ Միջերկրականի ջրասիներու ահագնադղորդ անկումէն փշրուած թեւերը կը շարժէր ցաւատանջ:

Բայց միջօրէ չեղած, մանուկներուն տունը բարձրացած էր արդէն անկիւն մը, միայարկ, երկու պատուհաններով: Հիմա, ան կը փայլէր վերջալոյսի ցոլքերուն տակ, իր որմնադիրներուն հոգիներուն պէս ճերմակ և անբիծ: Տուն շինողները քնացան առաջին գիշերը, վաղուան վայելքին անմեղունակ երազով:

Բայց, առաւօտուն, երազը իր աչքերը կը բանար անսպասելի եղերապատկերի մը առջեւ: Թշուառական ձեռք մը հիմնայատակ կործաներ էր իրենց նորաշէն տունը: Մանուկները տխրեցան իրենց քրտնածոր աշխատութեան աւերումէն ու սկսան ընդվզիլ անմեղունակ հարցականներով: Ո՞վ էր աւերողը, եւ ի՞նչ իրաւունքով...

— Տղա՛ք, նորէն շինենք, վճռեցին երեքը միաբերան ու վերաշինեցին զայն անմիջապէս, կրկնապատկուած թափով:

— Աներես օտարականնե՛ր... նորէ՞ն սկսաք... պիտի չթողում... այս հողը ձեզի չէ՛... հասկըցա՞ք... կը սպառնար հարեւան Միշէլը, յաջորդ առաւօտուն, բռունցքները ցցած, իրենց աչքերուն առջեւ հիմնայատակ, քար ու քանդ ընելով վերաշէն տնակը:

Մանուկները լռեցին սահմռկած, ու հալածական թիթեռնիկներու պէս, Միշէլին խոժոռաբիբ նայուածքին տակէն փախան իրենց տուները, սրտաբեկ:

Բայց տուն շինողներուն շինարար ոգին ա՛յնքան վառ էր հեռաւոր արեւի մը ճառագայթումին պէս ու ցեղային բնազդը ա՛յնքան հզօր ու անխոնջ, որ երբեք չընկրկեցան խափանարար ու աւերիչ բռունցքին առջեւ: Ու յաջորդ օրը սկսան դաղտադողի փախցնել կղմինտր, հող ու քար, մրջիւններու պէս, աւերակոյտէն իրենց պարտէզը, ուր, իրենց սեփական հողին վրայ կանգնեցուցին մանկատունը դարձեալ:

Հիմա, ան անվախ կը բանար լուսամուտները արեւին դէմ, սուսերալոյս խաղերով: Ո՛չ ոք կը համարձակէր մօտենալ իրեն չար դիտումով, հաւերն անգամ կը քաշուէին, կարծես բնազդական մղումով: Ընդհակառակն, օրէ օր կը կատարելագործուէր, կը գեղեցկանար, արտաքին ու ներքին յարդարումներով:

— Արտա՛շ, Սուրէն, եկէ՛ք պարտէզ մըն ալ շինենք տունին առջեւ:

— Հա՛, աղէկ ըսի՛ր, Լեւոն, վաղն իսկ:

Վերջալոյսը ամպերու թխպայորդ կարաւան մը կը հալածէր, իր կարմրաբորբ նիզակներով: Բայց վերահաս գիշերուան աղջամուղջէն յոգնած, պարտուած արեւը քաշուեցաւ լեռներու ետին, երկ - նադաշտը թողլով ամպերու արշաւանքին: Ցան - կարծ հրեղէն նժոյգ մը սկսաւ շրջիլ արշաւասոյլ, որոտագոռ, վազցնելով իր հեղեղանման լորձունքը, երկրի վրայ, մինչեւ լոյս:

Առաւօտուն, երկնակամարը՝ լուացուած, ջինջ ու կապոյտ հայելի մը, իսկ գետինը՝ ջրաթաթախ, պղտոր սպունգ մը: Մանուկները չարագուշակ նախազգացումներով, վազեցին խուվայոյզ, պար - տէզ: Աւա՛ղ... մանկատունը կը լողար ջրակոյտի մը մէջ խեղդամահ, կքա՛ծ, փլփլած: Աղէտը այս անգամ հարեւան Միշէլէն չէր, այլ անողոք բնութենէն որ քայքայած էր իրենց բոյնը:

Անոնց ամէնէն պզտիկը՝ Արտաշ՝ սկսաւ հեկեկալ ու լալ դառնագին:

— Խե՛նթ, ինչո՞ւ կուլաս... Նոր մըն ալ կը շինենք. աւելի՛ հաստատուն, աւելի գեղեցկաշէն, հունա՛, վերը, բարձունքին վրայ, ուր հեղեղը ամենեւին չի կրնար հասնիլ...

— Այս անգամ եկեղեցի մը շինենք, որ Աստուած պապան չփլցնէ, պատասխանեց Արտաշ:

— Չէ՛... դպրոց շինե՛նք, դպրո՛ց... խոշոր, երկու յարկով, մեծանխտ, առջեւը պարտէզով, պատասխանեց Սուրէն:

Ոտքերը բոպիկցան, թեւերը սօթտուեցան, ջիղերը պրկուեցան, քրտինքը սկսաւ վազել, ճիշտ նախորդ գիշերուան հեղեղին նման: Ու քանի մը օրուան մէջ, պճըլիկները կոթողեցին երկյարկանի փառաւոր դպրոց մը, յառաջամասը պարտէզով մը օժտուած, որ իր ճերմակ պատերով ու կանոնաւոր գիծերով կը նմանէր իսկապէս կրթական պաշտօնատան մը, որուն գլխին կը պակսէր միայն դրօշակ մը դեղածուփ:

Յաջորդ օրը, դպրոցին պարտէզը, անսպասելի բանակուիւ մը տեղի կ'ունենար — դրօշակի կռիւ:

— Ա՛տ չէ... սխալ է...

— Չէ՛, իմինս է. ես հօրս հարցուցած եմ:

— Ես ալ... իմ հօրս ըսածը շիտակ է:

— Չէ՛... իմս շիտակ է... ա՛ս պէտք է դնել...

— Չէ՛, չըլլար, իմ բերածս......

Լեւոնն ու Սուրէնը, փոքրիկ աքաղաղներու նման, դէմ դիմաց ելած, առին, տուին իրարու, իւրաքանչիւրը յամառօրէն պնդելով իր ըսածին վրայ: Ձայները հետզհետէ սկսան բարձրանալ, շրթները դողալ, դէմքերը գունատիլ ու աչքերը կարմրիլ: Պզտիկ դեւի ձագ մը կը շրջէր իրենց մատաղ հոգիներուն մէջ, կիրքին խելառ թափահարումներէն մոլեգնած, որ կը սպառնար քանդել ամէն միութիւն, համերաշխութիւն զոր համագործակցաբար ցոյց տուած էին մինչեւ հիմա:

Ամէնէն պզտիկը, Արտաշ ապշահար կը դիտէր բանակռիւը: Կը զարմանար... ինչո՞ւ այս պառակտումը: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ դրացի Միշէլը եկեր, կանգներ է սեւ կատուի մը նման ճանկերը սրած: Գէշ նախազգացում մը կը մթագնէր իր տղու հոգին ու կը դողար սահմռկած, սպասելով այս անսպասելի թշնամութեան աղիտաւոր ելքին: Բանավէճին ամէնէն բորբոքած պահուն, Լեւոն ու Սուրէն, յանկարծ, թեւերը վե՛ր, բռունցքները ցցած, բարձրամուր աքացիներով, խոյացան միասին մանկատան վրայ: Ու դեռ առաջին հարուածը չտրուած, Արտաշ սլացիկ նետի մը պէս նետուեցաւ սրաճիչ անոնց առջեւ ու սարսափահար սկսաւ լալ ու պաղատիլ հեկեկալից:

— Լեւո՛ն, Սուրէ՛ն... մի՛ փլցնէք... մի՛... մեղք է... մեղքցէք մեր աշխատանքին ու քրտինքին... խնայեցէ՛ք... իմ սիրոյս համար... ի՞նչ կայ որ... թո՛ղ ձեր երկուքին ալ ըսածը ըլլայ:

. . . .

Դրօշակները եղբայրօրէն կը ծածանէին հիմա, որը՝ դրան վերեւ, որը՝ արեւելեան, որը՝ արեւմտեան պատուհաններէն: Հովը, որ քիչ առաջ ծաուին վրայ նստած, կռուին վախճանին կը սպասէր, հիմա զուարթօրէն կ'օրօրէր զանոնք աջին ու ձախին, երբեմն չուրթ չրթի, երբեմն դիրկ դրկի, մօտեցնելով ու հեռացնելով զանոնք իրարմէ, որ պատկերացնեն խորհրդանիշը միութեան ու համերաշխութեան, հեգնելով անիմաստ զանազանութիւնը գոյներուն:

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ Վիճակագրական Տեսչութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն (առժամեայ), երկրին բնակչութեան թիւն է 18.860.222 հոգի: Ամէնէն բազմամարդ նահանգը Պոլիսն է, իսկ ամէնէն սակաւաթիւը՝ Հէքեարի: Ահաւասիկ բոլոր նահանգներուն ցանկը.—

Աֆիոն՝ 335.908, Ադըր՝ 134.951, Ամասիա՝ 148.133, Անգարա՝ 696.576, Անթալիա՝ 279.458, Այտըն՝ 298.406, Պալըքէսիր՝ 526.265, Պիլէճիք՝ 136.075, Պինկէօլ՝ 75.453, Պիթլիս՝ 74.449, Պօլու՝ 277.625, Պուրտուր՝ 126.138, Պուրսա՝ 491.328, Չանաք-քալէ՝ 318.029, Չանկըրը՝ 197.185, Չօրուհ (Ճորոխ)՝ 159.386, Չօրում՝ 313.556, Տէնիզլի՝ 315.429, Տիարպաքըր՝ 251,073, Էտիրնէ՝ 198.393, Էլազիզ՝ 198.351, Էրզինճան՝ 171.828, Էրզրում՝ 395.800, Էսկիշէհիր՝ 224.269, Կազի Անթէպ՝ 293.567, Կիրէսուն՝ 284.147, Կիւմիւշհանէ՝ 190.673, Հաքեարի՝ 34.919, Հաթայ՝ 255.336, Իչէլ՝ 280.102, Իսթանպուլ՝ 1.064.091, Իզմիր՝ 676.986, Իսպարթա՝ 174.113, Կարս՝ 383.222, Քասթամոնու՝ 384.109, Գայսէրի՝ 321.125, Քըրքլարէլի՝ 178.382, Քըրշէհիր՝ 157.703, Քոճաէլի՝ 418.753, Գոնեա՝ 667.268, Քիւթահիա՝ 384,268, Մալաթիա՝ 438.397, Մանիսա՝ 472.442, Մարաշ՝ 294.919, Մարտին՝ 235.467, Մուղլա՝ 219.568, Մուշ՝ 82.518, Նիյտէ՝ 298.950, Օրտու՝ 333.923, Րիզէ՝ 172.104, Սամսոն՝ 409.454, Սէյհան՝ 420.774, Սիիրթ (Սղերդ)՝ 137.806, Սինոպ՝ 205.594, Սվազ՝ 494.373, Թէքիրտաղ՝ 204.223, Թոքաթ՝ 342.244, Տրապիզոն՝ 396.673, Թունճէլի՝ 90.732, Ուրֆա՝ 227.561, Վան՝ 126.919, Եօզկաթ՝ 289.940, Զօնկուլտաք՝ 384.493:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Խ. Հայաստանի պատմական Պետական Թանգարանը հաստատուած է 1921ին: Հոն ամփոփուած են եւ կը ցուցադրուին հայ ժողովուրդի անցեալ մշակոյթի վերաբերեալ ստեղծագործութիւնները: Թէեւ Թանգարանը միայն քառորդ դարու գոյութիւն մը ունի, սակայն իր ճոխ և պէսպիսուն հաւաքածոներով կը գերազանցէ նոյնիսկ եւրոպական փոքր ազգերու թանգարանները, քանզի Հայաստան ի հնումն ունեցած է արուեստագիտական բարձր մշակոյթ: Թանգարանի այժմու տնօրէնն է Պ. Կարօ Ղաֆադարեան, որ եօթը տարիներէ ի վեր կը վարէ այս հաստատութիւնը: Ան քառասուն տարեկան գիտնական մըն է. ունի գրած շատ մը պատմահնագիտական պրօշիւրներ եւ յօդուածներ:

Թանգարանը բաժնուած է շատ մը մասերու: Առաջինը Նախապատմական բաժնի ցուցասրահն է: Հոս կը տեսնուին ամէնէն հին դարերու պատկանող իրեր — քարէ մուրճեր, դանակներ, սղոցներ եւն. — որոնք գտնուած են Արզնիի բարձրաւանդակին վրայ եւ որ երկրաբաններու կողմէ Խ. Միութեան հնագոյն վայրը նկատուած է հին քարէ դարու շրջանէն մնացած:

Խ. Միութեան ամէնէն հին բնակավայրերը որոնք նոր քարէ դարուն (neolithic age) կը պատկանին — որ ըսել է թէ տասը հազար տարուան հնութիւն ունին — Հայաստանի մէջ երեւան եկան: Ցուցասրահին կեդրոնը ի տես դրուած է Շէնգաւիթ գիւղի պեղումներէն հանուած օճախ մը մէկ մեթր տրամագծով որ գտնուեցաւ նոյն գիւղի կեդրոնին մէջ հանուած կլոր շէնքէ մը: Հոս կը կատարուէին հեթանոսներու զոհաբերութեան ծէսերը: Իսկ Շէնգաւիթ Երեւանի շրջանին մէջ է եւ կը պատկանի երրորդ հազարամեակին:

Ցուցասրահին երկրորդ բաժինը յատկացուած է զունազարդ խեցեղէններու: Ասոնք կուգան մշակութային շրջանէ մը, որ կը համապատասխանէ Նախա - Հոմերեան ժամանակաշրջանի քաղաքակըր - թութեան: Խեցեղէնները բազմագոյն են եւ լաւ պահպանուած՝ հակառակ անոր որ 3.500 տարիներ անցած են: Անոնց վրայ նկարուած են այծերու պատկերներու մօթիֆներ որ հին ատեն շատ տարածուած էին: Հայկական մեհենագրութիւնները այծերու պատկերներ կը ներկայացնեն որ կը կոչուին ԱՅԾԱԳԻՐ: Ասոնցմէ զատ կան նաեւ կարապներու և եղջերուներու պատկերներ: Հնագոյն այդ մշակոյթի բեկորները երեւան բերուած են Կարմիր Վանքի շրջակայքէն՝ Հին Նախիջեւանի մէջ. բայց Հայաստանի հնադէտներ ուրիշ վայրերու մէջ ալ՝ ինչպէս Արմաւիր, Շրէշ Բլուր, գտած են մշակութային նոյն ժամանակաշրջանի պատկանող առարկաներ:

Առաջին Հազարամեակի սկիզբէն կան իրեր հնագոյն դամբարաններու եւ բնակավայրերու պեղումներով դուրս բերուած: Այս իրերուն մէջ կը գտնուին պրոնզէ կացիններ՝ քարէ կաղապարներ ձուլելու յատուկ, որոնք ցոյց կուտան թէ այդ շրջանին Հայաստանի մէջ ձուլածոյ առարկաներ պատրաստելու արհեստ գոյութիւն ունէր: Ալեք - սանդրապոլի (Լենինական) մօտ գտնուած է մետաղաձուլարան, ուրկէ երեւան եկած են կաղա - պարներ առաջին հազարամեակի շրջանէն՝ Ուրարտականէն քիչ առաջ: Պրոնզէ դարու այս արուեստը կը տեսնուի գօտիներու վրայ, որոնք կը կրեն վիշապներու պատկերներ:

Այս ցուցասրահին մէջ ի տես դրուած են նաև իշխանական սայլի մնացորդներ, որոնք գտնուած են Նոր Պայազիտի Հողաբլուր դամբարանին մէջ: Սայլի փայտի մասերը քանդակուած են գեղեցիկ արուեստով: Այս սայլը կը նմանի այժմեան Արարատեան Դաշտին մէջ գործածուող գիւղական կառքերուն, միայն սա տարբերութեամբ, որ երեք անիւ ունի և շատ կը նմանի հիտտիտական սայլերուն: Կառքին վրայ քանդակուած է պառկած դիրքով ցեղապետը իր զէնքով եւ զարդարանքներով: Այսօրինակ սայլերը կը քաշուէին երեք լուծ եզներէ: Նոյն սայլի տապանատան առանձին բաժանմունքի մէջ գտնուած են տասնչորս ռազմական գերիներու կամ ծառաներու մնացորդներ, որոնք ո՛չ մի զարդարանք չէին կրեր իրենց վրայ եւ կը թուին սպաննուած ըլլալ իրենց տիրոջը դամբանին առջեւ:

Առաջին Հազարամեակի պատկանող հետաքրքրական զէնքեր ու նաեւ զարդարանքներ՝ թէ՛ արանց եւ թէ՛ կանանց համար՝ կան Հայաստանի բազմաթիւ դամբարաններէն բերուած: Զէնքերուն կարեւորագոյններն են սուրեր եւ դաշոյնի եղբեր, երախակալներ: Դամբարանները շատ հետաքրքրական են: Անոնց մէջ կան անհատական, մօր եւ երախայի եւ բազմամարդ դամբարաններ: Ամենայն հաւանականութեամբ ծծկեր մանկան մայրը երբ մեռնէր երախան ալ կը մեռցնէին եւ մօրը հետ կը թաղէին, քանզի խնամող պիտի չըլլար: Այս սովորութիւնը յատուկ էր նախապատմական կենցաղով ապրող ժողովուրդներու համար: Բազմամարդ դամբարանները կը վերաբերին իշխանական սե - րունդէն անձերու, որոնց մահուան՝ սպաննուած և անոնց հետ թաղուած են իրենց ճորտերը կամ ծա-

ռանքը։ Հայերն ալ բոլոր չափով ունէին այս սովորութիւն իրենց հեթանոսական շրջանին։ Արտաշէս Հայոց Թագաւորի թաղման ժամանակ Խորենացին կ՚ըսէ. «Որչափ ամբոխութիւնք մեռան ի մահուանն Արտաշիսի, սիրելի կանայք եւ հարճք եւ մտերիմ ծառայք եւ շուրջ գերեզմանաւն լինէին կամաւոր մահանք։» (Գիրք Բ., Գլ. Դ.)։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՑՈՒՑԱՍՐԱՀ. — Կը ներկայացնէ Ուրարտացիներու մշակոյթի բաժինը, որ մեծ մասով Կարմիր Բլուրէն պեղումով գտնուած առարկաներ կը պարունակէ։ Կարմիր Բլուրը կը գտնուի Երեւանէն հօթր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Ըստ երեւոյթին Ուրարտացիներու փոխարքայի բերդն է եղած։ Ամբողջ բերդի տարածութիւնը կը գրաւէ կէս միլիոն քառակուսի մեթր. հոս շինուած է Ասորեստանեան ոճով բարձրապարիսպ, անկիւնաւոր բուրգերով զարդարուած բերդը։ Այս հնութիւնը երկու մասերէ կը բաղկանայ։ Փոքր բլուրին վրայ բերդին տնտեսութեան յատուկ շինութիւններ կան. հոս գտնուեցան հացահատիկներու հնագոյն տեսակներու մնացորդներ, որոնք մեծ նիւթ հայթայթեցին բնաբաններուն Հայաստանի բոյսերուն ուսումնասիրութեան համար։ Նոյն բլուրի վրայ երեւան հանուած է նաեւ տեսակ մը գործարան, որ կը թուի գարեջուրի պատրաստութեան յատուկ եղած ըլլալ։

Մեծ բլուրի վրայ կառուցուած են պալատներ, զինուորական դասու բնակարաններ եւ զօրանոցը ուր մեծ մասամբ գտնուեցան տարբեր տեսակ զէնքեր — պրոնզէ վահաններ, կապարճներ, դաշոյններ, կաւէ ամաններ եւ զինուորական զարդարանքներ։ Նոյն բլուրին վրայ երեւան հանուած է նաեւ պրոնզէ արձանիկ մը, որ պատերազմի չաստուծոյ (Թէշէպայի) կերպարանքը կը ներկայացնէ։ Գտնուած է նոյնպէս սեպագիր մեծ արձանագրութեան մը փոքր բեկորները, որոնց մէկուն վրայ կը կարդացուի Ռուսաս Բ. (Արգիշտի որդին) Թագաւորի անունը, որով կը պարզուի Կարմիր Բլուրին ճիշտ ժամանակը՝ այսինքն 685—640 Ն. Ք.։ Այս արձանագրութիւնը առաջին անգամ կարդացած է Թանգարանի այժմու տնօրէնը՝ Պ. Կարօ Ղափադարեան։ Արձանագրութիւնը ուրարտերէն է եւ սեպագիր։

Նոյն ցուցասրահին մէջ ի տես դրուած են նաեւ Ուրարտական սեպագիր արձանագրութեանց գլխագրեր Արմաւիրի շրջանէն։ Նաեւ Գարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեանի Արուճի սեպագիր եւ Նոր Պայազիտի սեպագիր արձանագրութիւնը գտնուած 1930ին։

Կարմիր Բլուրի մօտ պեղումներով երեւան հանուած է Ուրարտացիներու գերեզմանոցը, որուն դամբարանները քարէ արկղներու ձեւն ունին։Այս պեղումներէն առաջ հնագէտներուն յայտնի չէր թէ Հայաստանի ուրիշ վայրերուն մէջ տեսնուած քարէ արկղեայ դամբարանները որ ժողովուրդին կը պատկանէին. հետեւաբար այս գիւտով պարզուեցաւ որ Ուրարտացիներուն քարէ դամբարաններն են։ Ուրարտական չաստուածութեան երկրորդ արձանը՝ Բաքբատու, որ գիրի ու դպրութեան չաստուածն էր, երեւան եկաւ Հայաստանի մէջ։ Հայր չաստուծոյ արձանը գտնուած չէ դեռ։ Դպրութեան չաստուծոյ պատկերը որ Լէման Հաուփթ գտաւ փորագրուած է մետալիոնի վրայ եւ Պերլինի Թանգարանին մէջ է այժմ։ Աշխարհի վրայ Ուրարտական ամէնէն մեծ հնութիւնները Երեւանի Պետական Թանգարանին մէջ կը գտնուին։

ԵՐՐՈՐԴ ՑՈՒՑԱՍՐԱՀ. — Հոս կը տեսնուին Հայ Արտաշիսեան եւ Արշակունեաց հարստութիւններուն վերաբերեալ հնագիտական իրերը։ Այցելուն հոս կը գտնէ Արտաշէս Ա. Թագաւորի Արամերէն արձանագրութիւնը՝ Բ. դար Ն. Ք., որ Նոր Պայազիտի մէջ երեւան հանուած է։ Մովսէս Խորենացի (Գիրք Բ., Գլ. ԺԲ.) կ՚ըսէ թէ Արտաշէս Ա. Հայաստանը ընդարձակեց եւ քարեր դրաւ սահմաններուն վրայ։ Այս քարերէն երկուքը կը գտնուին ցուցասրահին մէջ, գրուած Արամերէն լեզուով եւ միեւնոյն պարունակութեամբ։ Քարերուն վրայ նշանակուած է Զարեհ, որ Արտաշէս Ա.ի հօր անունն է։ Առանց այս արձանագրութեան մենք չէինք գիտեր անոր հօր անունը։ Այս շրջանին պատկանող ոսկի զարդարանքներ ալ կան։ Նշանակելի են դահի մը մասերը ոսկիով զարդարուած։

Նոյն բաժնին մէջ կը ցուցադրուին Հռովմէական Լեգէոններու արձանագրութիւնները։ Հոս կան նաեւ Հռովմէական Կայսրերի լատինական արձանագրութիւններ (175 եւ 185 Յ.Ք.) բերուած Էջմիածնէն, եւ նաեւ տապանաքար յունական արձանագրութեամբ, Դուին քաղաքէն գտնուած քարէ գլուխներ, Ա. դարէն, հեթանոսական դագաղներ կարասի մէջ թաղուած, կաւէ դագաղներ, աճիւնապահ սափորներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակին թաղման ձեւերը։ Նոյնպէս հոս կը տեսնուին Ա. դարէն մնացած Գառնիի հեթանոսական տաճարի սիւնասրահին երկու խոյակները գտնուած մասնաւորներու քով եւ Գարեգին Վեհ.ի ձեռամբ ժամանակին փոխադրուած Էջմիածին։ Լատինական արձանագրութիւններ կ՚երեւին Էջմիածնէն բերուած սիւներու բեկորներուն վրայ։ Ցուցափեղկերուն մէջ կան մատաներ, արցունքի սրուակներ, ապարանջաններ, մանեակներ, եւն։

(1) ԴԵՐԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՎԱԼԱՆՍ. — Աստուածածնի օրը սուգի օր մըն է Վալանսի համար։ Արդարեւ, 1944 Օգոստոս 15ին էր որ 51 հայրենակիցներ զոհ գացին օդային ռմբակոծութեան։ Ո՞ր մէկը յիշել,— Խ. Շամախեան իր 22 տարեկան կարիճ Պօղոսին հետ, սիրելի Հայկազը իր ընտանիքով, մեր Անդրանիկը ընտանիքով, երկու կոկոններ իրենց գիրկը, Թփանքճեան ընտանիքը 11 հոգի, Պ. Մ. Պօյաճեան, Յ. Թուրոյեանը, Գաբրիէլը, Խաչիկը, Տիկիններ, օրիորդներ եւ երախաներ... Ռումբը թաքստոցի մը վրայ ինկած պահուն ողբացեալ Տիգրան Ջեքմէճեանի տասնամսեայ երախան իրենց գիրկէն հողը 10—15 մեթր անդին կը նետէ, առանց որեւէ վնաս պատճառելու։ Իր մեծ հայրը, Յակոբ աղան, որ միւսակը տունը մնացած էր, նոյնպէս առանց վնասուելու, փլատակներու տակէն դուրս կուգայ, կը տեսնէ որ ժողովուրդը անիծեալ Պուլվառ Վօպան կը վազէ, ինքն ալ կ՚երթայ իր սիրելիները փնտռելու, բայց անոնց արեւը խաւարած էր արդէն։ Կը տեսնէն որ երախայ մը փոշիներու մէջ կուլայ, բոլորովին անճանաչելի։ Կը վերցնեն, աչք բերան մաքրելէ վերջ յայտնի կ՚ըլլայ որ Սթանօղցի Տիգրանին, այսինքն Յակոբ աղային թոռնիկն է։ Ո՛հ, ինչ սրտաճմլիկ տեսարան. դիակներ մէկ միւսի ետեւէն դուրս կը հանուին փոսերէն, ոմանք ածխացած, բոլորովին անճանաչելի։ Յակոբ աղան իր թոռնիկը գրկած է, երախան կուլայ, ինք կուլայ....

Այո՛, Վալանսի գաղութը առանց բացառութեան կ՚ողբայ իր դժբախտ ազգակիցներու կորուստը եւ տարին մէկ անգամ պաշտօնապէս պիտի երթայ այնտեղ ուր կը հանգչին անոնց փշրուած ոսկորները։

Ն. Թէպոյեան

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ՄԸ 2000 ՀՈԳԻՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 Օգոստ. — Կիրակի, 11 Օգոստոս, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն, տեղի ունեցաւ Խանասորի Արշաւանքին 49րդ տարեդարձը, Վալալրի ծառազարդ եւ օդասուն անտառին մէջ։

Հակառակ տեղին հեռաւորութեան եւ երթեւեկի դժուարութեանց, աննախընթաց յաջողութիւն մը եղաւ տօնակատարութիւնը։ Հայրենակարօտ բազմութիւն մը, աւելի քան երկու հազար հոգի, ժամանակէն առաջ փութացած էր հանդիսավայրը, բնութեան հարազատ գրկին մէջ վայելելու քիչ մը հանդիստ եւ խանդավառութիւն։ Վալալրի ծառախիտ եւ ընդարձակ անտառը, այդ օրը իրապէս դարձած էր Հայաստան. ամէն կողմ երգ, նուագ, պար եւ ուրախութիւն։ Կէսօրին բոլոր սեղաններուն վրայ առատ խմիչք եւ ուտելիք։ Կարտանի «Նիկոլ Դուման» ենթակոմիտէի ընկերները ամէն ջանք թափած էին անթերի «պիւֆէ» մը տրամադրելու ներկաներուն։ Կարգապահութիւնը նոյնպէս կատարեալ էր։

Տօնակատարութեան պաշտօնական մասը տեղի ունեցաւ կէսօրէ ետք։ Օրուան նախագահ ընկ. Յ. Տէօքմէճեան նախ խօսք տուաւ Կարտանի ընկերներէն Հ. Աւետիսեանի, որ «Նիկոլ Դուման» ենթակոմիտէի ընկերներու շնորհակալութիւնները յայտնեց Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ ներկաներուն, որոնք այսքան մեծ բազմութեամբ եկած են պատուելու օրուան յիշատակը։ Ընկ. Ա. Քէօսէեան, Քրիստափոր Ենթակոմիտէի կողմէ բացատրեց օրուան նշանակութիւնը եւ այն բարձր գաղափարական ոգին, որ կը յատկանշէ Խանասորի Արշաւանքը — պատժել հայ ժողովուրդի թշնամիները։

Կարտանի քաղաքապետ ընկ V. Savineի ներկայացուցիչը, ընկերվարական Roger Lerda քանի մը խօսքով իր գնահատութիւնը յայտնեց հայ ընկերներուն եւ խոստացաւ ամէն կարելի աջակցութիւն ընծայել, երբ անհրաժեշտ նկատուի։ Քանի մը արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ, բեմ ելաւ քաղաքացի Marius Boggi, ընկերվարական մեր ծանօթ բարեկամը, որ իր երկու աղջիկներուն հետ եկած էր հանդէսին։ Մեր բարեկամը գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը վեր հանեց մեր ժողովուրդի արժանիքները եւ յոյս յայտնեց թէ արդարութիւնը պիտի գործադրուի նաեւ մեզի հանդէպ։ Փարիզէն ընկ. Լորիս Բաբանեան, անդամ Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան, նախ Ֆրանսերէն քանի մը պատշաճ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսացի հիւրերուն, ապա հայերէնով հաղորդեց Փարիզի ընկերներուն եւ Նոր Սերունդին ողջոյնները հանդիսականներուն։ Յետոյ, խօսքը ուղղելով Նոր Սերունդի ընկեր-ընկերուհիներուն, ըսաւ թէ Հայոց պատմութիւնը ծանր պարտականութիւն մը յանձնած է իրենց,— Հայը հայ պահել, մինչեւ որ բոլորս ամփոփուինք մեր սիրելի Հայրենիքին մէջ։ Յոյս յայտնեց թէ մեր Նոր Սերունդի տղաքն ու աղջիկները արժանի ժառանգորդները պիտի ըլլան Հ.Յ.Դաշնակցութեան, տոգորուած Խանասորի հերոսական ոգիով։

Երգերը, արտասանութիւնները, հայկական պարերը եւ բարձրախօսով երգուած ազգային յեղափոխական երգերը ստեղծած էին բարձր տրամադրութիւն՝ խանդավառութիւնը հասցնելով իր գագաթնակէտին։ Այս տաք մթնոլորտէն քաջալերուած, Պ.Գ.Տէրիկեան, «Յառաջ»ի գործակալը եւ անկուսակցական, բեմ ելաւ եւ իր համոզումը յայտնեց Հ.Յ.Դաշնակցութեան մասին։ Թուելով Դաշնակցութեան կարգ մը արժանիքներ, Պ. Տէրիկեան ըսաւ,— Վերցուցէք Դաշնակցութիւնը մեր ազգային կեանքէն, ի՞նչ կը մնայ անդին։ Հանդիսականները իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին ջերմ ծափերով։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին շրջանիս բոլոր Ենթակոմիտէներն ու խումբերը, իւրաքանչիւրը համաձայն իր կարողութեան։ Մէկ մասը միայն կարելի եղաւ իրագործել, ժամանակը կարճ ըլլալով։ Իրիկունը ուշ ժամանակ, շատերը հանրակառքով, ուրիշներ երկաթուղիով, իսկ մեծագոյն մասը «քամիոն»ներով, ազգային եւ յեղափոխական երգեր թնդացնելով վերադարձան իրենց տեղերը՝ Էքս, Կարտան եւ Մարսէյլ, տանելով իրենց հետ անդուզական օրուան մը հաճոյքը։

Թղթակից

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, 14 Օգոստ.— Արձակուրդի ամիսներ են, երկու հայ ճաշարանները լեցուն են հայ այցելուներով։

Ընկ. Անսուրեանի ճաշարանին մէջ կը հանդիպիմ քանի մը ընկերներու, Փարիզէն եւ Լիոնէն, կ՚որոշենք կազմակերպել ընտանեկան դաշտահանդէս մը, նուիրուած Խանասորի արշաւանքի 49րդ տարեդարձին։ Կիրակի, 11 Օգոստոսին, Փլաս Մասէնայի վրայ կը սպասէ վարձուած օթօքարը։ Կը լեցուինք ու կը սուրայ դէպի Անթիպ, ընկ. Գարեգինի ագարակը։ Տաժանելի վերելք ինքնաշարժին համար. օձապտոյտ ճամբաներ։ Ահա վերջապէս Մաթօ Քօնսթանսի քովն ենք։ Աջ կողմը կը գտնուի ընկ. Գարեգինի ագարակը. անծայրածիր տարածութիւն, մինակ մէկ աշխատաւոր։ Հայ շինարար բազուկ մը որ առաւօտեան արշալոյսէն մինչեւ իրիկունը, մութը իջնելը, բահն ու բրիչը ձեռքին կը հերկէ այդ ընդարձակ հողը, ծաղկեցնելով ամէն կողմ։

Կը տեղաւորուինք թզենիի տակ։ Անդին կրակ վառած կը խորովեն միս, լոլիկ եւն։ Կէսօրին բոլորս նստած ենք սեղաններու շուրջ։ Ընկ. Ա. Փանոսեան բացումը կը կատարէ։ Կը խմենք Խանասորի արշաւանքին մասնակցող մարտիկներու յիշատակին։ Ապա ձայն կուտայ կարգով բոլորին՝ երգ, արտասանութիւն եւ ճառ, մինչեւ իրիկունը ուշ ատեն։ Ներկայ էին աւելի քան 70 հոգի. ուրիշներ եկած էին երեք ինքնաշարժերով, առանց յայտարարութեան։ Խօսք առին Փարիզէն ընկեր Շիշլեան, Լիոնէն՝ Ալթունեան եւ Նիսէն՝ Յաբէթնադովեան ու Կէտիկեան, որոնք բոլորն ալ շեշտեցին օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը։ «Յառաջ»ի թղթակիցն ալ խօսք առնելով, Խանասորի դէպքը պարզելէ վերջ, ծանրացաւ համերաշխութեան եւ մեր կուսակցութեան հաշտարար տրամադրութեանց մասին։

Վերադարձին երգելով հասանք Նիս եւ կրկին հաւաքուելով ընկ. Մ. Անսուրեանի ճաշարանը, խնջոյքը շարունակեցինք մինչեւ գիշերուան ժամը 12։ — Շ. Սեւան

ԴԷՊԻ ԼԵՌՆԵՐԸ

ABBAYE DE POMMIER, 12 Օգոստ. (Յառաջ). — Օրուան միօրինակ տաղտուկէն ազատելու ու քանի մը շաբաթ լեռնային մաքուր օդ ծծելու համար, շոգեկառք նետուելով կը հեռանանք Մարսէյլէն։ Կարծես մարդ մնացած չէ քաղաքը, շոգեկառքը մինչեւ պատուհանները լեցուած է, — երիտասարդ, ծեր, կին, երախայ, ամէնքն ալ մէկ յանկերգ ունին — «օդը տաք է»։ Վերջապէս, մեր ետին ձգելով Մարսէյլը, Վալանսը, Կրընօպլը, կը հասնինք Անըսի, 11 ժամուան տաժանելի ճամբորդութենէ մը վերջ։Յետոյ օթօքար առնելով մէկ ժամէն կը հասնինք մեր հանգստավայրը, Ապպէյ տը Փօմիէ, Հօթ Սավուայի լեռնային շրջանը։

Մէկ թիզ հող չկայ անմշակ. ամէն կողմ կանաչութիւն, օդը մաքուր, ջուրը զով եւ առողջարար։ Հինդ գաւաթ խմելով կրկին կ՚անօթենաս։ Սենեակիս պատուհանը նստած կը դիտեմ սքանչելի համայնապատկերը։ Հեռուն կ՚երեւի Ժընեւը իր նշանաւոր Լեմանի լիճով։ Հորիզոնը կարծես երկինքին փակած է. անտառաղաշտ եւ մշտադալար կանաչութիւն։ Հսկայ ճերմակ շէնք մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ, կը հարցնեմ, Ազգերու Դաշնակցութեան պալատն է, ուր արդարութեան անունով շատ մը անարդարութիւններ գործուեցան ու Մեծերը իրենց պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ, օր մըն ալ հեռացան, թափուր ձգելով միլիոններ արժող պալատը։

Մեր շրջանին գիւղացիները դրուագներ կը պատմեն Ֆրանսայի ազատագրութեան համար լեռ բարձրացող մաքիզարներու կեանքէն։ Ամէն գիւղ ունի իր յուշարձանը, նուիրուած իր քաջ զաւակներու յիշատակին, քաջեր որոնք սպաննուած են Գերմաններու կողմէ։ Որքա՜ն երջանիկ են այս համեստ մարդիկը, որ գիտեն յարգել իրենց հերոսներու յիշատակը...։

Յ. Նիկողոսեան

պահուելթեան օրինաւոր հողին միացնել հողային գրաւման դիտումներ, նոյնքան անխորհուրդ պէտք է համարուի պահանջել որ անոնք ապագային համար վստահին խմբակի մը որ յայտնապէս դաւաճանեց »: (Կ'ակնարկէ Թուրքիոյ արդի վարիչներուն, մասնաւորապէս ձաղկելով Իսմէթ Ինէօնիւն, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչընը եւ միւսները):

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԼՍՈՒԻ. — ԻՐԱՆ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ: —

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին երրորդ շաբաթը վերջացաւ երկու բանաձեւերու քուէարկութեամբ: Առաջինով Աւստրիան կը հրաւիրուի իր տեսակէտները յայտնել իտալական դաշնագրի մասին: Երկրորդով՝ Իրանը պիտի մասնակցի իտալական, պալքանեան եւ ֆինլանտական դաշնագիրներու քննութեան: Իրանի վերաբերեալ բանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ. իսկ աւստրիականը նորէն դուռ բացաւ բուռն վիճաբանութեանց, արեւելեան եւ արեւմտեան պետութեան միջեւ, եւ ի վերջոյ քուէարկուեցաւ 6ի դէմ 15 ձայնով: Դէմ քուէարկած էին Խ. Միութիւնը, Եուկոսլաւիա, Սպիտակ Ռուսիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ Ուկրայնա:

Աւստրիական բանաձեւի մասին ծագած վիճաբանութեանց առթիւ, դանդատներ լսուեցան Խորհրդաժողովին յապաղման դէմ: Ամէնէն ուժգին բողոքը արտայայտեց Քանատայի ներկայացուցիչը, որ դիտել տուաւ թէ իր պատուիրակութիւնը առաջին անգամն է որ կը խօսի տասը օրուան մէջ: Եւ շեշտեց թէ ժամանակը եկած է որ Չորս կամ Հինգ Մեծերը ճիգ մը փորձեն, փութացնելու համար աշխատանքները: Այս առթիւ ցաւ յայտնեց Խ. Միութեան յարած խմբակին եւ արեւմտեան Դաշնակիցներուն միջեւ ծագած վէճերուն համար: Եւ առաջարկեց որ Չորս-Հինգ Մեծերը պարբերաբար ժողով գումարեն, թիւրիմացութիւնները հարթելու համար: Ուրիշ պատուիրակներ ալ կը կարծեն թէ հարկ է համոզել Մոլոթովը և Վիշինսկին որ աւելի կարճ խօսին կամ քիչ մը քիչ միջամտեն վիճաբանութեանց:

Ժողովին կը նախագահէր Չինաստանի ներկայացուցիչը: Նախ որոշուեցաւ երեքշաբթի օրուան ձգել Ալպանիոյ, Մեքսիկայի, Քուպայի եւ Եգիպտոսի պատուիրակութեանց ունկնդրութիւնը: Յետոյ քննուեցաւ Աւստրիան հրաւիրելու առաջարկը: Բրիտանական պատուիրակը բացատրեց թէ սահմանավէճ մը կայ Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ (Հարաւ. Թիրոլ). հետեւաբար Աւստրիա իրաւունք ունի կարծիք յայտնելու, աւելի քան Քուպա եւ Մեքսիկա: Թէեւ Աւստրիան անդամ չէ Միացեալ Ազգերուն, բայց կարեւորութիւն չունի, քանի որ Ալպանիան ալ անդամ չէ, եւ սակայն հրաւիրուեցաւ:

Այս առաջարկին դէմ խօսեցաւ Պ. Վիշինսկի, դիտել տալով թէ Չորսերու Խորհուրդը մերժած է Աւստրիոյ պահանջը հարաւ. Թիրոլի մասին: Այս առթիւ յիշեցուց Մոսկուայի ժողովին որոշումը (1943), ուր համաձայնութիւն գոյացած էր որ Աւստրիոյ խնդիրը քննուի պատեհ ժամուն, նկատի առնելով իր ազատագրական ճիգերը: Արդ, Աւստրիան մինչեւ վերջը Գերմանիոյ կապուած մնաց, Պերլինի անկումէն վերջն ալ, եւ Վիէննան ազատուեցաւ Կարմիր Բանակին կողմէ արիւնալի կռիւներէ վերջ, 1945 Ապրիլ 13ին: Մ. Նահանգներու պատուիրակը պաշտպանեց աւստրիական դատը, շեշտելով թէ Աւստրիան նացիականութեան առաջին զոհն էր: « Մեր կարծիքով, շատ աւելի կարճ պիտի տեւէ Աւստրիոյ պատուիրակին ունկնդրութիւնը քան մասնակցութեան իրաւունքի մասին եղած վիճաբանութիւնը »: Ֆրանսական պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ: Ի վերջոյ խնդիրը քուէարկուելով, ռուսական բանաձեւը մերժուեցաւ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ այսօր, երեքշաբթի, պիտի քննէ Նոր Սահմանադրութեան նախագիծը, որ ուշադրաւ տարբերութիւններ կը պարունակէ հինին վրայ: Մինչ նախորդ նախագիծը միայն մէկ Ազգ. Ժողով կը նախատեսէր, վերջինը կը տրամադրէ երկու ժողով, մէկը՝ Երեսփոխանական, միւսը՝ Հանրապետութեան Խորհուրդը, որ Ծերակոյտին տեղը պիտի բռնէ: Կը նախատեսուի նաեւ Տնտեսական Խորհուրդ մը: Մինչ նախորդ ծրագրով Ազգ. Ժողովը պիտի ընտրէր Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը, նորով նախագահը պիտի ընտրուի երկու ժողովներուն կողմէ, իսկ վարչապետը պիտի նշանակուի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Երեսփ. Ժողովը կրնայ հաւանիլ կամ մերժել: Նոր նախագիծով լայն իրաւասութիւններ կը վայելէ Հանրապետութեան նախագահը, դառնալով « աւելի հզօր քան Մաք Մահոնը կամ Անգլիոյ Թագաւորը », ինչպէս դիտել կուտայ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը: Համայնավարները բոլորովին հակառակ են նոր ծրագրին, իսկ ընկերվարականները եւ M.R.P.ն թեր պիտի քուէարկեն:

ԱԼԻՍ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
BERNARD CRUBILLÉ
ամուսնացած —
Payrac, 17 Օգոստոս 1946

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ շատ աւելի ծանր հանգամանք ունին քան կ'ենթադրուէր: Վերջին հեռագիրներու համաձայն, սպաննուած են 5—600 հոգի, վիրաւորուած՝ 2500 հոգի: Հազար հրդեհներ պատահած են քաղաքին մէջ: Անգլիացիները բազմաթիւ զինուորներ եւ հրասայլեր շարժման մէջ դրին, խռովութիւնները զսպելու համար, խիստ ազդարարութիւններ ուղղելով Հնդիկներուն և Իսլամներուն: Թերթերը կը գրեն թէ 500.000 հոգի կը մասնակցէին կռիւներուն, որոնց հանդէպ անզօր էին 3000 ոստիկանները: Նիւթական վնասը կ'անցնի չորս միլիոն տոլարը: Ընդհարումները հետեւանք են Իսլամներու յեղափոխական գործունէութեան:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ հասած վերջին լուրերն ալ շատ ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը: Հազարաւոր Հրեաներ ցոյցեր կատարեցին փողոցներու մէջ, փշաթելերու ետին, բողոքելով Հրեաներու երկրորդ կարաւանի մը (1400 հոգի) դէպի Կիպրոս փոխադրութեան դէմ: Հրէական գաղտնի անթելը, «Ձայն Իսրայէլի» յանձնարարեց Հայֆայի Հրեաներուն փողոց թափիլ, խանգարել երթեւեկը և ուրիշ ցոյցեր կատարել: Այս առթիւ կ'ըսէր. — « Անգլիա բանակ մը կը գործածէ հրասայլերով եւ հինդ մարտանաւերով, իրենց հայրենիքէն վտարելու համար մեր եղբայրները: Զենք կրնար անտարբեր մնալ, բայց բաւական զօրաւոր չենք զինուորական ուժին դէմ »: Միւս կողմէ Հրէական Գործակալութիւնը համբերութիւն կը քարոզէ, սպասելով նախագահ Թրումընի որոշման: Հրեայ ահաբեկիչները կը սպառնան նոր շէնքեր պայթեցնել Երուսաղէմի մէջ:

ԲԱԶՄԱԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱԶԱԼԵՐԵԼՈՒ համար ծրագիր մը պատրաստած էր Մարթէն Պորման, Հիթլէրի մտերիմը, որուն համար կ'ըսեն թէ մեռած կամ պահուած է: Այս ծրագիրը, որ երեւան հանուած է Գերմանիոյ ամերիկեան զինուորական իշխանութեանց կողմէ եւ 1944 յունուար 29 թուականը կը կրէ, կ'ըսէ թէ պատերազմէն վերջը, երբ Գերմանիա յաղթէ, 3—4 միլիոն կիներ ամուսնանալու բախտ պիտի չունենան: Հետեւաբար, պէտք է «զաւակ արտադրեն որքան կրնան, այլապէս Գերմանիան պիտի զրկուի անհրաժեշտ զօրքէն»: Ծրագրին համաձայն, ողջ մնացած այրերը պէտք է «ամուսնական տեւական յարաբերութիւններ մշակեն այս կիներուն հետ, առնելով մէկը կամ աւելին»: Այս առթիւ Պորման կը յորդորէ բանաստեղծներուն, հեղինակներուն եւ ուրիշներուն որ քարոզութիւններ կատարեն, «լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը ծրագրին իմաստութեան մասին եւ փարատեն կիներու մոլեռանդ ամօթխածութիւնը »: Ծրագիրը միջոցներ կը նախատեսէ, որպէսզի զաւակ արտադրող կիները կարօտութեան չմատնուին: Անզաւակ ամոլները ծանր տուրքերու պիտի դատապարտուին: Յետոյ, «բարի անուններ» պիտի տրուին այն կիներուն որ զաւակներ կը ծնին առանց ամուսնական կապի: «Ապօրէն զաւակ» բացատրութիւնը պիտի ջնջուի գերմաներէն լեզուէն, իսկ «անոնք որ կը նախատեն անամուսին կիները խստօրէն պիտի պատժուին»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ գրաւուած բազմաթիւ փաստաթուղթերու մէկ մասը հրատարակուեցաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան կողմէ: Վաւերագրի մը համաձայն, 1943 Ապրիլ 29ին երբ Լավալ Պէրխթէսկատըն կ'այցելէր, Հիթլէր ըսած է թէ Ֆրանսան համայնավար պիտի դառնայ, եթէ Առանցքը կորսնցնէ պատերազմը. եւ այն ատեն պատահելիք աւերները պիտի նսեմացնեն պատերազմին քանդումները:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 40 համայնավարներ սպաննուեցան եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան Վոլոյի մօտ, ոստիկան-զինուորներու հետ պատահած ընդհարումի մը հետեւանքով: Կառավարական զօրքը հրասանդներ գործածած է կատաղի կռուի մը մէջ որ տեւած է եօթը ժամ, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց:

ԹՈՆԵՐՈՎ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿՆԵՐ պայթեցան Թուլոնի մօտ, Կակարէսի բերդին մէջ: Ծուխերը երկինք բարձրացան մինչեւ մէկ քիլոմեթր: Ժողովուրդը խուճապի մատնուելով փախաւ արկածեալ թաղէն: Բերդին մօտակայ շէնքերը պարպուեցան:

500 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ամբողջ զօրաբաժին մը պիտի փոխադրեն Եւրոպա, 48 ժամէն:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մասնաճիւղի բացառիկ ընդհ. ժողովը՝ այս հինգշաբթի, ժամը 19ին, իր սովորական հաւաքատեղին:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Յ. ԶԷՅԹՈՒՆԼԵԱՆ 500 փրանք կը նուիրեն Ֆր. Կ. Խաչին, Տիկ. Մ. Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

Այրի Տիկին Աննիկ Տիարեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պրուսալեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Շահինեան, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Մեսրոպեան եւ զաւակները՝ Տիգրան, Յարութիւն եւ Կարապետ Մեսրոպեաններ, Այրի Տիկին Մարիամ Պրուսալեան եւ զաւակը՝ Կարապետ Պրուսալեան, եւ Գարեգին Փիլիպպոսեան սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին եւ ազգականին

ՏԻԱՐ ԳԱՌՆԻԿ ՏԻԱՐԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ 68 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ, Առնուվիլ, 18 Օգոստոս, շաբաթ առաւօտ: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, երեքշաբթի ժամը 2ին, Առնուվիլի Հայոց Եկեղեցին, Rue de Paris: Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը 12.06:

ՖՐԱՆՔԵՒ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որոշած է Հոկտեմբեր 27ի կիրակի օրը կէսօրէ վերջ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ կազմակերպել հայ բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ պարի նուիրուած մեծ հանդէս մը, ուր խօսք պիտի առնեն քանի մը Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ և որուն իրենց աջակցութիւնը պիտի բերեն յայտնի արուեստագէտներ: Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՀԱՅ. - ԲՈՅԺ.ի խմբագրութիւնը ձեռնարկած է Տարեգիրքի մը հրատարակութեան, — Բժշկագիտական, գրական եւ գեղարուեստական բովանդակութեամբ, պատկերազարդ, 240 էջ: Լոյս կը տեսնէ նոր տարուան սկիզբը: Աշխատակցիլ ուզողները կրնան հասցնել իրենց յօդուածները մինչեւ Հոկտեմբերի վերջ:

Դիմել 17 rue Damesme, PARIS:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 Օգոստոս. — Ընտրողական Յանձնախումբս, իր վերջին նիստին մէջ նկատի ունենալով, որ ընտրական գործողութիւնները կը զուգադիպին արձակուրդի շրջանին որոշեց. — Ա. Ընտրութիւններու արձանագրութեան թուականը երկարաձգել մինչեւ 22 Սեպտեմ.ի կիրակի իրիկուան ժամը 7: Բ. Իսկ քուէարկութիւնը կատարել 29 Սեպտմ.ի կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 7:

Շրջաններու ընտրութեան թուականը պիտի յայտարարուի մասնաւոր շրջաբերականով մը Սեպտեմբերի սկիզբները: — Դիւան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի եւ Լա Քափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. 25ին, Նաճարեանի օդասուն պարտէզին մէջ: **Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine:** Գեղարուեստական նոխ բաժին: Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիններուն կողմէ: Անակնկալներ: Կը ներկայացուի «Երկու Որսորդներ»ը Նոր Սերունդի կողմէ: Հեղինակութիւն Հ. Գարեգինեանի, ղեկավարութեամբ Ա. Յակոբեանի: Մուտք՝ 25 փրանք:

ԱՔԷՆՔԷՆ Կարապետ Պզտիկեանի որդեգիր աղջնակը, Գոնեացի, մօր անունը Նուրիցա, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները որոնք 1915ին Իզմիրի մէջ Տէր Յակոբեան դերասանական խումբին կողմէ որդեգրուած են: Տեղեկացնել Տիկ. Գազանճեանի, 63, Fg. Poissonnière, Paris (5e).

ԱՔԷՆՔԷՆ Այրի Տիկ. Արամ Կայծակ կը փնտռէ իր հօրեղբօր կինը՝ Գոհար Սարեան եւ զաւակները որոնք պատերազմէն առաջ Փարիզ կը բնակէին: Տեղեկացնել վերոգրեալ հասցէին:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլոքը (շաբաթական), ճոխացուած պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաշւոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փողհարեանի, **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, **21, Rue des Fêtes**ի լրագրավաճառին քով:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tel. GOB 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 21 Août 1946 Չորեքշաբթի 21 Օգոստոս

ՏԱՐԻ — 18e Année N 9780 — Նոր շրջանի թիւ 419 — Խմբագիր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

Առենէ մը ի վեր նոր բացատրութեանց կը հանդիպինք պոլսահայ թերթերուն մէջ, — Ազգ. վարչութիւն, սահմանադրութիւն, ժողովրդապետութիւն, ընդհ. ժողով եւ այլն:

Վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղուած են հանրապետութեան նախագահին եւ նոր վարչապետին, յանուն «Թրքահայութեան Վարչական Ժողովի»:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ազգ. Վարչութիւնը որոշած է վերջ տալ տիրող անիշխանութեան, հսկողութիւն հաստատելու համար հանրային հաստատութեանց վրայ:

Չենք աճապարեր, ըսելու համար թէ իսկապէս բան մը փոխուած է պոլսահայ գաղութի կեանքին մէջ: Բայց, իրողութիւն է որ, ամէնէն չափաւոր տարրերն ալ այլ եւս անտանելի կը գտնեն ներկայ կարգուսարքը: Մանաւանդ անարժան կղերականի մը, պատր. տեղապահ Գէորգ արք. Արսլանեանի մենատիրութիւնը:

Իր օրով, կատարեալ Արշակաւան դարձաւ Պոլսոյ Պատրիարքարանը:

Ինչպէս իր առաջին տեղապահութեան շրջանին, այս անգամ ալ այդ վեղարաւորը ճշմարիտ փորձանք մը դարձած է գաղութի գլխուն: Կը կտրէ — կը թափէ: Ազգ. դրամներ եւ գոյքերը կ'իւրացնէ: Դատ կը վարէ Ազգ. Հիւանդանոցին Հոգաբարձութեան դէմ, ձեռք դնելու համար Նարոյեան պատրիարքի ժառանգութեան վրայ: Օրինաւոր մարմիններ կը լուծէ, ինքնագլուխ մարմիններ կը ստեղծէ: Ի հարկին սպառնալիքներ ալ կը տեղայ, օգտուելով զանազան կապերէ:

Ինչպէս տարիներու ընթացքին, այս անգամ ալ չպատահեցաւ որ բարի վկայութիւն մը լսէինք իր կղերապետական, իշխանասատ գործունէութեան եւ խաւարակուռ գործառնութեանց մասին: Միայն ափ մը պնակալէզներ են որ կը յամառին սեւը ճերմակ ներկել, հակառակ այնքան պատկեռազարդ խայտառակութեանց:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ալ բաներ մը լսած է, Արսլանեան արք.ի աղօրինութեանց մասին:

Կը յիշէք իր առաջին կոնդակը, զոր հրատարակեցինք վերջերս, երեք անգամով:

Այդ կոնդակին մէջ, Գէորգ Զ. բոլոր հոգեւոր պետերու կարգին իր ողջոյնը հաղորդելով նաեւ Պոլսոյ Պատր. Տեղապահին, դիտել կուտար, հայրապետական փափկանկատութեամբ.

— «Ցաւ է Մեզ եկեղեցուդ փառաւոր անցեալի եւ հօտիդ բարգաւաճ ու բարեկեցիկ վիճակի փոխարէն՝ տեսնել այսօր փոքրացած հօտդ հոգեպէս եւ նիւթապէս անմխիթար վիճակի մէջ: Առաւել եւս ցաւ է որ փոքրաթիւ հօտիդ մէջ գոյութիւն ունին իրերամերժ տրամադրութիւններ, որի հետեւանքով պառակտուած է մեր սիրելի հօտը»:

Այնուհետեւ յորդորներ, — «Հայ եկեղեցու կանոններն ու կարգերը անխախտ պահպանել», գործել «խոհեմութեամբ և իմաստութեամբ» եւն:

Եթէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը լիովին իրազեկ ըլլար կացութեան, ոչ թէ հայրապետական ողջոյն կ'ուղղէր քանի մը տժգոյն խրատներով, այլ ուղղակի Երուսաղէմ կամ ուրիշ վանք մը ղրկել կուտար այս անպարտկելի փորձանքը:

Ամէն պարագայի մէջ, գաղութը արթնցած է այլեւս, եւ ճամբան հարթուած կ'երեւայ ազգային — վարչական վերակազմութեան համար:

Հակառակ համատարած ապականութեան, կը կարծենք թէ Պոլսոյ մէջ ալ բանիմաց եւ սրտցաւ մարդիկ չեն պակսիր, աշխարհական իշխանութիւն մը հաստատելու համար, համաձայն երկրին օրէնքներուն: Եթէ միայն կարենային համարատուհամարառուի սկզբունքը հաստատել, կարեւոր քայլ մը առած կ'ըլլային:

Վերջերս Պոլսոյ Ցոյները պատուիրակութիւն մը ղրկելով Անգարա, յաջողեցան կարգ մը իրաւունքներ ապահովել:

Թերեւս Թուրք ընդդիմադիրներու պայքարն ալ ազդած է միւթքերու վրայ, քանի որ խօսքեր արտասանուեցան նաեւ փոքրամասնութեանց իրաւունքներու մասին:

Շատ բան կախում ունի իւրաքանչիւր փոքրամասնութեան մեթոտիկ աշխատանքէն:

Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ յաճախ ներքին ցեցերն են որ կը սաստկացնեն արտաքին չարիքները:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ»

Տօնն է «Դիմադրութեան», տօնը նաեւ հայ ժողովուրդին որ աւելի քան յիսուն տարի է կը դիմադրէ յամառօրէն պատմութեան ամէնէն դաժան բռնութեանց:

Մեր հիւրընկալ երկիրը ըմբոստացաւ ժամանակաւոր պարտութեան ու գրաւման դէմ որ հինգ տարի սարէ սար, ծմակէ ծմակ ոստոստել տուաւ հազարաւոր նշխտաարդներ: Անոնց՝ երկինքէն «թռչուններ» վէճ ու զրահ կը տեղացնէին, օրհնեալ մանանային նման, արծարծելով իրենց եռանդը ու քաջութիւնը: Ու այսօր ամբողջ Ֆրանսան երախտապարտ իր պատիւը բարձր պահող մարտիկներու բանակին, ուխտի կ'երթայ անոնց գերեզմաններուն:

Իսկ մեր «Դիմադրականնե՞րը»: Խումբ խումբ քաջե՛ր, ըմբոստ ու անվեհեր կոտրած «չախմախլը» մը իրենց ուսին, գլուխը քարին, օրերով անօթի, լեռնէ լեռ թափառական, վրէժ կ'երազէին իրենց ինչքը ու պատիւը, ազգն ու կրօնը անարգող անհաւատին դէմ: Անոնց գլխուն վրայ ագռաւներ միայն կը սաւառնէին, դիակի հոտ առնելով: Անոնց գերեզմանները անյայտ էին ծառի մը շուքին տակ:

Ո՞վ ուխտի պիտի երթար մեր փէտայինեուն հողակոյտին: Մեղք էր դարձեր անոնց անունը մրթմրթալը: Մեր մամիկները սարսափը իրենց սրտին պտղունց մը խունկ երբեմն կը ծխէին Գէորգ Չաւուշի մը, Աղբիւր Սերոբի մը, Հրայրի մը, Մուրատի մը, Կորիւնի մը յիշատակին: Անդրանիկի մը գերեզմանն անգամ կռուախնձոր էր «ըլլալ-չըլլալու»: Ի՞նչպէս չնախանձիլ մեծ ազգի մը մեծ զաւակներուն, երբ Հերոսամարտ մը կամ խանասոր մը ուս թօթուել կուտայ մարդոց փոքրերուն:

Ես ալ այսօր մտքով ուխտի գացի հերոսներուն, հայ Դիմադրականներու ամէնէն համեստին գերեզմանին, — ան որ անուն չունի մեր յեղափոխական պատմութեան գրաւոր էջերուն մէջ: Կրկնեցի աղօթքը մամիկիս — «Օրհնեա՛լ ըլլաս դուն որ եղար փրկիչը մեր պատիւին, եղար դիմադրական ոգին իմ ժողովուրդիս որ գիտցաւ ապրիլ քեզմով»:

ՍՕՍԻ

Նոր պատրա՞նք կը պատրաստեն

«Թէկլիխէ Ռունտշաու», Պերլինի ռուսական շրջանին գերմաներէն օրկանը, խմբագրական մը հրատարակելով ամբողջ Ա. էջին վրայ, ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ Անգլիոյ և Մ. Նահանգներուն դէմ, ըսելով թէ պատերազմ կը պատրաստեն իրենց թերթերուն միջոցաւ, «որոնց մեծ մասը կը գտնուին մենաշնորհեալներու փոքր խմբակի մը ձեռքը: Անոնք ուղղակի կ'ազդեն հանրային կարծիքին վրայ, իրենց շահերուն բերումով: Հետեւաբար այդ մամուլը լեցուն է հակախորհրդային քարոզութեամբ: Նպատակը՝ ուրիշ պատերազմ մը պատրաստել: Անգլեւամերիկեան մեթոտները կը մատնեն միեւնոյն միտումները որ կը տիրէին Հիթլէրի օրերուն, երբ աշխարհակալները կը ձգտէին Գերմանիան Խ. Միութեան դէմ հանել, պաշտպանելու համար միջազգային յետադիմական սեղանաւորութեան շահերը: Արեւմտեան յետադիմականներուն մեթոտները կը մնան անփոփոխ, — Սուտեր եւ լուտանքներ տեղալ, անվստահութիւն եւ թշնամութիւն ստեղծելու համար Խ. Միութեան դէմ: Այդ մամուլին գործածած մեթոտները Կէօպէլսի մեթոտներն են: Անոնք իրենց պաշարին մեծ մասը կ'առնեն կեղտոտ Կէօպէլսի զինարանէն: Այսպէս, Պ. Չըրչըլ ըսաւ այս տարի Մայիս 5ին թէ «Շթէթինէն մինչեւ Թրիէսթէ, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Ադրիական երկաթեայ վարագոյր մը ձգուած է եւրոպական ցամաքամասին վրայ»: Կէօպէլսն ալ այս խօսքերը կ'արտասանէր «Տաս Րայխ»ի մէջ, 1945 Փետր. 23ին: »:

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Երեւանէն գրուած անհատական նամակէ մը (25 Յուլիս) կ'իմանանք թէ Օգոստոսին կռփամարտիկներու խումբ մը պիտի գայ Փարիզ: Խումբին մէջ կը գտնուի Սեբաստացի երիտասարդ մը, Անդրանիկ:

Նեղուցներու խնդիրը

ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Անգարայէն կը հեռագրեն Օգոստոս 19 թուականով. — Նախարարական խորհուրդը այսօր նիստ գումարելով հաստատեց արտաքին նախարարին պատասխանը ռուսական ծանուցագրին: Կը հաւատեն թէ պատասխանը անմիջապէս պիտի հաղորդուի Խ. Միութեան, երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի, երբ վաւերացուի Խորհրդարանին հանրապետական խմբակցութեան կողմէ (Հալք): Կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ որ մեծամասնութեան կուսակցութիւնն ալ ուղղակի պատասխանատուութիւն ստանձնէ, որովհետեւ խնդիրը կապ ունի Թուրքիոյ ամբողջ արտաքին քաղաքականութեան հետ:

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը շարունակ շփման մէջ է Անգարայի անգլիական եւ ամերիկեան դեսպաններուն հետ: Հիմնական խնդիրը Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութիւնը կամ շարունակութիւնը չէ, այլ գիտնալ թէ Խ. Միութիւնը իսկապէս խարիսխներ պիտի ստանա՞յ Վոսփորի եւ Տարտանէլի մէջ: Իրազեկներ կապ մը կը տեսնեն այս հարցին եւ այն զրոյցներուն միջեւ որոնց համաձայն ամերիկեան նաւաբաժին մը մօտերս ռազմափորձեր պիտի կատարէ արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

× Վաւերական աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Խ. Միութեան, պիտի մերժէ անոր առաջարկը՝ Թուրքիոյ հետ միասին պաշտպանելու Նեղուցները: Ամերիկայի կառավարութիւնը բացորոշապէս ճշտած է իր դիրքը, արտաքին նախարարութեան կողմէ մշակուած ծանուցագրով մը, որ հետեւեալ կէտերը կը պարունակէ. —

1. Մերժել ռուսական այն առաջարկը որ կը տրամադրէ Նեղուցներուն հսկողութիւնը վերապահել միայն Սեւ ծովեան պետութեանց: — 2. Մերժել ռուսական պահանջը՝ զինուորական խարիսխներ ստանալու համար Նեղուցներուն մէջ: — 3. Բոլոր երկիրներու առեւտրական նաւերը կրնան ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն: — 4. Սեւ ծովեան պետութեանց մարտանաւերը կրնան ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն: — 5. Միւս բոլոր ազգերը սահմանափակ իրաւունքներ պիտի վայելեն, Տարտանէլէն եւ Վոսփորէն անցնելու համար:

Միւս կողմէ, ամերիկեան կառավարութիւնը պնդէ որ, եթէ Թուրքիա կը կարծէ թէ չի կրնար ստանձնել Նեղուցներու պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը, այն ատեն խնդիրը պէտք է կարգադրուի Միացեալ Ազգերու կողմէ, քանի որ կը շահագրգռէ բոլոր երկիրները:

Ամերիկեան կառավարութիւնը իր ծանուցագիրը Մոսկուայի հաղորդելու համար, կը սպասէ որ Թուրքիան յանձնէ իր պատասխանը:

× Ֆրանսական կառավարութիւնը հրահանգեց Լոնտոնի, Ուաշինկթընի, Մոսկուայի եւ Անգարայի դեսպաններուն՝ այդ երկիրներու կառավարութեանց յայտնել Ֆրանսայի տեսակէտը Նեղուցներու մասին: Ինչպէս յայտնի է, ռուսական ծանուցագրին պատճէնը չէր հաղորդուած Ֆրանսայի: Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա չէ հրաւիրուած Փոցտամի խորհրդաժողովին, ուր Մոսկուա չուզեր որ մասնակցի նոր բանակցութեանց: Սակայն Ֆրանսական կառավարութիւնը վճռապէս պիտի պաշտպանէ իր իրաւունքները, մանաւանդ որ ստորագրած է Նեղուցներու պայմանագիրը, 1936ին:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԻՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Լոնտոն եւ Մոսկուա փոխադարձաբար կ'ամբաստանեն իրար, պնդելով թէ զինուորական համախմբումներ կը կատարեն: Անգլ. թերթերը նորէն կը պնդեն թէ Ռուսիա 15—20 զօրաբաժին համախմբած է Ատրպատականի սահմանին վրայ: Իսկ Մոսկուայի անթելը առջի օր կը ծանուցանէր թէ անգլ. զօրքը գրաւած է երկու փոքր քաղաքներ Իրաքի մէջ, գետին երկայնքէն դէպի Ապատան (Իրան), ուր կը գտնուին Անգլեւիրանեան Քարիւղի Ընկերութեան ամենամեծ զտարանները: Անթելը կ'աւելցնէր. — Յուլիս 12ին անգլ. զինուորներ մտան փոքր քաղաք մը, Իրանի սահմանագլուխէն երեք քիլոմեթր հեռու, իսկ Օգոստ. 14ի առտուն մտան ուրիշ փոքր քաղաք մը, Ապատանի դիմաց: Համաձայն Արհեստակցական Միութեանց վարիչներու տեղեկութեանց, Շաթ էլ Արապի (Տիգրիս-Եփրատ) արեւելեան (իրանեան) ճամբաները, Պասրայի դիմաց, ասֆալտով կը պատուին եւ կը պատրաստուին զինուորական նպատակներու համար: Նոյն վարիչները կը գանգատին թէ ամբողջ Խուժիստանի մէջ (Իրան) զանգուածային ձերբակալութիւններ եւ տարագրութիւններ տեղի կ'ունենան Արհեստակցական Միութեան անդամներուն դէմ, ինչպէս եւ վարիչներ կ'արձակուին Անգլեւիրանեան Քարիւղի Ընկերութենէն, երեք շաբաթէ ի վեր:

Մոսկուայի ուրիշ մէկ խօսնակը (ափիքըր)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՅՑ «ԻՐԱԶԵԿ»Ի ՄԸ ՀԵՏ

Այս անգամ յատկապէս ներկայացուած եմ պաշտօնակցիս որ Եւրոպացի մըն է, բայց իրաւունք չունիմ հրապարակելու ո՛չ իր ազգութիւնը, ո՛չ ալ անունը: Պիտի չփորձուիմ նոյնիսկ նկարագրելու իր արտաքինը կամ հաշուելու իր տարիքը: Կրնամ միայն հաւաստել որ մէկն է այն քիչերէն որոնք բաւական լայն ծանօթութիւններ ունին Մերձաւոր Արեւելքի անցուդարձերուն մասին եւ կը ճանչնան հայ ժողովուրդն ու իր քաղաքական Դատը:

— Ի՞նչ է ձեր տեսակէտը Հայկական Խնդրի մասին, հարց տուի, երբ միասին անկիւն մը քաշուեցանք:

Չեմ գիտեր, հարցումիս բնո՞յթն էր որ ջղագրգռեց զինքը թէ ընդհանրապէս ենթակայ է այդ անհանգիստ վիճակին: Բայց արդէն սկսաւ երկար ու սրընթաց ճառ մը, իր տեսակէտները պարզելու համար «ամենայն անկեղծութեամբ եւ բարեկամական ոգիով», ինչպէս կը հաւաստէր:

— Շատ մօտէն կը ճանչնամ ձեր դրացի երկիրները եւ ձեր Դատը. բառերս պիտի չծամծմեմ, եթէ նոյնիսկ նկատեմ որ վշտանալու տրամադրութիւն ունիք: Սխա՛լ է ձեր բռնած ուղղութիւնը, սխա՛լ, սխա՛լ, սխա՛լ...

— Ո՞ր ուղղութեան մասին է ձեր խօսքը:

— Ձեր ներկայ քաղաքականութիւնը՝ Թուրքիայէն հող պահանջելու...

— Ներողութի՛ւն, մենք Թուրքիայէն հող պահանջել մեր միտքէն անգամ չենք անցուցած. մենք կը պահանջենք միայն մեր սեփական հողերուն վերադարձը մեր փոքրիկ հանրապետութեան. յանցաւո՞ր ենք...

— Պահանջողը եթէ դուք ըլլայիք, մենք, այսինքն Եւրոպացիներս վրդովումի պատճառ չէինք ունենար. բայց ճշմարտութիւնը այն է որ պահանջը ներկայացնողը Խ. Միութիւնն է. իսկ դուք, Հայերդ, առանց հատուածական խորութեան, գործիք եղեր էք: Այո՛, կը կրկնեմ, միշտ պիտի կրկնեմ: Հասկցէ՛ք վերջապէս որ աշխարհը երկուքի բաժնուած է այսօր — Արեւմուտք եւ Արեւելք: Երկու հակոտնեայ ըմբռնումներու պայքար մըն է որ տեղի կ'ունենայ: Վկայ՝ Խորհրդաժողովը եւ նախորդները: Հայաստան չկայ, այլ պարզապէս նահանգ մը Խորհրդային Միութեան մէջ ուր Հայեր կ'ապրին...

— Կը բողոքեմ, մենք առանձին հանրապետութիւն ենք եւ անկախ՝ համաձայն սահմանադրական օրէնքին, ենթակայ, բնականաբար, խորհրդային վարչաձեւին. հանգիստ ենք այնտեղ ու ապահով:

— Հազար անգամ ո՛չ. պիտի կրկնեմ դարձեալ — ահաւոր պայքար մըն է որ տեղի կ'ունենայ հիմա Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Դուք այս երեւոյթը նկատի անգամ չէք առներ ու կը պահանջէք անկարելին: Հայկական կոչուած հողերը Խ. Հայաստանին կցել՝ կը նշանակէ Ռուսիան դէպի Արեւմուտք յառաջացնել. անկարելի է, այդ բանը երբեք պիտի չպատահի, երբե՛ք. Արեւմուտքը թոյլ պիտի չտայ: Թուրքիան զօրաւոր պատնէշ մըն է այդ յառաջխաղացումը կասեցնելու համար: Պիտի պաշտպանենք այդ երկիրը ամէն գնով: Եթէ կ'ուզէք քաղաքական համակրութիւն շահիլ Արեւմուտքի մէջ, հիմնովին պիտի փոխէք ձեր քաղաքականութիւնը...

— Այսինքն, պէտք է հրաժարի՞նք մեր սեփական հողերէն ուր ծներ ու ապրեր ենք չորս հազար տարի: Ուրիշ ազգեր իրենց իրաւունքներէն փշրանք զոհած չունին...

— Ինծի չի մնար ըսել թէ ինչ պէտք է ընէք այդ համակրութիւնը շահելու համար. բայց ինչ որ կ'ընէք հիմա, սխա՛լ է, սխա՛լ... Հայ չկայ ձեր հողերուն վրայ...

— Չկայ, որովհետեւ ջարդեցին կամ աքսորեցին:

— Սփրեյլ'ս, դուք ալ ջարդեցիք:

— Երանի՛ թէ ճիշդ ըլլար ձեր ըսածը:

— Թէեւ կ'ընդունիմ որ մէկ Թուրքին դէմ հարիւր Հայ մեռած է... Անատոլուն, աշխարհի ծնունդէն ի վեր ջարդերու թատերաբեմ եղած է. որքա՜ն արիւն տեսեր է այդ երկիրը, ի՜նչ բռնակալներ կոխկռտեր են զայն, Ճինկիզ խան, Թիմուրլէնկ եւ ուրիշներ:

— Աւելի իմաստուն առարկութիւն մը ունի՞ք. եթէ կ'ընդունիք որ ջարդեր են, դրեցէ՛ք, դատապարտեցէք, պատժեցէ՛ք, բայց մի ըսէք թէ «տեղափոխութիւն» պատահեր է եւ Հայ չէ մնացեր: Տուէք մեզի մեր սեփական հողերը, մենք ժողովուրդ ունինք, կը լեցնենք...

— Ես ձեր ժողովուրդը շատ լաւ կը ճանչնամ. դուք ալ մասնակից էք արեւմտեան քաղաքակրթութեան, օտար չէք անոր. ուրեմն դուք ալ պարտաւոր էք պաշտպան հանդիսանալ այդ քաղաքակրթութեան... Պէտք է հրաժարիք այդ անհեթեթ պահանջներէն: Սխալ ճամբու մէջ էք եւ վտանգաւոր: Թուրքիան առանձին պիտի չմնայ ո՛չ մէկ առեն...

— Ուրիշ ծրագիր ունի՞ Եւրոպան Հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքները գոհացնելու. ո՛չ, որովհետեւ ուրիշ շահեր կը հետապնդէ ու մոռցած է մեզ: Ըսէք ինչ որ կ'ուզէք, մենք առանց հատուածական խորութեան, պիտի շարունակենք պահանջել մեր իրաւունքները, մեր հողերը, մեր հայրենիքին ամբողջացումը...

— Դո՛ւք գիտէք, բայց կրկնեմ անգամ մը եւս — սխա՛լ է ձեր ուղղութիւնը...

×

Պալատին նրբանցքներուն մէջ դիմացս ելաւ ռուս գինուոր մը: Մօտեցայ:— Անգլերէ՞ն, Ֆրանսերէ՞ն, գավարի՞շ... = Նիէ՛թ...— Եա Արմեանին... = Օ՛... Երեւա՛ն, Երեւա՛ն...

Ու սիրալիր սեղմում մը ձեռքի:

Եթէ գիտնայի իր լեզուն, պիտի աւելցնէի.

— Ե՞րբ դէպի Վան...

ԺԻՐԱՅՐ

ԶԶՈՒԱՆՔՈ՜Վ...

ԽՄԲ. — Հալէպի «Արեւելք»ը շատ մը մերկացումներու հետ, ուժգին խմբագրականով մը կը ձաղկէ ներգաղթի առթիւ կատարուած խայտառակութիւնները (« Հրաժարականներ » ստորագրել տալ, ներգաղթի արտօնագիր յանձնելու համար): Կ'արտատպենք հիմնական մասերը. —

... Այսուհանդերձ, ի՞նչ կը նշանակէն ներգաղթի առիթով ցուցադրուած այս խեղկատակութիւնները: Եթէ կ'ուզուի Դաշնակցութիւնը քանդել ներսի համար (Հայաստանի մէջ), բոլորէն առաջ գիտեն իրե՛նք, Հայաստանի վարիչները, թէ Դաշնակցութիւնը ի՛նք լուծած է արդէն Երկրի իր կազմակերպութիւնները, աւելի քան ութ տարի առաջ, եւ նոր գաղթողներուն ունի միակ պատուէր մը. — Ըլլալ պարկեշտ եւ օրինապահ քաղաքացիները երկրի իշխանութեան: Քսանըհինգ տարիներու ընդդիմադիրի հանգամանքը, լաւագոյն երաշխիքը չէ՞ Դաշնակցութեան ուղիղ կեցուածքին: Իսկ եթէ կ'ուզուի Դաշնակցութիւնը քանդել դուրսի համար (Արտասահմանի մէջ), կրնանք անվարան յայտարարել, ծանրօրէն կշռելով բառերը, թէ նման մտադրութիւն մը, ոչ աւելի ոչ պակաս՝ մահափորձ մըն է արտասահմանի եւ յատկապէս արաբական աշխարհի հայութեան դէմ...:

Ու չենք քաշուիր ըսելէ, մայթերուն վրայ վխտացող նորելուկ «Հայաստանասէր»ները գայթակղեցնելու գնով, թէ նման մահափորձի մը առջեւ Դաշնակցութիւնը պիտի կանգնի ամբողջ հասակովը եւ պիտի ըսէ — Ո՛Չ: Պիտի ըսէ ո՛չ, որովհետեւ հայ ժողովուրդին կենսական շահերը կը նկատէ աւելի՛ բարձր ու նուիրական, քան աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ վարդապետութիւնները: Միեւնոյն շահերը կը մղեն Դաշնակցութիւնը, որ անհաւասիկ, կը գրէ այստեղ, սեւով՝ ճերմակի վրայ. — Համայնավարութեան դէ՛մ ըլլալ Հայաստանի մէջ՝ վնա՛ս է հայրենիքին շահերուն: Համայնավարութեան հե՛տ ըլլալ արտասահմանի մէջ՝ ոճի՛ր է հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան դէմ...: Ուզողը թող հայհոյէ, ուզողը թող ամպէ: Մեր խօսքին ներշնչումը կուգայ հայ արիւնին պաշտամունքէն ու կ'երթայ հայ մարդուն սրտին: Մնացեալը՝ թող երթայ դժո՛խք...:

Ու յետոյ, կարելի՞ է գիտնալ թէ ի՛նչ կը շահին փորձելով խաթարել հայրենիքի գաղափարը հայ մարդոց հոգիներուն մէջ: Հայրենիքը հո՞ղ է միայն, քար է եւ ջո՞ւր, փոր մը հա՞ց է միայն հայրենիքը: Հապա ինչո՞ւ կը ստիպեն հայրենիքին կարօտով ապրող եւ մեռնող տղոց, ուրանալ այն բոլորը, ինչ որ անոնց հոգեկան հայրենիքը եղած է օտարութեան մէջ, ի չգոյէ նիւթական հայրենիքին: Ինչո՞ւ կ'ուզեն պարպել հայրենիքը իր իմաստէն եւ վերածել... մատակարարային պատկերի մը:

— « ԶԶՈՒԱՆՔՈՎ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՄ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ... »

Կ'ըմբռնէ՞ք արդեօք, թէ ինչ կը նշանակէ այս խօսքը հայ մարդուն բերնին մէջ, թշուա՛ռ մարդիկ: Կ'ըմբռնէ՞ք թէ Հայաստանին դեռ չհասած, կը մեռցնէ՛ք արդէն Հայաստանը հոգիներուն մէջ...

— « ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՄ ԶԶՈՒԱՆՔՈՎ... »

Հեռացնել կը կարծէք ի՞նչ բանէ, երբ կը ստիպէք եօթնամեայ գայլիկը, եօթանասունամեայ պապիկը՝ որ կրկնեն ձեր շինած յանկերգը: Չէ՞ք հասկնար, դիմակաւոր հոգիննե՛ր, չէ՞ք տեսներ, գունագեղ թշուառականնե՛ր, չէ՞ք զգար, մթի՛ն ստահակներ,— թէ յոյսի, երազներու, ազնուացող ապրումներու ամբողջ աշխարհ մը կը փլցնէք մանուկին ու ծերունիին սրտին մէջ, հրեայ Շայլոքներն անգամ գերազանցող ձեր այդ ստոր հաւատաքննութեամբ...:

— « ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՄ ԶԶՈՒԱՆՔՈՎ... »

Չէ՞ք տեսներ արդեօք ձեր ներքինիի դիմագիծը մեր տղոց պայծառ աչքերուն հայելիին մէջ, երբ առանձնասենեակներու եւ ծածուկ խուցերու անկիւնները, կը ստակէ՛ք հայրենիքը անոնց հայրենասիրութեան հետ ու կը պարտադրէք որ նուիրագործեն ձեր քսութիւնը իրենց դողդոջ ստորագրութիւններով: Չէ՞ք ամչնար, չէ՞ք խղճիր, երբ բազմութիւններուն կը ներկայանաք արքայութիւն վաճառողներու սմսեղուկ կերպարանքով...:

... Եւ ապա ի՞նչ զգացիք ձախողած հաւատաքննիչի ձեր հոգիներուն խորը, հայրենադարձի ջերմը անգամ բարեկենդանային զուեշտի վերածող միմոսներ, երբ մինչեւ նուաստագոյն իջնող Հայերու հոգիին մէջ յանկարծ ծառացաւ ընդվզումը խոցուած արժանապատուութեան ու մղեց զանոնք եա, դէպի դաշնակցականի խշտիկը: Զգացի՞ք ԶԶՈՒԱՆՔԸ Հայերուն, որոնք նախընտրեցին իրենց մա՛րդ քարշ տալ իրենց գոյութիւնը աքսորի ճամբաներուն վրայ, քան թէ սողալո՛վ հասնիլ աւետեաց հայրենիքին...

Բարի եւ բարեմիտ մարդիկ կան, որոնք տեւաբար կը կրկնեն մեր ականջին, թէ այս բոլորէն լուր չունին Հայաստանի պատուիրակները, թէ տեղական խլէզներն են բեմադրիչը զուեշտախաղին: Կ'ուզէինք հաւատալ, հաւատալ ամբողջ սրտով: Բայց կ'ուզէինք նաեւ, որ իրենք ալ փորձ մը ընէին հաւատացնելու մեզի, թէ գո՛նէ պարտաւոր ենք հաւատալ...

... Իսկ ինչ կը վերաբերի մեր տեղական ապարածներուն... ա՛յդ մէկը ուրիշ պատմութիւն է արդէն: Գիտենք, կը ճանչնանք բոլորը, իրենց յետին մազերակները մինչեւ: Առայժմ կը դիտենք, որ ցուցամոլութեամբ ճարակին իրենց նորաբոյս «հայրենասիրութիւնը»: Կը սպասենք, — եւ կը մաղթենք — որ յաջողին իրականացնել շռայլօրէն մսխուած խոստումները:

Սակայն պէտք է պարզ ըլլայ բոլորին.— Ո՛չ ոքի պիտի ներենք հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ոճիրը: Աշխարհի մէջ ո՛չ մէկ խիղճ կրնայ ներել, որ տասնեակ հազարաւորներու հասնող բազմութիւններ, քսանըհինգ տարուան իրենց քրտինքին արդիւնքը եղող բնակարանները ծախեն ձեռք մը հագուստի գինով, եւ վերահաս աշնան դէմ մնան առանց ձեռք մը հագուստի, անտուն, անգործ եւ մուխիրի վրայ:

Այս մէկը, պարոննե՛ր, պիտի չներուի ձեզի, որքան ալ ճարպիկ-ճարտար ըլլաք եւ այժմէն իսկ պատրաստէք նահանջի ճամբան: Գիտենք անուանները խայտաբղէտ կոմիտէներուն, գիտէ ժողովուրդը եւ ...կը սպասէ: Կը ճանչնանք եւ մե՛նք, պատասխանատուները այս քաոսին:

Պարտաւոր էք տանիլ բոլոր անոնք, որ ձեր խօսքին հաւատալով, ծախեցին իրենց տուները: Պարտաւոր էք տանի՛լ, եւ կամ քաշկռտուիլ հրապարակներուն վրայ եւ կրել ձեր արդար պատիժը: Հաւարի մի՛ տաք՝ թէ կը սպառնանք ձեզի: Շօշորթարանութիւններուն ժամանակը անցաւ այլ եւս: Վայելեցի՛ք՝ «ազգային ղեկավար» ըլլալու փառասիրութիւնը: Ձենք նախանձիր: Ու վաղը, երբ յուսահատ զանգուածներուն կատաղութիւնը փլի ձեր վրայ, շատ աւելի քիչ պատճառներ պիտի ունենանք նախանձելու...

Մինչ այդ՝ շարունակեցէք ձեր գործը եւ ձեր թերթին մէջ ճոխացուցէք «զզուանքով հրաժարողներուն» երեւակայական ցուցա՛կը... Շարունակեցէք եւ սպասեցէք, որպէսզի ժողովուրդը ...ՏԵՍՆՈՒԻ՛ ձեզի հետ...

«ԱՐԵՒԵԼՔ»

ՀԵԼԼԷՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԸ

Աթէնքի ամենահին (1881էն) եւ ժողովրդական զանգուածներու մէջ մեծ սպառում ունեցող թերթերէն «Ակրոպոլիս» իր 12 Յուլիս վեց էջով հրատարակած բացառիկ թիւին 5րդ էջին մէջ կը հրատարակէ Գ. Լազեանի Յունաստանի զոհողութեանց եւ պահանջներու մասին ծանօթ յօդուածը, որ Եգիպտոսի յունական դեսպանատան կողմէ եւս տեղւոյն մամուլի ներկայացուցչութեան մասնաւոր ուշադրութեան յանձնուած էր:

« Հայերը ինչպէս կը դատեն մեր պատերազմական ճիգը », « Մեր ազգային պահանջները » եւ « Շահեկան յօդուած մը » վերնագրերով «Ակրոպոլիս» արտատպելով սոյն յօդուածը, խմբագրական նօթերու մէջ կը յայտնէ թէ՝ ստորեւ կը հրատարակենք Գահիրէի հայկական մեծ օրաթերթ «Յուսաբեր»ի յօդուածը:

Վերջաւորութեան կ'աւելցնէ.

« Այս յօդուածը, յունարէն թարգմանուած, հրատարակուած է նաեւ Աթէնքի հայերէն օրաթերթին՝ «Ազատ Օր»ի մէջ: Ասիկա մէկն է նման այն բազմաթիւ յօդուածներէն, որոնք լոյս տեսած են արտասահմանի հայերէն մեծագոյն թերթերուն մէջ:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն Օր. Սաթենիկ Զաքարեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Պ. Արմենակ Գասպարեանի, Ամերիկա:

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

Ո՞վ է արժանի . . .

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին գունագեղ նկարագրութեանց մէջ, մէկ բան ուշադրութիւնս գրաւեց,— լայնածաւալ բազկաթոռ մը մնացած էր… Թափուր:

Քննութիւն մը կատարելով, հաստատեցի թէ այդ աթոռը մասնաւոր ապսպրանքի վրայ շինուած է եղեր, նախկին դատական նախարար Պ. Շէրօնի համար: Այս վերջինն ալ կուրացնի վիրաբուժական գործողութեան ժամանակ, կեանքը վրայ է տուեր: Ոչ թէ աթոռին վրայ, այլ գործողութեան սեղանին վրայ: Ատկէ ի վեր իր աթոռը մնացեր է որբ եւ կը խորհրդանշէ արդարութիւնը: Աւանդութիւնը կ՚ըսէ թէ անոր վրայ նստողը արդարութեան մարդը կը դառնայ: Եւ արդարութիւնը ներկայացնելով, կրնայ իր ազգին հիմնական շահերը անտեսել՝ յանուն ընդհանուրին շահերուն:

Խորհրդաժողովի բացումէն առաջ, այդ աթոռը նախատեսուած էր Անգլիոյ նախարար Պ. Պէվինի համար: Բայց յանկարծ ան ալ հիւանդ կ՚իյնայ: Աթոռի նախապաշարումէ՞ն թէ քաղաքական կացութեան փափկութենէն, չեմ գիտեր, բայց փաստը այն է որ աթոռը կրկին մնաց պարապ: Խօսուեցաւ Պըրնզի եւ Մոլոթովի մասին, որոնք կրնային կորսուիլ այդ խոշոր թիկնաթոռի ծաւալին մէջ: Յետոյ Պելճիքացի Պ. Սփաքի մասին: Այս վերջինը սարսափած, մերժեր է բացարձակապէս, առարկելով թէ չի կրնար արդարութիւնը ներկայացնել:

Ի վերջոյ խնդրոյ առարկայ «թիկնաթոռը» հրատապ հարցի մը հանդամանքը կ՚առնէ եւ կը դառնայ օրակարգի առաջին խնդիր, — ո՞վ պիտի նստի կամ ո՞վ պիտի նստեցնեն:

— Աթոռը խոշոր ըլլալով, Մեծերէն մէկը պէտք է նստեցնենք, կը պոռան պզտիկները, այսինքն փոքր ազգերու ներկայացուցիչները: Իսկ Մեծերը հանդիսաւորապէս կը յայտարարեն,— «Մեր մէջ խտրութիւն չկայ փոքրի եւ մեծի, բոլորս ալ հաւասար ենք այս ժողովին մէջ: Եւ որպէսզի բամբասանքները վերջ մը գտնեն, թող այս մեծ աթոռին վրայ բազմի պզտիկ ազգի մը ներկայացուցիչը»:

Գոռում գոչում ամէն կողմ: Վերջապէս օրուան նախագահը քուէարկութիւն կ՚առաջարկէ, վախնալով որ չար բախտը կրնար իրեն շնորհել այդ պատիւը:

Թուաբանական կնճիռ մը այս անգամ, պարզ մեծամասնութի՞ւն թէ երկու երրորդ: Պայքարը աւելի կը սաստկանայ: Այսպիսի վճիռ մը տալու համար շատ քիչ ենք, կը պոռան աջէն թէ ձախէն, ուրիշ ազգեր ալ պէտք է հրաւիրել եւ միաձայնութեամբ որոշում մը տալ: Հուրրա՜: Երեք լեզուներու թարգմաններն ալ կը ձայնակցին:

Ներս կը մտնէ յանկարծ, յղփացած երեսոյթով ներկայացուցիչ մը, որ այլեւս յոգնած էր դահլիճի նրբանցքներուն մէջ արդարութիւն եւ խաղաղութիւն քարոզելէ: Հազիւ ներս մտած՝ կը խոյանայ անտէր աթոռին վրայ բացագանչելով.

— «Ես, Թուրքիոյ պատուիրակը, ե՛ս եմ որ պիտի գրաւեմ այդ լայնածաւալ բազկաթոռը: Ո՞ւր է տեսնուած խաղաղութիւն առանց Թուրքի: Այսուհետեւ երեք լեզուներով չէ որ պէտք է թարգմանուին ճառերը, այլ մէկ լեզուով՝ խաղաղութեան լեզուն, այսինքն Թուրքերէնը: Այս աթոռը միայն ինծի յարմար է եւ արժանի: Աշխարհի վրայ չեմ տեսներ մեզմէ զատ ուրիշ մէկը որ այդ բացառիկ պատիւին արժանի ըլլայ: Եթէ դուք չընդունիք, ես կը պարտադրեմ ինքզինքս՝ խաղաղութիւնը: Եթէ լեզուս չէք հասկնար, դացէք եւ սորվեցէք, եթէ ոչ արժանի իսկ չէք խաղաղութեան անունը տալու: Խաղաղութիւնը լաւ ուսումնասիրած ենք մենք եւ մէկ մարմին դարձած: Փոքրամասնութիւն, մեծամասնութիւն չկայ այլեւս, կայ չկայ միաձայնութիւնն է որ կը տիրապետէ: Բոլորդ ալ պէտք է համակերպիք այս դրութեան, եթէ ոչ… Տարտանէլը կը գոցեմ: Խաղաղութեան շուրջ պէտք չէ նախապաշարում ունենալ: Խաղաղութիւնը կը պարտադրուի եւ ոչ թէ վիճաբանութեան նիւթ կը դառնայ: Այս այսպէս է եւ ուրիշ ոչի՛նչ»:

Հաշտութեան Խորհրդաժողովը մտած էր իր իսկական փուլին մէջ:

ՄԵՂՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Բ.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՑՈՒՑԱՍՐԱՀ. — Կը ներկայացնէ Քրիստոնէութեան ամենավաղ շրջանի յուշարձաններու բեկորները: Քառակուսի բարձրաքանդակ պատկերներով կոթողներ կան հոս քրիստոնէական շրջանի սուրբեր պատկերացնող: Մեր քրիստոնէական հայկական արուեստի հնագոյն նմոյշներն են ասոնք: Ոչ միայն երկրաչափական գծական մօթիֆներ կան քանդակուած անոնց վրայ, այլ և բուսական և մարդկային: Ասոնք հայկ. պատկերագրութեան ամէնէն հին երեւոյթներն են եւ կապուած են Արեւելեան Քրիստոնէական արուեստի հետ:

Այս նոյն բաժնին մէջ ցուցադրուած են հայկական ճարտարապետութեան հնագոյն նմոյշները, որպիսին է Տեկորի տաճարը գծագրութեամբ և լուսանկարներով, Երերոյք, եւ մեր ճարտարապետութեան ամէնէն հոյակապ նմոյշներէն մէկը՝ Զուարթնոցը՝ որմէ կան բեկորներ եւ գծագրութիւններ:

Ցուցահանդէսին մէջ կը տեսնուին քանդակազարդ քարեր գեղեցիկ շուշանածաղիկներով, խաղողի ողկոյզներով, տերեւներով, եւ կենդանական պատկերներով: Կայ նաեւ կոթողի պատուանդան Թալինի գերեզմանէն, Ե.-Է. դար, որ պաշտամունքի քանդակներով զարդարուած է: Հոս է նոյնպէս Եզր Կաթողիկոսի (631-642) երկլեզուեան ծածկագիր արձանագրութիւնը Աւանի տաճարին պատին վրայէն առնուած: Ծածկագիր արձանագրութիւնը հետեւեալն է. ՉՌԼԿՉ որ կը կարդացուի, «Տէր Եզր Հայոց Կաթողիկոս ճշմարիտ ծառայ Աստուծոյ»: Ասով կ՚ապացուցուի Է. դարուն ծածկագրի գոյութիւնը Հայաստանի մէջ: Սոյն արձանագրութիւնը առաջին անգամ կարդացած է Պ. Կարօ Ղափադարեան:

ԱՆԻԻ ՑՈՒՑԱՍՐԱՀԸ.— Հոս կը գտնուին Անիի եւ Դուինի պեղումներէն բերուած հնագիտական զանազան իրեր: Ցուցափեղկերուն մէջ կը տեսնուին Դուինի յախճապակի, Ժ.—ԺԳ. դար, Անիի մէջ պատրաստուած տեղական յախճապակիի նմոյշներ — փոքր կուժեր, պտուկներ, ափսէներ եւ ուրիշ ամաններ, որոնց վրայի զարդարուեստը նուրբ է եւ գեղեցիկ: Այս ընդարձակ սրահին մէջ կը գտնուին նաեւ Զինական խեցեղէն՝ Անիի պեղումներէն երեւան հանուած: Պ. Գուրգէն Արեւշատեանի պատրաստած «Անիի Աւերակներու Ընդհանուր Տեսարան»ը՝ որ ցուցասրահին մէջ կը գտնուի՝ շատ գեղեցիկ է: Պատմական Անիի մանրանկարն է ան. պարիսպներ, եկեղեցիներ, ճամբաներ, բերդեր, Ախուրեան գետը եւն. լաւագոյն կերպով գծագրուած են:

Ի տես դրուած են նաեւ Անիի նշանաւոր եկեղեցիներուն լուսանկարները — Ֆէթվաճեանի նկարած Ամենափրկիչը, Մայր Տաճարը, պարիսպներու մէկ կարեւոր մասը եւայլն — Երեւանի՝ այժմ քանդուած եւ տեղը «Մոսկուա» սինեմա շինուած Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիէն Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կեանքը ցուցնող պատկերներ: Ցուցադրութեան դրուած են նոյնպէս Անիէն՝ անգիկի ամաններ, Դուինէն՝ խոշոր կարաս Ժ.—ԺԴ. դար, Երեւանէն՝ ջրատար խողովակներ ԺԲ.—ԺԳ. դար, Բագրատունեաց Զինանշանը՝ որ վագր մըն է քարի վրայ քանդակուած եւ մանկական հագուստներ Անիի պեղումներէն: Վերջինս հաւանօրէն Տիգրան Հոնենցի աղջկանն է:

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՍՐԱՀ. — Այս սրահը ուշագրաւ է իր նիւթերու զանազանութեամբ: Հոս ցուցադրուած են բարձրաքանդակներ, այդեկութքր — Դուինէն՝ Է. դար, կին մը խաղող կը հաւաքէ —, սիրամարգ մը վայելչօրէն քանդակուած, Կիւրիկէ եւ Սմբատ Բագրատունի Թագաւորներու բարձրաքանդակին ձուլածոյ պատճէնը Սանահինի վանքէն՝ Ժ. դար: Զաքարէ Ամիրսպասալարի կանգնած յաղթութեան կոթողը Ամբերդի մէջ 1200 թուին որ նոյնպէս ձուլածոյ է: Նրբաքանդակ խաչքարեր 991 Թ. եւ ԺԳ. դար. Մխիթար Գոշի ժանեկաձեւ հիւսուածքով խաչքարը ԺԳ. դար Նոր Գետեկի Վանքէն (Գոշավանք) բերուած, երկու մեթր բարձրութեամբ եւ մէկ մեթր լայնքով: Ցուցասրահին մէջ կայ նաեւ Ե.-Զ. դարուն շինուած քառակուսի կոթողի պատուանդանը գտնուած Փարոս գիւղին մէջ, որուն վրայ առիւծ քանդակուած է: Նոյնպէս Հոնենց Ս. Գրիգորի որմանկարներու արտանկարութիւններ իսկական մեծութեամբ եւ գոյներով, որ պատրաստել տուեր է Գարեգին Կաթողիկոս, երբ ան Հնութեանց Պահպանութեան Կոմիտէի անդամ էր: Լուսաւորչի կեանքէն՝ ըստ Ագաթանգեղոսի՝ որոնցմէ կարեւորագոյնն է Տրդատի ընդ առաջ գնալը Լուսաւորչի Կեսարիայէն վերադարձին իր դաշնակից Վրաց եւ Աղուանից Թագաւորներու եւ Հայ նախարարներու հետ: Այստեղ է Կեչառոյքէն բերուած արծուի քանդակը, որուն նմանը ունինք նաեւ ուրիշ վանքերու պատերուն վրայ: Ժ.-ԺԴ. դարերէն Դուինի ջրատար խողովակներ. կտուրները ծածկելու համար կղմինտր Դուինի Կաթողիկոսարանէն եւ Զուարթնոցէն, Է. դար: Այս կղմինտրներուն վրայ կան շեղագիր եւ ոչ թէ երկաթագիր, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Է. դարուն շեղագիր գոյութիւն ունէր: Պատերէն պատկերներ կախուած են, որոնք կը ներկայացնեն Դուինի Կաթողիկոսարանը եւ բնակութեան շէնքեր ԺԲ.—ԺԳ դարէն մնացած. նաեւ գինիի մառան եւ ուրիշ հնութիւններու տեսարաններ: Լուսանկարներով ներկայացուած են Դուինի պեղումները կատարուած 1937—39 թուականներուն:

Միջնադարեան ցուցասրահի կից սենեակին մէջ ի տես դրուած են Անիի պեղումներէն հանուած զանազան առարկաներ. փայտէ քանդակազարդ դրակալներ ԺԳ. դարէն՝ որոնց վրայի քանդակները խաչեր, բոյսեր, եւ կենդանիներ են. Տաթեւի վանքին դուռը շինուած ԺԳ. դարուն եւ ուրիշ երիզաւոր դուռ մը. Արգնիէն՝ ժանեկաձեւ խաչեր. Դուինի Կաթողիկոսարանէն՝ քանդակազարդ բեկորներ. նոյն քաղաքի շէնքերէն տնական յարդարանքի առարկաներ. կենցաղային իրեր — խոփ, կացին, պայտ, դամ, ածխացած հաց եւն—. եկեղեցական զանազան սպասներ — աշտանակներ, բուրվառ, խաչ, կանթեղներ եւն: Սեւանայ Վանքէն փայտակերտ խոյակներ Թռչուններու պատկերաքանդակներով, շինուած 874 թուին եւ Յովհաննայ Վանքէն փորագիր պսակ: Հրապուրիչ է Գեղարդայ Վանքին մուտքը զոր Գուրգէն Արեւշատեան յօրինած է: Թանգարանի մէջ կայ նաեւ Մշոյ Ս. Առաքելոց Վանքին փայտեայ դուռը՝ ճակատին պատերազմի տեսարան եւ կողերուն կենդանիներու պատկերաքանդակներով եւ երկրաչափական զարդաքանդակներով շրջանակուած: Շինուած է ԺԲ. դարուն եւ հայ փորագրութեան արուեստի գլուխ գործոցներէն մին է:

Այս բաժնին կը յաջորդէ ուրիշ սրահ մը, ուր ԺԶ.-ԺԸ. դարերու հնութիւններ կը ցուցադրուին: Ասոնցմէ կարեւորագոյններն են. — Հին եւ Նոր Կտակարաններու ձեռագիրներ ապակիէ ցուցափեղկերու մէջ. Եկատարինէ Բ. Կայսրուհիին հրովարտակը Նոր Նախիջեւանի Հայաքաղաքի հիմնարկումին համար գրուած. Սեւանայ Վանքին երկու դուռները, մին շինուած 1176ին, իսկ միւսը 1552ին, իւրաքանչիւրին վրայ քանդակուած է խոշոր զարդագիծ խաչ մը, որուն շուրջ կը տեսնուին Քրիստոսի, սուրբերու, առաքեալներու եւ Թռչուններու պատկերաքանդակներ: Քարի մը վրայ քանդակուած է Իշխան Պռոշեան Ամիր Հասանը որսի ժամանակ, ԺԴ. դար: Այս բաժնին մէջ ցուցադրուած են նաեւ Իշխան Երկայնաբազուկի թիկնաթոռը, Էջմիածնի Տաճարին զոյգ սատափէ դռները՝ շինուած 1721ին, Հայոց Կաթողիկոսի գահը սատափով ընդելուզուած ԺԷ. դար, Աստուածատուր Կաթողիկոսի (1715—1725) սատափէ «Զաքմաճան»: Հոս նոյնպէս ի ցոյց դրուած են Հայկական հին հրատարակութեանց նմոյշներ. — Աստուածաշունչի Ա. տպագրութիւնը 1666ին, Մխիթար Աբբահօր հրատարակած Աստուածաշունչը 1733ին, տպագիր գիրք մագաղաթի վրայ 1704ին, Կաթուղիկեայց Եօթը Թուղթերու մեկնութիւնը 1744ին: Առաջին տպագիր Հայ գիրքը որուն վերնագիրն է «Տաղարան, Ուրբաթագիրք եւ Պարզատոմար», տպագրուած Վենետիկ 1512-13ին, Մովսէս Խորենացիի Հայոց Պատմութիւնը 1752ին տպուած, Պատմութիւն Տարօնոյ Զենոբ Գլակի 1719ին, Պատմութիւն Առաքել Վրդ. Դաւրիժեցւոյ 1669ին, Գրիգոր Նարեկացիի Գիրք Աղօթից 1701ին, Դաւիթ Անյաղթի Գիրք Սահմանաց 1731ին, Մովսէս Խորենացիի Աշխարհագրութիւն 1668ին, Շարական 1669, հրատարակութիւն Ոսկան Վարդապետի տպագրուած Ամսթերտամի մէջ:

ԴԵՐԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ներգաղթի խայտառակութիւնը Սուրիա Լիբանանի մէջ

ԽՄԲ. — Անհատական նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (10 Օգոստ.).—

… Գալով մեր կեանքին, դժոխք դարձած է, շնորհիւ «յառաջդիմական» կոչուած խմբակին անողայ պայքարին: Տարիներէ ի վեր երազուած ներգաղթի սրբազան խորհուրդը վերածեցին շուկայիկ արկածախնդրութեան: Ոչ միայն գաղութին, այլ եւ ընտանեկան կեանքը դարձուցին դժոխք, յաճախ եղբայր եղբօր դէմ, հայրը զաւկին դէմ գրգռելով իրենց զարշելի հաւատաքննութեանց հետեւանքով: Պայքարը հասած է գագաթնակէտին եւ կրնայ շատ լուրջ հետեւանքներ ունենալ այս երբեմնի խաղաղ գաղութին մէջ: Խտրութիւն չեն դներ միջոցներու մէջ: Ծահիճի վերածուած մամուլը ամէն օր իր էջերը կը զարդարէ լեզուագարութիւններով. մեսրոպեան սրբազան տառերը դարձած են գործիք հրապարակային մատնութեանց: Քիչ-շատ խելքը գլուխ մարդիկ խորապէս զզուած են այս մարդոց գործելակերպէն: Ներգաղթի Կոմիտէ կոչուած խմբակին շուրջը հաւաքուած են հարիւրաւոր նախկին դատարկապորտներ, գողեր, մինչեւ իսկ ոճրագործներ որոնք կը կեղեքեն խեղճ ժողովուրդը, ներգաղթի արտօնագիր մը սակարկելով մինչեւ հազար լիբանանեան ոսկի: Նախապէս անօթութենէ բերանը հոտած մարդիկ որ փողոցները կը չափչփէին ծակ տաբատով, կամ իրենց աղտոտ գոյութիւնը կը քաշքշէին սրճարաններու մէջ, դարձած են մէկ-մէկ տէրէպէյի, հագուած սքուած, մինչեւ իրիկուն գարեջուրի սեղաններու առջեւ կ՚ուտեն կը խմեն: Ներգաղթի գործը դարձած է մեղրի կարաս և այդ մարդիկը օրն ի բուն կը թափառին կարասին շուրջը, իբրեւ միջնորդներ »:

Նամակագիրը այստեղ կը յիշէ չարաշահութեան պժգալի օրինակ մը, բայց կը յետաձգենք,

երէկ ուղղակի կը մեղադրէր Անգլիան թէ «պատերազմի վտանգ մը կը ստեղծէ Միջին Արեւելքի մէջ», զինուոր ղրկելով Պասրա, Ապատանէն միայն քանի մը մղոն հեռու։ Մոսկուայի անթենը հաղորդեց Կ. Սերեժինի մէկ յօդուածը «Նոր Ժամանակներ» թերթին մէջ, ուր կ՚ըսէ թէ «Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը միշտ վարակուած կը մնայ եսասիրական շահերով, կ՚ընթանայ դէպ ի նոր ծաւալում, դէպ ի այնպիսի արարքներ որոնք կը վտանգեն աշխարհի խաղաղութիւնը»։

✕ Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային դեսպանը խնդրեց Իրանի կառավարութենէն ետ առնել այն պարսկական նաւերը որոնք Ռուսիոյ կողմէ գործածուած էին պատերազմի ընթացքին։

Ստալինի ազդարարութիւնը

Մոսկուայի անթենը երկուշաբթի օր ի լուր աշխարհի հաղորդեց սպարապետ Ստալինի մէկ յայտարարութիւնը որ կ՚ըսէ.

— «Ընկերվարական խաղաղ շինարարութեան զարգացման մէջ, մենք պէտք չէ մէկ վայրկեան լսկ մոռնանք միջազգային յետադիմութեան ճակատը, որ ծրագիրներ կ՚որոճայ նոր պատերազմի մը համար։ Աշխարհի մէջ միլիոնաւոր բանուորներ կը տեսնեն մեր պետութեան վճռական ուժը, որ ջախջախեց ֆաշականութիւնը եւ այժմ յաջողութեամբ կը դիմադրէ միջազգային յետադիմութեան փորձերուն՝ նոր պատերազմ մը բոցավառելու համար։ Անհրաժեշտ է կատարել Մեծն Լենինի հրահանգը եւ, խաղաղութեան կնքումէն վերը, տեւականօրէն արթուն կենալ, պաշտպանելու համար մեր երկիրը մեր զինեալ ուժերով եւ տրամադրելի բոլոր միջոցներով։ Մենք, խորհրդային ժողովուրդներս որեւէ ջանք պիտի չխնայենք, զօրացնելու համար մեր զինեալ ուժերը, զարգացնելու պաշտպանողական կարողութիւնը մեր ընկերվարական պետութեան որ տեւական պատուար մըն է խաղաղութեան, ամբողջ աշխարհի համար»։

Ստալին յետոյ յայտարարեց թէ Ճափոն «երեք շաբաթ լսկ չդիմացաւ, երբ մեր բանակը եւ նաւատորմը իրենց ջախջախիչ հարուածները միացուցին Դաշնակիցներու հարուածներուն։ Խ. Միութեան մասնակցութիւնը մօտեցուց Ճափոնի պարտութիւնը, փութացնելով երկրորդ Համաշխարհային պատերազմին վախճանը։ Այժմ մեր երկիրը ազատ է գերմանական արշաւանքէն՝ արեւմուտքէն, եւ ճափոնական արշաւանքէն՝ արեւելքէն։ Մեր ժողովուրդը չէ մոռցած թէ ինչպէս, 1904ի պատերազմին, հին ճափոնցի աշխարհակալներ օգտուելով ցարական իշխանութեան տկարութենէն, գրաւեցին Սախալինը, տեղաւորուեցան Քուրիլեան կղզիներուն մէջ եւ այսպէս կղպեցին մեր երկրին դուռները ովկիանոսին վրայ»։

Ծակաւին երկար խօսելէ ետք Ճափոնի մասին, Ստալին եզրակացուց.— «Մէկ տարի անցած է այն օրէն ի վեր որ վերջացաւ Բ. Համաշխարհային պատերազմը։ Այդ մէկ տարուան ընթացքին, մենք շատ կարեւոր յաջողութիւններ շահեցանք մեր ազգային տնտեսութեան վերակազմութեան եւ զարգացման մէջ։ Մենք այժմ կը գործադրենք նոր հնգամեայ ծրագիր մը որ աւելի պիտի զօրացնէ մեր երկիրը եւ աւելի պիտի բարւոքէ մեր աշխատաւորներուն կեանքը քան վերջին պատերազմէն առաջ»։

ՔԱԼՔԱԹԱՅԻ խռովութիւնները զսպուեցան անգլ. բանակին միջամտութեամբ։ Վերջին լուրերու համաձայն, սպաննուած են աւելի քան 2000 հոգի, վիրաւորուած՝ 3000էն աւելի։ Խռովութիւնները տեւեցին չորս օր։ Միեւնոյն օրուան մէջ 1200 հրդեհներ ծագեցան։ Թէեւ բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է, սակայն կը վախցուի նոր խռովութիւններէ, որովհետեւ Իսլամները եւ Հնդիկները չափազանց գրգռուած են իրարու դէմ։ Անգլ. թերթերը գիտել կուտան թէ այս պայմաններուն մէջ կարելի չէ ետ քաշել բրիտանական զօրքը, ինչպէս խոստացուած էր։ Պէնկալի կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, դիակները հաւաքելու համար։ Թերթերը սարսափելի մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն գործուած վայրագութեանց մասին։ Բազմաթիւ կիներ բռնաբարուած եւ յօշոտուած են, ամբողջ ընտանիքներ մորթուած հարիւրներով։ Շատ մը այրեր, կիներ եւ մանուկներ ողջ ողջ վառած են իրենց տուներուն մէջ։ Ուտելիքի նեղութիւնը անտանելի է։ Եւրոպացիները չեն վնասուած։

որպէսզի ենթակաները չվնասուին։ Յետոյ կը շարունակէ. ..

«Յառաջդիմական» խմբակին պատկանող մարդիկ ձրի կը մեկնին, միասին տանելով տամնեակներով սնտուկներ։ Չէ՞ որ իրենք են կազմակերպողները եւ Հայաստանը կը պատկանի իրենց...

Եւ մենք, ականատես այս բոլոր խարդախութեանց, մեր ակռաները սեղմած կը համբերենք։ Մինչեւ հիմա մեկնած են հինգ կարաւաններ, ընդամէնը մօտ 7000 հոգի. թերեւս քանի մը կարաւաններ ալ մեկնին, Լիբանանէն եւ Սուրիայէն գացողներուն թիւը բարձրացնելով 10.000ի։ Մնացողներս պիտի մնանք փուշի վրայ, շնորհիւ այս անպայ մարդոց խլրդային աշխատանքներուն...

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ինը յանձնախումբերէն վեցը հինգշաբթի օր զբաղեցան դաշնագիրներու քննութեամբ։ Այդ առթիւ հետեւեալ դէպքերը պատահեցան. — 1. Յունաստանի ներկայացուցիչը բուռն յարձակում մը կատարեց Պուլկարիոյ վրայ, բողոքելով դաշնագրին այն տրամադրութեան դէմ թէ Պուլկարիա գործօն մասնակցութիւն ունեցած է պատերազմին մէջ, 1944 Հոկտ. 28էն վերջ կռուելով Գերմանիոյ դէմ, — 2. Խ. Միութիւնը պահանջեց անմիջապէս ձեռնարկել դաշնագիրներուն մանրամասն քննութեան, բայց պարտուեցաւ։ Խորհրդային պատուիրակութիւնը միշտ կ՚ընդդիմանայ Ֆրանսայի քուէարկութեան իրաւունքին, բոլոր յանձնաժողովներուն մէջ։

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ 400 հոգի սպաննուեցան եւ հարիւրաւորներ վիրաւորուեցան Սինճարի մէջ, Մուսուլի հիւսիսակողմը, կատաղի կռիւ մը ծագած ըլլալով երկու ցեղախումբերու միջեւ։Կիներ և մանուկներ ալ կան զոհերուն մէջ։ Ամբողջ գիւղեր քանդուած են։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ շատ խիստ ծանուցագիրներ ուղղեցին Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան, ամբաստանելով թէ «բոլոր կարելի միջոցներով կը դրդէ Թրիէսթէի ժողովուրդը, խափանելու համար դաշնակից զինուորական իշխանութեանց գործունէութիւնը»։ Երկու ծանուցագիրներն ալ մանրամասնօրէն կը յիշեն բազմաթիւ դէպքեր,— վարկաբեկում իշխանութեանց, ահաբեկում պաշտօնեաներու, տնտեսական անկարգութիւններ, ոճրագործական արարքներ եւն։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կացութիւնը քննելու համար Անգլիոյ դահլիճը մասնաւոր նիստ մը գումարեց երէկ։ Երկիւղալի զրոյցներ շրջան կ՚ընեն Երուսաղէմի մէջ։ Կ՚ըսուի թէ հրեայ ահաբեկիչները պիտի առեւանգեն առ նուազն հինգ բարձրաստիճան սպաներ, պիտի պայթեցնեն կառավարական շէնքերը եւ զօրանոցները եւն։ Հայֆայի մէջ խարխլուած շոգենաւ մը Հրեաները ըմբոստացան, Կիպրոս չաքսորուելու համար, բայց ի վերջոյ պարտուեցան։ Անգլիացիները ծխաբեր ռումբեր գործածեր էին։ — Փարիզի մէջ հաւաքուած Սիոնականները տրամադիր կ՚երեւան միջին ճամբայ մը գտնելու, ընդունելով Պաղեստինի բաժանումը։

ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻՆ գաղտնիքները պարզելով, գերման սպայ մը կը պատմէ թէ 1942ին ծրագիր մը մշակուած էր, որուն համաձայն բանակը Թուրքիան պիտի ճեղքէր, Իրան եւ Սուրիա հասնելու համար։Եթէ Թուրքիան դիմադրէր, հազիւ 15 օր կրնար դիմանալ։

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ մէջ դատուած 21 գլխաւոր ամբաստանեալները, Կէօրինկ, Հէս եւն., որոնց համար մահապատիժ պահանջուած էր չորս Դաշնակիցներուն կողմէ, վերջնական վճիռը ստանալէ վերջ, պիտի կախուին Պերլինի անգլ. շրջանի Փլօէցէնսի բանտին մէջ,ուր հազարաւոր Գերմաններ կախուած են Հիթլէրի հրամանով։ Մահավճիռը պիտի արձակուի Սեպտեմբերին։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ, Մոնռուժի բերդին մէջ, ֆրանսական Կէսթափոյին անդամներէն եօթը, երկու անգամով,— նախ չորսը, յետոյ երեքը։Ուրիշ չորս մահապարտներու պատիժը վերածուեցաւ ցկեանս թիապարտութեան։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ «Մաթէն»ի խմբագրապետը, Ժաք Մէնառ, իր կնոջը հետ, իբրեւ մոլեռանդ գործակից։ Պարտիզպանութեամբ կը զբաղէր Անժէի շրջանին մէջ։ Փախած էին Գերմանացիներուն հետ, բայց չի գիտցուիր թէ ինչպէս վերադարձած էր։ Այր եւ կին փորձեցին անձնասպան ըլլալ։

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԷՆ հրաժարեցաւ Լուի Մառէն, չափազանց թեթեւ գտնելով երեք ծովակալներուն տրուած պատիժը։

60 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Փոլայի ծովափը (Իտալիա)։ Ծով մտած էին, երբ 30 ականներ պայթեցան։ Վիրաւորներուն թիւը շատ մեծ է։

ՀԱՑԸ 11.50 ֆրանքի կը ծախուի երէկուընէ ի վեր։ «Պաթառ» կոչուածը՝ 6.10ի եւն։

ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ սակագիները 200 % պիտի աւելնան, բաղդատելով 1939 Սեպտ. 1ի գիներուն հետ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Սէօլօզի «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան նախկին քարտուղարը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Սէօլէօզցիները անխտիր, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Ա. Ը. Մ.ին զրասենեակը, 19, Rue Fournerie, վերակազմելու համար Միութիւնը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Պետրոս Եսայեան, ֆրանսական բանակին զինուոր, որ գերի տարուած էր Գերմանիա։ Պատերազմէն վերջ վերադարձած է Փարիզ։ Փնտռողն է իր հօրեղբօր տղան՝ Նուպար Եսայեան, 117 rue Liosion. Athènes (Grèce).

Պ. Եսայեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ Յառաջ ստանալու համար։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Այս շաբաթ, 24 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Միրիճան Անսուրեանին ճաշարանը, 27 Bd Raimbaldi: Կը դասախօսէ՝

Տոքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։

Մուտքը ազատ է։

ԿԱՐՆԵՑԻՆԵՐՈՒՆ. — Նիւ Եորքի Կարնոյ Հայր. Միութեան կողմէ ղրկուած երկու հակ, 254 քիլօ կշռող հագուստեղէնները շնորհակալութեամբ ստացանք։ Պէտք եղած գործողութիւնները կատարելու համար իմ անունիս փոխանցուած էր։ Ինծի յանձնուած պարտականութիւնը կատարեցի սիրով, եւ կազմուած հինգ հոգինոց յանձնախումբին անդամներէն Պ. Տիրան Փամպուքճեանի յանձնեցի այդ երկու հակ հագուստեղէնները, որպէսզի բաժնուին կարօտ բոլոր հայրենակիցներուն։

Ընդհ. ծախք եղած է 5500 ֆրանք։ Կարօտ հայրենակիցները սեպտեմբեր 5էն վերջ կրնան վերոյիշեալ հայրենակցին դիմել։

Եթէ բոլոր հայրենակիցները համամիտ են, կարելի է հակերը առանց բանալու ղրկել Յունաստան, ուր կարօտութիւնը աւելի շատ է, կամ Հայաստան։ Այս առաջարկը կ՚ենթարկեմ Յանձնախումբին եւ Հայր. ընդհ. ժողովի նկատառման։

ՎԱՀԷ ԻՋՔԱԼԱՑԵԱՆ

ԶԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՎԻԷՆ. — Ինչպէս գիտէք մենք ալ ունէինք Հայր.Միութիւն մը որ հիմնուած էր 1920ին, Հալէպի մէջ, կարօտ հայրենակիցներուն օգնելու, դպրոց եւ դասատու պահելու համար։ 1936ի Յուլիս 14ին մեր Պատգմ. ժողովը տեղի ունեցաւ Լիոնի մէջ և որոշուեցաւ Հայրենակցականը վերածել Վերաշինացի։ Այդպէս շարունակեցինք մինչեւ 1939ի պատերազմը, որ անգործութեան դատապարտեց մեզ։

Այժմ կոչ կ՚ընեմ բոլոր Զարսանճաքցիներուն, Խօզաթցիներուն, Չմշկածագցիներուն, Մաշկերտցիներուն և Բերրիցիներուն կազմել Համաչարսանճաքցիներուն Վերաշինացը, համախմբելով Տերսիմէն մինչեւ Եփրատի եզերքը եղած գիւղերու թէ քաղաքներու հայրենակիցները։ Բոլորդ ալ գիտէք որ բազմաթիւ նոր աւաններ հիմնուեցան մեր սիրելի Հայաստանի մէջ, իսկ մենք թաղ մը անգամ չունինք եւ չկրցանք շինել։ Ուրեմն կազմակերպուինք, իրարու աջակցինք եւ խառնուինք ներգաղթի կարաւաններուն, որպէսզի կարենանք մեր յոգնած գլուխները հանգչեցնել հայրենի երկրին մէջ, վերջ տալով այս անյոյս ու թափառական կեանքին։ Անոնք որ համաձայն են այս առաջարկիս, թող գրեն ինծի, որպէսզի խումբ մը հայրենակիցներու հետ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարենք եւ արդիւնքը հրապարակաւ յայտնենք։ — Գասպար Նորատեան (150, Rue Lafayette, Vienne (Isère)).

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քղիի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեան ագարակը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Սէն Լուի Նոր Սերունդը։ Կը խօսի Պ. Գ. Թուրիկեան։ Կ՚երգէ Պ. Գ. Շէհիրէրեան։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այս կիրակի ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Քլօ Ֆիւզէնի մէջ տեղի կ՚ունենայ Մալաթիոյ Կրթասիրացի դաշտահանդէսը։ Գեղարուեստական բաժին։ Զուարճացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆ.— Ֆր. Կապոյտ խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Margue սրճարանին ետեւը, Լարէզի կանանչազեղ ծառերուն տակ։ (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Խանասորի տօնակատարութեան վայրը)։ Բացօթեայ պար։ Անակնկալներ։ Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, 21, Rue des Fêtesի լրագրավաճառին քով։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 23 Août 1946 Ուրբաթ 23 Օգոստոս

ԺԸ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4782 - Նոր շրջան թիւ 421 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

FRANGAS NON FLECTUS

Զարմանահրա՛շ պատկեր մը՝ Ներգաղթի առթիւ: Իմացէք եւ ծափահարեցէք:

Կա՛մ այն է որ Երեւանի լիազօրները տարբեր հրահանգներ տուած են իւրաքանչիւր գաղութի մէջ: Եւ կամ, ամէն գաղտնիք յայտնուած չէ տակաւին:

Հայրենադարձը, Պուլկարիայէն, տեղի ունեցաւ բաղդատաբար կանոնաւոր պայմաններու մէջ, ինչպէս կը հաղորդէր Թղթակից մը:

Յունաստանի մէջ ալ — դատելով մեր ստացած թերթերէն — անախորժ պարագայի մը չհանդիպեցանք մինչեւ հիմա:

Ընդհակառակն, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց գնահատելի նորութիւն մը:

Թերթերը օրեր առաջ հրատարակեր էին առաջին կարաւանով մեկնողներու ցանկերը, հետեւեալ յայտարարութեամբ, — Անոնք որոնց անունները կ'երեւան այս ցանկերուն մէջ, պարտին այժմէն պատրաստուիլ, իրենց հետ արձանագրուած ընտանիքի անդամներով: Մեկնումի թուն թուականը եւ շոգենաւը պիտի ծանուցուին առանձին:

Այս առթիւ մասնաւոր զեկոյց մը հրատարակելով, Ներգաղթի Կեդր. Յանձնաժողովը կը ճշտէր թէ անցեալի մէջ կամ ներկայիս կուսակցութեան մը պատկանած ըլլալու պարագան արգելք չէ հայրենիք վերադառնալու:

Արդ, ի՞նչ կը տեսնենք Սուրիա-Լիբանանի եւ հեռաւոր Իրանի մէջ (այդ երկրին ալ ամէնէն յետամնաց գիւղերուն մէջ):

— «Հրաժարուա՛ծ ենք Դաշնակ վնասաբեր եւ վնասակար կուսակցութիւնից, ազգադաւ եւ ազգակործան այդ կուսակցութիւնից»:

Եւ «Դովլաթապատ եւ Քրդեր» գիւղերու այս խե՛ղճ, կարդալ-գրել չգիտցող շինականները կ'ուզեն համոզել աշխարհը թէ իրենց որոշումը տըւած են «կատարեալ եւ առողջ գիտակցութեամբ, առանց որեւէ մէկի թելադրութեան եւ ազդեցութեան»...

Այլապէս պերճախօս է Սուրիա-Լիբանանի տեղատարափ «հրաժարականներուն» պատմութիւնը:

Կարմիր խաչակիրները եւ անոնց վարձու արբանեակները ոտքի հանած են ոչ միայն ոչ-Դաշնակցականներ, Դաշնակցութենէն փտարեալներ և ... մեռելներ, այլ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սուտ-իրաւ անդամներ:

Ուրացի՛ր, հայհոյէ, ծնրադրէ և երեսնկեալ սողա՛, որպէսզի կարենաս Աւետեաց Երկիրը մտնել:

Ո՞վ սորվեցուց այս յեղափոխակա՛ն խեղկատակութիւնները, «հէ՛յ ջան Երեւան»:

Ո՞ւր է հայրենիքին շահը, այս գանելիք ստորկացումներուն, այս՝ Թրքաբարոյ բռնութեանց, այս միջնադարեան հաւատաքննութեանց մէջ:

Ի վերջոյ ի՞նչ է ձեր միտքը:

Ծամբա՞յ բանալ դէպի Երկիր, թէ ճակատ յարդարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Եթէ առաջինն է, բարեհաճեցէք խոստովանիլ թէ դուք պարզապէս կը մեղցնէք ե՛ւ հայրենիքի քաղափարը ե՛ւ ձեր յեղափոխական համբաւը:

Ոչ ձեր կատարած նուաճումները — կռնակ տալով հզօր պետութեան մը — ոչ ալ տարրական հայրենասիրութիւնը ձեզի փշուր մը իրաւունք եւ արտօնութիւն կուտան մինչեւ գետին խոնարհեցնելու հայրենիքին տարագիր զաւակները:

Թո՛ւրքն անգամ փորձած չէ այդպիսի «հրաժարականներ» կորզել հայ յեղափոխականներէն:

Իսկ եթէ երկրորդն է ձեր միտքը, — ճակատ յարդարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, զայն կազմալուծելու համար — բոցավառ բարե՛ւ երկերես Երեւանին, — «կրնաս կոտրել, բայց ոչ ծռել»:

Աւելի քան 25 տարի է որ կը տեւէ այդ ապերախտ աշխատանքը, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կայ ու կը մնայ պատնէշին վրայ: Աւելի հզօր, աւելի առոյգ եւ աւելի ծաւալուն:

Ապացո՞յց, — Բայց ահաւասիկ այն խելագար և խայտառակ փորձերը որ կը կատարուին ձեր անունով, խարդախ հրաժարականներ կորզելու համար:

Եթէ Դաշնակցութիւնը չըլլար այն ուժը որ մտածել կուտայ — որ ձեր սորուկներուն քունը փախցնել կուտայ — դուք պիտի արտօնէի՞ք այս անպատիւ արկածախնդրութիւնը:

Ի՛նչքան չուտ մոռցաք Երեւանի «Դաշնակցական» համագումարը, 1921ին...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՏՆԱՅԻՆ...

Երէ թերթերը ամէն ճշմարտութիւն գրէին Հաշտութեան խորհրդաժողովի մասին, ապահովաբար պիտի յուսահատէինք:

Ես մէկ անգամ հանդիպեցայ, եւ միայն «Մեծեր»ուն դէմքերը, շարժուձեւերը զննելով, համոզուեցայ թէ ինչո՛ւ խաղաղութիւնը «չի քալեր»:

Նախ՝ լեզուներու խնդիրը:

Վերսայլի ժողովին մէջ գոնէ մէկ լեզու կը խօսէին: Այստեղ ստիպուած են լսել երեք պաշտօնական լեզուներ: Յետոյ, մէկէն միւսը թարգմանել տալ:

Եւ ի՛նչ թարգմանութիւն...

Անցեալ շաբթու Մոլոթով ճառ մը կը խօսի հետեւեալ իմաստով, — Գետի՛նն անցնի այն մտածումը թէ ժողովը կրնայ ձախողիլ: Մենք այստեղ եկած ենք զայն յաջողցնելու վճռականութեամբ:

Թարգմանը այս բացորոշ յայտարարութիւնը կը վերածէ հետեւեալ գռհարին, — «Պ. Մոլոթով կ'ըսէ, — «խորհրդաժողովը յաջողի թէ ոչ», եւն:

Այս պատահական օրինակէն կրնաք հետեւցնել մնացեալը:

Ոչ միայն լեզուներն են որ իրար կը խաչաձեւեն — կը խաչե՛ն — այլեւ իւրաքանչիւրին քաղաքական եւ տնտեսական շահերը: Այո՛, մանաւանդ այդ շահերը:

Մինչեւ հիմա լսեցի՞ք որ մէկն ու մէկը տեղի տար իր աշխարհակալութեան տենչերուն մէջ:

Օրն ի բուն թեւ թեփի են: «Կենաց»նե՛ր: Բաժակները լիքը լիքը:

Եւ սակայն, երբ կարգը կուգայ աւարները բաժնելու, փոթորիկ:

Որքա՛ն իմաստուն է եղեր ան որ առաջին անգամ արտասանեց պատմական խօսքը, — «Վա՛յ պարտուածներուն»:

Հինգ պարտեալներ առեան կանչուեցան, իրենց տեսակէտները յայտնելու համար:

Ամէնէն անմեղ դիտողութիւններն անգամ արժանացան բողոքներու եւ կշտամբանքներու կարկուտի մը:

Յետին յաղթականը առիւծ դարձաւ: Եւ ահաւասիկ արդէն յուսահատած է, օրինակ, Իտալիոյ ներկայացուցիչը: «Մեծերը պարզապէս համակրութիւն կը յայտնեն»...

Մենք շատո՛նց կլլած ենք այդ անուշի՛կ դեղահատը...

Երէ փոքրերը միայն հայերէն գիտնային, թերեւս «ողորմիա» կուտային մէկ միլիոն Հայերու հոգւոյն:

ՎԱՀԷ

Ներգաղթը Թուրքիայէն եւ Սուրիայէն

ԱՅՍ ՏԱՐԻ 40.000 ՀՈԳԻ

«Աճրամ» օրաթերթին (Գահիրէ) թղթակիցը 20 Յուլիս թուականով կը հեռագրէ Պոլսէն. —

«Հայերը կը շարունակեն իրենց անունները արձանագրել տալ, վերադառնալու համար Սովետական Հայաստան: Կը կարծուի թէ Պոլսէն ներգաղթողներու առաջին կարաւանը պիտի մեկնի շուտով»:

Պոլսէն ստացուած նամակ մը եւս կը տեղեկացնէ թէ շատեր դիմում կը կատարեն՝ օր առաջ մեկնելու համար Հայաստան: Բայց պաշտօնական որեւէ քայլ առնուած չէ՝ կազմակերպելու համար ներգաղթը: Թուրքերը այժմ վերապահ են եւ թերթերը մէկ տող իսկ չեն գրեր Հայոց ներգաղթին մասին:

Պուլկարիայէն մեկնած ներգաղթողներու կարաւանէն վերջ, շուտով երկրորդ կարաւան մը պիտի մեկնի Ռումանիայէն:

Պէյրութէն չորրորդ կարաւանը պիտի մեկնէր Օգոստոսի սկիզբը: Պէյրութի հայ թերթերուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, այդ կարաւանին մէջ կը մտնեն 5.000 հոգի, որոնք բժշկական քննութենէ անցած են, ճանապարհածախսը վճարած եւ ստացած իրենց մեկնումի թուղթերն ու տոմսակները:

Համաձայն Երեւանէն ստացուած պաշտօնական տեղեկութեան մը, կը գրէ Արեւելք, այս տարի Հայաստան պիտի կրնայ ընդունիլ 40.000 հոգի:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Թուրքօ-Ռուսական սահմանին վրայ

Երէկ վերջին պահուն հաղորդեր էինք «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի մէկ հեռագիրը: Ահաւասիկ ամբողջ լուրը, Պոլսէն հեռագրուած՝ Օգոստոս 21ին. —

Ատենէ մը ի վեր սահմանակից Կարս, Արտահան եւ Արդուին գաւառներուն բնակիչներուն ուշադրութիւնը գրաւած են ռուս զինուորներու շարժումները ռուսեւթուրք սահմանագլուխին վրայ: Այդ շրջաններուն մէջ Կարմիր Բանակը գիշերուան որեւէ ժամուն կ'երեւայ սահմանագլուխին վրայ թնդանօթներով, հրասայլերով և բոցարձակ գործիքներով: Անոնք անդադար կը կրակեն իրենց թնդանօթները, հաւանաբար ահուդողի մթնոլորտ մը ստեղծելու կամ ջլամարտ մը յուզելու համար քաղաքական նպատակներով:

Համաձայն Թուրք թղթակիցներու որոնք պտոյտ մը կատարած էին սահմանամերձ շրջանին մէջ Յուլիս 21ին, Թուրքիոյ երեսփ. ընտրութեանց օրը, խորհրդային զինուորները ընդարձակ ռազմափորձեր կատարեցին սահմանագլուխին երկայնքը: Յաջորդ օրը զինուորները 15 մղոն ներս քաշուած էին:

Օգոստոս 8ին, երբ Թրքական կառավարութեան կը ղրկուէր յայտարարութիւնը Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին, ռուս զինուորները նորէն երեւցան:

Նեղուցներու հարցը

ԱՄԵՐԻԿԱ ՎՃՌԱՊԷՍ ԴԻՐՔ ԿԸ ԲՌՆԷ

Ամերիկեան կառավարութիւնը չորեքշաբթի օր ծանուցագիր մը յանձնեց Մոնթրէօյի պայմանագիրը ստորագրող պետութեանց — բացի Ճափոնէն — պաշտօնապէս յայտնելով իր տեսակէտները Նեղուցներու պաշտպանութեան մասին: Ինչպէս արդէն գրած էինք երէկ, Մ. Նահանգները վճռապէս կը մերժեն Սեւ ծովեան երկիրներուն վերապահել Նեղուցներու հակակշիռը: Ծանուցագիրը դիտել տալէ ետք որ եթէ յարձակում գործուի Տարտանէլի վրայ՝ միջազգային կացութիւնը կրնայ լրջօրէն վտանգուիլ եւ այդ պարագային Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին կը մնայ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել, կը շարունակէ. — Ուշագրաւ է որ Խ. Միութեան յուշագրին մէջ որեւէ ակնարկութիւն չէ եղած Միացեալ Ազգերու մասին: Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքը այն է որ Նեղուցներու ապագայ վարչաձեւը սերտօրէն կապ ունի այդ միջազգային կազմակերպութեան հետ եւ պէտք է որոշուի Միացեալ Ազգերու սկզբունքներուն եւ նպատակներուն համապատասխան ձեւով: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը յայտնէ իր պատրաստակամութիւնը մասնակցելու որեւէ միջազգային խորհրդաժողովի որ պիտի վերաքննէ Մոնթրէօյի պայմանագիրը: Դիտել կը տրուի նաեւ որ ամերիկեան եւ խորհրդային կառավարութիւնները միեւնոյն տեսակէտները չունենալով հանդերձ այս հարցին մէջ, երկուքն ալ կ'ընդունին որ, Ա.— Նեղուցները պէտք է միշտ բաց ըլլան բոլոր ազգերու առեւտրական նաւերուն առջեւ. Բ.— Նեղուցները պէտք է բաց ըլլան Սեւծովեան պետութեանց պատերազմական նաւերուն առջեւ. Գ. — Միւս պետութեանց պատերազմական նաւերը իրաւունք պիտի ունենան Նեղուցներէն անցնելու միմիայն նախապէս ճշտուած պարագաներու տակ: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը շեշտէ որ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը գլխաւորաբար կը վերաբերի Թուրքիոյ:

✕ Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը տիրէ այն կարծիքը թէ ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի պնդէ իր տեսակէտին վրայ ու եթէ Մոսկուա բուռն միջոցներ ձեռք առնէ Տարտանէլի շրջանին մէջ, հետեւանքը պիտի ըլլայ շատ ծանր: Նախագահ Թրումըն խորհրդակցութիւններ կատարած է այս մասին, անցեալ երեքշաբթի օր, իր զինուորական ու նաւային մասնագէտներուն հետ: Նոյն շրջանակներուն մէջ կը շեշտուի նաեւ այն իրողութիւնը թէ Ռուսիա չի կրնար Տարտանէլը պաշտպանել «Թռչուն ամրոցներու» դէմ ու եթէ Նեղուցները փակուած էին Դաշնակիցներու առջեւ պատերազմի ընթացքին, պատճառը այն էր որ Գերմանիա գրաւած էր Եգէականի կղզիները: Ուրեմն Ռուսիա պիտի ստիպուի գրաւել ամբողջ Թուրքիան՝ միաժամանակ տեղա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ

Արտաւազդ արք. Սիւրմէեանի Փարիզ ժամանումին առթիւ երէկ, հինգշաբթի առաւօտ մասնաւոր ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Ժան Կուժոնի եկեղեցիին մէջ: Պատուիրակ սրբազանը եկեղեցական արարողութենէն ետք խօսելով շեշտեց թէ Ֆրանսահայ գաղութը պէտք է ամէն գնով պահպանէ «ազգային անդորրութիւնը»: Հ. Յ. Դ.ի կողմէ ներկայ էր ընկ. Ժ. Միսաքեան: «Յառաջ»ը կը ներկայացնէր ընկ. Խօսրով Վշտունի:

Պայքարը Նեղուցներու շուրջ

Արգոնաւորդները Հելեսպոնտոսէն (Տարտանէլ) անցնելու Թուականէն ի վեր, պատմութեան մէջ հռչակ հանած են Նեղուցները։ Եւրոպան Ասիայէն անջատող և հազիւ գետի մը լայնք ունեցող ջուրի անցք մը որ նոյն ատեն Սեւ ծովը եւ Միջերկրականը իրարու կը միացնէ, պատերազմի թէ խաղաղութեան ընթացքին, բազմաթիւ ազգերու ճակատագիրը տնօրինած է։

Ֆաթիհ Սուլթան Մուհամմէտ իր նաւերը ցամաքէն յաջողեցաւ Ոսկեղջիւր փոխադրել ու գրաւել Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքը, ուրկէ Օսմանցիները դարեր շարունակ իշխեցին Նեղուցներուն եւ ժամանակ մը նոյնիսկ Միջերկրականին։

Օսմանցիներու արեւը սկսաւ խաւարիլ, երբ արեւմտեան պետութիւնները տարածուեցան դէպի Մերձաւոր Արեւելք, գաղութներ ձեռք ձգելու համար, իսկ միւս կողմէ Ռուսաստան իր սահմանները ընդարձակեց ի վնաս Օսմ. Կայսրութեան։

Մեծ ուժերու այս տեղատուութիւնը իր անդրադարձումը կ'ունենար Նեղուցներու դոյավիճակին վրայ, նայելով թէ որ պետութիւնը աւելի մեծ ազդեցութիւն ձեռք բերած էր միջազգային կնճիռներու կարգադրութեան մէջ։

Համառօտ կերպով թուենք Նեղուցներու շուրջ պատահած անցքերը ու համաձայնութիւնները, պատմութեան լոյսին տակ ըմբռնելու համար նոր պայքարներու իմաստը։

ա) Կատարինէ ցարուհին 1768ին Պալթիկէն Միջերկրական ղրկեց նաւատորմ մը, որուն օգնեցին Բրիտանացիները։ Ռուսերը 1770ին Զէշմէի առջեւ (Իզմիրի մօտ) փճացուցին օսմանեան նաւատորմը (այս մասին վերջերս Սովետները պատմական հատոր մը հրատարակեցին որ առիթ տուաւ Թուրք մամուլի դժգոհութեան)։ 1774ին կնքուեցաւ Գայնարճայի դաշինքը, որով առաջին անգամ ըլլալով Օսմանցիները կը պարտաւորուէին բաց պահել Նեղուցները Ռուսերուն առջեւ։

բ) Նափոլէոնի Եգիպտոս արշաւանքին, ռուս և անգլիական նաւատորմները կը միանան Թրքականին, ծովակալ Նելսըն 1798ին Ապուքիրի առջեւ կը բնաջնջէ Նափոլէոնի նաւատորմը։

գ) Թուրքիա կը հաշտուի Նափոլէոնի հետ եւ 1806ին պատերազմ կը յայտարարէ Ռուսաստանի դէմ, անգլեւռուս նաւատորմը կը փորձէ գրաւել Նեղուցները, բայց չի յաջողիր։

դ) Նաւարինի մէջ 1827 Հոկտ. 20ին անգլեւռուսական նաւատորմը կ'այրէ Օսմանցիներու 62 նաւերը, որոնք կը կռուէին Եգիպտոսի Իպրահիմ փաշայի հրամանին տակ։ Տարի մը ետք կը սկսի ռուսեւթուրք պատերազմը որ կը վերջանայ Թուրքերու պարտութեամբ, կը կնքուի Ադրիանուպոլսի դաշինքը 1829 Սեպտ. 14ին։ Պատերազմական տուգանքներէ եւ հողային գրաւումներէ զատ, Ռուսերուն առջեւ Թուրքերը բաց պիտի պահէին Նեղուցները։

ե) Եգիպտոսի Մուհամմէտ Ալի փաշան կը յարձակի Թուրքիոյ վրայ, Սուլթան Մահմուտ կը դիմէ Ռուսերու օգնութեան (կ'ըսուի թէ Պէզճեան Ցարութիւն Ամիրայի խորհուրդով), 15 հազարնոց ռուսական բանակ մը Վոսփոր ցամաք կ'ելլէ։ Սուլթանին մօտ կը միջամտեն Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա եւ զիջումներ կ'ըլլան ի նպաստ Մուհամմէտ Ալիին։ Ռուսերը 1833 Յուլիս 8ին կը յաջողին Սուլթանին հետ կնքել Հիւնքար Իսկէլէսիի դաշինքը, որով Նեղուցները կը գոցուէին բոլոր ռազմանաւերուն առջեւ, բացի ռուսականէ որ ուզած ատեն պիտի կրնար Միջերկրական ելլել։

զ) 1839ին Եգիպտոսի երկրորդ պատերազմն է Թուրքիոյ դէմ։ Այս անգամ Անգլիա կ'օգնէ Թուրքիոյ։ 1841 Յուլիս 14ին կը կնքուի Լոնտոնի դաշինքը զոր կը ստորագրեն Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա, Փրուսիա, Ռուսիա ու միւս կողմէն Թուրքիա։ Կը ջնջուին Հիւնքար Իսկէլէսիի մէջ Ռուսիոյ տրուած առաւելութիւնները եւ Սուլթանին իրաւունք կը տրուի փակելու Նեղուցները օտար ռազմանաւերու առջեւ։

է) Ռուսաստանի դէմ 1853ի Խրիմի պատերազմէն ետք, կը կնքուի 1856ի Փարիզի դաշինքը զոր կը ստորագրեն Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա, Աւստրիա, Փրուսիա, Սարտենիա, Թուրքիա։ Նեղուցները դարձեալ փակ կը մնան, իսկ Դանուբի նաւարկութեան հսկակչիռը կը յանձնուի Սուլթանին, Ռուսերը միայն եզերապահ թեթեւ նաւեր պիտի կրնան ունենալ Սեւ ծովու մէջ։

ը) Ռուսաստան օգտուելով Ֆրանսայի կրած պարտութենէն, 1871 Մարտ 13ի Լոնտոնի դաշինքով, կը յաջողի բարեփոխութիւններ մտցնել Նեղուցներու մասին, իսկ Դանուբի առնչութեամբ Ռուսաստանին եղած սեղմումները կը վերցուին։

թ) Ռուսիա յաղթելով Թուրքիոյ 1878 Փետր. 19ի Սան Սթեֆանոյի դաշինքով ընդունիլ կուտայ Թուրքիոյ որ «Վոսփորը եւ Տարտանէլը բաց պիտի մնան թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ատեն, չէզոք պետութիւններու առեւտրական նաւերու առջեւ»։

ժ) Պերլինի դաշինքով 1878 Յուլիս 1ին կը վերահաստատուին Փարիզի (1854) եւ Լոնտոնի (1871) դաշինքներու տրամադրութիւնները Նեղուցներու մասին։ Ասոնք աւելի նպաստաւոր էին Թուրքիոյ համար։

ժա) 1914ի Համաշխարհային Պատերազմին հետեւանքով, Փեթրոկրատի անգլիական դեսպանը 1915 Մարտ 12ին (Նեղուցներուն դէմ սկսուած ծովային յարձակումի օրերուն) կը պատասխանէ ռուս արտաքին նախարար Սազանովին մէկ յուշագրին, յայտնելով Մ. Բրիտանիոյ համաձայնութիւնը ռուսական պահանջին որ էր «Կ. Պոլսոյ քաղաքը, Վոսփորի ձախ եզերքը, Մարմարայի ծովը եւ Տարտանէլը, նոյնպէս հարաւային Թրակիան մինչեւ Էնոս–Միտիա գիծը»։ Ֆրանսա Մարտ 3ին տուած է նոյնիմաստ յուշագրով մը իր համաձայնութիւնը։

ժբ) Ռուսիա զբաղած է իր ներքին յեղափոխութիւնով եւ առանց իր մասնակցութեան կը կնքուի 1920 Օգոստոս 10ի Սեվրի դաշինքը, որով Պոլսոյ վրայ կը մնայ Սուլթանին գերիշխանութիւնը, բայց Նեղուցները, ըստ յօդ. 37ի «Խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ բաց պիտի ըլլան, առանց դրօշի խտրութեան, առեւտրական նաւերու եւ մարտանաւերու, զինուորական ու առեւտրական սաւառնակներու առջեւ»։

ժգ) 1923 Յուլիս 24ի Լօզանի դաշնագրով գոհացումներ կը տրուին Թուրքիոյ, բայց կը զինաթափուին՝ Զանաք Գալէի շրջանը, ծովեզերքներէն մինչեւ քան քիլոմեթր մաս մը, իսկ Վոսփորի երկու ծովեզերքներէն 15ական քիլմթ. մաս մը, Մարմարայի կղզիները, բացի Իմրալիէն, Արքիպեղագոսի մէջ Իմպրոս եւ Պոզճատա։ Կը կազմուի Նեղուցներու միջազգային յանձնախումբ մը, Թուրքի մը նախագահութեան տակ, բայց պատերազմի մը պարագային Թուրքիա իրաւունք չունէր փակելու Նեղուցները։

ժդ) 13 տարի ետք, 1936 Յուլիս 20ին Մոնթրէօյի դաշինքով ջնջուեցաւ Նեղուցները ամրացնելու արգելքը եւ դարձեալ Թուրքիոյ վստահուեցաւ անոր հսկակշիռը։ Անգլիա, Ֆրանսա, Խ. Միութիւն, Ճափոն, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Եուկոսլաւիա ստորագրեցին դաշնագիրը, ըստ որու խաղաղութեան շրջանին ռազմանաւերու մուտքը Նեղուցներէն ներս սահմանափակումներու ենթարկուեցաւ (յօդ. 19)։ Թուրքիան պատերազմիկ ըլլալու պարագային, բոլոր պետութիւններու «ռազմանաւերու անցքը ամբողջովին ձգուած է Թրքական կառավարութեան որոշումին (յօդ. 20)»։ Թուրքիա եթէ ինքզինք նկատէ պատերազմի խիստ մօտ վտանգի մը ենթակայ, դարձեալ նոյն յօդուածը պիտի գործադրուի, այսինքն ռազմանաւերու անցքի խնդիրը Թուրքիան պիտի գնահատէ։

Այս դաշինքին տուած լիազօրութիւններով Թուրքիա դարձեալ ամրացուց Նեղուցները։

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

(ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Դէպքը տեղի կ'ունենայ մեր օրերում։ Դերակատարներն են՝ Ցառաջդիմական Շէֆ մը, ականաւոր Հայաստանասէր մը, վաւերացուած Հայաստանի Բարեկամ մը, Ներգաղթող մը։

Տեսարանը կը ներկայացնէ Ներգաղթի Կոմիտէին գրասենեակը. պարզ կահաւորում, սեղան մը, որուն վրայ բազմաթիւ թղթածրարներ և արձանագրութեան զանազան թուղթեր զետեղուած։

ՏԵՍԻԼ Ա.

Հայաստանասէրը. — Զգացրեցաւ սա գուրսի աղմուկը. քիչ կը մնայ որ դուռը կոտրեն եւ ներս խուժեն։ Մեռանք այս ժողովուրդին ձեռքէն, ո՞ր մէկը ղրկես, ո՞ր մէկը պահես։ Բոլորն ալ օր առաջ երթալ ու ազատուիլ կ'ուզեն։ Ի՛նչ դժուար գործ է եղեր սա ներգաղթը։ Դաշնակները միայն քննադատել գիտեն. թող գան տեսնեն թէ ինչպէ՜ս կը նահատակուինք այս տաքին։

Հայաստանի Բարեկամը. — Դժուար բայց վսեմ գործ։ Մեր անունները յաւէտ անմահ պիտի մնան պատմութեան էջերուն մէջ։

Ցառաջդիմականը. — Ցաջորդ կարաւանին ցանկը լրացա՞ծ է արդէն։ Ես հինգ հոգինոց ընտանիք մը ունիմ ճամբելիք։ Մեզի հեռուէն խնամի կ'ըլլան։ Լաւ մարդիկ են, ոչ թերթ կը կարդան, ոչ ալ ռեւէ ուղղութեան կը հետեւին։

Հայաստանի Բարեկամը. — Կարելի չէ՞ հրաժարեցնել։

Ցառաջդիմականը. — Ի՞նչը պիտի հրաժարեցնես։ Հայրենին տարիքը առած է և չատոնց հրաժարած... կեանքէն։ Խեղճր ամիսներէ ի վեր անգործ է։ Խոստացայ կարգադրել։

Հայաստանի Բարեկամը. — Լաւ, բան մը կ'ընենք, քանի որ խոստացեր ես։ Բայց եթէ հրաժարողներու ցանկը ճոխացնելով մեկնէր՝ մեզի ծառայութիւն մըն ալ ըրած կ'ըլլար։

Հայաստանասէրը. — Կը վախնամ որ նաւը ուշանայ։ Ինչպէ՞ս պիտի զսպենք տունը տեղը ծախած եւ անհամբեր սպասող բազմութիւններու հայրենասիրութեան ալիքը։

Հայաստանի Բարեկամը. — Դուն միշտ յոռետեսութեամբ կը տարուիս։ Ներելի չէ. հեռագիր մը՝ եւ վաղը մէկի տեղ տասը նաւ կարելի է շարել նաւահանգիստին մէջ։ Հաւատք պէտք է ունենալ գործին հանդէպ։

Հայաստանասէրը. — Լաւ կ'ըլլայ որ հաւատքի դասերդ ուրիշներուն տաս։ Հոս հիմա մենք մեզի ենք. օտար մարդ չկայ մէջերնիս։ Անդրանակի հայութեան հարիւրին առնուազն 60ը ծախուած բնակարաններուն դրամը ուտելու վրայ է։ Բնակութեան պայմանաժամը շուտով կը լրանայ եւ օտարներ կ'երթան տեղաւորուիլ անոնց տուներուն մէջ։ Եթէ այս ամառ չկարենանք ղրկել զանոնք բոլորն ալ, ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակնիս։

Հայաստանի Բարեկամը. — Այս տարի չըլլայ գալ տարի թող ըլլայ. գալ տարի չեղաւ՝ միւս տարի։ Ժամանակը ի՛նչ կարեւորութիւն ունի որ. ներգաղթի գործը յաւիտենական արժէք կը ներկայացնէ։

Հայաստանասէրը. — Հապա ձմե՞ռը, հապա անտուն մնացողներու կացութի՞ւնը, անգործութի՞ւնը։

Ցառաջդիմականը. — Դուն մի՛ մտահոգուիր։ Հայը ճարպիկ ու շինարար ժողովուրդ է։ Նորէն կը շինէ, նորէն տուն տեղ կ'ըլլայ, մէջտեղ չի մնար։

Հայաստանասէրը. — Ի՛նչ աժան տուներ կը ծախուին, մեղք, գոնէ Հայուն ծախածը Հայը առնէր։

Հայաստանի Բարեկամը. — Ինչո՞ւ Հայը պիտի առնէ, ի՞նչ ընելու համար։ Հոս գալ տարի մէկ հատ Հայ չի մնար։

Հայաստանասէրը. — Դաշնակնե՞րն ալ պիտի գաղթեն։ Անո՞նք ալ Հայ կը հաշուես։

Հայաստանի Բարեկամը. — Ի հարկէ անոնք ալ պիտի մեկնին. կամաց կամաց հայանալու վրայ են... հրաժարելով։ Պիտի տեսնես որ քանի մը ամիսէն մեզայի պիտի գան նոյնիսկ դաշնակ չէֆերը։ Առանց մասսայի ի՛նչ պիտի ընեն հոս։

Ցառաջդիմականը. — Ես քիչ մը տարբեր կը մտածեմ այս հարցին շուրջ։ Այստեղ մնացող Հայեր պիտի գտնուին։ Անպայմա՛ն պիտի գտնուին։ Ան որ կրնայ՝ պէտք չէ առիթը փախցնէ։ Տուները գրեթէ ձրի կը ծախուին։ Ես անձնապէս, ճիշդը ըսելով, տուն մը գնելու վրայ եմ։ Սակարկութիւնը դեռ չէ վերջացած, բայց կը կարծեմ թէ կը կարգադրուի։ Քիչ առաջ մեր հեռաւոր խնամիներուն խօսքը ըրի։ Անոնց տունն է. քիչ մը հին է թէեւ, բայց գինն ալ յարմար է։

Հայաստանասէրը. — Ժողովուրդը պիտի ղրկենք եւ մենք հո՞ս պիտի տեղաւորուինք։ Ի՞նչ իմաստ ունի տուն առնելը։

Հայաստանի Բարեկամը. — Աճապարելու կարիք չունինք մենք։ Առանց Հայաստան երթալու՝ մենք արդէն Հայաստանին կը ծառայենք։ Եթէ բնաւ չերթանք՝ Հայաստանը բան չի կորսնցներ, ընդհակառակն կը շահի։

ՏԵՍԻԼ Բ.

Ներգաղթողը (ներս կը մտնէ երկչոտ քայլերով եւ կը խոնարհի). — Բարեւ ձեզ. ինծի ուզած էիք վերջին հարցաքննութեան մը համար։

Ցառաջդիմականը. — Բարեւ, երիտասարդ. դուն այն բախտաւորներէն ես որ յաջորդ կարաւանով Հայաստան կը մեկնին։ Թիւդ ստացար անշուշտ։

Ներգաղթողը. — Այո՛, շնորհակալ եմ։ Շատ ուրախ եմ որ վերջապէս Արարատը պիտի տեսնեմ, մեր երկրի ջուրը պիտի խմեմ եւ հայրենիքիս համար պիտի աշխատիմ։

Հայաստանասէրը. — Պատրա՞ստ ես, գործերդ բոլոր կարգադրա՞ծ ես։ Ներգաղթի ժամկէտը հնչելուն պէս՝ ուղղակի Քարանթինա։

Ներգաղթողը. — Անշուշտ, գիտեմ։ Պատրաստուելու շատ բան չունէի արդէն։ Տունս ծախեցի, ձեռքս անցած դրամով վերմակի եւ անկողինի համար քիչ մը բուրդ եւ փոքրիկներուս հագուստ գնեցի։ Անհամբեր կը սպասեմ։

Հայաստանի Բարեկամը. — Կը մնայ ուրեմն վերջին կարեւոր կարգադրութիւն մը։

Ներգաղթողը. — Այդ մասին ալ խորհած եմ. ես չեմ ուզեր Ներգաղթի Կոմիտէին վրայ բեռ ըլլալ։ Եթէ իմ եւ ընտանիքիս ճամբու ծախսը ամբողջութեամբ ի վիճակի չեմ վճարելու, գոնէ մէկ մասը պիտի տամ անպայման։

Հայաստանի Բարեկամը. — Միտքս չհասկցար։ Այդ խնդիրը կերպով մը կը կարգադրենք։ Աւելի կարեւորը կայ։ Հիմա, լաւ մտիկ ըրէ եւ անկեղծ եղիր մեզի հետ։ Ո՞ր կազմակերպութեան կը պատկանիս։

Ներգաղթողը. — Ես Հայ եմ եւ հայ ժողովուրդին կը պատկանիմ։

Հայաստանասէրը. — Փաստաբանութեան կարիք չկայ։ Քեզի կը հարցնենք թէ ո՞ր կուսակցութեան անդամ ես։

Ներգաղթողը. — Ես կուսակցական չեմ։ Զեզոք ապրած եմ միշտ։ Պարզ աշխատաւոր մըն եմ։

Ցառաջդիմականը. — Շատեր այդպէս կ'ըսեն

Հիւլէռումբը եւ Այնշթայն

ԽՄԲ.— Բնագէտ Անտոէ Լապարք, որ ներկայ եղած էր հիւլէ-ռումբի վերջին փորձերուն, Պիքինիի մէջ (Խաղաղական ովկիանոս), զրոյց մը ունեցած է հռչակաւոր գիտնական Այնշթայնի հետ: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը. —

— Կը կարծէ՞ք թէ վերջին գիւտերը պիտի փոխեն մեր կեանքի ընթացքը եւ աշխարհի ճակատագիրը:

Այնշթայն.— Առկէ վերջ ոչ մէկ բան չի կրնար չազդուիլ: Բայց որքան ծանօթ է ինծի նիւթը, տակաւին շատ հեռու ենք կարենալ օգտագործելու փոքր քանակութեամբ առօրեայ պէտքերուն համար այն արտադրութիւնները որոնցմով գիտենք թէ ինչպէս կրնանք պայթեցնել հիւլէն: Քարիւղը եւ ածուխը տակաւին չեն կրնար մոռացութեան դատապարտուիլ: Միւս կողմէ, աւելցնելով մեքենաներուն որ հետզհետէ աւելի ուժեղ, աւելի արագ եւ աւելի բազմաթիւ կը դառնան, եւ որ արդի կեանքին կ'ընկերացնէք, որոշ է թէ խրանիոմի եւ փլիւթոնիոմի հիւլէական ուժը շատ մեծ կեդրոններու մէջ պիտի գործածուին՝ ուժի բաշխումի եւ աւերիչ պատերազմի պատրաստութեան մէջ մեծ չափով մը: Նոր աշխարհի մը արշալոյսն ենք: Գիտնականները կարեւոր ուժ մը տուին մարդուն: Քաղաքագէտները գրաւեցին զայն:

— Կը կարծէ՞ք թէ պատերազմը որ նոր վերջացաւ իրեն մէջ կը պարունակէ ուրիշ պատերազմի մը սերմերը:

Այնշթայն. — Ըսէք բոլոր անոնց որ ձեր գրածները կը կարդան թէ՝ եթէ վաղը ուրիշ պատերազմ մը ծագի, շնորհիւ զինարուեստի զարգացումին եւ նոր զէնքերու այն սարսափելի ուժին որ այս նոր գիւտերուն հետեւանքն է, աւերը զոր պիտի պատճառէ, այնպէս մը պիտի ըլլայ որ քաղաքներ, ժողովուրդներ եւ ազգեր յաւիտեանս պիտի ճզմուին: Եթէ քաղաքականութիւնը շարունակէ առանց հսկողութեան, առանց ամէնէն ուժեղ հակազդեցութեան անհատապէս, ժողովուրդին կողմէ եւ զանգուածին մէջ, առանց հանդիսաւոր բողոքի գիտնականներէն, արուեստագէտներէն, գրագէտներէն եւ բոլոր անոնցմէ որոնց խօսքը կշիռ ունի մեր օրերուն: Եթէ հակադիր ուժերու բիւրեղացումը շարունակէ տեղի ունենալ միեւնոյն սովորամոլութեամբ եւ միեւնոյն ատելութեամբ, այն ատեն ամէնէն զարհուրելի պատերազմը անխուսափելի պիտի ըլլայ: Անիկա շատ շուտ պիտի գայ: Եթէ կարելի չէ ապահովութիւն ստեղծել հանրային, քաղաքական եւ ընկերային ազդեցութեամբ, աշխարհը շատ մօտ է մուխի վերածուելու համար:

Ինչ կը վերաբերի հիւլէական գաղտնիքին, կը ցաւիմ որ այնպիսի միջոցներ ձեռք առնուած են որ կ'աւելցնեն Ռուսերուն անվստահութիւնը միջազգային կարգադրութեանց անկողմնակալութեան մասին: Այս սահմաններուն մէջ, անգամ մը որ անապահովութիւնը ծնունդ առնէ, անգամ մը որ կշիռը խանգարուի, փոխադարձ վստահութիւնը վտանգուի, հետզհետէ կը ստեղծուի հոգեբանական վիճակ մը որ յղի է աղէտով:

Շատ յաճախ հիւլէական ռումբին խորհուրդին եւ իմ կրնան նշմարուիլ ձգտումներ դէպի դեռակայութիւն: Շատ յաճախ տիրապետութիւնը որ տնտեսական ուժի շնորհիւ կը վարէ պատերազմը, առաքինութեամբ կը քօղարկուի եւ տիրելու ոգին

բայց տակէն ուրիշ բան դուրս կուգայ: Կեղծելը օգուտ չունի: Մենք ճշմարտութիւնը ուշ կամ կանուխ երեւան կը հանենք: Քեզի ու ընտանիքիդ ապագային համար ճակատագրական նշանակութիւն ունի այս հարցումը: Ուշադրութիւնդ լարէ և ճիշտը խօսէ: Դաշնակցական եղա՞ծ ես ասկէ առաջ:

Ներգաղթողը.— Պատուոյ խօսք՝ որ չեմ եղած: Եթէ ըլլայի՝ կը խոստովանէի: Ես չեզոք ապրած եմ միշտ:

Հայաստանեաւէրը.— Ձեր գերդաստանի՞ն մէջ ալ Դաշնակցականներ չեն գտնուած. հայրդ, մեծ հայրդ, քեռիներդ ու էմմիներդ: Լաւ խորհէ ու այնպէս պատասխանէ:

Ներգաղթողը.— Իմ գերդաստանիս բոլոր անդամները նահատակուած են տարագրութեան ճամբաներուն վրայ: Ձեմ գիտեր, ես որբ մեծցած եմ:

Հայաստանի Բարեկամը.—Դպրոցին մէջ դաշնակցական ուսուցիչ ունեցա՞ծ ես երբեք:

Ներգաղթողը.— Դժբախտաբար դրեթէ դպրոց չեմ գացած: Պզտիկուց կօշկակարի աշկերտ դրած են ինծի եւ այդ արհեստով հացս ճարած եմ: Հազիւ ստորագրութիւնս կրնամ դնել եւ քիչ մըն ալ կարդալ:

Յառաջիմականը.— Հոգ չէ, Հայաստան տարիքը առած անգրագէտներու համար մասնաւոր վարժարաններ կան: Հոն կը կատարելագործես ուսումդ:

(Վերջը յաջորդով)

աղատական դիմակ մը կ'որդեգրէ:

Ձեմ հասկնար թէ ինչու ամերիկեան կառավարութիւնը կը սիրէ սարսափի մատնել աշխարհը, երբ իր նպատակները թշնամական չեն: Ամերիկայի մէջ սպառազինութիւնը սարսափելի արագութեամբ կը զարգանայ: Պատերազմէն առաջ, ոչ մէկ վարկ կար տրամադրելի ուժովցնելու նոյն իսկ պաշտպանութեան կարեւոր դիրքերը, այսօր զէնքի մոլեգնութիւնը կը լափէ ամէն բան:

— Կը կարծէ՞ք թէ նոր հիւլէական ռումբերը աւելի մեծ վնաս կրնան պատճառել քան թէ Հիրոշիմայինը: Անոնց տարողութիւնը աւելցա՞ծ է:

Այնշթայն սրտանց խնդուք մը փրցնելով ըսաւ.— Այդ նիւթի մասին չխօսինք: Պիտի չուզէի մեր երկուքին կեանքին մնացեալ մասը բանտին մէջ անցընել:

Յետոյ դէմքը լրջացաւ երբ աւելցուց: Աւա՜ղ, Հիրոշիմայի մէջ գործածուած ռումբին ժամանակը անցած է, ինչպէս նաեւ քանդումի կարելիութիւնները:

Գիտուններուն մեծ մասը հակառակ էր այդպիսի զէնքի մը անակնկալ գործածութեանը: Անոնք առաջարկեցին ցոյց մը ընել աշխարհի առջեւ, ապացոյցը տալու թշնամիին անոր գոյութեանը եւ անոր զանգուածային քանդիչ ուժին: Կը կասկածիմ թէ գործը փութացուցին ուէ միջոցով Խաղաղականի պատերազմը վերջացնելու նախ քան Ռուսիոյ մասնակցութիւնը: Վստահ եմ որ եթէ նախագահ Րուզվէլթ ողջ ըլլար, այդպիսի բան մը պիտի արգիլէր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՈՐԲԵՐ

ՕՇ (Ժէռսի նահանգ), 16 Օգոստոս. — Փորտոյէն Մարսէյլ գիծով կը ճամբորդեմ դէպի Օշ (Auch). Հինգ ժամ վերջ կը հասնինք նահանգի կեդրոն քաղաքը, 15 տարիներու բացակայութենէ մը վերջ: Օշը քաղաք մըն է մօտ 30.000 բնակչութեամբ, առանց աղմուկի, առանց հանրակառքի: Գիւղի տպաւորութիւն կ'ունենայ ճամբորդը: Տասնըհինգ տարի առաջ երբ հոս էի, կարծես աւելի աշխուժութիւն կար: Կը հասնինք այն վայրը ուր տարիներ առաջ հայ որբերը վարձու կուտային, ինչպէս տօնավաճառի օրը կենդանիները կը ծախեն... Կնոջս հետ պայուսակներս պանդոկ մը տեղաւորելէ վերջ, կը սկսիմ պտտիլ քաղաքը:

Կը հանդիպիմ խանութները, եաներ կը տեսնեմ,— Ս. Պատպատեան, Բ. Դաւիթեան, Գալպապեան, եւ դեռ ուրիշներ: Կը մտնեմ Ս. Պատպատեանի խանութը: Կը նայիմ Սուրէնի երեսը: Օշ եկած որբերու ամէնէն երիտասարդն էր. որքա՜ն փոխուած է: Երկու զաւակներու հայր, ամուսնացած Ֆրանսուհիի մը հետ: Քաղաքին մէջ միակն է որ ապակեղէն եւ հայելի կը ծախէ: Իր քովն է Ռուբէնը, նոյնպէս փոխուած: Եղբայրս՝ Ստեփանը ինքնաշարժի տակ մնացած է: Կ'ուզեմ տեսնել նաեւ Խաչատուրը: Քառորդ ժամ վերջ Սուրէնի անձնական ինքնաշարժով ճամբայ կ'ելլենք, ոլոր մոլոր ճամբաներէ բարձրանալով կը հասնինք ագարակ մը,— ահա հոս է Խաչօին տունը, կ'ըսէ,— Օշէն ութ մղոն հեռու: Խաչօն ալ ամուսնացած է Հայուհիի մը հետ, Տիկին Աննան, որ նոյնպէս ապրած է որբի տաժանելի կեանքը: Ունի երեք զաւակներ: Ագարակը 22 հեկտար է: Կ'աշխատի կէս առ կէս հողատէրին հետ: Խաչօն տարիներու ընթացքին եղած է փորձառու եւ արդիական հողագործ: Տիկին Աննան կ'ըսէ.— քիչ աշխատանքով շատ արդիւնք ստանալ սորվեցանք. ի՞նչ օգուտ որ մեր երկիրը չէ: Ո՜րքան կրնայինք օգտակար ըլլալ մեր հայրենիքին, եթէ հոն երթայինք: Ներգաղթի կազմակերպիչները եթէ գային երթան, ի՛նչ պիտանի տարրեր պիտի գտնեն: Ահա Հայու աշխատասէր բազուկներ, մանուկներէն սկսեալ: Եղիսաբէթը, սեւ աչքերով սեւ մազերով, 11 տարեկան կովկիթը, տունին կենդանիներուն հսկիչն է: «Երթամ Անահիտին Թարմ կաթ կթեմ, կ'ըսէ: Օ՜հ, սա մանրիկ բազուկները: Անիծեալ ըլլայ քեզ անհայրենիք դարձնողը: Սեղանին վրայ Խաչօն կը պատմէ.— Քսան հոգի էինք. հինգ հոգին ամուսնացան Հայուհիներու հետ, ութը՝ Ֆրանսուհիներու հետ: Շրջաններն ալ հաշուելով՝ 50 հոգի: Վեց հոգի անձնական խանութ ունին, երկուքը պատկերահան են, մէկը սափրիչ, մէկը կօշկակար, մէկը շինութեանց ներկարար, մէկը հայելիի եւ ապակիի գործ: Միւսներուն մէջ կան արհեստաւորներ ամէն ճիւղի վրայ: Քսան մանուկներ կան միայն Հայուհիներու հետ ամուսնացողներէն, միւսները չեմ համրած, ֆրանսական մկրտութիւն եղած է: Ահա շրջան մը ուր ոտք չէ կոխած ոեւէ գործիչ կամ կղերական, Տիկին Պերճուհի Բարսեղեանի մահէն ի վեր: Վառվռուն տղաք, հայկական շրջանակէ զրկուած ըլլալով, կամաց կամաց օտար բարքեր իւրացուցած են: Անախորժ դէպքեր ալ պատահած են, դատավարութիւն եմ: Դժբախտաբար մանուկները հայերէն չեն գիտեր, ինչպէս ամէն տեղ: Կարելի չէ՞ ֆրանսերէն բաժին մը բանալ «Յառաջ»ի մէջ: Հայկ. Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու ֆրանսերէն կոչը յափշտակութեամբ կը կարդար ֆրանսախօս Անդրանիկը:

Յաջորդ օրը կիրակի է. տղաքը կը հաւաքուին շուրջս և կը պատմեն թէ բոլորն ալ զինուորագրուած էին 1938էն ի վեր եւ պատերազմի ատեն առաջին դիծի վրայ: Մէկ ընկեր կորսնցուցած են Տէօնքէրքի ճակատամարտին, Սարգիս Յովհաննէսեան: Շատերը գերի ինկած եւ այժմ վերադարձած են: Ունեցած են նաեւ «Մաքիզար»ներ: Առաջին անգամ Օշ մտնողը հայ որբ մըն էր, Օհան Գասպարեան, Եոզկատի շրջանէն, սակայն հետագային չուզեցին ճանչնալ անոր իրաւունքները: Գալով հպատակութեան, ոմանց տուած են, ուրիշներուն կը ձգձգեն:

Հիմա տղաքն են որ հարցումներ կ'ուղղեն Հայկ. Դատի եւ ներգաղթի մասին: Կը վստահեցնեմ թէ այս անգամ մենք ալ բաժին կ'ունենանք հարիսայէն, քանի որ ունեցանք Հայրիկին քարոզած երկաթէ շերեփը: 250.000 զինուոր միայն ռուսական բանակին մէջ 65 զօրավարներով, նոյնպէս դուք Ֆրանսայի եւ ուրիշներ ամերիկեան բանակներուն մէջ: Գալով ներգաղթին, անպայման պէտք է երթանք հայրենիք, կ'ըսեմ:

Տիկին Աննան ճոխ սեղան մը սարքեր է, որուն շուրջը շարուած ենք Ապրիլեան սաներս և կենացներ կը պարպենք պատուական գինիով: Գիշերը ուշ ատեն քաղաք վերադարձանք «Լուսին չկար» երգելով:

Շնորհք Սուքիասեան

ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐՈՒ ՁԱՅՆԸ

ԿԱՐՏԱՆ.— Սիրելի Յառաջ, այսօր քեզի փոքր աշխատանք մը կը ղրկեմ, Նոր Սերունդի մասին:

Հայ երիտասարդներ ճողոպրած Թուրք բռնատիրութենէ՝, հանդիստ գտան ֆրանսական խաղաղ երկինքի տակ: Հայեր, որոնք իրենց ուժը գործածեցին հող փորելով հանքերու մէջ եւ պարտիզպանութեամբ: 1914էն Լը Մի, հաստատուած Հայերէն կային ամուսնացածներ եւ ամուրիներ, ներկայիս ամէնքն ալ զաւակներու հայր: Լը Միլի հայ գաղութը Օգոստ. 18ին ուրախութեամբ ողջունեց իր առաջին սերունդին ճիգերը: Այս տղաքն ալ, որ իրենց հայրերուն պէս ինքնաշխատութեամբ (մէկ քանիներու հայրերը մահացան 1944ի օդային յարձակումներուն, եւն.) դաշտահանդէս մը կազմակերպած էին: Զմոռցան բաժին տալ նաեւ պապենական տավուլ-զուռնային...: «Համազասպ» խումբին ծիծեռնակները երգեցին, արտասանեցին, բեմադրեցին եւ պարեցին: Թող ներեն որ ամէն մէկուն, աշակերտ թէ մարդիկ, անունները չեմ յիշեր թուղթի վրայ: Սրտանց կ'ըսեմ ձեզի, տղաք եւ աղջիկներ, շատ ապրիք դուք. ձեր կամքը ամէն բանի կը յաղթէ: Դուք ժրաջան մեղուներ էք:

Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ քաջալերեցին ձեռնարկը:— Ա. Քէնտոյեան

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ստացած են, 1946 Օգոստոս 5ի հրամանագրով (Պաշտօնաթերթ Օգոստոս 11ի).— Աճէմեան Համբարձում, կօշկակար, ծնած Կեսարիա, այժմ Մարսէյլ.— Քուլանճեան Արամ, կօշկակար, Եոզկատցի (Մարսէյլ).— Տէրունեան Գէորգ, դեղագործ, Սկիւպցի (Փարիզ).— Տիշլեան Տիրան, Զօրլուցի (Փարիզ). — Պօյաճեան Քերովբէ, Սեբաստացի եւ կինը, Օտապաշեան Սիրանոյշ (Իսի լէ Մուլինօ).— Ծիհանեան Գաբրիէլ, Մարզուանցի եւ կինը, Խաչիկեան Զմրուխտ, Պրուսացի (Փարիզ). — Կէչէրեան Սամուէլ, առեւտրական եւ կինը, Հուպուշեան Օլկա, Անգարացի (Պուժ).— Ժամկոչեան Հայկ, սափրիչ եւ կինը՝ Փափազեան Աքսորուհի, Իզմիրցի (Փարիզ).— Գազանճեան Մարկոս, մսավաճառ, Սեբաստացի եւ կինը՝ Գոճակիւլեան Նոյեմզար (Մարսէյլ).— Քիւրքճեան Միհրան, առեւտրական, Սամսոնցի, եւ կինը՝ Պզտիկեան Ովսաննա (Փարիզ).— Ալէքսանեան Հայկ-Գարեգին, Պոլսեցի, հանքագործ (Սիժանս, Պաս Ալփ). — Կէնճեան Խնկիկ, Նիկոմիդիացի (Լիոն). — Գալայճեան Զաւէն, կօշկակար, Նիկոմիդիացի (Շավիլ).— Քուզեան Ժան, սափրիչ, Անգարացի (Քոլոմպ).— Թաշլեան Հրանտ, շրջուն վաճառորդ, Սեբաստացի (Պուա Քոլոմպ). — Գասպարեան Պետրոս, բանուոր, Մարաշցի, եւ կինը՝ Մէնկէնէճեան Լուսածին (Մարսէյլ).— Մաղաքեան Յակոբ, հանքագործ, Սեբաստացի եւ կինը՝ Մանուկեան Վեհանոյշ (Կարտան).— Տամլամեան Ստեփան, առեւտրական, Կեսարացի եւ կինը՝ Թիւթիւնճեան Վերժինի (Քլամառ):

Տէր եւ Տիկին Զ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ Այրի Տիկին Մ. Սամուէլեանի մահուան առթիւ 1000 ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ խաչին, փոխան ծաղկեպսակի: Ստանալ Յառաջէն:

տորուելով Պալքաններու ռազմագիտական կէտերուն մէջ։ Կ'ըսուի թէ Ռուսիա այդ տեսակ նպատակ մը ունի, — գրաւել Թուրքիան մէկ ծայրէն միւսը կամ գոնէ իր տիրապետութեան տակ առնել զայն։ Բայց Ամերիկա ամէն միջոցի պիտի դիմէ պահպանելու համար Թուրքիոյ անկախութիւնը։ Այս իմաստը ունի ամերիկեան պաշտօնատարի մը յայտարարութիւնը — «Սակարկութիւն չէ որ կ'ընենք, ո՛չ ալ պլըֆ։ Պիտի շարունակենք մեր ներկայ քաղաքականութիւնը եւ կ'ուզենք որոշ կերպով յայտնել այս պարագան։ Մենք կռիւ փնտռող չենք, բայց մեր որոշումը բացարձակ է եւ անդառնալի»։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Խորհրդաժողովը երկու լիագումար նիստեր ունեցաւ չորեքշաբթի օր Անգլիոյ արտաքին նախարար Պէվինի նախագահութեամբ։ Յաջորդաբար խօսք առին Ալպանիոյ, Մեքսիկայի, Եգիպտոսի, Քուպայի, Աւստրիոյ եւ Իրանի պատուիրակները։ Այս պետութիւնները հրաւէր ստացած էին անցեալ շաբթու իրենց տեսակէտները պարզելու համար պարտուած երկիրներու դաշնագիրներու մասին։ Բացի Իրանէն որ յայտնեց թէ կը վերապահէ իր կարծիքը ուրիշ պատեհութեան մը, իւրաքանչիւր պատուիրակ շեշտեց այն մասնակցութիւնը զոր իր ներկայացուցած երկիրը բերած էր պատերազմին եւ պահանջներ ներկայացուց։ Ալպանիա, Եգիպտոս եւ Աւստրիա հողային զիջումներ պահանջեցին Իտալիայէն։ Քուպա եւ Մեքսիկա առաջարկեցին մեղմացնել իտալական դաշնագրին կարգ մը տրամադրութիւնները։ Ամէնէն երկար խօսեցաւ Ալպանիոյ երիտասարդ պատուիրակը՝ Էնվէր Հօճա որ ամբողջ մէկ ժամ վեր հանեց իր երկրին կատարած դերը։ Յետոյ բուռն կերպով յարձակեցաւ Յունաստանի վրայ, ամբաստանելով որ Ցալտարիսի ներկայ կառավարութիւնը ժողովրդավար չէ, այլ մենատիրական իշխանութիւն մը, որ չի ներկայացներ հելլէն ժողովուրդը։ «Ալպանիան այս Խորհրդաժողովին եկած չէ սահմանային սրբագրութիւններ ընդունելու համար» յայտարարեց, մերժելով Եպիրոսի վրայ յունական կառավարութեան ներկայացուցած պահանջները։ Յետոյ առաջարկեց քիչ մը աւելի դեղչել Իտալիոյ զինուորական ուժերը, Ալպանիան նշանակել իբրեւ «ընկերակից պետութիւն» իտալական դաշնագրին մէջ եւ մանրամասնօրէն ճշդել այդ վաւերաթուղթին մէջ Ալպանիոյ կրած վնասները։

Մեքսիկայի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ որ հողային սահմաններու բարեփոխութիւնը պէտք չէ նպատակ ունենայ յաղթականները վարձատրելու, այլ պէտք է կատարուի համաձայն տեղացի ժողովուրդներու բաղձանքին. դաշնագիրները պէտք չէ քաջալերեն գաղութներ հաստատելու քաղաքականութիւնը։ Մեքսիկա պիտի պահանջէ հատուցում միմիայն այն վնասներուն համար, զորս կրած է Գերմաններէն։ Եգիպտոսի ներկայացուցիչը պահանջեց իտալական Լիբիան իբրեւ հատուցում այն վնասներուն, զորս Իտալիա պատճառած էր 1940ի արշաւանքով։ Առաջարկեց նոյնպէս որ Լիբիան վերածուի անկախ պետութեան մը Խորհրդաժողովին կողմէ նշանակուած արաբական պետութեան մը հովանիին տակ։ Քուպայի ներկայացուցիչը թելադրեց որ 1942ին Միաց. Ազգերու Ուխտը ստորագրող պետութիւնները, առանց բացառութեան, մասնակցին հաշտութեան բոլոր խորհրդաժողովներուն։ Յետոյ շեշտելով Փաշիզմի տապալումէն վերջ Իտալիոյ Դաշնակիցներուն բերած օժանդակութիւնը, առաջարկեց որ դիւրութիւններ տրուին իտալացի ժողովուրդին, որպէսզի ան իր տեղը գրաւէ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մէջ։ Աւստրիոյ ներկայացուցիչը պահանջեց հարաւային Թիրոլի վերադարձը, «որ պիտի բարելաւէ երկու դրացի երկիրներու յարաբերութիւնները», եւ առաջարկեց որ Թրիէսթէի հարցին մէջ նկատի առնուին իր երկրին առեւտրական ահերը։ Շատ կարճ խօսեցաւ Իրանի պատուիրակը որ, ինչպէս ըսինք, ուրիշ առիթի մը կը սպասէ իր տեսակէտները պարզելու համար։

ԱՄԵՐԻԿԱ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՏՈՒԱՒ ՍԵՐՊԵՐՈՒՆ

Չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 10ին, յանուն Մ. Նահանգներու կառավարութեան, Տին Էքսըն ծանուցագիր մը յանձնեց Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան ներկայացուցիչին Ուաշինկթընի մէջ, — ծանուցագիրը վերջնագրի հանգամանք ունի։ Այսպէս, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կը յայտարարէ որ եթէ 48 ժամուան մէջ ազատ չարձակուին այն ամերիկեան օդանաւորդները, որոնց օդանաւերը վար առնուեցան Եուկոսլաւիոյ հողին վրայ, պիտի դիմէ Ապահովութեան Խորհուրդին։

Վերջնագիրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ նաեւ մամուլին։

Վերջնագիրէն վերջ Տին Էքսըն, որ փոխանորդաբար կը վարէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը, հեռախօսով յարաբերութեան մէջ մտաւ Պըրնզի հետ, այժմ Եւրոպա։

Պէտք է ըսել թէ նման միջադէպեր յաճախակի կը պատահին Եւրոպայի այս անկիւնը, — գարնան, սովետական զինուորական հրամանատարութիւնը շատ հալածեց ամերիկեան օդանաւերը Աւստրիոյ երկինքին մէջ։ Հազիւ այդ միջադէպը փակուած, նոյն պատմութիւնը այս անգամ Եուկոսլաւիոյ մէջ։

Անցնող շաբթուան մէջ, երկու ամերիկեան օդանաւեր, որոնք հաղորդակցութիւնը կը պահպանէին Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ (Վիէննա—Ուտինա), յարձակում կրեցին սերպ օդանաւորդներու կողմէ Եուկոսլաւիոյ երկնքին մէջ։ Օդանաւերէն մէկը ստիպուեցաւ վար իջնել Լուպլիանայի մէջ, ուր սերպ իշխանութիւնը արգիլափակեց եօթը օդանաւորդներ։ Երկրորդ օդանաւը յարձակումի ենթարկուեցաւ հրձիգ գնդակներով եւ օդանաւը բոցերու մէջ վար ինկաւ Օգոստոս 19ին Սլովենիոյ հիւսիսը։ Այս միջադէպին առթիւ էր, որ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց, Երեքշաբթի, Մ. Նահանգներու դեսպանին, բողոքելու համար «սերպ հողերու գերիշխանութեան բռնաբարման դէմ»։ Մ. Նահանգներու դեսպանը դիտել տուաւ, որ տարի մը առաջ ծափերով կ'ողջունուէին ամերիկեան օդանաւերը, իսկ այժմ՝ գնդակներով։

Մարաջախտ Թիթօ, իր կարգին, ակնարկելով վար առնուած առաջին օդանաւին պատմութեան, ճառի մը մէջ յայտարարեց թէ սխալ է ըսել որ ամերիկեան օդանաւը ճամբան կորսնցուցած էր մառախուղին պատճառով, որովհետեւ այս տարի պայծառ է Եուկոսլաւիոյ երկինքը, ինչպէս ինք առիթ ունեցած է դիտելու՝ Սլովենիոյ մէջ արձակուրդի օրերուն։ Եւ իր ճառը վերջացուց, ըսելով թէ Եուկոսլաւիա մեծ կորուստներ կրեց պատերազմին մէջ, այնպէս որ կը ցանկայ խաղաղութեան, բայց ոչ այն խաղաղութեան որ կը ստացուի ամէն բան զոհելով։

Մ. Նահանգներու նախարարը, որ այս միջոցիս պտոյտ մը կը կատարէ «Ուիլեըմսպուրկ» զբօսանաւով, Երեքշաբթի երեկոյ հեռախօսով տեղեկութիւններ ստացաւ Պըրնըզէն, սերպ եւ ամերիկեան յարաբերութեանց մասին։

Մինչ այդ դադրեցան ամերիկեան օդանաւային փոխադրութիւնները Վիէննայի եւ Ուտինայի միջեւ։ Պէտք է ըսել թէ օդանաւային այս միջադէպէն զատ պակաս չեն արինալի ընդհարումներ «Մորկանի գծին» վրայ, սերպ եւ ամերիկեան զինուորներու միջեւ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ երկու ծանուցագիրներ ստացաւ, մէկը Մ. Նահանգներէն, միւսը Անգլիայէն։ Երկուքն ալ կը յայտարարեն թէ «ծանր անկանոնութիւններ» գործուած են վերջին ընտրութեանց մէջ, թէ գիւղացիական կուսակցութեան կուսակիցները ձերբակալուած են ընտրութիւններէն քիչ առաջ եւ այլն։ Եւ կը պահանջեն իրենց ղրկել ընտրական օրէնքին բնագիրը, ապահովել ընտրութեանց ազատութիւնը յառաջիկայ Նոյեմբերին եւն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բրիտանական շրջանին բոլոր երկաթի եւ պողպատի գործարանները, որոնք տարեկան 18 միլիոն թոն պողպատ կ'արտադրէին պատերազմէն առաջ, Օգոստ. 19ին գրաւուեցան անգլ. զինուորական իշխանութեանց կողմէ։ Այս հաստատութեանց մէջ կը գտնուին հռչակաւոր Քրուփը, Թարպընը եւն։

UNRRAի Գերմանիոյ տարագիրներու վարչութեան նախագահը, անգլ. զօր. Սըր Մորկըն պաշտօնէ արձակուեցաւ, վերակազմութեան պատրուակով։ Թերթերը կը գրեն թէ բուն պատճառն այն է որ զօրավարը ըսած էր թէ Ռուսերը իբրեւ լրտես կը գործածեն UNRAAի պաշտօնեաները, հետապնդելու համար տարագիրները։

Կը խնդրուի Տիկին Հայկանոյշ Թորիկեանէ եւ Տիկ. Էլմաս Ճոքալեանէ (Խարբերդի Փէրչէնք գիւղացի) իրենց հասցէն իմացնեն Յառաջի վարչութեան, զիրենք հետաքրքրող կարեւոր լուրի մը համար, Սան-Ֆրանչիսքոյէն։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Զեկուցում եւ կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Անտոք» Ենթակոմիտէն կը տօնէ Խանասորի Արշաւանքի 49րդ տարեդարձը յառաջիկայ կիրակի, 25 Օգոստ., առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Բոն Փուէնի բարձունքի պաղ աղբիւրին մօտ (սովորական վայրը)։ Կը խօսի ընկ. Խաչիկ Մկրտիչեան (Փարիզէն)։ Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ԽՆՋՈՅՔ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Նոր Սերունդին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. Կոմիտէին, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ընկեր Յ. Կօշկակարեանի կառատունը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին. նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր՝ Վալանսի Ֆր. Կապ. Խաչի Սանուհիներէն։ Բանախօսութիւն։ Գինի եւ զանազան խմիչքներ, մատչելի գիներով։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քղիի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեան ագարակը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Սէն Լուի Նոր Սերունդը։ Կը խօսի Պ. Գ. Թուրիկեան։ Կ'երգէ Պ. Գ. Շէհրէրեան։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այս կիրակի ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Քլօ Ֆիւզէնի մէջ տեղի կ'ունենայ Մալաթիոյ Կրթասիրացի դաշտահանդէսը։ Գեղարուեստական բաժին։ Զուարճուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Margue սրճարանին ետեւը, Լարէզի կանանչազեղ ծառերուն տակ։ (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Խանասորի տօնակատարութեան վայրը)։ Բացօթեայ պար։ Անակնկալներ։ Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի եւ Լա Քափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. 25ին, Նանարեանի օդասուն պարտէզին մէջ։ Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներուն կողմէ։ Անակնկալներ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք
Jeudi 22 Août 1946 Հինգշաբթի 22 Օգոստոս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4781 - Նոր շրջան թիւ 420 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ?

Անգարայէն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի ուղղուած հեռագիր մը (21 Օգոստ.) կ'ըսէ թէ ռուսական հրետաձիգ զօրամասեր թնդանօթաձգութեան փորձեր նկատած են ռուսեւթուրք սահմանին վրայ, «ջիղերու պատերազմ մը մղելու համար, քաղաքական նպատակներով»:

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՅՑ ՀՆԴԻԿԻ ՄԸ ՀԵՏ

Հեռաւոր Հնդկաստանէն է խօսակիցս: Երիտասարդ տնտեսագէտ մը որ քննական պտոյտի ելած է ուսումնասիրելու համար կարգ մը եւրոպական երկիրներու տնտեսական վիճակը: Արեւելեան Եւրոպայէն վերջերս Փրանսա հասած, ուզեր է Հաշտութեան Խորհրդաժողովն ալ տեսնել հայրենիք վերադառնալէ առաջ, որպէսզի հասկնայ թէ աշխարհի երեւելիները ի՛նչպէս «կը կարգադրեն» իրենց վէճերը կամ ինչ ձեւեր կը մտածեն այդ վէճերը չկարգադրելու համար:

Մեր զրոյցին գլխաւոր նիւթը կրնար ըլլալ անշուշտ Հնդկաստանը, որուն ներկայ քաղաքական կացութիւնը օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրներէն մէկն է, մանաւանդ Անգլիոյ համար:

— Ի՞նչպէս կը բացատրէք վերջին դէպքերը, հարցուցի, իրազեկ անձի մը բերնէն անտիպ նորութիւններ իմանալու ակնկալութեամբ:

— Բուռն պայքար մըն է որ տեղի կ'ունենայ ներկայիս Հնդիկներուն եւ Իսլամներուն միջեւ: Գիտէք անշուշտ որ Հնդկաստան ունի Համագումար մը որ տեսակ մը խորհրդարան է, եթէ կ'ուզէք: Այս կեդրոնական հիմնարկութիւնը, որուն նախագահն է Նէհրու, իրաւամբ կը յաւակնի թէ ինք կը ներկայացնէ ամբողջ Հնդկաստանը՝ առանց ցեղային ու կրօնական խտրութեան: Իսլամներու Դաշնակցութիւնը բոլորովին տարբեր տեսակէտ ունի Համագումարի հեղինակութեան մասին. ան կը պնդէ որ այս վերջինը հնդիկ կազմակերպութիւն մըն է եւ չի ներկայացներ իսլամ ժողովուրդը: Ճիշդ է որ Իսլամական Դաշնակցութիւնը իրաւասու է խօսելու մահմետականներուն հարիւրին 70ի անունով, բայց Համագումարը կը ներկայացնէ մնացեալ 30ը: Նէհրու կը բացատրէ թէ մեր «Խորհրդարանը» ամբողջ Հնդկաստանի հողին մէջ ընտրուած մարմին մըն է: Մահմետականները կը պատասխանեն թէ իրենք «համայնք» չեն, այլ անջատ ազգութիւն մը, ինքնորոշման իրաւունքով:

— Մահմետականները ո՞ր նահանգները կը պահանջեն իբրեւ իրենց սեփական հայրենիքը:

— Հնդկաստան բաժնուած է 13 գլխաւոր նահանգներու կամ տեղական իշխանութեանց: Այս նահանգներէն հինգը (Սինտ, Փունճապ, Հիւս. արեւմտեան շրջանը, Պէնկալ եւ Ասսամ) մահմետական բնակչութիւն ունին: Ասոնց ամբողջութիւնը «Փաքիստան»ն է զոր Իսլամ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի պետութեան մը վերածել:

— Բայց ի՞նչպէս կրնայ յաջողիլ այդ ծրագիրը, երբ այդ նահանգները սահմանակից չեն:

— Առաջին երեքը սահմանակից են Հնդկաստանի արեւմտեան կողմը. իսկ միւս երկուքը — թէեւ իրարու սահմանակից — բայց նախորդներէն բաժնուած են Կեդրոնական Հնդկաստանով: Եւ այստեղ է ահաւասիկ գլխաւոր դժուարութիւնը: Հիւս.-արեւմտեան նահանգին եւ Պէնկալի մէջ Իսլամները ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունին, իսկ մնացեալ շրջաններուն բնակչութիւնը խառն է եւ կուսակից Համագումարի քաղաքականութեան:

— Ի՞նչ տրամադրութիւններ ունին Իսլամներն ու Հնդիկները բրիտանական կառավարութեան հանդէպ:

— Իսլամներուն մէջ չեշտուած է անգլիասիրութիւնը, իսկ Հնդիկները աւելի ազգայնական գիծ ունին և կը պահանջեն ամբողջական Հնդկաստան մը, առանց ցեղային ու կրօնական բաժանումներու: Իրողութիւն մըն է որ բրիտանական կառավարութիւնը վերջին տասը տարին ուղղակի կամ անուղղակի ձեւերով, կը քաջալերէր Իսլամները. երեւոյթ մը որ անվերջ պայքարի դուռ բացաւ: Սակայն Անգլիա հիմնական փոփոխութիւն մը մտցուց իր քաղաքականութեան մէջ եւ կը թուի թէ հիմա համաձայն է որ Հնդկաստանը ըլլայ անբաժանելի ամբողջութիւն մը: Բայց չեն ուզեր դժգոհութիւն պատճառել այս կամ այն ժողովուրդին:

— Ինչո՞ւ այդ բարեշրջումը:

— Որովհետեւ Անգլիա չուզեր որ Իսլամները յուսահատին իրմէ եւ իրենց աչքերը յառեն դէպի Մոսկուա:

— Համայնավարներ կա՞ն Հնդկաստանի մէջ:

— Այո՛, եւ բաւական շօշափելի համրանքով: Հաւանական է որ անոնց գործունէութիւնը հետզհետէ ծաւալի եւ արմատանայ. որոշ պատճառներ կան ի հարկէ: Ա.— Երկիրը շատ աղքատ է, ուրեմն պատրաստ հող կայ. Բ.— Այսօրուան նոր սերունդը աւելի մտաւորական է ու կը պահանջէ շարք մը բարեկարգութիւններ, մանաւորաբար աւանդական կարգուսարքի փոխարինումը աւելի ազատամիտ ու արդար վարչաձեւով մը:

— Համագումարին մէջ համայնավար ունի՞ք:

— Մինչեւ 1944 անդամ էին. հիմա ներկայացուցիչ չունին:

— Որո՞նք են հիմնական կէտերը այն առաջարկներուն զորս բրիտանական կառավարութիւնը ներկայացուց, Հնդկաստանի սահմանադրութիւնը բարեփոխելու համար:

— Համաձայն այդ առաջարկներուն, Հնդկաստան պիտի ըլլար անբաժանելի ու ամբողջական պետութիւն մը՝ Փաքիստանն ալ միասին: Պիտի կազմուէր կեդրոնական կառավարութիւն մը որ պիտի վարէր պաշտպանութեան, փոխադրական միջոցներու եւ արտաքին նախարարութիւնները: Մնացեալ նախարարութիւնները պիտի վարէին նահանգային իշխանութիւնները: Համագումարը ընդունեցաւ այս առաջարկները: Սահմանադրութիւնը պիտի քննուէր Սահմանադիր Ժողովի մը կողմէ՝ իւրաքանչիւր համայնքի մեծամասնութեան քուէով: Սահմանադիր Ժողովին ընտրութիւնները կատարուեցան: Համագումարը չէզոք ներկայացուցիչներ նշանակեց: Բայց Իսլամ Դաշնակցութիւնը — Ճիննայի ղեկավարութեամբ — վերապահ ուղղութիւն մը բռնեց, առարկելով թէ Համագումարին նպատակը Սահմանադրութիւն քուէարկել չէր, այլ իր կամքը պարտադրել: Անկարելի եղաւ գործակցութեան ծրագիր մը մշակել: Ատոր վրայ էր որ Հնդիկները որոշեցին կառավարութիւն մը կազմել իրենց հաշւոյն: Իսլամ Դաշնակցութիւնը բողոքեց եւ սպառնաց: Մնացեալին ծանօթ էք արդէն:

— Շնորհակալ եմ այս տեղեկութիւններուն համար: Իմացա՞ծ էիք թէ աշխարհի վրայ հայ ժողովուրդ մը կայ:

— Անշուշտ իմացած եմ: Կովկասի մէջ հանրապետութիւն մը ունիք եւ շարունակ վէճ՝ Թուրքերուն հետ: Կրնայի՞ք ծանօթացնել ձեր Դատը:

Հնդիկ բարեկամիս յանձնեցի յուշագիր մը ու պատմեցի իրեն այնքան բան մեր հողերէն ու իրաւունքներէն որքան ինք ուզեց:

ԺԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՀՈՂ

Ամէն անգամ որ կը կարդամ լուր մը Հրէաստանէն թէ Արաբիստանէն,— ջարդ, աւար, պահաբեկում, ըմբոստութիւն — միշտ բաղդատութիւն մը կ'ընեմ ակամայ:

«Բնական է», պիտի ըսէք: Չէ՞ որ ճակատագիրը այնքա՛ն է մօտեցուցեր մեզ այդ դէպքերուն:

Բաղդատութիւն մըն ալ ըրած եմ բանիւ բերանոյ այդ հալածական ժողովուրդին մէկ անդամին առջեւ, ասկէ շատ առաջ, երբ կը հարցնէր ինծի,— ի՞նչ է տարբերութիւնը ձեր եւ մեր միջեւ, ծոյն խելացի, աշխատասէր, ճարպիկ եւ քիչ մը աչքը բաց ժողովուրդներ ենք:

— Կը ներէք, շատ մեծ է մեզ բաժնող անջրպետը: Ցեղայինը չէ կարեւորը. բարոյականն է: Դուք իտէալ չունիք, երբեք հայրենիքի, սեփական հողի գաղափարը չէ խանդավառած ձեզ: «Ուր հաց, հոն կաց». ահա այս է եղած ձեր նշանաբանը: Ոտքով ձեռքով կը մտնէք ձեզ հիւրընկալող երկրին քաղաքական թէ տնտեսական ու ընկերային կեանքին մէջ: Մինչդեռ մենք, ի՛նչ ալ ընենք, ո՛ւր ալ ըլլանք, միշտ վառ է մեր մէջ մեր հայրենիքին պատկերը: Անոր կը ձգտինք, արեւածաղկին պէս հոն կը դառնայ միշտ մեր դէմքը:

Ի վերջոյ համաձայնեցանք: Եւ ահա այսօր այդ բաղդատութեան եզրերը կը մօտենան իրարու: Հրեաներն ալ իրենց կեանքը դրեր են նժարին մէջ: Ըմբոստ ու յանդուգն, հազարաւոր երիտասարդներ կը զոհուին ափ մը հողի համար:

Մենք ալ ի՛նչ հազարներ տուինք այդ ափ մը չոր հողին համար: Ու այլեւս չեմ ցաւիր որ մեր մամոնան դեղին չէր, մեր գանձերը պարարտ չէին: Այս միւսին գանձը, ոսկին, խելքը ու ճարտարութիւնը ի՞նչ տուաւ իրեն: Ահա անոր ալ արիւնը կը հոսի, ինչպէս հոսեցաւ մերինը՝ նուիրական ու սուրբ այդ շերտ մը Հողին համար որ բոլոր բառարաններու մէջ մէկ անուն ունի — Հայրենիք...:

ՍՕՍԻ

ԵԹԷ ՅԱՐՏԱՆԷԼԸ ՁԳԱՁՈՂԻ, Հայաստան եւ Քիւրտիստան...

ՌՈՒՍԵՐԸ ՊԻՏԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵ՞Ն ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լոնտոնի «Օպզըրվըր»ին Պէյրութի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Օգոստ. 18 թուականով. —

Համաձայն քիւրտ ականաւոր առաջնորդի մը, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան խնդիրը պիտի առաջնորդէ պետութիւնները ո՛չ թէ Մոնթրէօյ, այլ Քիւրտիստան եւ Հայաստան: Քիւրտ վարիչներու կարծիքով, հաւանական չէ որ Ռուսիա աւելի երկար սպասէ քրտական խնդիրը սեղանի վրայ բերելու համար: Այն երկու կէտերու վրայ ուր ռուսական եւ բրիտանական շահերը իրարու կը հանդիպին Միջին Արեւելքի մէջ — Իրաք եւ Թուրքիա — Քիւրտերը կը գրաւեն ռազմագիտական հիմնական հողամասը որ կ'իշխէ Թրքական բրոմի եւ Իրաքեան քարիւղի շրջաններուն վրայ: Քիւրտերու այս տեսակէտին ուժ կուտայ այն ենթադրութիւնը թէ Ռուսիա բաւականաչափ իրատես է ըմբռնելու համար որ յաջողելու յոյս չունի, եթէ Նեղուցներու խնդրին մասին բանակցի Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն մասնակցութեամբ: Ռուսիա գիտէ նոյնպէս որ Թուրքիոյ ներկայ կառավարութիւնը պիտի չընդունի առանձին բանակցիլ Ռուսիոյ, Պուլկարիոյ և Ռումանիոյ հետ: Դիտել կը տրուի նաեւ որ եթէ Թուրքիոյ տնտեսական վիճակը աւելի չծանրանայ, երկրին ներքին կացութիւնը բաւական զօրաւոր է դիմանալու համար այնպիսի ճնշումի մը որուն նմանը ի գործ դրուեցաւ Իրանի վրայ:

Եթէ Ռուսիա օգտագործէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, օրինակ Հայերն ու Քիւրտերը *եւ թերեւս դժգոհութիւնը Սուրիացիներուն, որոնք Թուրքիայէն կը պահանջեն Ալեքսանտրէթի վերադարձը, այն ատեն, համաձայն հեղինակաւոր կարծիքներու, ո՛չ միայն Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը կրնայ տկարանալ, այլ եւ պիտի խախտի Անգլիոյ դիրքը որ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հիմնուած է արաբական երկիրներու վրայ: Այսպէս պիտի տկարանայ նաեւ Թուրքիոյ սպասած միջազգային աջակցութիւնը:*

Քիւրտերը տակաւին համաձայնած չեն թէ որ աստիճան պիտի հետեւին Ռուսիոյ: Ասկէ զատ, անոնք աւելի շատ կազմակերպուած են ցեղապետական քան թէ ազգային շարժումի վրայ: Բայց Ատրպատականի փորձը կ'ապացուցանէ թէ անոնք ալ կրնան փոխուիլ արագօրէն:

ԵԹԷ ՔԻՒՐՏԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ ՅԱՋՈՂԻՆ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ՀՈՂԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ԿԱՄ ԱՆՈՐ ՊԷՍ ԲԱՆ ՄԸ, այն ատեն թէ Թուրքիան եւ թէ Իրաքը պիտի քայքայուին: *Կը կարծուի թէ տակաւին մօտ մէկ միլիոն Քիւրտեր կ'ապրին Թուրքիոյ մէջ, իբրեւ «լեռնային Թուրքեր». իսկ Իրաքի մէջ իրենց թիւն է 600.000: Այդ պարագային Անգլիոյ միջոցով Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հաստատուած ամբողջ կարգուսարքը կրնայ տակնուվրայ ըլլալ: Կը կարծուի թէ Իրաքի եւ Անդրյորդանանի կառավարութիւնները արդէն յանձն առած են ամէն ակցութիւն ընծայել Թուրքերուն: Քրտական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ այն ատեն աւելի վճռական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, զսպելու համար քրտական ազգային շարժումը: Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան ռուսական պահանջը այստեղ կը համարուի շարունակութիւնը մէկ տարի առաջ Իրանի մէջ ի գործ դրուած քաղաքակա-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ

Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան, որ Մարսէյլէն ճամբայ ելած էր երէկ, չորեքշաբթի, Փարիզ կը հասնի այսօր, հինգշաբթի առաւօտ: Այս առթիւ Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի կատարուի մասնաւոր ընդունելութիւն: Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը:

ՎՐԻՊԱԿ.— «Յառաջ»ի հին շրջանի թիւը, որ անուշադրութեամբ 9 հազարով կը սկսէր Օգոստոս 6էն ի վեր, պէտք է ըլլայ 4 հազարով: Ուրեմն այսօրուան թիւը՝ 4781:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ

Թերթերը նորէն կը խօսին Ատրպատականի մասին, որ տակաւին վերջնական համաձայնութեան մը չէ յանգած Իրանի կեդր. կառավարութեան հետ:

Շատ քիչեր գաղափար ունին Իրանի այս մեծ նահանգին մասին, ուր Հայերն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն:

Կասպից ծովու արեւմտեան ափերուն վրայ ընդարձակ հողամաս մըն է, հիւսիսային մասը՝ նախկին Ազուանից երկիրը, Բագու մայրաքաղաքով, խորհ. հանրապետութիւն մըն է: Հարաւային մասը Թաւրիզ մայրաքաղաքով վարչական, աշխարհագրական եւ պատմական մէկ մասն է իրանեան բարձրաւանդակին: Միւս գլխաւոր քաղաքներն են Էնզէլի, Ռէշտ, Միանէ, Արտաբիլ, Մակու, Խոյ, Ուրմիա եւ Տիլման:

Արաքսը կը բաժնէ երկիրը Խ. Միութենէն ու իր գետակներով կ'ոռոգէ իր արգաւանդ դաշտերուն մեծագոյն մասը: Ուրմիոյ լիճը ներքին աւազան մը կը ձեւացնէ իր շուրջը, ստանալով բազմաթիւ գետեր:

Գարատաղ լեռնաշղթան կը կտրէ Ատրպատականը արեւելքէն արեւմուտք: Արեւմտեան Հայաստանի սահմաններուն վրայ կը բարձրանան մեծ ու փոքր Մասիսները եւ Ջագռօշը: Բոլոր այս լեռները եւ իրենց ճիւղաւորումները (բացի Մասիսներէն), օժտուած են պարարտ արօտատեղիներով: Ատրպատականը Սեւ ծովու հետ իր առեւտրական կապերը Հայաստանի միջոցով է որ կը կատարէ՝ Ջուլֆա-Լենինական-Թիֆլիզ-Պաթում երկաթուղիով և Բայազիտ-Ալաշկերտ-Թոփրաք Քալէ-Էրզրում-Բաբերդ-Տրապիզոն «Թրանսիթ»ի հին ճանապարհով: Ատոնք միեւնոյն ժամանակ ունին խոշոր ռազմական նշանակութիւն ժողովուրդներու տեղափոխութեանց կամ աշխարհակալներու համար:

Պատմութեան արշալոյսին Ուրմիոյ լճի շրջակաները կռուախնձոր են արդէն՝ Ասուրի եւ Վանի ինքնակալներուն միջեւ:

Ն. Ք. Զ. դարուն Մարերը Ատրպատականը դարձուցին կեդրոնատեղի: Ըստ Խորենացիի Բիւրասպի առասպելին, ունէին համայնավարական տեսակ մը կարգուսարք: Բիւրասպի վերագրուած դիւթական յատկութիւնները ցոյց կուտան որ իրենց պետը կրօնական հանդամանք մը կը ներկայացնէր: Աժդահակ հիմը դրաւ բռնապետութեան եւ աւատապետութեան: Զրադաշտական կրօնը ծնաւ Ատրպատականի մէջ: Ուրմիոյ մօտ է Զրադաշտի քարայրը:

Մարերը թէեւ ինկան Կիւրոսի և Տիգրան Ա.ի հարուածներուն տակ, սակայն բարձր դիրք մը պահեցին թէ Աքիմինեանց եւ թէ Հայ արքունիքներուն մէջ, ուր ունէին թագաւորէն յետոյ երկրորդութիւնը: Յետագային երբ մահմետական իշխանութիւնները տիրեցին Իրանի, Ատրպատականը պատուոյ տեղ մը կը գրաւէր, իբր աւատ թագաժառանգին, որ արեւելեան հասկացողութեամբ երկրին Բ. անձնաւորութիւնն է:

Երկիրը շուտով թօթափեց մակեդոնական-սելեւկեան լուծը, բռնագրաւեց նաեւ Հայաստանի մէկ մասը: Արտաշէս Մարերը դուրս նետեց Հայաստանէն, եւ զինակցեցաւ անոնց հետ ընդդէմ Անտիոքի Սելեւկեաններուն: Մեծն Տիգրան հաստատեց իր գերիշխանութիւնը անոնց վրայ, եւ իրենց հարկատու պարտաւորութիւնները խղճմտօրէն կատարեցին Լուկուլլոսի դէմ: Մարկոս-Անտոնիոսի անյաջող արշաւանքէն վերջ, Պարթեւները տիրեցին երկրին:

Սասանեաց օրով Ատրպատականը կռուախնձոր եղաւ Հայ Արշակունիներու եւ Պարսից միջեւ: Խոսրով եւ Տրդատ, Հռովմի դաշնի կամ յայտնի օժանդակութեամբ, բազմիցս յարձակեցան այդ նահանգին վրայ, եւ Տրդատ ստացաւ արեւմտեան Ատրպատականը մինչեւ Դաւրէժ: Վասակ եւ Մուշեղ Մամիկոնեանները պարտութեան մատնեցին Պարսիկները Մաղխազան, Սաղամաս եւ Դաւրէժ քաղաքներուն շուրջ: Զ. դարուն ծագեցաւ Մազդակի համայնական շարժումը որ զսպուեցաւ Կաւատի կողմէ: Արշակունիներու անկումէն վերջ, Աւարայրի մէջ Վարդան Մամիկոնեան պարտուեցաւ Պարսիկներէ, Ներսեհապատի մօտ Վահան Մամիկոնեան յաղթեց անոնց: Միւս Վարդան ջախջախեց Պարսիկները Կաղամախի դաշտին մէջ (Ուրմիոյ լիճ): Ատրպատականը բազմիցս ենթարկուեցաւ բիւզանդական արշաւանքներու, որոնց ամէնէն նշանաւորն է հայ Հերակլ կայսեր ներխուժումը:

Է. դարուն Արաբները նուաճեցին երկիրը, որ դարձաւ զօրաւոր էմիրութիւն մը՝ թշնամի Բագրատունիներու եւ Արծրունիներու, ապստամբ յաճախ Խալիֆային հանդէպ: Մինչ Հերի (Խոյ) մէջ բոյն դրած էին բաւական զօրեղ մահմետական իշխաններ՝ թշնամի Վասպուրականի Արծրունիներուն: Արաբական շրջանի կարեւոր դէպքերէն է Բաբանի դժուարազուսպ համայնական շարժումը:

ԺԱ. դարուն Սելճուքները հաստատուեցան հոն: Զաքարէ եւ Իվանէ, հայ եւ վրացի զօրքով Անդրկովկասը մաքրելէ վերջ, եկան մինչեւ Արտաւիլ: ԺԳ. դարուն նախ Ջալալէտտին, ապա Մոնկոլները խուժեցին Ատրպատական, Մուղանի դաշտը, օժտուած գեղեցիկ արօտատեղիներով եւ մեղմ կլիմայով, այս վերջիններուն սիրած բանակատեղիներէն մին էր: Երբ իրենց կեդրոնական վարչութիւնը պառակտուեցաւ, Ատրպատականը մաս կազմեց Մերձ. Արեւելքի իլխանութեան: ԺԴ. դարու վերջերը Գարագօյունլուները տիրեցին երկրին: Լէնկթիմուր անոնցմէ Գարա Եուսուֆի յաղթեց, իր մահէն վերջ Գարա Եուսուֆ վերադարձաւ եւ սպաննեց Լէնկթիմուրի որդին Միրան-շահը: Սկանտար յաջորդեց հօրը եւ եղաւ Լէնկթիմուրի յաջորդներէն Շահ Րուհի հակառակորդը: Սակայն իր եղբօր Ջհանշահի մահէն վերջ, Գարագօյունլուները հետզհետէ տկարացան, եւ Ագգօյունլուները բռնեցին իրենց տեղը, մինչեւ որ Արտաւիլի Սօֆիները հետզհետէ զօրանալով Շահ Իսմայիլի օրով Իրանեան եւ Հայկական բարձրաւանդակները հպատակեցուցին: Եաւուզ Սուլթան Սէլիմ Չալտըրանի մէջ յաղթեց Շահ Իսմայիլի: Իր յաջորդները, մասնաւորաբար Սիւլէյման Գանունի և Սուլթան Մուրատ բազմիցս արշաւեցին Ատրպատական: Դաւրէժ քանիցս գրաւուեցաւ Թուրքերու կողմէ: Բայց Շահ Աբբաս այդ քաղաքին մօտ զանոնք ջախջախելով, վերջնօրէն նուիրագործեց պարսկական տիրապետութիւնը Ատրպատականի վրայ:

ԺԹ. դարուն սկիզբը Ռուսերը Պարսից հարկադրեցին Թիւրքմէնչայի դաշինքը, որ Արաքսի հիւսիսային հողամասերը և Մուղանը կ'ենթարկէր իրենց: 1907ի անգլեւռուս համաձայնութիւնն ալ դրաւ Ատրպատականը ռուսական ազդեցութեան շրջանին մէջ: 1915ի ընդհ. պատերազմի հետեւանքով ռուս եւ Թուրք բանակները մտան Ատրպատական: Ռուսերու կ'աջակցէին Անդրանիկի և Քեռիի կամաւորական գունդերը: Թուրքերը պարտուեցան Սօուչպուլաղի եւ Դիլմանի մէջ: Ռէվանտուզի կռիւներու ընթացքին ինկաւ Քեռին:

1917ի ռուսական յեղափոխութիւնը խառնակ կացութիւն մը ստեղծեց Ատրպատականի մէջ: Բիչերախով իր բանակով կանգնած էր Ռեշտ եւ Էնզէլի: Թուրքերը խուժեցին Ատրպատական, ծրագրելով միացնել Կովկասեան եւ Իրանեան Ատրպատականները և անկէ քալել Միջին Ասիոյ վրայ: Անդրանիկ Խոյի մօտ անյաջողութեան մատնուելով նահանջեց Նախիջեւանի վրայով Զանգեզուր, ուր կասեցուց Թուրք-Թաթարական յարձակումները: Վասպուրականի Հայերը Կոստիի ղեկավարութեամբ, միացան Հէքեարիէ գաղթած Մարշիմոնի եւ Աղա Պետրոսի Նեստորականներուն, ու միասին կերտեցին Ատրպատականի հերոսամարտը, Տիլմանի եւ Ուրմիոյ մէջ: Կոստի եւ Մարշիմոն սպաննուեցան, բայց հայ եւ ասորի մարտիկներն ու ժողովուրդը ճեղքեցին Թրքական գիծերը, ու Համատանի մօտ միացան Միջագետքի անգլիական արշաւախումբին:

Բագուն կատաղի դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ Թուրք-Թաթարական ուժերուն: Սեպտեմբեր 1918ին եկաւ Բագու: Անգլիական զօրքը սակայն դիրքերը լքելով, պատճառ դարձաւ քաղաքին անկման եւ 20.000 Հայերու ջարդին: 1918ին Մուտրոսի զինադադարով Թրքական ուժերը հեռացան Ատրպատականէն:

1921ին Լենին հրաժարեցաւ ռուսական ազդեցութեան շրջանէն, իրեն վերապահելով միայն, Ռուսիոյ սպառնացող վտանգի մը պարագային Ատրպատականը զինուորական գրաւման ենթարկելու իրաւունքը: Ռիզա Շահ Փէհլէվի որ շատ նպաստաւոր պայմաններու տակ գահակալած էր, բազմաթիւ սխալներ գործեց.— Ա. Մշակութային և հանրային ճնշումներ փոքրամասնութեանց դէմ: Բ. Սաատապատի դաշինքը ուղղուած Ռուսիոյ դէմ: Գ. Գերմանական հակում:

1942ին հիթլէրական գործակալները կը վխտային Իրանի մէջ: Գերմանները մտադրած էին Ռոստով - Վլատիկաւկաս գծով իջնել Բագու մինչ Ռոմէլ, Լիբիա—Եգիպտոս—Սուէզ—Պաղեստին—Սուրիա—Իրաք—Ատրպատական գծով պիտի միանար իրենց հիւսիսային բանակին: Եւ Թուրքերը պիտի արշաւէին Կովկաս: Ստալինկրատը ջուրը ձգեց այս ծրագիրը: Ռուսերը եւ Անգլիացիները գրաւեցին Իրանը: Ռիզա շահ գահազրկուեցաւ եւ պայմանաւորուեցան պարպել երկիրը պատերազմէն վեց ամիս վերջը:

Ատրպատականի ժողովուրդը սակայն զայրացած ապիկար վարչութենէ մը, որ կը կապտէր լեզուական եւ մշակութային ազատութիւնները, և բէկերու շահագործման կ'ենթարկէր հողագործ ժողովուրդը, ընդվզելով Ատրպատականը ինքնօրէն հռչակեց: Մինչ Քիւրտերը Ուրմիոյ լճին շուրջ եւ հարաւը Մուսթաֆա Պարզանիի ղեկավարութեամբ ինքնօրէն Քիւրտիստան մը կը հիմնէին: Վերջերս կնքուած ռուսեւպարսիկ համաձայնութեամբ Ռուսերը պարպեցին իրանեան հողերը:

Ատրպատականը ունի խայտաբղէտ բնակչութիւն՝ Ազէրի, Քիւրտ, Պարսիկ, Նեստորական, Հայ, Հրեայ, տարբեր շահերով, ծագումով, կրօնով եւ կենցաղով: Մէկ օղակն է քարիւղաբեր ընդարձակ հողաշերտի մը, որ Մայքոպ—Կրոզնի—Բագու—Թաւրիզ—Քէրքուք հանգրուաններով հակայ մահիկ մը կը գծէ Մերձաւոր Արեւելքի քարտէսին վրայ: Այս մահիկին ճառագայթները կը հասնին մինչեւ Մամախաթուն, Գործոթ, Սղերդ, Խնուս, Ապատան եւ Պահրէյն:

Ատրպատականը կարեւոր ռազմախարիսխ մըն է, իր արեւմտեան սահմաններուն վրայ Պայազիտի բացուածքը, Քօթուրը, Խանասորը, Կիլիշինը եւ Ռէվանտուզը, Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի կողմը նայող պատուհաններ են: Իր եւ Բագուին միջեւ ոչ մէկ բնական պատուար: Անգլիացիները զայն կը նկատեն առաջաւոր դիրք մը, որ կրնայ վտանգել թէ իրենց քարիւղի (Քերքիւք, Ապատան, Պահրէյն) եւ թէ Հնդկաստանի անիծեալ ճանապարհը, աղբիւր հայ ժողովուրդի բոլոր դժբախտութեանց:

Հայ ժողովուրդը ունի իր դարաւոր իրաւունքը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, նուիրագործուած 1914—1920 եւ 1940—1945 ինկած հայ հերոս նահատակներու արիւնով: Հետեւինք ուշի ուշով Ատրպատականի հարցին, որ կրնայ իր անդրադարձումն ունենալ Հայկական Հարցի լուծման վրայ:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՄԻՋԱՆՑՔ — ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Ազգագրական բաժինը ընդարձակ ցուցասրահի մը մէջ է որ ունի 6700 տեսակ հետաքրքրական իրեր Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ տնտեսութեան եւ արհեստներու վերաբերեալ: Ասոնք միւս կողմէ լրիւ գաղափար մը կուտան մեր ժողովուրդի կենցաղի եւ սովորոյթներու մասին: Ցուցադրութեան դրուած են օղեր, ապարանջաններ, մատանիներ, գլխի թառիկներ, խոշոր զարդարուն ճարմանդներ, գոյնզգոյն բանուածքներով գօտիներ եւ վզնոցներ, մանեակներ, մէջքի, գլխու եւ ճակատի պէսպէս կարդարանքներ, արծաթէ հայելի եւ սանտր, գինիի ամաններ եւայլն: Նաեւ սուր, շերեփ, սրճաման, ըմպակ, ժամացոյցի ամաններ, քսակներ, աչքերուն սուրմա դնելու գործիք, աղաման, արծաթէ տուփեր, գաւաթներ, բաժակակալներ, սրբատուփեր եւայլն: Այս իրերէն ոմանք համբաւաւոր արուեստագէտ Վարդատ Բաղամի ձեռքով շինուած են Շուշիի մէջ: Բաղամի արուեստը անզուգական է. դժբախտաբար իր մահով իր արուեստն ալ կորսուած է:

Ցուցադրուած են նաեւ Շատախի եւ Կարս քաղաքի կանանց նաշխուն մետաքսեայ զգեստները, որոնք իրենց գեղեցիկ բանուածքով եւ յօրինուածքով եթէ չեն գերազանցեր Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ մեր տեսած կանացի զգեստներու զարդարանքի արուեստը, անոնցմէ ալ ետ չեն մնար: Կարինի ոսկեթել բանուածքներով կիներու բաճկոնակները եւ Վանի ասեղնագործ ժանեակները քնքշօրէն եւ նրբօրէն բանուած գեղեցիկ արուեստ մը կը ցուցադրեն: Պատերէն կախուած են սեղանի և պատի գոյնզգոյն ծածկոցներ, մէջքի շալեր, մետաքսէ խալիներ, ձեռագործներ ոսկեթել եւ արծաթահիւս եւ գունաւոր թելերով բանուած՝ որոնց ծաղիկները բնականի տպաւորութիւն կը թողուն: Մասնաւոր խնամքով կը պահուին թանկագին եկեղեցական զգեստներ — շուրջառ, փորուրար, եմիփորոն, չաթալթագ, բազպան, արծաթեայ թագեր եւ գոյնզգոյն բանուածքներով հողաթափներ: Հառիճոյ Վանքի եկեղեցական սպասներէն կան խաչ, սկիհ, բուրվառ, եւայլն: Խոշոր մետաքսեայ պաստառի մը վրայ նկարագարդուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի երազը. բոլոր վանքերը ներկայացուած են պաստառին վրայ. բանուածքը շատ նուրբ եւ գեղեցիկ է:

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ԻՐԵՐ

Նիւթերու առատութեան եւ տեղի անբաւականութեան պատճառաւ շատ թանկարժէք հնութիւններ եւ իրեր ցուցադրութեան դրուած չեն: Ասոնք մասնաւոր արկղներու եւ դարակներու մէջ առանձին կը պահուին: Պ. Կարօ Ղաֆադարեան ազնիւ գտնուեցաւ այս բաժինն եւս ինծ ցուցնելու եւ որոշ բացատրութիւններ տալու: Թանգարանի այս բաժինը հարուստ է պատմագիտական մեծարժէք տօքիւմաններով, որոնցմէ դիւանը միայն կը պարունակէ մօտ հինգ հազար: Ասոնց մէջ կան Ռուս կայսրերու Հայոց տուած հրովարտակներ, յուշագրեր քաղաքական եւ գիտական գործերու, կաթողիկոսներու, պատրիարքներու եւ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց կոնդակներ, թուղթեր ու նամակներ: Շատախի ապստամբութեան օրագրութիւնը գրուած 1915ին. ասոնցմէ զատ կան նաեւ գիտական անտիպ աշխատութիւններ:

Թանգարանը ունի լուսանկարչատուն մը, ուր կան տասնեւութ հազարէ աւելի սեւնկար ապակիներ (négatives): Ասոնք կը ներկայացնեն մեր պատմահնագիտական յուշարձաններու, պեղումներու, արձանագրութիւններու, զարդարանքներու, ազգագրական զանազան իրերու վերարտադրութիւններ: Հայաստանի հնութեան մշակոյթի վերաբերեալ ամէնէն մեծ ժողովածուն է այս:

Ծոխ գրադարան մը պատմական, հնագիտա -

կամ, և ազգագրական գիրքերով Թանգարանի մաս կը կազմէ: Կան նաեւ առանձին հայերէն հին հրատարակութիւններ, մօտ եօթը հարիւր կտոր: Ասոնք կը ներկայացնեն մեր ամէնէն հին տպագիր գիրքերը եւ կը հասնին մինչեւ 1850 թուականը:

Թանգարանի հին դրամներու ժողովածուն 34.000 կտորներէ բաղկացած է: Այս դրամները ինը հազար տեսակներու կը բաժնուին: Մեծ մասով գտնուած են Հայաստանի մէջ: Հաւաքածոն կը պարունակէ հայկական, եգիպտական, սելեւկեան, հռովմէական, յունական, պարսկական եւ արաբական դրամներ: Հայկական բաժնին մէջ կան Արտաշիսեան Հարստութեան վերաբերեալ շատ մը դրամներ, ինչպէս նաեւ Կիլիկեան հայ թագաւորներու, եւ Հայկական Կիլիկեան դրամներ: Մեծն Տիգրանի ոսեդրամին, որմէ միայն երեք հատ յայտնի է. մէկը կը գտնուի Լոնտոնի Բրիտանական Թանգարանին մէջ, երկրորդը Էջմիածնի Թանգարանը, իսկ երրորդը այս դրամներու հաւաքածոյին մէջ:

Դուինի եւ Անիի պեղումներէն գտնուած բոլոր հնութիւնները Թանգարանի մէջ կը պահուին: Մեր միջնադարեան մշակոյթը մասնաւորաբար այս երկու գլխաւոր կեդրոններէն յայտնի եղաւ: Պեղումներ հայ անցեալի մասին նոր յայտնութիւններ բերին և անոնք շատ բան լրացուցին, ուղղեցին և ճշդեցին: Անոնցմէ յայտնի եղան շատ բաներ, որ մեր պատմագիրներով անծանօթ կը մնային: Անիի և Ամբերդի մէջ գտնուեցան բաղնիքներ տաք ջուր տանող երկաթէ խողովակներով. ասոնք այն ժամանակուան հայ քաղաքային շինարարութեանց մասին մեծ գաղափար կուտան:

Թանգարանին արժէքաւոր իրերուն մէջ կան նաեւ Լեւոն Գ. Թագաւորի Թուրը. Լեւոն Դ. Թագաւորի գաշոյնը, որ «Լեւոն Թագաւոր Դատաստան» — այսինքն՝ Լեւոն Թագաւորը Դատաստան կ'ընէ — արձանագրութիւնը կը կրէ: Ցիշենք նոյնպէս Հաղարծին Վանքի կաթսան՝ շինուած ԺԱ. դարուն, որ միջնադարեան պղնձագործութեան լաւագոյն նմոյշներէն մին է. Ջուղայի վաճառականներէն՝ Խոճայ Միրաքի պղնձեայ ափսէն, ԺԷ. դար որ զարդարուած է նուրբ եւ գեղեցիկ քանդակներով:

×

Թանգարանի տնօրէնութիւնը հայ գիտնականներու հետ ամէն տարի հնագիտական արշաւներ կը կատարէ եւ պեղումներ ընել կուտայ. ճարտարապետական շէնքեր կը չափագրէ և կը լուսանկարէ. ազգագրական նիւթեր եւ արձանագրութիւններ կը հաւաքէ եւ զանոնք հրատարակութեան համար կը պատրաստէ: Այս տարի տպագրութեան յանձնուեցաւ Թանգարանի գիտական աշխատութիւններու ժողովածուն: Կարօ Ղաֆադարեանի առաջնորդութեամբ վեց հազարի չափ վիմական արձանագրութիւններ հաւաքուած են, որոնցմէ պիտի կազմուի լիակատար ժողովածու մը եւ մի քանի հատորով լոյս պիտի տեսնէ: Շուտով պիտի հրատարակուի «Նիւթեր Հայ Ճարտարապետութեան Պատմութեան» Բ. հատորը. իսկ Գ. հատորի աշխատանքներուն ալ նախապատրաստութիւններ կը տեսնուին Կարօ Ղաֆադարեանի եւ Թորոս Թորամանեանի դստեր՝ Օր. Նաիրիկ Թորամանեանի առաջնորդութեամբ եւ ջանքերով: Տպագրութեան պիտի յանձնուի նոյնպէս փրոֆ. Ս. Լիսիցեանի «Զանգեզուրի Հայերը Ազգագրական տեսակէտով» մեծածաւալ աշխատանքը: Հայաստանի պատմահնագիտաքարտէսը կը պատրաստուի, որուն վրայ բոլոր վանքերը, եկեղեցիները եւ ուրիշ հնութիւններ — բերդ, պարիսպ, կամուրջ եւ այլն — իրենց տեղով ճշգրիտ նշանակուած պիտի ըլլան:

×

Մեր աչքերը սովրած էին օտար ազգերու մեծ ոստաններուն մէջ գտնուող հսկայ Թանգարաններու շէնքերը իրենց ճոխ եւ բազմապիսի հնութիւններով դիտել եւ վայելել: Մեր փոքր երկրին Թանգարանը, որ միայն քառորդ դարու կեանք ունի, իր հնութիւններու ճոխութեամբ ու զանազանութեամբ մեր սրտերը ազգային հպարտութեամբ կը համակէ: Ցուցասրահներու մէջ կը պատկերանայ Հայաստանը իր անցեալով, մշակութային դարաւոր եւ հսկայ նուաճումներով: Հեռաւոր ափերէն եկող ուխտաւոր այցելուն հոգեկան անպատմելի վայելք եւ ապրում կ'ունենայ զոր ո՛չ մի ուրիշ պետութեան անցեալի փառքը կրնայ իրեն տալ:

ԴԵՐԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(Հայ. Եկեղեցի)

Թաւրիզի Հայերուն դատը

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Պէյրութի «լ'Օրիան» թերթի 15 Յուլիսի թիւէն, նոյնութեամբ կ'արտագրեմ հետագայ խորհրդածութիւնները, որոնց տակ կ'երեւի Սամիր Սուքի ստորագրութիւնը: — Մ.

— «Աշխարհացրիւ հայութիւնը մէջտեղ երած է ստեղծումը Ազգային Օջախի մը, որուն հովանիին տակ պիտի համախմբուէին բոլոր բեկորները:

Ատրպատականի հայութիւնը, տեւաբար ականջալուր Խ. Միութեան մէջ ապրող հայութեան կեանքի նախանձելի պայմաններուն, համոզուած է թէ կարելի է ստեղծել հայկ. այդ օջախը, Խ. Միութեան ծոցին մէջ:

Թաւրիզի հայութիւնը, որ մինչեւ վերջերս կասկածներ կը սնուցանէր Ռուսիոյ հանդէպ, հաշտուեցաւ ի վերջոյ այս գաղափարին հետ, ու արձանագրուեցաւ ներգաղթի ցանկերուն մէջ:

Խորհուրդներու կողմէ տրուած առաջին ապահովութիւնն այն է, թէ Խ. Հայաստանը բովանդակ հայութեան համար կարելի է նկատել Ազգ. Օջախ մը: Ի սկզբան, այս ապահովութիւնը մեկնուեցաւ իբրեւ «միջոց»՝ հրահրելու Հայերու ազգ. զգացումները, եւ բազմացնելու Խ. Հայաստանի բնակչութիւնը, ներգաղթով: Այս երկու իրողութեանց հիման վրայ, կ'ըսէին, Խ. Միութիւնը պիտի կարենայ պահանջել Թրքահայաստանի հողերը, որոնց կարգին՝ Վանը, Կարսը և Էրզրումը:

Ինչ որ ալ եղած ըլլան Խ. Միութեան դիտաւորութիւնները, ներգաղթի կոչը արձագանգ գտաւ:

Ամբողջ սերունդներու տեւողութեան, Հայերը մի՛շտ բաժնուած են երկու հակառակորդ հատուածներու: — Դաշնակցականներ եւ Հնչակեաններ: Երկրորդները, հետամուտ էին ձախակողմեան քաղաքականութեան մը: Համայնավարութեան տիրակալութեամբ, ասոնք դարձան եռանդուն սովիէթասէրներ: Իսկ Դաշնակցականները, մինչեւ վերջերս, հաւատարիմ կը մնային բացարձակօրէն անկախ ազգայնական քաղաքականութեան մը, աշխատելով ստեղծել հայկական անկախ պետութիւն մը, որ նախատեսուած էր Նախագահ Ուիլսընի կողմէ, Վերսայլի վեհաժողովին մէջ:

1945ին, եւ մասնաւորաբար Համաշխարհային Բ. պատերազմէն վերջ, Դաշնակցականները անկախ պետութեան մը երազը անիրագործելի գտան: Երբ Ռուսերը առաջարկեցին ճանչնալ Խ. Հայաստանը իբրեւ Հայկ. Օջախ, Դաշնակցութիւնը ընդունեց, — անշուշտ այն ապահովութեամբ թէ Ռուսիա ճնշում պիտի բանեցնէ Կարսի եւ Արտահանի վերադարձին համար: Խլել այս նահանգները իրենց մահացու թշնամի Թուրքերու ձեռքէն, եւ Ռուսիոյ մէջ որոշ ազատութիւններ ունենալ, լիովին բաւական էր, Դաշնակցականներու մեծամասնութեան համար:

Անոնք որ հարստացան զանազան երկիրներու մէջ, պիտի չվերադառնան Ռուսիա: Ուրիշներ, կը սպասեն որ Հայաստանի կցուին նաեւ Կարսը եւ Արտահանը:

Թաւրիզի մէջ, ուր քաղաքական կազմակերպութիւններ չկան, մի՛ակ անձը որ կրցաւ իրականացնել Հայերու միացման եւ ազգապահպանումի գործը, եղաւ քաղաքին Եպիսկոպոսը, որ միաժամանակ կը վարէ հոգեւոր եւ աշխարհիկ գործերը: — Մելիքթանգեան Արքեպիսկոպոս միշտ մերժած էր յարաբերութեան մէջ մտնել Ռուսիոյ հետ, բայց Դաշնակցականներու եւ Հնչակեաններու ճնշումը պատճառ դարձաւ, որ ան փոխէ իր վերաբերումը Խ. Միութեան հանդէպ:

Թեհրանի և Սպահանի Արքեպիսկոպոսը, Վահան Կոստանեան, ընդհակառակը ճանչցուած է իբրեւ Սովիէթներու համակիր, եւ միշտ արտայայտուած է ի նպաստ Հայերու Խ. Միութիւն դարձին:

Միացեալ Ազգերու կազմակերպութենէն վերջ, բազմաթիւ Դաշնակցականներ խորհեցան, թէ աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր արդեօք իրենց պահանջները ներկայացնել այդ Կազմակերպութեան կամ Խաղաղութեան Վեհաժողովին: Բազմաթիւ Հայեր յայտնեցին ինծի, թէ պիտի նախընտրէին Հայկ. Դատը լուծուած տեսնել Միացեալ Ազգերու համաձայնութեամբ, քան միայն Ռուսիոյ միջոցաւ»:

Եթէ հարկ է կարգ մը կէտերու շուրջ ճշտումներ կատարել, այդ պարտականութիւնը կը թողում «Յառաջ»ին: Ինծի համար ճշտուած սահմանը հասայ արդէն...: Մ.

ԽՄԲ. — Պիտի անդրադառնանք:

Վրդովիչ յարձակումներ Յունահայ գաղութին դէմ

ԽՄԲ. — Աթէնքի «Ազատ Օր»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, յունահայ գաղութին դէմ կատարուած զրպարտութեանց մասին (25 Յուլիս). —

Օրեր առաջ, պետական անթելի խօսնակը, խօսելով Թրակիոյ պուլկար գրաւման կրկնակ շրջաններու ընթացքին հելլէն տարրին հանդէպ գործուած վայրագութիւններուն մասին, փաշական թէ համայնավար պուլկար ոճրագործներու կողքին կը գտնուէր նաեւ Թրակիացի Հայեր եւ ամբողջ յունահայ գաղութը՝ ոճրագործներու խմբակ մը ներկայացնելու հանգամանք ունեցող արտայայտութիւններ կ'ունենար, արատաւորելով պատուաւոր գաղութ մը:

«Ազատ Օր»ի խմբագրութիւնը, մամուլի Նախարարութեան Տեսչութեան եւ Աթէնքի ձայնասփիւռի վարչութեան մօտ իր ըրած դիմումներով ստուգած ըլլալով սոյն զեկոյցը տուողին ինքնութիւնը, յաջողեցաւ տեսակցութիւն մը ապահովել անոր հետ՝ թերթի խմբագրատան մէջ, եւ յոգնեցուցիչ ու երկար լուսաբանութիւններէ վերջ, տարհամոզել Պ. Փափատոփուլոն (ձայնասփիւռի զեկուցաբերը) որ Արեւելեան Մակեդոնիոյ երեսփոխաններէն է եւ միեւնոյն ժամանակ խմբագրապետը՝ Տրամայի հակահայ «Նէոս Քոզմոս» թերթին:

Պ. Փափատոփուլոն, որ Պոնտոսցի է եւ իր կեանքը կը պարտի Հայու մը, Թրակիոյ գրաւման օրերուն, կը գանգատի որ իրեն չէ ներկայացած որեւէ Հայ՝ որ փաստերով հերքէր իր ըրած ամբաստանութիւնները:

Ուրախ եղաւ որ՝ լուսաբանուած կը բաժնուի մեզմէ եւ խոստացաւ այսուհետեւ զգուշանալ ամբաստանելէ եւ արատաւորելէ համայնք մը, որուն գրեթէ ամբողջութիւնը եղած է այս երկրին շինարար, հաւատարիմ եւ երախտապարտ հիւրը:

«Ազատ Օր» տեսակցած է նաեւ Թրակիոյ կուսակալութեան օրկան եւ Ալեքսանդրապոլսոյ մէջ հրատարակուիլ սկսած «Թրակիքի Ֆօնի» թերթի խմբագրապետ Տափերկոլասին հետ, որուն ծանօթացած է Պ. Պրիտիմասի միջոցաւ: Յիշեալն ալ, մեզ հետ ունեցած իր աւելի քան երեք ժամ տեւող տեսակցութեան ընթացքին տեղեակ պահուած է մասնաւորաբար Փոքր Ասիոյ կռիւներու եւ ալպանական հերոսամարտի միջոցին Հայերուս ուղիղ կեցուածքի մասին: Պ. Տափերկոլաս եւս խոստացած է իր թերթը ծառայեցնել հելլէնահայ եղբայրական կապերու վերահաստատման եւ ծագած անտեղի թիւրիմացութիւններու հարթումին: Իրեն տրամադրեցինք թերթիս հրատարակութենէն ի վեր Թրակիոյ դէպքերու առնչութեամբ եւ ուրիշ առիթներով «Ազատ Օր»ի յունարէն բոլոր յօդուածները:

Խմբագրութիւնս շուտով պիտի ունենայ նաեւ մասնաւոր տեսակցութիւն մը Մամուլի Նախարարութեան գրասենեակի ընդհ. տնօրէն յարգելի Պ. Քութուպիսին հետ, որ վերջերս ընդունելով մեր խմբագիրը՝ խոստացած է արգելք ըլլալ հակահայ հրատարակութեանց կամ զեկոյցներու:

× Յունաստանի առաջնորդ Մազլըմեան արք. ալ իր կարգին հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է վարչապետին, մամուլի, հանրային բարեկարգութեան, ներքին եւ դատական նախարարներուն, —

Հակառակ այն իրողութեան որ Պուլկարներու հետ Յունաստանի Հայոց գործակցութեան մասին եղած եւ շարունակ կրկնուած զրպարտիչ ամբաստանութիւնները հելլէն արդարադատութեան ատեաններու արժանի դատական բազմաթիւ որոշումներով հերքուած են եւ բազմաթիւ անգամներ հանդիսաւորապէս ապացուցուած է Յունաստանի Հայոց օրինապահութիւնը եւ հակառակ անթիւ փաստերու, ցաւով կը հաստատենք թէ հայ ժողովուրդի պատիւը արատաւորելու ձգտումով մութ տարրերու կողմէ ժամանակէ մը ի վեր գործածուած եւ ձախողած ճիգը կը շարունակուի, այժմ ալ գործածելով Աթէնքի պետական ռատիօ-կայանը: Մեծ թիւով Յունահայերու ներգաղթի նախօրեակին այս ճիգի շարունակումը անըմբռնելի կը դառնայ եւ սակաւ կը նպաստէ հելլէնական շահերուն, առանց պատճառի թունաւորելով հնագոյն կապերով իրարու միացած երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները:

Բուռն կերպով բողոքելով այս ստոր ճիգին դէմ, կը խնդրենք Ձեր Վսեմութիւններէն, վերջ դնել այս զրպարտիչ յարձակման, պաշտօնապէս ռատիօկայանի միջոցով վերահաստատելով զըրպարտուած հայ տարրի արժանապատուութիւնը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ խորհրդային հնգամեակը պիտի գործադրուի նաեւ Էսթոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Լեթոնիոյ մէջ: Այս երեք երկիրներն ալ շատ ծանր վնասներ կրած են պատերազմին հետեւանքով: Միայն Լեթոնիոյ կորուստը կը հաշուեն քան միլիառ րուբլի: Էսթոնիոյ տուներուն գրեթէ կէսը քանդուած է: Արդէն իսկ ձեռնարկուած է վերաշինութեան: Նաւահանգիստներ, գործարաններ, երկաթուղիներ հետզհետէ կը զարգանան: Օտար թղթակիցներու թոյլ չի տրուիր այցելել այդ շրջանները: Հողային մեծ բարենորոգումներ կատարուած են: Լիթուանիոյ մէջ մէկ միլիոն 482.650 արտավար հող բաժնուած է 78.000 ընտանիքներու: Իւրաքանչիւր հանրապետութիւն հնգամեայ ծրագիր մը մշակած է, Մոսկուայի տիպարին վրայ:

Տիկ. Աղնիւ Գազազեան եւ զաւակները 500 Ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչի Իսիի Դարմանատան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Մարիամ Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

նութեան, տեսակ մը փորձ հասկնալու համար թէ Արաբական Դաշնակցութեան եւ ներկայ արաբ վարիչներուն հետ սերտ գործակցութեան վրայ հիմնուած բրիտանական կարգուսարքը իր ուժը կը պահէ թէ ոչ։ Կարգ մը շրջանակներ կը խորհին թէ արդեօք անհրաժեշտ չէ՞ Մերձաւոր Արեւելեան խորհրդաժողով մը գումարել՝ շահակից պետութեանց մասնակցութեամբ։ Այդ խորհրդաժողովին կրնան հրաւիրուիլ փոքրամասնութիւններն ալ, պարզելու համար ներկայ կացութիւնը եւ կանխելու խռովութեանց ու կազմալուծման ծաւալումը այս շրջաններուն մէջ։

Անգլիա եւ Ամերիկա ուժ կու տան Թուրքիոյ

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մ. Նահանգները արդէն հաղորդած են իրենց տեսակէտը, վճռապէս մերժելով Խ. Միութեան պահանջը՝ Թուրքիոյ հետ միասին պաշտպանելու Նեղուցները։ Կ՚ըսուի թէ ամերիկեան պատասխանը արդէն յանձնուած է Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան գործակատարին՝ Ֆէտոր Օրէխովի, իսկ պատճէնը հաղորդուած Թուրքիոյ։ Ծանուցագիրը ամբողջութեամբ հրատարակութեան պիտի տրուի այսօր-վաղը։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մ. Նահանգները կը մերժեն որ միայն Սեւ ծովեան պետութեանց վերապահուի Նեղուցներուն կարգուսարքը։ Կը մերժեն նաեւ որ Խ. Միութիւնը Թուրքիոյ հետ միասին ստանձնէ Տարտանէլի եւ Վոսփորի պաշտպանութիւնը։ Ամերիկեան տեսակէտով, Նեղուցներու վերաբերեալ բոլոր խնդիրները պէտք է կարգադրուին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան սկզբունքով, այսինքն միջազգային լայն խորհրդակցութեամբ, համաձայն Մոնթրէօյի պայմանագրին։

Անգլիա եւս բոլորովին համամիտ է ամերիկեան տեսակէտին, եւ քանի մը օրէն ծանուցագիր մը պիտի ուղղէ, առաջարկելով միջազգային խորհրդաժողով մը գումարել, քննելու համար Նեղուցներու խնդիրը։ Այդ ծանուցագրով Անգլիա եւս վճռապէս պիտի մերժէ ռուսական պահանջները։ Ծանուցագրին պատճէնները պիտի ղրկուին թրքական և ամերիկեան կառավարութեանց։ Անգլիա մասնաւորապէս պիտի պնդէ որ միջազգային խորհրդաժողովին մէջ ճափոնի տեղը բռնեն Մ. Նահանգները։

Ֆրանսական կառավարութիւնը հաղորդեց Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ, Խ. Միութեան և Թուրքիոյ թէ հակառակ չէ որ փոփոխութիւններ կատարուին Նեղուցներու պայմանագրին մէջ, բայց վերաքննութիւնը պէտք է կատարուի Մոնթրէօյի պայմանագրին վրայ, մասնակցութեամբ բոլոր շահակից պետութեանց։ Պայմանագրին համաձայն, վերաքննութեան առաջարկները պէտք է ներկայացուին Ֆրանսական կառավարութեան։ Մինչեւ հիմա որեւէ առաջարկ չէ հասած։

× Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը պարզելով իր երկրին տեսակէտները, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— Թէեւ պատերազմի ընթացքին Մեծն Բրիտանիա քանի մը տարակարծութիւններ ունեցաւ Թուրքիոյ հետ, «մարտնաւ» բառին ճշգրիտ մեկնութեան մասին, բայց կ՚ընդունի թէ «ընդհանուր առումով Թուրքիան երբեք դիտակցօրէն չէ բռնաբարած Նեղուցներու պայմանագիրը»։

× Ամերիկեան նաւաբաժին մը Միջերկրականի կը հասնի յառաջիկայ շաբթու, «բարեկամական այցելութեան համար»։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս այցելութիւնը կապ ունի Նեղուցներու հարցին հետ։ Նաւաբաժնին մաս կը կազմեն մեծ օդանաւակիր մը, երկու յածանաւեր եւ քանի մը թորփիլահալածներ։ Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Ամերիկացիները կ՚ուզեն ուժի ցոյց մը կատարել ի նպաստ Միջերկրականի պետութեանց։ Խնդիրը կապ ունի նաեւ Թրիէսթէի հետ։ Հոսանքներ կան որ կ՚ուզեն զայն Եուկոսլաւիոյ միացնել բռնի, ուղղակի գործողութեամբ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺՈՒԻՆ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին իտալական պատուիրակութիւնը յուշագիր մը ուղղելով, շարք մը դիտողութիւններ կը ներկայացնէ դաշնագրի մասին։ Պատուիրակութիւնը նախ կ՚ուզէ որ Դաշնակիցները ընդունին թէ Իտալիան ալ մասնակցեցաւ պատերազմին, ընդդէմ Գերմանիոյ։ Թրիէսթէի համար կը պահանջէ որ ծրագրուած միջազգային շրջանը աւելի ընդարձակուի, մէջն առնելով կարգ մը քաղաքներ եւ մասնաւորապէս Փոլան որ Եուկոսլաւիոյ յանձնուած է։ Դիտողութիւններ կ՚ընէ նաև Ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխի սրբագրութեան մասին։ Գալով ափրիկեան գաղթավայրերուն, յուշագիրը կը խնդրէ դաշնագրէն դուրս ձգել Իտալիոյ հրաժարումը այդ հողերէն, քանի որ անոնց ճակատագիրը վճռուած չէ տակաւին։ Բազմաթիւ դիտողութիւններ կան նաեւ դաշնագրին տնտեսական տրամադրութեանց մասին։

Հողային եւ քաղաքական յանձնաժողովը երեքշաբթի օր սկսաւ քննել այս յուշագիրը։ Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, ատտուան եւ իրիկուան նիստերուն մէջ։ Իտալական յուշագիրը կ՚ըսէր թէ իր երկիրը պատերազմ հռչակած չէ քան դաշնակից պետութիւններէն բոլորին դէմ։ Լեհաստանի եւ ուրիշ երկիրներու պատուիրակները ուժգնօրէն բողոքելով, պահանջեցին բոլորովին մերժել յուշագրին այդ մասը։ Իտալական յուշագիրը Փաշական կարգուսարքին վրայ կը ձգէր պատերազմին պատասխանատուութիւնը։ Եթովպիոյ պատուիրակը ուժգնօրէն բողոքեց, պնդելով թէ պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ ամբողջ Իտալիոյ ժողովուրդին վրայ։

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է Իտալիոյ վարչապետին, Պ. տը Կասպերիի հետ, որ Հռոմ կը վերադառնայ քանի մը օրէն։ Եղած յայտարարութիւններէն կ՚երեւայ թէ որեւէ յոյս չունի դաշնագրին բարեփոփոխման մասին։ Կը թուի թէ Խորհրդաժողովը վճռած է նոյնութեամբ Չորս Մեծերուն վերադարձնել դաշնագիրը, իբրեւ վերջնական։ Մեծերը պարզապէս «համակրանք» յայտնած են...

× Խորհրդաժողովը երէկ ընդհ. նիստ գումարեց նախագահութեամբ Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ Պէվինի որ առաջին անգամ կ՚երեւայ։ Այս առթիւ լսուեցան Ալպանիոյ, Աւստրիոյ, Եգիպտոսի, Մեքսիկայի եւ Քուպայի ներկայացուցիչներուն կարծիքները զանազան դաշնագիրներու մասին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ նախագծին վիճաբանութեան առթիւ, որ սկսաւ երեքշաբթի օր, 146 բանաձեւեր յանձնուած են Ազգ. Ժողովի դիւանին, փոփոխութիւններ պահանջելով։ Տեղեկաբերն է Քոսթ Ֆլորէ (M. R. P.), որ ուժգնօրէն պաշտպանեց նոր նախագիծը, իբրեւ միջին ճամբայ։ Հանրապետականները վճռապէս հակառակ են նոր նախագծին։ Արմատականները՝ վերապահ։ Տարակոյս չկայ թէ բուռն պայքար մը պիտի մղուի, տեւելով մինչեւ Սեպտեմբեր 15—20։ Այն ատեն հանրաքուէն պիտի կատարուի Հոկտ. 6ին, իսկ Երեսփ. Ժողովի ընտրութիւնները՝ Հոկտ. 27ին կամ Նոյ. 3ին։ — Ընկերվարականները նոր նախագծին համաձայն ըլլալով հանդերձ, չեն ուզեր որ նախագահական իրաւունքները ընդարձակուին, անձնական իշխանութիւն հաստատելու ասպարէզ չտալու համար։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ստացաւ Մ. Նահանգներէն,— երրորդը՝ երկու օրուան մէջ։ Այս անգամ կը գանգատի թէ յարձակում կատարուած է ամերիկեան օդանաւի մը դէմ։ Ամերիկեան թերթերը շռնդալից խորագիրներով հրատարակեցին այս լուրը։ Մէկ օր առաջ Անգլիան ալ բողոքագիր մը յանձնած էր Մ. Նահանգներուն հետ։ Թերթերը դիտել կուտան թէ պայքարը կը սաստկանայ ռուսական ճակատին եւ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց միջեւ։ Կարեւոր թերթ մը կը գրէ.— «Պարզապէս զինուորական զինադադար մըն է որ կը տիրէ այն ազգերուն միջեւ որ միասին կռուեցան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ։ Չինաստանի, Իրանի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Հնդկաստանի եւ Թրիէսթէի տագնապալի կացութիւնը, ռուսական ճնշումը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դէմ, Եուկոսլաւիոյ եւ Իտալիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ, Խ. Միութեան և Մ. Նահանգներուն լարուած յարաբերութիւնները, այս բոլորը չարաշուք ապացոյց մը կը կազմեն փոխադարձ թիւրիմացութեան, մրցակցութեան, դառնութեան եւ անվստահութեան»։

Հայրենիք մեկնելէ առաջ
Կիրակի 25 Օգոստոս ժամը 15ին
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
Ազնաւորեան Ամոլին կողմէ, մասնակցութեամբ Roche եւ Շ. Ազնաւորի եւ բարեհաճ մասնակցութեամբ յայտնի դերասան Ա. Գմբէթեանի։ Ժողովրդական երգեր, պատկերներ «Անուշ»էն եւ Սայաթ Նովայէն։

ՌՈՄԱՆ.— Տէր եւ Տիկին Միրաքեան եւ ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի զաւկին՝ Յ. Միրաքեանի եղերական մահուան առթիւ (զոհ չոգեկառքի արկածի)։

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻԻ (կամ Խ. Արածանի) հին ու նոր գրուածքներէն արտատպող թերթ—պարբերաթերթերու խմբագրութիւններէն կը խնդրուի մէկ մէկ օրինակ ղրկել հետեւեալ հասցէին. Nercessian Kh. 12, Rue Martin Bernard, Paris (13e) France.

ԻՍԻԻ Հ.Յ.Դ. Զաւարեան Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Հ. Սամուէլի, իր մօրը մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը **7.30**ին, սովորական հաւաքատեղին։ Զեկուցում եւ կարեւոր օրակարգ։

ԽՆՋՈՅՔ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ
49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Նոր Սերունդին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. Կոմիտէին, այս շաբաթ իրիկուն ժամը **8.30**ին, ընկեր Յ. Կօշկակարեանի կառատունը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր՝ Վալանսի Ֆր. Կապ. Խաչի Սանուհիներէն։ Բանախօսութիւն։ Գինի եւ զանազան խմիչքներ, մատչելի գիներով։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՆԻՍԻ ՄԷՋ
Այս շաբաթ, 24 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Միրիճան Անսուրեանին ճաշարանը, **27 Bd Raimbaldi**: Կը դասախօսէ՝
Տոքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։
Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Քղիի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեան ագարակը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Սէն Լուի Նոր Սերունդը։ Կը խօսի Պ. Գ. Թուրիկեան։ Կ՚երգէ Պ. Գ. Շէհրէրեան։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ՎԱԼԱՆՍ.— Այս կիրակի ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Քլօ Ֆիւզէնի մէջ տեղի կ՚ունենայ Մալաթիոյ Կրթասիրացի դաշտահանդէսը։ Գեղարուեստական բաժին։ Զուարճացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԷՍԻՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, **Margue** սրճարանին ետեւը, Լարէգի կանանչագեղ ծառերուն տակ։ (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Խանասորի տօնակատարութեան վայրը)։ Բացօթեայ պար։ Անակնկալներ։ Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի եւ Լա Քափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. **25**ին, Նանարեանի օդասուն պարտէզին մէջ։ **Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine**: Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներուն կողմէ։ Անակնկալներ։ Կը ներկայացուի «Երկու Որսորդներ»ը Նոր Սերունդի կողմէ։ Հեղինակութիւն Հ. Գարեգինեանի, ղեկավարութեամբ Ա. Յակոբեանի։ Մուտք՝ **25** ֆրանք։

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը։ Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալզասեան բամպակեղէններու, պօնըթըրիի մեծաքանակ վաճառում։ Ապսպրանքները կ՚ընդունուին նամակով եւ հեռախօսով՝ Վիէն **6-54**:
ԴԻՄԵԼ **Ն. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ**
71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSԻ ՄԷՋ
ՀԱՅԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ **ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ**
Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont - Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր նրբաճաշակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օղի, աղանդեր եւայլն։
Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 24 Août 1946 Շաբաթ 24 Օգոստոս

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4783 — Նոր շրջան թիւ 422 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԹՂԹԱԿԻՑ ՄԸ ԾԻԾԱՂԵԼԻ ԶԳՏՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐԷ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Լոնտոնի «Տէյլի-Կրաֆիք»ին մէջ այս յօդուածը ստորագրած է Պոլսոյ իր երբեմնի թղթակիցը, Սիտրիֆ Սօլթըր (Օգոստ. 21).—

Մօտաւորապէս տասը տարիէ ի վեր Թուրքիա կը պատրաստուէր այն պայքարին որ յառաջիկային պիտի սկսի Նեղուցներու հսկողութեան հարցին շուրջ: Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, Թուրք վարիչները դէպքերը կը գնահատէին ո՛չ այնքան Դաշնակիցներու կամ Առանցքի պետութեանց յաղթանակին կշիռով, այլ այն հաշիւով թէ դէպքերը որ որ աստիճան կրնային զօրացնել կամ տկարացնել իր դիրքը Ռուսիոյ հանդէպ:

Թուրքիա պատերազմին մէջ մտաւ 1945 Փետրուարին, որպէսզի ինքն ալ մասնակցի յետպատերազմեան բանակցութեան, իբրեւ մէկ անդամը Միացեալ Ազգերու եւ ոչ թէ իբրեւ չէզոք երկիր:

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին ան կազմ ու պատրաստ կը սպասէ՝ նետուելու համար պայքարի մը մէջ որ անխուսափելի նկատուած էր:

Նախ եւ առաջ, Թուրքիա ջնջելով, վերջին ընտրութեանց առեն, մէկ քաղաքական կուսակցութեան դրութիւնը, կ'ուզէ ապացուցանել թէ ինքն ալ ժողովրդավար երկիր մըն է եւ ոչ թէ մենատիրական: Քարոզչական տեսակէտէն շատ ալ անկարեւոր չէ այս պարագան, քանի որ պէտք պիտի ըլլար կոչ ընել ամերիկեան եւ անգլիական հանրային կարծիքին: Երկրորդ՝ վերընտրելով Իսմէթ Ինէօնիւն իր նախագահական պաշտօնին մէջ, Թուրքիա կ'ուզէ հասկցնել աշխարհին թէ ինք վճռած է կանգուն մնալ կամ մեռնիլ, հաւատարմօրէն հետեւելով ազգայնական այն քաղաքականութեան զոր Իսմէթն ու Աթաթիւրքը հաստատեցին քսան տարի առաջ:

Վերջապէս, հրաժարեցնելով վարչապետ Շիւքրիւ Սարաճօղլուն (յայտնի անգլիասէր, բայց չնչուած հակառուս, քանի որ իր առաքելութիւնը դէպի Մոսկուա 1939ի Սեպտեմբերին ձախողեցաւ) Թուրքիա կ'աշխատի, յառաջիկայ բանակցութիւնները տակաւին չսկսած, իր ուսերէն նետել հակառուս ըլլալու ամէն կասկած:

Ռուսերը, տեսնելով որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դիրքը տկարացած է Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի մէջ, կը նկատեն թէ ժամանակը եկած է պահանջելու համար Մոնթրէօյի պայմանագրին վերաքննութիւնը: Թուրքիա պիտի հետեւի տարիներէ ի վեր մշակուած քաղաքականութեան մը:

Թուրքոյ առաջին մտահոգութիւնը այն է որ ամէն գնով խուսափի Ռուսիոյ հետ առանձին բանակցութիւն վարելէ: Թուրքիա գիտէ որ ռուսական ճնշումին դիմադրելու իր միակ յոյսը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ որ Տարտանէլը կը շահագրգռէ ոչ միայն զինքը, այլ եւ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Ամերիկան՝ ըլլալով ռազմագիտական առաջնակարգ խնդիր մը:

Հետեւաբար պայքարին առաջին քայլը առնուած պիտի ըլլայ, երբ Ռուսիա փորձէ համոզել Միաց. Ազգերը որպէսզի այդ կազմակերպութիւնը թոյլ տայ իրեն որ վէճը կարգադրէ ուղղակի բանակցելով Թուրքիոյ հետ: Իսկ Թուրքիա պիտի պնդէ որ խնդիրը իր բոլոր երեւոյթներով քննուի պայմանագիրը ստորագրող բոլոր պետութիւններէն:

Ռուսիա արդէն սկսած է կատաղի հակաթուրք քարոզութեան մը մամուլի եւ ձայնասփիւռի միջոցաւ, եւ դժբախտաբար պատճառներ կան ենթադրելու թէ այդ քարոզութեան պիտի յաջորդեն ճնշումի տարբեր ձեւեր:

Նախ եւ առաջ կայ Կարսի եւ Արտահանի նահանգներուն պահանջը որ դարձեալ պիտի արծարծուի: Արեւմուտքի մէջ, Պուլկարիան — ներկայիս Ռուսիոյ կողմէ գրաւուած — անպատճառ պիտի ներկայացնէ թրքական Թրակիոյ վրայ իր ունեցած պահանջները՝ երկուքի բաժնելով Թուրքիոյ զինուորական ուժերը:

Կրնան խռովութիւններ ծագիլ, մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ, Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան կողմէ: Հայերը անկախութեան խոստում ստացած էին Գերմաններէն պատերազմի ընթացքին եւ իբրեւ թանկագին հինգերորդ փունդ մը կը գործածուէին ֆօն Փափէնի ձեռքը, ամէն անգամ որ Թուրքիա կը հեռանար Առանցքէն: Եթէ Ռուսիան ալ նման խոստումներ տայ իրենց, տարակոյս չկայ որ Հայերը յօժարակամ պիտի աշխատին տկարացնել Թուրքիան ներսէն այն պարագային

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ»

Զարմանալի նպարավաճառներ կան, որոնք, օրինաւոր մարդի՜կ, սոխ ու սխտոր կը ծախեն եւ իրենց կարծիքը շատ շա՜տ կը յայտնեն իւղին կամ պանիրին գինը բարձրացած ժամանակ: Բայց կան ալ որ գրիչ կը շարժեն խելք ծախելու համար: Պիտի ըսէք որ անոր ծախած խելքը ոչ իսկ սոխ ու սխտոր կ'արժէ, բայց չէ՞ որ խանութը կը տուժէ եւ գիրքը բան չի շահիր:

Հա՛, ուրիշ առարկութիւն մըն ալ կայ: Մարդը վերջապէս կրնայ միշտ նպարավաճառ եղած չըլլայ: Կամ ի՜նչ նպարավաճառներ կան, որ ոչ միայն սիրտ ու հոգի ունին, այլ և շէնք շնորհք կը կարդացնեն զիս ու քեզ:

— Եղբա՛յր, գիտեմ ատոնք, մերինը այդ տեսակէն չէ: Մարդը այդ բամծներէդ ոչ մէկը ունի: Ժամանակին մօրուք մը ունէր՝ ան ալ վրայ տուաւ: Պզտիկ ճամբորդութիւն մըն ալ ըրաւ դէպի Արարատեան աշխարհ և յետոյ ոտքին փոշին թօթուելով փախաւ, եկաւ տուն տեղ եղաւ... ուրիշին տունին մէջ, ինչպէս ժամանակին աչք տնկած էր ուրիշին ամէնէն թանկագին... (կէտկէտը յանգ կը կազմէ բառին հետ թանկագին), իբրեւ համայնական տնտեսութեան իսկական հետեւորդ մը: Այն օրը, երբ սկսաւ սիրտը նեղանալ, բացաւ քարոզներուն տոպրակը: Դուրս թափածը հին ապրանք չէր, չէ՞ որ միշտ պէտք է ծախել նորը եւ թարմը. նպարավաճառին օրէնքն է, մի մեղադրէք:

— Յաճախորդ գտա՞ւ այդ թափթփուք ապրանքներուն համար:

— Որքա՜ն միամիտ ես, թուրքերէն առած մը կայ, չե՞ս յիշեր. — «Կոյր բակլային, կոյր գնորդ չի պակսիր»:

— Այն ատեն քեզի ի՞նչ: Ծախողին ալ, առնողին ալ «բարի վայելում»:

ՍՕՍԻ

երբ ծանր տագնապ մը ծագի:

Եթէ նոյնիսկ ճնշումի այս բոլոր ձեւերը ի գործ դրուին յառաջիկայ բանակցութեանց ընթացքին, Խ. Միութիւնը իր դիմացը պիտի գտնէ այնպիսի ուժեղ հակառակորդ մը որուն նմանը տեսած չէ Գերմանիոյ տապալումէն ի վեր:

Թուրքերը նոյնքան վճռական են, նոյնքան մոլեռանդ հայրենասէր ու նոյնքան առասպելական անտարբերութեամբ կը դիմաւորեն մահը որքան Ռուսերը՝ երբ խնդիրը գայ իրենց հողերը պաշտպանելու: Թուրքերուն կենցաղին մակարդակը այնքան վար է որքան Ռուսերուն մակարդակը: Անոնք ստոյիկեան համբերութեամբ կը դիմանան անօթութեան, ցուրտին ու չարչարանքին, այն աստիճան, որ անտանելի կը նկատուի Եւրոպացիի մը համար: Մէկ միլիոն զինուոր ունի Թրքական բանակը. կիներն ալ կը կռուին այրերուն հետ ու անոնցմէ երկու անգամ աւելի քաջաբար:

Եթէ երբեք Թուրք կառավարութիւնը որոշէ կռուիլ, հաւանական յաղթանակի մը կամ պարտութեան մը նկատումը շատ քիչ ազդեցութիւն պիտի գործէ իր ժողովուրդին վրայ:

Այս կարգի նկատումներ կրնան աւելորդ համարուիլ, երբ Նեղուցներու մասին միջազգային բարեկամական կարգադրութիւն մը տեղի ունենայ: Բայց եւ այնպէս, աւելորդ պիտի չըլլար դիտել տալ թէ ուժի, բարոյական կորովի եւ դիւանագիտական վարպետութեան տեսակէտէն Թուրքիան Իրան չէ:

ՅԱՌԱՋ.— Առաջին անգամ չէ որ անգլ. թերթ մը Թուրքիան ամէն գնով չքմեղացնելու և պաշտպանելու համար, հիթլերական Գերմանիոյ ձեռնարկներուն հետ կը խառնէ հայ ժողովուրդին եւ մասնաւորապէս Պոլսահայ անճար փոքրամասնութեան անունը: Պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն ալ (1941—42), *Թայմզի* Պոլսոյ թղթակիցը զանազան հէքեաթներ կը պատմէր, եւ այն ատեն ստացաւ և հրատարակեց պատշաճ պատասխանը: Հիթլերական Գերմանիան ոչ մէկ ատեն անկախութիւն խոստացած է Հայերուն, եւ չէ գտնուած ոեւէ պարզամիտ Հայ որ հաւատար այդպիսի ցնորքի մը: Գալով ֆօն Փափէնի խաղերուն, Պոլսոյ մէջ ո՞ր Հայն էր որ պիտի համարձակէր անոր անունն անգամ արտասանել: Ամէն պարագայի մէջ, Լոնտոնի դեղին մամուլը պարզապէս ծիծաղելի կը դառնայ, իւրացնելով Պոլսոյ եւ Անգարայի թուրք մամուլին ցնդաբանութիւնները:

Նեղուցներու հարցը

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ ՄԵՐԺԵԼՈՎ

Թուրքիա պատասխանելով Մոսկուայի ծանուցագրին, վճռապէս կը մերժէ Նեղուցները Խ. Միութեան հետ միասին պաշտպանելու ռուսական առաջարկը: Լոնտոնի մամուլը դիտել կու տայ որ Անգարայի պատասխանը խմբագրուած է բրիտանական եւ ամերիկեան դեսպաններուն հետ խորհրդակցաբար եւ արտաքին նախարար Հասան Սաքա անձամբ յանձնած է զայն խորհրդային գործակատարին անցեալ հինգշաբթի օր (Օգոստ. 22): Թուրքիա ուժգնօրէն պաշտպանելով իր տեսակէտը, կը բացատրէ թէ ինք երբեք պիտի չընդունի հրաժարիլ Նեղուցներու հսկողութենէն և Մոնթրէօյի պայմանագրին վերաքննութեան պէտք է մասնակցին ստորագրող պետութիւնները:

× Ամերիկայի պատասխանը Մոսկուայի կառավարութեան մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Անգարայի քաղաքական շրջանակներուն որոնց լաւատեսութիւնը, քանի մը օրէ ի վեր, սահման չունի:

× Անգլիա եւս ուղարկած է իր պատասխանը: Բովանդակութիւնը տակաւին հաղորդուած չէ մամուլին, բայց համաձայն Լոնտոնի թերթերուն, բրիտանական կառավարութիւնն ալ կը մերժէ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը Սեւ ծովեան պետութեանց վերապահելու առաջարկը:

Ամերիկեան վերջնագիրին յետոյ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ Կ'ԱՐՁԱԿԷ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ

Ինչպէս արդէն հաղորդած էինք երէկ, Միաց. Նահանգներու կառավարութիւնը Չորեքշաբթի օր ծանուցագիր մը յանձնելով եուկոսլաւ կառավարութեան 48 ժամ պայմանաժամ տուած էր՝ պահանջելով որ անմիջապէս ազատ արձակուին Օգ. 9էն ի վեր արգելափակուած Ամերիկացի օդանաւորդներն ու ճամբորդները ամերիկեան օդանաւի մը որ ստիպուած վար իջած էր Լուպլիանայի մօտերը. այլապէս վէճը պիտի յանձնուէր Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին: Պելկրատի կառավարութիւնը տեղի տալով այս ճնշումին, հինգշաբթի իրիկուն ազատ արձակեց բոլոր բանտարկեալները: Մարաջախտ Թիթօ եւ Պելկրատի ամերիկեան դեսպանը հանդիպում մը ունեցան նոյն օրը: Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կը պահանջէ որ եուկոսլաւ իշխանութիւնները լրիւ բացատրութիւններ տան այս միջադէպին մասին եւ արտօնեն ամերիկեան կառավարութեան որ քննութիւններ կատարէ հասկնալու համար թէ բանտարկեալները ինչ պայմաններու տակ ապրած են իրենց արգելափակումի շրջանին: Արկածեալներէն մէկն է Թուրք տղայ մը որ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, տակաւին հիւանդանոցն է: Ամերիկեան կառավարութեան այս անակնկալ ելոյթը մեծ յուզում պատճառեց պահ մը Փարիզի Խորհրդաժողովին շրջանակներուն մէջ: Շատեր վախ կը յայտնէին թէ այս միջադէպը կրնար յանկարծ ծանրակշիռ հանգամանք ստանալ եւ վտանգել խաղաղութիւնը եթէ Եուկոսլաւիա մերժէր ծանուցագրին պայմանները:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱԼՊԱՆ - ՀԵԼԼԷՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդաժողովին հինգշաբթի օրուան լիագումար նիստին մէջ Յունաստանի ներկայացուցիչ բուռն կերպով յարձակեցաւ Ալպանիոյ վրայ, իսկ Ուկրանիոյ պատուիրակը խստօրէն քննադատեց Յունաստանը: Մթնոլորտը այն աստիճան տաքցած էր ու ճառախօսները այնքան հեռացեր էին օրակարգի անմիջական նիւթէն որ նախագահը, արտաքին նախարար Պէվին յանկարծ փակեց նիստը: Ցալտարիս որ կը պատասխանէր Ալպանիոյ պատուիրակին նախորդ օրուան յարձակողականին, յայտնեց թէ Ալպանիա երբեք իրաւունք չունէր պահանջելու որ Դաշնակիցները զինքը ճանչնային իբրեւ ընկերակից կամ բարեկամ պետութիւն: Ալպանիա թշնամի մըն է, ըսաւ ան, ու տակաւին պատերազմի մէջ՝ դրացի Յունաստանին հետ: Ուկրանիոյ ներկայացուցիչը, Մանուիլսքի քննադատեց Յունաստանի ներկայ վարչաձեւը որ «ատելութեամբ լեցուած է դէպի ժողովրդավար Ալպանիան»: Նախընտրելի է որ ժողովուրդ մը ֆաշիզմէն ժողովրդապետական կարգերը փոխադրուի քան այս վերջիններէն վերադառնայ դէպի ֆաշիզմը, աւելցուց Մանուիլսքի: Յետոյ ամբաստանեց Հելլէն կառավարութիւնը «որ պատերազմի պատրաստութիւններ կը տեսնէ», հետեւելով այն դասական ձեւերուն որոնք յատուկ են մենատիրական երկիրներուն: Ուկրանիոյ պատուիրակ յետոյ աշխատեցաւ թուանշաններով ապացուցանել թէ ինչ ձեռնարկներ կը կատարուին այժմ Յունաստանի մէջ ետ բերելու համար Թագաւորը:

Պայքարը Նեղուցներու շուրջ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նեղուցներու հակակշիռին շուրջ եղած փոփոխութիւնները, մասնաւորապէս վերջին հարիւր տարուան ընթացքին գլխաւորապէս ռուսեւանգլիական մրցակցութեան արդիւնք եղած են: Հարկ չկայ անդրադառնալու այն պետութիւններուն որոնք երբեւ երրորդ ոյժ դեր կատարած են, բայց այսօր ծովային մրցակցութեան մէջ վերածուած են զանցառելի քանակի մը:

Նեղուցներու գոյավիճակի փոփոխութեան մէջ նշմարելի է հետեւեալ երեւոյթը.— Ռուսիա, Անգլիա իւրաքանչիւրը առանձին ջանացած է իր ձեռքին մէջ ունենալ ռազմագիտական մեծ արժէք ներկայացնող այս անցքը: Երկուքն ալ այդ նպատակին մէջ երբ ձախողած են, նախընտրած են հակակշիռը յանձնել Թուրքիոյ, ամէն մէկը ունենալով իր առանձին նկատումները:

Հզօր պետութիւններու այս պայքարին մէջ Թուրքերու կամքը երկրորդական նշանակութիւն ունեցած է: Նոյնիսկ առաջին Համաշխարհային Պատերազմին, Թուրքերը այնքան մեծ զոհերու գնով պաշտպանեցին Նեղուցները, որովհետեւ գերման սպաներ, մասնագէտներ ղեկավարեցին գործը, գերմանական «Կէօպէն» ու «Պրէսլաու» ռազմանաւերը ներս մտան Նեղուցներէն եւ վերջապէս անգլեւֆրանսական նաւատորմը անակնկալ կերպով ընդհատեց իր յարձակողականը, այլապէս Թուրքերը հաշտուած էին Պոլիսը կորսնցնելու գաղափարին հետ ու Պրուսա կը փոխադրէին իրենց մայրաքաղաքը:

Անդրադառնանք Մոնթրէօյի պայմանագրին որ կնքուած համաձայնութիւններուն վերջինն է և որու վերաքննութեան մասին Երեք Մեծերը մէկ տարի առաջ համաձայն գտնուեցան Փոցտամի մէջ:

Նախքան Մոնթրէօն, Լօզանի դաշինքով, Մ. Բրիտանիա փաստօրէն իր ձեռքն առած էր Նեղուցներու հակակշիռը, երբ Ռուսերը անզօր էին իրենց ձայնը լսելի դարձնելու:

1936ի Մոնթրէօյի պայմանագրով այդ հակակշիռը ամբողջութեամբ փոխանցուեցաւ Թուրքիոյ: Առաջին գլխաւոր քայլն է որ առնուեցաւ անգլեւԹուրք բարեկամութեան վերահաստատման ճամբուն վրայ:

Սովետները նոյնպէս կողմնակից եղան Մոնթրէօյին, որովհետեւ իրենց յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ դեռ բարեկամական էին. երկրորդ՝ նուազագոյն չարիքը կը նկատէին Սեւ ծովի բանալիները տեսնել իրենց դրացիին ձեռքը, քան հզօր նաւատորմի տէր Մեծն Բրիտանիոյ: Դաշինքի կնքումէն ետք, Անգարայի խորհ. դեսպան Գարախան աճապարեց շնորհաւորել Իսմէթ Ինէօնիւն այս յաջողութեան համար, հեռագրելով.— «Ինչպէս յայտնի է Ձերդ Վսեմութեան, Մոսկուայի դաշինքին կնքումէն ի վեր, Խ. Միութիւնը պաշտպանած է այսօր բոլորին կողմէ ընդունուած տեսակէտը եւ միշտ ուժով օգնած է Թուրքիոյ այս օրինաւոր պահանջին թէ ինք բացարձակ տէրը ըլլալու է իր հողին: Խաղաղեցնելով Եւրոպայի ամէնէն կարեւոր շրջաններէն մէկը, Նեղուցներու նոր պայմանագրութիւնը ապահովութեան կարեւոր ազդակ է ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ Սեւ ծովեան երկիրներու համար: Հետեւաբար այս պարագան կարեւոր նպաստ մըն է խաղաղութեան, որուն համար աշխատեցան Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիան»:

Թուրքիոյ դիրքի զօրացումէն դժոհ էր Մոսկուան, որովհետեւ կը տեսնէր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ յարձակողական պատրաստութիւնները՝ տարածուելու համար դէպի Արեւելք ի խնդիր կենսական տարածութեան ու Խորհրդային Միութիւնը կը յուսար իրեն հետ ունենալ Թուրքիան որուն ազատարարը եղած էր Սեւրի դաշնագրին ճիրաններէն եւ որու փոխարէն իրեն պարգեւած էր Մոսկուայի եւ Կարսի դաշինքները, իսկ անուղղակի Լօզանը:

Սակայն Բ. Համաշխարհային Պատերազմին, Իսմէթի Թուրքիան աստիճանաբար հեռացաւ Մոսկուայէն եւ Մոնթրէօյի դաշինքով իր ձեռք բերած Նեղուցներու հակակշիռը գործածեց ի վնաս Խ. Միութեան: Սովետներու կողմէ Օգոստ. 8ին Անգարա ներկայացուած յուշագիրը կը թուէ բազմաթիւ դէպքեր,— Թուրքերը արտօնած էին գերմանական ու իտալական ռազմանաւերու անցքը դէպի Սեւ ծով, իսկ գերմանական պարտութենէն ատեն նոյն ռազմանաւերու վերադարձը Միջերկրական:

Նոյնպէս Մ. Բրիտանիոյ արտաքին նախարար Պ. Իտըն 1944 Յունիս 14ին Երեսփ. Ժողովին մէջ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը բողոքած էր Անգարայի որ թոյլ տուած էր գերման ռազմանաւերու անցքը Նեղուցներէն, ինչ որ հակառակ էր Մոնթրէօյի պայմանագրին տրամադրութեան, քանի որ Թուրքիա չէզոք մնացած էր պատերազմին մէջ:

Առանց ռազմանաւերու անցքի այս խնդրին ալ՝ անվիճելի իրողութիւն մըն է որ Գերմանիա 1941 Յունիս 18ին Թուրքիոյ հետ չէզոքութեան ու բարեկամութեան ուխտ մը կնքելէ չորս օր ետքն է որ յարձակեցաւ Խ. Միութեան վրայ: Երեւութապէս այս չէզոքութիւնը վտանգներէ ապահովեց գերման բանակի թիկունքը ու թոյլ տուաւ անոր իր ամբողջ ուժով նետուելու Ռուսիոյ վրայ: Բրիտանացիները այդ դաշինքէն դժգոհելու պատճառներ չունէին, որովհետեւ գերման յարձակողականը դէպի Միջին Արեւելք տարածուելու պարագային, Ռուսերու փոխարէն իրենք պիտի կրէին գերման բանակի գլխաւոր ծանրութիւնը:

Հասկնալի է թէ Դաշնակիցներէն միայն Սովետները հաշիւներ ունէին կարգադրելիք Թուրքիոյ հետ, որու ճակատագիրը կապուած է Նեղուցներուն: Ասոնց տիրապետողը իր կամքը կը պարտադրէ ամբողջ Թուրքիոյ:

Նեղուցներու գոյավիճակի վերաքննութեան այս պահը շատ նման է 1878ի Սան Սթեֆանոյի դաշինքի շրջանին: Ռուս բանակը իջնելով Պալքանները, ցամաքէն մօտեցած էր Նեղուցներուն ու իր կամքը կ՚ուզէր պարտադրել Սուլթանին յաջորդներուն:

Բայց ծովերու թագուհի Ալպիոն եւ անկէ աւելի գերակշիռ պետութիւն մը Մ. Նահանգները միասնաբար ազատ անցք կը պահանջեն բոլոր ծովերուն վրայ, հիւլէական ռումբի սպառնալիքը գործածելով: Այս նկատումներով ալ երկու պետութիւնները թէեւ համաձայն են Մոնթրէօյի վերաքննութեան, բայց միջազգային գետնի վրայ ու իրենց ալ գործօն մասնակցութեամբ: Այս չահագրգռութիւնը աւելի տպաւորիչ դարձնելու համար էր որ քանի մը ամիս առաջ ամերիկեան մեծագոյն ռազմանաւերէն «Միզուրի»ն դեսպանի մը մարմինը փոխադրեց Պոլիս ու ամերիկեան նաւերը արժանացան խանդավառ ընդունելութիւններու:

Անգլեւամերիկեան տեսակէտին ներհակ է Սովետներու ներկայացուցած առաջարկը: Վերջինները կ՚ըսեն որ Նեղուցներու հարցը կը շահագրգռէ բացառապէս Սեւ ծովեան երկիրները՝ Թուրքիա, Խ.Միութիւն, Ռումանիա, Պուլկարիա: Իսկ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը պէտք է ըստանձնեն Թուրքիա եւ Խ.Միութիւնը միասնաբար:

Երկու տարբեր առաջարկներուն իմաստը հետեւեալն է,— Ազատ անցքի եւ միջազգային հակակշիռի հաստատումի պարագային, ծովային գերակշիռ պետութիւններն են որ իշխած պիտի ըլլան ոչ միայն Նեղուցներուն, այլ եւ Սեւ ծովին: Նոր պատերազմի մը պարագային անոնց նաւատորմները դիւրութեամբ պիտի կրնան զօրծել ու երթալ մինչեւ ռուսական նաւահանգիստները, ինչպէս պատահեցաւ նախորդ երկու պատերազմներու ընթացքին:

Մինչդեռ Սովետները կը պահանջեն ծովային եւ օդային խարիսխներ Նեղուցներու մէջ, նոր պատերազմի մը պարագային գոցելու համար Նեղուցները, որպէսզի յարձակումներէ զերծ մնայ իրենց խոցելի մէկ կէտը եւ հնարաւորութիւն ունենայ սկսելու յարձակումներուն ցամաքի վրայ, ուր միայն գերակշիռ ուժեր կրնան կեդրոնացնել:

Ո՞ւր պիտի յանգի Նեղուցներու շուրջ սկսուած այս պայքարի նոր փուլը որ իր մէջ կը պարունակէ ամբողջ Թուրքիոյ հարցը:

Տարի մը առաջ կացութիւնը եւ տրամադրութիւնները տարբեր էին Փոցտամի մէջ, աւելի պատրաստակամութիւն կար հարցերը լուծելու փոխադարձ զիջումներով ու նոր համաձայնութիւններով: Այս մթնոլորտին մէջ ալ Դաշնակիցները իրաւասութիւն տուած էին Խ. Միութեան ուղղակի բանակցութիւններու մտնելու Թուրքիոյ հետ՝ Մոնթրէօյի վերաքննութիւնը ձեռք բերելու համար:

Բայց Փոցտամէն ի վեր, Եւրոպայի եւ թէ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, պատերազմի հաշուեյարդարի առիթով, յառաջ եկան նոր բարդութիւններ, անհամաձայնութիւններ, որոնք կը յապաղեցնեն խաղաղութեան հաստատումը, ընդհակառակն մութ ամպեր կը կուտակուին քաղաքական հորիզոնին վրայ: Նեղուցներու հարցը ի նպաստ Ռուսիոյ լուծուելու հաւանականութիւն կայ միայն այն ատեն, երբ արդէն համաձայնութիւններ գոյացած ըլլան Գերմանիոյ, Արեւելեան Եւրոպայի ու Չինաստանի նման կենսական խնդիրներու շուրջ, որոնք կը մնան դեռ առկախ:

Եթէ Նեղուցներու միջազգայնացումին վրայ պնդեն անգլեւամերիկեան պետութիւնները, Սովետները պիտի նախընտրեն պահպանումը ներկայ գոյավիճակին, միշտ յոյս ունենալով որ յառաջիկային պատեհութիւններ կրնան ունենալ Թուրքիոյ հետ բարեկամութեամբ կամ բռնութեամբ կարգադրելու այդ հարցը որ Մեծն Պետրոսի օրերէն ի վեր երազը եղած է ռուս վարիչներուն:

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅԷՆ ԵՐԱՆԻՆԵՐ, գրեց՝ Եղիշէ վրդ. Տէրտէրեան, ՀԵՄ Մատենաշար, թիւ 2: Երուսաղէմ: Գին՝ 25 դահեկան:

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

(ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

(Շարունակութիւն երէկի թիւէն եւ վերջ)

Հայաստանասէրը. — Դաշնակցական բարեկամնե՞ր ալ չես ունեցած:

Ներգաղթողը. — Ունեցած եմ: Կօշկակար Սարգիս մը կար, որուն հետ քանի մը տարի նոյն խանութին մէջ աշխատած ենք: Դաշնակցական էր, բայց ինծի վնաս մը չէ հասցուցած:

Հայաստանի Բարեկամը. — Կը տեսնե՞ս որ խոստովանելիք բաներ կան: Անոր փրոփականտին զոհ չե՞ս գացած երբեմն:

Ներգաղթողը.— Լաւ չհասկցայ հարցումնիդ:

Հայաստանի Բարեկամը,— Ըսել կ՚ուզեմ՝ Սարգիսը քեզի Մայիս 28ի կամ Ապրիլ 24ի հանդէսներուն չէ՞ տարած հետը:

Ներգաղթողը.— Տարած է:

Յառաջդիմականը. — Ինչո՞ւ սկիզբէն չես ըսեր ամէն բան եւ մեզ կը յոգնեցնես: Անշուշտ, հանդէսի սկզբնաւորութեան կամ վերջը «Յառաջ Նահատակ»ին ոտքի ելած ես: Թերեւս, եռագոյն ֆոֆարթ ալ դրած են կուրծքիդ:

Ներգաղթողը.— Լաւ չեմ յիշեր, կրնայ ըլլալ:

Հայաստանի Բարեկամը.— Կրնայ ըլլալը ի՞նչ խօսք է: Կամ այո կամ ոչ:

Ներգաղթողը. (լաւ մը քննելէ յետոյ դիմացինի դէմքը).— Ինծի կը թուի թէ այդ հանդէսներէն մէկուն մէջ ես ձեզ տեսած եմ: «Յառաջ Նահատակ» երգուած պահուն դուք ալ ոտքի ելաք:

Հայաստանի Բարեկամը.— Ճիշտ է, բայց ես ուրիշ նպատակով ոտքի ելած եմ: Իմս գիտակցական էր, իսկ դուն դժբախտ զոհն ես Սարգիսներու հայրենադաւութեան:

Հայաստանասէրը.— Զվիճինք. պարզ է կացութիւնը: Երիտասա՛րդ, յայտնի է որ դուն առանց Դաշնակցական չարքային մը ըլլալու, թունաւոր մթնոլորտի մէջ ապրած ես: Հիմա յանուն Ներգաղթի Կոմիտէին՝ երկրորդ հարցում մը ունիմ քեզի հարցնելիք: Քանի՞ տարիէ ի վեր Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամ ես:

Ներգաղթողը.— (Շուարած) Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդա՞մ: Ոչ մէկ ատեն: Ես չէզոք եմ:

Յառաջդիմականը.— Դարձեալ խուսափողական պատասխան: Անկարելի է որ որբանոցէն ելած որբ մը Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամ եղած չըլլայ: Մի՛ աշխատիր մեզ մոլորեցնել: Ըսէ՛ ճշմարտութիւնը:

Ներգաղթողը.— Կ՚երդնում Աւետարանի վրայ որ կեանքիս մէջ Հ.Մ.Ը.Մ.ական չեմ եղած ու չեմ: Ինչո՞ւ կ՚ուզէք ինծի անպայման միութեան մը անդամ դարձնել: Կանուխ ամուսնացած եմ, ընտանիք կազմած եւ ժամանակ չեմ ունեցած ադդին գործերով զբաղելու:

Յառաջդիմականը.— Քեզի այդպէս կը թուի բայց իրականութիւնը այդպէս չէ: Կրնա՞ս ուրանալ, օրինակ, թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մրցումներուն չես գացած բնաւ:

Հայաստանի Բարեկամը.— Ու ծափահարած անոր յաղթանակները:

Հայաստանասէրը. — Կոլ կ՚ուզենք, հուռա՛ պոռացած:

Ներգաղթողը.— Բայց ատիկա յանցա՞նք է միթէ: Ամէն Հայ ոգեւորուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթանակներով, հազարաւոր մարդիկ ծափահարած են, երբ մեր տղաքը ախոյենութեան բաժակը խլած են մրցակից խումբերու ձեռքէն: Զեմ ժխտեր որ ֆութպօլի խաղը ամէն կիրակի իմ միակ հաճոյքս եղած է եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ը հպարտութեան պահեր պարգեւած ինծի: Սակայն, կը կրկնեմ, ինչ վնաս ատկէ Հայաստանին:

Յառաջդիմականը.— Հոս է արդէն անգիտակից զանգուածին մոլորանքը: Ո՛չ, բարեկամ, ամէն Հայ նոյն մոլորանքին մէջ չէ ինկած բարեբախտաբար: Յետադիմականներու ամբոխը «ամէն Հայ» չի նշանակեր: Ոչ մէկ յառաջդիմական ոտք դրած է Դաշնակցութեան հլու կամակատարը եղող այդ կազմակերպութեան դաշտը: Ուրիշ մարզական միութիւն չկա՞ր: Ինչո՞ւ անոնց մրցումները չէիր. քաջալերեր:

Ներգաղթողը.— Անոնց խաղերուն ալ կ՚երթայի երբեմն:

Հայաստանասէրը.— Երբեմն... ատիկա արդարացում չէ: Ինչու Հ.Մ.Ը.Մ.ին դէմ պայքարող միութեան մը չէիր անդամակցած:

Ներգաղթողը.— Բայց ես չէզոք եմ...

Հայաստանի Բարեկամը.—Ինքնախաբէութիւն. չէզոքի անուան տակ քեզ լծած են Դաշնակցութեան կառքին եւ ատելութեամբ զինած Հայաստանին դէմ:

Ներգաղթողը.— Աստուած է վկայ որ ես Հայաստանը ամէն բանէ աւելի կը սիրեմ: Եթէ չսիրէի՝ Ներգաղթի ցանկերուն վրայ առաջին արձանագրուողներէն մէկը չէի ըլլար: Եթէ չսիրէի՝ տունն-տեղս չէի ծախեր մեկնելու համար:

Հայաստանասէրը.— Բաւարար փաստեր չեն այդ բոլորը Հայրենիքին հանդէպ մեր ունեցած սէրը ապացուցանելու: Ամբողջ կեանքիդ մէջ՝ յառաջդիմական ո՛չ մէկ գործունէութիւն, ո՛չ մէկ պայքար՝ Հայաստանի թշնամիներուն դէմ:

Հայաստանի բարեկամ. — Ընդհակառակն, կեանքդ դարձուցած ես Դաշնակ քարոզութեան համար նպաստաւոր դետին, պարարտ հող:

Յառաջդիմականը. — Պարապդ շատ ծանր է: Դաշնակցութեան հանդէսներուն ներկայ ըլլալ, «Յառաջ Նահատակ»ին ոտքի ելլել, Հիթլէրի Կեռ Խաչի հովանիին տակ չինուած Եռագոյն քօքարթով զարդարել կուրծքդ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մրցումները կամ տողանցքը ծափահարել եւ այդ բոլորէն վերջ՝ յայտարարել թէ չէզոք ես՝ ընդունէ որ քիչ մը շատ վրան բաց խաղ է: Եթէ դուն Դաշնակցական շարքային չես, մտայնութիւնդ Դաշնակցական է:

Ներգաղթողը (յուսահատ). — Ինչ կ'ուզէք որ ընեմ հիմա...

Երեքը միաբերան. — Հրաժարէ՛, հրաժարէ՛.

Ներգաղթողը. — Բայց ի՞նչէն հրաժարիմ:

Յառաջդիմականը. — Դաշնակցութենէն եւ Հ.Մ.Ը.Մ.էն:

Ներգաղթողը. — Զպատկանած կազմակերպութիւններէս ի՞նչպէս հրաժարիմ: Ամօթ է, զիս կը ճանչնան, ի՞նչ պիտի ըսեն ծանօթներս:

Հայաստանասէրը. — Հայրենասիրական բարձր աքթ մըն է որ պիտի կատարես: Ատոր մէջ ամօթ բան չկայ. ընդհակառակն, բարի օրինակ կ'ըլլաս ուրիշներուն:

Հայաստանի բարեկամը. — Մտածէ որ փոխարէնը քեզի կը սպասէ երջանիկ կեանք մը Հայաստանի մէջ, ելեքտրական կազմածներով սեփական տուն, Երեւանին գինին, գործ, հանգիստ ու ապահովութիւն: Մտածէ որ տունդ-տեղդ ծախած ես եւ պայուսակդ կապած:

Յառաջդիմականը. — Մեծ հատուցում մը չէ քեզմէ պահանջուածը. պարզ ստորագրութիւն մը:

Հայաստանի բարեկամը. — Եթէ ստորագրութիւն դնելը շատ դժուար է քեզի համար՝ մատդ կրնաս կոխել հրաժարագրին տակ:

Հայաստանասէրը. — Ինչո՞ւ Հայաստան չմեկնիս բաց ճակատով եւ անոր ծառայած ըլլալու արդար պոռոտնակութեամբ: Հրաժարէ՛:

Ներգաղթողը (տատամսոտ). — Քանի որ Հայաստան երթալու համար պէտք է անպայման հրաժարիլ եւ քանի որ հրաժարիլը, կ'ըսէք, Հայաստանի ծառայել է, թող ըլլայ ձեր կամքը:

Յառաջդիմականը. — Կեցցե՛ս, ուշիմ տղայ է, չուտ ըմբռնեց ժամանակին պահանջը:

Հայաստանասէրը. — Կը շնորհաւորեմ քու այս յանդուգն ու խրոխտ կեցուածքդ:

Հայաստանի բարեկամը. — Կը շնորհաւորեմ քու սրտաբուխ ընդվզումդ:

Ներգաղթողը. — Ո՞ւր է թուղթը, ի՞նչ պիտի գրուի վրան:

Յառաջդիմականը (սեղանին վրայէն պատրաստ բանաձեւ մը առնելով). — Իսկոյն, դուն յոգնելու պէտք չունիս, գրութիւնը պատրաստ է: Կարդամ, եթէ պակաս բաներ նշմարես՝ կ'աւելցնենք: (Կը կարդայ):

Զգուանքով կը հրաժարիմ Հ.Յ.Դաշնակցութեան անուան տակ ծանօթ աւազակներու կուսակցութենէն, որուն կուրօրէն հետեւեցայ տարիներ շարունակ, առանց գիտնալու թէ դէմ է Հայաստանին ու հազար ու մէկ փորձանքներ կը բերէ հայ ժողովուրդի գլխուն: Նոյնքան եւ աւելի զզուանքով կը հրաժարիմ Հ.Մ.Ը.Մ.էն, որ Հայաստանին ու ներգաղթին դաւելէ զատ ուրիշ նպատակ չունի:

Հայաստանի բարեկամը. — Այս հրաժարագրի պատճէնէն քանի մը հազար տպելու է, որպէսզի ամէն անգամ զայն արտագրելու ժամանակ չըտանք:

Հայաստանասէրը. — Բանաձեւը թոյլ կը գտնեմ: Եւ արդէն սկսած է միօրինակ դառնալ: Պէտք է յաճախ փոխել ոճը ու համեմել այլ գիտերով: Օրինակ, այս մէկուն մէջ ինչո՞ւ չյիշել «Ֆաշիզմը» եւ «իմպերիալիստական ուժերու գործակալ» բացատրութիւնները, որոնք բանաձեւը զօրացնելու կը ծառայեն:

Յառաջդիմականը. — Կարելի է, բայց ծայրէ ծայր նորէն պէտք է արտագրել: Նոր յոգնութիւն:

Հայաստանի բարեկամը. — Թող երիտասարդը ճերմակ էջի մը տակ ստորագրէ, մենք յետոյ կը լեցնենք: (Խօսքը ուղղելով Ներգաղթողին) առ այս թուղթը եւ տակը դիր ստորագրութիւնդ:

Ներգաղթողը կ'առնէ թուղթը, պահ մը կը նայի անոր անբիծ սպիտակութեան, գլուխը կը շարժէ եւ յետոյ դանդաղօրէն, հեգելով կը ստորագրէ անունը:

Ներգաղթողը. — Հիմա որ ստորագրեցի, այս թուղթը ի՞նչ պիտի ըլլայ, տրո՞ւն քով պիտի մնայ:

Յառաջդիմականը. — Թուղթը յառաջդիմական մամուլին սեփականութիւնը պիտի դառնայ:

(ՎԱՐԱԳՈՅՐ)

(Պէյրութի «Ազդակ»էն) ՎԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆ

Գիտական անկիւն

Քարիւղի ամերիկեան ընկերութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ իր երկրաչափները Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ, Ֆլօրիտա եւ Պահամա կղզիներուն միջեւ, ծովուն խորը պիտի իջեցնեն յատկապէս պատրաստուած սնտուկներ, հաստատելու համար քարիւղի գոյութիւնը ծովուն յատակը: Այդ խուզարկութեանց համար պիտի օգտագործուի Ռատարի կազմած մը: Եթէ երկրա-բնագիտական քննութիւնները համոզիչ արդիւնք մը տան, ջուրին երեսը պիտի զետեղուին պէտք եղած գործիքները, ձեռնարկելու համար ծովուն յատակը ծակ բանալու գործողութեանց:

Փորձերը պիտի կատարուին Պահամա կղզին հիւսիսային կողմը, 2.000 քառակուսի մղոն ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, զանազան տեղեր, փոքր խորութեան մէջ: —

╳ Կանի մօտ, Մօէրպէք Վաէս գիւղաքաղաքին մէջ, պելժ ժամագործ մը տեղական մատենադարանի սրահին մէջ ցուցադրած է աստղագիտական մեծ ժամացոյց մը, որ մանրագիտական տեսակէտով մեծ արժէք կը ներկայացնէ: Այդ վարպետ ժամագործը 10 տարիէ ի վեր օրն ի բուն աշխատած է աւարտելու համար իր գլուխ գործոցը: Ժամացոյցին բարձրութիւնը 3,80 մեթր է, լայնութիւնը 3մեթր եւ ծանրութիւնը 1.500 քիլօ: Երբ մարդ ակնարկ մը նետէ այդ ժամացոյցին կնճռոտ մեքենականութեան վրայ, հոն պիտի տեսնէ 25 տեսակ ցուցատախտակներ, որոնց միջոցաւ կարելի է գիտնալ Լոնտոնի ժամը, Շիքակոյի ժամը կամ երկրագունդի ուրիշ որեւէ քաղաքի մը ժամը: Ան կը ցուցնէ նաեւ շաբթուան օրերը, տարիին ամիսները, տարբեր դարերու պատմական տարիները, լուսինին զանազան դիրքերը երկրին շուրջը, երկրին եւ միւս մոլորակներուն գնացքը արեւին շուրջը, եւլն:

╳ Վերջերս Քէնթըքի մէջ (Մ. Նահանգներ) վիրաբոյժ մը կատարած է հրաշալի գործողութիւն մը, որ մեծ պատիւ կը բերէ ամերիկայի բժիշկներուն: Անոր կին յաճախորդներէն մէկը երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր ուղեղային ուռէ մը: Բժշկական քննութիւնը կը նախատեսէր հիւանդին խելագարութիւնը, որուն պիտի յաջորդէր անխուսափելի մահը՝: Սակայն հակառակ այս կանխատեսութեան, վիրաբոյժը գործողութեան ձեռնարկեց, հանելով կնոջ ուղեղի ճակատի մասին կէսը: Գործողութիւնը քանի մը ժամ տեւեց եւ յաջողութեամբ պսակուեցաւ:

Ներկայիս կինը կը զբաղի իր առտնին գործերով, ունի մտածումի զօրաւոր կեդրոնացում մը, որ կը յատկանշուի մտքի արտակարգ դիւրայեղութեամբ եւ յաճախ խօսելու փափաքով: Ան ինքզինքը առաջուընէ աւելի երջանիկ կը զգայ, կը խնդայ ու կը խաղայ իր տղոց հետ:

Այս նորօրինակ բուժումը հրաշքի կարգ անցնելով, Լուիզվիլի քաղաքապետը ժողովրդական խանդավառութեամբ ընդունեց գործողութեան ենթակայ կնոջ վերադարձը:

Հիմա ամերիկայի կարգ մը գիտնականներ սկսած են մտածել թէ արդեօք մարդ աւելի երջանիկ պիտի չըլլա՞ր եթէ քիչ մը պակաս ունենար գանկաւ խոռոչին մէջ գտնուած այդ գորշագոյն նիւթէն... :

╳ Տօքթ. Ժիլլէ, Լիոնի հիւանդանոցին նախկին խոռոչին մէջ գտնուած այդ գորշագոյն նիւմէթոտին, կ'ըսէ թէ առողջութեան եւ կեանքին տէրը սէմփաթիքն է եւ ոչ թէ ուղեղը, որ միայն անոր ծառան եւ խորհրդատուն է: (Սէմփաթիք ջղային դրութեան մասին անկէ առաջ մասնաւոր յօդուածով խօսած ենք «Յառաջ»ի մէջ):

Ցիշեալ բժիշկին մէթոտը երեւութապէս շատ պարզ է. ան սէմփաթիքին վրայ կը ներգործէ դրգռութիւն մը, այսինքն՝ երկու թեթեւ ցպիկներու միջոցաւ կը շօշափէ բերնի եւ քթի լորձնամաշկերը: Այդ դարմանումը որոշ անդամներ կրկնելով, Տօքթ. Ժիլլէ յաջողած է բուժել սէմփաթիքի անհաւասարակշռութենէն առաջ եկած կարգ մը հիւանդութիւններ, ինչպէս՝ յօդացաւ, ճռացաւ (sciatique), ջլացաւ, մանկական անդամալուծում, եւլն:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (յապաղած). — Հակառակ տիրող անհաստատ օդին, Օգոստ. 11 կիրակի առտու, հարիւրէ աւելի բազմութիւն մը, ուտելիքներով ծանրաբեռնուած, կը դիմէր հռչակաւոր «Պաղ աղբիւր»ը, որ հաստաբուն ծառի մը շուքին տակ կը հանդչի, քաղաքէն 4 քիլոմեթր դուրս: Կապոյտ Խաչը այդ օրը յատկացուցած էր Վարդավառի տօնին, յաւերժացնելու համար մեր հեթանոս պապերուն յիշատակը:

Օհանը իր անբաժան ուտով, իսկ Քէպապճեան եղբայրները ջութակով ու դափով կը թնդացնեն մթնոլորտը ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Խաչուհի Տիկին Նուարդ Հեքիմեանի մէկ աղդանշանին վրայ, ամէն ոք կը լռէ եւ դաշտահանդէսին պաշտօնական մասը կը սկսի «Յառաջ ընթանանք» խմբերգով զոր երգեցին խումբ մը Խաչուհիներ եւ Սանուհիներ: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Տ. Զէքեան, որ համառօտակի բացատրեց Վարդավառի նշանակութիւնը, զոր մեր նախնիները սկսած են տօնել Քրիստոսէ շատ դարեր առաջ: «Հետեւաբար պահելով մեր սրբազան աւանդութիւնները եւ զանոնք յանձնելով մեր նոր սերունդին, լաւագոյնս զարկ տուած կ'ըլլանք ազգապահպանման վսեմ գործին: Ահա թէ ինչ մտահոգութեամբ Կապոյտ Խաչը կազմակերպած է այս օրուան դաշտահանդէսը: Կապ. Խաչը առանց կանգ առնելու խոչընդոտներու առջեւ, ամէն առիթ կ'օգտագործէ պայքարելու համար այլասերման դէմ, մինչեւ այն օրը երբ Թրքահայ Դատը իր արդար լուծումը գտնէ եւ սփիւռքի հայութիւնը դանդաղօրէն վերադառնայ իր Միացեալ ազատ Հայրենիքը»: Սանուհիներու հեզաճկուն շուրջպարը եւ ընկերներ՝ Մ. Մակարեանի եւ Ա. Խաչատուրեանի «Թամզարա»ն հոգեպէս գինովցուցած են ներկաները: Ի՜նչ տաք մթնոլորտ: Տապկուած ճագար մը եւ հաւ մը աճուրդի դրուելով ընկ. Ս. Ստեփանեան 200 ֆրանքով կնքահայրութիւնը ստանձնեց և վարեց աճուրդը, որ 12 վայրկեանի մէջ բարձրացաւ 4250 ֆրանքի: Շահեցաւ ընկ. Մ. Մակարեան, որ նուիրեց 350 ֆր. եւս: Ներկաներէն Պ. Յակոբ Թորոսեան (Փարիզէն) եւ Պ. Թադէոս Թորոսեան եղբայրները իրենց գոհունակութիւնը յայտնելով Կապոյտ Խաչին, նուիրեցին 500ական ֆրանք:

Կերուխումը տեւեց մինչեւ ուշ ժամանակ:

╳ Ընկերուհի Տիկին Ժօզեֆին Երեւանեան իր մօրը հիւանդութեան պատճառաւ բացակայ ըլլալով 500 ֆրանք նուիրեց: Կապ. Խաչի վարչութիւնը պարտք կը դնէ իմ վրայ շնորհակալութիւն յայտնել բոլոր անոնց որ առատաձեռնօրէն կ'օժանդակեն ազգօգուտ այս հաստատութեան: Շնորհակալութիւն նաեւ ընկ. Աստուր Ճապուռեանին (Սէն Շամօն), որ նոյն օրը իր անձնական ինքնաշարժով մեծ ծառայութիւն մատոյց Կապ. Խաչին:

Հարգանցի

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Յուլիս 21ին տեղի ունեցաւ Պուլվար Օտոյի Հ.Յ.Դ.Ն.Սերունդի Խատիսեան խումբի տարեկան դաշտահանդէսը՝ Նաճարեաններուն ագարակը: Ժողովուրդը առտուընէ եկած էր բազմութեամբ իմանալու մեր Նոր Սերունդին տարած շինարար աշխատանքը: Հակառակորդներու խաչաձեւումը ի զուր անցաւ: Իրենց հանդէսին հազիւ 200 հոգի գացած էին, մինչդեռ մեր տոմսակները շատոնց սպառած էին եւ 700էն աւելի բազմութիւն մը եկած էր: Հանդէսը անցաւ շատ յաջող: Ունեցանք 29.000 ֆրանք զուտ շահ: Կը նախագահէր ընկ. Սմբատ Նազարէթեան, որուն բացման խօսքէն վերջ բեմ հրաւիրուեցան ընկեր եւ ընկերուհիներ, երգելու եւ արտասանելու համար: Յաջողապէս արտասանեցին Ս. Պարոնեան, Զ. Ծառուկեան, Ա. Նազարէթեան, Յ. Նազարէթեան, Ա. Մարգարեան, Վ. Մարտիրոսեան, Պ. Աւագեան, փոքրիկն Սարգիսեան: Երգեցին՝ Ս. Սաքաեան, Ն. Սարոյեան, Ժ. Ծառուկեան, Գ. Մելիքեան, Վ. Նիկողոսեան, Ն. Քէօսէեան, Ա. Համբարձումեան, նուագեց Կ. Նուրեան: Յետոյ խօսք տրուեցաւ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկ. Թադոյեանին որ ըրաւ կարգ մը թելադրանքներ և իր գոհունակութիւնը յայտնեց Նոր Սերունդին տարած աշխատանքներուն համար: Բեմադրուեցաւ «Ուշ լինի նուշ լինի»ն՝ ղեկավարութեամբ ընկեր Ա. Յակոբեանի: Դերակատարները շատ լաւ պատրաստած էին իրենց դերերը: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ: — Ն.

ԿԱՐՏԱՆ - ՊԻՎԷՐ (Մարսէյլ), 7 Օգոստոս. — Անցեալ Գչ. իրիկուն տեղի ունեցաւ Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Վարանդեան խումբի ընդհ. ժողովը, Գինոսեանին տան մէջ: Ներկայ էին 30 ընկերներ եւ ընկերուհիներ, ինչպէս եւ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը, ընկ. Լորիս Բաբանեան, որ կը նախագահէր: Նախորդ ժողովին ատենագրութիւնը վաւերացուելէ վերջ, կարդացուեցաւ Սիսակ Մրմրեանի նամակը որ փափաք կը յայտնէր անդամակցելու Հ.Յ.Դ.Ն.Սերունդի Վարանդեան խումբին: Բոլորին կողմէ սիրով ընդունուեցաւ եւ նորեկ ընկերը կատարեց օրինական երդումը: Յետոյ մկրտուեցան այն բոլոր ընկեր-ընկերուհիները, որոնք տակաւին չէին կատարած իրենց ուխտը: Այս առթիւ նախագահը ողջունեց բոլորը յանուն Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան եւ Փարիզի ընկերներուն եւ կարդաց ընդհ. գործունէութեան զեկուցումը, որ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց: Կարգով խօսք առին զանազան ընկերներ: Ամէնէն վերջը գեղարուեստական բաժին մը սարքուեցաւ, ուր իւրաքանչիւրը պարտականութիւն մը կատարեց՝ երգելով կամ արտասանելով: Երգողներուն մէջ փայլեցաւ ընկ. Րաֆֆի Աստուրեան, երկու գեղեցիկ երգերով, նաեւ ընկերուհի Մ. Նաւօեան իր արտասանութեամբ: Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 2: Ներկայ էին նաեւ Հ.Յ.Դ. Նիկոլ Դուման Ենթակոմիտէի ընկերները: Ժողովը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով:

Մերուժ Գինոսեան

Ֆրանսա. Սահմանադրութիւնը

Ֆրանսական Սահմանադրութեան երկունքը կ'երկարի տակաւին ։ Հինգշաբթի Սահմանադիր Ժողովը զբաղեցաւ Սահմանադրութեան ծրագրին քննութեամբ ։

Հանրապետական-Ժողովրդավար Շարժումին կողմէ Անրի Թէյթժէն յայտարարեց թէ արդար է որ նոր Սահմանադրութիւնը ներկայացնէ յաղթականներուն ոգին, ինչպէս կը ներկայացնէր հակառակ մը համայնավար մտածման՝ երբ յաղթականները համայնավարներն էին ։ Ցետոյ կանգ առնելով Սահմանադրութեան կրթական տրամադրութեանց վրայ, ըսաւ թէ Հանրապետական - Ժողովրդավար Շարժումը նուիրական կը համարէ իրաւունքը որ կը տրուի ընտանիքի մը մեծին՝ հօր, իր զաւակներուն տրուելիք կրթութեան ուղղութեան մէջ ։

Արմատականներու կողմէ, Պասթիտ յայտարարեց թէ նոր Սահմանադրութիւնը նախորդէն կը տարբերի անով որ առաջ կը ներկայացնէր ընկերվարական-համայնավար ոգին, այժմ՝ ընկերվարական-Հանրապետական Ժողովրդավար տեսակէտները ։

Ցետոյ պատմականն ընելով ընտրութեանց, ըսաւ թէ Ֆրանսա նախ «ոչ» պատասխանեց բողոքելու համար միաթեւ Խորհրդարանի մը տրուած լիազօրութիւններուն դէմ ։ Սահմանադրութեան նախագիծը խմբագրող յանձնախումբն ալ այսպէս համակերպեցաւ երկթեւ Խորհրդարանի մը կազմութեան ծրագրին ։ Բայց ահա դարձեալ Սահմանադրութիւնը մշակուած է այնպիսի ձեւով մը, որ կարծես միաթեւ Խորհրդարան մը միայն պիտի վարէ երկիրը ։ Հանրապետական Խորհուրդը որեւէ ազդեցութիւն չունի ։ Ծերակոյտը ողջնցնելու հարց չկայ, Արմատականները եւս դէմ են այդ մտածման ։ Բայց առիկա չի կրնար պատճառ դառնալ, որ Երեսփ․ Ժողովին հանդէպ եւս ցոյց տրուի նոյն վերապահութիւնը, թոյլ չտալու համար որ մօտէն մասնակցի երկրին օրէնքներուն մշակման ։

Պասթիտ յետոյ քննադատեց Հանրապետութեան նախագահին վերաբերեալ կանոնադրութիւնը ։ Եւ վերջացուց յայտարարելով թէ պիտի չկրնայ քուէ տալ ամբողջական համամտութեամբ

Ռամատիէ (ընկերվարական) դիտել տուաւ որ քիչ մը չատ բնազանցական հայեցողութեամբ կը քննուին հարցերը ։ Ապրիլի Սահմանադրութեան դէմ բողոքեցին՝ դիկտատուրա տեսնելով խմբագրուած ծրագրին մէջ, իսկ հիմակ ալ ուրիշ խրտուիլակներ կը շարժեն՝ այս անգամ ալ հակառակ դիրքերէ ։ Ուստի փափաք յայտնեց, որ քիչ մը չուտ գործեն, որպէսզի Հանրապետութիւնը չմնայ կի նեղ բնակարանի մը մէջ վեց ամսուան վարձակալի մը պէս ։

Փիէր Քօթ, իր կարգին դիտել տուաւ, թէ օրուան յաղթականները քուէներու չատ մեծ առաւելութիւն մը չահած չեն, ինչ որ պէտք է թելադրէ թէ անհրաժեշտ է համերաշխ քալել փոքրամասնութեան հետ ։

Երբ Փիէր Քօթ կը քննադատէր Ծերակոյտը, ընկերվարական մը պոռաց թէ Թորէզ 1936ին կը պաշտպանէր Ծերակոյտը․ «Համայնավարական կուսակցութիւնը չուզեր հեռեւիլ օրուան Նորոյթին, որ կը թելադրէ հարուածել Ծերակոյտը» ։

Թորէզ պատասխանեց թէ 1936ին, ընդդիմանալու համար յետադիմականներու խաղերուն, համայնավար կուսակցութիւնը պաշտպանեց Ծերակոյտը, ուր մեծամասնութիւն կը կազմէին Արմատականները ։

Փիէր Քօթ չարունակելով իր ճառը, յայտարարեց թէ չի կրնար քուէ տալ Սահմանադրութեան ։

Վիճաբանութիւնները ընդհատուեցան, նիստը փակուեցաւ ։ Կէսօրէ ետքը վիճաբանութիւնները սկսան այս անգամ Ալճերիոյ հարցին մասին ։

Օր․ Արեգ Կիւլէսէրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Պ․ Փիէռ Պետրոսեան, Օր․ Սիմոն Պետրոսեան, Այրի Տիկ․ Մկրտիչ Կարապետեան, Պ․ Փիէռ եւ Ժաք Կարապետեան, Այրի Տիկ․ Մաննիկ Կարապետեան, Այրի Տիկ․ Խոնարհիկ Կիւլէսէրեան, Այրի Տիկին Տաճար Շալիքեան կը ծանուցանեն մահը՝ իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԿԻՒՆԷՇ ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆԻ

71 տարեկան, որ տեղի ունեցաւ Օգոստ․ 21ին իր բնակարանին մէջ ։ Թաղման արարողութիւնը կը կատարուի Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին, չաբաթ 24 Օգոստ․ ժամը 15.45ին ։ Հաւաքուիլ իր բնակարանը ժամը ճիշդ 15.30ին, 257, rue de Villeneuve.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — Պրուսայի Օրաթադիւղէն Երուանդ Եազըլեան կը փնտռէ իր քոյրը Մաղթաղ Մերժեանը, որոնք վերջին պատերազմէն առաջ կը գտնուէին Մարսիլիոյ շրջանը՝ Ափս ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Ե․ Եազըլեանի, Odos Solomon, թիւ 39, Նէա Քոքինիա, Փիրէա (Յունաստան) ։

Տէր եւ Տիկին ՄՈՎՍԷՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ 1000 ֆր․ կը նուիրեն Ֆր․ Կապոյտ Խաչին, ընկ․ Հրանտ Սամուէլի մօր՝ Տիկ․ Մ․ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի ։

Երգահանդէս
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի 10 Նոյեմբեր, 1946, Gaveauի մեծ սրահին մէջ, ժամը 17ին ։

Հայ - Բոյժ
ԺՈՂ․ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հինգ տարուան հաւաքածոն սպառած է, եւ չենք կրնար այլեւս գոհացում տալ խնդրանքներուն ։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի պակասաւոր հաւաքածոն (10 թիւ պակաս), անկազմ, կը ծախուի մեր մօտ 1000 ֆրանք ։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հետեւեալ թիւերը կը պակսին մեզի,— թիւ 2, 20, 24, 39, 46 ։ Անոնք որ մեզի կը հայթայթեն այս թիւերը, կը ստանան հատոր մը մեր հրատարակութիւններէն (կանանչ բաժակով) կամ մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ նոր շրջանէն ։

ԼԻՈՆ․ — Ազգ․ Եկեղեցական Միութիւնս պատիւ ունի ծանուցանելու իր թեմին պատկանող բոլոր հայրենակիցներուն եւ Ազգ․ մարմիններուն թէ՝ դիւրացնելու համար եկեղեցական եւ այլ հանրային պէտքերու մատակարարումը եւ անոնց բարւոք գոհացումը, կը խնդրէ անհատներէ եւ կազմակերպութիւններէն որպէսզի հաճին առնուազն 15 օր առաջ դիմել ուղղակի վարչութեանս, 69, rue Louis Blanc, Lyon, նախօրօք որոշելու համար թուականը օրինակ՝ պատարագի, մկրտութեան եւ Ս․ Պսակի ։ Նոյն իսկ կարելի է նախքան թաղապետութեան դիմելը վարչութեանս հետ համախորհուրդ կարգադրել յուղարկաւորութեան մը ժամը եւ օրը ։

Վարչութիւնս ստիպուած է այս կոչը ուղղել, աւելի կանոնաւորելու համար ազգային գործերը, և կանխելու զանազան անախորժութիւններ, որոնք կրնան տեղի ունենալ, եթէ դիմումները կատարուին վերջին պահուն ։ Դիւան

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօքը (չաբաթական), ճոխացուած պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով ։ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաչւոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ ։ Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս․ Փողհարեանի, 70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ․ ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Արեւելքի տղաքը (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր․ ։ Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ․ Պօտոսեանէ ։ Կը ծախուի Փարիզ, Հր․ Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Ծերիկեան գրատուն ։

Ա Ր Ե Ւ Ե Լ Ե Ա Ն Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր

Իսի լէ Մուլինօ, 45, rue de la Défense. Ամէն չաբաթ եւ կիրակի իրիկուն մինչեւ լոյս կը նուագեն ու կ'երգեն Ուտի Էօժէնի, Մառի Նաճառ (երգչուհի եւ պարուհի), եւ Քէմանչիստ Արմենակ ։ Ընդարձակ սրահ ։ Արեւելեան եւ եւրոպական ըմպելիներ ։

Կարդացի՞ք ՍԻՋՆՍԲԵՐԳԸ

Ն․ Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հատորը ։ Գին՝ 200 ֆրանք ։ Հասցէ․— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine) ։

Հայրենիք մեկնելէ առաջ
Կիրակի 25 Օգոստոս ժամը 15ին
Սալ Սթալինկրատ, Արնուվիլ լէ Կօնէս
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ազնաւուրեան Ամոլին կողմէ, մասնակցութեամբ Roche եւ Շ․ Ազնաւուրի եւ բարեհաճ մասնակցութեամբ յայտնի դերասան Ա․ Գմբէթեանի ։ Ժողովրդական երգեր, պատկերներ «Անուշ»էն եւ Սայաթ Նովայէն ։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան «Անտոք» Ենթակոմիտէն կը տօնէ Խանասորի Արշաւանքի 49րդ տարեդարձը յառաջիկայ կիրակի, 25 Օգոստ․, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Բոն Փուէնի բարձունքի պաղ աղբիւրին մօտ (սովորական վայրը) ։ Կը խօսի ընկ․ Խաչիկ Մկրտիչեան (Փարիզէն) ։ Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ ։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի ։

ԽՆՋՈՅՔ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ․ Յ․ Դ․ Վալանսի Նոր Սերունդին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ․Յ․Դ․ Կոմիտէին, այս չաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ընկեր Յ․Կօշկակարեանի կառատունը ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին․ նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր՝ Վալանսի Ֆր․Կապ. Խաչի Սանուհիներէն ։ Բանախօսութիւն ։ Գինի եւ զանազան խմիչքներ, մատչելի գիներով ։ Մուտքը ազատ է ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆ․— Ֆր․ Կապոյտ խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Margue սրճարանին ետեւը, Լարէզի կանանչազեղ ծառերուն տակ ։ (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Խանասորի տօնակատարութեան վայրը) ։ Բացօթեայ պար ։ Անակնկալներ ։ Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ ։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ֆր․ Կապոյտ Խաչի Պուլ․ Օտտոյի եւ Լա Քափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ․ 25ին, Նաճարեանի օդասուն պարտէզին մէջ ։ Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։ Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր․ Կ․ Խաչի Սանուհիներուն կողմէ ։ Անակնկալներ ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 25 Août 1946 Կիրակի 25 Օգոստոս

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4784 — Նոր շրջան թիւ 423 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՅՑ ԱՆԳԼԻԱՑԻԻ ՄԸ ՀԵՏ

Խորհրդաժողովը այնքան բան կորսնցուցած է իր առաջին օրերու հմայքէն եւ օրակարգի նիւթերը այնքան չոր ու ցամաք են հիմա որ թղթակիցներէն շատ քիչերը ներկայ կ'ըլլան նիստերուն : Մամուլի գրասենեակը ամէնէն բանուկ սրահն է և ամէնէն բազմամարդը՝ քանի մը օրէ ի վեր: Ճառ մտիկ ընելու համար կ'արժէ՞ հեռանալ սա գեղեցիկ պարտէզէն ու մանուանդ... սրճարանէն ուր ժամանցի փարատելու միջոցներ չեն պակսիր:

Անկիւն մը քաշուեր անգլերէն թերթերը կը թղթատէի, երբ ինծի մօտեցաւ անգլիացի թղթակից մը:

— Ի՞նչ է ձեր «հեղինակաւոր» կարծիքը հաշտութեան Խորհրդաժողովին մասին, հարցուցի:

— Ի՛նչ Խորհրդաժողով, ի՛նչ հաշտութիւն. ասիկա Խորհրդաժողով չէ այլ ֆութպոլի մրցում. գնդակը մէյ մը արեւելեան կողմն է, մէյ մը արեւմտեան...

— Գնդակին դերը կատարողը ո՞վ է սա պարագային:

— Հաշտութիւնը. հասնողը հարուած մըն է կ'իջեցնէ գլխուն. տարօրինակը այն է որ գինքը չսիրող ալ չկայ. բոլոր ճառերը կ'արտասանուին անոր անունով, ամէնէն կծու ճառը կը սկսի նախաբանով մը որ նուիրուած է անոր, հաշտութի՛ւն եւ խաղաղութի՛ւն: Իրականին մէջ նախկին թշնամիներուն հետ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար չէ որ գումարուած է այս ժողովը, այլ Դաշնակիցները իրարու հետ հաշտեցնելու համար...

— Բոլորովին համաձայն եմ ձեզի. ի՞նչ պիտի ըլլայ եզրակացութիւնը:

— Շատ լաւատես չեմ. չորս շաբաթ է կը վիճին ու տակաւին ո՛չ մէկ խնդիր լուծուած է: Եթէ անակնկալ որոշումներ չառնուին, կրնանք ամիսներով Փարիզ մնալ. հոգս, գեղեցիկ քաղաք է, եւ ի՛նչ ըմպելիներ: Լոնտոն պոչ պիտի բռնես բաժակ մը գարեջուրի համար, գիտէք հարկաւ:

Շատախօսութեան համար չէ որ Խորհրդաժողով կ'երթամ ամէն օր. ես ուրիշ «ձիւթ ունիմ ծամելիք». պէտք է հասնողին պատմեմ մեր քաղաքական դատը և աշխատիմ որ օտար մամուլին մէջ երեւայ մեր անունը:

— Գիտէք անշուշտ, որ ես Հայ եմ, ըսի մեր խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար: Ծանօ՞թ էք մեր հարցին:

— Բաներ մը գիտեմ, բայց մանրամասնութիւններուն անծանօթ եմ. կարծեմ Խ. Միութեան մաս կը կազմէ ձեր երկիրը. որքա՞ն մեծ է, ի՞նչ բնակչութիւն ունիք այնտեղ...

— Մեր հանրապետութիւնը շատ փոքր է, հազիւ 12.000 քառ. մղոն տարածութեամբ. բնակչութիւնը՝ 1.300.000: Բայց պէտք է աւելցնեմ որ Միութեան ամէնէն յառաջադէմ երկիրներէն մէկն է՝ ամէն տեսակէտով:

— Կարսի եւ Արտահանի նահանգները հայկական շրջաննե՞ր են:

— Այո՛, պատմական Հայաստանի մաս կը կազմեն: Մինչեւ 1914 Ռուսիոյ սահմաններուն մաս կը կազմէին, 1921ին Թուրքերը ետ առին՝ օգտուելով Խ. Միութեան ներքին խառնակութիւններէն: Մեծ յոյս ունինք որ այս անգամ այդ անարդարութիւնը պիտի սրբագրուի, եթէ եւրոպական պետութիւնները դժուարութիւններ չյարուցանեն եւ քիչ մը չափաւորեն ջարդարար ժողովուրդի մը հանդէպ ունեցած իրենց անիմանալի համակրանքը որ այնքան աղիտաբեր եղաւ մարդկութեան համար:

— Զհասկցա՛յ...

— Եթէ Դաշնակիցները քիչ մը աւելի կորով ցոյց տուած ըլլային 1919—1923 շրջանին, Արեւելեան հարցը միանգամ ընդմիշտ կարգադրուած պիտի ըլլար, Թուրքիան պիտի ամփոփուէր այն սահմաններուն մէջ որոնց վրայ ոչ ոք աչք ունի, եւ դարերով թրքական լուծին տակ տառապող ժողովուրդները, ի չարս այլոց Հայերը, ազատագրուած պիտի ըլլային...

— Լաւ չեմ յիշեր, բայց անգլիական պաշտօնական հրատարակութեան մը մէջ կարդացած եմ ձեր ջարդերուն մասին: Դուք ո՞ւր էիք 1915ին:

— Այդ գիրքը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան պատրաստած տեղեկագիրն է, որուն մէջ ամփոփուած են ջարդերուն նկարագրութիւնները՝ վաւերական փաստաթուղթերով... Ես Պոլիս էի այդ շրջանին:

— Անցեալները մեր խմբագրատունը ղրկած էիք յուշագրի մը օրինակը: Ինծի յանձնուեցաւ, կարդացի, չահեկան էր, բայց թոյլ տուէք ըսելու որ ձեր պահանջները շատ մեծ են: Ինչպէ՞ս կարելի է գոհացնել ձեր հողային պահանջները: Դուք կ'ուզէք որ Թուրքիան քայքայուի. հետեւանքներուն մասին մտածա՞ծ էք երբեք...

— Չեմ կարծեր որ անկարելի բաղձանքներ արտայայտած ենք որեւէ տեղ, որեւէ ատեն: Ի՞նչ է մեր ուզածը — Խ. Հայաստանի մեր հողերուն կցել արեւմտեան Հայաստանի այն նահանգները որոնք մեզի խոստացուած էին 1920ին՝ նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութեամբ: Ինչո՞ւ կը սպասէք որ մենք, պզտիկ ժողովուրդ մը, հրաժարինք 40 հազար մղոն տարածութեամբ հողամասէ մը որ անվիճելիօրէն մերն է, երբ ուրիշները 40 եարտ հող ուրիշին չեն զիջիր:

— Հայեր կա՞ն այդ նահանգին մէջ:

— Ո՛չ, որովհետեւ ձեր սիրելի բարեկամը, որուն անունին կապեր էք «ազնուական», «ճէնթլմէն» տիտղոսները, վայրագօրէն սուրէ անցուց մեր ժողովուրդը կամ տարագրեց: Այսօր սփիւռքի մէջ ունինք մէկ միլիոն Հայեր: Արտաքին նախարար Պէվին բացատրեց Խորհրդարանին մէջ անցեալ Փետրուարին թէ ազգային խնդիր գոյութիւն չունի այդ նահանգներուն մէջ՝ բնիկ ժողովուրդին տեղափոխութեան պատճառաւ: Հայ ժողովուրդը ձեր ազնուական հայրենիքէն չէր սպասեր այս հեգնանքը... 1920ին ալ երբ Սեվրի դաշնագիրը կը ստորագրուէր, դարձեալ Հայեր չկային այնտեղ:

— Վերջին պատերազմին ալ մեր կողքին կռուեցաք, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, տեսակ մը աւանդութիւն է մեզի համար միշտ հաւատարիմ մնալ Անգլիոյ, ինչպէս նաեւ իր Դաշնակիցներուն: Յոյս ունինք որ օրին մէկը գնահատէք մեր համեստ ծառայութիւնները: Թէեւ, պէտք է շեշտեմ որ մենք վարձատրութիւն չէ որ կը սպասենք, այլ ճանաչումը մեր անառարկելի իրաւունքներուն...

— Ի՞նչ աշխատանքներ կը կատարուին Հայերու կողմէ Լոնտոնի մէջ...

— Մեր կարելին կ'ընենք մեր հարցով հետաքրքրելու համար անգլիացի ժողովուրդը: Ի հարկէ, զանազան ձեւերով կ'աշխատինք: Անցեալները ձեր խմբագրութենէն նամակ մը ստացայ. կը խնդրէին որ տեղեկութիւններ հաղորդէի իրենց պարբերաբար՝ հայկական նիւթերու շուրջ. պատասխանեցի խմբագրապետին որ ուրախութեամբ կ'ընդունէի իր առաջարկը, բայց չմոռցայ ցաւյայտնելու որ նախապէս ղրկուածները զամբիւղ նետած էր...

— Ամէն բան իր ժամանակը ունի անշուշտ...

— Այդքանը թող խոստում մը ըլլայ ձեր կողմէ ՏԷյլի ....ի մէջ հրատարակելու համար նպաստաւոր յօդուած մը մեր մասին: Թող անգլիացի ժողովուրդը վճռէ մեր դատին սեւն ու ճերմակը. քաղաքագէտները ուրիշ հոգեր ունին...

— Ես կը գրեմ, դուք լուր հասցուցէք մեր խմբագրատունը...

ԺԻՐԱՅՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Մոսկուայի անթենը կ'ըսէ թէ Թուրքիա պատերազմի կը պատրաստուի եւ զէնքի տակ ունի այսօր մօտաւորապէս կէս միլիոն զինուոր: Թուրքերը սկսած են բազմաթիւ օդակայաններ շինել՝ Անգլիոյ աջակցութեամբ: «Խաղաղութիւնը սիրելու յաւակնութիւն ունեցող երկիր մը այդքան մեծ բանակ պահելու պէտք չունի եւ Խ. Միութիւնը չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել Թուրքիոյ այս կասկածելի շարժումները», կ'աւելցնէ խօսնակը:

✕ Թուրքիա շուտով ի վիճակի պիտի ըլլայ վայրաշարժեր, վակոններ, բեռնաբարձ նաւեր ու եզերապահներ շինելու, կ'ըսէ Անգարայի փոխադրութեանց նախարարը: Նաւաշինարաններու ընդարձակման համար 45 միլիոն թրք. ոսկիի վարկ մը բացուած է: Թուրքիա 270 վայրաշարժ, 300 վակոն եւ 50 փոխադրական օդանաւ ապսպրած է Անգլիոյ եւ Ամերիկայի: Բանակցութեան մէջ է տասներկու փոխադրանաւերու համար: Թուրքիա վերջերս Շուէտէն գնեց չորս նաւ եւ հոլանտական նաւարաններուն ապսպրած է չորս եզերապահներ:

Թիթօ կը մերժէ վերջնագիրը

ԹԷԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Տակաւին փակուած չէ սերպեւամերիկեան վէճը: Երէկ գրեցինք թէ Պելկրատի կառավարութիւնը ազատ արձակեց ամերիկացի օդանաւորդները և ճամբորդները,— ինչ որ ենթադրել կուտար թէ փարատած է տագնապը: Եւ սակայն Պելկրատի մէջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, «ակամայ Սլովենիոյ մէջ իջած ամերիկեան օդանաւին մասին անհրաժեշտ քննութիւնները կատարուելէ ետք, Եուկոսլաւիոյ ժողովրդական Հանրապետութեան կառավարութեան հրամանով՝ ազատ արձակուեցան օդանաւին մէջ գտնուողները», — ինչ որ կը նշանակէ թէ Պելկրատի կառավարութիւնը ինքն իր կամքով ազատ արձակած է օդանաւորդները, եւ ոչ թէ ամերիկեան վերջնագրին ճնշումով: Ընդհակառակն, կ'աւելցնէ Պելկրատի պաշտօնական զեկոյցը, «Մարաջախտ Թիթօ որոշեց մերժել ամերիկեան վերջնագիրը այս հարցի մասին»:

Այսուհանդերձ, Պելկրատի կառավարութիւնը հրաման տուած է «կրակ չբանալ այլեւս օտար օդանաւերու վրայ»:

Ուրեմն, սերպեւամերիկեան վէճը կը պահէ տակաւին իր այժմէական հանգամանքը: Մոսկուայի ձայնասփիւռի կայանէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Պելկրատի կառավարութիւնը հրահանգ տուած է Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մօտ իր ներկայացուցիչին՝ Ապահովութեան Խորհուրդին օրակարգին մէջ անցընել բողոք մը Մ. Նահանգներու կառավարութեան դէմ, այն մեղադրանքով թէ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը, հակառակ միջազգային օրէնքներու, արգելքի տակ առած է սերպ շոգենաւեր, (Դանուբի նաւատորմը, զոր Ամերիկացիները վար դրած են ի հեճուկս սովետ իշխանութեանց):

✕ Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ օդանաւորդները ազատ արձակուելէ ետքը՝ արժէք չի ներկայացներ այլեւս վերջնագրին «մերժումն»ը Թիթոյի կողմէ: Պելկրատի կառավարութեան դրած նոր պահանջն ալ կուգայ ծածկել տպաւորութիւնը, որ պիտի ստեղծուէր անշուշտ ժողովուրդին մէջ մարաջախտին համակերպութեան որոշման հետեւանքով: Ատոր համար նաեւ ձայնասփիւռով եւ մամուլով յայտարարութիւնը թէ «մերժուած է ամերիկեան վերջնագիրը»: Թերեւս այս «մերժում»ն է եղած պատճառը, որ Փրակայի մէջ յանկարծ այն սխալ լուրը կը շրջի թէ Թիթօ զօրաշարժի հրաման տուած է, (Չեխական ձայնասփիւռը սակայն կը պնդէ թէ այդ լուրը ծագում առած է Լոնտոնի մէջ):

✕ Ուաշինկթընի սերպ դեսպանը Քասանովիչ պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը բողոքէ որ ամերիկեան մամուլը խիստ և անճահ լեզու մը գործածած է սերպեւամերիկեան վէճին առթիւ: Այս յայտարարութենէն կը հասկցուի որ վար առնուած ամերիկեան օդանաւին մէջ կը գտնուէր նաեւ Թուրք սպայ մը,— սերպ կառավարութիւնը առաջին առթիւ ազատ արձակած է Ամերիկացիները, բայց արգելափակած Թուրք սպան, որ վիրաւորուած էր եւ յետոյ կասկածելի կը թուէր Պելկրատի կառավարութեան:

ՍԹԱԼԻՆԻ ԽՕՍՔԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Անգլիոյ Աշխատաւորական Կուսակցութեան կողմէ մասնաւոր առաքելութիւն մը Մոսկուա այցելեց վերջերս: Պատուիրակութեան կ'ընկերանար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Մորկըն Ֆիլիփս որուն Մարաջախտ Սթալին յայտնած է հետեւեալ միտքերը.—

Երկու տարբեր ճամբաներ կան դէպի ընկերվարութիւն տանող — մէկը Ռուսիոյ ճամբան է, միւսը՝ անգլիականը: Առաջինը աւելի կարճ է, բայց եւ աւելի դժուար որովհետեւ արիւնոտ է: Իսկ երկրորդը, խորհրդարանականը, արիւնահեղութեանց պատճառ չըլլար, սակայն աւելի երկար է: Անգլիա եւ Ռուսիա աշխարհի երկու հզօրագոյն պետութիւնները, դէպի ընկերվարութիւն կը յառաջանան. ասիկա պատմական իրողութիւն մըն է զոր կարելի չէ ժխտել որքան ալ խոշոր ըլլան այդ երկու երկիրները իրարմէ բաժնող տարակարծութիւնները: Նոյն նպատակները կը հետապնդեն անոնք ու տարօրինակ պիտի ըլլար եթէ բարեկամական կապեր գոյութիւն չունենային երկուքին միջեւ:

ԼԵՒՈՆ ԿԻՒՄԻՒՇԿԷՐՏԱՆ թղթակցութեամբ մը, «L'Ordre»ի մէջ, կը խօսի Մոսկուայի պահանջկոտութեան մասին, յետոյ կ'անդրադառնայ նոր պատերազմի մը վախերուն, և այս առթիւ կը յիշատակէ գիտնականի մը կարծիքը հիւլէական ռումբին մասին. «Կարելի չէ պաշտպանուիլ հիւլէական ռումբին աւերներուն դէմ, բայց կարելի չէ արգիլել որ ուրիշներն ալ հիւլէական ռումբ չշինեն: Ուստի Ամերիկա պիտի հարկադրուի կա՛մ պատերազմ ընելու՝ երբ տակաւին ուրիշներ հիւլէական ռումբ չունին, կա՛մ ստեղծելու միջազգային հակակշիռ մը՝ որ արգիլէ հիւլէական ռումբեր շինել»:

ԵՀՈՎԱՅԻ ՆԱԽԱՆՁԸ

(ՔՄԱԾԻՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Եւ Տէր Աստուած երկինքն ու երկիրը եւ անոնց բոլոր զարդերը ստեղծելէն, ծովի ձուկերուն, երկինքի թռչուններուն, երկրի բոլոր կենդանիներուն և անոնց իշխելու համար «իր պատկերին համաձայն» մարդը կերտելէ յետո՛յ ալ, տեսաւ թէ տակաւին փարատած չէ իր ձանձրոյթը: Ամբողջ արարչագործութեան մէջ ուր իր սիրալի փառքը կ'արեւափայլէր՝ կարծես կը պակսէր երանգ մը, գիծ մը, ձայն մը, շշո՛ւնջ մը որ պիտի լրացնէր իր ծերունիի սիրտը, զեփիւռի մը պէս իր դնդերներուն արիւնը զովացնէր, ջերմութիւն ու կորով սրսկէր իր պաղած ջիղերուն մէջ, եւ պարզէր իր ճակտին կնճիռները:

Եւ Տէր Աստուած՝ իր վեցօրեայ աշխատանքէն համախառն՝ նոր զբօսանք մը փորձեց: Հրամայեց.

— «Ստեղծագործութեան առաջին օրը Թո՛ղ տայ իր Լոյսէն ճաճանչ մը եւ Խաւարէն երիզ մը: Երկրորդ օրը Թող տայ Երկինքէն չերտ մը: Երրորդ օրը Երկիրէն իր տեսակին պէս սերմ տուող Բոյս ... Չորրորդ օրը՝ Արեւէն իշխանութիւն, Լուսինէն պայծառութիւն և աստղերէն խորհուրդ: Հինգերորդ օրը՝ իր Սողուններուն գալարն ու Թռչուններուն Թռիչքը: Վեցերորդ օրը Թող տայ իր Գազաններուն վայրագութիւնն ու ընտանի անասուններուն հեզութիւնը: Իսկ իմ պատկերս ու նմանութիւնս կրող Ադամը Թող իր մէկ կողն ընծայէ: Եւ այս բոլորէն ստեղծուի Կի՛նը»:

Երբ Տէր Աստուծոյ այս հրամանն արձակուեցաւ, արդէն իսկ ծնած էր Նախամայրը, երկնածին, երկրամա՛յրն Եւա: Տէր Աստուած զայն տեսնելուն՝ մոռցաւ իր վեցօրեայ պարզ յանկերգը «բարի են», ու բացագանչեց. «Հաճեցա՛յ ասոր»: Ասիկա իր յաւիտենական ուղիղ կեանքին առաջին մոլորանքն էր...:

Այդ րոպէէն սկսեալ, Տէր Աստուած կը սկսէր մոռնալ ուրիշ ամէն բան ու անդադար կ'որոնէր նորաստեղծը, անվերջ կրկնելով. «Եւա՛, Եւա՛, ո՞ւր ես, Եւա»: (Ի՛նչ տաղտկալի են սա ծեր սիրահարները):

Բայց Եւա կը ձանձրանար այս յամառ հոգածութենէն: Լոյսի ճաճանչէն, խաւարի ոլորտէն, սողունի գալարէն ու Թռչունի ազատութենէն շաղուած իր հոգին ի՛նչպէս կրնար հանդուրժել կապոյտ պատմուճանով, կարմիր մուճակով եւ մինչեւ ոտքը երկարած սպիտակ մօրուքով այդ պառաւուկին, որու անայլայլութեան առջեւ միւս բոլորը կ'երթային խոնարհիլ լարուած խամաճիկներու պէս:

Իրեն համար բնաւ աւելի հետաքրքրական էր Ադամը: Սեւ սաթէ վարսեր, խուլ պերեւչա, ... մարմին, լայնալիճ Թիկունք, ձոյլ բազուկներ եւ քարակերտ սրունք, որոնց ամէնուն վրայ կ'իշխէր խորհուրդներով պայծառ ճակատ մը եւ երկչոտութեամբ լի աչքեր: Ուստի, օր մը, կրցաւ խուսափիլ տաղտկալի Ծերուկին մէկ զբաղած պահուն, գնաց հայճեպով գտաւ Ադամը որ հաշիշի տերեւ մը կը ծամէր ծառի մը տակ ընկողմանած:

— Հոս ի՞նչ կ'ընես միս մինակ, հարցուց Եւա՝ այս այցէն հաճոյացող մարդուն:

— Ոչի՛նչ... կ'երազեմ ու կ'արբենամ:

— Ինչո՞վ: — Զեմ գիտեր:

— Ադա՛մ: — Ի՞նչ է, Եւա:

— Զե՞ս ուզեր ճանչնալ սա աշխարհը. (ու ձեռքի քնքոյշ շարժում մը իր մարմնին շուրջ, ընկերակցութեամբ առեղծուածային ակնարկի մը, յետոյ հեռուն նայելով անտարբեր) Զե՞ս ուզեր դեգերիլ սա վարի ձորին շուրջ, ուրկէ վեր՝ կայ ... ամբարտակ մը՝ լուսեղէն կոճակով մը հանդրիճուած, իսկ անկէ վեր զոյգ մը վահան ... ողկոյզներու պէս հեշտալիր...

— Թէեւ գացած չեմ բնաւ հոն ուրու կ'ակնարկես, բայց կարծեմ թէ, Եւա, այդ ձորէն կը հոսի՝ կենդանութեան ակը. ամբարտակը՝ յիմարանոյշ մեղրի տիկ մըն է, իսկ ողկոյզները՝ Եդեմի ... ... զոյգ մը հնձանները:

— Ո՛վ Ադամ, քեզի կը Թողում ողկոյզներու ... ու մեղրահամ տիկը: Երիտասա՛րդ, օգնէ ինծի միայն որ երթանք խորը՝ կենդանութեան ակին ծածկախաւար:

— Բայց Եհովան հիմա քեզ կը կանչէ:

— Ի՛նչ տանձ ես... բա՛հ. Եհովա՛ն... ան Թող իր գուլպաները կապէ...

— Մի գրգուեր Տէրոջը բարկութիւնը:

— Ապո՛ւշ (գոչեց Եւա՝ ապտակ մը հպանցելով Ադամի այտին) ապո՛ւշ: Ի՞նչ կը սարսափիս երկար փէշերով այդ մարդուկէն (խորհրդաւոր) որու մասին Օձը ինծի բաներ մը փսփսաց: Քեզի յետոյ կ'ըսեմ: Դեռ պիտի հանդուրժե՞ս այդ ցնդած պառաւուկին միօրինակ տափակութեանց: Ըսէ՛, պիտի գա՞ս: Մի՛ մոռնար որ քուկդ պիտի ըլլան ամբարտակին շուշանն ու ողկոյզներուն հրակայլակ ճերմակ գինին...

Եւ Ադամ ու Եւա կերան Գիտութեան Ծառէն: Ու անոնց երկուքին աչքերը բացուելով՝ մերկ ըլլալնին գիտցան: Եւ Թզենիի տերեւներէ իրենց ծածկոցներ շինեցին, քանզի Ադամ չէր ուզեր որ կնոջը՝ Եւայի հրապոյրները ամէնուն աչքին պարզուէին ինչպէս ապառաժի կտոր մը: Իսկ Եւա կը վախնար որ հրեշտակները յափշտակէին իր Ադամը՝ անոր առնականութենէն զգլխուն:

Եւ օրուան զով ատենը, Տէր Աստուած, հակառակ իր տարիքին ու սովորութեան, պարտէզը կը Թափառէր գլխարաց՝ գոչելով. — «Եւա՛... ո՞ւր ես...: Եւ դո՛ւ, Ադա՛մ... արդեօ՞ք...»:

— Հոս ենք Տէ՛ր: Երբ ձայնդ լսեցինք, վախցանք ու պահուըտեցանք:

— Ինչո՞ւ պահուեցաք: Միթէ կերա՞ք այն ծառին պտուղէն:

— Այո՛ Տէր, ան կինը որ ինծի ընկեր տուիր, ա՛ն տուաւ ու ես կերայ...

Եւա, այդ պահուն զայրացած Ադամի ուրացող չքմեղանքէն՝ ուժգին կսմթեց անոր թեւը եւ Ադամ ճիչ մը արձակեց: Բաց այս ճիչը չլսուեցաւ. ինչու որ աւելի ուժգին, աւելի ահարկու ճիչ մը արձակած էր նոյն ինքն Եհովան, ինչպէս աշխարհասասան մրրիկ մը, ինչպէս երկնակործան շարժ մը:

Եւ Տէր Աստուած կ'ոռնար. «Երանի՛ չստեղծէի երկինքն ու երկիրը եւ ամէն ինչ անոնց մէջ: Երանի՛ չստեղծէի արեւն ու լուսինը ու բոլոր աստղերը: Երանի՛ չստեղծէի ձուկերն ու Թռչունները, գազաններն ու սողունները: Երանի՛ չստեղծէի մարդն ըստ պատկերիս ու նմանութեանս: Եւ բնաւ երանի պիտի ըլլար եթէ չստեղծէի Եւան... Թո՛ղ երկիրը անձեւ ու պարապ մնար եւ խաւարին վրայ անդունդը, եւ հոգիս Թո՛ղ ջուրերուն վրայ շրջէր...»:

Այս ահարկու, անպարփակ, անշիջելի զայրոյթը դղրդեց Եդեմը համայն, ուր, բոլոր արարածները, առաջնորդութեամբ սերովբէներու, քերովբէներու, ծունր դրին եւ սկսան երգել հլութեան եւ փառաբանութեան սաղմոսներ:

Եհովան չէր ողոքուէր. կը շարունակէր զայրաբորբ.— «Ուրեմն ամէն ինչ կորաւ, ամէն բարիք չքջաւ: Կի՛ն անհաւատարիմ որ ուրացաւ իր տէրը եւ չնացաւ: Թող դադրի այլեւս այս սիրտը զարնելէ, Թո՛ղ սէրը խպառ կորսուի գահոյքէս, Թող նախանձի, վրէժի, պատուհասի ու արիւնի Աստուածն ըլլամ»:

Հրեշտակները կը շարունակեն իրենց գեղաձայն ալէլուն. «Օրհնեա՛լ է Տէրը, եւ օրհնեա՛լ է անոր կամքը, եւ օրհնեալ է անոր բարկութիւնը»:

— «Լո՛ւռ», պատգամեց յանկարծ Եհովան, աջ ձեռքը բարձրացնելով վճռական: Ծակտին հրակէզ կնճիռները քակուեցան եւ պողպատեայ Թարթիչները Թուլցան՝ գերագոյն համակերպութեան մը տակ:

Ամենայնի լռութիւն:

— «Թող հոս գան զոյգ անիծեալները»:

Ադամ եւ Եւա, կողք կողքի, գլխահակ առաջացան սարսափահար:

— «Լսեցէ՛ք, երկինք ու երկիր եւ ամէն ինչ որ կայ անոնց մէջ. լսեցէք բոլոր արարածներ եւ դասք քերովբէից: Այս երկրորդ խումբն է որ կը փորձէ ամենազօրութեանս գաղտնիքին Թափանցել: Առաջին ըմբոստ հրեշտակները գահավիժեցի գեհեն. անոնց հոգին սեւ էր, իրենք ալ սեւցան:

«Ահա անոնց նոր ընկերները: Ասոնք ալ անսաստեցին պատուէրս ու կերան բարիի ու չարի ծառէն որ ինձ սեփական էր: Անիծեալ ըլլան բոլոր մեղանչողները, բնաւ անիծեալ, յաւէ՛տ անիծեալ:

«Լսեցէ՛ք: Դո՛ւն, Եւա, քանի որ առաջինը եղար եղեմականներուն մէջ որ ժպրհեցար անհաւատարիմ գտնուիլ ընտանի յարկիդ ու օրինաւոր Տէրոջդ ու շնացար ծառայի՛ մր հետ, կ'անիծեմ քեզ ու քու սերունդը: Թող քու զգաստութիւնը աղտոտ արիւնով պտտաբերուի, իսկ երբ վայելք որոնես՝ վայելքդ պատիժով պտղաբերի: Այդ պատիժը Թո՛ղ ցնցէ ընդերքդ այնչափ անգամ՝ որչափ ատեն լուսինը իր շրջանն ինն անգամ բոլորէ: Մահուան սարսափը ճանչնաս իննէն ինն ամիսը ժամ եւ զաւակ ծնանիս ցաւերուն մահացումը: Թող երակներուդ արիւնը ճերմկի, ու ստինքներուդ խողովակով երախան ծծէ ու սպառէ քեզ. իսկ երբ ան մեծնայ, իբր սորուկ խարազանէ, արհամարհէ ու վիրաւորէ քեզ, ինչու որ դուն ըստրուկն ես այր մարդուն եւ անոր դարշապարներուն կայլին:

«Իսկ դո՛ւ, Ադամ, որովհետեւ կնկան խօսքին անսալով արգիլուած պտուղէն կերար, երկիրը քեզի համար քար ու ապալեր դառնայ յաւէտ, եւ կենացդ բոլոր օրերը անցընես՝ եղունգներովդ զայն փորելով, որպէսզի ուտես անոր ժլատ շնորհը: Փուշ ու տատասկ Թո՛ղ բուսնի ամէն կողմ, եւ ցորչափ զանոնք չքաղես ճակտիդ քրտինքովը՝ սովալլուկ որկորիդ համար պատառ մը չկարենա՛ս ունենալ: Եւ ըլլաս յաւիտենական ստրուկը այդ հրապոյրներուն, տագնապիս, տաղտապիս՝ Թափանցելու համար վայելքին ճշմարտութեան, բայց մնաս մի՛շտ պարտուած ու ծարաւի...»:

Եհովայի ակնարկը այդ րոպէին ինկաւ Եւայի վարդալոյս մերկութեան վրայ: Սարսուռ մը ցընցեց զայն գլխու մազերէն մինչեւ ոտքի եղունգներուն ծայրը: Ոսկորները խշրտացին ու կափկափելով պոռաց.

— Թող հոս գայ Եւան, ու Թող մարին բոլոր լոյսերը, Թող դադրին լսելիքները:

Եւ մութին մէջ այնպիսի գրկախառնում մը տեղի ունեցաւ որու ցանկութիւնը «վէմերը պիտի պատառէին»: Այդ պահուն էր որ, Եհովա իր շրթներուն տակ ճզմեց, ճմլեց, արիւնեց Եւայի շրթունքը եւ իր հոգին հրկիզող նախանձի բոլոր ժահրը անոր պատուաստելով հոսեցուց մինչեւ անոր յետին բջիջներուն խորը:

— «Ա՛յս ալ, նախանձը, Թող իմ վերջին ընծաս ըլլայ քեզ համար, կի՛ն դու...»:

Եւ երբ, այս գերագրական վաւաշէն յետոյ, լոյսն ու լսողութիւնը վերահաստատուեցան, Տէր Աստուած ըսաւ.

— Եդեմակա՛նք. ահա Ադամ մեզմէ մէկուն պէս եղաւ՝ բարին ու չարը գիտնալու. ան դպաւ Եւային. եւ հիմա չըլլայ որ իր ձեռքը երկնցնէ ու Կենաց Ծառէն ալ առնէ եւ ուտէ ու յաւիտեան ապրի:

Ուստի, Տէր Աստուած վտարեց զանոնք, ու Եդեմի պարտէզին արեւելեան կողմէն Քերովբէները ու ամէն կողմ դարձող բոցեղէն սուրը դրաւ, Կենաց Ծառը Գիտութեան ծառին պէս չգողցնելու համար:

Ահա ա՛յս է մարդուն՝ Եդեմէն վտարման ճըշգրիտ պատմութիւնը: Սակայն հրեայ մատենագիրներ, իրենց Եհովային «վրէժխնդիր» եւ «անարդար» տիտղոսներուն վրայ՝ «Նախանձորդի» ու «վաւաշոտի» պիտակներն ալ չաւելցնելու համար խեղաթիւրեցին զայն, եւ անոր տուին հրէական գիծ մը, խաբէութեան առասպել մը յերիւրելով:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱՑ

Բ.— ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

Զուարթնոցի մէջ (Բ. հատոր, էջ 103—120), Յ. Օշական ունի կիսատ փորձ մը Զապէլ Եսայեանի գրական դիմագծին ու տիպարներուն մասին:

Այդ փորձին մէջ սա հաստատը.—

«Հոս վիպողը պիտի տառապէր տիպարներու միջակութենէն: Վասնզի վիպասանը պարտաւորուած է կամ սրբագրելու, կամ համակերպելու միջակութիւններ տալու ճակատագրին: Վասնզի ի՞նչ է այն ժողովուրդը, որուն ծոցէն պիտի քաղէր անիկա իր մարդերը, եթէ ոչ՝ դարաւոր ստրկութեամբ մը ապազնուացած զանգուած մը հասարակ հոգիներու»:

Այս հաստատումէն վերջ.—

«Զփնտռել անոնց մէջ հոգեբանական առեղծուածներ, որոնք յաճախադէպ, կարելի ու բնական են բարդ քաղաքակրթութեանց մէջ: Զփընտռել դարձեալ հոգեկան անակնկալներով հարուստ ներքնաշխարհ մը, որուն տեղագրութեան նուիրուած՝ արուեստագէտը չքեղ գիտեր դուրս բերէր կացութիւններու, զգայութիւններու, յեղաշրջումներու եւ մեզ հեւ ի հեւ պահող անհուն ու ահաւոր փոթորիկներու...»:

Գնդասեղով մը Պարսամեան կ'որսայ այս երկու փոքրիկ հատուածները(1) Օշականի երկար ուսումնասիրութեան մէջէն՝ ցուցադրելու համար իբրեւ «հգերանութեա՛ն իսկ հակառակ վարկած մը»,«բառն առնելով իր շօշափելի (!!! Տէ՛ր Աստուած) իմաստով» (Արեւմուտք, Թիւ 53):

Այժմ տեսնենք Թէ ի՛նչքան հակառակ են հոգեբանութեան, Օշականի տեսութիւնները: Հետեւինք Պարսամեանի բացատրութիւններուն.—

«Վիպագրին համար հոգիները հոգիներ են, ուր որ ալ ըլլան անոնք»:

Սքանչելի՛ է այս հաստատումը, մանաւանդ սա վերջաւորութի՛ւնը, — «ուր որ ալ ըլլան անոնք», Եւրոպայի մէջ Թէ Ասիոյ խորերը, Ամերիկայի մէջ Թէ Ափրիկէի խորերը:

«Ինչո՞ւ համար բարդ քաղաքակրթութեանց մէջ փնտռել միայն հոգեբանական բարդ վիճակները: Ինչո՞ւ համար ամէնէն պարզ, համեստ արտաքինի մը տակ, եւ նուազ քաղաքակրթուած միջավայրի մը մէջ ապրող, իրենց տառապանքով մեծ հոգիներու մէջ չփնտռել հարուստ ներքնաշխարհ մը: Այդ ներքնաշխարհը յատուկ է ամէն մարդու, բոլո՛ր hոգիներուն, (ստորագծեցի՝ սքանչացումէս ապացոյց, — Տ. Ն.): Փոթորիկներու անձնատուր է մարդ էակը ամէն երկինքներու տակ (կ'աւելցնեմ՝ արեւաշող Թէ ամպամած, եւ այս՝ բանաստեղծութեան համար, Տ. Ն.): Արտաքին աշխարհը կրնայ փոխուիլ, բայց հոգեբանական առեղծուածներ կան ամէնուն մէջ»:

Վասնզի «հոգիները հոգիներ են»:

Եւ վարժապետական նոյն այս ուռուցիկ, բայց բան չըսող նախադասութիւններով երկուքուկէս երկա՛ր սիւնակներ, հաստատելու համար Թէ հոգեբանական առեղծուածները (մէկ անգամ ալ կը գրէ՝ «մարդկային առեղծուած») յատուկ են բո-

լո՛ր հոգիներուն, վասնզի «հոգիները հոգիներ են, ուր որ ալ ըլլան անոնք»:

Արդ, եթէ հոգեբանութեան հակառակ տեսութիւն պարզող մը կայ այստեղ, ան ալ Պարսամեան'ն է:

Նախ՝ հոգեբանական հարց մը չէ որ կը յուզուի այս տողերով, այլ փիլիսոփայական հոգեբանութեան հին ու դասական վէճ մը, (ուշադրութի՛ւն ստորագծուած երկու բառերուն իմաստին): Ցետոյ, սխալ է ըսել մանաւանդ թէ «հոգիները հոգիներ են», այն ձեւով որ վարունգը վարունգ է, խնձորը խնձոր, ամէ՛ն տեղ:

Ափսո՛ս, որ չեմ կրնար կանգ առնել հոգի բառին վրայ՝ տալու համար այդ բառին պատմութիւնը, — առումները մեր դասական մատենագրութեան մէջ, տեսութիւնները հայ ժողովրդական բանահիւսութեան եւ աւանդութիւններու մէջ (իբրեւ հայ մտքին նպաստը փիլիսոփայութեան պատմութեան), պատկերազարդելով եբրայական, ասորական, պարսկական եւ յունական գրական-փիլիսոփայական պարունակներէ իմ քաղերովս: Նման աշխատանք մը, որ քովքովի պիտի բերէր իմ նօթերս, ինծի պատճառած գինովութեամբ պիտի մոռցնէր ընթացիկ կեանքի մախանքն ու յաչաղանքը: Ափսո՛ս, որովհետեւ առօրեայ ընթերցանութեան նիւթ չէ այս: Ժողովուրդին պէտք է տալ հաց ու պանիրի պէս նիւթեր (ունի արդէն, ներկայիս, շնորհիւ սունկի նման բուսնող մեր պատուարժան հրապարակագիրներուն):

Ուրեմն, արագ ակնարկ մը միայն՝ ցոյց տալու համար թէ ի՛նչպէս կը կազմուի «հոգին»:

×

Փիլիսոփայութեան պատմութեան մէջ շատ ծանօթ է «անգիր տախտակի» (tabula rasa) տեսութիւնը, որուն հայրութիւնը կը տրուի Լոքի, թէեւ թելադրանքը կուգայ Արիստոտէլէն(2) (Հոգիի մասին, Գ. 430ա 1), կամ եպիկուրեաններէն: Անգիր տախտակը կարելի է մեր լեզուով թարգմանել ճերմակ թուղթ, որովհետեւ հին ատեն գրի համար կը գործածուէր ողորկ տախտակ մը, որուն երեսը ծեփուած կ'ըլլար մոմով, — այդ մոմին մէջ կր մխէին դուրի նման առարկայ մը և կը գրէին՝ ճիշտ ինչպէս հիմակ մելանին հետքերով, ճերմակ թուղթի վրայ: Արդ, Լոք ճերմակ թուղթի (կամ՝ անգիր տախտակի) կը նմանցնէ մարդկային հոգին՝ երբ դեռ կոյս է, այսինքն մանուկ: Որպէսզի կազմուի հոգին եւ զարգանայ, անհրաժեշտ է որ հոլունյն՝ ճերմակ թուղթին վրայ գրուին զգայութիւններ, որոնք հէնքը պիտի կազմեն «հարուստ ներքնաշխարհին»:

Այս փիլիսոփայութիւնը, որ կը տիրապետէր միտքերու վրայ ամբողջ ԺԸ. դարուն, կը կոչուի փորձականութիւն (empirisme): Լայպնից շատ պայքարած է Լոքի տեսութեանց դէմ:

Լոքի վարդապետութեան հետ որոշ հանդիտութիւն մը ունի Քոնտիյեաքի փիլիսոփայութիւնը: Արդարեւ, Զգայութեանց հեղինակը, հոգիին կազմութիւնը բացատրելու համար, կ'երեւակայէ անկենդան արձան մը, որուն կեանք պիտի տան զգայութիւնները, — առաջին անգամ հոտառական գործարանին նպաստը: Ու մինչ Լոք փորձառութեան ճամբով զարգացման կր հասցնէ գաղափարները, Կոնտիլլի փիլիսոփան իմացական դաստիարակի պաշտօնը կուտայ ուշադրութեան:

Կան իմաստասէրներ ալ, որոնք դիտել կուտան թէ Տէքարթի վարդապետութիւնը եւս, չափով մը կամ հեռուէն հեռու, կը մօտենայ այս տեսութեանց հետ, — տարակոյսը կը սրբէ կր մաքրէ ամէն գաղափար՝ անգիր տախտակի վերածելու համար հոգին, մտածման ուժով գրելու համար վրան ինչ որ տուն պիտի տայ ենթակային քննական միտքը:

(Այս երկար շարքին մէջ կ'աշխատիմ, որ իւրաքանչիւր յօդուած պարփակէ առանձին նիւթ մը, — այս վերջինը, սակայն, ստիպուած եմ բաժնել երկու մասի, կարելի չըլլալով սեղմել աւելի: Մնացեալ մասով՝ կ'աւարտի հոգեբանական — փիլիսոփայական սխալներու քննութիւնը, բայց լեզուական սխալներուն անցնելէ առաջ՝ պիտի բանամ փակագիծ մը Պարսամեանի նոր պատասխանին համար, ցաւելով որ «գրաւոր եւ բերանացի համակրանք» յայտնող իր ծանօթները.. փակագիծէս դուրս կը մնան տակաւին):

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Պարսամեան իր քննադատութիւնը գրի կ'առնէ զբաղելու համար յատկապէս Օշականի դրած հոգեբանական հարցերով, ուստի կը ստորագծէ հատուածին վերջաւորութիւնը ու կ'անցնի՝ յայտարարելով միայն թէ մատնանշուած տողերուն «ընդհանուր ոգիին համակարծիք չէ»: Այս անմեղ մատնանշումէն, սակայն, ձանձախարիթի պէս կը բռնկի գրող մը եւ, Սթանպուլի մամուլին մէջ, կը խաչէ Օշականը ոչ թէ «հոգեբանական սխալ վարկածի մը» համար այս անգամ, այլ իր ցեղը նախատելու մեղքով:

(2) Մարդիկ կան, wellerismeի վարպետներ, որոնք վկայութիւն կը բերեն Աստուածաշունչէն՝ ուր կը փնտռես վկայութիւնը եւ չես գտներ: Հեղինակներ կան, նոյնիսկ եւրոպական մատենագրութեան մէջ, որոնք վկայութիւն կը բերեն դասական գրականութենէն՝ յաճախ երրորդ ձեռքով, մէկը միւսը ընդօրինակելով, տպագրական վրիպակներն ալ միասին, ու կը փնտռես՝ չես գտներ: Քանի՛ քանի՛ անգամ մաղեր եմ Մշակականը՝ քաղելու համար տպագրական վրիպակի մը մեղքը, ու խորենացին՝ սրբագրելու համար յիշատակութեան մը սխալը: Ընթերցողը կրնայ վստահ ըլլալ որ, երբ կը յիշատակեմ Հիպոկրատը կամ Հերոդոտոսը, Պղատոնը կամ Կէօթէն, անպայման ստուգած եմ վկայութիւնը իր աղբիւրին մէջ:

ՊՈԼԻՍ ՄԻՆՆԱԼ

Մեռելներու անպատեհութիւնները

Կրնանք «տարօրինակութեան դար» կնքել մեր ապրած ժամանակաշրջանը:

Այսօր մահն իսկ ենթարկուած է յեղափոխութեան: Մեռելներն ալ սկսած են մասնակցիլ ողջերուն ճակատագրին եւ օրէնքներուն: Անոնք ալ մասնակից են մեր կարգ մը ուրախութիւններուն կամ նեղութիւններուն:

Մահը, որ անշարժութեան կամ մշտակայ ծուլութեան վիճակ մը կը նկատուէր, ներկայիս կորսնցուցած է իր այդ հանգամանքը:

Պատերազմի միջոցին, գերեզմաններն ալ բաժին առին երկնառաք ռումբերէն: Մեռելները, դագաղներով դուրս ելան դամբարաններէն եւ օր ու արեւ տեսան՝ եղծելով իրենց հողակոյտին վրայ դրուած կնիքը, արհամարհելով «անշարժ եղիցի կնիք տէրութեան... մինչ ի գալուստն Քրիստոսի» պատուէրը:

Ո՛վ պիտի սպասէ վերջին դատաստանին, մանաւանդ, թուական ալ որոշուած չէ այդ վճռօրին համար:

Միայն այսչա՛փ: Հոս, Եւրոպայի մէջ, մեռելներն ալ կ'ենթարկուին տեղափոխութեան կամ արտագաղթի: Վա՛յ այն մեռելին, որ թաղումէն հինգ տարի ետքը, իր առժամեայ հանգստարանէն չի գաղթեր իրեն համար մասնաւոր կերպով վարձուած կամ գնուած դամբանախորշը: Հողմացրիւ կ'ըլլան ոսկորտիքը, ու տարին հեղ մը, վրան «հոգոց» կարդացուելու երջանկութենէն կը զրկուի «եւ յիշատակն ալ թառամի, ա՛խ այն ատեն ան կը մեռնի»:

«Հանգիստ ոսկորներո՞ւդ»: Ի՛նչ ծաղրական մաղթանք: Հոս Եւրոպայի մէջ, մարդուն ոսկորներն ալ, հայ ժողովուրդին պէս, իրաւունք չունին տեղ մը տնիկ ըլլալու: Օրական հազարաւոր դագաղներ, արտագաղթի ու ներգաղթի կ'ենթարկուին՝ գործ եւ եկամուտ ապահովելով բազմաթիւ աշխարհական և կրօնական աշխատաւորներու:

Անոնց շարքին, կորսուած կամ հովին տրուած կմախքներուն ալ համրանքը չկայ, հակառակ մեր կարգ մը դամբանախօսներու հաւաստիացումին, որոնք, փոսին եզերքը, տրտմաթախիծ շեշտերով կը սրտապնդեն մեռնողը թէ՝ «Օր մը քու անունները պիտի փոխադրենք Հայաստան, հայրենի հողին մէջ հանգչեցնելու համար զանոնք եւ վրադ փառաւոր շիրիմ մը պիտի կոթողուի ու սերունդներ գլխարկ պիտի հանեն անոր առջեւ...»:

Բարեբախտաբար, այդ խոստումները շուտով մոռացութեան տոպրակը կը մտնեն, ապա թէ ոչ, պէտք պիտի ունենայինք «Անունները Ներգաղթի Ցանձնախումբ»ի մըն ալ, միեւնոյն ատեն բազմաթիւ շոգենաւերու:

Այդ առթիւ, ոսկորներու հաւատաքննութեան վէճերը գլուխ պիտի վերցնէին: Անոնց կողմէ, «Հրաժարականներու տեղատարափ» մը պիտի սկըսէր եւ բազմաթիւ կմախքներ իրենց դագաղներով՝ «ՀԱՅ»ի դրասենեակներուն առջեւ պոչ պիտի բռնէին անգամ արձանագրուելու համար անոր, Հայաստան ներգաղթելու յոյսով:

Այս օրերս սակայն, վերի անպատեհութիւններուն վրայ, ուրիշ մըն ալ կ'աւելնայ, մարդը մեռնելէ խրտչեցնելու հանգամանք ունեցող, որուն համաձայն, մեռելաթաղ ընկերութիւնները իրենց գաղտաղարնակ յաճախորդներուն ուղեւորութեան «սակագինները պիտի բարձրացնեն եղեր՝ առ այժմ հարիւրին երկու հարիւր համեմատութիւնով»:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է դամբանաբնակներու մէջ: Անոնք կր վախնան եղեր, որ իրենց ողջ սիրելիները, յուղարկաւորութեան ծախքին ծանրութիւնը նկատի առնելով, խուսափին մեռնելէ եւ գերեզմանատուները փակուին, առ ի չգոյէ յաճախորդի:

Վախ կայ որ մեռելոց սենտիքան միթինկ գումարէ Պ. Զօպանեանի նախագահութեան տակ, եւ բողոքէ այս յաւելումին դէմ: Թերեւս որոշում տրուի հոն, մահադուլ հռչակելու: Քանի մը դիակներ ալ պատգամաւոր ներկայանան «Բասնմէկերու» ժողովին՝ բողոքելու համար այս անգութ պահանջքին դէմ...

Ուրիշ կարգ մը նպաստաւոր կամ ոչ հետեւանքներ ալ կը նախատեսուին այդ առթիւ: Ժողովուրդը պիտի խուժէ, գերեզմաննոցներու մօտիկը բնակարաններ վարձելու, որպէսզի, մահուան պարագային, պէտք չտեսնուի յուղարկաւորութեան ընկերութիւններու դիմելու: Բարեկամներ եւ ազգականներ, դագաղը ձեռքով բռնած, փոսին եզերքը կրնան տանիլ, ինչպէս բարի սովորութիւն էր ժամանակին՝ մեր երկրին մէջ: Փարիզ Հայոց եկեղեցւոյ աւագանին, հետեւելով մեռելաթաղներու օրինակին, պիտի քառապատկէ յուղարկաւորութեան եւ հոգեհանգիստի կրօնատուրքը, այս կերպով, եկամուտի կարեւոր յաւելում մը ձեռք բերելով... ազգասիրաբար:

Սիրով մոլորածներ ետ պիտի կենան, քանի մը ամուսին փոխած «օրիորդ»ի մը համար անձնասպան ըլլալու հնոյթէն: Կարգ մը «բարի-զաւակ»ներ, որոնք, ազդութիւնը երեսի վրայ ձգած իրենց ծնողքին համար մեծաշուք յուղարկաւորութիւն մը պիտի կատարէին, ետ պիտի կենան այդ ցուցամոլութենէն: Պարզ թաղումով մը պիտի բաւականան՝ «լուսահոգին այսպէս կը փափաքէր» մը նետելով մէջտեղ:

Վերջապէս, բժիշկներու իրարանցում մը պիտի սկսի: Այցելին համբելու ժամանակ պիտի չգտնեն անոնք: Մարդիկ՝ մեռնելէ աւելի յուղարկաւորութեան վախէն, լուէ կճուելու պարագային իսկ, բժիշկի պիտի վազեն....

Կ'ըսեն թէ այս անպատեհութիւններէն զերծ մնալով՝ օգտուելու համար, աչքբաց եւ գործը գիտցող ճարպիկներ, յուղարկագիներու բարձրացումէն առաջ, այս աշխարհքէն կծիկը դնելու պատրաստութիւն կը տեսնեն:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

G. B. S., G. WELLSի ՄԱՍԻՆ

Ականաւոր գրագէտ Ճորճ Պէրնըրտ Շօ գնահատական մը ստորագրած է Նիւ Սթէյթցմէն շաբաթաթերթին մէջ H. G. Wellsի մասին: Կը քաղենք:

Ուէլզ ճէնթլմէն մը չէր: Ո՛չ ոք իրմէ աւելի լաւ կը հասկնար ազնուականութիւն բառին իմաստը, բայց ան ո՛չ կրցաւ, ո՛չ ալ ուզեց ազնուականի դեր կատարել: Ո՛չ մէկ ընդունակութիւն ունէր ընկերութեան պայմանադրական դիրքերէն մէկը գրաւելու: Դպրոցի տնօրէն պիտի ըլլար, եղաւ գիտութեան ուսուցիչ: Տիքընսին ու Քիփլինկին պէս, իր ետին ձգեց ամէն բան ու եղաւ ժողովրդական վիպագիր՝ նիւթական մտահոգութենէ զերծ եւ ընկերութեան լայն շրջանակները բաց իր առջեւ: Երբեք չապրեցաւ ճէնթլմէնի մը նման. չմնաց խանութպանի աշկերտ, ո՛չ ալ դասատու. աշխարհի վրայ չկայ մէկը որուն նմանէր. նմանեցաւ միայն ինքիրեն: Ու որքա՛ն գրաւիչ էր: Բայց չափազանց չփացած: Այս երեւոյթը չփոթութեան կը մատնէր անոնք որ կր ճանչնային զինքը իբրեւ երիտասարդ հանճար մը՝ պատժուած չքաւորութենէն ու անյայտութենէն: Իրականին մէջ սանդուղի առաջին մատէն ամէնէն վերինը բարձրացաւ ան՝ առանց որեւէ ձախողանքի: Երբեք անօթի չմնաց, երբեք փողոցները ման չեկաւ «գրպանը ծակ», երբեք պատռած ճապուսներ չհագաւ, երբեք անգործութիւն չտեսաւ եւ միշտ ճանչցուեցաւ «հրաշք» տղայ մը: Կը գանգատէր թէ ես չտես մըն եմ եւ ծնունդով ճէնթլմէն: Ստիպուած էի իրեն բացատրել թէ ինք չէր գիտեր թէ ինչ է աւատական դասակարգի պատկանող ընտանիքի մը զաւակներուն տեւական անկուտիութիւնը, ընտանիք մը որ ազնուականութեան բոլոր յաւակնութիւններն ու պարտաւորութիւններն ունէր առանց ապրուստի միջոցներ ունենալու: Խմբագրապետներն ու հրատարակիչները աչք մը կը նետէին իր ձեռագիրներուն ու կը հրատարակէին ինչ որ գրէր: Իսկ ես, հինգ ստուար վէպեր գրեցի ու ամբողջ ինը տարի ձախորդութեան մատնուեցայ մինչեւ որ ծանօթ հրատարակիչ մը ինձմով զբաղեցաւ: Իր ընթերցողները կ'երեւակայէին թէ ամէն բան հասկցող Ուէլզը կրնար ամէն բան ներել: Իրողութիւնր այն է որ ամէնէն աննշան քննադատութիւնն իսկ բաւական էր որ զայրանար ու չխնայէր իր ամէնէն անձնուէր բարեկամներուն ալ:

Եւ սակայն թշնամի չունէր: Չարամտութիւն չկար իր յարձակումներուն մէջ: Անգամ մը Տէյլի Քրոնիքլի երկու սիւնակները գրաւեց հարուածելու համար զիս այնպիսի բառերով որոնք իրաւունք պիտի տային ինծի բոլոնցք մը իջեցնելու իր գըլխուն: Բայց յաջորդ օրը երբ հանդիպում մը ունեցանք «Հեղինակներու Ընկերակցութեան» մօտ, խօսակցութիւնը այնքան սիրալիր էր որքան առաջ: Կարելի չէր զինքը չսիրել: Պարկեշտ էր, ժուժկալ եւ աշխատասէր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶԷՅԹՈՒՆ, Բ. հատոր, Տ. Գէորգեան, պատկերազարդ. Տպ. Տէր Ցակոբեան:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Խորհրդաժողովին քաղաքական ու հողային յանձնախումբը ուրբաթ օր առաջին անգամ ըլլալով զբաղեցաւ իտալական դաշնագրին համար առաջարկուած շարք մը բարեփոխումներու քննութեամբ: Ժողովը 2 ու կէս ժամ յատկացուց նախաբանին առաջին երեք յօդուածներու ուսումնասիրութեան: Ի վերջոյ, 9ի դէմ 11 քուէով անգամ մը եւս հաստատեց որ Իտալիա Դաշնակիցներուն դէմ պատերազմ հռչակած ըլլալով պատասխանատու եւ յանցաւոր կը նկատուի: Յետոյ միաձայնութեամբ քուէարկեց այն տրամադրութիւնը որուն մէջ Դաշնակիցները կ'ընդունին որ Իտալիոյ ռամկավար տարրերը օգտակար դեր մը կատարած են ի նպաստ Միացեալ Ազգերուն:

Դաշնագիրներուն ամբողջութեան համար սեղանի վրայ բերուած են ոչ նուազ քան 250 բարեփոխումներ որոնք հետզհետէ նկատի պիտի առնուին պատկան յանձնախումբերուն կողմէ: Շատ հաւանական կը թուի որ առաջարկուած բանաձեւերը բուռն վիճաբանութեանց տեղի տան: Դաշնագիրներու նախագիծերը պատրաստուած ըլլալով Չորս Մեծ պետութեանց կողմէ, այս վերջինները առանց բացառութեան, պիտի ընդդիմանան եթէ փոքրերը աշխատին անտեսել իրենց հեղինակութիւնը: Բանաձեւերէն մէկը կը պահանջէ որ Թրիէսթէի վարչութեան պատասխանատու ըլլայ Ապահովութեան Խորհուրդը եւ Չորս Մեծերը վէթոյի իրաւունքէն զրկուին: Երկրորդ բանաձեւ մը կ'առաջարկէ որ իտալական գաղութներուն մասին տրուելիք բոլոր որոշումներուն համար եօթը ազգերէ բաղկացած յատուկ յանձնաժողով մը նշանակուի: Երրորդ մը կը զբաղի դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցով: Աւստրալիա կ'առաջարկէ որ պայմանադիր կողմերը յանձն առնեն դրական միջոցներ ձեռք առնել Թրիէսթէի ազատ հողամասին ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը պահպանելու համար: Տոքթ. Էվըթ, Աւստրալիոյ պատուիրակը, բացատրեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ իր նպատակն է սանձել Չորս Մեծերու հեղինակութիւնը Ապահովութեան Խորհուրդէն ներս: Խ. Միութիւնը բուռն կերպով պիտի հակառակի այս առաջարկին: Անգլիա եւ Ամերիկա չընդդիմանալով հանդերձ Թրիէսթէի վարչութեան մէջ փոքր պետութեանց մասնակցութեան, ամէն միջոց ձեռք պիտի առնեն անխախտ պահելու համար Չորսերու հեղինակութիւնը: Տոքթ. Էվըթ դիտել կուտայ որ բոլոր դաշնագիրներն ալ պէտք է նկատի ունենան օրուան պայմանները եւ պետութիւնները պէտք է խուսափին այն սխալներէն որ գործուեցան Վերսայլի մէջ 1919ին: Հաւանական կը նկատուի որ Խորհրդաժողովը ձեւ մը գտնէ ապահովելու համար Չորս Մեծերու միաձայնութիւնը դաշնագիրներու գործադրութեան մէջ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ(?)

Լոնտոնի թերթերը շնդալից յայտնութիւններ կ'ընեն երկու օրէ ի վեր Գերմանիոյ ռուսական գօտիին մէջ կատարուող կարգ մը երեւոյթներու մասին: Համաձայն լաւատեղեակ աղբիւրներու տեղեկութեանց խորհրդ. իշխանութիւնները մեծ քանակութեամբ զէնք, ռազմանիւթ, թնդանօթ, արդիական օդանաւեր ու սուզանաւային բարդ գործիքներ կը շինեն Արեւել. Գերմանիոյ նախկին զինարաններուն եւ գործարաններուն մէջ, բռնաբարելով 1945 Օգոստ. 2ին Փոցտամի մէջ ստորագրուած համաձայնութիւնը որ կ'արգիլէր օգտագործել այդ հաստատութիւնները: Ճիշդ է որ ռուսական իշխանութիւններ չեն թոյլատրեր Դաշնակիցներուն մուտքը իրենց գօտիէն ներս, բայց անգլիական մամուլը կը պնդէ որ իր ստացած տեղեկութիւններ ստոյգ են եւ մանրամասնօրէն կը յիշէ անունները այն գործարաններուն ուր այդ զէնքերը կը պատրաստուին: Տէյլի Թէլէկրաֆի դիւանագիտական աշխատակիցը դիտել կուտայ այս առթիւ որ ամիսներ առաջ երբ Ռուսերը կը բողոքէին բրիտանական գօտիին մէջ գերման զինուորներու ենթադրեալ ներկայութեան դէմ, առաջարկ եղաւ Մոսկուայի կառավարութեան որպէսզի չորս պետութիւններու ներկայացուցիչներէն խառն յանձնաժողով մը նշանակուի՝ գրաւեալ շրջանները այցելելու եւ Գերմանիոյ զինաթափումին ընթացքը տեղեկագրելու համար: Խորհ. կառավարութիւնը ընդդիմացաւ՝ պահանջելով որ յանձնաժողովը զբաղի ո՛չ-զինուորական ճարտարարուեստի զինաթափումով: Անգլիա եւ Ամերիկա տարօրինակ գտան այս առարկութիւնը եւ վէճը յանձնուեցաւ արտաքին նախարարներու նկատառման (Յուլիս 10), բայց որեւէ լուծում չստացաւ: Կ'ըսուի թէ գործարաններու աշխատաւորներէն շատերը «ծպտուած» գերման մասնագէտներ են՝ ենթակայ մասնաւոր հսկողութեան. լաւ սնունդ կը ստանան եւ լաւ կը վճարուին: Գերման ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնեաները կը պատմեն թէ ռուս գիտունները հետ ի հետ կ'աշխատին կատարելագործելու համար V.4ը որ պիտի կրնայ ժամական 400 մղոն արագութեամբ մեկնիլ իր կայանէն:

ԱԼՃԵՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՁԵՒԸ

Երէկ գրած էինք թէ Սահմանադիր Ժողովը վիճաբանութեան ենթարկեց Ալճերիոյ հարցը:

Օրանի երեսփոխանը, Տիկ. Սփորթիս, պահանջեց Ալճերիան նկատել տարբեր երկիր մը եւ ոչ թէ Ֆրանսայի «երեք նահանգները», — պէտք է որ Ալճերիան ունենայ իր սեփական ազգային կեանքը:

Տրմիւզուա պահանջեց արաբերէնը պաշտօնական լեզու յայտարարել, քաղաքական բանտարկեալները ազատ արձակել, արտօնել արաբական ժողովրդական կազմակերպութեանց գործունէութիւնը:

Խօսք առաւ նաեւ Ֆէրհաթ Ապպաս, որուն ճառը բաւական աղմուկ յարոյց, — պահանջեց Ալճերիա մը դաշնակցային կապերով Ֆրանսայի միացած, եւ ոչ թէ անկախ՝ ինչպէս կը պահանջեն անջատողականները:

Վիար յայտարարեց թէ համայնավար կուսակցութիւնը անջատողական տրամադրութիւններ ցոյց տուած է Ալճերիոյ մասին:

Տըփրէօ, ներքին նախարարը, մէկիկ մէկիկ քննութեան առաւ ճառախօսներուն տեսակէտները, — ինչպէս կարելի է ինքնավարութիւն տալ Ալճերիոյ, երբ մէկ միլիոն Ֆրանսացիներ կ'ապրին այնտեղ:

Հակառակ այս իրերամերժ տեսակէտներուն, 33ի դէմ 525 ձայնով (ջախջախիչ մեծամասնութիւն) վստահութիւն յայտնուեցաւ եւ պաշտօն տրուեցաւ կառավարութեան՝ պատրաստելու համար Ալճերիոյ գոյավիճակին կանոնադրութիւնը:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ

Անգլիոյ և Եգիպտոսի միջեւ ամիսներէ ի վեր տեւող բանակցութիւնները յանկարծ խզուեցան այս շաբթու: Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ դիտել կը տրուի որ ծանրակշիռ կացութիւն մը ստեղծուած է ու տակաւին կարելի չէ ըսել թէ դէպքերը ինչ ընթացք պիտի առնեն եթէ երկու կողմերն ալ պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ: Եթէ խզումը ամբողջական ըլլայ, այն ատեն Անգլիա պիտի ստիպուի պահանջել գործադրութիւնը 1936ի դաշնագրին որ ի զօրու կը մնայ մինչեւ 1956: Այդ պարագային Անգլիա պիտի շարունակէ զինուորական ուժ պահել Սուէզի շրջանակին մէջ, իսկ Եգիպտոս հաւանաբար վէճը պիտի յանձնէ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան՝ իր յոյսը դնելով Արաբական Դաշնակցութեան աջակցութեան վրայ: Վէճին առիթ տուած են դաշնագրին հետեւեալ պայմանները. — Անգլիա կ'առաջարկէ Եգիպտոսը պարպել դաշնագրին վաւերացումէն երեք տարի վերջ, Եգիպտոս կը պնդէ որ բրիտանական ուժերը հեռանան մէկ տարուան ընթացքին: Եգիպտոս կ'առաջարկէ որ դաշնագրին ստորագրութենէն անմիջապէս ետքը պայմանադիր կողմերը բանակցութեանց ձեռնարկեն քննելու համար Սուտանի խնդիրը որ կրնայ կարգադրուիլ միայն այդ հողամասը կցելով Եգիպտոսին: Ինչ կը վերաբերի Եգիպտոսի պաշտպանութեան հարցին, Գահիրէի կառավարութիւնը համաձայն է որ խառն յանձնաժողով մը գումարուի ապահովութեան միջոցներու մասին խորհրդակցելու համար: Համաձայն է նոյնպէս որ բրիտանական ուժերը Եգիպտոս մտնեն երբ երկիրը ուղղակի վտանգի տակ է: Անգլիա կը պահանջէ Եգիպտոս վերադառնալ այն պարագային երբ յարձակման ենթակայ է Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներէն որեւէ մէկը: Հաւանական չէ որ Անգլիա զիջումներ ընէ այս կէտին մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՐՑԻՆ քննութեան համար ծրագրուած համագումարը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբերի սկիզբը: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնն ու գաղութներու պաշտօնատուներ համակարծիք չեն: Առաջինը կեցած է այն տեսակէտին վրայ թէ պէտք է սահմանափակել Պաղեստին հաստատուող Հրեաներու թիւը համաձայն 1939ի որոշումին, իսկ երկրորդը կը պաշտպանէ Պաղեստինի բաժանումին առաջարկը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԵՐԹԵՐԸ, որոնք պատերազմին սկիզբէն ի վեր կը հրատարակուէին կրճատուած ծաւալով — չորս էջ, բացի Թայմզէն — Սեպտ. 22էն ետք լոյս պիտի տեսնեն աւելի բազմաթիւ էջերով: Պիտի աւելնայ նաեւ շրջաբերութեան հանուած թերթերուն քանակը:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ մը ստորագրուեցաւ անցեալ Չորեքշաբթի օր Մոսկուայի մէջ՝ Խ. Միութեան եւ Տանըմարքայի միջեւ: Խ. Միութեան կողմէ դաշնագիրը ստորագրած է Ա. Միկոյեան:

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն թէ իտալական կառավարութիւնը պարենաւորման դժուարութեանց եւ բնակարանային տագնապի պատճառով, մերժեց ընդունիլ այն 25.000 Հրեաները, որոնք կը գտնուին Աւստրիոյ մէջ, հակառակ ամերիկեան կառավարութեան ստիպումին:

ՐԱՖՖԻԻ որդին, Արշակ Րաֆֆի, որ ռուսերէնի դասախօս էր Լոնտոնի Քինկզ Գոլէճի մէջ, կը տեղեկանանք թէ մեռած է անցեալ շաբթու: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 20ին, երեքշաբթի, Լոնտոնի եկեղեցիին մէջ: Հանգուցեալը ազգային կեանքէ բոլորովին քաշուած էր, եւ երբեք նմանութեան եզր չունէր իր եղբօրը՝ Արամ Րաֆֆիի, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրած էր ազգին:

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ Պատուիրակ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան, այսօր, կիրակի, պիտի քարոզէ Փարիզի եկեղեցիին մէջ, ուր պիտի կարդացուին նաեւ Հայրապետական երկու կոնդակները: Իսկ 1 Սեպտեմբերի կիրակին՝ պիտի կատարէ իր անդրանիկ պատարագը:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Անտոնեան **500** եւ Տիկ. Սիրանոյշ Շիրինեան **300** ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կ. Խաչին Տիկ. Մարիամ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի: Ստանալ Յառաջէն:

Հ.Յ.Դ. ՐԱՖՖԻ խումբին ժողովը 29 Օգոստոս, Հինգշաբթի, ժամը 8.45ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 9, Rue Victor Massé.

Հայրենիք մեկնելէ առաջ
Կիրակի 25 Օգոստոս ժամը 15ին
Սալ Սթալինկրատ, Արնուվիլ լէ Կոնէս
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ազնաւուրեան Ամոլին կողմէ, մասնակցութեամբ Roche եւ Շ. Ազնաւուրի եւ բարեհաճ մասնակցութեամբ յայտնի դերասան Ա. Գմբէթեանի: Ժողովրդական երգեր, պատկերներ «Անուշ»էն եւ Սայաթ Նովայէն:

ՎԱԼԱՆՍ, Իզիէօ — Տէր եւ Տիկ. Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Զ. Արիանեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Վալանսի Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր Կոմիտէին եւ բոլոր ընկերներուն որ իրենց եղբօր եւ կնոջ՝ Անդրանիկ եւ Վեհանուշ եւ իրենց երկու ձագուկներ՝ Ժիրայր եւ Համբիկ Մարգարեանի (զոհ 1944 Օգոստ. 15ի ռմբակոծութեան) մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ այցելեցին գերեզման ծաղկեպսակով:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք
Mardi 27 Août 1946 Երեքշաբթի 27 Օգոստոս

ԻԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4785 — Նոր շրջան թիւ 424 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

Ի՞ՆՉ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ՏՐՈՒԵՑԱՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ

Յուլիս 29ին էր որ սկսաւ Փարիզի Խորհրդաժողովը քննելու համար Չորս Մեծերու նախաձեռնութեամբ պատրաստուած դաշնագիրներու նախագիծերը: Ուրեմն, չորս շաբաթէ ի վեր մեծ ու պզտիկ 21 պետութիւններ ժողովի նստած են, որպէսզի ձեւ մը գտնեն ու վերահաստատեն բնական յարաբերութիւններ յաղթական ու պարտուած ժողովուրդներու միջեւ: Որե՞ւէ դրական արդիւնք տուա՞ծ են ճառերն ու վիճաբանութիւնները: Ամէնէն լաւատես շրջանակներուն մէջ անգամ պատասխանը ժխտական է: Հարցուցէք, օրինակ, ամերիկեան ու անգլիական մամուլին յայտնի ներկայացուցիչներուն — ոմանք իրենց թերթերուն դիւանագիտական աշխատակիցները — թէ ի՛նչ կարծիք ունին Խորհրդաժողովին ընթացքին ու ելքին մասին: Պիտի ստանաք պատասխան մը որ մխիթարական չէ: Շօշափեցէք աւելի համեստ լրագրողներու տեսակէտները. միաձայնութեամբ պիտի բացատրեն թէ այս մէկը հաշտութեան խորհրդաժողով չէ բառին ընկալեալ իմաստով, այլ տեսակ մը կրկէս ուր օրուան երեւելիները ամէն ճիգ կը թափեն ժամանակ շահելու համար: Եթէ միջոցներ ունիք մօտենալու աւելի շողշողուն պետական անձերու կամ քաղաքական գործերու հմուտ մարդոց, փորձեցէք հասկնալ թէ յաջողութեան ինչ յոյսեր կը ներշնչէ այս Խորհրդաժողովը: Այս վերջիններուն պատասխանն ալ պիտի ըլլայ նոյնքան բացասական: Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան նախկին պաշտօնատարներէն մէկը, լորտ Վէնսիթարթ, որ անշուշտ քաղաքական գործերու մասնագէտ մըն է եւ ծանօթ դիւանագիտութեան բոլոր խաղերուն և գաղտնիմարդանքներուն, դիտել կուտար, տակաւին անցեալ շաբթու, թէ ներկայ Խորհրդաժողովը երբեք չի նմանիր իր նախորդներուն թէ իր որակով եւ թէ իր վայելչութեամբ եւ սարքուած է անշուշտ, որպէսզի Մեծերը ժամանակ ունենան նոր ծրագիրներ մշակելու համար:

Լիւքսէմպուրկի Պալատին աշխատանքներուն ուշադրութեամբ հետեւող հասարակ մահկանացուն ալ հետզհետէ կը յանգի այդ եզրակացութեան: Խորհրդաժողովը երկու շաբաթ վիճաբանեցաւ ներքին կանոնագրին մանրամասնութեանց շուրջ — երկու երրորդի մեծամասնութիւն թէ պարզ մեծամասնութիւն: Երրորդ շաբաթը յատկացուած էր պարտուած երկիրներու պատուիրակութեանց երկարաշունչ ճառերուն: Անցեալ շաբաթ քաղաքական եւ հողային յանձնախումբերը սկսան դաշնագիրներու քննութեան յօդուած առ յօդուած: Իտալական դաշնագիրը ունի 78 յօդուած, ֆինլանտականը՝ 34, ռումանականը՝ 38, հունգարականը՝ 37 եւ պուլկարականը՝ 36: Ասոր վրայ բարդեցէք յաւելուածներն ու առաջարկուած բարեփոխումները՝ պատկերը ամբողջացնելու համար: Կարգ մը պատուիրակներ, չափազանց բծախնդիր կամ կռուազան, մածունին մէջ մազ փնտռելու ճիգ մը կ'ընեն բողոքելով դաշնագիրներուն ամէնէն աննշան մանրամասնութեանց դէմ:

Ի՞նչ երեւոյթներու կը վերագրեն Խորհրդաժողովին մինչեւ այսօրուան անյաջողութիւնը: Ընդհանրապէս դիտել կը տրուի թէ ներկայ Արիսպագոսը վերածուած է տեսակ մը հրապարակային ժողովի: Իրաւ է որ հանրութիւնը իրաւունք չունի իր նիստերուն ներկայ գտնուելու, բայց բոլոր վիճաբանութիւններն ու քուէարկութիւնները կը կատարուին մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ: Այս ձեւով Խորհրդաժողովը կորսնցուցած է իր վեհութիւնը: Ուշադրութիւն դրաւած է նաեւ այն պարագան որ Խորհրդաժողովին սկիզբէն մինչեւ այսօր Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու գլխաւոր ներկայացուցիչները մտերմական զրոյց ունեցած չեն Մոլոթովի հետ: Վերսայլի Խորհրդաժողովին շատ մը փշոտ հարցեր լուծուած են նրբանցքներուն մէջ կամ Լոյդ Ճորճի, Քլեմանսոյի, Ուիլսընի եւ Օրլանտոյի մտերմիկ խօսակցութեանց ընթացքին:

Անյաջողութեան պատճառներէն մէկն է ուրիշ աւելի կարեւոր երեւոյթ մը: 1919ին Դաշնակիցները հիմնական տեսակէտ մը ունէին—ինքնորոշման իրաւունք տալ բոլոր ժողովուրդներուն: Այսօր կեդրոնական ծրագիր մը չկայ եւ Արեւմուտքն ու Արեւելքը կը հետեւին տարբեր ճամբաներու: Խ. Միութիւնը Եւրոպայի վերականգնումին համար կը հետապնդէ քաղաքականութիւն մը որ երբեք չի նմանիր Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ուղեգծին: Երկու ընդդիմադիր կողմերը տարբեր կերպով կ'ըմբռնեն ազատութիւնն ու արդարութիւնը: Խոր մրցակցութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ: Պետութիւններն ալ բաժնուած են երկու խմբաւորումներու — 15ի դէմ 6՝ Խորհրդաժողովին մէջ կամ՝ Խորհրդաժողովէն դուրս: Մի մոռնաք նաեւ փոխադարձ կասկածամտութիւնն ու 3րդ պատերազմի մը հաւանականութիւնը որոնք միտք կը պղտորեն: Տակաւի՛ն Գերմանիոյ խնդիրը սեղանի վրայ եկած չէ: Ո՞րչա՞փ պիտի տեւէ այս Խորհրդաժողովը: Ամիսնե՛ր — թերեւս մինչեւ Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր — եթէ չյետաձգուի Միացեալ Ազգերու Ժողովը որ տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 23ին Նիւ Եորքի մէջ: Մոլոթով կը թելադրէ յետաձգել, իսկ Պըրնըզ ու Պէվին հակառակ ըլլալով այդ ծրագրին, կ'առաջարկեն ներկայ Խորհրդաժողովին աշխատանքները թողուլ յանձնաժողովներուն եւ Լիւքսէմպուրկի շքախումբը փոխադրել Նիւ Եորք: Անշուշտ, ամերիկեան հողին վրայ շարունակելու համար վիճաբանութիւններուն «մնացորդացը»...

ԺԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՆՈՒԿ ԱՌՈՒՏՈՒՐ ՄԸ

Ո՛չ, չգուշակեցիք, ոչ ադամանդի, ոչ փորգի մասին է խնդիրը, ոչ իսկ կօշկակարութեան եւ դերձակութեան, թէեւ նոյնքան շահաբեր է, վըստահ եղէք: Լսած չէ՞ք անցագրի առուտուրը: Այո՛, ժամանակին, Պոլիս, Պիրէոն թէ Պէյրութ, շոգենաւային գործակալներ կային Աւետեաց երկրին համար (կարծեմ «Սմսար» կ'ըսէին ասոնց, ներողութիւն, «սանսար» ըսել եկաւ, ինչ որ է), ի՛նչեր չէին քաշեր ճամբորդները ասոնց ձեռքէն: Նոր ժամանակներու առուծախը, — միշտ անցագրի մասին է խօսքը — նուազ շահաբեր չէ այս անգամ երկու կողմին համար, դրամը մեծ դեր մը չունի առերես, բայց ի՛նչ հաշիւներ, փ՛նչ հինէն մնացած պարտքեր, ի՛նչեր, ինչե՛ր չեն կարգադրուիր...:

Մեր Աւետեաց Երկիրը կ'ուզեն երթալ, — օրինաւոր եւ օրհնեալ որոշում: Նոյնիսկ գերագոյն պարտականութիւն: Գնա՛, եղբայր, շէնցուր հայրենիքդ, տա՛ր զաւակներդ. օդը, ջուրը, երկինքն իսկ պիտի ներշնչեն զանոնք հայ մեծնալու, ա՛լ վախ չունիս որ սրճարանին անկիւնէն «ներկերու տուփեր» ձեռք զարնեն քու զաւկներուդ, ոչ ալ աղջըկանդ «փաթրոն»ը սարսափի տակ պիտի պահէ քեզ: Այո՛, ծայրէն պիտի սկսիս, բայց ե՞րբ Հայը կանգնած է դժուարութեան առջեւ, մանաւանդ իր հայրենիքին համար...:

Քարոզս հոգեշահ հոս կանգ կ'առնէ, երբ աչք մը կը նետեմ «զանգուածային հրաժարածներու» ցուցակի մը վրայ: Ի՞նչ շուտ յուսահատեցար, պիտի ըսէք: Ո՛չ, օրինակնե՛ր քաջալերող որքա՛ն ունիմ աչքիս առջեւ, մանաւանդ երբ խնդիրը համբերութեան մասին է: Արուեստագէտ ես, գրագէտ, դերասան, քանդակագործ, նկարիչ, եւայլն, եւայլն, ծերացած, հիւանդ, մոռցուած ու անպէտ:

Աչքիդ առջեւէն շարան շարան կ'անցնին հայրենիքիդ գեղեցիկ տեսարանները, հեռուէն իսկ ներշնչող: Երբեմն փափաքը կ'ունենաս պոռալու — Անգամ մը երթամ, ի՛նչ հոյակապ գիրքեր պիտի գրեմ, մանաւանդ եթէ ճամբորդութիւնս ձրի ըլլայ: Հապա Սեւանի հանգստարա՞նը, վաստակաւոր գրագէտի կամ դերասանի տիտղո՞սը իր յարակից թոշակով: Այս երազները իրականացնելու համար, սակայն, անցագրի պէտք կայ, ի՞նչպէս ձեռք անցընել, «սանսար»ները արթուն կը հսկեն:

Մի՛ անհանգստանար, առ գրիչդ ձեռք, քանի մը յօդուած, թքածներդ լզէ, հայհոյէ՛, ջրհանկիրներու պէս, սողա՛ քիչ մը փորիդ վրայ, ներկայացում մը տուր՝ ուր արցունքը խառնուի կարօտակէզ բացագանչութիւններուդ, ծախէ շուկայէն ածանցած «դիմադրականի վկայականդ» կամ լամբակիդ «կոճակ»ը, եղաւ գնաց, անցագիրդ պատրաստ է, նոյնիսկ համագումարներու համար: Այո՛, կարեւոր պարագայ մըն է այս վերջինը, որովհետեւ վիզէդ «*երթ ու դարձի*» կ'ըլլայ այս անգամ:

ՍՕՍԻ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յառաջ Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը 4 փրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան 1000 ֆր., վեցամսեայ՝ 500: Արտասահման՝ 10 տոլար:

Լիթվինով պաշտօնանկ

Խորհ. Հեռագրական Գործակալութիւնը, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի ձայնասփիւռը կը տեղեկացնեն թէ Մաքսիմ Լիթվինով՝ արտաքին փոխ-նախարարը պաշտօնանկ եղած է: Իրեն կը յաջորդեն Անգլիոյ խորհ. դեսպանը, Ֆէտոր Կուսէվ և Թուրքիոյ նախորդ դեսպանը, Եագուպ Մալիք: Յաւելուածական մանրամասնութիւններ կը պակսին: Լոնտոնի եւ Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զանազան մեկնութիւններ կուտան այս անակնկալ հրաժարականին մասին: Կը կարծուի թէ Լիթվինովի մեկնումը կը նշանակէ որ Խ. Միութիւնը աստիճանաբար պիտի հետեւի մեկուսացման քաղաքականութեան մը՝ հեռանալով միջազգային բոլոր հիմնարկութիւններէն: Տեսակ մը նահանջ դէպի 1939ի օրերը երբ, Միւնիխի կարգադրութենէն ետք, Մոսկուա տեսնելով որ անկարելի է համաձայնութեան եզր մը գտնել արեւմտեան պետութեանց հետ, կնքեց ծանօթ համաձայնութիւնը Գերմանիոյ հետ: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ Փարիզի ներկայ Խորհրդաժողովին ընթացքը այն համոզումը ներշնչած ըլլայ խորհ. կառավարութեան թէ գործակցութեան շրջանը այլեւս իր վերջակէտին հասած է:

Համաձայն Լոնտոնի մամուլին, Լիթվինով անկեղծօրէն կը հաւատար Ռուսիոյ եւ արեւմտեան պետութեանց գործակցութեան եւ միշտ պաշտպանած է այն տեսակէտը թէ Խ. Միութիւնը պատրաստ է անդամակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան — անցեալին մէջ — եւ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան: Կը թուի թէ, կ'աւելցնեն անգլիական թերթերը, իր հեղինակութիւնը հետզհետէ նուազած էր վերջերս: Քաղաքական Բիւրոն երեք տարբեր տեսակէտներ ունի. — Ա. — Ռուսիան կրնայ համաձայնիլ քաղքենի պետութեանց հետ. Բ. — Ռուսիան չի կրնար համաձայնիլ դրամատիրական աշխարհի հետ, որուն հետ իր բախումը անխուսափելի է. Գ. — Պատերազմ մը արեւմտեան երկիրներուն հետ անխուսափելի է, սակայն Ռուսիան պէտք է համբերէ 10—15 տարի եւ պատրաստուի: Լիթվինով կը հաւատար առաջին տեսակէտին: Ստալին, աւելի չափաւոր քան իր գործակիցները, կը նախընտրէ սպասել, իսկ Վիշինսքի համոզուած է որ համաձայնութիւնը անկարելի է: Լիթվինովի հրաժարումը կը զուգադիպի վերջերս Ուկրանիոյ ընկերվարականներու «մաքրագործումին»:

Լիթվինով հրեայ է ծագումով և 70տարեկան: Եղած է յայտնի յեղափոխական ցարական շրջանին ու վարպետ դիւանագէտ յեղափոխութենէն յետոյ: Արտաքին նախարար էր մինչեւ 1939 երբ իրեն կը յաջորդէր Մոլոթով: Իր ջանքերուն շնորհիւ էր որ Մ. Նահանգները ճանչցան Խ. Միութիւնը 1933ին (Նոյ. 16): Ինքն էր որ նոյն տարին ստորագրեց բարեկամութեան դաշինքը Մուսոլինիին հետ եւ 1934ին՝ զոյգ դաշնագիրներ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հետ: Լիթվինովն էր որ առաջին անգամ յայտարարեց թէ «խաղաղութիւնը անբաժանելի է» եւ առաջարկեց ամբողջական զինաթափում բոլոր երկիրներուն համար:

Նեղուցներու հարցը

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Գրած էինք թէ Թուրքերը մերժեցին ռուսական առաջարկները Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին: Շաբաթ օր, Անգարայի կառավարութիւնը մամուլին յանձնեց իր պատասխանը:

Գաղափար մը տալու համար վէճին, ուրեմն ռուսական առաջարկներուն եւ Թրքական տեսակէտներուն մասին, կը ներկայացնենք Նեղուցներու պայմանագրին յօդուածները առանձին, եւ ռուսական առաջարկները առանձին:

Նեղուցներու ներկայ պայմանագրին տրամադրութիւնները. —

Յօդ. 1. — Նաւարկութիւնը ազատ է Նեղուցներուն մէջ:

Յօդ. 2. — Նեղուցները բաց են, կարգ մը նաւերու մասին որոշ վերապահութեամբ, բոլոր ազգերու նաւերուն առջեւ խաղաղութեան ժամանակ:

Յօդ. 3. — Ազգութեան մասին սահմանափակում չկայ նախորդ յօդուածներուն մէջ:

Ռուսերը կ'առաջարկեն. —

Յօդ. 1. — Նեղուցները պէտք է միշտ բաց ըլլան բոլոր ազգերու առեւտրական նաւերուն առջեւ:

Յօդ. 2. — Նեղուցները պէտք է միշտ բաց ըլլան Սեւ ծովու եզերքը գտնուած պետութեանց պատերազմական նաւերուն առջեւ:

Յօդ. 3. — Ուրիշ պետութեանց պատերազմական նաւերուն համար Նեղուցներէն անցքը պէտք է արտօնուի կարգ մը ճշտուած պարագաներու մէջ միայն:

Թուրքերը կը պատասխանեն. —

Ռուսերու երեք առաջին առաջարկներու մասին խօսելով, Թուրք կառավարութիւնը կը մնայ այն տեսակէտներուն վրայ, զորս պարզած է Միացեալ Նահանգներուն, ի պատասխան ամերիկեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱԿԱՀԱՅ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոնտոնի մամուլին մէջ

(1940—1941)

Յառաջի անցեալ շաբաթ օրուան թիւին մէջ խմբագրութիւնը ծանօթութիւն մը աւելցուցած էր Լոնտոնի Տէյլի Կրաֆիքին յօդուածին տակ՝ յիշելով որ պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն ալ Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը զանազան հեքեաթներով կ'աշխատէր տարակոյս արթնցնել դաշնակից երկիրներու մէջ հայ ժողովուրդին հաւատարմութեան մասին: Աւելորդ չեմ նկատեր կարգ մը մանրամասնութիւններ գրի առնել այդ անփառունակ երեւոյթին մասին որուն մէջ յանցաւորը դժբախտաբար միայն կիսապաշտօն օրկանը չէր:

Հայերուն դէմ ստայօդ լուրեր հրատարակել սկսան, ամէնէն առաջ, Լոնտոնի ժողովրդական թերթերը, ընդհանրապէս իրարմէ արտագրելով: 1940ի Մայիս 27ին Նիւզ Քրոնիքլ, ազատականներուն օրկանը որ տարիներ շարունակ նպաստաւոր կերպով արտայայտուած էր մեր մասին, կը հրատարակէր «զգայացունց» լուր մը իր Պոլսոյ թղթակիցէն՝ հաւաստացնելու համար թէ «Թուրքիոյ գերման գործակալները շոգեպինդ կ'աշխատին Պոլսոյ Հայերէն հինգերորդ զունդ մը կազմելու համար»: Լեզուանի թղթակիցը կ'աւելցնէր նաեւ որ Հայերը, կատաղի հակաթուրք ըլլալով, ընդունակ են ամէն միջոցի դիմելու՝ Թուրքիան հարուածելու համար, ներսէն թէ դուրսէն:

Կարելի չէր առանց վրդովումի կարդալ այս [illegible]ը եւ զամբիւղը նետել թերթը: Խմբագրութիւնը պէտք է ստանար արժանի պատասխանը: Այս տողերը ստորագրողը անձամբ ներկայացաւ խմբագրապետին, նախ բողոքելու համար որ լուրը հրատարակուած էր առանց ստուգելու ճշմարտութիւնը եւ յետոյ պահանջելու համար որ հերքում մը հրատարակուէր յաջորդ օրը, թերթին նոյն էջին վրայ: Անգլիացի խմբագրապետը վճռապէս մերժեց հետեւանք տալ մեր խնդրանքին, թէեւ չմոռցաւ, դիւանագիտօ՛րէն, ցաւ յայտնել կատարուած իրողութեան համար: Ստիպուած էինք ուրիշ դուռ զարնել եւ անպայման բողոքել այդ հակահայ երեւոյթին դէմ:

Նամակ մը խմբագրեցի եւ ուղարկեցի Թայմզին: Այդ նամակին մէջ յայտնելէ յետոյ «հայ ժողովուրդին խոր վրդովումը իր մասին, անգլիական մամուլին մէջ հրատարակուած յերիւրածոյ ամբաստանութեանց առթիւ», կը բացատրէի թէ «կատարուածը կը նկատէինք թշնամական արարք մը հայ ազգին դէմ — որ հաւատարմօրէն ծառայած էր Դաշնակիցներուն և քաջաբար կռուած էր անոնց հաշւոյն նախորդ պատերազմին — եւ կրնար անըղձալի հետեւանքներ ունենալ դաշնակից երկիրներու մէջ բնակող մեր հայրենակիցներուն համար: Կը շեշտէի մանաւանդ որ «անխորհուրդ քաղաքականութիւն էր աւելի եւս սաստկացնել հայ եւ թուրք վէճը հրահրելով անոնց փոխադարձ ատելութիւնը»: Թայմզ կը հրատարակէր այս պատասխանը իր 1940ի Յունիս 1ի թիւին մէջ:

Գրեթէ ամբողջ տարի մը անգլիական մամուլը հետաքրքրուեցաւ մեզմով, կամ գոնէ շատ քիչ առիթներով յիշեցին մեր անունը: Բայց 1941ի գարնան ծայր տուաւ նոր «արշաւանք» մը մեզի դէմ թէ անգլիական եւ թէ ամերիկեան մամուլին մէջ: Անգլիոյ բոլոր թերթերը սկսան անվերապահօրէն հրատարակել Թրքական շրջանակներէ ներշնչուած կամ ուղղակի Անգարայէն հասնող բոլոր հակահայ լուրերը — Հայերը հինգերորդ զունդին պատկանին, գերմանասէր են եւ ամէն տեղ կը ծառայեն Գերմանիոյ շահերուն: Ծանրախոհ Թայմզն ալ դժբախտաբար մասնակցեցաւ այդ խաչակրութեան: Չէի կրնար անտարբեր մնալ: Եւ ահա 1941 Յուլիս 19ին Թայմզ կը հրատարակէր հետեւեալ նամակս խմբագրականէն երկու սիւնակ անդին: Կը թարգմանեմ ամբողջութեամբ. —

«Թայմզ»ի խմբագրութեան.

«Եթէ հաւատ ընծայենք վերջերս անգլիական եւ ամերիկեան մամուլին մէջ լոյս տեսնող առասպելական զրոյցներուն, Սփիւռքի Հայերը գերմանասէր հակումներ ունին ներկայ պատերազմին մէջ: Ձեր թերթն ալ իր Մարտ 14ի, Մայիս 5ի եւ Յունիս 24ի թիւերուն մէջ ակնարկութիւններ ըրաւ այս մասին: Ամերիկեան պարբերաթերթ մը «զգայացունց յայտնութիւն» մը կ'ընէ ան իմաստով թէ Նացիները Հայերուն դիմած են հինգերորդ զունդի դեր կատարել տալու համար անոնց՝ խոստանալով հայկական անկախ պետութիւն մը իբրեւ վարձատրութիւն իրենց գործակցութեան:

Անձնօրէն կը բողոքեմ այս չարամիտ ամբաստանութեանց դէմ որոնք բոլորովին անհիմն են եւ ներշնչուած ըլլալով կարգ մը հակահայ շրջանակներէ, կը մատնեն դիտաւորեալ այլ ապարդիւն ճիգ մը պաղութիւն յառաջ բերելու համար Հայ ժողովուրդին եւ Մեծն Բրիտանիոյ ու իր Դաշնակիցներուն միջեւ: Գերմանիոյ վերջին 60-70 տարուան «դրոհ դէպի Արեւելք»ի քաղաքականութեան ծանօթ որեւէ մէկը բացայայտօրէն գիտէ թէ որքան անհեթեթ է ամբաստանել Հայերը հակաժողովրդավար գործունէութեամբ: Տեղի անձկութիւնը թոյլ չի տար որ փաստաթուղթերու լոյսին տակ հաստատեմ թէ յաջորդական գերման կառավարութիւնները ինչ վերաբերում ցոյց տուած են Հայ ժողովուրդին հանդէպ: Կը բաւէ միայն յիշել որ Գերմանիոյ պետական անձնաւորութեանց յայտարարութիւնները, Պիզմարքէն մինչեւ Պէթման-Հոլվէկ, ինչպէս նաեւ գերմանացի հոյլ մը փիլիսոփաներու քարոզութիւնները ո՛չ մէկ կերպով կարելի է ներկայացնել իբրեւ տեւտոնական համակրանքի արտայայտութիւններ մեր ժողովուրդին հանդէպ: Ո՛չ մէկ պատճառ կա՞յ ենթադրելու համար թէ Գերմանիոյ ներկայ վարիչները պիտի չհետեւին իրենց նախորդներուն քայլերուն՝ երբ Հայերը խնդրոյ առարկայ են:

Հայ ժողովուրդը նախորդ պատերազմին մէջ կռուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ: Հաշտութեան խորհրդաժողովներուն մէջ Հայերը մոռացումի դատապարտուեցան: Քաղաքակիրթ մարդկութիւնը մոռցաւ ե՛ւ հայ ժողովուրդը ե՛ւ այն ողբերգութիւնը որ իրեն բաժին ինկաւ: Եւ սակայն մենք անխախտ պիտի մնանք մեր այն հաւատքին մէջ թէ ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրումը, ինչպէս նաեւ արդարութեան եւ ազատութեան սկզբունքները կրնան իրագործուիլ միմիայն Դաշնակիցներու յաղթանակով»:

Ստորագր. Ժ. Մ.

Այս նամակին հրատարակութենէն ետքն էր որ դադրեցաւ խաչակրութիւնը գոնէ Անգլիոյ մէջ: Չի մոռնամ յիշելու որ խմբագրութիւնը պայման դրած էր որ գրութիւնը ստորագրէի ի դիմաց Հ. Յ. Դաշնակցութեան. այդպէս ալ ըրի:

Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Լոնտոնի Ֆրի Եւրըփ ամսաթերթը իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ Արեւելեան հարցին նուիրուած երկարաշունչ յօդուած մը. կը քաղենք գլխաւոր մասերը.—

Արեւելեան խնդիրը լուծելու համար երկու տարբեր ձեւեր առաջարկուեցան առաջին Մեծ Պատերազմէն վերջ: Մէկը Սեվրի դաշնագիրն էր որ յաջորդելով բրիտանական եւ ռուսական 1915ի ծրագրին, նպատակ ունէր քայքայելու Թուրքիոյ անկախութիւնը: Մ. Քէմալի շարժումը, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ծագած տարակարծութեանց պատճառաւ մեծ պետութիւնները ի վերջոյ հաշտուեցան անկախ Թուրքիոյ մը գոյութեան գաղափարին հետ՝ վեր ի վայր շրջելով նախորդ կարգադրութիւնները: Առաջին Մեծ Պատերազմէն առաջ Ռուսիա կ'աշխատէր Թուրքիան սահմանափակել Անատոլուի մէջ՝ հեռացնելով այդ երկիրը բաց ծովերէն, Նեղուցներէն եւ Սեւ ծովէն: Արեւելեան կողմը ունենալով Ռուսիան, իսկ հարաւէն սահմանակից ըլլալով անգլիական, ֆրանսական, յունական եւ իտալական ստացուածքները, Թուրքիա պիտի դադրէր որեւէ դեր կատարելէ՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ եւ պիտի իջնէր Ալպանիոյ աստիճանին: Բայց յեղափոխութենէն յետոյ, ռուսական քաղաքականութեան փոփոխութեան եւ այլ պատճառներու բերումով, Թուրքիա յաջողեցաւ պահել իր գոյութիւնը իբրեւ անկախ ազգ: 1915էն 1923 Թուրքիոյ ամէնէն վտանգաւոր թշնամին Մեծն Բրիտանիան էր որ յետագային դարձաւ անոր դաշնակիցը եւ պաշտպանը: Ռուսիա, սակայն, փոխեց իր ուղղութիւնը երկրորդ պատերազմի ընթացքին ու վերսկսաւ Սէվրի քաղաքականութիւնը՝ Թուրքիոյ հանդէպ: Կրօնական շարժառիթները որոնք մեծ դեր կատարած էին մինչեւ 19րդ դարու վերջերը եւ ներկայ դարուն սկիզբը Ռուսիոյ հակաթուրք գաղափարականութեան մէջ և որոնք պատճառ դարձան որ Դաշնակիցները իրենց գլխաւոր նպատակներէն մէկը ընեն Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան ազատագրումը, որեւէ արժէք չեն ներկայացներ այսօր: Միւս կողմէ ազգային հարցը, այսինքն, փոքր ազգութեանց անկախութիւնն ու «ազատագրումը» այն դրդապատճառներն են որոնք դէպի Իրան, Իրաք ու Թուրքիա կ'առաջնորդեն Ռուսիոյ ներկայ քաղաքականութիւնը:

Ռուսիա կը հետապնդէ այսօր հետեւեալ գլխաւոր նպատակները.— Ա.— Հիւս. Իրանի մէջ ստեղծել ինքնավար Ատրպատական մը: Բ.— Պահանջել Կարսի եւ Արտահանի նահանգները: Գ.— Պահանջել Սեւ ծովի շրջանէն Թրքական հողամասի մը կցումը Վրաստանին: Դ.— Պահանջել Թըրքահայաստանի կցումը Խ. Հայաստանին: Ե. — Ստեղծել Քիւրտիստան մը՝ Իրաքի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ: Թրքական, իրանեան, իրաքեան եւ սուրիական այս հողամասերը միասին հաշուելով կ'ունենանք 240.000 քառ. մղոն տարածութիւն մը՝ տասը միլիոն բնակիչներով: Համաձայն Խ. Միութեան ծրագիրներուն, այս հողերուն շնորհիւ է որ Ռուսիա պիտի ծաւալի դէպի հարաւ, արաբական աշխարհը, պիտի պաշարէ Թուրքիան չորս կողմէն՝ իր մէջ առնելով մահմետական ընդարձակ շրջաններ, իբրեւ յաւելուածական մաս բազմացեղ ու բազմակրօն Միութեան: Ռուսիա միեւնոյն ծրագիրը ունէր առաջին պատերազմին: Երբ կռիւը պայթեցաւ 1914ին, Հայկ. Հարցը մեծապէս կը զբաղեցնէր Մեծ պետութիւնները, մանաւանդ որ նախընթաց երկու տասնեակ տարիներուն Թուրքերը ահաւոր ջարդեր կազմակերպած էին: Թրքահայաստանի մէջ տեսակ մը ինքնավարութիւն հաստատելու ծրագիրը յաջողութեան ճամբուն մէջ էր. գլխաւոր դերը այդ ծրագրին մէջ պիտի կատարէին Անգլիան եւ Ռուսիան:

Պատերազմի յայտարարութեան առջի մէկ օրէն Դաշնակից երկիրները սկսան ներկայացնել հայկական նահանգները Թուրքիայէն անջատելու պահանջը — այդ նահանգները պիտի կցուէին կամ Ռուսահայաստանին եւ կամ անոնք մաս պիտի կազմէին անկախ հայկ. պետութեան մը: Ռուսական յեղափոխութեան պայթումը ջուրը ձգեց բոլոր տրամադրելի հողամասերը եւ ազգութիւնները Ռուսիոյ մականին տակ կեդրոնացնելու ծրագիրը: Այն ատեն Հայերը — մանաւանդ արտասահմանի հայ կազմակերպութիւնները—եռանդագին աշխատանքի լծուեցան ստեղծելու համար «Մեծ Հայաստան» մը, անկախ թէ Թուրքիայէն եւ թէ Ռուսիայէն, իրարու միացնելով երկու Հայաստանները: Այդ օրերուն Հայերուն թիւը երկու միլիոն կը հաշուէին: Փոքրամասնութիւններն ալ միասին առնելով նոր պետութիւնը պիտի ունենար 3էն 4 ու կէս միլիոն բնակչութիւն մը: 1919ի Հաշտութեան Խորհրդաժողովին հայկ. պատուիրակութիւն մը պաշտօնապէս ընդունուեցաւ: Հայերը ներկայացուցին յուշագիր մը — քարտէսի մը հետ միասին — որ կը ճշտէր հայկական պետութեան սահմանը Ռուսաստանէն մինչեւ Միջերկրական: Եթէ նոյնիսկ ռուսական յեղափոխութիւնը պայթած չըլլար, այդ ծրագիրը պիտի չիրականանար: 1916ի գաղտնի համաձայնութեամբ Փոքր Ասիոյ հիւսիսային մասը կը ստանային Ֆրանսան և Անգլիան, իսկ Ռուսիոյ բաժին կը մնար միայն այդ հողամասին հիւս. մասը առանց Միջերկրականի: Կը թուի թէ այսօր պայմանները աւելի նպաստաւոր են Ռուսիոյ յառաջխաղացումին համար, քանի որ Իտալիան պարտուած երկիր մըն է, իսկ Ֆրանսան կորսնցուցած է Սուրիոյ և Լիբանանի հոգատարութիւնները: Մեծն Բրիտանիան թէեւ շատ աւելի տկար քան առաջ, կը թուի ըլլալ միակ կարեւոր — բայց ոչ այնքան ուժեղ — հակառակորդը Խ. Միութեան յառաջխաղացումը կասեցնելու համար:

Կարսը և Արտահանը այն միակ շրջաններն են որոնց համար խորհ. կառավարութիւնը արդէն պաշտօնական պահանջ մը բանաձեւած է: Թուրք կառավարութիւնը կը բացատրէ թէ ազգային խնդիր գոյութիւն չունի այդ նահանգներուն մէջ:

Հայաստանի խնդրին մէջ, խորհ. կառավարութեան վերաբերմունքը թելադրուած է միշտ միեւնոյն սկզբունքէն — պայքարիլ Բրիտանիոյ դէմ:

1919—20ին Թուրքիոյ մէջ պայթեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի ազգային շարժումը բողոքելու համար Սեվրի դաշնագրին դէմ: Թուրք ազգայնականները պատրաստ էին կռուելու Յոյներուն դէմ, որոնք Անգլիոյ պաշտպանութեան տակն էին, եւ գրաւել Պոլիսը որ բրիտանացի ծովային զինուորներու կողմէ գրաւուած էր: Որքան ալ տկար, խորհ. կառավարութիւնը չուզեց առիթ փախցնել օգնելու Մուսթաֆա Քէմալի հակաբրիտանական մղումին: Հայկական փոքրիկ հանրապետութեան ռուսական վերջնագիր մը տրուեցաւ՝ ազատ անցք պահանջելով ազգայնական Թուրքիոյ օգնութեան երթալու համար: Բռնութեան տակ ընդունուեցաւ այդ վերջնագիրը եւ ի վերջոյ Թուրքերը յարձակեցան Հայաստանի վրայ եւ վերագրաւեցին Կարսի նահանգը, մինչ Հայաստանի հիւսիսային մասը դարձաւ Խ. Միութեան Հայ Ընկերվարական Հանրապետութիւն: Իրականին մէջ Հայերը զոհուեցան Բրիտանիոյ դէմ ռուսեւթուրք Դաշնակցութեան մը երեսէն:

Բայց անմիջապէս որ պատմութեան էջը փոխուեցաւ եւ Մոսկուայի կառավարութիւնը Սէն Փեթերսպուրկի աւանդութեան վերադարձաւ, Թուրքիան դարձաւ թշնամի: 1940էն ի վեր խորհ. կառավարութիւնը կը քաջալերէ հայկական ազգայնականութիւնը եւ Մեծ Հայաստանի հին ծրագիրը կը վերարծարծուի Երեւանի եւ Մոսկուայի մէջ:

Կարսի եւ Արտահանի պահանջը պաշտօնական է. ատոր անպաշտօն նեցուկը Եգիպտոսի, Ամերիկայի հայ խմբակներն են, ինչպէս նաեւ խորհրդային մամուլի եւ ձայնասփիւռի ջերմ պաշտպանութիւնը: Նախորդ պատերազմէն վերջ պահանջուած Ուիլսընեան սահմանները չեն որ կ'ուզուի կցել Խ. Միութեան (Հայ ՍԱՌ), բայց դարձեալ կարեւոր հողամաս մըն է որ պիտի պարունակէ բացի Կարսի նահանգէն, Թրքական վիլայէթներէն Էրզրումը, Վանը, Պիթլիսը (Մուշ) եւ Տրապիզոնը:

1914ին Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ մեծ հողամասի մը համար (109.000 քառ. մղոն) ուր Ռուսիան պիտի ստանձնէր Հայերու պաշտպանութիւնը:

1919ին Փարիզի Հայ Ազգային Պատուիրակու-

Թիւնը Մեծ Հայաստանի մը ընդարձակ ծրագիրը ներկայացուց որ կ'երկարէր ռուսական սահմանէն Սեւ ծով եւ մինչեւ Միջերկրական՝ Ատանայի եւ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստները։

Այս բոլորին ամէնէն տկար կէտը հոն է որ այս շրջաններուն մէջ Հայերու թիւը չափազանց քիչ է։ Տմարդի եւ դաժան միջոցներով անհետացան։ 30 տարիէ ի վեր Թուրքեր կը բնակին հոն, որու կցումը Խ. Ռուսիոյ կը նշանակէ ոչ թէ Մեծ Հայաստանի մը ստեղծումը այլ նոր ազգային փոքրամասնութեան մը երեւան գալը Խ.Միութեան մէջ։ Հայկական կազմակերպութիւնները արտասահմանի մէջ, եռանդով կ'աշխատին «Մեծ Հայաստան»ի մը ծրագրին ի նպաստ։ Խորհ. կառավարութիւնը պատրաստ է դիւրութիւններ տալու գաղթողներուն վերադառնալու իրենց «Նոր Տունը»։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Լուսնկան ալ ... յեղափոխական

Տարօրինակ երեւոյթ մը լրջօրէն կը զբաղեցնէ աստղագէտները — անցեալ տարի, անծանօթ օր մը, լուսինը հասարակածէն անցեր է պայմանադրական ժամէն 16 ժամ աւելի կանուխ։ Յետոյ, շարք մը անսովոր երեւոյթներ կը պատահին երկրագունդին վրայ՝ շփոթութեան մատնելով գիտունները։

Անգլիոյ պսակաւոր աստղագէտը հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ այս մասին.—

Լուսինը իր ճամբան կորսնցուցած չէ, բայց վերջերս դժուարացած է նախատեսել իր դիրքը։ Յանցաւորը լուսինը չէ, այլ երկիրը։ Բնականաբար լուսնին դիրքը ճշտօրէն հաշուելու համար, գիտութիւնը կ'ենթադրէ որ օրուան երկարութիւնը կը փոխուի երկու տարբեր ձեւերով։ Նախ՝ ամէն հարիւր տարին երկվայրկեանի մը երկու հազարերորդին չափ կ'աւելնայ այդ տեւողութիւնը։ Հասարակ մահկանացուին համար այս անկանոնութիւնը կրնայ աննշան ըլլալ, բայց աստղագէտը տարբեր կերպով կը մտածէ։ Մեր աստղագիտական արձանագրութիւնները 2000 տարուան հնութիւն ունին։ Ուրեմն եթէ պահ մը ենթադրենք թէ օրուան տեւողութիւնը կայուն մնացած է, այն ատեն այդ ժամանակաշրջանին վրայ հաշուելով, պէտք է ընդունինք որ լուսինը իր ընթացքը փոխած է 135 վայրկեան։Օրուան տեւողութեան մէջ պատահած այս խանգարումը ապագային շատ մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենայ,,որովհետեւ երկիրը շարունակաբար պիտի դանդաղի և իր միենոյն կէսը միշտ պիտի դառնայ լուսնին, ինչպէս այս վերջինը միայն մէկ երեսը ցոյց կուտայ մեզի։ Երբ այս բանը պատահի, օրը և ամիսը հաւասար երկարութիւն պիտի ունենան եւ իւրաքանչիւրը պիտի հաւասարի մեր ներկայ 47 օրուան։ Ի՞նչ պիտի պատահի օրական ութ ժամ աշխատելու ծրագրին, երբ իւրաքանչիւր օր պիտի ունենայ ո՛չ թէ 24, այլ 1128 ժամ։ Բայց հոգ մի ընէք, այս արտասովոր երեւոյթը տեղի պիտի ունենայ հազարաւոր տարիներ վերջը։

Օրերը կ'երկարին լուսնին քաշողական զօրութեամբ առաջ եկող մակընթացութեան երկրի վրայ ունեցած շփումին պատճառաւ։ Մակընթացութիւնը կը սանձէ երկրին շարժումը եւ հետեւաբար կը դանդաղեցնէ անոր ընթացքը։ Կան նաեւ ուրիշ անկանոնութիւններ. օրերը երբեմն կ'երկարին, երբեմն կը կարճնան, թէեւ այդ փոփոխութեանց հետեւանքը շատ անկարեւոր է մեր առօրեայ կեանքին համար։ Գիտութիւնը ,սակայն, տարբեր հաշիւներ ունի։Եթէ Կեդրոնական Ասիոյ բարձրաւանդակը ծովուն մակարդակին իջեցնել կարելի ըլլար, հետեւանքը օրուան տեւողութեան վրայ պիտի ըլլար ոչ աւելի քան երկվայրեանին երկու հազարերորդը։ Կարելի չէ անշուշտ դիւրաւ ըմբռնել այս երեւոյթը, բայց կը թուի թէ երկիրը երբեմն կը մեծնայ, երբեմն կը պզտիկնայ — մօտաւորապէս 6 մատնաչափ։ Գիտական աշխարհը նոր ժամացոյց մը ունի որ կրնայ չափել երկրին անճշտապահութիւնը՝ մինչեւ մէկ երկվայրկեանին մէկ հազարերորդ գգայնութեամբ։Անցեալ տարի Սեպտեմբերին օրերը երկարեցան յանկարծ մէկ երկվայրկեանի երեք հազարերորդ յարաբերութեամբ. ու այդ ժամացոյցը կրցաւ հաշուել ճշգրտօրէն։

Իրա՞ւ է որ արտասովոր փոփոխում մը յառաջ եկած է այն անիւին վրայ որ կը բաժնէ իրական հիւսիսը մագնիսական հիւսիսէն։ Անգլիացի աստղագէտը կը բացատրէ թէ փոփոխութիւն յառաջ եկած չէ, այլ կողմնացոյցին ասեղը մէկ տեղէն միւսը տարբեր ուղղութիւն ցոյց կուտայ։ Օրինակ, 1540ին Լոնտոնի մէջ ասեղը իրական հիւսիսէն եօթը աստիճան դէպի արեւելք հակած էր։ 1618ին՝ 11 աստիճան։ Յետոյ սկսաւ հետզհետէ արեւմուտք գալ, այնպէս որ 1655ին ճիշտ իրական հիւսիսին վրայ էր։ 1820ին 24 աստիճան արեւմուտք ծռած էր, հիմա 10 աստիճան միայն։ Եթէ դարձեալ սկսի դէպի արեւելք հակիլ, 2020 թուականին է որ ճշգրտօրէն պիտի նշանակէ հիւսիսը։

Ճի՞շտ է որ անցեալ տարի գարունը սկսաւ Մարտ 20ին, այսինքն օր մը կանուխ՝ արեւին մակերեսին վրայ պատահած նոր երեւոյթի մը պատճառաւ։

Աստղագէտը կը պատասխանէ. — Ոչ֊ինչ անբնական բան պատահած չէ։ Գարունը կը սկսի երբ արեւը կ'անցնի Հասարակածէն՝ հարաւէն դէպի հիւսիս։ Այդ ժամանակը կը փոխուի տարուէ տարի, համաձայն մեր օրացոյցի հաշիւներուն։ Պատճառը հետեւեալն է — տարին մօտաւորապէս — բայց ո՛չ բացարձակօրէն — 365 օր եւ 6 ժամ է։

Իրա՞ւ է որ երկիրը դէպի հիւսիս կը յառաջանայ՝ թնդանօթի մը ռումբին արագութեամբ։

Պատասխան.— Երկրին շարժումը շատ բարդ է։ Նախ կը դառնայ արեւուն բոլորտիքը մէկ երկվայրկեանին մէջ 18 մղոն արագութեամբ։ Յետոյ, Արեւը կը յառաջանայ համաստեղութեան մէջ ու միասին կը տանի երկիրը դէպի Հերակլէսի համաստեղութիւնը՝ մէկ երկվայրկեանը 13 մղոն արագութեամբ։ Աւելցուցէք նաեւ որ Արեւը փինքը շրջապատող աստղերով կը սուրայ դէպի աստեղային տիեզերքը մէկ երկվայրկեանը 150 մղոն արագութեամբ։Բայց մեր տիեզերքը այնքան մեծ է որ Արեւը 250 միլիոն տարիի պէտք ունի անոր ծիրին շուրջ դառնալու համար։ Երկիրը միջոցին մէջ կը դառնայ անբաղդատելի կերպով աւելի արագ քան համբաւաւոր V 2ն։

ՔԱՂՀԱՆ

Արձակուրդ

Փա՛ռք Օգոստոսին. փրկարար ամիս։ Աշխարհը դարձնող տասներկու «Մեծ»երուն ամէնէն խղճամիտը որ, փնտռուած հանգիստ ու ազատութիւնը կը շնորհէ, աշխատանոցներու կամ գրասենեակներու մէջ, հանապազօրեայ հացին պայքարով յոգնաբեկ՝ մօրերուն կամ մկաններուն, աչքերուն կամ մատներուն։

Օգոստոս, արձակուրդ, իրարու հոմանիշ, երբ գրիչ ու բրիչ, մուրճ ու ասեղ պահ մը կը լքեն օծիքը մարդ մեքենային։ Գիւղեր ու քաղաքներ կը պարպուին՝ լեցնելու համար ուրիշ գիւղեր կամ քաղաքներ։ Շրջանային եռուզեռ բոլոր կայարաններուն մէջ։ Շոգեկառքեր կը սուրան չորս ուղղութեամբ՝ տարբեր հորիզոններու ծարաւի ճամբորդներով։ Տեսակ մը զօրաշարժ, առանց համազգեստի ու հրացանի։

Բնութեան հրաշալիքներ՝ լեռ ու դաշտ, ծով ու ծովափ կեանքի հեշտութիւնը կը պարգեւեն, բռնակալ աշխատութեան գերի մահկանացուին։ Երգ, պար ու նուագ, ինքնամոռացութեան աշխարհը կը փոխադրեն առօրեայ կեանքի հոգերով մտատանջ բամութիւններ։ Մերկութիւն մը, շատ անգամ Ադամ ու Եւայի նախանձն իսկ գրգռող, կը տիրապետէ ամենուրեք։ Օրուան հերոսը՝ ինչպէս միշտ, դրամը. հասարակ թուղթ մը, քանի մը գիրերով ու նկարներով, եւ սակայն... քանի զայն ուժգին «ճօճես», այնքան լայնօրէն կը վայելես, ինչպէս մարդկային, նոյնպէս բնութեան հաճոյքները...

Ի՛նչ փոյթ սակայն ,Օգոստոսը կը մեռնի յամրաբար ու իր հետ վաղը, արձակուրդները երազ միայն պիտի դառնան... Երկարաձիգ ծխնելոյզներէն թանձր սեւ ծուխը դարձեալ պիտի բարձրանայ մռայլօրէն, նման ամպերու կոյտի, պողպատն իսկ փշրող դժոխային մեքենաներէն մինչեւ ամենդունակ դրամեքենան դարձեալ պիտի գործեն անդադար. մէկ խօսքով կեանքի պայքարը նորէն պիտի վերսկսի շոգեպինդ, իբրեւ սփոփանք ապագայ արձակուրդի յոյսը միայն ունենալով...։

Գեղամ Տէր Անդրէասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ»ի մէջ կարդացի «Խանասորի Արշաւանքի» մասին յիշողութիւնները բախտի բերումով կենդանի մնացած Խանասորցու, որ շատ հետաքրքրական էր։ Այս առթիւ մի քանի ճշտումներ.—

1) Կրետացին (Բաղդասար Միրզեան), ռուսական բանակում զինուորական ծառայութիւնը յաջողութեամբ վերջացրած ենթասպայի աստիճանով տուն վերադարձաւ։ Աշխատանք փնտռելու պատրուակով Բագու գնաց, որտեղից եւ անցաւ Պարսկաստան եւ զոհուեց Խանասորում։

2) Մկրտիչ Սուլթանեանը, ծերունի հօր միակ զաւակը, նոյնպէս Ղզլարցի, Բաղդասարի մեկնելուց քիչ առաջ նոյնպէս գործ փնտռելու պատրուակով հեռացաւ տնից և զոհուեց Խանասորում։

Այսպիսով, Հիւսիսային Կովկասում ընկած մեր փոքրիկ՝ երեք հազարնոց Ղզլարը Խանասորի Արշաւանքին երկու զոհ է տուել։

3) Գալով փոքրիկ Կարոյին (Համբարձում Աղաջանեան), այս Հաշտարխանցի, ռուսախօս, կեանքի վայելքները այնքա՜ն սիրող երիտասարդը Խանասորի Արշաւանքից յետոյ վերադարձաւ Կովկաս եւ հրաշալի պաշտօն ունէր Բագու, Կրասիլնիկեանների նաւթահանքում։Եղբօրս՝ Գրիգոր Աղաջանեանի եւ ամուսնուս՝ Աբրահամ Գիւլխանդանեանի մտերիմ ընկերն էր։ Սպանուել է ոչ թէ Պոլիս, այլ յետագայում զոհ գնալով ցարական Ռուսաստանի «արդարադատութեան»։

Հայկանոյշ Գիւլխանդանեան

Խորհրդային կազմակերպութիւնը

Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ.—

Ամէն երկրի մէջ քաղաքական կարգուսարքին ու վարչական մեքենային միջեւ տարբերութիւն մը կայ։ Խ. Միութեան մէջ այդ տարբերութիւնը շատ մեծ է որովհետեւ համայնավար կուսակցութիւնը վարադոյրին ետեւէն գործող կառավարութիւն մըն է որ կը կատարէ անուանական կառավարութեան գործը։

Համայնավար կուսակցութիւնը.— Ունի վեց միլիոն անդամ (1940ին 3 ու կէս միլիոն էր) եւ ան է որ կը նշանակէ Միութեան Համայնավար կուսակցութեանց ընդհ.ժողովը։ Այս վերջինը իր իր կարգին կ'ընտրէ Կեդրոնական Կոմիտէին 71 անդամները (68ը դրեթէ ձայն չունին), որոնք կը վարեն կուսակցութեան աշխատանքները։ Կեդրոնական Կոմիտէն սակայն իր իրաւասութիւնները կը փոխանցէ կուսակցական երեք տարբեր մարմիններու — 1.— Փոլիթբիւրօ (Քաղաքական Բիւրօն որ կը բաղկանայ 14 հոգիէ եւ կը վարէ Միութեան ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնը (աշխարհի մէջ չկայ իրմէ աւելի զօրաւոր կազմակերպութիւն մը). 2.— Օրկբիւրօն որ կուսակցութեան վարիչ մարմինն է եւ 3.— Քարտուղարութիւնը որուն հինգ անդամները կը կառավարեն Օրկբիւրօն։

Պետութիւնը.— Երկրին 200 միլիոն բնակչութեան 102 միլիոնը կ'ընտրեն երկու Գերագոյն Խորհուրդները։ Այս վերջինները տարեկան երկու հանգիպում կ'ունենան միաձայնութեամբ ընդունելու համար իրենց ներկայացուած օրինագիծերը։Աշխատանքին մնացեալ մասը կը կատարէ Նախագահութիւնը իր 33 անդամներով որոնց մէկը Փոլիթբիւրոյին նախագահն է (կամ Միութեան նախագահը՝ Շվէրնիք) իսկ երկուքը անդամ են Քարտուղարութեան (Մալանքով եւ Փոփով)։

Միութեան գործադիր ու վարչական գերագոյն իշխանութիւնը Նախարարներու խորհուրդն է որուն նախագահը եւ ութը փոխ-նախագահները Փոլիթբիւրոյին անդամ են։

Առաջնորդը.— Կուսակցութեան, կառավարութեան և բանակին գերագոյն առաջնորդը Ստալինն է։ Ան հրամանատարն է բանակին եւ իր վեց փոխանորդներէն մէկը՝ զօրավար Պուլկանին անդամ է Փոլիթբիւրոյին և Օրկբիւրոյին։ Կուսակցութիւնը հսկողութիւն կը կատարէ բանակին վրայ։Ստալինի անձնական քարտուղարը զօրավար մըն է։

Այս ձեւով Ստալին իր հակակշռին տակ ունի կուսակցութիւնը (քարտուղարութիւն, կազմակերպութիւն եւ քաղաքականութիւն) եւ պետութիւնը (բանակը, Նախարարներու խորհուրդը եւ Միութեան Նախագահութիւնը)։ Միկոյեան անդամ է Փոլիթբիւրոյին եւ Նախարարներու խորհուրդին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԿՈՒՐՆՈՊԼ.— Շատոնց կազմուած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կուրնոպլի «Արաքս» մասնաճիւղը, խումբ մը խանդավառ եւ հայրենասէր պատանիներու կողմէ, որոնք աշխատած են նախ իրենց կազմակերպութիւնը դնել ամուր հիմերու վրայ։

Այս ուղղութեամբ տարուած աշխատանքը բեղուն է թէ տղոց ինքնազարգացումով եւ թէ մեր հանդէսներուն իրենց բերած մասնակցութեամբ։ Մեր առաջին դասախօսութիւնը եղաւ մարզական խնդիրներու շուրջ, Վաղինակ Մուքճեանի կողմէ։ Ամէն շաբաթ ունեցած ենք հաւաքոյթներ, որոնց ընթացքին կազմակերպութեան ղեկավարները ջանացած են հայկական արժէքները ծանօթացնել մեր պատանիներուն։ Ունեցած ենք ընթերցանութիւններ զանազան նիւթերու շուրջ, կարծիքի փոխանակութիւններով, դաշտագնացութիւն եւ այլն։

Այս տարի Նոր Սերունդն էր որ ստանձնեց Խանասորի Արշաւանքին տարեդարձը տօնելու նախաձեռնութիւնը, եւ յաջողութեամբ ի գլուխ հանեց։ Ընկ. Լորիս Պապանեանի ներկայութեան ունեցանք հաւաքոյթ մը, որուն կը մասնակցէին նաեւ Կապոյտ Խաչի Սաուհիները։ Տրամադրութիւնները բարձր էին եւ մթնոլորտը խանդավառ։ Զեկուցաբեր ընկերոջ տեղեկատուութենէն առաջ, հայերէն քաղցրիկ երգեր երգուեցան։

Ընկ.Պապանեան շատ գեղեցիկ կերպով տուաւ պատկերը Նոր Սերունդի մէկ տարուան գործունէութեան՝ խանդավառելով մեր պատանիները եւ երիտասարդուհիները։ Երեկոյթը վերջացաւ արտասանութիւններով եւ երգերով, ստեղծելով ջերմիկ մթնոլորտ մը։ Ինչպէ՞ս կարելի է յուսահատիլ այս սերունդէն, երբ ան օտար երկնքի տակ ծնած ըլլալով հանդերձ, այնքա՜ն հնչեղ եւ սահուն կը խօսի մայրենի լեզուն, մաքուր եւ հարազատ։ Անոնց աչքերուն մէջ կը գտնենք մեր հայրերուն յեղափոխական ոգին եւ մեր հայրենիքին կարօտն ու յուզումները։

Գերմանիկցի

1945 Նոյեմբեր 19 Թուականի ծանուցագրին, որով Ուաշինկթընի կառավարութիւնը նման առաջարկներ կ'ընէր Անգարայի կառավարութեան, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան հարցին առթիւ:

«Կարգ մը պայմաններով եւ որոշ վերապահութեամբ, կ'աւելցնէ թրքական ծանուցագիրը, Թուրքիա պատրաստ է քննութեան ենթարկելու այդ առաջարկները:

Ներկայ պայմանագրին տրամադրութիւնները.—

Յօդ. 4. — Պայմանագիրը ստորագրած են Թուրքիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Խ. Միութիւնը, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Ճափոն:

Յօդ. 5.— Մոնթրէօյի այս պայմանագրութիւնը չի խօսիր Նեղուցներու պաշտպանութեան մասին: Ինքնին հասկնալի է, որ պատերազմի ժամանակ՝ Թուրքիա իրաւունք ունի հակակշռելու պատերազմական նաւերու անցքը Նեղուցներէն:

Ռուսերը կ'առաջարկեն.—

Յօդ. 4.— Նեղուցներու պայմանագրութիւնը, Սեւ ծովէն Միջերկրական անցքին մասին, պէտք է մշակուի Թուրքիոյ եւ Սեւ ծովեան պետութեանց կողմէ:

Յօդ. 5.— Թուրքիա եւ Խ. Միութիւնը, իբրեւ ամէնէն աւելի շահագրգռուած պետութիւններ, միասնաբար պէտք է կազմակերպեն Նեղուցներու պաշտպանութիւնը:

Թուրքերը կը պատասխանեն.—

Չորրորդ առաջարկին առթիւ, Թուրք կառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ Ռուսիա զանց առած է շահերը այն պետութեանց, որոնք Սեւ ծովեան պետութեանց շարքին մէջ մտեր են:

Գալով հինգերորդ առաջարկին, Թուրք կառավարութիւնը կը կարծէ թէ ատիկա դէմ է իր գերիշխանութեան եւ ապահովութեան, միւս կողմէ միջազգային բողոքներու տեղի կուտայ: Ընդունիլ այդ առաջարկը, պիտի նշանակէր վերջ դնել այն հաւասարակշռութեան, որ գոյացած է Թուրքիոյ հակակշիռովը Նեղուցներուն վրայ: Յետոյ ատիկա պիտի հաստատէր որ Սեւ ծովեան պետութեանց կարծեցեալ ապահովութիւնը հիմնուած է թրքական ապահովութեան քանդումին վրայ:

Այն բոլոր երաշխիքներէն զատ, զորս Թուրքիա կ'ընծայէ, Անգարայի կառավարութիւնը, ինչպէս Ռուսիա, ստորագրելով Սան-Ֆրանչիսկոյի համաձայնութիւնը, կը կարծէ թէ ազգերու ապահովութիւնը երաշխաւորուած է միջազգային ուժով: Հետեւաբար, Թուրքիա համոզուած է որ Ռուսիա կրնայ վստահութիւն ունենալ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ուժին վրայ, Նեղուցներէն անհաւանական յարձակումի մը պարագային:

Ուրեմն, Թուրքիա կ'ընդունի Մոնթրէօյի պայմանագրութեան վերաքննութիւնը միայն այս հիման վրայ:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Քաղաքական ու հողային յանձնաժողովները նիստ գումարեցին շաբաթ առտու քննելու համար Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ դաշնագիրներուն յօդուածները եւ անոնց մասին առաջարկուած բարեփոխումները: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձան դաշնագիրներու նախաբանները որոնց մէջ յատկապէս կը շեշտուի երկու նախկին թշնամիներուն պատասխանատուութիւնը պատերազմին մէջ: Բայց եւ այնպէս դաշնագիրները կը յիշատակեն որ այդ երկու երկիրները յետագային պատերազմ հրատարակած են Գերմանիոյ դէմ — Հունգարիան 1944 Դեկտ. 28ին, իսկ Ռումանիան 1944 Սեպտ. 12ին — եւ այդ ձեւով օգտակար դեր մը կատարած են ի նպաստ Միաց. Ազգերուն: Աւստրալիոյ պատուիրակը առաջարկեց հինգ դաշնագիրներուն մէջ աւելցնել նոր տրամադրութիւն մը որ պարտք կը դնէ նախկին թշնամիներուն վրայ ընդունիլ արդարութեան սկզբունքները եւ յանձն առնել իրենց հողերուն վրայ բնակող բոլոր անհատներուն ընծայել մարդկային իրաւունքներ եւ կենսական ազատութիւնները՝ առանց ցեղային, լեզուական և կրօնական խտրութեան: Յանձնաժողովը համաձայն գտնուեցաւ այս բանաձեւին բայց դիտել տուաւ թէ ան պիտի ըլլայ տեսակ մը կրկնութիւնը դաշնագիրներուն մնացեալ տրամադրութեանց որոնք միեւնոյն ոգիէն ներշնչուած են: Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան այս մասին: Ռումանիոյ ներկայացուցիչը առաջարկեց որ դաշնագիրը յիշատակէ թէ այդ երկիրը յաղթականներուն կողմը անցած է ոչ թէ Սեպտ. 12ին, այլ Օգոստ. 24ին եւ իրապէս կռուած է թէ Գերմանիոյ եւ թէ Հունգարիոյ դէմ: Այս մասին որոշում չտրուեցաւ: Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակութիւնը պնդեց թէ անհրաժեշտ է յիշել որ Հունգարիա եղած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ առաջին արբանեակը: Հունգարական բանակին մէկ թեւը մինչեւ վերջին օրը հաւատարիմ մնացած է Հիթլէրին եւ Պուտափէշթի կառավարութիւնը զօրամասեր ղրկած է, Սլովէններու ապստամբութիւնը զսպելու դիտաւորութեամբ: Յանձնաժողովը նկատի առնելով հանդերձ այս առաջարկը աւելորդ համարեց դաշնագրին մէջ մտցնել զայն՝ այս վերջինը չխճողելու համար: Միւս կողմէ Հունգարիա, մէջ բերում մը կարդալով Վորոշիլովի յայտարարութիւններէն, աշխատեցաւ նոր բանաձեւով մը նուազեցնել իր պատասխանատուութիւնը, բայց յանձնաժողովը մերժեց առաջարկը:

Կէս օրէն վերջ յանձնաժողովը շարունակեց իր աշխատանքները մինչեւ ժամը 5: Վիճաբանութիւնները ակադեմական բնոյթ ունէին:

ՈՒԿՐԱՅՆԱ ԿԸ ԴԻՄԷ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Շաբաթ իրիկուն ուշ ատեն Ուկրայնայի գլխաւոր ներկայացուցիչը՝ Մանուիլսքի զեկոյց մը յանձնեց մամուլին յայտնելով թէ իր կառավարութեան անունով դիմում կատարած է Ապահովութեան Խորհուրդի մօտ՝ հրաւիրելով այս վերջինին ուշադրութիւնը Յունաստանի ներկայ քաղաքականութեան վրայ, «որ վտանգ կը սպառնայ Պալքաններու խաղաղութեան»: Ահաւասիկ իր դիմումնագրին գլխաւոր մասերը.—

«Հելլէն կառավարութեան անպատասխանատու քաղաքականութեան հետեւանքով Պալքաններուն մէջ ստեղծուած է կացութիւն մը որ խոշոր վտանգ կը սպառնայ Եւրոպայի այդ շրջանին խաղաղութեան եւ ապահովութեան եւ լրջօրէն կը մտահոգէ շահագրգռող պետութիւնները: Յունական եւ ալպանական սահմանագլուխին վրայ տեղի կ'ունենան միջադէպեր որոնք գրգռուած են ու կը քաջալերուին հելլէն կառավարութեան կողմէ: Հելլէն զօրամասեր կանոնաւորաբար կրակ կը բանան ալպանական սահմանագլուխին պահակներուն եւ գիւղացիներուն վրայ: Աթէնքի ներկայացուցիչները մամուլին կամ Փարիզի Խորհրդաժողովին մէջ իրենց ըրած յայտարարութիւններով հասկցնել կ'ուզեն թէ պատերազմական վիճակ գոյութիւն ունի Ալպանիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Այս պարագան յառաջ բերած է վտանգաւոր մթնոլորտ մը»: Մանուիլսքի կ'ամբաստանէ Աթէնքի կառավարութիւնը թէ հալածանքներ կը կատարուին, իր գիտակցութեամբ, Մակեդոնիոյ, Թրակիոյ եւ Եպիրոսի փոքրամասնութեանց դէմ եւ յունական վարչութիւնը շատ բարբարոսական է այդ շրջաններուն մէջ: Ուկրայնա այս կացութեան պատասխանատու կը նկատէ բրիտանական կառավարութիւնը, որ տակաւին զինուորական ուժ կը պահէ Յունաստանի մէջ եւ կը միջամտէ դաշնակից երկրի մը ներքին քաղաքականութեան՝ գործակցելով արքայական տարրերուն: Մանուիլսքի իր վերջաբանին մէջ կ'առաջարկէ որ Ապահովութեան Խորհուրդը իր յառաջիկայ օրակարգին վրայ դնէ այս խնդիրը, համաձայն Միացեալ Ազգերու Ուխտին 34րդ յօդուածին, եւ միջոցներ ձեռք առնէ վտանգը կանխելու համար: Ուկրայնայի պատուիրակը յայտարարութիւն մը ըրաւ մամուլին եւ բացատրեց թէ «հելլէն կառավարութիւնը կը սպառնայ նոր բաժանումներ յառաջ բերել Պալքաններուն մէջ: Դրացի ըլլալով Պալքաններուն, բնականաբար մեծապէս շահագրգռուած ենք անցուդարձով: Վտանգ կայ թէ Ալպանիան կուլախնձորի մը վերածուի: Յունաստանի ներկայ հանրաքուէն (Սեպտ. 1ին) կը հակասէ Դաշնակիցներուն յայտարարութիւններուն: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա համաձայնեցան որ հանրաքուէ կատարուէր 1948ի Դեկտեմբերին»: Թղթակիցները հարցուցին թէ երբ գոյացած է այդ համաձայնութիւնը: Պատուիրակը չկրցաւ պատասխանել: Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան որ Ուկրայնայի այս ելոյթը որ կը զուգադիպի Տարտանէլի պայմանագրին վերաքննութեան ռուսական պահանջին, տեսակ մը խաղ է, որուն շնորհիւ Խ. Միութիւնը կ'աշխատի «չափուիլ» արեւմտեան պետութեանց հետ՝ դիւանագիտական եւ քաղաքական մարզին մէջ: Ամէն պարագայի յուշագիրը ծանր տպաւորութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներուն մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ երկրորդ տարեդարձը տօնուեցաւ Յուլիս 14ի տօնին ձեւով ժողովրդական ցնծութեամբ: Հանդիսաւոր զօրանցքէ մը վերջ, Պիտօ ճառ մը խօսեցաւ Քաղաքապետութեան պատշգամէն: Յետոյ պարեր փողոցներու մէջ եւ երեկոյեան՝ հրավառութիւն եւ հրթիռ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԳՕՏԻԻՆ իշխանութիւնները հրատարակեցին նոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1919 Յունուար 1էն վերջ ծնած գերման երիտասարդները այսուհետեւ «պատերազմի յանցաւոր» պիտի չնկատուին: Այս քայլը առնուած է ապահովելու համար անոնց գործակցութիւնը Գերմանիոյ վերականգնումին մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը ներկայիս կը քննէ գերման գերիները վերադարձնելու ծրագիր մը զոր իրեն ներկայացուցած են բրիտանական իշխանութիւնները: Ծրագիր մը կը մշակուի նոյնպէս Գերմանացիներուն փոխանցելու համար բրիտ. գօտիին ներքին վարչութիւնը: Ոստիկանութիւնն ու մամուլը արդէն փոխանցուած են: Գերմանները հետզհետէ իրաւունք պիտի ստանան հողալու իրենց առողջապահական, բնակարանային, սնունդի եւ երկրագործական պէտքերը: Առեւտուրն ու ճարտարարուեստն ալ շուտով իրենց հակակշիռին պիտի յանձնուին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ հասած տեղեկութեանց համաձայն, սերպեւամերիկեան վէճը փակուած է: Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան պաշտօնական մէկ զեկոյցը եւս կը հաղորդէ թէ Թիթօ մերժած չէ ամերիկեան վերջնագիրը, ինչպէս սխալ թարգմանութեամբ մը կը հաղորդէին հեռագրական գործակալութիւնները: Օդանաւորդները ազատ արձակուելէ ետքը, այլեւս փակուած կը համարուի վէճը: Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ յետագային իր դիրքը պիտի որոշուի համաձայն այն բարեացակամութեան, որով Պելկրատի կառավարութիւնը պիտի յօժարի կատարել վնասուց հատուցումը: Ազատ արձակուած օդանաւորդները Փարիզ հասան եւ տեսակցեցան Պըրնըզի հետ: Օդանաւորդներուն յայտարարութեանց համաձայն, վար առնուած երկրորդ օդանաւին մէջ սպաննուած են հինգ հոգի, եւ մարմինները թաղուած Եուկոսլաւիոյ մէջ: Պըրնզ հրամայեց անոնց մարմինները փոխադրել Ամերիկա:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, յանդուգն գողեր օր ցերեկով յարձակեցան թղթատարական կառքի մը վրայ եւ կողոպտեցին: Շաբաթ, ճիշդ կէսօրին, Կառ տիւ Նորէն կը մեկնի թղթատարական կառք եւ կը մտնէ Մօպէօժ փողոցը, ետեւէն՝ երկու կառքեր, որոնք կը պաշարեն, տարճանակները կը տնկեն եւ 20 միլիոն ֆրանք լեցուն պայուսակներ կ'առնեն կը տանին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1էն սկսեալ Ֆրանսայի բնակչութիւնը ճարպային նիւթերու պարէն պիտի ստանայ 600 կրամի տեղ 500 կր. ուրեմն 100 կրամ պակաս:

ՆԻՍԻ մէջ երեւան հանուեցաւ պարենաւորման տոմսերու մեծ խարդախութիւն մը: Երկու տարիէ ի վեր, պարենաւորման պաշտօնեաները ծախած են 656.663 պարենտոմս, հատը 250 ֆրանքի,—ուրեմն 236 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն: Ձերբակալուած են 55 հոգի, 29ը թաղապետական պաշտօնեայ:

ԱՆԳԼԵԻՐԱՔԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ.— «Իզվեստիա» հաղորդեց թէ Մեծն Բրիտանիա խզեց անգլեւիրաքեան 1939ի դաշինքը աւելի զինուորներ ղրկելով Իրաք: Դաշինքը կը թոյլատրէր ղրկել զինուորներ այն ատեն միայն, երբ արտաքին սպառնալիք կայ: Թերթը կ'աւելցնէ թէ Անգլիա այդ շարժումը կ'ընէ Պարսկաստանի ներքին քաղաքականութեան վրայ ազդելու համար:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բրիտանական եւ ամերիկեան գօտիներուն մէջ, Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ, ազատ անցք պիտի տրուի բնակիչներուն, բացի հայրենադարձներէն: Երկու գօտիներուն միջեւ ստեղծուած այս ազատ անցքի դրութիւնը պիտի նպաստէ տնտեսական գործառնութեանց զարգացման: Անգլիացիները կը յուսան թէ ֆրանսական գօտիին իշխանութիւնն ալ պիտի հետեւի այս կարգադրութեան:

Սեւրանէն Տէր եւ Տիկին Քէօսէեան 500 ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին, իրենց մօր մահուան տարելիցին առթիւ: Ստանայ Յառաջէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Ուրֆացի Վահան Գարաքէշեան որ 1931ին Փարիզ կը գտնուէր, յետոյ երկու տարի Վալանս մնալէ վերջ, վերադարձած է դարձեալ Փարիզ: Իրմէ լուր կար մինչեւ 1938: Տեղեկացնել Մինաս Ճիզմէճեանի, 18, Rue Haute Villeneuve, **Romans** (Drôme).

Հ.Յ.Դ. ՐԱՖՖԻ խումբին ժողովը 29 Օգոստոս, Հինգշաբթի, ժամը 8.45ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 9, Rue Victor Massé.

Ալֆորվիլ. — Այրի Տիկ. Զապել Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոսեան, Այրի Տիկ. Մանիկ Կարապետեան եւ Պ. Յակոբ Մեսըլեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կեսրոջ, մօր եւ ազգականին ողբացեալ Այրի Տիկին ԿԻՒՆԷՇ ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 28 Août 1946 Չորեքշաբթի 28 Օգոստոս

ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4786 — Նոր շրջան թիւ 425 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՎԷՃ

Շատ քիչ անգամ պատահած է որ միեւնոյն թշնամիին դէմ չորս տարի համերաշխաբար կռուող դաշնակիցներ այսքան շուտ իրարմէ «բաժնուած» ըլլան եւ հետապնդեն հիմնովին հակոտնեայ քաղաքականութիւններ: Չկայ կենսական հարց մը որուն մասին լուրջ տարակարծութիւններ չունենան Չորս Մեծերը:

Ցաղթական Միացեալ Ազգերը բաժնուած են երկու բանակներու — անոնք որ կը հետեւին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ուղեգծին եւ այն պետութիւնները որոնք շարք մը խնդիրներու մէջ համաձայն են Խ. Միութեան տեսակէտներուն: Այս երկու խմբաւորումներուն աշխարհահայեացքները քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային հարցերու մէջ հիմնովին իրարու հակառակ են: Եթէ որեւէ տարակոյս կար այս մասին անցեալ Սեպտեմբերի Արտաքին Նախարարներու բանակցութեանց վիժումէն եւ պարսկական Ատրպատականի շուրջ յարուցուած բուռն վէճերէն ետք, Փարիզի Խորհրդաժողովին անցուդարձերը կը փարատեն այդ կասկածը:

Ուրիշ հաշտութեան խորհրդաժողովներու մէջ յաղթողներն ու պարտուածներն են որ կը վիճէին դէմ դիմաց: Փարիզի Խորհրդաժողովին մէջ, ընդհակառակն, յաղթականներն են որ կը գզուըտին:

Քիչ անդին պիտի կարդաք լուր մը որուն համաձայն Անգլիոյ արտաքին նախարարը որ յանկարծ Լոնտոն վերադարձաւ, շաբաթ օր երկար խորհրդակցութիւն ունեցած է Էթլիի հետ: Հաւանական կը նկատուի որ բրիտանական կառավարութիւնը յայտնէ այս շաբթուան ընթացքին, թէ աւելորդ է այլեւս շարունակել Խորհրդաժողովը:

Կը թուի թէ Խ. Միութեան բացասական ուղղութիւնը վերջին չորս շաբթուան ընթացքին, լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ: Ռուսները քանի մը օրէ ի վեր սաստկացուցած են հակաբրիտանական քարոզութիւնը: Անգլիական մամուլին մէջ պակաս չեն հակառուս արտայայտութիւնները: Ծանօթ հրապարակագիրներ ու դիւանագէտներ առիթը չեն փախցներ ուժգնօրէն դատապարտելու համար Խ. Միութեան ներկայ քաղաքականութիւնը որ «մէկ կողմէն խաղաղութիւն եւ արդարութիւն կը քարոզէ, միւս կողմէն նոր պահանջներ կը ներկայացնէ դրացի ու դաշնակից պետութեանց՝ քաջալերելով միեւնոյն ատեն արեւել. Եւրոպայի խամաճիկ երկիրներուն անհեթեթ պահանջները:: Ռուսիա կ'առաջարկէ նախկին թշնամիի մը, Պուլկարիոյ, վերադարձնել արեւելեան Թրակիան. Ռուսիա կ'ուզէ որ Թրիէսթէն Եուկոսլաւիոյ տրուի. ինչո՞ւ»:

Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ բուռն քննադատութեանց տեղի կուտայ անգլիական մամուլին մէջ: Ծանօթ հրապարակագիր մը՝ Կարվին, Օպզըրվըրի նախկին խմբագիրը, Տէյլի Թէլէկրաֆին մէջ երկար յօդուած մը ունի որուն մէջ կը խօսի Մոսկուայի պահանջներուն մասին: «Ռուսիա 1919ի հաշտութեան մէջ բաժին չունեցաւ: Հիմա կ'ուզէ վրէժ լուծել եւ գրաւել գերիշխան դիրք մը խաղաղութեան կազմակերպութեան մէջ: Իր միակ նպատակն է որ բոլոր պատերազմիկներուն մէջէն ինք ըլլայ ամէնէն շատ օգտուողը: Բաղդադրեալ տոկոսով կ'ուզէ ետ առնել այն բոլոր բաները որոնցմէ զրկուեցաւ Վերսայլի մէջ, կամ Վերսայլէն առաջ, հարիւր տարուան ընթացքին: Թուրքերը Մուսթաֆա Քէմալի — մենատիրութեան և առաջնորդութեան այս հանճարին ղեկավարութեամբ — Ջարդուփշուր ըրին Վերսայլի դաշնագիրներու շարքին ամէնէն դիւրաբեկը — Սէվրի յախճապակիէ դաշնագիրը եւ վերականգնեցին Թուրքիան Վոսփորի եւ Տարտանէլի վրայ»: Հետեւաբար...

Թրիէսթէի վէճն ալ մէկն է այն բազմաթիւ խնդիրներէն որոնց ամբողջութիւնը լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած է Խորհրդաժողովին մէջ: Թերեւս ամէնէն կարեւորը, քանի որ այդ հարցին կապուած Իտալիոյ ապագայ դիրքը իբրեւ միջերկրականեան պետութիւն: Ո՛չ Ամերիկա, ո՛չ ալ Անգլիա պիտի ուզէին այդ պարտուած երկիրը իջեցնել պալքանեան փոքր պետութեան մը աստիճանին եւ զրկել Իտալիան այն հնարաւորութիւններէն որոնք թոյլ պիտի տային իրեն արժեցնելու իր քաղաքական հեղինակութիւնը՝ արեւմտեան գլխաւոր պետութեանց կողքին:

Հետեւաբար, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները դրեթէ միեւնոյն շահերը կը հետապնդեն Միջերկրականի կամ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Ամերիկան այսօր ունի այն արժէքն ու կարեւորութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ համար, ինչ որ ունէր այս վերջինը Ֆրանսայի համար Ա. Մեծ պատերազմին: Երկուքն ալ անհրաժեշտ կը նկատեն իրենց համերաշխ գործակցութիւնը ամէն տեղ: Խ. Միութիւնը ծանօթ է այդ ճշմարտութեան եւ վստահաբար գիտէ թէ անգլեւսաքսոններու այդ համերաշխութիւնը մինչեւ ուր կրնայ հասնիլ եւ որքան կրնայ ազդել իր արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Հետեւաբար կ'աշխատի ճակատ յարդարել ու տեղաւորուիլ այն կէտերուն վրայ, որոնք կրնան ապահովութիւն ներշնչել իրեն: Ուժերու այս դասաւորումն է որ բախում յառաջ բերաւ գլխաւոր Դաշնակիցներուն միջեւ, յաղթանակէն հազիւ քանի մը ամիս ետք եւ դարձեալ ան է որ կրնայ վիժեցնել ներկայ Խորհրդաժողովը, որ լուրջ տագնապ մըն է որ կ'անցընէ այս շաբթու:

ԺԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ ՊԶՏԻԿՆԵՐԸ

Անշուշտ կը հետեւիք օրուան քաղաքական լուրերուն, անվերջ «մեծերը ու պզտիկները» կը հոլովեն բոլոր թերթերը: Այսքան այժմէական չէին եղած այս շատ սովորական երկու բառերը: «Մեծեր»ը այսպէս որոշեցին, բայց պզտիկները իրենց բողոքի արտայայտութիւնները ունեցան: Մեծերը համակրութեամբ կը վերաբերին այսինչ հարցին, իսկ *փոքրերը* գլուխնին կախ մտիկ կ'ընեն այդ անուշիկ խօսքերը: *Մեծերը* մեծ մեծ կը ջարդեն, իսկ *փոքրերը* բոլորովին պզտիկցած հազիւ անկիւն մը կը գտնեն կծկուելու: Օ՜հ, *Մեծերը* այսօր իրենց զայրոյթի գագաթնակէտին հասած շանթեր կ'արձակէին իրարու դէմ, իսկ խեղճ *փոքրերը* վախէն կը դողային, փուշակելով որ վերջ ի վերջոյ իրենց գլխուն է որ պիտի պայթի փոթորիկը:

Վսեմափայլ *Մեծերը* մեթրը կամ եարտան ձեռքերնին եւ մկրատ մըն ալ քովիկը կը չափեն ու կը ձեւեն, ինչպէս իրենց աղա-քէֆը ուզէ. իսկ *պզտիկները*, օ՜հ, այդ պզտիկները, ի՞նչպէս յարմարցնեն իրենց նիհարցած, ոսկոր ու կաշի մնացած մարմնոյն այդ լա՛յն լա՛յն ձեւուած ու կարուած հագուստները:

Եւ այսպէս անվերջ մեծի ու պզտիկի խնդիր մը հոս, խնդիր մը հոն...

Ու յանկարծ միտքս ինկաւ մեր բարեխնամ? թուրք պետութիւնը, որ ոչ պզտիկ է, ոչ ալ մեծ, կամ աւելի ճիշդը, ուզած ատեն մեծերու մեծն է, իսկ երբեմն ալ ամենափոքրը: Չեմ գիտեր որ միջնեկ որդիներու համար մասնաւոր ի՞նչ վերաբերում կայ այս գորովագութ եւ արդարաբաշխ ազգականներու մօտ: Ինք, այդ առաքինութեանց ախոյեան հերոսը, շատ վստահ է որ Մեծերը քովէն քսուելով պիտի անցնին, վախնալով որ զինք ոտնակոխած ատեն, իրարու ոտքի վրայ կը կոխեն. իսկ փոքրերը երբեք չեն սիրած զինքը, այդ միջնակ դրացին, որ միշտ *թեմեննա*յի կեցած է մեծերուն առջեւ, և կիցով մը անդին նետած զիրենք:

Իմ հաշւոյս, ես ոչ «Մեծեր»էն եւ ոչ ալ «պզտիկներ»էն բան մը կը սպասեմ, զայն խելքի կանչելու համար: Հա՛, տարբեր բան, եթէ յանկարծ արջ մը շղթան փրցնէ եւ...

ՍՕՍԻ

ՄՈԼՈԹՈՎԻ ՄԷԿ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Փարիզի ազատագրութեան Բ. տարեդարձին առթիւ, գրեցինք թէ մեծ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան, կիրակի օր, մայրաքաղաքին մէջ: Քաղաքապետութեան շէնքին առջեւ կատարուած հանդիսութեանց ընթացքին՝ վարչապետ Պիտօ տակաւին խօսք չառած, Մոլոթով եւ Մանուիլսքի յանկարծ վար իջան օտար ազգերու պետական մարդոց յատկացուած ամպիոնէն եւ հեռացան: Այս միջադէպը մեծ յուզում ստեղծեց: Շուտով հասկցուեցաւ որ Մոլոթով հեռացած է իբրեւ բողոքի ցոյց, այն պատճառաբանութեամբ որ Խ.Միութեան ներկայացուցիչները, օտար պետութեանց ներկայացուցիչներու շարքին մէջ, ամէնէն ետեւը կ'իյնային: Եւ սակայն դիտել կը տրուի թէ Խորհրդաժողովի նիստերուն մէջ ընդունուած է այբուբենական կարգը, ուստի նոյն կարգով ալ տեղ յատկացուած էր օտար ներկայացուցիչներուն, Քաղաքապետութեան շէնքին առջեւ կատարուած հանդիսութեանց համար:

Անգլիացինե՞րը խարի՞սխ հաստատեցին Տարտանէլի մէջ

Մոսկուայի Հեռագրական Գործակալութիւնը, Պէյրութէն քաղած տեղեկութիւններու հիման վրայ, կը պնդէ թէ Անգլիացիները զինուորական խարիսխ մը հաստատած են Տարտանէլի նեղուցին մէջ, ճիշդ ինչպէս պատերազմի ընթացքին՝ Պասրայի մէջ: Յետոյ, Պոլսոյ մօտիկ օդանաւային կայանի մը հրամանատարութիւնը դրուած է Անգլիացիներու հակակշիռին տակ: Թրակիոյ մէջ եւ Սեւ ծովուն եզերքը՝ անգլիացի զինուորական մասնագէտներու կողմէ ռատարի կայաններ հաստատուած են, հետեւելու համար սուզանաւերու շարժումներուն: Բրիտանացի զինուորական խորհրդականը, որ կազմակերպիչն է Պոլսոյ եւ Պէօյիւքտէրէի միջեւ գտնուած ռատարի կայանին, յայտարարած է թէ պիտի հրաժարի՝ եթէ իրեն չյանձնուի կայանին հրամանատարութիւնը: Թուրքերը համակերպած են եւ զինք նշանակած են կայանին հրամանատար, օգնական տալով Թուրք սպայ մը:

Մոսկուայի այս տեղեկատուութեան ի պատասխան, Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս հրատարակեց հերքում մը, յայտարարելով թէ «պատկերազարդ յերիւրանքներ» են սովետական այդ լուրերը, թէ Մեծն Բրիտանիա նաւային խարիսխ չունի Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ ստանձնած օդանաւային կայանի մը հրամանատարութիւնը, պատերազմի յայտարարութենէն վերջ: Ճիշդ է թէ Թուրքիոյ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, ծախած է ռատարի գործիքներ, բայց երբեք չէ ստանձնած անոնց գործածութիւնը Թուրքիոյ մէջ:

✕ Բրիտանական արտաքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ, Նեղուցներու հարցի մասին ռուս կառավարութեան կողմէ ներկայացուած առաջարկներուն առթիւ, իրենք միտք չունին միջազգային խորհրդաժողովի մը կազմակերպութեան հոգը ստանձնելու:

Մոնթրէօյի պայմանագրութեան վերաքննութիւնը պահանջուած ըլլալով Ռուսիոյ կողմէ, Ռուսիոյ կ'իյնայ նման խորհրդաժողով մը կազմակերպելու նախաձեռնութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՒԱԲԱԺԻՆ ՄԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի ձայնասփիւռը կը հաղորդէ թէ Մ. Նահանգները «ցոյց» մը կը կատարեն այս շաբթու Միջերկրականի մէջ: Արդարեւ ամերիկեան հսկա, օդային փոխադրանաւ մը «Ֆրէնքլին Ռուզվէլթ» (45.000 թոն) Միջերկրականի արեւելեան ջուրերուն կը մօտենայ: Կ'ենթադրուի թէ նաւաբաժինը պիտի հանդիպի Թրիէսթէ, Իզմիր, Պաղեստին կամ Մերձաւոր Արեւելքի այն շրջանները, ուր խռովութիւններ տեղի կ'ունենան: Դիտել կը տրուի թէ Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակները համաձայն են որ Ամերիկա ցուցադրէ իր ուժը իբրեւ հաւանական պատասխան Տարտանէլի շուրջ յարուցուած վէճին: Մոսկուայի խօսնակը կ'աւելցնէ որ բացի վերոյիշեալէն ուրիշ օդային փոխադրանաւ մը որուն կ'ընկերանան չորս յածանաւեր եւ եօթը թորփիլահալածներ, Միջերկրական հասած էր քանի մը օր առաջ: Այս տեղ ցոյցը, կ'ըսէ Մոսկուայի ձայնասփիւռը, կը ծառայէ բուռն փաստ մը անգլեւսաքսոն պետութիւններուն կողմէ, հաստատելու համար թէ ուժի քաղաքականութիւնը վերջ գտած չէ եւ իրենք մտադիր են գործադրել զայն օտար երկիրներու հետ ունեցած իրենց յարաբերութեանց մէջ: Խօսնակը բուռն կերպով կը յարձակի Մեծն Բրիտանիոյ Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքականութեան վրայ որ նպատակ ունի բրիտանական տիրապետութեան տակ առնել այդ շրջանները:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատարանին մէջ Վալթէր Շրայպէր, Պերլինի համալսարանին առողջապահութեան եւ մանրէաբանութեան նախկին դասատուն, զգայացունց յայտնութիւն մը ըրաւ երկուշաբթի օր, վկայելով թէ 1943ին գերման հրամանատարութիւնը զինուորական ծանր պարտութեան հետեւանքով որոշած էր սկսիլ մանրէներու պատերազմը, որուն նպատակը պիտի ըլլար համաճարակներ ստեղծել դաշնակից երկիրներուն մէջ: Շրայպէր որ իբրեւ գերի Ռուսիա տարուած էր, յատկապէս Նիւրընպէրկ կուգար վկայութիւն տալու համար: Հիթլէր լիազօրութիւն տուած էր Կէօրինկին այդ մահացու զէնքին գործածութեան համար: Բազմաթիւ փորձեր կատարուած էին բանտարկեալներու եւ ռուս գերիներու վրայ՝ ժանտատենդի մանրէն ներարկելով անոնց երակներուն մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յառաջ Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը 4 ֆրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան 1000 ֆր., վեցամսեայ՝ 500: Արտասահման՝ 10 տոլար:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ատրպատականի հերոսամարտը կը կազմէ հայ զինուորական պատմութեան ամենափառաւոր էջերէն մին: Հերոսամարտին նկարագրական բազմաթիւ աղբիւրներէն կը յիշատակեմ Ագգինը, Լարչէն եւ Պարպիսը, որոնցմէ կը համառօտեմ: Հայերը մէկէն երկու հազար եւ Նեստորականները մօտ չորս հազար, ամիսներով դիմադրեցին հետեւեալ ուժերուն.—

Ա.— Տիլմանի շրջանի տեղական ուժերը տասը հազար հոգի:

Բ. — Արշատ խանի պարսիկ կոզակները հինգ հազար հոգի:

Գ. — Ալի Իհսան փաշայի Ե. եւ ԺԲ. զօրաբաժինները 12.000 հոգի:

Դ. — Սմկոյի Քիւրտերը՝ 3000 հոգի:

Ե. — Նուրի փաշայի 51րդ զօրաբաժինը:

Զ. — Էլէր Թուրքեր եւ Սախօքալէի շրջանային զօրախումբերը:

Այս կերպով թշնամի ուժերուն քանակը կը հասնէր քառասուն հազարի:

Հերոսամարտը սկսաւ, երբ տակաւին Վասպուրականը կը գտնուէր Հայերու ձեռքը: Շարաֆհանէ ունէր հսկայ զինապահեստներ: Այնտեղ 400 Թուրք գերիներ առիթի կը սպասէին տեղական թշնամի տարրերուն մեղսակցութեամբ զինուելու համար:

Ուրմիա եւ Տիլման հաւաքուած էին Հէքեարիի յիսուն հազար Նեստորականները որոնք 1915 թուին մերժած էին Թուրքերուն աջակցիլ եւ քայլ առ քայլ, անոնց դէմ կռուելով, Մարշիմոնի ղեկավարութեամբ եկած էին հոն եւ Ուրմիան մաքրած թշնամի ուժերէ: Կային տեղացի Հայեր եւ Ասորիներ եւ 2500ի չափ հայ գաղթականներ: Քիւրտերը Ճարի գալէի մէջ որջացած Սմկոյի ղեկավարութեամբ միացած էին Թուրքերու:

Սմկոյի եղբայրը 150 հոգիով յարձակեցաւ Վարդան գիւղի վրայ, բայց Աղբակեցի ձիաւոր եւ քանի մը Սալմաստեցի հայդուկներ զայն ետ մղեցին:

1918 Փետր. 13ին գործի գլուխ անցաւ Սալմաստի Հայ Զին. Մարմինը Սամսոն Թադէոսեանի եւ Զիբրայէլ Վարդանեանի ղեկավարութեամբ: Շարաֆխանէէն բաւականաչափ զէնք բերուեցաւ: Ուրմիայէն տուն վերադառնալ ուզող ռուս զինուորներ Խանդախտի ձորին մէջ յարձակում կրեցին: Որոշուեցաւ Շարաֆխանէի ճամբով զանոնք ղրկել Ջուլֆա, Սալմաստցի ջոկատի մը ուղեկցութեամբ: Քանլը տէրէի մէջ Էլէր կոչուած Թաթարներ փակեցին իրենց ճամբան, իսկ Կովկասցի Թաթարները Շարաֆխանէ մտնելով, թոյլ չտուին որ հայկական արշաւախումբ մը մօտենայ զինապահեստներուն: Սմկօ, Մարշիմոնը Քէօհնաշահար հրաւիրելով, դաւադրաբար սպաննեց: Հայերը եւ Ասորիները գրաւեցին Քէօհնաշահարը եւ Մարշիմոնի դիակը բերին թաղեցին Խոսրովայի եկեղեցին: Մարշիմոնի քոյրը, Սուրմա Խանում երդում ընել տուաւ զէնքերը վար չդնել, մինչեւ յիսուն հազար Ասորիներու ազատումը:

Քիւրտերը յարձակեցան Քէօհնաշահարի վրայ բայց ետ մղուեցան: Մալիք Խօշաբա եւ Աղա Պետրոս 1500 հոգիով եւ երկու թնդանօթով յարձակեցան Ճարի քալէի վրայ: Հայերը Խոսրովայէն եկած հարիւր Ջիլօ-Ասորի կռուողներու օժանդակութեամբ Հաֆթվան եւ Փայաջուկ գիւղերուն վրայ, յարձակող Քիւրտերը ետ մղեցին: Զիբրայիլ Վարդանեան 100 ձիաւորով քալեց Ճարի քալէի վրայ: Սմկօ իր Ա. կնոջ եւ 70 ղօլամներու հետ փախաւ եւ Ճարի քալէ քանդուեցաւ (Մարտ 7–10): Մարտ 18ին Տիլման մաքրուեցաւ թշնամիէն: Մարտ 28ին Կոստի, Պուլկարացի եւ Լեւոն Շաղոյեան՝ Վասպուրականի Հայերով եւ Ասորիներով հասան Տիլման: Թրքական 51րդ զօրաբաժինը յարձակեցաւ Ուրմիոյ վրայ, բայց Պապուրլի գետին վրայ 200 գերի, երկու թնդանօթ եւ գնդացիրներ ձգելով փախաւ: Ապրիլ 8ին թշնամին հասաւ Տիլման, Հարաշի, Սատագիան: Ամիր Արշատ Թաւրիզէն 5000 պարսիկ կոզակով կ'օգնէր Թուրքերուն: Կռիւը տարածուած էր Ղալասար, Հաֆթվան, Փայաջուկ ու Խոսրովայ: Սատագիանի ու Շափարտաղի վրայ երկու ճակատ կազմուած էր: Լեւոն Շաղոյեան 1500 Ջիլօներու օգնութեամբ հակայարձակման դիմեց եւ թշնամին երկու ժամուան կռիւէ վերջ թնդանօթ մը, 200 հազար փամփուշտ, ուղտեր ու ձիեր թողլով փախաւ:

Հայերը ու Ասորիները ինկան Տիլմանի վրայ, ուր հաւաքուած էին տասը հազար թշնամի ուժեր: Ասորիները այրեցին Տիլմանի արեւմտեան դուռը, թշնամին խուճապահար հեռացաւ քաղաքէն: Մայիս 4ին Թրքական Ե. եւ ԺԲ զօրաբաժինները անցան յարձակման Քանլըտէրէ–Շաքարեազ–Խոյ-Կէտիկ - Հմպանաւա–Վարդան–Քէօհնա Շահար-Ճարի Քալէ գծին վրայ (30—35 քմ.): Ժամանակաւոր յաջողութիւն ունեցան կեդրոնը Ահրեւանի մօտ: Մայիս 5ին թշնամին գրաւեց Քիւլ-Թէփէն, ուր ինկան 20 վանեցի կռուողներ: Ասորի կանանց վաշտեր թիկունքին վրայ իրենց աշխատանքով կ'օժանդակէին կռուողներուն: Մայիս 6ին Հայերը եւ Ասորիները հակայարձակման անցան եւ Թուրքերը 400 հոգի կորսնցուցին ու փախան Մուղանճըքէն, Ահրեւանէն, ուր Սմկոյի եղբայրը սպաննուեցաւ: Նոյն օրը Նուրի փաշա կը պարտուէր Ուրմիոյ մօտ Պապուրլի գետին վրայ, Արտաշէս Ստեփանեանի, Մալիք Խոշապայի եւ Աղա Պետրոսի ուժերէն, ու կը ձգէր 200 գերի, փամփուշտ, գնդացիր եւ թնդանօթ մը:

Մայիս 31ին Հայերը եւ Ասորիները անցան յարձակման դէպի Ջուլֆա եւ Խոյ, ձախը՝ Սուլաւի լեռնանցքէն, կեդրոնը՝ Տիլման-Խոյ ճամբուն վրայ, աջը՝ Ղալասար–Փայաջուկ ուղղութեամբ: Աղա Պետրոս կանգնած Ուրմիոյ լճին վրայ կը հսկէր Շարաֆխանէի ուղղութեան վրայ:: Գիշերային յարձակմամբ Զիշակ–Էշէք Մէյտան եւ Թարքէշլուի հիւսիսային բարձունքները գրաւուեցան: Կեդրոնը Հասան-Քանլը տէրէի թշնամի թնդանօթները անկարելի դարձուցին աջ եւ ձախ թեւերու յարձակումը: Թշնամին Ղոթարի վրայով ուզեց անցնիլ Հայոց թիկունքը, բայց 25 գերի թողլով փախաւ: Յունիս 4ին սկսան Հմպանաւայի վրայով շարժիլ Քէօհնաշահար: Քիւրտերը Ճարի քալէէն անցնելով կը փորձէին բռնել Սոմայի լեռները եւ Խանթախտի կիրճը, Ուրմիոյ հետ հաղորդակցութիւնները կտրելու համար: Նոյն գիշերը Անդրանիկի Վանսկի բոլկի (Վանի գունդ) զօրքերն ալ զօրացած՝ 3500 հոգիով իջաւ Խոյ, ծանրաբեռնուած քսան հազար գաղթականներով: Անյաջողութեան մատնուելով՝ Նախիջեւանի վրայով քաշուեցաւ Զանգեզուր: Թշնամին ամէն կողմէ յարձակելով ծանր կացութիւն մը ստեղծուեցաւ Հայոց համար: Մուսուլէն եկած Թրքական ուժերը մօտեցան Ուրմիոյ: Հիւսիսային ճակտին զինուորները սկսան նահանջել: Լեւոն Շաղոյեան Ուրմիոյ մօտ Թուրքերը փախուստի մատնեց: Դաշակիլի կռիւէն վերջ (Յուլիս 9) Հայերը եւ Ասորիները Ուրմիան թողլով սկսան շարժիլ դէպի Հարաւ, ձախ թեւը Ուրմիոյ լճին եզրով, կեդրոնը դէպի Հայդարապատ, աջը դէպի Ուշնի: Այս վերջին վայրը գրաւուեցաւ Յուլիս 13ին: Թուրքերը հասան Քէրիմապատ, Ուրմիոյ հայ գումարտակը ղրկուեցաւ Կամուրջ, ծանր զոհերով փրկուեցաւ նահանջող ժողովուրդին կեանքը:

Ապա ճամբան կռուելով Միանթափի վրայով Հայերը եւ Ասորիները եկան Սային քալէ: Յուլիս 24ին Անգլիացիի նման ծպտուած Թուրք ձիաւորներ սպաննեցին Կոստին, սակայն իրենց հրամանատարն ալ սպաննուեցաւ շատ մը զինուորներով:

Լեռնական ցեղեր յարձակեցան Սային քալէի դաշտին մէջ ժողովուրդին վրայ, մինչ 100 Անգլիացի զինուորներ «չէզոք» կը մնային: Վանեցիները եւ Ասորիները կիրճը գրաւեցին եւ բացին նահանջի ճամբան: Ապա Բիջարի մէջ յարձակման ենթարկուած Անգլիացիներուն օգնեցին: Յուլիս 25ին գաղթական եւ կռուող հասան Համատանի մօտ Բըհարի դաշտը եւ անկէ անցան Միջագետք:

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԱՒ ԼՈՒՂՈՐԴ Է ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ, ԲԱՅՑ...

Նեղուցներու հարցը այնքան այժմէականութիւն ստացաւ, որ ֆրանսական թերթերը ամէն օր բան մը ունին պատմելիք Թուրքիոյ կեանքէն:

Կը քաղենք յատկանշական և հետաքրքրական հատուածներ, այս անգամ «Լա Փրէս» թերթէն.—

La Presse (Օգոստ. 13) կը հրատարակէ Ըսմէթ Ինէօնիւի նկարը՝ ծովուն մէջ լողացած պահուն, ու «Նրբամիտ դիւանագէտ եւ սքանչելի լուղորդ Ըսմէթ Ինէօնիւն պիտի կրնա՞յ դիմադրել սովետական ալիքին» խորագրին տակ կը գրէ. «1944ին, սովետական մարաջախտ Տիմոշէնկօ կը յայտարարէր Կարմիր Բանակի զօրավարներու մէկ հաւաքոյթին մէջ. «Ֆինլանտայէն, Պալթեան երկիրներէն եւ Պեսարապիայէն վերջ, կարգը պիտի գայ Թուրքիոյ, որ ամէնէն շահագրգռականն է Խ. Միութեան համար, որ երբեք չի մոռնար մաքրել իր հաշիւները»: Քանի մը շաբաթ ետքը, Ըսմէթ Ինէօնիւ կը պատասխանէր. «Մենք, Թուրքերս, պարտք չունինք վճարելիք, ոչ հողով, ոչ ալ ուրիշ ձեւով: Մենք կ'ապրինք պատուաւոր մարդու պէս եւ պիտի մեռնինք դարձեալ պատուաւոր մարդու պէս»:

Վերջերս ընտրութիւններ տեղի ունեցան Թուրքիոյ մէջ եւ ընդդիմադիրներէն 65 հոգի մտան Ազգ. Ժողովէն ներս, նստելու համար Հալք կուսակցութեան կողքին, որ միակ կուսակցութիւնն էր երկրին: Միւս կողմէ, Մեծ Դաշնակիցները պարզեցին իրենց դիրքը եւ, որոշ չափով, իրենց գաղտնի ծրագիրները: Այս կացութեան առջեւ, ի՞նչ պիտի ընէ Ըսմէթ Ինէօնիւ.— Վախնալով Խ. Միութենէն՝ պիտի ապաստանի՞ անգլեւսաքսոն ժողովուրդներուն հովանիին տակ, թէ ընդհակառակն, խոհեմութիւն պիտի համարի կարգադրել իր վէճը եւ բարեկամ մնալ սովետական հսկային, որուն դրացին է:

Արդէն հրաժարած է Սարաճօղլուի կառավարութիւնը, (Սարաճօղլու կը վարէր չէզոքութեան քաղաքականութիւն մը Հիթլէրի հետ): Այժմ իր տեղն անցած է Փէքէր: Այս պարագան նշա՞ն մըն է, թէ Թուրքիա կ'ուզէ մօտենալ Սովետներուն: Օգոստոս 15ին վերջ կը գտնէր Մոնթրէօյի պայմանագրութիւնը: Ռուսիա վերաքննութիւն պահանջելով պիտի աշխատի արժեցնել իր պահանջները Նեղուցներուն, ինչպէս և հիւսիս–արեւելեան նահանգներուն վրայ»:

Այնուհետեւ թերթը կը պատմէ Ըսմէթի կեանքը.— 1917ին ռուսական ճակատին վրայ, 31 տարեկան գնդապետ: 1918ին պատերազմական նախարարութեան մէջ խորհրդական: Քէմալ ըմբոստութեան կը հրաւիրէ զինուորականները եւ Ըսմէթ կը միանայ Քէմալի բանակին: Սպայակոյտի նախագահ՝ յունական արշաւանքներուն ժամանակ: Երկու անգամ յաղթական՝ Ինէօնիւի ճակատամարտներուն մէջ: Յետոյ արտաքին նախարար եւ նախագահ Լօզանի Խորհրդաժողովին Թրքական պատուիրակութեան: Յետոյ Զան–Քայայի պալատին մէջ: Քէմալ միշտ բիրտ, Ըսմէթ ճկուն, կը վերակազմեն Նոր Թուրքիան,- ու կը սկսին գինովութեան եւ վաւաշոտութեան գիշերները, երբ Քէմալ կ'աշխատէր իր ձանձրոյթը դարմանել խմելով ու խաղալով, Անգարայի զբօսատուներէն բերուած աղջիկները խաղցնելով, մինչ դրան առջեւ կը հսկէին Աթաթիւրքի պահակները: Ըսմէթ ամբողջ 12 տարի հանդուրժեց Աթաթիւրքի բարեկամական բռնապետութեան: Աթաթիւրք կը ծրագրէր եւրոպականացնել երկիրը, իսկ Ըսմէթ կ'իրագործէր ծրագիրը: Օր մը, պարահանդէսի մը մէջ, Աթաթիւրք կը տեսնէ Թուրք պարուհի մը հին թրքական զգեստաւորումով,— կը կանչէ աղջիկը եւ կը հանէ կը նետէ զգեստները, յետոյ կը յանդիմանէ Ըսմէթը, որ արգելք կը հանդիսանայ իր արդիականացումի փորձերուն: Ուրիշ օր մը Ըսմէթի կը հրամայէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը հիմնել, ճիշդ ինչպէս կ'ըլլայ Եւրոպայի մէջ. «Եւրոպացիներուն պէս կ'ուզեմ ընել» կը գոռայ: Ըսմէթ կը խնդրէ Ֆէթհիէն, որ հրաժարի երկրին միակ կուսակցութենէն եւ կազմէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը: Կատակը լուրջ հանգամանք կը ստանայ եւ Աթաթիւրք կը լուծէ նոր կուսակցութիւնը, կուսակցութեան ղեկավարներն ալ նետելով բանտ: Ըսմէթ փառք կու տայ Աստուծոյ, որ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը ներկայացնելու հրամանը իրեն չէր տրուած: 1937ին, Ռուսիա սկսեր էր ճնշել Արեւելեան Եւրոպայի, ինչպէս եւ Թուրքիոյ վրայ: Աթաթիւրք քիչ մը շատ ռուսասիրութիւն կը տեսնէր Ըսմէթի մէջ եւ զայն կը նետէ կառավարութենէն դուրս: Մէկուկէս տարի չանցած, Ըսմէթ կը հրաւիրուի թաղել իր մեծանուն ընկերը, մինչ Ազգ. Ժողովը զինք կ'ընտրէր նախագահ Թուրքիոյ հանրապետութեան: Վերջին Մեծ Պատերազմին մէջ, Ըսմէթ, միշտ ճկուն, կը շոյէ թէ Գերմանիան եւ թէ Դաշնակիցները: Ի վերջոյ կ'անցնի Դաշնակիցներուն կողմը եւ պատերազմ կը հռչակէ Գերմանիոյ դէմ:

Հակառակ իր այս ճկուն քաղաքականութեան, Ըսմէթ վախով կը դիտէ որ Զան-Գայայի վարդագոյն պալատին ետեւէն կ'երեւին մութ ամպեր որոնք հիւսիսէն կու գան: Սովետները կը մեղադրեն Թրքական կառավարութիւնը, որ Դաշնակիցներուն կողմը չանցաւ 1941ին, այլ... պատերազմէն վերջ: Ու կ'ուզեն օգտուիլ այդ մեղքէն, իրենց աչքը տնկած Տարտանէլի վրայ:

Ըսմէթ կը սիրէ պարզ եւ հանդարտ կեանքը: Կրօնասէր է: Սքանչելի ճատրակ կը խաղայ, ինչպէս նաեւ ախոյեան է գնդամուղի (պիլարտօ): Լաւ ձի կը հեծնէ: Եւ վարպետ լուղորդ մըն է: Ընկերային կամ մարզական կեանքի մէջ իր ցոյց տուած այս տաղանդով՝ Ըսմէթ պիտի կարենա՞յ ազատիլ Խ. Միութեան վիթխարի թաթին ճնշումէն: Խուլ է անշուշտ երբ ուզէ, բայց պիտի կրնա՞յ չլսելու տալ պահանջները զորս իր աժդահար դրացին կ'աղաղակէ Կրեմլինի պալատին բարձունքէն: Թէ ոչ լուղորդի իր շնորհները ցոյց տալով, պիտի գիտնայ անուշել Ստալինը, բարեկամ դառնալու համար անոր, կամ իր երբեմնի ախոյեանը դաշնակից դարձնելու համար իրեն: Ճիշդ է թէ խոհեմութիւնը աւելորդ չէ, մանաւանդ որ առածը կ'ըսէ թէ ով որ հսկայի բազուկներուն մէջ կը նետուի, ի վերջոյ այդ բազուկներուն մէջ կը խեղդուի»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՍԻՍ, Մանկական եւ պատանեկան ամսաթերթ, Բ. տարի, Թիւ 15 (Յուլիս 1946): Հասցէ՝ Acevedo 1353, Buenos Aïres (Rép. Argentine).

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԱՍԸ նախկին պաշտօնեաներ որ ցարական Ռուսիոյ բանակին մէջ կը ծառայէին պելժիական պետական ապահովութեան ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուեցան: Անոնց մէջն է հազարապետ Ալեքսիս Արխանկէլսքին, ճերմակ Ռուսերու վեթերաններու առաջնորդը Ա. պատերազմին եւ հազարապետ Պորիս Հարթման, նախագահը Ռուսական Պատերազմի Վեթերաններու, որ Պելճիքա կը բնակէին:: Ոստիկանութիւնը մերժեց յայտնել թէ ինչո՞ւ ձերբակալուած էին:

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆՔ

Տարօրինակ մթնոլորտ մը ստեղծուած է գաղութէ գաղութ։

Վերջին տարիներու ընթացքին, ամէնէն աւելի շատ խօսուեցաւ համերաշխութեան ու համագործակցութեան մասին։ Մամ ու ճառ ամէն կողմ, յօդուած ու խմբագրական բոլոր թերթերուն մէջ, ըսելու համար՝ թէ փրկութեան միակ լաստը համագործակցութիւնն է. ուժի միակ աղբիւրը՝ համերաշխութիւնն է, ազգային ու հանրային բոլոր գործերուն շուրջ։

Եգիպտոսի հայութիւնը դրօշակիրը նկատուեցաւ համագործակցութեան եւ անոր առած քայլը արձագանգ գտաւ գաղութէ գաղութ, պանծացուեցաւ միշտ եւ օրինակ տրուեցաւ երբեմն։

Ուրախ էինք համագործակցութեամբ, որ ազգային հզօրացման ազդակ նկատուեցաւ իրաւամբ։ Եգիպտոս մասնաւորապէս շօշափեց իրողութիւնը։ Օժանդակութիւն՝ քոյր գաղութներու, օժանդակութիւն՝ հայրենիքի ու էջմիածնայ։ Հաւաքական զոհաբերութիւն՝ տեղական, ազգային, կրթական ու մշակութային ձեռնարկներու շուրջ. ու այս ամէնը՝ շնորհիւ համագործակցութեան եւ հաշտ գործունէութեան։

Տարիներ անցան այսպէս, արդիւնաւոր գործունէութեան հետ՝ ուրախութիւն պատճառելով բոլորին։

Յետոյ, էջմիածնայ համագումար, Հայ Դատ եւ վերջապէս ներգաղթ,— ոգեւորութեան նոր աղբիւրներ՝ բովանդակ հայութեան համար, համագործակցութեան նոր առիթներ՝ բոլոր գաղութներուն համար։

Ու այսօր, դիտեցէք գաղութներու կերպարանքը, եթէ կրնաք։ Շնչեցէք տիրող մթնոլորտը, եթէ հնարաւոր է։

Կը բաւէ հետեւիլ մասնաւորապէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մամուլին, գաղափար մը կազմելու համար, ի՛նչ չփոթ եւ խառնակութիւն, ի՛նչ թոյն ու ատելութիւն։

Հապա Ֆրանսա՞ն։

Բացուած են բոլոր տոպրակները սուտերուն, զրպարտութիւններուն եւ ուրացումներուն։

Բոլորը, գրեթէ բոլորը, որոշ «ճակատի» մը վրայ, երդում ըրած են՝ սրբութիւն չձգելու, ո՛չ ալ կազմակերպուած ուժ մը, ոչ ալ հանրային որ եւ է շարժում, որ կրնար ուժ դառնալ Սփիւռքի հայութեան համար եւ կանգուն պահել զայն։

Ի՛նչ պատահած է, ի՛նչ փոթորիկ անցած է հայ ժողովուրդի վրայէն, հոգիէ՛ն անոր, զայն ձեւազեղծելու, քայքայելու, աղարտելու համար։

Գիտենք պատասխանը, չենք վերլուծեր։ Բայց կը մատնանշենք։ Կազմակերպութիւն մը անհատ, անոնք՝ որ փառքը կազմած են այս ժողովուրդին եւ մեր պատմութիւնը ստեղծած, խաչակրութեան ենթարկուած են, չըսելու համար դարչելի հալածանքի։

Ամէնէն առաջ՝ պայքար Դաշնակցութեան դէմ, ամէն առիթով, ազգային տօներու թէ կենսական ձեռնարկներու, որոնց դրօշակիրն եղած է ան տարիներէ ի վեր եւ է՛ այսօր ալ, աւելի քան երբեք։ Պայքար՝ զրպարտութեամբ, սուտով ու անարգանքով։

Ի՞նչ շահ կը հետապնդուի, քանի որ պայքարողները իրե՛նք ալ գիտեն՝ թէ անզօր է աքացին պողպատին դէմ, զուր դրոհը՝ հայութեան անսասան պատնէշին դէմ։

Եւ պայքար, դեռ այլ կազմակերպութեանց դէմ. ու ամէնէն առաջ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դէմ, քանի մը տղեկներու սուտ ու իրաւ դառնութիւնները շահագործելու փորձով։

Ծա՞հը մեր գաղութներուն, Լիբանանի ու Սուրիոյ, որոնք հպարտ են մարզական այս կազմակերպութեամբ, անոր ֆիզիքական ու բարոյական կերպարանքէն, անոր ազգային գործէն, որ հայ ու խանդավառ կը պահէ հայ երիտասարդութիւնը, աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր, այդ շրջաններուն մէջ։ Անոր ազգային ոգի՞ն կը հալածուի. բայց այդ ոգիո՛վ կանգուն է ան եւ անոր հետ բովանդակ երիտասարդութիւնը. այդ ոգիով կենդանի է մարզական շարժումը։ Տեսէք պատկերը նոյնանուն այլ այդ ոգիէն զուրկ կազմակերպութեանց, ու կը համոզուիք։

Կազմակերպութիւններէն ետք անհատները, հանրային դեր կատարող անձեր, գրող թէ գործիչ, որոնք առաքելութիւն մը կը կատարեն, ուժ մը կը ներկայացնեն, փառք մը դարձած են։ Տեղ մը գրագէտ մը կը հալածուի եւ կը դամուի անարգանքի սիւնին, երբ ան հայ մտքի սիւներէն է։ Ուրիշ տեղ մը,— գացէք Ֆրանսա՛— դարշելի «բացնամակ»ներ կը հրատարակուին մաքուր ու հպարտ ճակատներ մրոտելու անկարելի փորձերով։

Ինչո՞ւ այս ամէնը։ Այդ դրոհը՝ հայ ժողովուրդի դիրտին կողմէ, որ նոր անուն առած է, «Հայաստանեա՛ն» կոչուած է, բարոյական սակ ու կշիռ չահելու համար։

Հայաստան հաշտութեա՛ն պէտք ունէր, թէ պառակտումի, այս օրերուն։ Ներգաղթի հզօրացմա՞ն համար կ'ըլլայ, թէ քայքայումի, տկարացումի։ Հարցումներ, որոնք ունին պատասխան, որոնք սակայն կը տանին տխուր ու անխուսափելի իրողութիւններու։

Մերկացնե՞նք, բայց բաւականաչափ մերկ չէ՞ արդէն ամէն բան, պարզելով Սփիւռքի բովանդակ ողբերգութիւնը։

Հակառակորդ մամուլը, — մեր խեղճ հարեւանն ալ ետեւէն ընդքարշ — աջէն ձախէն... ներ ու «հրաժարականներ» կը ճարէ ու կը հրատարակէ։ Հրաժարականներ «Դաշնակցական»ներու, որոնք մէկ օրէն միւսը արթնցե՛ր են... Հայաստան երթալէ առաջ։

Լա՛ւ, ըսենք։

Զհարցնե՞նք սակայն ռամկավարներուն՝ թէ ներգաղթողներուն մէջ կա՞ն թէ չկան ռամկավարներ, եւ եթէ կան, իբր ռամկավա՞ր կ'երթան հայրենիք, թէ հրաժարելէ ետք...

Զաւեշտական պիտի ըլլար պատասխանը, եթէ երեւոյթը ողբերգութեան չհասնէր։

Պէ՞տք է յիշեցնել միշտ, թէ մեր ժողովուրդին թշնամին դուրսէն չէ եղած միշտ, այլ ներսէն։ Հայը հզօր եղած է եւ կրնայ մնալ հզօր՝ իր ոգիով, հայրենասիրութեամբ ու կազմակերպութեամբ։

Հարուած այս բոլորին դէմ՝ հարուած մը կը կազմէ մեր գոյութեան դէմ։ Զյիշեցնե՞նք անգամ մըն ալ։

Միայն ջարդը չէ որ ազգ մը կը սպաննէ, այլեւ պառակտումը, այլ մանաւա՛նդ պառակտումը։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի

Ազգայնականութեան վերանորոգ զարթնումը

Տէփէշ տը Փարիէն կը քաղենք հետեւեալ շահեկան յօդուածը.—

Եւրոպայի եւ Ասիոյ ազգայնական կազմակերպութեանց մէջ ահաւոր պրկում մը ի յայտ կու գայ։ Միտքերը տաքցած են, պահանջները կը բազմանան եւ արիւնը կը հոսի։

Կը կարծուէր թէ Բ. Համաշխարհային Պատերազմէն վերջ, կիրքերը պիտի չափաւորուէին, եւ թէ զանազան ցեղային տարրերը որ պայքարի մէջ են հոս ու հոն, գիջումի կարելիութիւններ պիտի փնտռէին։ Ընդհակառակն։ Երբեմն այս տարրերը դիմակազերծ կ'ըլլան եւ չեն փնտռեր նոյնիսկ ոեւէ պատրուակ իրենց տարածական պահանջները բանաձեւելու համար։ Երբեմն անոնք մէջտեղ կը դնեն այնպիսի շարժառիթներ ուրկէ ոչ ոք կրնայ խարուիլ։ Հողի եւ տնտեսական շուկայի արշաւ մը սկսած է, ինչպէս առաջ։ Նայած թէ ո՛վ կրնայ սեփականացնել ամէնէն լայն տարածութիւնը, եւ այնպիսի երկիրներու մէջ ուր ազգերը եւ դաւանանքը կնճռոտ հանգամանք ունին, եւ պայքարը բնական կերպով կը տանին չափազանցութեան։ Մարդկութիւնը չէ փոխուած։ Դէպքերու դասը պարապ անցած է։

Մօտիկ ըրէք Փարիզի ձայնին։ Հունգարիան եւ Ռումանիան վէճ ունին Թրանսիլվանիոյ նահանգներուն համար, Հունգարները և Սլովաքները փոխադարձաբար զիրար կ'ամբաստանեն, Պուլկարները կը պահանջեն Արեւմտ. Թրակիան որ դրաւուած է Յոյներուն կողմէ։ Անգարայի եւ Մոսկուայի մէջ՝ Ռուսերը կը վիճին Հայկական ամբողջ հողամասի մը շուրջ։ Տասը հատ ապագայ պատերազմի սերմերը կան, առանց հաշուելու գլխաւոր վէճը, Յուլիական Վենետիկը եւ Թրիէսթէ։ Ազգայնականները, իրարու ասպարէզ կը կարդան, իրարու կը սպառնան, իրարու դէմ կը զինուին, փոխանակ աշխատելու բանաւոր հիմքերու վրայ հասկացողութեան մը գալու։

Փակ դաշտ մըն է Պաղեստինը, ուր Արաբներն ու Հրեաները դէմ դիմաց են եւ կը մերժեն ոեւէ տեսակի շփում ունենալ իրարու հետ։ Փոխադարձաբար իրար կ'անտեսեն, կարծես թէ երկու ժողովուրդներու աշխարհագրական դիրքը պարտականութիւն չէր դներ իրենց վրայ հաշտարար բանակցութիւն մը սկսելու՝ բարեկամական ելքի մը յանգելու համար։

Աւելի հեռուն, Իրանէն անդին, ուր ազգայնական կիրքը չէ որ դեր կը կատարէ, այլ տնտեսական և քաղաքական մրցակցութիւն մը, Անգլեւսաքսոններուն եւ Ռուսերուն միջեւ։ Ահա ջարդեր, որ կ'արիւնեն Կալկաթան, ու մեզ կը տանին ետ, դէպի 1857ի խժդժութիւնները եւ Սիփայեայի պատերազմը։ Հազա՞ր մեռեալ, երկո՞ւ հազար։ Երե՞ք հազար։ Ո՛չ ոք գիտէ։

Երբ կ'ենթադրէինք թէ հասած է ազատագրութեան ժամը Հնդկական Թերակղզին համար, ուր գերիշխան Մեծն Բրիտանիան պիտի ճանչնար անկախ գոյավիճակ մը, գրեթէ 370 միլիոն մարդոց, Իսլամները կը խուժեն Հնդիկներուն վրայ։ Իսլամական ազգայնականութիւնը — որովհետեւ հոս ազգայնական կիրք մըն է — կը յարձակի Հնդիկներուն վրայ որ մեծամասնութիւն են, արգիլելու համար որ կառավարութիւն կազմեն։ Հնդիկները իրենց վրէժը կը լուծեն, եւ աւանդական կատաղութիւնը երկուստեք է։ Ներքին այս անիծեալ պայքարը կրնայ երկուքին ալ վնասել՝ բրիտանական տիրապետութեան համար նոր փաստ մը հայթայթելով։ Բայց ոչ Իսլամներուն եւ ոչ ալ Հնդիկներուն փոյթն է։ Ազգայնականութեան ի նպաստ այս պայքարէն՝ խաղաղութիւնը չէ որ մեծցած դուրս պիտի գայ։ Կը կարծուէր թէ անիկա անհետ կորսուած պիտի ըլլար Համաշխարհային Բ. պատերազմէն վերջ, բայց աւելի կը հաստատուի, քան երբեւէ՝ ծանրացնելու համար այն դատապարտութիւնը որ կը հարուածէ զինք։

Ներգաղթը

Նոր Ջուղայէն ստացած նոր հետեւեալ թղթակցութիւնը որ նոյն խաղերը կը պատմէ քանի մը հակիրճ տողերով.—

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ, 8 Յուլիս.— Այստեղ ամէն ինչ պատրաստ է, բայց դեռ ներգաղթի հրաման չէ տրուել. միւս կողմից էլ գիւղացիներին շտապեցրել են եւ նրանք էլ ամէն ինչ փութով կարգադրելով, հիմա անելի առաջ են կանգնած։ Եթէ աշնան էին տանելու, սկզբից պէտք է ասէին։ Գիւղացին էլ կը հասկանար իր անելիքը։ Խեղճերին դժբախտացրել եւ նեղ դրութեան մէջ են դրել...։

Այս հետեւանք է այն բանի, որ գիւղացիների որոշ մասը գարնանը ցանքս չեն արել, եւ շատերն էլ իրենց տունն ու տեղը ծախել են։

23 Յուլիս.— «Տեղիս ներգաղթողները եռուզեռի մէջ են։ Ասում են մի քանի օրից կը ճանապարհեն։ Մէկ մասն իրենց ծախսով են գնում, միւսների համար հանգանակութիւն, ձեռնարկներ եւ այլն է սարքւում։ Գնացողներին հաւատաքննութեան են ենթարկում. մի քիչ կասկածելի Դաշնակցականներին զանազան խաղերով դուրս են թողնում ցանկերից, կամ թէ գրաւոր «մեղայական» պահանջում եւ նոյնիսկ թերթում տպում։ Չգիտեմ սա միայն տեղի՞ս համար է, թէ ամէն տեղ էլ նոյնն են անելու»։

7 Օգոստոս.— «Ամէն ին պատրաստ է ներգաղթի համար, բացի փոխադրող մեքենաներից։ Ներգաղթողները կազմ ու պատրաստ սպասում են մեքենաներին։ Շհարմալն ամբողջովին իր ծախսերը հոգում է՝ հարուստներն աղքատների ծախսը վճարելով։ Փէրիան էլ կարծում եմ նոյնը կը լինի։ Հերթը Ջուղայինն է. 1300 հոգի ձրի են գնալու, այսինքն միջոց չունեն վճարելու, 300 էլ վճարովի»։

ԱՐԴԻՒՆՔԸ

ՇԱՎԻԼ. — Սիրելի Յառաջ, արձակուրդի մէջ եմ ու տունը կը մնամ. սակայն, ես ալ ունիմ իմ հաճելի զբաղումս։ Կը սպասեմ նամակներու։ Այո՛, առտուան ժամը 11ին նամակատուփ կը վազեմ։ Մեր Նոր Սերունդի տղաքը եւ աղջիկները խոստացած են նամակ գրել իրենց գացած տեղերէն եւ անշուշտ հայերէն։ Եւ ահա մէկիկ մէկիկ կը հասնին բացիկները ու նամակները, եւ ես ի՛նչ երկիւղած ուրախութեամբ կը բանամ զանոնք։ Պարապ բա՞ն է, մեր մէկ տարուան աշխատանքին արդիւնքն է որ կը վայելենք, եւ որքա՛ն հաճելի է այս վայելքը։

«Ձեր տուած գիրքերէն շատ գոհ եմ», կը գրէ Ազատուհին, «ամէն օր կը կարդամ ու կը յուզուիմ»։ Բացիկներ կը հասնին Խորէնէն, Աննիկէն, Յակոբէն, ամէնքն ալ Մեսրոպեան գիրերով։։ Եւ ահա այս ամակը, սիրելի Յառաջ, կը փափաքիմ որ տեղ տաս անոր։ Գիտեմ որ մեզի հետ դուն ալ կուրախանաս։ (Անշուշտ տառասխալներր ուղղած եմ)։ «Երկար ժամանակէ ի վեր երդչախումբէն եւ դպրոցէն զրկուած ենք, բայց ամէն օր հայերէն կը խօսինք ու կ'երգենք, որովհետեւ այս տարուան երգի եւ դպրոցի դասերը մեր սրտերուն մէջ հայկական ոգին արթնցուցին, մինչեւ հիմա Հայ էինք, բայց այդ ոգին մեր սրտերուն մէջ կը քնանար եւ դուք եւ միւսները մեզ Հայ ըրիք հոգիով ու սրտով։ Այսօր կրնաք հպարտ ըլլալ, որովհետեւ դուք ձեր գործը կատարեցիք եւ դեռ կը կատարէք, ամէնէն գնահատելի գործը ձերն է, որովհետեւ ամէնէն մեծը, ամէնէն օգտակարը մեր սիրելի հայրենիքին համար։ Գիտեմ որ այդ գործը դժուար է, համբերութիւն կ'ուզէ ու չափազանց յոգնութիւն եւ աշխատանք կ'ուզէ, բայց ամէնէն հաճելին է» եւայլն։ — Քնարիկ։

Կը տեսնե՞ս, սիրելի Յառաջ, աշխատանքը որ տարուեցաւ 1 տարի ամբողջ մեր գաղութին մէջ՝ պարապ չէ անցեր եւ իր արդիւնքը տուած է։ Իրաւունք ունէինք որ այստեղ կը գրէինք թէ պէտք են սրտցաւ եւ աշխատող անհատներ, մեր նոր սերունդին գոնէ մէկ մասը Հայ պահելու համար։ Այս գեղեցիկ արդիւնքին ի տես՝ դարձեալ կը շարունակենք մեր աշխատանքը մոռնալով մեր յոգնութիւնը։ Յառաջիկայ ամիս մեր մեղուները կը վերադառնան իրենց փեթակը «Րաֆֆի»ի եւ «Նոր Սերունդ»ի եւ կը վերսկսի ազգապահպանման դժուարին, բայց հաճելի աշխատանքը։

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Իտալիոյ յանձնաժողովին երկուշաբթի առտուան նիստին մէջ Հոլանտացի պատուիրակը առաջարկեց որ դաշնագրին նախաբանին մէջ յիշատակուի Իտալիոյ ազատագրութեան ծառայող իտալական ուժերուն կատարած դերը եւ աւելցուի ծանօթութիւն մը թէ այդ երկիրը պատերազմ հռչակած է Ճափոնի դէմ 1945 Յուլիս 15ին։ Վիշինսքի յայտարարեց թէ ինք որեւէ առարկութիւն չունի բանաձեւին առաջին մասին դէմ եթէ միւս երեք Մեծերն ալ ընդունին զայն. իսկ երկրորդ մասը անընդունելի գտաւ քանի որ Իտալիա գործնապէս չէ մասնակցած Ճափոնի պատերազմին։ Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Ամերիկայի պատուիրակներն ալ նոյն կարծիքը յայտնեցին։ Ի վերջոյ Հոլանտայի ներկայացուցիչը ետ առաւ իր բանաձեւին երկրորդ տրամադրութիւնը։

Տնտեսական յանձնաժողովին նիստին մէջ խորհրդային եւ աւստրալիական պատուիրակները բախում մը ունեցան հատուցումներու խնդրին առթիւ։ Ռումանական դաշնագրին քննութեան ընթացքին, Աւստրալիա առաջարկեց կրճատել Չորս Մեծերու իրաւասութիւնները որպէսզի անոնք իրաւունք չունենան հատուցումներու պատրուակին տակ իրենց տիրապետութեան ենթարկել պարտուած երկիրները։ Ուրեմն պէտք է նշանակել մասնաւոր յանձնաժողով մը Չորս Մեծերու եւ երեք տարբեր պետութեանց ներկայացուցիչներէն՝ քննելու համար հատուցումներու խնդիրը։

Մոլոթով բողոքեց եւ ամբաստանեց Աւստրալիան «որ կ'ուզէ դաւել Մեծերու հեղինակութեան դէմ եւ արգիլել խաղաղութիւնը վերահաստատելու աշխատանքները»։ Վիճաբանութիւններ այս կենսական հարցին շուրջ պիտի շարունակուին։ Յանձնաժողովը զբաղեցաւ նաեւ հետեւեալ խնդիրներով.— ա) Եուկոսլաւիա Իտալիայէն կը պահանջէ 1300 միլիոն տոլար իբրեւ հատուցում։ Այս թիւը 13 անգամ աւելի մեծ է քան այն գումարը զոր Խ. Միութիւնը կը պահանջէ իր հաշւոյն. բ) Պելճիքա կ'առաջարկէ որ պարտուած երկիրներուն արգիլուի հիւլէական ուժի զարգացման համար գիտական ձեռնարկներ ընեն։ գ) Աւստրալիա կ'առաջարկէ Մարդկային Իրաւունքներու Ատեան մը կազմել։ Այս բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ։ դ) Եուկոսլաւիա կ'առաջարկէ Պուլկարիան նկատել իբրեւ ռազմակից պետութիւն։ Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան այս մասին. բանաձեւը ի վերջոյ մերժուեցաւ 4ի դէմ 9 քուէով։ Զինուորական յանձնաժողովը չորս ու կէս ժամ վիճաբանեցաւ ուրիշ կարեւոր առաջարկի մը շուրջ — պարտուած պետութիւններուն իրաւունք պիտի տրուի որ իրենց տեսակէտները պարզեն դաշնագիրներու զինուորական պայմաններուն մասին. ո՛չ մէկ որոշում չէ տրուած տակաւին։

╳ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Պէվին որ Լոնտոն վերադարձած էր շաբաթ օր, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ։ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը տիրէ այն կարծիքը թէ բրիտ. կառավարութիւնը կարեւոր որոշումներ պիտի տայ այս շաբթու։ Կը կարծուի թէ Պէվին որ Փարիզ կը վերադառնայ վաղը, պիտի առաջարկէ յետաձգել Խորհրդաժողովը եւ գումարել Չորս Մեծերու արտաքին նախարարներուն ժողովը՝ կացութիւնը պարզելու համար։

╳ Զրոյց կը շրջի թէ Պէվին պիտի հրաժարի առողջական պատճառներով։ Ո՞վ կրնայ յաջորդել իրեն։ Հաւանաբար Հիւ Տոլթըն, ելմտական նախարարը կամ Սթէֆըրտ Քրիփս, կ'ըսեն Լոնտոնի թերթերը։

ՎԷՃԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՍԻԱՄԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻՋԵՒ

1940ին, Սիամի կառավարութիւնը գրաւեց Քամպոճէն կարդ մը հողամասեր, օժանդակութեամբ Ճափոնի։ Վիշիի կառավարութիւնը 1941ին դաշնագիրով մը ճանչցաւ կատարուած իրողութիւնը։

Ազատ Ֆրանսայի կառավարութիւնը, սակայն, աւօրէն հռչակելով այդ դաշինքը՝ Սիամէն պահանջեց որ պարպէ գրաւեալ հողամասերը։ Սիամի կառավարութիւնը մերժեց։

Այս կացութեան առջեւ, Ֆրանսական կառավարութիւնը, Օգոստոս 1ին, ամերիկեան կառավարութեան խողովակով՝ հաղորդեց շահագրգռուածներուն թէ վէճը պիտի փոխադրէ Լա Հէյի ատեանին առջեւ, վճռելու համար թէ 1941ի դաշինքը արժէք կը ներկայացնէ՞ թէ ոչ։ Բայց մինչ այդ՝ պահանջեց որ գրաւեալ հողամասերը պարպուին ու վարչութիւնը յանձնուի տեղացիներու՝ ամերիկեան հսկողութեան տակ։

Սիամ դարձեալ մերժեց, նոյնիսկ զինուոր ղրկեց մինչեւ Անքորի աւերակները։ Ֆրանսական զօրքը օգնական ուժ ստանալով՝ վտարեց Սիամցիները, Օգոստոս 13ին։ Միւս կողմէ Փարիզի կառավարութիւնը հաղորդեց ամերիկեան կառավարութեան թէ ետ կ'առնէր Լա Հէյի ատեանին դիմելու առաջարկը, եւ իրեն կը վերապահէ վէճի ենթա[illegible] հողամասերը իրաւատիրոջ վերադարձնելու [illegible]միջոցներուն ընտրութիւնը։

Ահա այս փափուկ կացութեան հասած է Ֆրանսայի եւ Սիամի վէճը, այս օրերուս։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԺԸՆԵՒԷՆ կը տեղեկացնեն թէ խորհ. կառավարութիւնը մօտ ատենէն պիտի առաջարկէ որ Ժընեւ փոխադրուի Միացեալ Ազգերու կեդրոնը, նկատի ունենալով որ ամերիկեան մամուլին կարգ մը օրկանները թշնամական դիրք բռնած են Մոսկուայի հանդէպ եւ կրնան մեծչափով ազդել հանրային կարծիքին վրայ՝ վիճաբանութեանց ընթացքին։ Դիտել կը տրուի որ Զուիցերիա չէզոք երկիր մը ըլլալով ամէնէն յարմար վայրն է միջազգային խորհրդաժողովներու համար։ Մասնաւոր նշանակութիւն կը տրուի, քաղաքական շրջանակներուն մէջ, այն այցելութեան զոր Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարը կատարեց վերջերս դէպի Ժընեւ՝ աչքէ անցընելու համար հանդուցեալ Ազգերու Դաշնակցութեան պալատը։

ՖՐԱՆՔԻՆ արժեզրկումը, յայտարարեց Տիւքլօ ճառով մը զոր խօսեցաւ Թիւլի մէջ, աղէտ մը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի համար, ուստի պէտք է ամէն գնով արգիլել։ Ելմտական խոհեմ քաղաքականութեամբ մը կարելի է միջոցներ գտնել, սակայն, իրականացնելու համար ընկերային ծրագիրները։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ պիտի հաստատուի բրիտանական մարզպան մը՝ ներկայացնելու եւ պաշտպանելու համար Անգլիոյ շահերը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ միապետութեան հաստատման թեր ու դէմ կատարուելիք հանրաքուէին առթիւ Մ. Նահանգները որոշած են «դիտողներ» ղրկել։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ կառավարութիւնը Մարաջախտ Թիթոյի կառավարութենէն պահանջեց Իհսան Էնէսէնի մարմինը,— այս այն թուրք սպան է, որ ամերիկեան օդանաւի մը մէջ զարնուեցաւ՝ օդանաւը վար առնուած պահուն, Եուկոսլաւիոյ մէջ։

ԿԱԶԻՆ գինը, Փարիզի մէջ, 5 Ֆր. 01ի պիտի բարձրանայ Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ։ Այս գինը երեքուկէս անգամ բարձր է 1939ի սակէն։

ԾԽԱԽՈՏԻ վաճառումը ազատ հռչակուեցաւ Ալճերիոյ մէջ, Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ։

ԱԹԷՆՔ մեկնելու համար պատրաստութիւն կը տեսնէ Յունաստանի թագաւորը, կը գրէ «Էլ-Ահրամ» եգիպտական թերթը։ Ներկայիս կը գտնուի Աղեքսանտրիոյ մէջ։

ԱՐԽԱՆԿԵԼՍՔԻ եւ Վլատիվոսթոքի ամերիկեան նաւային կցորդները ետ կանչուեցան, Մոսկուայի կառավարութեան պահանջով։ Իր պաշտօնին վրայ կը մնայ միայն Օտեսայի ամերիկեան նաւային կցորդը, այն ալ առժամաբար,— հետեւելու համար ամերիկեան նպաստամատոյց ընկերութեանց նաւերու գործունէութեան։ Այսպէս, ամերիկեան դիւանագիտական մարմինը, բովանդակ Խ. Միութեան մէջ, իր դեսպանատան պաշտօնէութենէն, Օտեսայի նաւային կցորդ սպայէն եւ Վլատիվոսթոքի հիւպատոսէն զատ, ուրիշ ներկայացուցիչ չունի այլեւս։ Ոմանք խորհ. կառավարութեան այս պահանջին մէջ կը տեսնեն անվստահութիւն մը հանդէպ Խ. Միութեան մէջ ապրող օտար տարրերու, մասնաւորաբար Ամերիկացիներու, ինչպէս կը գրէ «Քոմպա»։

ՀՆԴԿԱԿԱՆ նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ իր մէջ ունենալով հինգ Հնդիկներ։ Փէնճապի մէջ կառավարութիւնը ձեռք առաւ բացառիկ միջոցները, նկատի ունենալ որ «քաղաքական կացութիւնը ծանրացած է երկրին մէջ»։ Յնոր անօրինութիւն, արգիլուած է հաւաքուիլ փողոցներու մէջ, հինգ հոգի չի կրնար քով-քովի գալ։ Մամուլին վրայ գրաքննութիւն հաստատուեցաւ։ Այսուհանդերձ կռիւները եւ գործադուլները անպակաս են գաւառներու մէջ։ Իսլամական Ընկերակցութեան մէկ անդամը, Սըր Ահմէտ Խան, դաշոյնի եօթը հարուած ստացաւ յարձակման մը ընթացքին։

ԹՈՏԸ կը յիշէք անշուշտ։ Այն համբաւաւոր գերման ճարտարագէտը, որ միլիոններով բանուորներ կ'աշխատցնէր ռազմաճակատներուն ետե։ Տղան, Ալեքսանտր Թոտ, գերի է Անգլիոյ մէջ։ Վերջերս, գերիներու ճամբարին հրամանատարին մեղսակցութեամբ, կը սիրահարի անգլիացի աղջկան մը, որ զինք Լոնտոն կը տանի, քաշուած տան մը մէջ հովուերգութիւն կարդալու համար։ Բայց Գերմանը կը սիրէ թէ անգլիացի աղջիկը եւ թէ իր հայրենի հողը։ Կը խնդրէ որ զինք տանի Գերմանիա։ Եւ աղջիկը նաւակ մը կը գտնէ ծովեզերքէն եւ երկուքը միասին ճամբայ կ'ելլեն, առանց հոգ ընելու որ անգլիացի ոստիկաններ կը հսկեն ծովեզերքներուն վրայ,— չէ՞ որ ամէն օր, կ'ըսեն թերթերը, գերիներ նաւակ կը նստին եւ կը չուեն դէպի Գերմանիա։ Թոտի բախտը կը բանի մինչեւ Քալէ, ուր կը ձերբակալուի։ Զինուորական իշխանութիւնը Անգլիա կը փոխադրէ երկու սիրահարները։ Աղջիկը հիմա կը դատուի այն յանցանքով որ նաւակ մը գողցած է՝ Մանշը անցնելու համար սիրածին հետ։։ Բայց ոչ երբեք գերի փախցնելու համար։ Ֆրանսական թերթ մը զարմանքէ զարմանք կը գլորի, իմանալով որ ոչ միայն աղջիկը չի մեղադրուիր գերի փախցնելու յանցանքով, այլ եւ 875 նշանաւոր անձնաւորութիւններ, Լոնտոնի մէջ, ստորագրած են խնդրագիր մը՝ ազատ արձակել տալու համար բոլոր գերման գերիները։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ դիմումը Ապահովութեան Խորհուրդին մօտ որով կ'ամբաստանէ Անգլիոյ պաշտպանած քաղաքականութիւնը Յունաստանի մէջ, թէ կը սպառնայ Պալքաններու խաղաղութեան, թէեւ օրակարգի վրայ էր չորեքշաբթիի համար, վիճաբանութեան պիտի ենթարկուի հինգշաբթի։

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ մէջ լուրջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով՝ 2000—3000 հոգի մեռան։ Երկրին մնացեալ մասը խաղաղ է։

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ նպատակ ունին բռնաբար գործածելու մաքսանենգներու դէմ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ արտածումը 600 միլիոն տոլարի պիտի հասնի 1946ի տարեվերջանին համար։

ՓՐՈՖ. Ե. ԱԴԱՄՈՎ «Իզվեստիա»յի մէջ կը գրէ, «Պատմական իրողութիւններ ցոյց կուտան թէ Ռուսիա ժամանակին իրաւունք ունէր Տարտանէլի վրայ»։

ՊԱՐԷՆԱՒՈՐՄԱՆ Յանձնախումբը պիտի առաջարկէ պարէնաւորման նախարարութեան որպէսզի մարդ գլուխ շաբաթը 300 կրամ միս տրուի։

ՀՐԱԲՈՒԽ մը կրնայ արթննալ Իրաքի մէջ։ Իրան – Իրաքի սահմանագլուխին վրայ անցեալ շաբթու տեղի ունեցած երկրաշարժին հետեւանքով, այդ շրջանի քարիւղի ընկերութեան երկրաբան մասնագէտները յանձնարարեցին որ սահմանի երկու կողմերը 120 քիլոմեթրի վրայ պարպեն բնակչութիւնը։ Քանի մը օրէ ի վեր երկրաշարժի ցնցումներ տեղի կ'ունենան ամէն հինգ վայրկեանը անգամ մը։

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ յայտնի գրագէտին՝ Կնուտ Համսունի կինը երեք տարուան բանտարկութեան եւ 35 հազար քրոն տուգանքի դատապարտուեցաւ՝ թշնամիին հետ գործակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Տիկ. Համսուն տասը տարուան համար կը զրկուի իր քաղաքացիական իրաւունքներէն։

Դաշտապար [illegible]

Համալսարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի եւ Սէն-Լու Կրան-Ֆէնի Մասնաճիւղերուն կողմէ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Եօթնեղբայրեան օդասուն պարտէզին մէջ, Սէն-Լու։ Գեղարուեստական ընտիր բաժին, անակնկալներ ժաք Տէր-տէրեանի կողմէ, բարձրախօս և գեղեցիկ տիաքեր։ Պիտի ներկայացուի Դդումի վաճառականը ղեկավարութեամբ՝ ՊՊ. Միհրան Գաբրիէլեանի եւ Եզեկիէլ Սարբ-Պօղոսեանի։ Ընտիր պիւֆէ (խորոված, պաղպաղակ եւն.)։ Մուտքը ազատ է։

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հինգ տարուան հաւաքածոն սպառած է, եւ չենք կրնար այլեւս գոհացում տալ խնդրանքներուն։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի պակասաւոր հաւաքածոն (10 թիւ պակաս), անկազմ, կը ծախուի մեր մօտ 1000 ֆրանք։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հետեւեալ թիւերը կը պակսին մեզի,— թիւ 2, 20, 24, 39, 46։ Անոնք որ մեզի կը հայթայթեն այս թիւերը, կը ստանան հատոր մը մեր հրատարակութիւններէն (կանանչ բաժակով) կամ մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ նոր շրջանէն։

Երգահանդէս
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի **10** Նոյեմբեր, **1946**, **Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ, ժամը **17**ին։

Հ.Յ.Դ. ՎԻԷՆԻ Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի, առաւօտեան ժամը ,9ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ (Սէն Մարթէն)։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Ուրֆացի Վահան Գարաբէճեան որ 1931ին Փարիզ կը գտնուէր, յետոյ երկու տարի Վալանս մնալէ վերջ, վերադարձած է դարձեալ Փարիզ։ Իրմէ լուր կար մինչեւ 1938։ Տեղեկացնել Մինաս Ճիզմէճեանի, 18, Rue Haute Villeneuve, **Romans** (Drôme).

Հ.Յ.Դ. ՐԱՖՖԻ խումբին ժողովը 29 Օգոստոս, Հինգշաբթի, ժամը 8.45ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 9, Rue Victor Massé.

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 29 Août 1946 Հինգշաբթի 29 Օգոստոս

ԻԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4787 — Նոր շրջան թիւ 426 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՈՍԸ

Միայն Հաշտութեան Խորհրդաժողովին օրակարգին վրայ դրուած հարցերը չեն որ կը վտանգեն միջազգային յարաբերութեանց բնականոն ընթացքը: Կան շարք մը ուրիշ խնդիրներ Եւրոպայի մէջ կամ Եւրոպայէն դուրս, որոնք կրնան փութացնել կամ յետաձգել խաղաղութեան վերահաստատումը:

Ահաւասիկ Պաղեստինը, ուր ամէնի պայքար մըն է որ տեղի կ'ունենայ երկու պատմական ժողովուրդներու միջեւ: Երկուքն ալ վճռական դիրք բռնած են՝ իրենց սեփական հայրենիքը նկատելով այս պատառ մը հողը, որուն վրայ կը ծածանի վերջնական պետութեան մը դրօշը: Անգլիա, հոգատար կամ խնամակալ, ծրագիրներ կը մշակէ գոհացնելու համար թէ՛ Արաբները եւ թէ՛ Հրեաները՝ առանց վտանգելու իր կենսական շահերը: Պաղեստին ամէնէն գործնական «նրբանցքն» է որ կը միացնէ Նեղոսը Եփրատին եւ քիչ մըն ալ աւելի անդին: Գտնուելով Սուէզի արեւելեան կողմը, այնքան կարեւոր հողամաս մըն է որքան Եգիպտոսը: Ամերիկա, չէզոք մինչեւ 1917ի Պալֆըրի յայտարարութիւնը, հետզհետէ, աւելի կը շահագրգռուի ու կ'աշխատի միջնորդի դեր կատարել՝ հաշտեցնելու համար հակառակորդ կողմերը, բրիտանական եւ ամերիկեան շահերուն համապատասխան ձեւով: Խ. Միութիւնը չորս աչքով կը հետեւի դէպքերուն՝ երբեմն անոյշ ժպիտներ արձակելով արաբական աշխարհին::

Ուրիշ մը՝ Հնդկաստանը, ահաւոր վէճ, որուն կարգադրութենէն կախուած է բրիտանական կայսրութեան գոյութիւնը: Այստեղ ալ երկու ճակատ — Մահմետական եւ Հնդիկ: Մեծն Բրիտանիա, ճարահատ, անկախութիւն կը խոստանայ՝ անսասան պահելով իր գերիշխանութիւնը ու կ'առաջարկէ բարեփոխուած Սահմանադրութիւն մը ընդառաջ երթալով հակամարտ կողմերու պահանջներուն: Իսլամները, համրանքով աւելի քիչ, չեն ուզեր ենթարկուիլ Հնդիկներու տիրապետութեան եւ կը թելադրեն աւելի արմատական ծրագիր մը — անկախ Փաքիստան որուն մաս պիտի կազմեն մահմետական բնակչութիւն ունեցող նահանգները: Ամերիկա եւ Խ. Միութիւնը մեծապէս շահագրգռուած են այս հարցով:

Եգիպտոս — նոյն յեղափոխական ճիգը այստեղ ալ՝ թօթափելու համար օտար ժողովուրդի մը տիրապետութիւնը: Անկախութիւն ստացաւ 1922ին: Իր վեհապետական իրաւունքները անգամ մը եւս հաստատուեցան 1935ի դաշնագրով, այս վերջինը տասը տարի ետքը վերաքննելու խոստումով: Անգլիա իրեն կը վերապահէր Եգիպտոսի եւ մանաւանդ Սուէզի պաշտպանութեան իրաւունքը: Եկաւ ու անցաւ ահաւոր պատերազմ մը: Բրիտանական նաւատորմն ու բանակը ջախջախեցին թշնամին Եգիպտոսի սահմանը չանցած: Այսօր, Գահիրէ կը պահանջէ որ անգլիական ուժերը հեռանան իր երկրէն՝ ամբողջական ու կատարեալ ընելու համար Եգիպտոսի վեհապետութիւնը: Այս վէճին մէջ անտարբեր չեն ո՛չ Ամերիկան, ո՛չ ալ մանաւանդ Ռուսիան, թէեւ այս վերջինը բացորոշ քաղաքականութիւն չունի տակաւին:

Աւելի հեռուն՝ Չինաստանը որուն անկախութիւնը եւ ապահովութիւնը հաւասար չափով կը շահագրգռեն օրուան Մեծերը: 19րդ դարուն երկու պատերազմներ տեղի ունեցան Մեծն Բրիտանիոյ նախաձեռնութեամբ՝ առանձնաշնորհներ ստանալու համար: Ընդարձակ շուկայ մը որուն վրայ աչք ունին բոլորն ալ: Դաշնակից վերջին պատերազմին՝ Չինաստան յաջողեցաւ վերցնել իր վեհապետական իրաւունքներուն վրայ դրուած կաշկանդումները: Հիմա քաղաքացիական կռիւ մը երկուքի բաժնած է երկիրը: Զարմիկները Խ. Միութեան կը վերագրեն համայնավարներու ըմբոստութիւնը կեդրոնի կառավարութեան դէմ:

Յիշե՞նք տակաւին Պարսկաստանը, որ կարկտան կարգադրութիւն մը ըրաւ ամիսներ առաջ Ատրպատականի վէճին առթիւ: Իրաքը, որ դաշնագրի վերաքննութիւն կը պահանջէ՝ միանգամ ընդմիշտ հեռացնելու համար բրիտանական հովանաւորութիւնը:

Եւրոպայի մէջ Սպանիոյ խնդիրը կրնայ բարդութեանց տեղի տալ: Անգլիոյ հաշտարար քաղաքականութիւնը մենատէր Ֆրանքոյի հանդէպ, պատճառ մը զօրացուցած ըլլալով այս վերջինին դիրքը, հակամարտութիւն ստեղծած է Դաշնակիցներուն միջեւ:

Այս ընդհանուր պատկերին վրայ աւելցուցէք Խորհրդաժողովին օրակարգը, ինչպէս նաեւ Յունաստանի, Տարտանէլի, Հայկական նահանգներու փշոտ հարցերը: Այն ատեն է որ հասկնալի կը դառնայ թէ ինչու վայրերան մարդիկ — մասնաւորաբար Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ — ակնարկութիւններ կ'ընեն վերջերս երրորդ պատերազմի մը հաւանականութեան մասին:

ՓԻՐԱՅՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱԼԱՏՆԵ՛Ր ՊԱԼԱՏՆԵ՛Ր

Ի՛նչ հրաշք է սա ընկերվարութիւնը: Եթէ աս հիւանդկախ, կէս-մարդ, երբեմն գինով, երբեմն շոշորթ եւ միշտ շուայտ գահակալները պատմութեան անցած չըլլային, դուք ու ես ո՞ւր պիտի տեսնէինք ու հիանայինք սա շքեղ պալատներուն վրայ: Լուվրին առջեւէն անցած ատեն գիտեմ որ բոլորդ ալ նոյն մտածումը կ'ունենաք. հիացում եւ հրճուանք: Երբ Լիւքսանպուրկի պալատին գեղեցկութեան մասին կը կարդաք, կը մոռնաք արդէն բոլոր դառնութիւնները հոն՝ ներսը, առոր անոր սրտին մէջ կուտակուած: Վերսայլը, Թրեմլինը, կամ Տոլմապաղչէն երբեմն սարսափի մշուշով մը շղարշուած էին: Այսօր արդէն արեւի պայծառ ճառագայթները կ'ոսկեզօծեն անոնց ճակատները: Ու տակաւին ի՛նչ յաղթանակներ, ոչ միայն թափանցելու անկոխ պալատներէ ներս, այլ կոխել անցնելու մաշած սովորութիւններու, ընդունուած եւ նուիրագործուած կեղծիքներու օրինականացուած կեղեքումներու վրայէն:

Բառդներ կան գիտեմ — չե՞ս կարծեր որ այդ պալատները կորսնցուցած են բան մը իրենց երբեմնի գեղեցկութենէն, շքեղութենէն. ազնուական կարգ ու սարքի տեղ կոշտ ու կոպիտ բարքեր տիրապետած են այսօր քիչ մը ամէն տեղ: Ինչ ալ ըսես, այդ ծերծերուն եւ այժմ ծիծաղելի երեւցող ձեւերուն մէջ ալ կային աչք ու սիրտ պարուրող անուշութիւններ:

Այո՛, եթէ խնդրին մօտենանք միայն գեղարուեստական մտահոգութեամբ, հապա՞ ընկերային:

Ահա կրկնակ համագումարներ. հոս, Փարիզ քիչ մը մանակի, հոն Պրիւքսէլ աւելի ընդհանուր: Ի՛նչ բազմութիւններ մարդկային ուժի եւ արտադրող բազուկներու, ի՛նչ զանգուածներ քրտնաթոր ճակատներու եւ կորաքամակ ուսերու. խակական իրաւատէրերը բոլոր բարիքներուն, պիտանի, կերտող և կենսատու որ շարեր են աթոռները իրապու քով, բեմ են բարձրացեր պոռալու բոլորին երեսին՝ «Այդ մենք ենք գալիս»:

ՍՕՍԻ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հեռագրեն թէ համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը 51,270 օդանաւ ապսպրած է ամերիկեան գործարաններուն 264 միլիոն սթերլին արժէքով: Յունիսին, գործարանները պատկան իշխանութեանց յանձնած էին 3489 օդանաւեր՝ արժէք 8 միլիոն ոսկի:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ քաղաքացիական պատերազմը հետզհետէ կը սաստկանայ: Մանչուրիոյ համայնավարները յարձակում գործեցին, երկուշաբթի, Մուքտէնի երկաթուղիին վրայ: Արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան Ճէհոլի նահանգին մէջ: Չինական զօրախումբ մը պաշարուած է: Համայնավարներու հրամանատարը զօր. Զու Անլէյ որ անցեալ շաբթու տեսակցութիւն ունեցաւ Ամերիկացիներու հետ, խստօրէն կը ձաղկէ Մ. Նահանգներու քաղաքականութիւնը: «Եթէ շարունակէք քաշքշել Չիանկ Քայ Չէքը որ կռուի մեզի դէմ, պիտի դիմենք Միացեալ Ազգերուն եւ Երեք Մեծերուն», կը սպառնայ զօրավարը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յառաջ Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը 4 փրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան **1000** ֆր., վեցամսեայ՝ **500**: Արտասահման՝ **10** տոլար:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼԻ ՃԱՌԸ

Նոր սահմանադրութեան մասին

Երեքշաբթի Սահմանադիր Ժողովը շարունակեց իր վիճաբանութիւնները Սահմանադրութեան զանազան յօդուածներուն մասին: Խօսք առին Էռիօ, Անտրէ Ֆիլիփ, Մութէ:

Նախագահը, Վէնսան Օրիօլ, նիստը փակելէ առաջ յայտարարեց թէ ընկերվարականներու համագումարին պատճառով մէկ նիստ պիտի գումարուի այսօր, իսկ ուրբաթ՝ բնաւ: Յառաջիկայ Երեքշաբթի օրուընէ սկսեալ՝ օրական երեք նիստ, որպէսզի Սահմանադրութեան վիճաբանութիւնները վերջ գտնեն Սեպտեմբեր 20էն առաջ:

Մինչ Սահմանադիր Ժողովը, այսպէս, կ'աշխատէր օր առաջ տալ Սահմանադրութեան վերջին յարդարանքը, Զօր. տը Կօլի յայտարարութիւնը եկաւ դարձեալ յուզել միտքերը:

Արդարեւ, Զօր. տը Կօլ մեծ ճառ մը խօսելով, Երեքշաբթի, ազգային քաղաքականութեան մասին, քննադատեց Դ. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը:

— Ֆրանսա, ըսաւ Զօր. տը Կօլ, նոր դուրս կ'ելլէ այն ողբերգութենէն, որու մէջ քիչ մնաց մեռնէր: Այսօր կը վերածնի, թէեւ դեռ տկար է, աշխարհի մը մէջ որ պառակտուած է: Մեր քաղաքական հին վարչաձեւը կործանեցաւ աղէտի մը մէջ, զոր Ֆրանսա ոչ կրցաւ նախատեսել, ոչ ալ արգիլել: Անհրաժեշտ է վերակազմել մեր պետութիւնը այնպիսի ձեւով մը, որ իր կազմութեան մէջ ունենայ բաւարար ուժ, իր ղեկավարներուն մէջ՝ բաւարար վարկ, առաջնորդելու համար ժողովուրդը եւ ապահովելու համար փրկութիւնը, ինչ ալ պատահի:

Արդ, Սահմանադրութեան նոր նախագիծը երբեք չի համապատասխաներ այդ ցանկութեան: Մասնաւորաբար այն յօդուածներով, որոնք կը վերաբերին Ֆրանսական միութեան, Նախարարական խորհուրդին, Խորհրդարանին, Հանրապետութեան նախագահութեան:

Ֆրանսա մեծ պետութիւն կը համարուի անդրծովեան երկիրներով, որոնք կապուած են իրեն: Առանց այդ երկիրներուն, Ֆրանսա չի կրնար մեծ պետութիւն մնալ: Ֆրանսա քաղաքակրթութեան առաջնորդեց այդ երկիրները: Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա այսօր պատրաստէր նոր ծրագիր մը, որ նոր պայմաններու համապատասխան ձեւի մը բերէ մայր հայրենիքին եւ իր հովանաւորած ցեղերուն ու ժողովուրդներուն յարաբերութիւնները: Զօրացնել այդ երկիրներուն կապը Ֆրանսայի հետ, պաշտպանելու համար օտար պետութեանց մրցակցութեան դէմ: Ճանչնալ անոնց իրաւունքը՝ զարգանալու համար համաձայն իրեց ազգային նկարագրին ու ցեղային ինքնատիպութեանց: Ճանչնալ իբրեւ պետութիւն՝ դաշինքով մը Ֆրանսայի կապուած, իբրեւ ակախ երկիր, իր զարգացման համապատասխան ինքնավարութեամբ մը օժտուած:

Գալով նախարարացխորհուրդին սահմանադրական իրաւունքներուն, անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը ունենայ գործելու առաւելագոյն անկախութիւնը, այլապէս չի կրնար աշխատանք կատարել: Անկախութեան նոյն կապտումը վարչապետին վերաբերեալ տրամադրութեանց մէջ:

Զօր. տը Կօլ իր քննադատութիւնները շարունակեց՝ յաջորդաբար քննութեան առնելով դահլիճին եւ Խորհրդարանին յարաբերութիւնները, Խորհրդարանին ընտրութիւնները, Հանրապետութեան նախագահին իրաւասութիւնները:

Եզրակացուց յայտարարելով թէ Սահմանադիր Ժողովին մշակած ծրագիրը չի համապատասխաներ օրուան պահանջներուն եւ Ֆրանսայի նոր կացութեան:

Այս ճառը մեծ յուզում պատճառեց մասնաւորաբար Սահմանադիր Ժողովի ձախակողմեան հոսանքին մէջ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՆԴԱՄԱԼՈՒԾՈՒԹԵԱՆ դէպքեր պատահեցան վերջերս Ֆրանսայի կարգ մը շրջաններու մէջ: Պատկան մարմինը կը հաղորդէ թէ համաճարակ չկայ, բայց անհրաժեշտ է զգուշութիւնը: Մասնաւորաբար արգիլուեցաւ լողալ գետերու մէջ: Փարիզի մէջ եւս տեսնուեցան մանուկներու անդամալուծութեան քանի մը դէպքեր: Այս սարսափելի հիւանդութիւնը, որ կը զարնէ յատկապէս թարմ եւ մատղաշ տարիքի մէջ, տարափոխիկ է եւ կը փոխանցուի ընդհանրապէս ջուրի միջոցաւ: Լողանքի եղանակ ըլլալով, հիւանդութեան երեւումը անսպասելի չէ, բարեբախտաբար համաճարակի ձեւ առած չէ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ 38րդ Ազգ. Համագումարին բացումը կատարուեցաւ այսօր, ժամը 9ին, Փալէ տը լա Միւթիւալիթէի մէջ: Մուտքը արտօնուած է անոնց միայն, որոնք ունին մասնաւոր քարթեր. — 1.— Կուսակցութեան կեդր. մարմինի անդամները ունին կանանչ քարթեր: 2 — Պատգամաւորները՝ կարմիր քարթեր: 3 — Թղթակիցները՝ կապոյտ քարթեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Ազգային համագումարը

Ամսոյս 29ին, Փարիզի մէջ, կը գումարուի Ֆրանս. Ընկերվարականներու Բ. Միջազգայինի Ֆրանս. հատուածին (S.F.I.O.) 38րդ ազգային համագումարը, ուր պիտի քննուին ընդհ. քաղաքականութեան ուղղութիւնը, յառաջիկայ ընտրութեանց ձեւերն ու յայտագիրը, սահմանադրական հանրաքուէն, եւն. եւն.

Նախքան համագումարը, երբ ընկերվարական կամակերպութիւն, ապակեդրոնացման բոլոր իրաւունքները կը յարգուին եւ տեսակէտներու ազատ վիճաբանութիւններ արտօնուած են մինչեւ համագումարին վերջնական որոշումները, որոնք այլ եւս պարտադիր կը դառնան բոլորին

Այս անգամ բացառիկ հանդամանք առած է համագումարը: Շատեր կը տեսնեն արդէն անջատողական շարժում մը եւ ներքին դժգոհութիւններ: Մանաւանդ քանի մը օր առաջ մամուլին յանձնուած ընդհ. քարտուղարութեան հրաժարականը այլազան ենթադրութիւններու ծնունդ տուած է, հիմնուելով Ազգ. Խորհուրդի (Conseil National) քուէարկութեանց քննութիւններուն վրայ (24 Յուլիս 1946):

Կեդրոնական Կոմիտէն կը բաղկանայ 31 հոգիէ, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ նախարարներ: Այս վերջինները թէեւ ստիպուած չեն մասնակցելու Կ.Կ.ի աշխատանքներուն, բայց իրաւունք ունին որեւէ ժամանակ ներկայ գտնուելու ժողովներուն: Կ.Կ.ի բոլոր անդամներն ալ ինքնաբերաբար հրաժարած կը նկատուին, մամուլին տրուած ընդհ. քարտուղարութեան հրաժարականով: Այդ հրաժարականին մէջ կը շեշտուէին ընդհ. քարտուղարին տարած աշխատանքները, մասնաւորաբար Ֆրանսայի գրաւման շրջանին, երբ ան կուսակցութեան վերականգման կազմակերպիչն էր:

Տանիէլ Մայէրի հրաժարմամբ, շատեր կը տեսնեն ընդհ. քաղաքականութեան փոփոխութիւն մը եւ ընկերվարական լիտր՝ Լէոն Պլումի վարած քաղաքականութեան քննադատութիւնը:

Շատ կանուխ է տակաւին այսպիսի որոշ եզրակացութիւն մը հանել. Ազգ. Համագումարն է որ պիտի ճշդէ իր ուղղութիւնը: Ճիշդ է, թէեւ բարոյական տեղեկագրի շուրջ որոշ քննադատութիւններ պիտի ըլլան, բայց այդ չի նշանակեր թէ կուսակցութեան քաղաքականութիւնը հիմնական շեղում մը պիտի կրէ: Ակներեւ է սակայն որ գոյութիւն ունին կարգ մը ինքնաքննադատութիւններ:

Այս առթիւ զանազան տեսակէտներ կը յայտնուին, եւ ինչպէս կ'երեւի այդ կարգ մը ինքնաքննադատութիւնները հիմնաւորող ժողովականներ պիտի գտնուին համագումարին մէջ: Կը կարծուի թէ ատոնց մէջ կը գտնուին նախկին նախարարներ Տէֆէր եւ Ռամատիէ, ինչպէս նաեւ Կի Մոլլէ եւ Ժիւլ Մոք:

Ի՞նչ են հիմնական դժգոհութեանց շարժառիթները: Պարզենք համառօտակի:

Հիմնուելով 2 Յունիսի ընտրութեանց եւ 21 Հոկտեմբերի քուէարկութեանց (1946) վրայ, դժգոհ տարրերը, (եթէ այսպէս կարելի է անուանել) կ'ուզեն քննել եւ կասեցնել այդպիսի անուանական պարտութեանց դրդապատճառները, ոչ թէ միայն առաջորդուելով անցեալի վարած քաղաքականութեան մը անիմաստ դատապարտութեամբ, այլ պահանջելով յստակ դիրք ու ճշտում, համայնավարներու եւ Հանրապետական Ժողովրդ. Շարժման (M.R.P.) հանդէպ, ինչպէս նաեւ աշխատաւորներու եւ գիներու վերաբերմամբ:

Դիրքերու յստակ ճշտումի առնչութեամբ, կարգ մը թերթեր, անտեղի կարծիքներ յայտնեցին թէ ընկերվարականները կը տատանին համայնավարներու եւ Հանրապետ. Ժողովրդ. Շարժման քաղաքականութեանց միջեւ: Կարելի չէ ճիշդ գտնել այդպիսի կարծիքներ կամ քննադատութիւններ, քանի որ ընկերվարականներու ծանր աշխատանքներէն մին եղած է միշտ այդ երկու հոսանքները իրար մօտեցնել, կատարելով տեսակ մը հաշտարարի դեր:

Կառավարական տագնապի եւ ամենափափուկ քաղաքական վայրկեանին քանիցս ի յայտ եկաւ այդ դիրքը: Եւ թերեւս այս վերջին անուանական պարտութիւններն ալ կարելի է ատոր վերագրել մասամբ, եթէ մէկդի ձգենք քարոզչութեան պայմանները, որ կարելի չէ համեմատել համայնավարութեան եւ M.R.P.ի հսկայական լայն միջոցներու հետ:

Համայնավարութեան՝ մէկ բանուորական կուսակցութիւն կազմելու նշանախօսքն ալ թէեւ որոշ գետին մը գտած էր ասկէ առաջ, բայց հետզհետէ, մանաւանդ 37րդ համագումարէն ետքը, նուազած են տուեալներն ու կարելիութիւնները եւ հաւանական ալ չէ, այս վերջին համագումարին մէջ, ի նպաստ արտայայտուող կարծիքներու հանդիպիլ:

Միջազգային գետնի վրայ ալ, աւելի սերտ յարաբերութիւններու մշակում կը նախատեսուի օտար երկիրներու հետ, ծանրանալով անտեսական գետնին եւ առաջնորդուելով Եւրոպայի վերակառուցումով:

Հաւանական չէ, որ համագումարը կրկին զբաղի կազմակերպութենէն վտարուածներով, որոնց մեծ մասը միշտ դիմումներ կը կատարէ, վերստին անդամակցելու կուսակցութեան եւ արժանանալու իրենց նախկին կոչումին: Անցեալ տարուան համագումարը կրկին հաստատեց 36րդ համագումարի վտարման որոշումը (Նոյ. 1944, Ֆրանսայի ազատագրման Ա. համագումարը)՝ հանդէպ այն երեսփոխաններուն, որոնք քուէարկած էին ի նպաստ Փէթէնի 1940 Յուլիս 10ին:

Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը, որ մօտէն կը հետեւի համագումարի աշխատանքներուն (36րդ համագումարին Հ.Յ.Դաշնակցութեան կողմէ կը մասնակցէր ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, իսկ անցեալ տարի, 37րդին կը մասնակցէին ընկերներ Շ. Միսաքեան եւ Ն. Տակուեան), երբ Բ. Միջազգայինի քոյր կազմակերպութիւն, կը ցանկայ կրկին տեսնել որ համագումարը, ընկերվարական սկզբունքներու հիման վրայ, տայ իր արդար եւ յստակ որոշումները, որոնք պիտի գան անգամ մը եւս ամրապնդել իրենց ներքին թէ արտաքին կապերը:

Հակառակ դիտումնաւոր յոռետեսութեանց, 38րդ Ազգային Համագումարը պիտի կրնայ յաղթահարել բոլոր դժուարութեանց եւ ինքնաքննադատութիւններուն ու կը յուսանք որ դուրս պիտի գայ աւելի զօրեպնդուած եւ յաղթական:

Յաջողութիւն եւ յարատեւ աշխատանքի կոչով կը ցանկանք 38րդ Ազգային Համագումարին:

ՆԵՐՍԷՍ

ԳԵՂԱՐԴ
ԿՈԹՈՂ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Հին դարերու մէջ Հայաստան այցելող ամէն մարդու համար,— որ կը փափաքէր տեսնել նաեւ հայ ժողովուրդին պատմական յուշարձանները,— առաջին հետաքրքրութեան առարկաներէն մէկն է եղած Գեղարդը (Այրիվանք): Անով հետաքրքրըւած են Հայաստան այցելող գրեթէ բոլոր եւրոպացի ճամբորդները:

Այսօր ալ Գեղարդն ու Գառնին կը մնան Խ. Հայաստանի ամէնէն ուշագրաւ եւ հոյակապ յուշարձանները, աշխատաւորներու եւ դրօսաշրջիկներու համար՝ ամէնէն սիրելի վայրերը:

Ո՞րն է Գեղարդի այս արտակարգ հմայքին եւ ստեղծած հետաքրքրութեան գաղտնիքը: Նախ յուշարձաններու բնական դիրքը: Անոնք կը գտնուին բարձր սարերու լանջքին եւ ապառաժներու վրայ, եւ անանցանելի կիրճերուն մէջ, շրջապատուած՝ հարուստ բուսականութեամբ, օժտուած՝ Գեղամայ լեռներուն պաղ ջուրերով:

Գեղարդի միւս ուշագրաւ կողմն է յուշարձաններու մեծ մասին քարափոր, բայց ճարտարապետական ճշգրիտ հաշիւներով կառուցուած ըլլալը: Ահա այդ պայմաններն են, որ կը գրաւեն այցելուին հետաքրքրութիւնը: Իսկ ի՞նչ է որ գրաւած է մեր նախնիքը, որոնք, թողած՝ Հայաստանի ծաղկուն դաշտավայրերը եւ սարալանջերը, եկեր ապաստաներ են այս անմատչելի ծերպերուն, ժայռերուն ու խոր կիրճերուն մէջ, ուր, ինչպէս կը գրէ Ալիշանը, որսորդները միայն կրնան թափանցել: Մեր նախնիքը հետաքրքրուած են երկու բանով. Նախ անով որ վայրերը անառիկ, թշնամիին համար անմատչելի հանդամանք ունին, ինչ որ շատ կարեւոր է օտար յարձակումներու ժամանակ, երկրորդ անով որ առատ է ջուրն ու բուսականութիւնը, ինչ որ նախապայման կը կազմեն ապրելու համար, մանաւանդ ջուրը, որուն պաշտամունքը մեծ տեղ կը գրաւէ Հայաստանի հին բնակիչներուն մօտ:

Ալիշան, իր «Այրարատ» աշխատութեան մէջ, շօշափելով վանքին հնութեան հարցը եւ կռթնելով մեր պատմիչներուն (Վարդան Պատմիչ, Յովհ. Դրասխանակերտցի եւ ուրիշներ) վկայութեանց վրայ, թէ դեռեւս քրիստոնէութեան առաջին դարերուն՝ այստեղ գոյութիւն է ունեցեր աղօթատեղի մը, կ'եզրակացնէ թէ նոյնիսկ քրիստոնէութենէն առաջ, հեթանոսութեան շրջանին, Այրիվանքը ծառայեր է նման նպատակի մը:

Վերջերս Գառնիի մէջ երեւան հանուած յունարէն արձանագրութեան մէկ տողը աւելի եւս կը հիմնաւորէ այս կարծիքը: Նորայայտ արձանագրութեան հեղինակը՝ Հայոց Տրդատ թագաւորը ինքզինք կը համարէ «աղօթակալ մեծ Խարայրին»: Արձանագրութիւնը վերծանող փրոֆ. Ստ. Լիսիցեանի կարծիքով, քարայր ակնարկութիւնը կը վերաբերի Այրիվանքին: Եւ որովհետեւ Տրդատի այս տողերը գրուած են քրիստոնէութեան առաջին տարիներուն, ուստի կարելի է ենթադրել, որ այդ շրջանին այստեղ գոյութիւն ունէր քարայր մը, ուր մեր նախնիք կ'աղօթէին իրենց աստուածներուն: Եւ այդ ալ թերեւս այն ջուրին համար, որ յետագային, քրիստոնէութեան շրջանին, «սրբազան ջուր» համարուեցաւ եւ վրան հիմնուեցաւ Գեղարդի ամենամեծ վիմափոր տաճարներէն մին: Թէ այս վայրերը ջուրի պաշտամունքի հետ կապուած էին, ատիկա կը հաստատուի Գեղամայ լեռներուն լանջքին վրայ դրուած ջուրի աստուածներու՝ «վիշապներու» գոյութեամբ: Այդ վիշապները կը մնան տակաւին մինչեւ այսօր:

Անշուշտ հնագոյն շրջաններու մէջ Այրիվանքի շինութիւնները շատ հասարակ ու պարզ քարայրներ էին միայն, ադկէ՝ վայրն ալ կոչուած է Այրերու վանք կամ Այրիվանք: Յետագային, ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերուն է, որ քարայրներու կողքին, կամ անոնց մէկ մասին մէջ կառուցուած են այժմու եկեղեցիները, ու շրջապատուած առանձին պարիսպներով:

Գեղարդի արձանագրութիւններէն ամենահինը կը կրէ 1165 թուականը: Միւս արձանագրութիւններուն մեծ մասը կը պատկանի ԺԳ. դարուն: Ինչպէս Հայաստանի բազմաթիւ այլ վանքեր ու եկեղեցիներ, այս յուշարձաններն ալ կառուցուած են Իվանէ եւ Զաքարէ իշխաններու ժամանակաշրջանին: Վանքի բոլոր եկեղեցիները անհերքելի կերպով կը կրեն Զաքարեան շրջանի հայ ճարտարապետութեան եւ որմնաքանդակներու խոր կնիքը:

Այդ ժամանակաշրջանին ծաղկեր է Այրիվանքը եւ ունեցեր իր մէնաստանութիւնը: Հաւատացեալները աւելի կապելու համար ուխտատեղիին հետ, այնտեղ բերեր ու պահեր են աւանդական այն գեղարդը կամ տէգը, որով իբր թէ խոցուեր է Քրիստոս, եւ ադկէ՝ վանքը ստացեր է իր անունը, Գեղարդավանք:

Վանքը հետզհետէ դարձեր է մշակութային կեդրոն: Այստեղ է որ Մխիթար Այրիվանեցին գրեր է իր արժէքաւոր գիրքը, այստեղ է որ Մխիթար Յօրինող քանդակեր է իր հոյակապ խաչքարը, որ մինչեւ հիմա կը մնայ հիացման առարկայ:

Ասկէ զատ՝ Գեղարդը ապաստանի տեղ ծառայած է օտար ասպատակութեանց պատճառով փախած կամ պալատական սադրանքներէ խուսափած բազմաթիւ հոգեւորականներու:

Ստեփանոս Օրբէլեան կը պատմէ (էջ 266), թէ Յովհ. Կոտայեցի կաթողիկոսը, տարակարծութիւն ունենալով Հայոց Բագրատ իշխանին հետ, քաշուեր է Այրիվանք եւ այնտեղ ապրեր ժամանակ մը: Արաբական արշաւանքներու եւ մասնաւորաբար արիւնարբու Եուսուֆ ոստիկանի յարձակումներուն ժամանակ՝ վանքը կը դառնայ ապաստան նաեւ Յովհաննէս Դրասխանակերտցի կաթողիկոսին:

Օտար ասպատակները սակայն հանգիստ չեն ձգած մեր նախնիքը ոչ միայն քաղաքներուն ու գիւղերուն, այլ եւ անմերձենալի այս ապաստաններուն մէջ: Մեր պատմագրութեան մէջ բազմաթիւ յիշատակութիւններ կան այն աւերածութեանց եւ կոտորածներու մասին, որոնք կատարուած են արաբ ոստիկան Եուսուֆի մարդոց, Լէնկթեմուրի հրոսակներուն, Շահաբասի զօրքին եւ ուրիշ թշնամիներու կողմէ:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Ով որ հետեւի խորհուրդներուս՝ կրնայ ամենագէտ ըլլալ առանց յոգնելու, բաւական է որ գոց սորվի հայկական մականունները: Կ'ուզէ՞ք ուսումնասիրել արհեստագիտութիւնը, սերտեցէք հետեւեալ անունները,— եան մը աւելցուցէք՝ փոխ առնելով բարբարոս լեզուէ մը.— չորպա, փիլաւ, թափլէ, թառխանա, զէռտէ, ճէշկէկ, լօգմա, լոխում, սիմիթ, սոմուն, իշկէմպէ, փաստրմա, լէհմէր, փաչա:

Տարունակե՞լ, ես խոհարար ըլլալու միտք չունիմ:

Ջուլհակ կամ ոստայնակութեան համար.—

Պասմա, թուզումմա, իփէճ, ճէնտիր, ճէսէ, խարար, չուվալ, չիթ, սինիմ, սրմաճէշ, փէշտըմալ, ջորապ, չատր, եօրղան:

Խալխա, փալթօ, էնթրի, փոթուր, կէօմլէկ, փիսթան, էլ'էկ, իշլիկ. — Դերձակութեան կամ զարմանազան արհեստներու համար: .—

Թէրզի, գույում, էսկի, զնտուրա, եմէնի, տողրամա, պէննէ սարաֆ, դուվար, պողչա, չիփթլիկ, փուլ, պէճմէզ, զրա, միշտ աւելցնելով եան, ու կրճատելով եանը:

Աշխարհագրագէտ փրոֆէսէօր կ'ուզես ըլլալ, ինչո՞ւ կը զարմանաս, մասամբ փրոֆէսէօր կ'ըլլայ, պարի փրոֆէսէօր ալ կ'ըլլայ, քրէփի, վարսայարդարի, նոյնիսկ ոտքի մատներու եղունգները կարմրցնելու փրոֆէսէօր կայ, խոշոր տիպլոմով, չքանչանով:

Այս բանը գրեցի մէկ նպատակով, խնդրելու համար Հայաստան գացողներէն, որ երբ մեր հայրենիքէն ներս մտնեն՝ նետեն իրենց վրայէն այս կարգի անունները, եւ մկրտուին հայկական փառաւոր եւ իմաստալից մականուններով, աչքը բանալով այնտեղ բնակողներուն ալ, որպէսզի Փօղազքէսէն, Ղուրդուղուլու, Ճէլալօղլու, Գանլըօվան բնակավայրերն ալ իրենց կարգին ազգայնանան:

ՓՇԱԾԱՂԻԿ

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

Խղճահարութի՜ւն

Խղճահարութեան տագնապի մը մատնուած ըլլալով, ապաշխարելու համար, իր պաշտօնէն հրաժարեցաւ ամերիկացի գիտնական մը, Արթըր Քէմփթըն, որուն յանձնուած էր ելեկտրական առաջին ռումբը արձակելու պատասխանատուութիւնը: Իր կեանքին մնացեալ մասը պիտի յատկացնէ առաջին ռումբին պատճառած վէրքերը դարմանելու...: (*Թերթերը*)

Խեղճ մարդկութի՜ւն, պիտի բացագանչէր մեծ մայրս: Վերջապէս, ապաշխարելու ճամբան բռնած է մարդկութիւնը:

Զգայացունց լուրերը սովորութիւն դարձած են այլեւս, քանի մը տողով հրամցուելու հասարակութեան: Լուրը, այս անգամ եւս, կուգայ Նոր Աշխարհէն որ այսպիսի եւ պէսպիսի նորութիւններու ազդանշան տուող երկիրը դարձած է:

Խղճահարութեան մասին՝ երկար ատենէ ի վեր կը մտածէին քաղաքական եւ զինուորական մեծագոյն դէմքերը: Բայց ոչ ոք կ'ուզէր առաջին քայլը առնել, նկատելով տեսակ մը տկարութիւն:

Ցարդ կեանքի մէջ կիրարկուած սովորութիւնները վերիվայր շրջող դէպք մըն է պատահածը: Ափսո՜ս որ քիչ մը ուշ մնացած է, բայց ոչինչ, լաւ է ուշ քան երբեք:

Խղճահարութիւններ համր էին մինչեւ հիմա այժմ լեզու ելած են՝ զգայութիւն, զգայնութիւն եւ զգացում իրար հրմշտկելով:

Բարձրագոյն դատական ատեաններէն մինչեւ հասարակ ոճրագործներ դատող սրահները լի են արտաքին խղճահարութեամբ տապլտկուող ամբաստանեալներով:

Վերջերս շատ կը խօսուի «Հաշտութեան Խորհրդաժողովին» մասին եւ կը կարծուի թէ շուտով պիտի որդեգրեն խղճահարութեան այդ նորանոր ձեւը այդ ժողովին մէջ:

Խղճահարութիւնը ոչ թէ տագնապ, այլ համաճարակ մըն է որ ծայր տուած է: Մինչեւ պաշտօնականանալը և ընդհանուր թափանցումը մարդկութեան մէջ, խղճահարութեան տագնապը սաստկացած է մեր «գերհառաջդիմական» տարրերուն մէջ, որոնք միշտ կը գտնուին յառաջդիմութեան առաջնակարգ ընդօրինակողներու շարքին:

«Խղճահարներու Ընդհանուր Միութեան» մը հիմքը դնելով, «անդամակցող»ներու տեղատարափ մըն է սկսած: Անդամակցող անդամակցողի վրայ: Եւ այս տագնապը այնքան սաստկացած եւ յառաջացած, որ իր արձագանգը գտած է... մեռեալներուն քովն իսկ...

Խիղճդ կը տանջէ քեզ, անդամագրուէ՛ այդ ընդհ. Միութեան, ինչ փոյթ եթէ խղճահարութիւնդ ուրիշին պէս չէ, միակ այդ ձեւով է որ կրնաս խիղճդ հանդարտեցնել: Իսկ եթէ խիղճդ հանգիստ է, կամ բնաւ չունիս, կրկին անդամագրուէ, այդ ձեւով կրնաս նպաստել ուրիշ խղճահարութենէ տառապողի մը ցաւերը ամոքելու:

Թերեւս օտարներ ծիծաղին մեր վրայ: Բայց վստահ եղէք թէ օր մը պիտի գայ որ խղճահարութիւնը իր արձագանգը գտնէ... «Արեւմուտք»էն մինչեւ Արեւելք:

Մինչ այդ՝ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ, խղճահարութիւնը, այն աստիճանի համաճարակ դարձած է որ խեղճ Թուրքն ալ տագնապի մը մատնուեր է եւ աշխարհի վրայ անկիւն մը կը փնտռէ եղեր.... ապաշխարելու համար:

Շատեր իրեն յանձնարարեր են... «Հաշտութեան Խորհրդաժողով»ը: Իսկ ես կը մտածեմ թէ արդեօք աշխարհը պզտիկ պիտի չգա՞յ, եթէ կարգը հաշիւ տալու գայ:

ՄԵՂՈՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԱՍԽԻ ՄԱՍԻՆ

«Արա՛զ, ինծի ճամբայ տուր...» յուզիչ եղանակով կ'երգէր հայութիւնը Երասխի շուրջ. «Արազին եմ մօտենում՝, միրածիս եմ համբուրում»:

Նոյնիսկ դաշտային Երասխը, հակառակ երեւութապէս հանդարտ ընթացքին, շատ ուժեղ դիմադրութիւն մը ունի: Լողալով Արազը կտրող ձիեր՝ մտի վրայ կը համբուրէին: Այդ մասին հզօրներ էին Ալիճէվրիկ, Տէլիպապա եւ այլ հայ մեծաշէն գիւղերու հսկայ գոմէշները, որոնք կրնային կուրծք տալ հոսանքին: Գետին անհատնում երկայնքին վրայ, ճերմակ սաւանի պէս փռուած դառնուկները անուշիկ տեսարան մը կուտան Երասխի:

Քէօփրիքոյի (հայ) կամուրջը հրաշալիք մըն է, ջուրէն դուրս կարմիր կղմինտրէ խիստ նուրբ կառուցուածքով, մէջը պարապ, փոքրիկ պատուհաններով եւ անհամար թռչնոց բնակարան: Բարձրութի՞ւնը,— Էյֆէլի աշտարակը չճանչցողին գլխու պտոյտ պիտի բերէր անշուշտ:

Կը պատմեն թէ կամուրջներու փլուզումէն յուսահատ արքան, իր փնտռտուքին միջոցին, հովիւ մը կը ներկայանայ եւ ցուպով ցոյց կուտայ. «Ահա՛ հոս պէտք է շինել»: Այդպէս ալ կոչուած է Չոպան-Քէօփրիսի:

Սարի կողքին շինուած նեղ խճուղին կ'եզերէ գետը: Փախուստի որեւէ ճամբայ չկայ: Աւազակներու քաջագործութեանց առասպելներ չա՛տ: Մի հրացանաւոր բարձունքին վրայ, մին ալ կամուրջին անցքին կրնան կասեցնել ամբողջ բանակ մը:

ԾԵՐՈՒԿԸ

ԱՐԱԶԻՆ

Բարով եկար, հազար բարով, ով դու Արազ քաղցրահոս: Վար ցատկեցիր Թրվռալով խորա-խորհուրդ մենաստանէդ՝ եկար նորէն ի լոյս աշխարհ: Բարով հասար, հազար բարով, դու խե՜նթ հովիւ, կանանչազեղ կոյս Արմաշի: Նորից ի նոր մեզ երգելու՝ մեղեդիներդ զմայլաշունչ, Նորից ի նոր մեզ հիւսելու՝ հեքեաթաշունչ բանե՛ր, բանե՛ր, քա՛ղցր բաներ: Խերով հասար, տեղին հասար, քեզ կեանք տուող դեղին անուշ զեփիւռով, կարկաչահոս աղբիւրներով գովութիւն մը պարգեւելու:

Արազն եկաւ...: Ան չբերաւ իր հետ սակայն իր անբաժան Տարազը: Ցիմար կեանքին յորձանքն առաւ քշեց տարաւ Արամազդը, Թողլով Արազն որբ եւ մինակ: Անհեղաշունչ դու Արազ, ականջ դի՛ր ինձ, կ'աղաչեմ: Երբոր անցնիս Մանշի միւս կողմ, չմոռանա՛ս ըսել Ջուխտ մը խօսքդ խոժոռադէմ Ալպոնին, որուն ընթացքն անգութ, հանդէպ Ազգին Թորգոմայ, խոցոտած էր նաեւ սիրտը հէգ Տարազին: Կեսարներու երդիքին տակ, երբոր տեսնես հրաշք քաղաքն հազարումէկ առուներով, երբ ոտք դնես վեհ Տունէն ներս Մեծասքանչի իշխաններուն, Ալլիշանի ճիշդ քովիկը դիր նկարը, իբրեւ նշխար, մշտաժպիտ քու Տարազին: Երբոր թռչիս մինչեւ Նեղոս, դէմ յանդիման Սփինքսի, յի՛շէ, յիշէ, Տարազն է որ քեզ կը դիտէ: Երբոր հասնիս Երկիրը մեր ցանկութեան, զուցէ յոգնիս ու նիջես,— բայց դո՛ւն խիզախ, շարունակէ՛ վերելքդ, պարդ, մինչեւ հասնիս ծայրը լերան՝ որուն անուն է Մուսա, ծունկի գալով, որպէս զմրուխտ՝ վերցո՛ւր հող հայարիւն, քառասուն օրեր վերջը՝ եկուր ցանէ ինչպէս ծաղիկ կարմիր, խոնաւ չիրմին՝ քու Թանկագին Տարազին:

ԳԵՂԱՄ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

Տարօրինակ դեղեր

Մարդը իր դեղերը կը քաղէ կենդանիներէն, բոյսերէն եւ հանքերէն, հետեւաբար զարմանալի չէ եթէ ան իր խակական մարմինէն ալ դեղեր շինէ, դարմանելու համար իր ցաւերը եւ երկարելու իր կեանքը:

Հին ատեն իբր դեղ կը գործածուէին մարդուն եղունգները, մազերը, լորձունքը, ոսկորը, մէզը, եւ այլն: Սակայն այդ դեղերէն քա՛նի հոգի կը բուժուէր, քանիներ կը մեռնէին, այդ կէտը մութ կը մնայ:

Սկսինք գլուխէն.— Գլխուն մազերը այրելով եւ անոր փոշին մեղրին հետ խառնելով, գանկին կը քսէին, բուժելու համար կանխահաս ճաղատութիւնը: Նոյնպէս, այրած մազի փոշին գլխուն վրայ ցանելով, կը դարմանէին քնատութիւնը: Մեռած մարդու գանկին քերթուկը կը գործածուէր ուղեղի հիւանդութեան պարագաներու մէջ: Usnée կոչուած քարանոր տունկին մամռոտ մասը դեղթափ մըն էր արիւնահոսութեան համար: Ականջի աղտը կամ ասուկը իբր դեղահատ կը գործածուէր փորհարութեան դէմ: Այդ աղտը կ'ամոքէր խայթումէ կամ խայթուածքէ առաջ եկած վէրքերը եւ կը գոցէր մորթին մէջ գոյացած խոռոչները: Ըսուկը եփուած վիճակի մէջ ազդու պալասան մըն էր նոր վէրքերու համար: Լորձունքը կը մեղմացնէր թունաւոր խայթուածները, կեղերը եւ քերուըտուքները: Անօթի փորով կատարուած շնչառութիւնը օգտակար էր աչքի ցաւերու եւ բորբոքումներու համար, մանաւանդ՝ երբ հիւանդին աչքերուն վրայ փչելէ առաջ, դարմանողը սամիթի (րէզէնէ) սերմեր ծամած ըլլար: Ոջիլը ողջ վիճակի մէջ կլլելը յանձնարարելի էր ներդեւմի կամ պարբերական ջերմերու համար: Մեռած մարդուն ակռան ծանօթ էր ցաւոտ ակռաները թափելու յատկութեամբ:

Մէզը պահպանողական միջոց մըն էր ժանտախտի, դալուկի եւ ջրգողութեան դէմ: Տղաբեր կնոջ մէզը, իբր դեղ տրուելով ամուսինին, կը դիւրացնէր կնոջ աշխատանքը...: Դեռատի մանչու մը մէզին դրեխն ալ սահմանուած էր ջրգողութեան դէմ: Մէզը դուրսէն գործածելի, կը բարուոքէր վէրքերը եւ կը մեղմացնէր ջերմը: Թաց լաթով կամ սպունգով կատարուած մէզի լոգանքը կը դարմանէր անդամներու դողդողջումը: Զտուած վիճակի մէջ, մէզը շատ օգտակար դեղ մըն էր աչքերու կարմրութեան համար: Իբր խաղաջաղեղ, մէզը կը ցրուէր կոկորդի պզտիկ լեզուին՝ գանգիկին՝ ցումերը, իբր տաք (լափա), առաջքը կ'առնէր փայծաղի ցաւերուն: Ինչպէս կը տեսնուի, մէզը հին բժշկութեան մէջ յաճախադէպ գործածութիւն մը ունէր:

Աղիքի ճճիները փոշիի վերածուած վիճակի մէջ կուլ տալով, փոքր տղոց որդերը դուրս կը վանէր: Մարդկային ճարպը ծանօթ էր ծաղկախտին պատճառած մորթային խոռոչները գոցելու յատկութեամբ: Ոսկորը փոշիացած վիճակի մէջ կը դադրեցնէր հազը և թանչքը: Եղունգները փոշիի վերածելով եւ գինիի հետ խառնելով կը գործածէին իբր փսխիչ-դեղ: Զորցած արիւնը երկաթէ պզտիկ թիի մը վրայ դնելով եւ ռունգերուն մէջ փչելով, կ'արգիլէին քթի արիւնահոսութիւնները: Երբեմն այդ հոսած արիւնէն քանի մը կաթիլ կուլ տալը, կը բաւէր առաջքն առնելու համար արիւնահոսութեան: Կնոջ ստինքէն ծծուած կաթը կը բուժէր թոքախտը...: Հիւանդութենէ մեռած մարդու մը կամ կնոջ մը ձեռքը, դնելով ուռոյցի կամ խոյլի (սըրաճա) մը վրայ, իր պաղութիւնը վէրքին մէջ թափանցելով, կը ներածծէր անոր աղտոտ հիւթը...:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ որդին, գնդ. Էլլըթ իր յուշերը գրած է, ուր ծանրապէս կ'ամբաստանէ Չըրչըլը թէ ամբողջ երկու տարի ընդդիմացաւ ամերիկեան ապայակոյտին, յետաձգել տալով զօրքի ցամաքհանումը Մանշի ճամբով: «Չըրչըլ անընդհատ կը վիճաբանէր, փոխել տալու համար մեր ռազմագիտութիւնը եւ հետեւանքը այն եղաւ որ մեր զինուորները ստիպուեցան երկար ճամբայ կտրել Իտալիոյ լեռներուն մէջ: Իր կարծիքով ա՛յդ էր ամէնէն դիւրին ճամբան Եւրոպա մտնելու: Չըրչիլ մանաւանդ ջանաց տեղափոխել յարձակողականի ծանրութիւնը, ապահովելու համար Անգլիոյ շահերը ի վնաս իր Ռուս զինակցին, այսպէս վտանգելով արագ յաղթանակի մը հնարաւորութիւնները»:

Գնդապետը կը պատմէ Րուզվէլթի եւ Չըրչըլի հանդիպումը հինգ տարի առաջ, երբ ստորագրուեցաւ Ատլանտեանի ուխտը: Իմ հօրը ընկերացած էր իբրեւ տեսակ մը քարտուղար, զանազան յանձնարարութիւններ կատարելու եւ գաւաթները լեցնելու համար: Երկուքէն մէկը շարունակ կը խմէր: Ռուսերուն ակնարկելով, Չըրչիլ կ'ըսէր,— Այո, շատ աւելի զօրաւոր են քան կը յուսայինք, բայց ոչ ոք կրնայ ըսել թէ որքան պիտի տոկան գերմանական ճնշումին»:

Չըրչիլ կարելի է ըսել թէ բնաւ հաւատք չունէր ռուս զինուորական ուժին վրայ: Ու կ'ըսէր թէ Ռուսերուն տրուած օգնութիւնը պիտի ծառայէ միայն ժամանակ շահելու: Ու կը պահանջէր, որ Ամերիկա մտնէ պատերազմի մէջ, ժամ առաջ, այլապէս Գերմանիա կրնայ յաղթել Արեւելքի մէջ եւ դառնալ Արեւմուտք, մինչեւ Ամերիկա:

ԱԹԷՆՔԻ խորհրդային դեսպանը բողոքագիր մը ուղղեց հելլէն կառավարութեան պահանջելով որ մամուլը դադրեցնէ իր յարձակումները Ռուսիոյ դէմ եւ իշխանութիւնները չարգիլեն ռուսական շարժանկարներու ներկայացումը: Արտաքին նախարարը բացատրած է դեսպանին թէ խորհրդային մամուլին յարձակումներ բնականաբար իրենց հակազդեցութիւնը ունեցած են հելլէն ժողովուրդի վրայ:

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը տեղեկացնեն թէ խորհրդային իշխանութիւնները՝ հնգամեայ ծրագրին յաջողութիւնը ապահովելու նպատակով սկսած են մաքրագործել կասկածելի տարրերը: Այս առթիւ շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ: Ամէն ջանք ի գործ պիտի դրուի բանակին կարգապահութիւնն ու բարոյական կորովը չվտանգելու եւ համայնավար վարդապետութեան ուսուցումով ժողովրդական խաւերուն մտաւորական մակարդակը բարձրացնելու համար: Խորհրդային մամուլը որ ընդհանրապէս լուռ է երկրին ներքին անցուդարձին մասին, վերջերս սկսած է հրատարակել պատմութիւնը այն ոճիրներուն եւ խարդախութեանց որոնք գործուած են բարձր պաշտօնատարներու կողմէ: Կարգ մը մասնագէտներ կեղծ վիճակագրութիւններ պատրաստած են խոշոր պարգեւներ կորզելու դիտաւորութեամբ: Ուրիշներ խւրացուցած են բանուորներու օրավարձերը: Մամուլը բուռն կերպով կը յարձակի շարք մը յայտնի անձնաւորութեանց վրայ, ամբաստանելով զանոնք որ հակախորհրդային քայլեր առած են: «Ամբաստանեալներէն» մէկն է փոխադրութեանց նախարարը: Շինութեանց նախարարութիւնն ալ խստօրէն կը քննադատուի իր հակակշիռին ենթակայ գործարաններու վատ տեսակի արտադրութեանց համար:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան քաղաքական և տնտեսական յանձնաժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ: Աւստրալիոյ պատուիրակը առաջարկեց մասնախումբ մը նշանակել քննելու համար այն բոլոր փաստաթուղթերը որոնց հիման վրայ Չորս Մեծերը որոշած են սահմաններու սրբագրութիւնները: Վիշինսքի դիտել տուաւ թէ Աւստրալիա զանազան միջոցներու կը դիմէ Խորհրդաժողովին աշխատանքները կասեցնելու համար: Քիչ մը աւելի առաջ երթալով, խիստ բառեր արտասանեց պատուիրակին հասցէին — «Փաւաւէն նոր եկող ճամբորդի մը պէս կ'ուզէք ամէն բան ձեր աչքերով տեսնել: Մասնագէտները արդէն սկսած են քննել դաշնագիրներուն վերաբերեալ բոլոր մարամասնութիւնները. եթէ չէիք գիտեր, հարցափորձ ըրէք. տղիտութիւնը մեղք չէ, կ'ըսէ Քարլ Մարքս, թէեւ շատ ալ պատշաճ չէ որ այս ժողովին մէջ յիշեմ այդ անունը»: Վիշինսքիի այս ծանր բառերուն պատասխանեց Աւստրալիոյ գլխաւոր ներկայացուցիչը՝ Պիգըլ որ ըսաւ.— «Թող արար աշխարհ իմանայ, որ եթէ կայ պատուիրակութիւն մը որ կ'աշխատի դժուարութիւններ յարուցանել Խորհրդաժողովին առջի մէկ օրէն, ատիկա Ռուսիոյ պատուիրակութիւնն է: Ոչ ոք կրնայ զիս վախցնել, նոյնիսկ բռունցքը ցոյց տալով: Դուք իրաւունք չունիք, ձեր ներկայ ուժին վրայ կռթնելով, ուրիշները ղեկավարելու: Ժողովուրդներու վախը անհետացած չէ տակաւին: Ու այդ վախին տեղի կուտայ Ռուսիան»: Պիգըլի պատասխանեց Մոլոթով որ նոյնքան ծանր բառերով ամբաստանեց Աւստրալիան «որուն առաջարկած բոլոր բանաձեւերը ուղղուած են Ռուսիոյ դէմ»: Յանձնաժողովը մերժեց հետեւանք տալ աւստրալիական բանաձեւին որ ետ առնուեցաւ:

✕ Ամերիկա եւ Անգլիա համաձայնեցան որ Չորս Արտաքին նախարարները հանդիպում մը ունենան իրենց մէջ կարգադրելու համար կարգ մը վէճեր, որոնք Խորհրդաժողովին մէջ լուծելու յոյս չկայ: Ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի, եթէ խորհ. պատուիրակութիւնը հաւանի առաջարկին:

✕ Միացեալ Ազգերու փոխ-քարտուղարը՝ Սոպոլէվ Փարիզ կը հասնի շուտով՝ Սեպտ. 23ին համար որոշուած խորհրդաժողովը յետաձգելու մասին տեսակցութիւններ ունենալու համար:

✕ Յունաստան դիմում կատարած է Ապահովութեան Խորհուրդին՝ պահանջելով որ ինքն ալ անդամ ընտրուի այդ մարմնին: Դիմումնագիրը շահագրգռուող պետութեանց ուշադրութեան կը յանձնէ այն պարագան թէ Ալպանիոյ անդամակցութիւնը Միացեալ Ազգերուն, կրնայ վտանգել Յունաստանի ներքին խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնը: Անգլիա եւ Ամերիկա հակառակ են Ալպանիոյ անդամակցութեան, իսկ Ռուսիա բուռն կերպով կը պաշտպանէ Ալպանիան այս հարցին մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«ՓՐԱՎՏԱ» ուժեղ կերպով քննադատելով Ֆրանսան, կը գրէ հետեւեալ տողերը. — «Շատ յատկանշական է որ Փարիզի ազատագրման երկրորդ տարելիցին տօները կը զուգադիպին այն կատաղի յարձակումին զոր ֆրանսական մամուլը կը մղէ Խ. Միութեան դէմ: Էջերով՝ ստայօդ, խարդախ ու փոքրոգի յօդուածներ կը գրուին մեզի դէմ: Ֆրանսական կառավարութեան շրջանակներուն սերտօրէն կապուած Մոնտ եւ Օպ թերթերը ամէնէն աղտոտ բամբասանքները կը հրատարակեն, եթէ հակախորհրդային են: Ասիկա հետեւանքն է Անգլեւսաքսոններու ազդեցութեան: Կ'ըսուի թէ կարգ մը ֆրանսական թերթեր Ամերիկացիներուն ծախուած են: Մամուլին այս ընթացքը անկախ երեւոյթ մը չէ: Վերջին շաբաթները Ֆրանսայի մէջ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մը յառաջ եկած է»: Փրավտա կը յայտարարէ թէ Ֆրանսա հետզհետէ կ'որդեգրէ անգլեւսաքսոն քաղաքականութիւն մը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ բոլոր զինուորական կամ կէսզինուորական կազմակերպութիւնները, զինուորական վարժարանները և Ակադեմիաները և սպայակոյտ լուծուեցան Դաշնակից բանակներու հրամանատարութեան որոշումով:

ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ օրէնքներուն մասին Ֆրանսայի Ընկերվարական Կուսակցութիւնը առաջարկ մը ներկայացուց Սահմանադիր Ժողովին, խնդրելով մինչեւ 1948 Յունուար 1 երկարաձգել վարձակալական պայմանագրութիւնը անոնց, որոնց պայմանաժամը լրացած է 1939 Սեպտեմբեր 1ին:

ԹՈՒՐՔ կառավարութեան բողոքինվրայ, Նուկոսլաւ իշխանութիւնները ազատ արձակեցին վերջին միջադէպի առեն ամերիկեան օդանաւերէն մէկուն մէջ ձերբակալուած Թուրք սպան:

ԻՐԱՔ կը պահանջէ 1930ին կնքուած անգլեւիրաքեան դաշնագրին վերաքննութիւնը:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏԱՐԻ Յունուարին ժողով մը պիտի գումարուի Քանպէրայի մէջ (Աւստրալիա) բրիտանական, նոր զէլանտական և աւստրալիական կառավարութեանց նախաձեռնութեամբ՝ կազմակերպելու համար Խաղաղականի ապահովութիւնն ու արդիւնաբերութիւնը: Բրիտանական այս երկու գաղութներու կառավարութիւնները փափաք յայտնած են որ խորհրդակցութեանց մասնակցին նաեւ Ամերիկան, Ֆրանսան, Փորթուգալը եւ Հոլանտան: Մ. Նահանգները մերժած են, բացատրելով թէ իրենք արդէն իսկ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առած են Ամերիկայի, ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի պաշտպանութեան համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ կէս միլիոն սթերլին արժողութեամբ հեռաձայնի գործիք ու ձայնագիր մեքենայ ապսպրած է անգլիական գործարանի մը: Անգլիացի ճարտարագէտներ Թուրքիա պիտի երթան զետեղումի աշխատանքները վարելու համար:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Միջազգայինի Համաժողովը, որ գումարուեցաւ երէկ Փալէ տը Միւթիւալիթէի մէջ՝ Լէոն Պլումի նախագահութեան տակ, զբաղեցաւ սպանիական հարցով: Ներկայացուցիչներ ունէին քսան երկիրներ:

750 ՀՐԵԱՆԵՐ որոնց մուտքը Պաղեստին արգիլուեցաւ բրիտանական իշխանութեան կողմէ, Կիպրոս հասան երեքշաբթի օր:

ՆԻՒՐԸՆՊԷՐԿԻ դատավարութիւնը պիտի վերջանայ յառաջիկայ շաբաթ օր, եթէ վերջին պահուն անակնկալ յետաձգում մը տեղի չունենայ: Չորս մեծ պետութեանց դատաւորները երկու շաբաթ պիտի խորհրդակցին վճիռներուն մասին: Դատավարութիւնը սկսաւ անցեալ տարի Նոյեմբեր 20ին: Ամբաստանեալներուն պիտի թոյլատրուի որ խօսին՝ իւրաքանչիւրը տասը վայրկեան:

ԻՆՉՊԷՍ հաղորդած էինք անցեալ օր, Լոնտոնի խորհ. դեսպանը Ֆէտոր Կուսէվ արտաքին փոխ-նախարար նշանակուած ըլլալով, Մոսկուա պիտի վերադառնայ շուտով: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կ'ենթադրուի թէ իրեն պիտի յաջորդէ Քանատայի դեսպանը՝ Կէորկի Զարուպին:

ԻՐԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ ինքնավար Ատրպատականի ղեկավարները կը շարունակեն իրենց բանակցութիւնները վերջնական համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Թեհրանի կառավարութիւնը պայման դրած էր իրեն յանձնուի Ռուսիոյ եւ Ատրպատականի սահմանագլուխին պաշտպանութիւնը, այն առարկութեամբ թէ «ներգաղթողներու» թիւը շատցած է վերջերս: Կառավարութիւնը պայման դրած է որ իրեն յանձնուի ազատ մուտք ունենան Ատրպատականի մէջ, որուն զինուորական ուժերուն վրայ Թեհրանի իշխանութիւնները պէտք է հակակշիռի իրաւունք ունենան:

ՁՐՈՅՑ կը շրջի թէ ամերիկեան նաւատորմիղ որ քանի մը օրէ ի վեր Միջերկրականի մէջ պտոյտներ կը կատարէ, Յունաստան պիտի հասնի կիրակիէն առաջ՝ ընտրութեանց ընթացքին հաւանական նկատուող խռովութիւնները արգիլելու համար:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ պաշտօնական օրկանը խմբագրականի մը մէջ ցաւ կը յայտնէ որ Մարաջախտ Թիթօ ճառ մը խօսելով անցեալ կիրակի, անպատշաճ բառեր արտասանած է Պապին հասցէին: Թերթը մարաջախտին կը վերագրէ ուղղութիւն մը որ հակառակ է Կաթոլիկ Եկեղեցիին:

ՀԷՐՊԸՐԹ ՀՈՒՎԸՐ, Միացեալ Նահանգներու նախկին նախագահը, կը պահանջէ որ Ամերիկա դադրեցնէ ամէն առաքում դէպի Եուկոսլաւիա, մինչեւ որ ազատ եւ օրինաւոր ընտրութիւններ կատարուին այդ երկրին մէջ՝ համաձայն Եալթայի ուխտին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9ԻՆ Լոնտոնի մէջ պիտի գումարուի Պաղեստինի խորհրդաժողովը, որուն հրաւիրուած են Արաբ և Հրեայ ներկայացուցիչներ: Առաջինները պայման դրած են միեւնոյն սեղանին շուրջ չնստիլ իրենց մրցակիցներուն հետ: Արաբ պատուիրակութիւնը բացարձակօրէն պիտի մերժէ Պաղեստինի բաժանման առաջարկը եւ պիտի պահանջէ որ բրիտանական կառավարութիւնը երաշխաւորէ իր անկախութիւնն ու վեհապետական իրաւունքը բանակցութեանց տեւողութեան՝ յարգելով Միացեալ Ազգերու պայմանագրութիւնը:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ մէջ անցեալ շաբթու, 12 հոգի մեռան անօթութենէ: Կ'ըսուի թէ 1189 հոգի անբաւարար սննդառութենէ կը տառապին: Առհասարակ 40էն վեր չափահասներ են, որոնք իրենց պարէնը կը յատկացնեն ընտանիքին միւս անդամներուն: Անօթութենէ տառապողները միայն գործաւորներ չեն, այլեւ բժշկական մարմնի անդամները: Բրիտանացի պաշտօնեայ մը յայտնած է թէ Համպուրկի գերման բնակչութեան վիճակը լուրջ է եւ չի բարելաւուիր, մինչեւ որ բնակարանի պայմանները եւ պարենաւորումը աւելի լաւ վիճակի մէջ չդրուին:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ (օթօպիւս) թիւը պիտի աւելցուի շուտով Փարիզի մէջ: 2,000 հանրակառք եւս պիտի բանին, համաձայն Քաղաքապետական ժողովին պատրաստած նոր ծրագրին:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ Կիրակի, Սեպտ. 1, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ պիտի պատարագէ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ *Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան*: Պատարագը կը սկսի ժամը ճիշտ 10ին:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը կը վերադառնայ յառաջիկայ Երկուշաբթի, Սեպտ. 2ին, ժամը 6.15ին, Austerlitzի կայարանը (*Մէթրօ՝* Կառ տ'Օրլէան):

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Կապոյտ խաչի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբ 2ին, երկուշաբթի, ժամը 4.30ին, Տիկ. Սալաւանեանի տունը: Օրակարգ վարչութեան ընտրութիւն:

Հ.Յ.Դ. ՎԻԷՆԻ Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի, առաւօտեան ժամը ,9ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ (*Սէն Մարթէն*): Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՐԱՖՖԻ խումբին ժողովը այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 8.45ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 9, Rue Victor Massé.

Դաշտահանդէս

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Ֆր. Կ. խաչի տեղական վարչութեան այս կիրակի առաւօտ: Խնամուած յայտագիր: Խորոված, ըմպելի եւ արեւելեան սուրճ:

Դաշտապարահանդէս

Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի եւ Սէն-Լու Կրան-Փէնի Մասնաճիւղերուն կողմէ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Եօթնեղբայրեան օդասուն պարտէզին մէջ, Սէն-Լու: Գեղարուեստական ընտիր բաժին, անակնկալներ ժաֆ Տէրտէրեանի կողմէ, բարձրախօս և գեղեցիկ տիպեր: Պիտի ներկայացուի Դղումի վանառականը ղեկավարութեամբ՝ ՊՊ. Միհրան Գաբրիէլեանի եւ Եզնկիէլ Սարը-Պօղոսեանի: Ընտիր պիւֆէ (խորոված, պաղպաղակ եւն.): Մուտքը ազատ է:

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հինգ տարուան հաւաքածոն սպառած է, եւ չենք կրնար այլեւս գոհացում տալ խնդրանքներուն:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի պակասաւոր հաւաքածոն (10 թիւ պակաս), անկազմ, կը ծախուի մեր մօտ 1000 ֆրանք :

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հետեւեալ թիւերը կը պակսին մեզի,— թիւ 2, 20, 24, 39, 46: Անոնք որ մեզի կը հայթայթեն այս թիւերը, կը ստանան հատոր մը մեր հրատարակութիւններէն (կանանչ բաժակով) կամ մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ նոր շրջանէն:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 30 Août 1946 Ուրբաթ 30 Օգոստոս

ԺԶ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4788 — Նոր շրջան թիւ 427 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

1896 — 1946

Ա.

Օրուան քաղաքական թոհ ու բոհին մէջ բոլորովին մոռացութեան տրուած է Հայոց ժամանակակից պատմութեան կարեւոր դրուագներէն մէկը, որուն յիսնամեակը լրացաւ քանի մը օր առաջ — Պոլսոյ «Պանք Օթոման»ին գրաւումը 1896 Օգոստոս 14/26ին՝ բուռ մը հայ անձնազոհ երիտասարդներու կողմէ:

Ճիշդ կէս դար անցած է այն օրէն ի վեր, երբ հայ յեղափոխական բազուկը, խիզախ հերոսական գործողութեամբ մը՝ փորձեց Հայ Դատը հանել եւրոպական դիւանագիտութեան առջեւ: Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ, Պերլինի դաշնագիրը ստորագրող վեց մեծ պետութեանց դեսպաններուն քիթին տակ օր ցորեկով գրաւել միջազգային սեղանաւորութեան միջնաբերդը՝ պզտիկ գործ մը չէր: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոլսոյ կազմակերպութիւնը, որ մութին մէջ կը գործէր, ամէն ինչ պատրաստած էր այնքան մեծ գաղտնապահութեամբ, որ մայրաքաղաքին մէջ վխտացող համիտեան խաֆիէները, լրտեսներն ու մունետիկները չէին կրցած ոեւէ բան կռահել, հեռուէն կամ մօտէն, արգիլելու համար այս յանդուգն ծրագրին գործադրութիւնը:

Նախապատրաստական աշխատանքները ամիսներ տեւած էին: Քանի մը յեղափոխական կտրիճներ պիտի մասնակցէին այս դաւադրական ձեռնարկին, որուն հոգին եւ գլխաւոր վարիչն էր անուանի Բաբգէն Սիւնին (Պետրոս Փարեան), իր կողքին ունենալով Գարեգին Փաստրմաճեանը (Արմէն Գարօ), Հայկ Թիրեաքեանը (Հրաչ), Արմաշէս Դեւեանը (Եգիպտացի), Աշոտը եւ միւս ընկերները: (Եգիպտացին ետքէն չմասնակցեցաւ գործողութեան, որոշ պատճառներով):

Դաւադրական ժողովները տեղի կ'ունենային Մշեցի յեղափոխական հայրենակցի մը տունը: Ռումբերն ու ուժանակները նախապէս պատրաստուած եւ պարկերու մէջ դրուած էին: Իւրաքանչիւրին դերը որոշուած էր յատուկ կազմակերպիչ մարմնին կողմէ: Պայթուցիկ նիւթերը փոխադրող բեռնակիրներէն սկսեալ, մինչեւ խմբապետները անհրաժեշտ հրահանգները ստացած էին: Դէպի դրամատունը տանող ճամբաները օրեր առաջ ուսումնասիրուած էին եւ ամէն մէկը գիտէր թէ ո՛ր ժամուն, ո՛ր կողմէն եւ ի՛նչ ձեւով պիտի կատարէր իր պարտականութիւնը:

Յարձակումը տեղի ունեցաւ 14/26 Օգոստոս չորեքշաբթի օրը Թրքական ժամը 6.30ին, այսինքն այնպիսի պահու մը, երբ Պանքայի փողոցին մէջ մեծ եռուզեռ կար: Նախայարձակ խումբը կը բաղկանար վեց հոգիէ, որոնք մեծ դրան առջեւ պահակ կեցած երկու ոստիկան եւ ոռնապաններէն մէկը սպաննելով կը գրաւեն դրամատան մուտքը: Հոս կ'իյնայ առաջին զոհը՝ Պէյնիցի Յովհաննէսը, 28 տարեկան: Կարգախօսն էր «Ազատութիւն» բառը: Հետզհետէ կը հասնին միւս ընկերները եւ «Ազատութիւն» գոչելով ներս կը մտնեն: Ամէն մէկը կը գրաւէ իրեն յատկացուած տեղը:

Ամէն Գարօն տասը ընկերներով կ'իջնէ վարի յարկը, ուրկէ կատաղի կռիւ կը բռնուին իրենց դէմ ղրկուած զինուորներուն հետ, որոնց վրայ անդադար կրակ կը տեղայ, ռումբ եւ գնդակ: Հրաչը քանի մը ընկերներով կը բարձրանայ վերի յարկը, ուր դիրք կը բռնեն: Միաժամանակ նշան կուտայ բարձրադիր տան մը պատնէշին վրայ սպասող ընկեր Մրկոյին՝ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոլսոյ Կեդր. Կոմիտէին պահանջները ներկայացնող եւ նախապէս խմբագրուած նամակները տանի վեց պետութեանց դեսպաններուն:

Կռիւներու ընթացքին կը զոհուին երկու հայդուկներ, Մարգար Մինասեան, 18 տարեկան եւ Պիթլիսցի Սեդրակ Եղիսեան, 24 տարեկան, երկուքն ալ զոհ ռումբի պայթումին:

Հերոսական մահով կը նահատակուի նոյնինքն խումբին ղեկավարը՝ Բաբգէն Սիւնին, որ ամէնէն վերջ ներս պիտի մտնէր, թիկունքը պաշտպանելով: Երկու ձեռքերուն մէջ երկու ռումբ, Պանքայի մուտքին մօտեցած ատեն ատրճանակի գնդակ մը կը ստանայ փորէն: Քանի մը քայլ կ'առնէ դէպի սանդուխը, բայց թուլցած՝ կ'իյնայ ծունկերուն վրայ, երկու ձեռքերը վեր բարձրացուցած, որպէսզի ռումբերը գետնին դպչելով չպայթին: Ծունկի գալը միջոց կուտայ դրան առջեւ պահակ կեցող յեղափոխականներուն դէպի վեր վազելու եւ ազատուելու՝ մէկ վայրկեան վերջ պայթող ռումբերէն, որոնց միակ զոհը կ'ըլլայ ինքը՝ Բաբգէն Սիւնին

Օսմանեան Պանքայի գրաւումը տեղի ունեցած էր կայծակի արագութեամբ, սարսափի մատնելով 157 պաշտօնեաները, մեծ մասամբ Եւրոպացի, որոնք բոլորովին սահմռկած ռումբի պայթիւններէն՝ ծակամուտ եղած էին: Յեղափոխականները դողեր կարծած էին եւ իրենց կեանքէն կը վախնային: Բայց տեսնելով որ մաքուր Ֆրանսերէն կը խօսէին եւ բարեկիրթ մարդիկ են անոնք, համոզուեր էին որ Թուրք կառավարութեան դէմ կատարուած ցոյց մըն էր եղածը:

Ամբողջ 13 ժամ մնացին յեղափոխականները Դրամատան մէջ: Թուրք զինուորներու քանիցս կրկնուած յարձակումները յաջողութեամբ ետ մղուեցան, գետին փռելով բազմաթիւ դիակներ: Սուլթան Համիտ չկրցաւ զէնքի ուժով դուրս հանել այդ ափ մը կտրիճները, ու դիմեց դիւանագիտական խաղի:

Ռուսական դեսպանատան աւագ թարգման Մաքսիմով, յանուն վեց մեծ պետութեանց դեսպաններուն, Օսմանեան Պանքայի փոխ-տնօրէնին հետ միասին յեղափոխականներուն մօտ գալով, բանակցութեան սկսաւ: Ասոնք կը պահանջէին Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի պահանջներուն գործադրութիւնը, այլապէս կը սպառնային օդը հանել Պանքան, ամբողջ պաշտօնեաներուն հետ, իրենք ալ մէկտեղ:: Մաքսիմով խոստացաւ որ պետութիւնները լրջօրէն պիտի զբաղին Հայկ. Հարցով եւ պիտի պահանջեն սուլթանէն, որ գոհացում տայ Հայերուն. «Դուք մեկնեցէ՛ք. մինչեւ հիմա արիութիւն ցոյց տուիք. այսքանը կը բաւէ ձեր խնդիրը նորէն յուզելու. բայց եթէ յամառիք մնալ, պիտի կորսնցնէք այն դատը, զոր կը պաշտպանէք. համակրութեան տեղ ատելութիւն պիտի գտնէք»:

Յեղափոխականները անդրդուելի կը մնան: Արմէն Գարօն կ'ըսէ թէ հայկական պահանջները ներկայացուած են դեսպաններուն. մինչեւ յաջորդ իրիկունը պիտի սպասեն անոնց պատասխանին: Մաքսիմով՝ մաքիավէլական նենգամտութեամբ կը սպառնայ: «Ժամանակը սուղ է, կ'ըսէ, եթէ մնաք մինչեւ վաղը, թերեւս այս գիշեր ջարդերու պատճառ պիտի ըլլաք. կ'աղաչեմ, ծունկի կուգամ, կը խնդրեմ որ աճապարէք: Շատ դժուարութեամբ սուլթանէն հրաման ստացեր եմ որ դուք եւ ձեր ընկերները ապահով եւ ազատ կերպով հեռանաք երկրէն»:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ

Կարճ շրջան մը համեմատաբար՝ երբ ափ մը «տաք գլուխներ» գրաւեցին Օսմ. պետութեան ելմտական պալատը, *Պանք Օթոման*, եւ արձանագրեցին պատմական թուական մը, զոր այսօր կը յիշատակէ նոյնիսկ ամերիկեան թերթ մը:

Անոր նախընթացն էր «Պապը Ալին» իսկ յաջորդը «Ըլտըզի պոմպան»,— բոլորն ալ սարսելու համար ռեժիմներու բոյնը եւ արթնցնելու համար Եւրոպայի խղճմտանքը: Այդ բոյնը սարսեցաւ, բայց արդեօք շարժեցա՞ւ Եւրոպայի խիղճը:

Այս վերջին կարեւոր հարցին լուծումը կը յանձնեմ «խիղճ արթնցընելու» մասնագիտութիւնն ունեցող յանձնաժողովի մը: Գիտենք փորձով որ առաց յանձնախումբի գործ չի տեսնուիր այժմ: Զարխափան պարտականութիւն ունին բոլոր նման «յանձնա»ները, ի՜նչ հարցեր փշոտ, երկդիմի, մութ, կնճռոտ, թնճուկի վերածուած, կ'երթան շիտակ այս կամ այն յանձնախումբին: Մենք ալ ղրկենք մեր խղճմտանքի խնդիրը անոր եւ պզտիկ դրուագ մը պատմենք... պոմպային մասին:

Խօսակցութիւնը կ'անցնի Ալֆորվիլ, հայ տնակի մը դրան առջեւ, ուր մամիկ մը, կէս ծալապատիկ, կը դիտէ գնդակ խաղացող իր թոռնիկները: Այդ չարաճճիներէն մէկը յանկարծ գնդակը կը ղրկէ մեծ մայրիկին ոտքերուն տակ՝ պոռալով.

— Մեծ մամա՛, նայէ՛, նայէ՛, պոմպաթոմիքը հիմա պիտի պայթի ոտքերուդ տակ, չվախնաս:

— Ի՞նչ ըսիր, ծօ, ի՞նչ *պոմպ աթամիք*, անոր անունը *Պանք Օթոման* է, բայց այս անխելք էվրոփացին մէկ ատ անունը յիսուն տարի է չէ սորված:

ՍՕՍԻ

Գնահատանք

Հ. Յ. Դաշնակցութեան

Միացեալ Նահանգներու Ելմտական նախարարութիւնը գնահատանքի նամակ մը ուղղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին, պատերազմի միջոցին բերած իր օժանդակութեան համար: Ահաւասիկ պատճէնը.—

Ուաշինկթըն (25 Յուլիս). — *Ամերիկայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Քարտուղարութեան. Սիրելի Պ. Քարտուղար,*

Հաճոյքը ունիմ ձեզի ներկայացնելու, յանուն Ելմտական նախարարութեան, Այլամինիումէ Մրցանակ մը ի գնահատութիւն ձեր ինքնաբուխ ծառայութեան զոր ընծայեցիք՝ օժանդակելով Համաշխարհային Բ. պատերազմին տնտեսականին՝ ամերիկեան պատերազմական արժեթուղթերու վաճառումով:

Ինչպէս պատերազմի, նոյնպէս և ներքին ճակատին վրայ, Յիշատակումներ եղած են գնահատելով կատարուած հայրենասիրական գործերը: Այդ յիշատակումները ընդունողները, սակայն, գործօն պարտականութենէ ետ չեն քաշուիր: Ելմտական Նախարարութեան կողմէ ձեզի տրուած այս պաշտօնական մրցանակը նմանապէս վստահ եմ թէ պիտի ընդունուի ոչ թէ իբրեւ պատահական յիշատակութիւն մը ձեր կատարած ակնյայտնի պատերազմական ջանքին, այլ իբրեւ յանձնարարութիւն մը աւելի մեծ հայրենասիրական ծառայութեան:

Պատերազմը վերջացած է, բայց անոր երկրորդ հունձքը դեռ կը մնայ: Պէտք է հող տարուի հսկայական ազգային մեծ պարտքի մը

Ինչպէս պատերազմական Պոնտերու չահարկումով գնուեցաւ զինուորական յաղթանակը, նոյնպէս ալ Խնայողական Պոնտերու չահարկումով կարելի կ'ըլլայ ապահովցնել խաղաղութեան ժամանակի մնայուն տնտեսութիւն մը:

Պատերազմի ժամանակ դուք խորհուրդ տուիք ձեր բարեկամներուն «զօրավիգ ըլլալ յարձակումին»: Յետ-պատերազմեան ներկայ տագնապալի վերաշինութեան շրջանին, Ամերիկեան քաղաքացիներուն պէտք է չեշտուի անհրաժեշտութիւնը խնայելու իւրաքանչիւր տրամադրելի տոլար, պահպանելու համար իրենց սեփական տնտեսական ապահովութիւնը: Այս ծրագրին մէջ դուք կարող էք մեծապէս օժանդակել հետեւեալ կերպով.—

1.— Կանոնաւորաբար հրատարակութիւններ ընելով ձեր կազմակերպութեան թռուցիկներուն, թերթերուն եւ պարբերաթերթերուն մէջ:

2.— Քաջալերել ձեր գրասենեակներուն, գործատան կամ գործարանին մէջ շաբաթավճարներու խնայողական ծրագիրները:

Մեզմէ ամէն մէկը պատասխանատուութիւն ունի պաշտպանելու մեր ազգային տնտեսութեան ապահովութիւնը եւ ես սիրով կ'ուզեմ ունենալ ձեր խոստումը թէ ձեր գործակցութեամբ ուժ պիտի տաք խնայողական արժեթուղթերու ծրագրին:

Անկեղծօրէն՝

Վարիչ Ազգային Կազմակերպութեանց Բաժանմունքին ՈՒԻԼԵՐՄ Ս. ՖԻՑԿԻՊԲԸՆ

«40,000 ՀԱՅԵՐ ԻՐԵՆՑ ՈՒՆԵՑԱԾԸ ԿԸ ԾԱԽԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

«Ֆրանս–Սուար»ի Պէյրութի թղթակիցը կը գրէ թէ 40,000 Հայեր վախով պիտի դիմաւորեն յառաջիկայ ձմեռը: «Պէյրութի, Դամասկոսի, Երուսաղէմի, Պաղտատի կամ Գահիրէի մէջ անոնք յուսահատութեամբ կը կարդան օրուան թերթերը կամ, պզտիկ լուրի մը վրայ, հիւպատոսարաններու կամ ճամբորդական գործակալութեանց դուռը ափ կ'առնեն: Ոչ մէկ ատեն չոգենաւի մը ժամանումը այսքան անհամբերութեամբ սպասուած է: Յունիսին, 8000 Հայեր Խորհ. Հայաստան գաղթեցին: Զայնասփիւռի վրայ այս վերջինները խանդավառութեամբ կը նկարագրեն իրենց հայրենակիցներուն հայրենիք վերադառնալու առաւելութիւնները: Այս պարագան խթան մը եղաւ հազարաւոր ուրիշ Հայերու, որպէսզի դիմեն ներգաղթի արձանագրութեանց գրասենեակները: Յուսալով անմիջապէս ճամբայ ելլել, անոնք ծախեցին իրենց ունեցած–չունեցածը, իրենց գործերը կարգադրեցին եւ մեկնելու պատրաստուեցան: Բայց հաշուի առած չէին փոխադրական միջոցներու ողբալի վիճակը»:

Թղթակիցը յետոյ կը պատմէ թէ չատերու սպասողական վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ եւ ոմանք կը վախնան որ պիտի տառապին յառաջիկայ ձմրան...

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յառաջ Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը **4** ֆրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան **1000** ֆր., վեցամսեայ՝ **500**: Արտասահման՝ **10** տոլար;

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ներգաղթի մասին

Ցուցարար, պաշտօնաթերթ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, որ ներկայիս լոյս կը տեսնէ Նիւ Եորքի մէջ, կը հրատարակէ Ներգաղթի Օգնութեան Յանձնախումբին հետեւեալ «լուսաբանութիւնները» հարց–պատասխանի ձեւով (Յուլիս 1). —

Խորհ. Հայաստանի ներգաղթի մասին դրաւոր եւ բերանացի բազմաթիւ հարցումներ եղած են մեզի ամէն կողմէ, որոնց մի առ մի պատասխանել անկարելի ըլլալով՝ թերթերու միջոցով կը պատասխանենք բոլորին։

1.— Ամէն մարդ խորհ. Հայաստան կրնա՞յ ներգաղթել։

Այո, ամէն հայրենասէր Հայ՝ առանց տարիքի, սեռի եւ դասակարգի խտրութեան, Խորհ. Հայաստան կրնայ ներգաղթել։

2.— Ի՞նչ արգելք եւ ձեւակերպութիւններ կան ներգաղթելու համար։

Ոչ մէկ արգելք գոյութիւն ունի ներգաղթելու համար։ Ամէն անձ՝ 16 տարեկանէն վեր — 16 տարեկանէն վար եղողները իրենց ծնողքին հետ կ'երթան — ներգաղթելու համար միայն պէտք է լեցնէ երեք օրինակ հարցարան և սպասէ իր մեկնումի հրամանին։

3.— Խորհ. Հայաստան ներգաղթելու համար արհեստ մը ունենալը կարեւո՞ր է։

Խորհ. Հայաստան ներգաղթելու համար արհեստ մը ունենալը անհրաժեշտ չէ։ Ամէն մարդ հոն պէտք է աշխատի իր կարողութեան եւ ընդունակութեան համաձայն։

4.— Աշխատելու անկարող մէկը կրնա՞յ ներգաղթել Խորհ. Հայաստան։

Ինչպէս գիտէք՝ Խորհ. Հայաստան աշխատաւորներու երկիր է, այնպէս որ «ով որ չաշխատիր, չուտեր»։ *Աշխատելու անկարող մէկը, կրնայ ներգաղթել պայմանով որ իր ընտանիքի անդամներէն մին կարող ըլլայ զինք ապրեցնել, կամ իր ապրուստը ապահովելու չափ դրամ ունենայ։*

5.— Եթէ մէկը նիւթապէս ի վիճակի է անմիջապէս կրնա՞յ մեկնիլ։

Ներկայ պայմաններուն մէջ շատ դժուար է։ Որքան կարելի է շուտ մեկնիլ կարենալու համար անմիջապէս պէտք է հարցարան լեցնել, որով շատ մը դժուարութիւններ ինքնին կը վերնան։

6.— Անհատի մը կուսակցական ըլլալը արգելք կրնա՞յ ըլլալ ներգաղթելու համար։

Անհատի մը անցեալին կամ ներկայիս կուսակցական ըլլալը որեւէ արգելք մը չէ իր ներգաղթելուն։

7.— Մեկնումի թուականը որոշուա՞ծ է։

Միացեալ Նահանգաց Հայերու ներգաղթին համար որոշ թուական մը նշանակուած չէ դեռ։

8.— Ի՞նչ գոյք կամ կարասի միասին կրնանք տանիլ։

Ասիկա կարեւոր հարցում մըն է։ Ձեր հետ կրնաք տանիլ ոչ միայն ձեր բոլոր կարեւոր եւ արժէքաւոր կարասիները, այլ եւ առտնին այնպիսի առարկաներ եւ անօթներ, որոնք՝ ձեր հանգըստութեան համար կարեւոր կը նկատէք՝ ինչպէս ելեկտրական սառնարան, վառարան, արդուկ, մաքրող, լուացող, եփող, եւայլն, եւայլն։ Որովհետեւ նախ, Ամերիկեան չափանիշով ձեր հանգիստը ապահոված կ'ըլլաք։ Երկրորդ, Խորհ. Հայաստանի մէջ ելեկտրականութիւնը շատ աժան ըլլալով ամենայետին գիւղերն անգամ կերակուրը ելեկտրականութիւնով կ'եփեն։ Երրորդ, Հայկական կառավարութիւնը ներգաղթողներու բոլոր գոյքը մաքսէ զերծ հռչակած է։ Չորրորդ, փոխադրութեան ծախսը շատ քիչ է։ Հինգերորդ, այս կերպով երկրին բարելաւութեան սատարած կ'ըլլաք որոշ չափով։

9.— Ինքնաշարժ — օթոմոպիլ — միասին կըրնա՞նք տանիլ։

Այո։

10.— Գործիքներ միասին կարելի՞ է տանիլ։

Ահա շատ կարեւոր հարցում մըն ալ։ Այս մասին ջերմապէս կը յանձնարարենք մեր ներգաղթող հայրենակիցներուն՝ որ փոխանակ հետերնին աւելորդ դրամ տանելու լաւ է որ իրենց արհեստին կամ զբաղումին յատուկ կարեւոր գործիքներ եւ առարկաներ միասին տանին, որով իրենց համար գործ եւ դիրք կ'ապահովեն եւ երկրին ընդհանուր զարգացման, վերելքին մեծապէս կը նպաստեն։ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը մաքս չպիտի դնէ ձեր տարած գործիքներուն եւ գոյքին համար։

11.— Կարելի՞ է հոս արտել կազմել։

Ահա նոյնքան եւ աւելի կարեւոր խնդիր մըն ալ այս է։ Անշուշտ ամէն հայրենասէր Հայ անկեղծօրէն պիտի փափաքի հայրենիքի յառաջդիմական նուաճումներուն մէջ իր համեստ մասնակցութիւնը բերել։ Այս նպատակին իրականացման հիմնական պայման է ուժերու միութիւնն ու համագործակցութիւնը։ Արդիւնաբերական կամ գաղութական որոշ նպատակի կամ ծրագրի մը շուրջ կրնան գաղափարակիցներ համախմբուիլ միացնելով իրենց ֆիզիքական, նիւթական եւ իմացական ուժերը, որով թէ մեր հայրենիքին ընդհանուր զարգացման վերելքին անհրաժեշտ կը ծառայեն եւ թէ նոյն ատեն իրենց համար պատուաւոր եւ նախանձելի դիրքեր կը ստեղծեն։

12.— Խորհ. Հայաստանի մէջ տան մը շինութիւնը ի՞նչ կ'արժէ։

Խորհ. Հայաստանի մէջ մէկ ընտանիքնոց տան մը շինութիւնը՝ իր մեծութեան համաձայն, կ'արժէ մօտաւորապէս 10—15,000 րուբլի — մէկ տոլարը հաւասար է մօտաւորապէս 5 րուբլիի եւ 30 կոպէկի —։ Ան որ տուն կ'ուզէ շինել տալ եւ իր ունեցած դրամը չի բաւեր կրնայ Պետական Դրամատունէն փոխառութիւն ընել տասը տարուան պայմանաժամով։ Այսուհանդերձ, Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթողներու տուներուն կէս ծախսը ինք պիտի հոգայ։

13.— Խորհ. Հայաստանի մէջ մարդ կրնա՞յ իր տունը ծախել կամ վարձու տալ։

Այո, Խորհ. Հայաստանի մէջ մարդ կրնայ իր տունը ծախել կամ վարձու տալ, սակայն, ո՛չ շահադիտութեան նպատակներով։ Հայաստանի մէջ այստեղի ըմբռնումով անշարժ կալուածի առեւտուր գոյութիւն չունի։

14.— Խորհ. Հայաստանի մէջ ապրուստը ի՞նչպէս է այստեղի հետ բաղդատելով։

Ինչպէս ամէն տեղ նոյնպէս եւ Հայաստանի մէջ պատերազմի պատճառով ապրուստը սղած է։ Հոն միջակ աշխատաւոր մը ամսական կը ստանայ 500—600 րուբլի, որով կարելի է ապրեցնել 4—5 հոգինոց ընտանիք մը։ Այս գումարը կը հասնի ամսական 1000 րուբլիի, եթէ նկատի առնենք գործաւորին եւ իր ընտանիքին տրուած բժշկական ծախսերն ու անոնց երախաներուն կրթութեան ծախսերը, որոնք կը հոգացուին կառավարութեան կողմէ։

15.— Խորհ. Հայաստանի մէջ գործաւորը ի՞նչ ապահովութիւն ունի հիւանդութեան պարագային։

Հիւանդութեան պարագային գործաւորը իր օրավարձը ամբողջութեամբ կը ստանայ մինչեւ վեց ամիս, եւ անկէ յետոյ կը վճարուի Ընկերային Ապահովութեան սնտուկէն։

16.— Խորհ. Հայաստանի մէջ կիներու աշխատանքը պարտաւորի՞չ է։

Խորհ. Հայաստանի մէջ կիներու աշխատանքը պարտաւորիչ չէ։ Սակայն եւ այնպէս կիները առհասարակ իրենց ներքին եւ հոգեկան պահանջներուն գոհացում տալու համար կ'աշխատին։

17.— Մէկու մը ներգաղթի համար արձանագրուիլը կը վնասէ՞ իր քաղաքացիական իրաւունքներուն։

Ո՛չ երբեք։

18.— Ամերիկահայ քաղաքացի մը Խորհ. Հայաստան ներգաղթելէ յետոյ կրնա՞յ իր ամերիկեան քաղաքացիութիւնը պահել։

Անոնք որ ներգաղթի միջոցով կը մեկնին՝ իրենց Խորհ. Հայաստան ժամանումէն ետքը ինքնաբերաբար Խորհ. Հայաստանի քաղաքացի կ'ըլլան։

Այս առթիւ կուզանք ազդարարել Հայ հասարակութեան եւ մասնաւորապէս արձանագրուող հայրենակիցներուն, որ շարունակեն իրենց գործով պարապիլ մինչեւ մեկնումի ժամանակը։ Զգուշանալ կանխահաս կարգադրութիւններէ, սպասելով մեկնումի հաղորդագրութեան։ Զհաւատան դիտումնաւոր չարամիտ զրոյցներու։

ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Միլանէնստացուած տեղեկութեանց համաձայն, հազարաւոր նախկին ռազմիկներ կը սպառնան ապստամբութեան դրօշ պարզել, եթէ կառավարութիւնը մերժէ զիրենք առնել ոստիկանութեան շարքերուն կամ հանրային սպասարկութեան մէջ։

Ռազմիկները լաւ զինուած են։ Ոմանք արդէն լեռ բարձրացած են՝ միասին տանելով ռազմանիւթ եւ ամէն կարգի զէնքեր։ Այդ ապստամբներուն հետ իրենց համերաշխութիւնը հաստատելու համար, Ճենովայի եւ այլ շրջաններու ռազմիկները բազմաթիւ հրացաններ եւ ռնդացիրներ ճարելով հաստատուեցան անառիկ բարձունքներու վրայ։

Իրենց կողմէ պատուիրակութիւն մը Հռոմ գացած է բանակցելու համար կառավարութեան հետ։ Կը պահանջեն ազատ արձակել բանտարկուած իրենց ընկերները, լուծել Ճանինիի նոր քաղաքական շարժումը։

Այս ըմբոստները կը պատկանին Մաթէօթիի եւ Կարիպալտիի խմբակներուն, այնպէս որ համակիրներ շատ ունին եւ վախ կայ որ ըմբոստութիւնը մեծ ծաւալ առնէ։

Կառավարութիւնը հրասայլերով, թնդանօթներով եւ արդիական ռնդացիրներով զօրացած ուժեր ղրկեց այն շրջանները, ուր կը գործեն ըմբոստները։ Ոմանք՝ դիտել կուտան թէ այս տագնապին պատճառը տնտեսական է,— գործազրկութիւն, կեանքի սղութիւն, դրամի արժեզրկում են։

Գ Ե Ղ Ա Ր Դ
ԿՈԹՈՂ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այժմ ծանօթանանք Գեղարդայ վանքին յուշարձաններուն, որոնք, ինչպէս կ'ըսէ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան, «մեծագործութիւն համարուելու չափ զմայլելի կերտուածքներ են, եւ շինուած ամէնէն աւելի փորձուած արուեստագէտներուն անգամ անհաւատալի պատրանք թուելու չափ նրբութեամբ, համաչափութեամբ եւ վայելչութեամբ» (Նիւթեր հայկական ճարտարապետութեան պատմութեան, էջ 349)։

Գեղարդի գլխաւոր յուշարձանը սրբատաշ քարէ շինուած եկեղեցի մըն է, խաչաձեւ յատակագծով եւ չորս անկիւններուն մէջ ունի խորաններ։ Տաճարը շինուած է 1215 թուականին եւ ունի հետեւեալ համառօտ արձանագրութիւնը. «Ի ժամանակս թագաւորազնոյն Զաքարիայի եւ Իւանէի նորին հարազատի եւ որդւոյն նորին Շահնշահի եւ Աւագին եւ յառաջնորդութեամբ Բարսղի Միայնաւորին եւ աշխատութեամբ եղբարցս շինեցաւ կաթողիկոս մեծափառս ՈԿԴ»։

Այս տաճարին արեւմտեան կողմը կը գտնուի Գաւիթը կամ Ժամատունը, որ ունի 4 հաստ ու համաչափ սիւն։ Ասոնց վրայ կը հանգչին առաստաղը պահող կամարները։ Այս յուշարձանը կը թողու մասամբ աշխարհիկ շինութեան տպաւորութիւն. տանիքէն՝ ունի երդիք, ինչպէս Հայաստանի գիւղական տուները։

Այս երկու յուշարձաններէն զատ, որոնք կառուցուած են բաց օդին մէջ, մէկ քանի տաճարներ ալ շինուած են քարաժայռերուն մէջ։ Ատոնք դուրսէն անտեսանելի են։

Վիմափոր այս տաճարներէն առաջինին մէջ կարելի է մտնել գաւիթին հիւսիսային պատին վրայ բացուած դուռնէն։ Դուրսէն՝ այս եկեղեցին սովորական ժայռ է, կարծես մարդկային ոչ մէկ ձեռք դպած է կուսական քարերուն եւ ապառաժներուն։ Տարբեր պատկեր կը ներկայացնէ տաճարին ներքնակողմը։ Այցելուն զարմանքով կը տեսնէ համաչափօրէն ու մեծ արուեստով կառուցուած քանդակազարդ եկեղեցի մը, որ կարծես պահ մը հէքեաթային ապարանքի տպաւորութիւն կը թողու։ Եկեղեցին միակտուր քարէ շինուած ամբողջութիւն է։ Միայն աննշմարելի անցքէ մը՝ վերի կողմէն կը թափանցէ լոյսի խուրձ մը եւ կը լուսաւորէ ամայի աղօթավայրինխորհրդաւոր անկիւնները։ Առաջին գաղափարը, որ մարդ կ'ունենայ այստեղ, այն է թէ ո՛վ է այս հոյակապ շինութեան վարպետը, այս գեղեցիկ կամարները եւ քանդակները շինողը։

Բարեբախտաբար դարերու խորքէն մեզի զարմանք եւ հիացում պատճառող վարպետը կը թողու համառօտ, ընդամէնը երեք բառէ բաղկացած արձանագրութիւն մը։ Գմբէթին տակ գրուած է. «Զվարդապետ Գալձակ յիշեցէք»։ Եւ ո՞վ կրնայ չյիշել հայ ժողովուրդին ճարտարապետական մշակոյթին մէջ այդքան նշանակալից հետք ձգող համեստ վարպետ Գալձակը։ Ոչ միայն այժմեան սովորական այցելուն, այլ եւ ճարտարապետ – մասնագէտը հիացում միայն կը զգայ իր ձեռակերտին հանդէպ։։

Այս առաջին քարափոր եկեղեցիին մէջ է «Սուրբ աղբիւրը», որ թերեւս պաշտամունքի առարկայ էր տակաւին տոհմատիրական քաղաքակրթութեան ժամանակաշրջանին, քրիստոնէութենէն շատ առաջ։

Դարձեալ մեծ գաւիթին հիւսիսային պատին արեւելեան մասէն դուռ մը կը տանի դէպի երկրորդ քարափոր տաճարը, որ ամէնէն գեղեցիկ ու կատարեալ նմոյշն է Գեղարդի ամբողջ յուշարձաններուն մէջ։

Այստեղ այցելուն արդէն ինքզինք կը զգայ ապառաժին(1) *սրտին մէջ, արտաքին աշխարհէն բոլորովին կտրուած, ուր կը լսէ միայն իր ձայնին սուր արձագանգը, կը զգայ հիացման դողը հանդէպ հոյակապ շինութեան։*

Մեծ գաւիթին արեւմտեան մուտքին դիմացի քարէ աստիճանները կը տանին դէպի վերջին երրորդ քարափոր յուշարձանը, որ Պռօշեան տոհմին տապանատունն է եղած։ Ինչուկէս մեթր երկար միջանցքէն անցնելով, այցելուն ինքզինք կը գտնէ Պռօշ իշխանի որդի Պապաքի եւ իր կնոջ՝ Ըռուզաքանի տապանատան մէջ, որուն մէկ մասը կը հանգչի երկրորդ քարափոր յուշարձանի սրահին վրայ եւ կը հաղորդակցի նեղ անցքով մը։ Այս երրորդ յուշարձանը միւս բոլորէն մեծ է, ունի 13 մեթր երկայնութիւն, գրեթէ նոյնքան լայնք։ Յուշարձանի յատակին վրայ կան տապանաքարեր։ Հարաւ–արեւելեան սիւնին վրայ քանդակուած արձանագրութիւնը կը հաստատէ որ տապանատունը շինուած է 1285 թուականին։

Այս աչքի զարնող երեք քարափոր եկեղեցիներէն զատ, Գեղարդի մէջ կան բազմաթիւ քարայրներ, որոնք աղօթավայրեր էին հին ատեն։

Գեղարդի վանքին վիմափոր տաճարներուն առանձնայատկութիւններէն մէկն ալ անոնց ճոխ քանդակազարդումն է։

Դրխաւոր յուշարձանին գմբէթը բռնող որմասիւներուն խոյակներուն վրայ քանդակուած են գինիի կամ ջուրի կուժեր: Եկեղեցիին հարաւային մուտքին շրջանակը եւս քանդակազարդ է: Մուտքի դրան վրայ քանդակուած է առիւծ մը, որ ցատկեր է ցուլի մը մէջքին եւ կը կրծէ անոր թիկունքը:

Մեծ գաւիթին հիւսիսային պատը եւս ունի բազմաթիւ քանդակներ եւ արձանագրութիւններ(2): Պատերէն մէկուն վրայ, օրինակ, կայ քանդակ մը,—եզան գլուխ մը, որու բերնէն կախուած շղթային երկու ծայրերը կ'անցնին երկու կողմը քանդակուած առիւծներու վզին: Առիւծներուն տակը թեւատարած արծիւ մը իր ճանկերուն մէջ բռնած է գառ մը: Ինչպէս յայտնի է, առիւծները Պռօշեանի նախարարական տան զինանշաններն են, իսկ տաճարը կառուցուած է անոնց օրով:

Գաւիթին արեւելեան պատին վրայ քանդակուած է խաչ մը, իսկ բուն եկեղեցին տանող մուտքի կամարին անկիւններուն վրայ կը տեսնուին երկու մարդկային բարձրաքանդակներ: Այդ յուշարձանին խորաններուն եւ սեղանին միջեւ գտնուած տարածութեան վրայ քանդակուած է խաչ մը եւս, որուն թեւերուն տակ կանգնած են երկու մարդիկ, մէկուն ձեռքը՝ նիզակ, միւսին ձեռքը՝ գուրզ, բերանը՝ ռազմական շեփոր: Սեղանին ճակատը կ'երեւի քարայծ մը՝ ոստը բերանին:

Բամաթիւ քանդակներ նաեւ միւս յուշարձաններուն վրայ:

Եթէ այս բազմազան եւ սքանչելի քանդակազարդումին վրայ աւելցնենք գեղեցիկ սիւներու, խոյակներու, խարիսխներու եւ անոնք իրար միացնող համաչափ աղեղներու եւ կամարներու առկայութիւնը, ու մեծ մասին միակտուր քարէ շինուած ըլլալը, հասկնալի կը դառնայ այն հիացումը, որ դարեր շարունակ ստեղծուեր է ամէն այցելուի հոգիին մէջ: Գեղարդը շատ իրաւացի կերպով Թորամանեան կը համարի «պարծանք մեր փոքրաթիւ մշտաչարչար հայութեան համար»:

Նման բարձր կարծիքներ յայտներ են նաեւ եւրոպացի ուղեգիրներ:

Ժէ. դարէն սկսեալ բազմաթիւ այցելուներ ունեցած է Գեղարդ: 1655ին այցելած է Ֆրանսացի Թավերնիէն, 1694ին իտալացի Ճեմելլին: ԺԸ. եւ մասնաւորաբար ԺԹ. դարերուն աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն եւրոպացի այցելուները: Յիշենք Ճէյմս Մորիէրը (1813), Կեր Փորդըրը (1819), Տիպուան (1834): Բոլորն ալ ընդարձակօրէն ներկայացուցած են տեղագրութիւնը եւ մանրամասն նկարագրած Գեղարդի եկեղեցիները, շռայլելով հիացման եւ դրուատանքի արտայայտութիւններ: Կեր Փորդըր զարմանքով կը խօսի «ապառաժին մէջ փորուած այդ արտակարգ զանդուածին» մասին, որուն տպաւորութիւնը կը համարի «մեծաշուք եւ ազդու»(3):

Ե՞րբ ամայացաւ Գեղարդ: Պատմիչներուն վկայութեամբ՝ մասամբ կործանած է 1679ին, Երեւանի ահեղ երկրաշարժին ժամանակ, սակայն յետագային վերաշինուած է մնալով միաբանութեան կեդրոն: Գեղարդի ամէնէն նոր արձանագրութիւնն է 1855 թուականը, գրուած Թիֆլիսցի Միքայէլ Ջամոյեանի կողմէ: Հաւանական կը թուի որ դեռ այդ թուականէն ետքը երկար ժամանակ գործած է վանքը:

Այժմ Գեղարդի հնութիւնները կը գտնուին Հայաստանի Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէին հոգատարութեան տակ: Ամէն տարի հազարաւոր այցելուներ, Խ. Միութենէն եւ արտասահմանէն, կուգան սքանչացումով դիտել հայ ժողովուրդին ճարտարապետական եւ ստեղծագործական տաղանդին այս հոյակապ նմոյշը, որ հպարտութիւն կը պատճառէ Հայոց:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Սով. Հայաստան)

---

(1) ԽՄԲ.— Բնագրին մէջ այս «ապառաժ» բառին տեղ գրուած է «լեռ»: Ապահովաբար ռուսերէն մտածած և այդպէս գրած է յօդուածագիրը:

(2) Գեղարդի արձանագրութեանց մեծ մասը նկարագրուած է Ալիշանի «Այրարատ»ին մէջ (էջ **334—351**), ինչպէս եւ Կ. Կոստանեանցի «Վիմական տարեգրք»ին մէջ:

(3) Միւս ուղեգիրներուն կարծիքներէն բնորոշ հատուածներ, բնագիրով եւ գրաբար թարգմանութեամբ, Ալիշանի «Այրարատ»ի մէջ:

ԲՆԱԿԱՐԱՆ վարձու տուողները եւս սկսած են «սեւ շուկայ» ընել Փարիզի մէջ: Առջի օր տեղի ունեցաւ դատը Ֆրանսացի տիկնոջ մը, որ բնակարան փոխանցելու ժամանակ՝ 700,000 Ֆր. pas de porte առացեր էր իրեն յաջորդող վարձակալէն: Դատապարտուեցաւ 20,000 ֆրանք տուգանքի եւ երեք ամիս բանտարկութեան:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ձայնասփիւռը կը տեղեկացնէ թէ Իրանի կեդրոնական կառավարութեան և Ատրպատականի բանակցութիւնները խզուեցան որովհետեւ Ատրպատականի իշխանութիւնները մերժեցին շրջանին հիւսիսային սահմանին հսկողութիւնը ենթարկել Թեհրանի կառավարութեան:

Համայնավարներու մաքրագործումը

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (6 Օգոստոս).—

Նախագահ Թրումըն վերջերս նշանակեց յատուկ յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ մաքրել այս երկրին պետական պաշտօնէութիւնը համայնավարներէն և ուրիշ անհաւատարիմ տարրերէ:

Թէ որքան մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս յանձնախումբին, այդ կ'երեւի այն բանէն, որ անոր կը մասնակցին ներկայացուցիչներ պատերազմական, նաւային, պետական, դանձային, արդարադատութեան բաժանմունքներէն եւ Սիվիլ Սըրվիսէն իրենց պաշտօնատուներու տրամադրութեան տակ եղած հետախուզական բոլոր միջոցներով:

Հետաքրքրական է, սակայն, որ այսպիսի յանձնախումբի մը նշանակումը զօրաւոր ընդդիմութեան յառաջ չբերաւ: Մինչդեռ, եթէ տարի մը առաջ տեղի ունենար այդ, ահռելի աղմուկ մը պիտի բարձրանար այս երկրի մէկ ծայրէն միւսը:

Ասիկա ցոյց կուտայ, որ այս երկրի հանրային կարծիքին մէջ համայնավարներու հանդէպ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է վերջին մէկ տարուան ընթացքին: Եւ այդ՝ ոչ թէ այն պատճառով, որ համայնավարները ի չարը գործածած են կամ կը գործածեն խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնները, այլ այն պատճառով որ ամէնուն համար այլեւս պարզ դարձած է այն իրողութիւնը, որ իրենք հաւատարիմ չեն Միացեալ Նահանգներուն հանդէպ, այլ հաւատարիմ են եւ հլու հնազանդութեամբ կը ծառայեն Խորհրդային Միութեան::

Եթէ այս մասին տակաւին կասկածներ կային ոմանց մտքին մէջ անկէ առաջ, այժմ երախաներն ալ կը տեսնեն որ համայնավարները երկու չափ ու կշիռ կը գործածեն Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան վերաբերմամբ: Օրինակ՝

ա) Համայնավարները չեն ուզեր, որ Ամերիկա ռազմականօրէն զօրաւոր ըլլայ, բայց կ'ուզեն որ Ռուսիա զօրաւոր ըլլայ:

բ) Հակառակ են որ Ամերիկա զինուորական պարտադիր ծառայութիւն ունենայ այժմ, բայց կ'ուզեն որ Ռուսիա ունենայ:

գ) Կը պահանջեն որ ամերիկեան զօրքերը օր առաջ հեռանան Եւրոպայէն եւ Ասիայէն, բայց կ'ուզեն որ ռուսական զօրքերը ըստ կարելւոյն երկար մնան հոն:

դ) Կը պահանջեն որ Ամերիկա հիւլէական ռումբի պատրաստութեան գաղտնիքը անմիջապէս հաղորդէ Ռուսիոյ, բայց չեն ուզեր որ Միացեալ Ազգերու կողմէ ընդունուի միջազգային հսկողութեան ամերիկեան պահանջը, որպէսզի ոչ մէկ պետութիւն կարենայ գաղտնի կերպով հիւլէական ռումբ պատրաստել:

ե) Երբեք չեն քննադատեր Սթալինն ու Մոլոթովը, բայց շարունակ «պատերազմական հրձիգներ» եւ «իմպերիալիստներ» կը կոչեն Թրումընն եւ Պըրնզը:

Ուրիշ խօսքով՝ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը որոշած է պետական պաշտօնատուներէն դուրս քշել բոլոր համայնավարները եւ անոնց նմանները, որպէսզի անոնք ի վիճակի չըլլան այլ եւս Ռուսիոյ ի նպաստ լրտեսութիւն եւ վնասարարութիւն ընել Ամերիկայի մէջ:

Սակայն, պէտք է ըսել, թէ կարծուածին չափ դիւրին պիտի չըլլայ Նախագահ Թրումընի նշանակած յանձնախումբին գործը, որովհետեւ համայնավարները, ինչպէս յայտնի է, շատ յաճախ կը ծածկեն իրենց համայնավար ըլլալը եւ կը գործեն անմեղ կամ մոլորեցուցիչ անուններու տակ, կ'ըլլան «յառաջդիմական», «դեմոկրատ», «հակաֆաշիստ» եւայլն, որպէսզի աւելի դիւրութեամբ կարենան խաբել միամիտները եւ աւելի անարգել կերպով գործել իրենց բարոյական ու նիւթական աւերները:

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ԳՐԱՒԵՆ ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԸ... ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ.

Նիւ Եորք Հէրըլտ որ ամէն օր քանի մը տողով կը յիշէ յիսուն տարի առաջ նոյն օրը պատահած կարեւոր դէպք մը, հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ Պանք Օթօմանի դէպքը իր Չորեքշաբթիի թիւին մէջ (28 Օգոստոս).—

Քսանըհինգ Հայ դաւադիրներոոնք Օսմանեան Դրամատունը գրաւած էին անձնատուր եղան եւ դրամատան տնօրէն Սըր Էտկըր Վինսընթի զբօսանաւով առաջնորդուեցան: Թուրք կառավարութիւնը արտաքսման հրամանագիր մը հրատարկեց անոնց դէմ: Թուրքերը սկսան կոտորել Հայերը: Ֆրանսացի նաւազները Պոլիս ցամաք ելան:

ՅԱՌԱՋ.— Սըր Էտկըր Վինսընթ Պանք Օթօմանի տնօրէնն էր 1889—1897: Զանազան պաշտօններ վարեց մինչեւ 1926: Լորտերու ժողովին անդամ ընտրուեցաւ նոյն տարին. ծանօթ է լորտ տ'Էպըրնըն անունով: Պերլինի դեսպանութիւնը վարեց 1929—1930:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտօ – Սէն Լուի Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղը այս տարի եւս, 25 Օգոստոսին, տուաւ իր դաշտահանդէսը՝ Նաճարեաններուն ագարակը: Պարտէզը լեցուն էր սովորական հանդէսներուն նման: Անդամուհիներէն Տիկ. Արաքսի Սուքիասեան նախքան հանդէսին բացումը, կատարեց 1935—1946 տարիներու հաշուետուութիւնը, յետոյ Մասնաճիւղի գործունէութիւնը եւ օգնութիւնը հիւանդներու, խեղճերու եւ զանազան հաստատութիւններու, եւ անոր կողքին հայեցի կրթութիւնը սանուհիներուն:

Նմանցնելով մեղուն իր փեթակին մէջ, ըսաւ.

— «Հակառակ տիրող դժուարութեանց, ընկերուհիներով փարած ենք եւ լծուած գործին, սրտանց: Ասկէ վերջ վստահ եմ որ անոնք աւելի եռանդուն պիտի աշխատին և գործ ցոյց տան: Ոչ միայն հայերէն պիտի սորվեցնենք սանուհիներուն, այլ եւ սաներուն, այսպիսով պիտի կրնանք վառ պահել հայութեան ոգին ամբողջ սերունդին մէջ, ազատելով այլասերումէն»:

Հանդէսը կը բացուի Ֆրանսական եւ Կապոյտ Խաչի քայլերգներով: Եղան արտասանութիւններ, երգեր, պարեր, անակնկալներ Կ. Խաչուհիներու կողմէ: Թաղին Նոր Սերունդը եւս բերած էր իր մասնակցութիւնը:

Հանգուցեալ Լեւոն Գեղունիի մահուան տարեդարձն ըլլալով ներկաները վայրկեան մը յոտնկայս լռութիւն պահեցին: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Արամ Արմաղանեան: Յիշելէ ետք կնոջ դերը կեանքի եւ քաղաքական ասպարէզներուն մէջ, ըսաւ. — Կինը ոչ միայն մեր օրերուն կը կատարէ մեծ աշխատանք, այլեւ շատ հին ժամանակներուն իսկ կատարած է պատմական դեր մը: «Կապոյտ Խաչը կը գործէ անկեղծօրէն եւ հաւատարմօրէն այդ ուղղութեամբ, առանց գաղափարի խտրութեան: Անոր կատարած գործունէութիւնը կը տեսնենք 1926էն ասդին: Անոր շնորհիւ է եթէ երբեք կան շատեր որոնք տակաւին կը գործածեն մայրենի լեզուն»:

Աճուրդէն վերջ, բեմադրուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը, «Երկու որսորդները», դեկավարութեամբ սիրուած դերասան Աշոտ Յակոբեանի եւ իր օգնականին՝ Վահան Յակոբեանի կողմէ: Շատ յաջող էր նաեւ իր դերին մէջ Օր. Միրանոյշ Պարոնեանը:

Գնահատանքի արժանի է Տիկ. Քնարիկ Արզումանեանը՝ նախագահուհի երկար տարիներէ ի վեր եւ շատ սիրուած թաղեցի ժողովուրդէն, կրցաւ իր ընկերուհիներուն հետ միասին կազմակերպել եւ ամէն ջանք թափել ժողովուրդը գոհ ձգելու համար:

Ներկաները ուրախութեամբ բաժնուեցան տանելով իրենց հետ հայրենասիրական եւ համերաշխութեան ուխտը::

Կեցցէ՛ Կապոյտ Խաչը եւ իր կատարած աշխատանքը:

Ա. Ս.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Ճումհուրիէթ (10 Օգոստոս) կը գրէ հետեւեալ մեծատառ խորագիրներուն տակ. «Ռուս հիւպատոսարանին առջեւ խռնուած բազմութիւնը,— Հիւպատոսարանը կ'ըսէ թէ «դիմողները Հայեր են, որոնք կ'ուզեն Ռուսիա գտնուող իրենց ազգականներէն լուր ստանալ»:

— Վերջին օրերս բոլորին ուշադրութեան առարկայ եղած է այն բազմութիւնը, որ ռուս հիւպատոսարանին առջեւ կը խռնուի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը:

Խորհ. Ռուսիոյ կողմէ տրուած որոշումի մը համաձայն, փափաքող Հայերը պիտի կարենան Խորհ. Հայաստան ներգաղթել:

Թրքահայերէն ալ դիմողներ գտնուեցան: Կ'ըսուի թէ հիւպատոսարանը ներկայիս կը զբաղի դիմողներուն մեկնումի գործողութիւնները կարգադրելով: Մինչդեռ հիւպատոսարանին շրջանակները կը յայտնեն հետեւեալը.— «Հայերու արձանագրութեան համար տակաւին Խորհ. Ռուսիայէն հրահանգ չէ եկած: Սխալ է թէ 500 Հայեր արձանագրուած են: Անշուշտ փափաքողները արձանագրուած են, բայց այդքան հոգի չեն: Դիմողները անոնք են, որոնք կ'ուզեն Ռուսիա գտնուող իրենց ազգականներէն լուր ստանալ:

Ներգաղթի հրահանգ մըն ալ չէ եկած տակաւին: Այս պատճառաւ որոշ չէ թէ երբ պիտի ուղարկենք զիրենք»:

● Թանին կը գրէ.— «Քոմինիսթ Պոզմաը» Հայեր կ'ուզեն Ռուսիա երթալ: Ռուսերը հազարումէկ միջոցներով արտասահմանի Հայերը կանչեցին: Հրաւէրը իր խկութեանը մէջ կասկածելի է: Եւ սակայն մեր երկրին Հայերը դիշերաշրջիկներու նման դիմել սկսան: Գոհութեամբ կը տեղեկանանք թէ գացողները անգործ եւ թափառական մարդիկ են և հայ փոքրամանութեան կողմէ նողկանքի արժանացած»:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Զորեքշաբթի օր քաղաքական եւ տնտեսական յանձնաժողովին նիստին մէջ Իտալիոյ պատուիրակը ուժգնօրէն բողոքեց դաշնագրին տնտեսական յօդուածներուն դէմ եւ ըսաւ որ եթէ Խորհրդաժողովը չվերագնահատէ իր որոշումները, Իտալիոյ քայքայումը անխուսափելի պիտի ըլլայ: Պատուիրակը հուրացաւ Իտալիոյ նախկին կառավարութեան պատասխանատուութիւնները, բայց դիտել տուաւ որ իտալացի ժողովուրդը երկու տարի Դաշնակիցներուն կողքին կռուելով, քաւած է իր մեղքերուն մեծ մասը: Շեշտեց թէ Իտալիա ամէն զոհողութիւն յանձն պիտի առնէ ապահովելու համար Ֆրանսայի բարեկամութիւնը: Յետոյ անցնելով սահմաններու խնդրին, բացատրեց թէ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայ սահմանագիծը սրբագրութեան կը կարօտի: Այս առթիւ տուաւ կարգ մը մասնագիտական տեղեկութիւններ: Անցնելով Իտալիոյ տնտեսական կացութեան, թուանշաններով ցոյց տուաւ թէ ինչ դժուարին պայմաններու մէջ կը գտնուի իր երկիրը: Օրավարձերը 14 անգամ աւելի բարձր են նախապատերազմեան սակէն եւ ապրուստը աճած է 36 անգամ: 1946–47ի տարեշրջանին համար կը նախատեսուի 500 միլիառ լիրէի ծախք, մինչդեռ հասոյթները այդ գումարէն հարիւրին 25 պակաս: Իտալիա ստիպուած է ներածել 233 միլիոն սթերլին արժողութեամբ ապրանք որպէսզի կարենայ սնունդ եւ աշխատանք հայթայթել իր ժողովուրդին համար, բայց ներկայիս ի վիճակի է միայն 55 միլիոն սթերլինի արտածում ունենալ: Այս պայմաններուն մէջ, ըսաւ ներկայացուցիչը, «մենք չենք կրնար դիմաւորել մեր վրայ դրուած պարտաւորութիւնները: Ուրեմն դաշնագրէն պէտք է ջնջել թիւ 66, 67, 68 եւ 69 յօդուածները: Իտալիա դէմ է այն առաջարկին թէ ինք պէտք է վճարէ գրաւման շրջանին, Դաշնակիցներուն կողմէ շրջաբերութեան հանուած թղթադրամներուն փոխարժէքը: Իտալիա դժգոհ է որ պայման դրուած է իրեն հրաժարիլ որեւէ պահանջէ՝ Գերմանիայէն: Պատուիրակ Սարակաթի պատասխանեց Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ բացատրելով որ «այս երկիրը պատրաստ է դիւրութիւններ ընծայելու իր դրացիին, որովհետեւ ինք ջերմապէս կը բաղձայ ազատ ու ժողովրդավար Իտալիոյ վերականգնումը ուրիշներէն աւելի»: Զինուորական նկատումները երկրորդական նշանակութիւն ունին. նախ պէտք է ամուր հիմերու վրայ հաստատել խաղաղութիւնը: Աւստրալիոյ պատուիրակին առաջարկին վրայ որոշուեցաւ իտալական դաշնագրին տնտեսական եւ ռազմական յօդուածները վերաքննել:

Պալքաններու եւ Ֆինլանտայի տնտեսական յանձնաժողովին մէջ հատուցումներու խնդիրը վերաքննելու համար Աւստրալիոյ ներկայացուցած առաջարկը մերժուեցաւ Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Ճերմակ Ռուսիոյ կողմէ: Մոլոթով անհրաժեշտ նկատեց վերյիշել Միութեան կրած ահաւոր վնասները, շեշտեց թէ իր երկիրը պիտի շարունակէ զարկ տալ արդիւնաբերութեան որքան ատեն որ «Ամերիկա միջոցներ ձեռք կ'առնէ զինուորական պատրաստութիւններ տեսնելու» և վերջոյ յայտնեց իր խոր հաւատքը հնգամեայ ծրագրին յաջողութեան մասին:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԷՎԻՆԸ «ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ»...

Համաձայն Լոնտոնի թերթերուն, 14 հրեայ ահաբեկիչներ Փարիզ եկած են... արտաքին նախարար Էրնէսթ Պէվինը սպաննելու համար: Պէվին Փարիզ հասաւ չորեքշաբթի օր եւ ֆրանսական ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութիւն կը կատարէ իր վրայ, միեւնոյն ատեն փնտռելով ահաբեկիչները որոնց համար, կ'ըսուի թէ, Երուսաղէմի Քինկ Տէյվիտ պանդոկին ոճիրին հեղինակներն են: Ոստիկանութեան պետը կ'ապահովցնէ թէ վտանգաւոր մարդիկ չկան Փարիզի մէջ, բայց քննութիւնները պիտի շարունակուին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Այս լուրով կը բացատրուի զգուշական այն միջոցները որ ձեռք առնուեցան այս շաբթու Լիւքսէնպուրկի պալատին մէջ: Ամէն թղթակից իր մուտքի տոմսին վրայ պիտի ունենայ իր նկարը: 1900 լրագրողներ կան հիմա Խորհրդաժողովին բոլորտիքը: 32 գաղտնի ոստիկաններ հսկողութեան տակ առած են Ճորճ Ե. պանդոկը, ուր բրիտանական պատուիրակութիւնը իջած է: Պէվին կը պտտի զրահապատ ինքնաշարժով մը: Անծանօթներ սպառնալիք մը ղրկած են անգլիական դեսպանատունը, ըսելու համար թէ «շէնքը օդը պիտի հանեն»:

★ Զորս գլխաւոր պետութեանց արտաքին նախարարներուն ժողովը սկսաւ երէկ: Պիտի քննուին միայն Ներկայ Խորհրդաժողովին օրակարգի հարցերը, բայց յոյս կայ որ շուտով ուրիշ ժողովներ ալ գումարուին աւելի կարեւոր խնդիրներու քննութեան համար: Զրոյց կը շրջի թէ Լիւքսէնպուրկի պալատին «զաւեշտը» վերջ պիտի գտնէ Սեպտեմբեր 14ին

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Գրած էինք մեր երէկուան թիւին մէջ թէ խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ յառաջիկայ Սեպտ. 9ին՝ լուծելու համար Պաղեստինի խնդիրը, Արաբներուն եւ Հրեաներուն մասնակցութեամբ: Հրեայ Գործակալութեան ղեկավարները խորհրդակցութիւն մը ունեցան Զորեքշաբթի օր Փարիզի մէջ այս կենսական հարցին շուրջ, բայց չկրցան որոշում տալ թէ հրաւէրը պէ՞տք է ընդունին թէ ոչ: Հրեաները տարակոյս ունին բանակցութեանց յաջողութեան մասին քանի որ իրենք ալ, Արաբներուն պէս, դէմ են Պաղեստինի բաժանումին: Անոնք կը պահանջեն բացարձակ ազատութիւն սեղանի վրայ բերելու իրենց մշակած ծրագիրը որ կը պահանջէ անկախ հրէական պետութիւն մը Պաղեստինի մէջ:

★ Թայմզի դիւանագիտական աշխատակիցը կը գրէ որ եթէ նոյնիսկ Արաբներն ու Հրեաները ժողովին հրաւէրը մերժեն, ժողովը դարձեալ պիտի գումարուի Արաբական Դաշնակցութեան մասնակցութեամբ: Տակաւին յայտնի չէ թէ Ամերիկա «դիտողներ» պիտի ունենա՞յ այս ժողովին մէջ:

★ Հաւանական չէ որ բրիտանական կառավարութիւնը ընդունի համբաւաւոր Միւֆթին իբրեւ պատուիրակ որովհետեւ անոր ներկայութիւնը կրնայ լուրջ քննադատութիւններ յարուցանել:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ընկերվարականներու միջազգային համագումարը, առջի օրուան նիստին ընթացքին, քննութեան առաւ այն միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են օգնութեան հասնելու համար Սպանիոյ դիմադրական ճակատին ուժերուն: Կը նախագահէր Փօլ Ռիվէ: Խօսք առին Պրուքէր (Պելճիքա), Տրոզ (Զուիցերիա), Ֆէրնան Պրաուն (Լիւքսէմպուրկ), Սվոլոս (Յունաստան), Անտէրսըն (Տանըմարքա), Խարպլում (Պաղեստին): Ի վերջոյ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ. «Լսելէ ետքը Սպանիոյ, Յունաստանի, Հոլանտայի, Իտալիոյ, Լիւքսէմպուրկի, Նորվեկիոյ, Լեհաստանի, Պաղեստինի, Ռումանիոյ, Շուէտի, Զուիցերիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Մեծն Բրիտանիոյ, Աւստրիոյ, Պելճիքայի, Պուլկարիոյ, Տանըմարքայի, Ֆինլանտայի և Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, Ընկերվարականներու Միջազգային Համագումարը կը յայտարարէ թէ Ֆրանքոյի կառավարութեան գոյութիւնը մարտահրաւէր մը կը կազմէ միջազգային ժողովրդապետութեանց ուղղուած եւ վտանգ մը խաղաղութեան դէմ: Ուստի ընկերվարական կուսակցութիւնները պարտք կը համարին ուժ տալ միջազգային այն բոլոր շարժումներուն, որոնց նպատակն է օր առաջ վերջ դնել Ֆրանքոյի վարչաձեւին»:

Համագումարը նկատի առաւ նաեւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մասնաւոր յանձնախումբին որոշումը, որ կը տրամադրէ «Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան անդամ ազգերէն խնդրել որ խզեն իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ֆրանքոյի կառավարութեան հետ»: Համագումարը կը մաղթէ որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ընդհ. ժողովը իւրացնէ այս բանաձեւը:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ ԱԼ

Ապահովութեան Խորհուրդին Զորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը՝ Կրոմիքօ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ ինը զանազան ազգերու դիմումը՝ այդ հիմնարկութեան անդամակցելու: Շուէտի, Իսլանտայի եւ Աֆղանիստանի մասին առարկութիւն չէ եղած մինչեւ այսօր: Իսկ Ալպանիոյ, Իրլանտայի, Մոնկոլիոյ, Փորթուգալի եւ Անդրյորդանանի դիմումները բուռն վիճաբանութեանց տեղի պիտի տան: Լեհաստանի ներկայացուցիչը յոյս յայտնեց թէ Միացեալ Ազգերը պիտի շարունակեն իրենց համերաշխ գործակցութիւնը խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար: Հոլանտայի պատուիրակը առաջարկեց որ խնդրուի Ուկրայնայի կառավարութեան որ ետ առնէ իր բողոքագիրը Յունաստանի դէմ, «քանի որ եղած ամբաստանութիւնները հաստատող որեւէ փաստ չկայ»: Անգլիոյ ներկայացուցիչը համամիտ գտնուեցաւ այդ առաջարկին: Կրոմիքօ բողոքեց — Ո՞վ ըսաւ ձեզի թէ Ուկրայնան ապացոյցներ չունի. այս խնդիրը լրջօրէն պէտք է նկատի առնուի: Նախագահին առաջարկին վրայ որոշուեցաւ առայժմ յետաձգել օրակարգին այդ վէճը: Սիամ դիմած է Ապահովութեան Խորհուրդին խնդրելով որ յետաձգուի իր յուշագրին նկատառումը որովհետեւ «թշնամական յարաբերութիւններ ստեղծուած են Ֆրանսայի եւ Սիամի միջեւ»:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ երեք սպաներ արգելքի տակ կը մնան Պելկրատի մէջ, ռուս զինուորի մը սպանութեան խնդրով՝ անհրաժեշտ քննութեանց շարունակութեան համար:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ կիրակի, Սեպտ. 1, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ պիտի պատարագէ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ *Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան*: Պատարագը կը սկսի ժամը ճիշտ 10ին:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Կապոյտ խաչի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբ 2ին, երկուշաբթի, ժամը 4.30ին, Տիկ. Սալաւանեանի տունը: Օրակարգ վարչութեան ընտրութիւն:

Հ.Յ.Դ. ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի, առաւօտեան ժամը ,9ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ (*Սէն Մարթէն*): Կարեւոր օրակարգ:

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

Տէր եւ Տիկին Հրանտ-Սամուէլ և զաւակները, Տէր և Տիկին Հայկ-Լեւոն Սամուէլեան և զաւակը, ինչպէս նաեւ Օրջանեան, Ազատեան, Տիշչէքէնեան Սամուէլեան, Շահինեան, ընտանիքները եւ պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով կամ բարենպատակ հիմնարկութեանց իրենց նուիրատուութիւններով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ Ս. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN FRANCE
HARATCH - Fond - R. C. 886
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. 1678-63
ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք
Samedi 31 Août 1946 Շաբաթ Օգոստոս
ԺԸ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4789 — Նոր շրջան թիւ 428 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Բ.

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԷԻՆ ՊԱՆՔԱՆ ԳՐԱՒՈՂՆԵՐԸ

Ջարդի սպառնալիքին առջեւ տղաքը տեղի կուտան եւ կ'որոշեն դուրս ելլել: Հակառակ բոլոր զէնքերը ձգելու մասին Մաքսիմովի տուած յորդորին, անոնք կը պահեն իրենց ատրճանակները, որոշելով որ եթէ ճամբան իրենց վրայ յարձակում գործուի, ամէնէն առաջ Մաքսիմովը եւ Դրամատան փոխ-տնօրէնը պիտի սպաննէին:

Հայդուկները յաղթականօրէն կ'անցնին զինեալ Թուրք զինուորներու ցանցին մէջէն դէպի քարափ, ուսկից շոգեմակոյկներով կը փոխադրուէին Սըր Էտկըրի զբօսանաւը, հուսկ յետոյ նստելու համար Ֆրանսական «Ժիրոնտ» շոգենաւը, ուր կուգան նաեւ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանատանց ներկայացուցիչները, Մաքսիմովի տուած հաւաստիքները կրկնելու համար:

Քանի մը օր վերջ, Պանքայի հերոսները կը հասնին Մարսէյլ, ուր ցամաք ելլելէ վերջ օրերով կը բանտարկուին, յետոյ ազատ կ'արձակուին: Այդ օրերուն Ֆրանսայի վարչապետն էր Մէլինը, իսկ արտաքին գործերու նախարարը՝ յայտնի Թրքասէր Կապրիէլ Անոթոն:

Այսպէս անփառունակ վերջաբան մը կ'ունենայ յեղափոխական-դաւադրական խիզախ ու յանդուգն ձեռնարկ մը, որ ամբողջ օր մը դղրդեցուցած էր Սուլթաններու մայրաքաղաքը եւ որ այսօր, յիսուն տարի ետքն ալ, կրնայ իբրեւ օրինակ ծառայել ազատատենչ ժողովուրդներու յեղափոխական կազմակերպութեանց:

Բայց ի՞նչ կ'ուզէին Պանքան գրաւողները...

Օսմանեան Պանքային գրաւումը ուղղակի պատասխանն էր Համիտեան ջարդերուն, որոնք երկու տարիէ ի վեր արիւնով ողողած էին Հայաբնակ գաւառները:

1894ին տեղի ունեցած էր Սասունի մեծ կոտորածը: Մեծ պետութեանց [illegible] թիւն կատարած էր [illegible] վրայ եւ կը սպասուէր որ Սուլթանի կառավարութիւնը պատժէր ջարդի պատասխանատուները: Ո՛չ մէկ քայլ այդ ուղղութեամբ: Ընդհակառակն ջարդարարները պատիւներու կ'արժանանային:

Պերլինի ծանօթ 61րդ յօդուածին համաձայն Բարենորոգումներու վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող վեց մեծ պետութիւնները Սուլթանէն մենաշնորհներ ստանալու իրենց մրցումին մէջ ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ կ'ընէին ի նպաստ Հայերուն: Երեւոյթները փրկելու համար երբեմն ծանուցագիրներ կուտային եւ կամ իրենց աւագ Թարգմանները կը ղրկէին Բ. Դուռ: Իրենց ամէնէն կարեւոր ձեռնարկը Բարենորոգումներու մասին, որ ծանօթ է 1895ի «Մայիսեան Ծրագիր» անունով, արեան հեղեղներու մէջ խեղդուեցաւ: Անատոլուի հայաշատ քաղաքները, մինչեւ Կիլիկիա, մէկ ծայրէն միւսը, իրարու ետեւէ ջարդուեցան: Միակ յուսադրիչ երեւոյթն էր Զէյթունի ապստամբութիւնը 1895ի աշնան ու ձմեռը: Մեծ պետութեանց Հալէպի հիւպատոսները միջնորդի դեր կատարեցին սուլթան Համիտին եւ ապստամբներուն ղեկավարներուն միջեւ՝ խոստանալով տեղական ինքնավարութիւն տալ յաղթական քաջ լեռնականներուն եւ ապահովեցին դուրսէն եկած յեղափոխական գործիչներու ազատ մեկնումը արտասահման: (Մաքսիմով այս վերջին իրաւունքը ձեռք բերաւ Պանքան գրաւող տղոց համար, ինչպէս տեսանք:):

1896ին ջարդերը շարունակուեցան առաւել կամ նուազ ուժգնութեամբ:: Ո՛չ մէկ բարենորոգում: Դեսպանները իրենց կրաւորական կեցուածքով կը քաջալերէին ջարդի քաղաքականութիւնը: Ոմանք նոյնիսկ բացէ ի բաց կը մղէին Սուլթանը, որ ջարդէ Հայերը, քանի որ Հայաստանը կ'ուզէին առանց Հայի:

Ջարդի այս քաղաքականութեան, մեծ պետութեանց կրաւորականութեան դէմ բողոքելու և հայ ժողովուրդի կեանքի, պատուի եւ ինչքի ապահովութեան տարրական իրաւունքները պահանջելու նպատակով էր, որ կազմակերպուեցաւ Պանքայի դէպքը: Օսմանեան Պանքան՝ հիմնուած ֆրանսական եւ անգլիական դրամագլուխով, կապիտալիստներու ենթակայ Օսմանեան կայսրութեան մէջ ելմտական-տնտեսականէ աւելի քաղաքական խիստ մեծ դեր մը կը խաղար: Պանքան օդը հանել՝ կը նշանակէր ուղղակի հարուածել միջազգային դրամատիրութիւնը, վնասել մեծ պետութեանց կենսական շահերուն, ստիպել զանոնք որ աւելի լուրջ կերպով զբաղին Հայերու վիճակով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՆՐԷԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մանրէներու պատերազմի մասին բաներ մը գրուած էր թերթերուն մէջ: Ինծի պէս դուք ալ շշմեցաք անշուշտ: Մարդ սպաննելու համար կարծես եղածը չէր բաւեր, ելեր իգի ի բուին աշխատելու որ մանրէ բուծանեն, ի՞նչ նմանասիրութիւն ? Մարդկային ի՞նչ վեհ ազնիւ զգացումներ... Հաւատացէ՛ք, աշխարհքներ այսքան այլասեր ! Եղած չէր: Միտք, սի՛րտ, բազուկ կը մաշեցնեն ամէն օր քանի մը միլիոն աւելի «Անդին» դրկելու համար: Քիմիական խառնուրդներ շոգեպինդ գործի լծուեր են. ի՜նչ հեգնութիւն, գիտութեան մարդոց ճակատը տարած է այլեւս, անոնց ետեւ հիւլէ ռումբեր ալ բռնած հարսնիք ունին կարծես:

Մխիթարական պարագայ ը կայ սակայն մեզի համար. մենք պատուաստուած ենք աշխարհի ամէն կարգի մանրէներու դէմ: Նախ գլխաւորը՝ բոլոր Հայերս «մանրէ թիւ 1914—15»ին նման մահասփիւռ շինուկէն ճաշակած ենք եւ մեր կէսը վրայ տալով միւս կէսը փրկած ենք ցրուելով զայն ամբողջ երկրագունդին վրայ: Անկէ առաջ ալ «95-96ին» Համիտ, 1909ին Իթթիհատ անուն մանրէներէն մեր աչքը շատ վախցած էր: Մանր մունր համաճարակներու ականջ չենք կախեր անշուշտ, բայց երբ այդ աննշան անասնիկներու մասին խօսք ըլլայ, կ'ուզենք որ մեր փորձառութենէն օգտուի մարդկութիւնը եւ փոխանակ գլուխ ճաթեցնելու նոր նոր մանրէներ գտնելու համար, ձեռքի տակ եղած չարաշուք պահեստ մը թող պայթեցնէ, պահեստ մը որուն բանալին ժապաւէնով մը կախուած է այժմ «Մեծ»երու ժամացոյցին շղթային:

— Չհասկցայ...

— Ի՞նչ կայ չհասկնալու, եղբայր. աշխարհի ամէնէն չարաշուք մանրէն [illegible]

ՍՕՍԻ

«ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆ»... ԵՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր Հինգշաբթիի թիւով տուած էինք «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի լուրը Պանք Օթոմանի դէպքին մասին, որ տեղի ունեցաւ յիսուն տարի առաջ: Ամերիկեան թերթը Օգոստ. 29ի եւ 30ի թիւերուն մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ յաւելուածները.—

Օգոստ. **29, 1896.**— Պոլսէն մեզի հասած լուրերը կը հաստատեն թէ Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ խժդժութիւններ գործուած են Հայերուն դէմ՝ Պանք Օթոմանին հայ դաւադիրներու կողմէ գրաւումէն ի վեր:

Օգոստ. 30, 1896.— Հայ դաւադիրները կը շարունակեն ռումբեր ձգել Պանք Օթոմանի մօտերը: Յարձակած են Վոսփորի գիւղերուն վրայ: Հայկական կոմիտէ մը յայտարարութիւն մը հրատարակած է եւ ինքնավարութիւն կը պահանջէ:

ՊԷՎԻՆԸ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը սպաննելու դաւադրութիւնը առաջին անգամ երեւան հանեց Պաղեստինի գաղտնի ոստիկանութիւնը եւ անմիջապէս տեղեկացուց Լոնտոնի ոստիկանական տեսչութեան և Փարիզի ոստիկանութեան: Երեք Հրեայ ահաբեկիչներ, որոնք մասնակցած էին Քինկ Տէյվիտ պանդոկին ոճիրին եւ կը հետապնդուէին վերջերս, ձերբակալուեցան Պէյրութի մէջ ֆրանսական նաւու մը վրայ, որ Մարսէյլ պիտի մեկնէր: Հարցաքննութեան ընթացքին, ոճրագործները խոստովանեցան թէ Ֆրանսա պիտի երթային Պէվինը սպաննելու նպատակով: Ֆրանսական եւ անգլիական ոստիկանութիւնները արդէն ծանօթ են 14 ահաբեկիչներէն 12ին ինքնութեան: Արտաքին նախարարին պանդոկը հսկողութեան տակ է միշտ:

★ Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան թէ Պէվին կը ներկայացնէ բրիտանական կառավարութեան Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքականութիւնը: Հետեւաբար եղածը սովորական սպառնալիք մը չէ, այլ լուրջ դաւադրութիւն մը այդ քաղաքականութեան դէմ:

★ Երուսաղէմի ոճիրին 18 հեղինակները, որոնք մահուան դատապարտուած էին, ցկեանս բանտարկութեամբ պիտի քաւեն իրենց մեղքը՝ մահավճիռը բեկանուած ըլլալով: Յոյս կայ որ այս որոշումը աստիճան մը բարելաւէ կացութիւնը Պաղեստինի մէջ:

Չորսերու ժողովը

Չորս գլխաւոր պետութեանց արտաքին նախարարները ժողովի նստան անցեալ Հինգշաբթի օր՝ իրենք իրենց մէջ որոշելու համար թէ ինչ ձեւով կարելի է արագացնել Հաշտութեան Խորհրդաժողովին աշխատանքները: Կը նախագահէր Պիտօ: Իւրաքանչիւր նախարարի կ'ընկերանային երկու օգնականներ եւ մէկ Թարգման: Ժողովը բացուեցաւ ժամը 4ին եւ տեւեց մինչեւ 8:

Մոլոթով առաջարկեց Ցումուարին յետաձգել Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը, որ տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբ. 23ին Նիւ Եորքի մէջ, բացատրելով թէ Լիւքսէմպուրկի պալատին խորհրդակցութիւնները տակաւին կրնան շատ երկարիլ: Պէվին եւ Պըրնզ հակառակ արտայայտուեցան: Ամերիկայի արտաքին նախարարը ըսաւ թէ յետաձգումը կրնայ վնասակար ըլլալ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան հեղինակութեան, թէեւ համաձայն գտնուեցաւ որ երկու միջազգային ժողովներու միաժամանակ գումարումը որոշ դժուարութիւններ կը ներկայացնէր: Անգլիոյ գլխաւոր ներկայացուցիչը յոյս յայտնեց որ «թերեւս կարելի է երկու ժողովներն ալ շարունակել»: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, առկախ ձգեցին այս խնդիրը: Չորս արտաքին նախարարներն ալ շեշտեցին «Հաշտութեան» Խորհրդաժողովին աշխատանքները կրճատելու եւ արագացնելու անհրաժեշտութեան վրայ: Ինչպէս յայտնի է դաշնագիրներու նախագիծերուն համար առաջարկուած են ո՛չ նուազ քան 250 բարեփոխումներ: Արտաքին նախարարները իրենք պիտի որոշեն թէ այդ նոր բանաձեւերէն քանի հատը իսկապէս դրական արժէք կը ներկայացնեն եւ քանի հատին պէտք է հետեւանք տրուի: Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ իրենց միջեւ առաջարկուած բարեփոխումներուն շուրջ, այն ատեն Հաշտութեան Խորհրդաժողովէն առաջ պատրաստուած յօդուածները ի զօրու պիտի մնան: Իսկ եթէ իրենք որեւէ փոփոխութիւն մտցնեն իրենց սկզբնական առաջարկներուն մէջ, իրենց նոր առաջարկը պիտի ըլլայ վերջնական: Որոշուեցաւ մերժել այն բարեփոխումները զորս Չորսերը չեն կրնար ընդունիլ միաձայնութեամբ: Բոլոր բարեփոխումները սեղանի վրայ դրուած են 17 փոքր պետութեանց, ինչպէս նաեւ հինգ պարտուածներուն կողմէ: Ժողովին երկրորդ նիստը պիտի գումարուի յառաջիկայ շաբթու:

★ Ապահովութեան Խորհուրդին Հինգշաբթիի նիստին մէջ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը՝ Կրոմիքօ հակառակ արտայայտուեցաւ Իրլանտայի, Անդրյորդանանի եւ Փորթուգալի անդամակցութեան, «որովհետեւ Խորհ. Միութիւնը դիւանա- [illegible] ճանաչումները հակառակ եղած պնդումներուն: Եուկոսլաւ պատուիրակութիւնը ջերմօրէն պաշտպանեց Ալպանիոյ անդամակցութիւնը, բայց Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ընդդիմացան: Մոնկոլիոյ դիմումագիրը բուռն վիճաբանութեանց տեղի տուաւ մէկ կողմէն Ռուսիոյ, միւս կողմէն Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ: Անգլիոյ ներկայացուցիչը ըսաւ թէ Մոնկոլիա տակաւին պատրաստ չէ օգտակար դեր մը կատարելու համար ի նպաստ Միացեալ Ազգերուն:

Ընկերվարական համաժողովը

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի Ընկերվարական Կուսակցութեան 38րդ Ազգ. Համագումարը բացուեցաւ Հինգշաբթի առաւօտ, Մութիւալիթէ սրահին մէջ:

Պայծառ առաւօտ մը: Շէնքին մուտքի դրան վրայ Ընկերվ. Կուսակցութեան դրօշը՝ երեք նիզակներով: Մեծ սրահին դրան առջեւ կուսակցութեան երկու մեծանուն դէմքերը, յարգուած ամէնքէն, կը սպասէին բարիգալուստ մաղթելու համար պատգամաւորներուն: Պատերուն վրայ ընկերվարութեան ոսկեղէն սկզբունքները: Անկիւն մը գրատուն մը՝ ուր կը գտնէք ընկերվարական կուսակցութեանց հրատարակութիւնները, գիրք և թերթ: Պատգամաւորները կ'անցնին գիրքի այս ցուցահանդէսին առջեւէն, դիտելով պահ մը ընկերվարական գաղափարներու ուռճացումը, յետոյ կը մտնեն սրահէն ներս:

Բեմին վրայ կարմիր պաստառ մը: Եւ նշանաբան մը. «Մեր միութենէն պիտի ծնի յաղթանակը»:

Ժամը 9.45ին Մէյէր բացուած կը յայտարարէ 38րդ Համագումարը: Նախագահ կ'ընտրուի Սէն-է-Ուազի պատգամաւորը, Մէթէյէ, (փոխ Նախագահ՝ Սէլին Ֆուրնիէ եւ Իվոն Րիթկա):

Նախագահը բարիգալուստ կը մաղթէ օտար ազգերու պատուիրակութեանց (Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէին ընկերներ Հրանտ Սամուէլ եւ Ս. Յովհաննէսեան): Կը կարդայ լեթոն ընկերվարականներու ողջոյնը: Յետոյ գնահատանքի քանի մը խօսք կ'ուղղէ Սէն-է-Ուազի ընկերվա-

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

Թեհրանէն ստացուած նամակէ մը կը տեղեկանանք, որ մինչեւ Օգոստ. **15** Իրանէն դէպի Հայրենիք մեկնած են մօտ **13.000** հոգի: Յոյս կայ որ այդ թիւը բարձրանայ **18—20.000**ի:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
Արտաւազդ Արք.ի հետ

Յառաջի խմբագրութեան յանձնարարութեամբ, տեսակցութիւն մը խնդրեցի Արտաւազդ արք. Սիւրմէեանէն, որ սիրայօժար պատասխանելով հարցումներուս՝ տեղեկութիւններ տուաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղութին, ինչպէս եւ Եւրոպայի թեմին կազմակերպութեան մասին։

Սուրիոյ գաղութը. — Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ մօտաւորապէս 180,000ի հասնող հայութիւն մը ունինք՝ հայ-կաթողիկէ եւ հայ-աւետարանական համայնքով, որոնք կը վայելեն իրենց կրօնական եւ մշակութային ազատութիւնը։ Անթիլեասի կաթողիկոսարանը ու Էշրէֆիէի հայ-կաթողիկէ պատրիարքարանը կը վարեն իրենց համայնքներուն եկեղեցական ու կրթական, բարեսիրական գործերը։ Կեդրոններու և շրջաններու ազգային մեր բոլոր վարժարանները աւելի քան քսան հազար աշակերտութեամբ կը ծառայեն տոհմային դաստիարակութեան։ Արաբերէնը պարտաւորիչ է եւ ամէն տեղ կ՚ուսուցուի պետութենէն վճարուած ուսուցիչներով։

Պէյրութի Բուժարանը. — Ազունիէի Ազգային Բուժարանը իրական բարիք մըն է ոչ միայն Լիբանանի, այլեւ Սուրիոյ եւ Իրանի, Իրաքի, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի համար, ուրկէ մեծ թիւով հիւանդներ կ՚ընդունուին։ Ներկայիս բուժարանին մէջ ունինք 134 հիւանդներ, որոնք առարկայ են խնամակալութեան և բժշկապետին՝ Բարգէն Մկրտիչեանի գնահատելի հոգածութեան։ Հակառակ պատերազմի դժուարութեանց, բուժարանը միշտ բաց մնաց եւ փրկեց բազմաթիւ կեանքեր։ Ունեցանք անգլիացի եւ յոյն սպաներ, որոնք բուժուեցան եւ երախտագիտութեամբ մեկնեցան։

Գրական շարժումը՝ Սուրիա եւ Լիբանան. — Գրական եւ գեղարուեստական զարմանալի եռանդուն շարժում մը կայ տարիներէ ի վեր Պէյրութի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ։ Ութը օրաթերթ ունինք, քանի աւելի պարբերականներով։ Ունինք նմանապէս բազմաթիւ հրատարակութիւններ։ Ժողովուրդը ընթերցասէր է եւ կը լեցնէ բանախօսութեանց, դասախօսութիւններու եւ երաժշտական ունկնդրութեանց սրահները։ Կանաչեանի, Պատմագրեանի, Պէրպէրեանի, Գէորգեանի սարքած նուագահանդէսները շատ մեծ ընդունելութիւն գտան։ Անթիլեասի կաթողիկոսարանը սարրոնք մեծապէս օգտակար եղաւ։

Տպաւորութիւններ Էջմիածինէն. — Ես իբր եկեղեցական պատգամաւոր Լիբանանի, Էջմիածին հասայ անցեալ տարուայ Յունիս 14ին և ամբողջ երկու շաբաթ իմ պարտականութիւններս կատարած, երբ կը պատրաստուէի այցելել Երեւանի եւ շրջաններու կարեւոր հիմնարկները, նորոգուած մալարիայով մը յանկարծ հիւանդացայ եւ 21 օր մնացի թիւ 3 պետական հիւանդանոցը։ Հայաստանի իմ յուշերս եւ խոհերս 22 յօդուածներով հրատարակուեցան «Հայաստանի Կոչնակ»ի մէջ եւ վերջերս ամփոփուեցան գրքոյկի ձեւով, որ շուտով կը հասնի Փարիզ ալ։ Հայաստանի մէջ պետական եւ եկեղեցական իշխանութիւնները գիրար հասկցած են եւ գիրար կը լրացնեն։

Ներգաղթը եւ կազմակերպութիւնը. — Ներգաղթը կը շարունակուի շատ կանոնաւոր պայմաններու մէջ։Ցարդ 150,000 հոգի արձանագրուած են ամէն խաւէ ու դասակարգէ, եւ ամէն ոք անհամբերութեամբ օր առաջ հայրենիք մեկնիլ կ՚ուզէ։ Ցարդ շուրջ տասը հազար հոգի մեկնած են ու կը կարծուի որ մինչեւ աշուն մեկնողներու թիւը կրնայ երեսուն հազարի հասնիլ։ Հայաստան հասնողներէն Պէյրութ իրենց բարեկամներուն եւ ազգականներուն գրած նամակներուն մէկ քանին կարդացի։ Բոլորն ալ գոհ են եւ կը յանձնարարեն որ շուտով միանան իրենց։ Բոլորն ալ գործ են գտած եւ կը վայելեն ամէն կերպ հոգածութիւն։ Վերջին նաւով Հայաստան մեկնեցաւ հայ կաթոլիկ մայրապետ մը։

Ի՞նչ են ձեր նոր պաշտօնը եւ տեսակէտները թեմի կազմակերպութեան մասին. — Որպէս Մայր-Աթոռոյ հայրապետական լիազօր ներկայացուցիչ եւ Եւրոպայի թեմի ժամանակաւոր առաջնորդ եկած եմ հովուելու եւ կազմակերպելու Եւրոպայի թեմը։ Ժամանակ մը Փարիզ մնալէ տքը, հետզհետէ պիտի այցելեմԵւրոպայի բոլոր շրջանները, ծանօթանալու համար գաղութներու վիճակին եւ տեղեկանալու ժողովուրդի կարիքներուն։ Պիտի աշխատիմ եկեղեցական չունեցող կեդրոնները օժտել պարտաճանաչ վարդապետներով եւ քահանաներով, միշտ գործակցութեամբ տեղական հոգաբարձութեանց և ժողովուրդին։ Նորահաս սերունդին եւ երիտասարդութեան մայրենի լեզուի ուսուցումն ալ հայադիտական ծանօթութիւններով պիտի գրաւէ իմ առանձին ուշադրութիւնս։ Պիտի փափաքիմ հսկել նաեւ ամուսնական արտօնութեանց։

Պիտի կրնա՞ք համերաշխութիւն ստեղծել. — Եկեղեցականներուս գլխաւոր ուշադրութիւնը թեմի մէջ ընդհանուր համերաշխութիւն եւ համաձայնութիւն ստեղծելն է, որով կարելի պիտի դառնայ միայն ապահովել թեմին կազմակերպութիւնը եւ յառաջդիմութիւնը։ Դժբախտաբար, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ փոքր չափով մը խանգարուած կը տեսնեմ ազգային համերաշխութիւնը։ Դէպի հայրենիք ամիսներէ ի վեր շարունակուող ներգաղթը պէտք է ուրախութեամբ լեցնէ բոլորիս սիրտը եւ ոչ թէ առիթ տայ ուղղակի կամ կողմնակի ակնարկներու։ Հայրենիքը ներգաղթի ձեռնարկը քաջալերած ըլլալով, անշուշտ դայն դրած է թեքնիք հիմերու վրայ եւ ամէն տեղ ղրկուած ներգաղթի պաշտօնեաները կը հսկեն գործին, տեղական յանձնաժողովներու հետ։ Այսքան կարեւոր եւ ընդարձակ ծրագրի մը իրագործման շուրջ ես ոչ մէկ աչքառու դանցառութեանց ականատես եղայ։ Ընդհակառակն ոչ միայն տեղական իշխանութիւնները և երկրի բնիկ այլազան ժողովուրդները գնահատեցին լաւ կազմակերպուած ներգաղթը այլ և անոր մէջ տեսան Հայուն համբաւեալ հայրենասիրութիւնը։ Ամէն Հայ, գլխաւորութեամբ իր մամուլին, պէտք է իրատես եւ աննախապաշար ոգիով տեսնէ իրականութիւնը։ Ինչպէս ամէն տեղ, առաւելաբար Ֆրանսայի մէջ,հայ մամուլը հզօրագոյն ազդակ մըն է գաղութին մէջ համերաշխութեան պահպանումին եւ վստահ եմ որ հատուածական ամէն նկատումներէ վեր պիտի մնայ Ֆրանսահայ մամուլը, մասնաւորապէս ներկայ բացառիկ սա օրերուն, երբ հայրենիք եւ եկեղեցի, Հայաստանի մէջ թէ դուրսը, շատ մը ակնկալութիւններ ունին, որոնք կրնան աւելի շուտ եւ աւելի լաւ պայմաններով արդիւնաւորել, եթէ երբեք մենք աւելի մօտ ապրած ըլլանք իրարու, եւ մեր անհատական եւ համայնական ուժերը կարենանք զօդել իրարու։

Տարիներու երկարատեւ մեր տառապանքները վերջ գտած համարելով, մեր ուժերու համադրութեամբը զօրացնենք մեր եկեղեցին ու հայրենիքը եւ անկարելին չէ որ կը պահանջենք։ Ֆրանսա եւ անոր գեղեցիկ աւանդութիւնները կրնան բոլորս ալ դէպի այդ ուղղութիւը առաջնորդել մեզ, ու ես իմ ժողովուրդիս հետ սիրով պիտի գնահատէի Ֆրանսահայ մամուլին բերելիք թանկագին օժանդակութիւնը։

Խ. ՎՇՏՈՒՆԻ

ՀԱՅԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ինչպէս բոլոր ու մեծ ազգերու ծագման պատմութիւնը դարերու մէջ կը կորսուի, երեւակայական դէպքերու եւ դիցաբանական իրողութիւններու ծնունդ, նոյնպէս հայ ցեղի ծագումը շատ վաղնջականութեան համար՝ կորսուած է առասպելներու խուրդին մէջ։

Պատմական անաստուածական կարգ մը յայտնութիւններ այսասին, որ այսօր ունինք մեր աչքի առջեւ, չենմաձայնիր իրարու։ Այսուհանդերձ, յօդուեր ընթերցողներուն, կարեւոր կը համարեմ հատուածի ներկայացնել զանոնք։

Մեր պատմայրը, Խորենացի, Աստուածաշունչի նկարագրութենէն ազատուած Նոյի մէկ զաւկին սերունդը կը համարի մեր նախահայրը՝ Մեծ Հայկ, անոր վերագրելով դիւցազնական հզօր քաջութիւն մը՝ բռնակալ Բելի դէմ, սկիզբ կը դնէ հայ ժողովուրդի պատմութեան։

Մեր պատմութեամբ հետաքրքրուող օտար եւ հայ գիտնականներ ու բանասէրներ, Հայերուս ծագման մասին, ջորդաբար, այլ եւ այլ կարծիքներ ունեցած են. Մեզ կոչած են Հիթիթներու գաղթականներ, Սկիւթացիներու արշաւախումբեր, Կիմմերներ, Հնդեւրոպական գաղթականներ, Սումերական գաղթականներ, Խալտեր, Քետացիներ, եւ այլն։

Վճռական խօսք արտասանելու համար, պէտք է ըսել թէ Հայաստանը տակաւին չէ ուսումնասիրուած։ Այնուամենայնիւ, շատոնց գտնուած են Պարսից Դարեհ Վշտասպեանի հրամանաւ, Քրիստոսէ առաջ, 606 թուականին, Քիրմանշահի մօտերը, Բիսութունի ժայռին վրայ կատարուած փորագրութիւնները, ուր մէջ յիշատակուած է Արմենիա անունը։ Լեման-Հաուպտ մեզի ցոյց տուաւ Արմենի անունը երկու դար աւելի կանուխ շրջաններուն, իսկ Նարքվարտի տեսակէտով, Հոմերոսի գործերուն մէջ յիշուած Արիմօէ անուան տակ արմէն կամ հայ ժողովուրդ հասկնալու է։

Մ. Մինասեան, մասնաւորաբար Միջնաւոր Արեւելքի երկիրներու ուսումնասիրող օտար պատմաբանասէրներու կատարած նոր յայտնութիւններուն կռթնելով՝ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ հրատարակեց շարք մը հմտալից ուսումնասիրութիւններ, որոնցմով ջանաց ապացուցանել մեծ քաղաքակրթութիւն մը ունեցող հայ ժողովուրդին գոյութիւնը Սումերական եւ Բաբելոնական ժողովուրդներու տարեկից։

Քրիստոսէ առաջ, 40[illegible] [illegible], էր, որ ծնած է մասին, մինչեւ հիմա, ամէնէն շատ պաշտպանները ունեցած է։ Ծագումով Փոքր Ասիացի այդ յոյն պատմիչը տեսած չէ Հայաստանը, սակայն ճամբորդելով Առաջաւոր Ասիոյ շարք մը երկիրները, Եգիպտոս եւ Հիւս. Ափրիկէ, գրած է ինը գիրքեր, որոնց 7րդին մէջ կը խօսի Հայերու մասին։

Համաձայն Հերոդոտոսի, Հայերը մէկ ճիւղն են Հնդեւրոպական այն մեծ գաղթականութեան, որ անյայտ ժամանակներու մէջ ոտքի ելան ՀնդուՔուշի լեռնադաշտերէն եւ եկաւ հաստատուեցաւ Սեւ ծովու հիւսիսային տափաստանները։ Ժամանակ մը վերջ, այդ գաղթականութեան մէկ ճիւղը անցաւ Փռիւգիա, Մակեդոնիոյ շրջանները, եւ ապրեցաւ Փռիւգիացիներ անունին տակ։ Ըստ Հերոդոտոսի, Հայերը այդ Փռիւգներն էին, որ փռիւգեան ձեւով հագուած ու զինուած՝ ասիական Թրակիացիներուն հետ՝ Վոսփորի վրայէն գաղթեցին Փոքր Ասիա։ Շրջան մը, զոր երբ իրենց ցեղակիցները՝ Եորուսկներ, Լիկուրիացիներ եւ Պասքեր անուններով Եւրոպան նուաճած են, Հայերն ալ լեցուցած են այն պարապները, զորս գոյացուցած էին Սկիւթացիներու գործած աւերները։

Հերոդոտոս չի յիշեր, թէ Հայերը առաջին անգամ, ուր բնակեցան, սակայն իր ժամանակին, Հայերու բնակութեան տեղը կը ցուցնէ Ասորեստանի հիւսիսային կողմը, Ալիս եւ Տիգրիս գետերու եզերքը, մինչեւ Կիլիկիոյ սահմանները։ Յետոյ, Բաբելոնի հրաշալիքները նկարագրելու կարգին, իբրեւ ուրիշ հրաշալիք մը կը պատմէ Հայերու նաւարկութեան մեթոտները Տիգրիսի վրայէն մինչեւ Բաբելոն։

Հերոդոտոսէն քանի մը տասնամեակ ետքը ապրող ուրիշ նշանաւոր յոյն պատմիչ մը, Քսենոփոն, նախորդէն քիչ մը աւելի լայն կը խօսի Հայերու մասին։

Անուանի Սոկրատէսի աշակերտ այս փիլիսոփայ մատենագիրը եղած է, միեւնոյն ատեն, կարող զօրավար մը, որ հազարաւոր յոյն վարձկան զինուորներու հետ մասնակցած է, 404ին, կրտսեր Կիւրոսի իր աւագ եղբօր Արտաքսերքսեսի դէմ մղած կռիւներուն։ Հայրենական գահը եղբայր եղբօր ձեռքէն խլելու առաջադրութեամբ յարուցուած ապստամբութիւնը ձախողելուն պատճառաւ, Քսենոփոն տասը հազար յոյն զինուորներու հետ կը ստիպուի հայրենիք վերադառնալ, անցնելով Կորդուաց երկիրներէն եւ Հայաստանէն։

Այս առթիւ, ականատես պատմիչ Քսենոփոնը կը ճանչնայ Հայաստանը իբրեւ մեծ ու օրհնուած երկիր մը, եւ իր գրած Նահանջ Բիւրոցի մէջ, ան, գեղեցիկ տողերով կը նկարագրէ Հայաստանի արօտավայրերու եւ անտառներու ընդարձակութիւ[illegible]ծքին շնորհները, կենսամթերքներու առատութիւնը, բնտանի կենդանիներու ճոխութիւնը, գարեջուրի եւ գինիի լիութիւնը, հիւրասիրութեան մէջ Հայերու ունեցած վեհանձնութիւնը եւ հայ ժողովուրդի ուշիմութիւնը (հայ գեղջկուհիները հայերէնէն զատ օտար լեզուներ ալ գիտէին)։

Քսենոփոն Հայերու ծագման մասին Հերոդոտոսէն տարբեր բան մը չըսեր, ընդհակառակն, կը յայտնէ թէ Հայերը վանեցին նախկին բնակիչները իրենց երկիրներէն, որոք լեռները ապաստանեցան եւ թալանելով ապրեցան։ Խալտերու հետ, սակայն, փոխադարձ անվստահութեան շրջանը կարճ տեւեց։ Անոնք շուտով համերաշխեցան, եւ մինչեւ իսկ իրարու մէջ ամուսնութիւններ կնքելով՝ Հայերը ժառանգեցին այս վաղնջական ժողովուրդին արիւնը։

Անցեալ դարու վերջերը ապրող Տոքթ. Պէլքի, որ Ուրարտու երկիրն ու անոր քաղաքակրթութիւնը ճանչցողներուն մէջ ամէնէն պատկառելի դէմքն է, կ՚ընդունի թէ Հայերը իբրեւ գաղթական եկան եւ առաջին առթիւ տեղաւորուեցան Ուրարտու երկիրը։ Այս եկուորները, քաղաքակրթական շատ հիանալի ճարպիկութեամբ, կարճ ժամանակամիջոցին նուաճեցին այդ երկրին սեփական քաղաքակրթութիւնը, լեզուն եւ ամբողջ բնիկ ժողովուրդը ձուլեցին իրենց մէջ։

Ծնունդով Ամասիացի Ստրաբոն աշխարհագրագէտը, որ ապրած է Քրիստոսէ մէկ դար առաջ, Պոմպէոսի, Կիկերոնի եւ Կեսարի ժամանակներուն, հայ ժողովուրդի պատմական վերբերումը կը ներկայացնէ Արտաշիրսի կամ ըստ ներքին պատմիչներուն՝ Արտաշէս Ա.ի օրով։

Ստրաբոնի առաջին պատմական աշխատութիւնը կորսուած է։ Բարեբախտաբար, ժամանակին մաշեցնող ժանիքներէն բոլորովին զերծ մնացեր է Աշխարհագրութիւն անունով տասնեօթը գիրքերէ բաղկացած իր հռչակաւոր գործը, որուն տասնեւմէկերորդ գրքին մէջն է որ աւելի շատ ընդարձակ կը խօսի Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի մասին։

Ստրաբոն իր աչքով տեսած է Հայաստանը, տեսած է հարեւան երկիրները, պտտած է ուրիշ շատ մը երկիրներ, այցելած է մատենադարանները, օգտուած է գրաւոր աղբիւրներէն, եւ ինչպէս ինքն իր մասին կը խօսի՝ իր գործը յաջող պատրաստելու համար, նոյնիսկ հարցաքններ է բազմաթիւ իրազեկ մարդիկ։ Այսպիսով, ան համարուած է յոյն-հռոմէական գիտական աշխարհի ամէնէն հմուտ պատմիչը եւ ճանչցուած կատարեալ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԸ

(Լ. ՇԱՆԹԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԸ)

Արտասահմանի հայ գրականութեան եւ մշակութային ձեռնարկներուն մէջ ուշագրաւ եւ մեծ գործ մըն է Լեւոն Շանթի ամբողջական երկերու հրատարակութիւնը, որուն առաջին մեծածաւալ հատորը լոյս տեսած է, իսկ երկրորդ հատորը արդէն յանձնուած տպագրութեան: Գեղարուեստական երկերը պիտի ամփոփուին չորս մեծադիր հատորներու մէջ եւ մատուցուին ընթերցող հասարակութեան, կատարելով դասաւորումը, ուղղումներն ու նոր սրբագրութիւնները:

Նոր եւ միջին սերունդները այս լիակատար հրատարակութեան շնորհիւ միայն պիտի կրնան ծանօթանալ Լեւոն Շանթի բազմաթիւ եւ բազմակողմանի ստեղծագործութիւններուն: Իսկ գրագատութիւնը նոր վերագնահատումներու առիթը պիտի ունենայ՝ վարպետին ամբողջական նկարագիրը բնորոշելու համար:

Առաջին հատորը, որ այսօր մեր սեղաններուն վրայ է, առանձին եւ ինքնայատուկ տեղ մը կը գրաւէ Լ. Շանթի ամբողջ գրականութեան մէջ: Երիտասարդ Լեւոն Շանթն է որ մեզ կը ներկայանայ իր երիտասարդ գրականութեամբ: Ու երբ գիրքը ամբողջութեամբ կը կարդաք, առաջին եւ ընդհանուր տպաւորութիւնը երիտասարդական բուրմունքն է, որ իր թարմութեամբ, թռիչքներով, մտածումներով ու երազանքներով ձեզ կը պաշարէ եւ իր հոսանքին հետ կը տանի: Եզրակացութիւնը որ այս տպաւորութիւններէն կը բխի՝ կը հաստատէ վաւերական գրագէտը իր առաջին ստեղծագործութիւններուն մէջ, եւ արդար կը գտնէ աւելի յիսուն տարի առաջուան հիացմունքը, որ առանց սակարկութեան կ'երթար երիտասարդ գրագէտին, որուն երեւումը 1891—1894ին՝ գրական արուեստի նոր ըմբռնումի թուական մը կը բանար մեր արդի գրականութեան մէջ:

Երիտասարդ Լեւոն Շանթը ամբողջական է այս առաջին հատորին մէջ: Հոն ամփոփուած է 1) Մնաք բարովի իրիկունը, 2) Լերան աղջիկը, 3) Երազ օրեր, 4) Դուրսեցիները, 5) Երգեր: Այս հինգ գիրքերը գրուած են 1891—1894ին:

ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ 1891ին տպուած է Պոլսոյ Հայրենիք օրաթերթին մէջ եւ առաջին անգամն է որ կը հրատարակուի գիրքով: Շանթի առաջին գեղարուեստական գրուածքն է այս յուշերգութիւնը (ինչպէս հեղինակն ինքր բնորոշած է), որ մնաք [illegible] 13 պատմուածքներ են, որոնք մը իրարու միացած 13 պատմուածքներ են, որոնք ամբողջութիւն մը կը կազմեն պատմողին անձնաւորութեամբ եւ մեզի կը ներկայացնեն Արարատեան հայութեան տիպերը, ընտանիքները, հակադիր ըմբռնումներն ու նկարագիրները՝ իրենց լուրջ եւ ծիծաղելի կողմերով: Այլազանութեամբ մը հոն կը հանդիպինք Զոկ ընտանիքին, ինչպէս նաեւ Երեւան տեղաւորուած Պոլսեցի ընտանիքի մը, «կտոր մը Պոլիս՝ Զանգուի ափին»: Իրապաշտ վրձինով, աշխուժ եւ արագ գնացքով տիպարներ, գործող եւ խօսող անձերը իրենց նկարագրով եւ հոգեբանութեամբ մեզի կը ներկայանան: Բնական եւ անմիջական այդ մթնոլորտին մէջ ընթերցողը արդէն գործող անձերուն հետ միասին կը քալէ:

ԼԵՐԱՆ ԱՂՋԻԿԸ արդէն ծանօթ պոէմ մըն է, քանիցս տպագրուած: Հեղինակին առաջին երկարաշունչ բանաստեղծական ստեղծագործութիւնն է:

ԵՐԱԶ ՕՐԵՐ (Գիշերօթիկի մը յուշատետրէն) օրը օրին գրուած երիտասարդի մը սիրային վէպն է, բոլոր երիտասարդներու երազ օրերը յիշեցնող: Լեւոն Շանթ, որպէս վիպագիր այս վէպով ներկայացած է գրականութեան եւ գնահատուած է ջերմապէս: Գիշերօթիկ ուսանողը հայեցի դաստիարակութեամբ, ազգային եւ մարդկային խոռունկ զգացումներով տոգորուած երիտասարդ մըն է, որ բարձր ձգտումներ ու երազանքներ ունի: Ամարանոցին մէջ կը հանդիպի ռուսական կրթութեամբ սնած գեղեցիկ հայ աղջկան մը եւ անոր նկարիչ եղբօրը, որ արդէն հայութենէն ուծացած մըն է: Այս երեք տիպարներուն քով շարեցէք հրջապատի այլ տիպարներ, սէր մը հիւսեցէք այս երկու թարմ հոգիներուն մէջ, մարդկային հոգիին նուրբ ծալքերը շարժման մէջ դրէք, հայ եւ

վստահութիւն ներշնչող հեղինակներէն մէկը: Հավատակ այս բոլորին, ան հայ ցեղի ծագման մակատ այս բոլորին, ան հայ ցեղի ծագման մասին չի հաստատեր Հերոդոտոսի ըսածը, այլ հետեւելով Աղեքսանդրի արշաւանքներուն մասնակցութիւն բերող Փարսալացի Կիւտիլոս եւ Լարիսացի Միդիոս պատմիչներուն, կ'աւանդէ թէ Արմէն կամ Արմենոս անուն մէկը, որ Թեսալիայի Արմենիոս քաղաքէն էր, մաս կազմեց Արեւմուտքէն դէպի Արեւելք (Կողքիս) արշաւող Արգոնաւորդներուն, եկաւ հաստատուեցաւ Երիզայի սահմաններուն մէջ, եւ որուն անունով ժողովուրդը կոչուեցաւ Հայ (Arménien) ու աշխարհն ալ Հայաստան (Arménie):

ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ռուս դաստիարակութիւնը ի իրարու բախին, սէրն ու հպարտութիւնը երին թող մտայլեն ու երբեմն ալ պայծառացնեն դ երիտասարդներու հոգեկան հորիզոնները, դուպիտի ունենաք այդ հոգեբանական վէպը, որ Երազ օրեր կը կոչուի եւ որ առեն մը կովկասահայ երիտասարդութեան ամէնէն շատ սիրած գիրքն է:

ԴՈՒՐՍԵՑԻՆԵՐԸ վէպն է առնուած Պոլիս ապաստանած Հայաստանցի ուսանող երիտասարդներու կեանքէն: Հրանդ իր պանդուխտ նամակներով կը նկարէր հայաշխարհներու կեանքը: Լեւոն Շանթ նոյն տարրին մէջն կրթութիւն ստացած, ազգային յեղափոխական շարժումներէն ոգեւորուած ուսուցիչ երիտասարդներու դառնութիւնները, ապրումները, սէրը գաղափարական նուիրումը՝ դէպի երկիր վերադառնալու եւ ազատագրական մեծ գործին լծուելու ոգեշունչ կեանքն է տուած՝ ձգտումնաւոր վէպը կերտելով:

Այս հատորին հինգ գրքերու բովանդակութիւնը եւ ամէն մէկ երկիքննութիւնը կարելի չէ տալ ներկայ նշմարի նեղ սահմաններուն մէջ: Այսքան իսկ բաւական է գաղափար մը կազմելու համար հեղինակի բազմակողմանի հետաքրքրութեան եւ անմիջական գրականութեան մասին:

Եւ որովհետեւ, ինչպէս ըսինք, առաջին հատորը երիտասարդ Շանթի գրական դիմագիծը կը լրացնէ, կ'ուզեմ ընդգծել քանի մը դատողութիւններ, որոնք բխելով իր երիտասարդ գրականութենէն, պայծառ լոյս մը կը սփռեն արդէն յիսուն տարուան գնահատուած հեղինակին ընդհանուր գործերուն վրայ:

Մեր իրապաշտ եւ աժէքաւոր գրականութեան կազմաւորման շրջանին 1885—1895), երբ Գ. Զօհրապ, Ա. Արփիարեան, Լ. Փաշալեան, Հրանդ Կիւրճեան պատմուածքի, նորավէպի, պատկերի գրականութեամբ իրական կեանքը կը պատկերացնէին, գրաբարէն ազատագրուած աշխարհաբարով մը հրապարակ կուգային քանի մը նոր երիտասարդ գրողներ, որոնք իրապաշտ ուղղութեան կը բերէին արուեստի մտահոգութիւնն ալ: Այդ շրջանին գրաբարեան խառնուրդը տակաւին զգալի էր, իսկ հրապարակագրութիւնը, չպարն ու փըրեւեռումը կը սպառնային խեղդել իրական գրականութիւնը, որու առթիւ Գ. Զօհրապ իր ձայնը կը բարձրացնէր ժամանակին:

Երիտասարդ Լեւոն Շանթը նորութիւն մըն էր, նոր շունչ եւ նոր ըմբռնում բերելով ժամանակի գրականութեան մէջ:

Առաջին ուշագրաւ երեւոյթը անոր լեզուն եւ աշխուժ ոճն էր, գաղափարէն ամբողջովին ազատագրուած հրապարակագրական մտահոգութիւններէն եւ ունակութիւններէն: Այս լեզուն եւ ոճը կազմաւորուած Արեւմտահայ աշխարհաբարի եւ Արեւելահայ յստակ ու պարզ լեզուի շաղախով. պարզ՝ բայց հարուստ, յստակ՝ բայց խորունկ արտայայտութեան գործիք մը՝ Շանթի լեզուն՝ ամբողջովին հակադրութիւն մըն էր պճնազարդ ու անբովանդակ այն գրականութեան, որ քանի մը վաւերական գրագէտներէն դուրս, կ'ողողէր հրապարակը:

Երկրորդ, Լ. Շանթ բովանդակալից գրականութիւն մը կը մատուցանէր, ազգային եւ համամարդկային մտածումներով ու թելադրանքներով լայն հորիզոններ ընդգրկող բազմակողմանի կեանք մը պատկերացնելով: Լիւ գծագրուած տիպեր իրական կեանքի մը մէջ գործողութիւններու մղելով, հարազատ եւ անմիջական տպաւորութիւններ եւ ապրումներ կը ստեղծէր:

Երրորդ, հայեցի եւ հարազատ շունչ մը ունէր այդ գրականութիւնը: Հայ կեանքը, Հայաստանէն մինչեւ Կովկաս Պոլիս բազմագոյն ծալքեր կը բանային Շանթի էջերուն մէջ, ուր օտարն ալ դերի կը կոչուէր: Իրամանակի զօրաւոր ապրումները, հոգեբանական բարդութիւնները իրարու ձուլելով եւրոպական զարգացած գրականութեան ճամբան կը բռնէր Լ. Շանթ, մնալով դեռ բաղանցապէս հայեցի:

Չորրորդ, 1891-1894 ստեղծագործելով չորս արձակ երկեր եւ բանաստեղծութեան փունջ մը, Լ. Շանթ դրեթէ անմիջէս կ'անցնէր վիպագրութեան՝ տալով հոգեկան վէպը (Երազ օրեր), սէրն ու եսի հպարտանքը, երազանքն ու մտածումները, միտքն ու սիրտը, կամքն ու զգայնութիւնը հակադրելով եւ ադրելով բանաստեղծական ու առինքնող շունչ մը: Կուտար նաեւ վէպ մը մեր ազգային յեղափոխական նոր խանդավառուող կեանքէն, ու մեր ազգային մեծ շարժման անձնազոհութիւն բնորոշող, նոյնքան հոգեբանական ու մարդկային: Կարճ վէպի այս ստեղծագործութիւնները նորութիւն էին մեր գրականութեան համար:

Հինգերորդ, տիպերու ստեղծողութիւններու եւ խօսակցութիւններու ընթացքը այդ գրականութեան մէջ արդէն կը մատնէր հեղինակի ապագայ թատերագրի կարողութիւնը:

Իսկ բանաստեղծական [illegible] ջի մասին կրնանք ըսել թէ Լ. Շանթը տուած [illegible] չմարիտ եւ զուտ բանաստեղծութիւն մը, [illegible] րտը կը բաբախէ եւ միտքը ներկայ է: Կը [illegible] անշեմ այդ բա-

նաստեղծութիւններէն քանի մը հատը.— Ինչո՞ւ, ժանգը, Անուշ հովիկ, Ես պատրանքը սիրեցի, Գիշերապահը, Ուրուանկարներ, Լուսնին տակ, Զգոյշ:

Բանաստեղծական այս փոքրիկ փունջին մէջ շարք մը ոտանաւորներ մնայուն արժէք ունին եւ կը վկայեն թէ Շանթը վաւերական բանաստեղծ մը է միեւնոյն ժամանակ:

Կէս դար առաջ Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ դրասէր երիտասարդութիւնը խանդավառութեամբ կարդաց Շանթի երկերը: Այսօրուան երիտասարդութիւնը աւելի քան պէտք ունի այս գրականութեան, որ իր թարմութիւնը կը պահէ եւ խորունկ ապրումներու ե մտածման պիտի առաջնորդէ իր ընթերցողները:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

(«Հայրենիք»)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ.— Մալաթիոյ Կրթասիրացի Վալանսի Մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, «Բլօտէֆիւզէն»ի գեղատեսիլ եւ ընդարձակ ծառաստանին զովասուն շուքերուն տակ: Հակառակ աննպաստ օդին, նորէն կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերելու համար Կրթասիրացի այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

Դաշտին խորը դրուած էր Ս. Մինասեանի ձայնասփիւռը: Ժամը 3ին Պ. Մ. Տ. Կարապետեան դաշտահանդէսը բացուած յայտարարեց եւ մասնաճիւղին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց: Յետոյ յոտնկայս լսուեցաւ «Բամ փորոտան»ը, սկաւառակի վրայ՝ տարաբախտ Ա. Շահմուրատեանի ձայնով:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Պ. Մ. Ժամագործեանի, որ գեղեցիկ կերպով տուաւ Ընկերութեանս պատմականը: Երկրորդ խօսքը տրուեցաւ Հ. Ց. Ռոպիկեանի, պատուոյ Նախագահ Կրթասիրացի մասնաճիւղին, որ իր վարդապետական ոգեշունչ խօսքերով գովեց հայ անցեալն ու ներկան, եւ հրաւիրեց ներկաները որ հպարտ զգան իրենք զիրենք եւ պատրաստուին մօտիկ ապագային երթալու դէպի՛ Երկիր:

Յետոյ տեղի ունեցան մեներգներ, արտասանութիւններ եւ պարեր: Երգի մրցանակներ շահեցան Տիկ. Փըրզիկեան, Օր. Պարսամեան եւ Օր. Հայրապետեան:

Հիւրի հանգամանքով քաղաքս կը գտնուէին Գ. Դաւիթեան Մարսէյլէն եւ Ա. Գինոսեան Լիո[illegible] արտասանեցին Դ. Վարուժանէն: Տեղի ունեցաւ աճուրդ մը կնքահայրութեամբ Գէորգ Մարգարեանի: Աճուրդի դրըուած էին խորոված ճագար մը, ողջ աքլոր մը եւ շիշ մը ընտիր գինի: Աճուրդին մասնակցեցան Հ. Ն. Ռոպիկեան Տեսինէն, Պէկօն Վիէնէն, Խ. Խաչատուրեան Սէնթ-Էթիէնէն, Հ.Մ.Ը.Մ. Վիէնէն եւ U.S.A. Վալանսէն, քաջալերելով Կրթասիրացը

Վիճակահանութենէն պարգեւ շահած են հետեւեալ թիւերը.— Ա. 370, Բ. 130, Գ. 44, Դ. 324, Ե. 357: Ստանալու համար դիմել Հայրենակից Քէմէճեանի սրճարանը:

Մ. Մալաթիացի

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Անցեալ շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ ընկ. Աբրահամեանի մօտ Հ.Յ.Դ.Նոր Սերունդի «Բարդէն Սիւնի» խումբին հաւաքոյթը: Կը նախագահէր Կեդր. Վարչութենէն ընկ. Լորիս Բաբանեան: Մեր բոլոր երիտասարդներուն հետ ներկայ էին նաեւ Անտոք Ենթակոմիտէին ընկերները: Բացումը կատարուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով: Ընկ. Լորիս Բաբանեան Փարիզի եւ գաւառի բոլոր ընկերներուն ողջոյնը բերելէն ետք, ընդհանուր զեկոյց մը տուաւ: Բոլոր ընկերները խոր ուշադրութեամբ մտիկ ըրին, հարցումներ ուղղեցին եւ լուսաբանուեցան:

Մթնոլորտը այնքան խանդավառութիւն ստեղծած էր, որ ուշ գիշերին դժուարաւ բաժնուեցանք «կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն» գոչելով:

Գ. Ա.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց Օգոստ. 10ին, որուն մէջ կը շեշտէ թէ պատերազմը արգիլելու համար պէտք է կատարելագործել հիւլէական ռումբը եւ անոր գործածութիւնը:

ԹԷԼ ԱՎԻՎԷՆ կը հաղորդեն թէ 800 Հրեաներ, որ Ռաֆայի ճամբարին մէջ (Հարաւային Պաղեստին) ձերբակալուած կը մնան, որոշեցին սնունդ չառնել 36 ժամ, իբրեւ բողոքի ցոյց:

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ անդամալուծութեան եօթը դէպքեր պատահած են Նիէվռի մէջ: Թաղապետական իշխանութիւնները արգիլած են լողանքները Լուառ գետին մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՈՐՏԱԿՄԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐ (Քերթուածներ), գրեց Եղիվարդ: Ցառաջարան՝ Ց. Օշական: Տպ. Երուսաղէմ, 1943:

բականներուն, որոնք 1887էն ի վեր կը գտնուին միշտ պատնէշի վրայ եւ այսօր ունին 11,000 անդամներ:

— Չի՛ քայքայուիր Ընկերվ. կուսակցութիւնը հակառակ ընդդիմադիրներու փափաքներուն: Կուռ է կուսակցութեան միութիւնը: Ընկերվարական կուսակցութիւնը միակ կուսակցութիւնն է, որ կարող է շահիլ բանուոր դասակարգին վստահութիւնը, կարող է միացնել քաղաքի եւ գիւղերու աշխատաւորները, ինչպէս եւ միջին դասակարգը: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ընկերվարութիւնը: Այժմ, օ՛ն դէպի աշխատանք:

Տանիէլ Մէյէր ներկայացուց օրակարգը, որու առաջին նիւթերն էին կուսակցութեան բարոյական եւ քաղաքական գործունէութեան զեկոյցը: Մօլէ առաջարկեց անջատել այդ զեկոյցները, բարոյականը առանձին վիճաբանութեան դնելու համար ամէնէն առաջ: Կ՚ընդունուի այդ վիճաբանութիւնը փակել մինչեւ ժամը 5.30:

Առաջին խօսողն է Ժան Ռու, որ կը ներկայացնէ կուսակցութեան ընդդիմադիր հոսանքը: Իր կարծիքով, այս կամ այն սխալին համար՝ պէտք չէ մեղադրել անձերը: Գործուած սխալները հաւասարապէս կը պատկանին բանուորական բոլոր կուսակցութեանց, որոնք դաշնակցեցան քաղքենի կազմակերպութիւններու հետ: Այսպէս ապարդիւն եւ անկարելի փորձեր կատարուեցան ընդհ. միութեան եւ համերաշխութեան համար: Ճիշդ է որ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ գոյութիւն ունին երկու հոսանքներ, մէկը որ կ՚աշխատի միութիւն եւ համերաշխութիւն ստեղծել, միւսը որ կ՚աշխատի կուսակցութեան վարդապետական ճակատը պայծառացնել եւ զօրացնել ընդդէմ դրամատիրութեան: Կուսակցութեան սխալներէն մէկն ալ այն եղաւ, որ իր ամբողջ գործունէութիւնը նետեց երկրին կառավարութեան մէջ, ընդհակառակն մեր դերն է քալել բանուոր դասակարգին հետ՝ միշտ իբրեւ անոր յառաջապահը:

Բոքար դիտել տուաւ որ ոմանք կը մեծցնեն անյաջողութիւնը, զոր կուսակցութիւնը կրեց վերջին ընտրութեանց մէջ: Բայց աւելցուց որ կուսակցութիւնը քիչ մը հեռու մնաց զանգուածներէն: Անհրաժեշտ է զօրացնել կուսակցութեան վարդապետական կազմախօսութիւնը, վերադնահատել եւ խրացնել ընկերվարութեան փիլիսոփայական եւ մարդկային ամբողջ հարստութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ թէ դասակարգային պայքարը իրականութիւն մըն է, բայց նպատակ մը չէ: Պէտք չէ ուրանալ, լքել Ժօռէսի վեհանձն ընկերվարութիւնը՝ անոր տեղ արժէքի կանչելով Լէնինի օգտապաշտ ընկերվարութիւնը: Ոմանք կը մատնեն այդ թունաւորումը՝ երբ կը պահանջեն [illegible] ութեան միութիւն համայնավարներու հետ: Բայց թող գիտնան որ մաքիավելականութիւն մը կը պահուըտի համայնավար ժողովրդապետութեան կախարդիչ կարգ մը նուաճումներուն ետեւ: Անհրաժեշտ է զանգուածին առջեւ զատորոշել ընկերվարական կուսակցութիւնը Հանրապետական Ժողովրդական Շարժումէն, որ խորքին մէջ պահպանողական է, եւ համայնավար կուսակցութենէն, որու ժողովրդավար սկզբունքներուն կարելի չէ վստահիլ: Համայնավար կուսակցութիւնը փափաք կը յայտնէ որ միանանք, — բայց իր նպատակն է միայն խեղդել մեր գործելու ազատութիւնը: Գալով կառավարութեան մէջ ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութեան, Բոքար վստահութիւն կը համարի հեռանալ կառավարական մեքենայէն, — մեծ և զանգուածեղ կուսակցութիւն մը, որ Ընկերվարական կուսակցութիւն է՝ չի կրնար հեռու մնալ, բայց չի կրնար ամէն բան զոհել համերաշխութեան կամ միութեան: Երբ կուսակցութիւններով կառավարութիւն կազմելու փորձը տեղի տուաւ խիստ քննադատութիւններու, բայց ատոր մեղքը կ՚իյնայ ոչ թէ Ընկերվարական կուսակցութեան վրայ, ինչպէս կը պնդեն ոմանք, այլ ընտրական դրութեան վրայ: Ճիշդ է, կ՚ըսէ Բոքար, երբ կը քննադատենք կուսակցութեան բարոյական գործունէութիւնը՝ իր միարար փորձերուն մէջ, ատիկա չի նշանակեր թէ բոլորովին դէմ ենք համերաշխութեան, մենք ալ կը ցանկանք միութեան, բայց չենք կրնար հանդուրժել որ վտանգուի կուսակցութեան յարատեւութեան ոգին:

Իզոմպար եւս քննադատեց կուսակցութեան բարոյական գործունէութիւնը, յայտարարելով որ առնականութիւն չէ կրցած ցոյց տալ, ինչպէս կը կարծէ ժողովուրդն ալ՝ նկատի առնելով կուսակցութեան դիրքը համերաշխութեան քաղաքանութեան մէջ:

Քննադատութիւնները եւ վիճաբանութիւնները շարունակուեցան ամբողջ օրը (այդ վիճաբանութիւնները պիտի ներկայացնենք առանձին յօդուածով): Ուշ ատեն, երեկոյեան ժամը 10ին, ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան: 2,975 ձայնով (ընդդէմ 1,365ի, առաւել 145 ձեռնպահ), դատապարտուեցաւ Կեդր. Կոմիտէի բարոյական գործունէութիւնը: Այս արդիւնքին վրայ, Տանիէլ Մէյէր բեմ բարձրացաւ եւ յայտարարեց թէ քուէարկութեան իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն՝ հաւաքաբար կը ներկայացնէ Կեդր. Կոմիտէին հրաժարականը:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Քաղաքական եւ տնտեսական յանձնաժողովին աշխատանքները շարունակուեցան Հինգշաբթի օր: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր իտալական եւ ֆրանսական սահմանագծին հարցը: Աւստրալիա առաջարկեց օժանդակ յանձնախումբ մը նշանակել մանրամասնութիւնները քննելու համար: Բանաձեւը մերժուեցաւ դէմ 13 ձայնով: Նոր Զելանտա ձեռնպահ մնաց: Ֆրանսայի պատուիրակը շեշտեց անգամ մը եւս որ Ֆրանսա պատրաստ է անցեալը մոռնալու եւ բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու …ացի երկրին հետ եւ այս աննշան վէճը չի կրնար որեւէ ձեւով վտանգել կացութիւնը:

Պալքաններու տնտեսական յանձնաժողովին մէջ քննուեցաւ Ռումանիոյ հատուցումներու խնդիրը, ինչպէս նաեւ ռումանական քարիւղին գինը: Հարաւային Ափրիկէի պատուիրակը առաջարկեց պայման դնել որ Ռումանիա — որ քարիւղով պիտի վճարէ իր հատուցումներուն մէկ մասը — միօրինակ գին նշանակէ իր քարիւղին համար եւ սակը համապատասխան բոլոր շուկաներու գիներուն: Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչը, Կուսէվ, որուն ուժ կուտային Ուկրանիոյ եւ Եուկօսլաւիոյ պատուիրակները, դիտել տուաւ թէ այդ ձեւով պետութիւնները պիտի միջամտած ըլլային Ռումանիոյ ներքին գործերուն: Ամերիկա եւ Անգլիա առարկեցին թէ Խորհ. Միութիւնը ներկայիս Ռումանիայէն քարիւղ կը գնէ օտար երկիրներու գիներէն շատ վար արժէքով: Այդ պատճառաւ անգլիական եւ ամերիկեան դրամագլուխով շահագործած քարիւղի ընկերութիւնները կը վնասեն:

Ֆինլանտական դաշնագրին նախաբանը եւ առաջին տասը յօդուածները քուէարկուեցան առանց դժուարութեան: Նկատի առնելով որ Ֆինլանտական խնդիրը առաւելապէս Ռուսիան կը շահագրգռէ, յոյս կայ որ նոր բարդութիւններ չծագին այդ հարցին շուրջ: Իտալիոյ հատուցումներուն մասին յատուկ յանձնախումբ մը պիտի նշանակուի ճշտելու համար իւրաքանչիւր դաշնակից երկրի յատկացուելիք գումարը, բացի Ռուսաստանէն, որ պիտի ստանայ հարիւր միլիոն տոլար:

Թուրք թերթերը կրակ կը տեղան Ռուսիոյ դէմ

ԱԶԳԸ ՄԻԱՁՈՅՆ ՑՑՈՒԱԾ, ՌՈՒՍԵՐԸ ՄՈՆԹՐԷՕՅԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՈՎ՝ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՊԱՐԶԱՊԷՍ

[illegible] կը գրէ.

[illegible] ունենալ Նեղուցներու վրայ:

Թուրք ազգն ալ, սակայն, չուշացաւ իր պատասխանը տալու: Նեղուցներու հարցը ռուսեւ-թուրք խնդիր մը ըլլալէ աւելի, ռուս-անգլեւսաքսոն հարց մըն է առաւելապէս: Երբ Առանցքը պարտուեցաւ, Ռուսիա իբր զօրաւոր պետութիւն իր դէմ գտաւ միայն Ամերիկան եւ Անգլիան եւ իր հաշւոյն խորհեցաւ ապահովութեան շատ մը միջոցներու մասին:

Անշուշտ մեր պատասխանը գոհ պիտի չթողու Ռուսերը: Ի՞նչ ընենք: Չենք կրնար ընդունիլ իրենց պահանջները: Խարխափ տալ Ռուսերուն, կը նշանակէ երկրին բանալիներ իրենց յանձնել:

Չենք կրնար նաեւ Նեղուցներու խնդիրը դուրս հանել իր միջազգային հանգամանքէն և զայն սեփականացնել Սեւ ծովան պետութիւններուն: Հարցը միջազգային վարչաձեւի խնդիր մըն է կատարելապէս: Պէտք չէ՛ մոռնալ թէ Մոնթրէօյի դաշնագիրը ստորագրուած է նաեւ պետութիւններու կողմէ, որոնք եզերքունին Սեւ ծովու վրայ: Եթէ նոյնիսկ մխ-մինս տեսակցիլ ուզենք Ռուսիոյ հետ, ըստ օրինի՛նք կրնար: Այսքան անտրամաբանական պահանջներու առջեւ, կարելի՞ է խորհրդաժողով մը գումարել:

«Թանին» կը գրէ.

— Աստուած մի՛ տացէ, եթէ Նեղուցներուն վրայ ռուսական խարիսխներ հաստատուին, Իսթանպուլի մինարէներուն այ կրնայ ծածանիլ մուրճ մանգաղաւոր կարմիր դրօշը եւ Թուրք անկախ հայրենիքը կրնայ վերածուիլ ռուսական գաղութի մը: Ատիկա ոչ թէ ըններու, այլ ամիսներու խնդիր է պարզապէս, Յիշենք Պալթիկ երկիրներու տխուր վախճան:

Մոնթրէօյի դաշինքին բարեփոխութիւնը պահանջելով, Մոսկ Իսթանպուլը կը պահանջէ պարզապէս:

«Վագըթ»ի մէջ Ասըմ Ուս կը գրէ.

— Ռուսերու տակը որոշ է: Թուրքիոյ հետ երկկողմանի շինք կնքել եւ Նեղուցներու վրայ ապահովել իրենց խարիսխներ: Ասանկ համաձայնութիւն մը՛ք կրնար կնքել, ինչպէս չենք կրնար ընդունիլ ուցերու վարչաձեւ մը, որ մեր անկախութեան հողային ամբողջականութեան կը դպչի:

Ռուսիա մէկ կրնայ պահանջել.— Մոնթրէօյի համաձայնը ստորագրող պետութեանց մասնակցութեամբ ժողով մը գումարել և նոր ձեւ մը խորհրդիքիոյ ապահովութեան համար:

ԽԱՐԽԱԽ ՉԵՆՔ ՏԱՐ

«Սոն Թէլէկրաֆ»ի խմբագրապետ Էտհէմ Իզզէթ Պենիճէ կը գրէ.

— Խարխափ պիտի չտանք Ռուսերուն: Ազգային կամքը գերիվեր է բոլորէն: Մերժողական պատասխանին կ՚ընկերանան նաեւ անգլիական եւ ամերիկեան տեսակէտները: Թուրք ազգը տօկետ ծանուցագիրը հազիւ թէ լսեց, տուաւ իր պատասխանը. — ՄԵՐԺՈՒՄ:

Մոսկուա աչք տնկած է մեր ազգ. անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան վրայ եւ հիմա գործնապէս երեւան հանած է այս բաղձանքը:

«Թասվիր»ի մէջ, Զիյատ Էպուզիյա կը գրէ.

— Դարերէ ի վեր Նեղուցները Թուրքին սեփականութիւնը կը կազմեն: Մենք ենք անոնց տէրը եւ ասկէ վերջ ալ մենք պիտի ըլլանք: Միայն

ՄԻՇՏ ՌՈՒՍԻԱ ՄԵՐ ԱՌՋԵՒ

«Սոն Փօսթա»ի մէջ, Էքրէմ Ուշագլըգիլ կը գրէ.

— Ամէն անգամ որ քայլ կ՚առնենք դեմոկրատութեան ճամբուն վրայ, Ռուսիան է որ կը ցցուի մեր առջեւ: Թող գիտնան թէ արտաքին քաղաքականութեան դժուարութեանց առջեւ, 20 միլիոն հոգիէ բաղկացած ամբոց մը կայ, որ Թուրք ազգ կը կոչուի: Ան վճռական է եւ միակամ:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանէն կը տեղեկացնեն թէ արիւնալի կռիւներ տեղի կ՚ունենան քանի մը օրէ ի վեր, Ատրպատականի դեմոկրատներուն եւ կառավարութեան կուսակիցներուն միջեւ: Համայնավար Պարսիկ մը կը յայտարարէ մզկիթի մը մէջ թէ «մոլեռանդ է այն մարդը, որ չուզեր բան սորվիլ Ռուսերէն»: Ամբոխը կը յարձակի իր վրան եւ դաշունահար կը սպաննէ: Շատեր վիրաւորուած են. Ոճրագործները կրցած են փախչիլ: Արեւել. Ատրպատականի Շահսավան ցեղախումբը կը յարձակի Արտապիլի դեմոկրատներուն վրայ. Ծանր կռիւներ սկսած են արդէն: Կասպից ծովու հարաւ-արեւելեան կողմը, Թալէշի շրջանին մէջ դեմոկրատները յարձակած են տեղացիներուն վրայ. կռիւը կը շարունակուի:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յառաջ. Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը 4 ֆրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան 1000 ֆր., վեցամսեայ՝ 500: Արտասահման՝ 10 տոլար:

[illegible] Սեպտ. 1, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ պիտի պատարագէ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան: Պատարագը կը սկսի ժամը ճիշտ 10ին:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e